SVENSKA FÖRFATTARE
UTGIFNA AF
SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET
III

SAMLADE SKRIFTER

AF

ERIK JOHAN STAGNELIUS

UTGIFNA AF

FREDRIK BÖÖK

FEMTE DELEN

KOMMENTAR

AF

FREDRIK BÖÖK OCH EBBE TUNELD

FÖRSTA HÄFTET

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG
Pris 3 kr.

SVENSKA FÖRFATTARE

UTGIFNA AF

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

III

SAMLADE SKRIFTER

AF

ERIK JOHAN STAGNELIUS

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

SAMLADE SKRIFTER

AF

ERIK JOHAN STAGNELIUS

UTGIFNA AF

FREDRIK BÖÖK

FEMTE DELEN

KOMMENTAR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI
1919

Med föreliggande häfte är kommentaren till Stagnelii skrifter fullbordad. Hvad de episka och dramatiska arbetena gäller, har en hufvudsynpunkt varit att utreda, hvarifrån Stagnelius hämtat motiv och stoff.

I företalet till kommentarens andra häfte utlofvades det, att kommentaren till fjärde delen, omfattande bl. a. Stagnelii filosofiska prosafragment, skulle ge en komplettering till utredningen af diktarens filosofiska orientering. Detta löfte har här infriats.

Till slut vill jag tacka mina vänner, Bibliotekarierna P. O. Wilner, Bert Möller och Gunnar Carlquist, som i sin egenskap af tjänstemän vid Lunds Universitetsbibliotek på det mest oegennyttiga sätt understödt mig vid mina forskningar och ställt sina kunskaper till mitt förfogande. Bibliotekarien vid Nobelbiblioteket Carl Grönblad har, för detta häfte liksom de föregående, läst ett korrektur på hela kommentaren; utan hans lärdom, vaksamhet och lifliga intresse skulle arbetet framträdt i en afsevärdt felaktigare form.

Lund den 12 februari 1919.

FREDRIK BÖÖK.

Kommentaren omfattar, för hvarje dikts vidkommande, två typografiskt åtskilda afdelningar. Den första är textkritisk och redogör för läsarter och rättelser. Den andra innehåller såväl språkliga som reala anmärkningar och förklaringar samt litteraturhistoriska noter. De språkliga anmärkningarna och förklaringarna äro författade af Ebbe Tuneld och signerade med *T.* För dessa senare ha Svenska akademiens språkprofssamlingar fått användas, hvilket härmed tacksamt erkännes.

Beträffande de litteraturhistoriska noterna torde några förklarande ord vara behöfliga. De göra icke anspråk på att med uttömmande fullständighet uppvisa alla de reminiscenser och litterära påverkningar, som kunna spåras i Stagnelius' diktning. Däremot göra de onekligen anspråk på att ge en trogen och tillnärmelsevis proportionerlig bild af de olika litterära inflytanden, hvarunder hans poesi har tillkommit, att ange de källor, hvarur hans fantasilif hämtat näring, och de stilistiska mönster, hos hvilka han gått i skola. Anmärkningarna skola, så har åtminstone afsikten varit, framställa för läsaren den litteraturhistoriska bakgrund, ur hvilken Stagnelius' poesi så småningom lösgör sig, och mot hvilken hans litterära profil till slut tecknar sig med själfständighet och skärpa. Uppgiften är på en gång tacksam och svår, därför att Stagnelius' dikt i allra eminentaste mening är mättad med litterär tradition, därför att den uttrycker ett själslif, som hämtat mycket litet stoff från yttervärlden, men däremot med egendomlig intensitet fördjupat sig i mytens, sägnens och diktens fantasiskapelser.

Det ligger i sakens natur, att jag här endast kunnat ingå på de litterära förebilder, hvilkas inflytande kan uppvisas i

direkt anslutning till texten. Mera allmänna påverkningar och mera komplicerade sammanhang måste sparas till den monografiska framställningen. — I fråga om de rytmiska förebilderna har jag här endast kunnat anmärka några af de mera iögonfallande öfverensstämmelserna.

*

Under utarbetandet af den första volymen har jag från många olika håll mottagit understöd, som det är mig en glädje att erkänna. Min vän Ebbe Tuneld har på otaliga punkter granskat och diskuterat textkritiska detaljfrågor och öfver hufvud med råd och dåd ingripit på alla områden af arbetet. Biblioteksamanuensen Bert Möller har en viktig andel i korrekturläsningen af texten, fru Tora Böök har utfört kontrolleringen af de i kommentaren ingående citaten, och bibliotekarien Carl Grönblad har läst ett korrektur på kommentaren. För upplysningar och råd har jag, bland andra, att tacka fil. lic. Josua Mjöberg, rektor Hilding Andersson, docenten Albert Nilsson och lektor Emil Schiött, hvilken senare välvilligt ställt icke blott sitt intresse och sina kunskaper, utan också sin samling af Stagneliana till mitt förfogande.

Paris 8 maj 1911.

FREDRIK BÖÖK.

KOMMENTAR

TILL

FÖRSTA DELEN

LYRISKA DIKTER INTILL TIDEN OMKRING 1818

Stagnelius' efterlämnade handskrifter förvaras hufvudsakligen i Kalmar Gymnasiebibliotek; en mindre samling tillhör Kungliga biblioteket och några befinna sig i enskild ägo. I det följande anmärkes öfverallt när den begagnade handskriften *icke* tillhör den i Kalmar Gymnasiebibliotek förvarade hufvudkollektionen.

Handskrifterna omfatta, frånsedt större episka eller dramatiska verk, *dels* talrika lösa pappersblad af skiftande storlek och utseende, som ofta innehålla dikterna i första nedskrift, *dels* åtskilliga ordnade och renskrifna dikthäften, ehuru dessa merendels föreligga i defekt tillstånd. De omfångsrikaste äro de häften, som tillsammans bildat samlingen *Lyriska Dikter och Elegier,* hvilken utgör grundstommen i det första bandet af föreliggande Stagnelius-upplaga.

Under titeln **Lyriska Dikter och Elegier** har Stagnelius själf omkring 1818 samlat hufvudparten af sin dittillsvarande lyriska alstring. Dikterna voro efter estetiska kategorier indelade i olika böcker. Inom hvarje bok var ordningen tillnärmelsevis kronologisk, såsom framgår af det bevarade, med årtal försedda registret till första boken och äfven i stort sedt bestyrkes af ordningsföljden i de öfriga böckerna.

Texten återger denna Stagnelius' egen samling *Lyriska Dikter och Elegier,* sådan som den ur de föreliggande handskrifterna kunnat framställas. Härvid är dock att märka, att endast de trenne första böckerna bära Stagnelius' egna titlar; öfverskrifterna »Pastorala dikter» och »Elegier» ha af mig supplerats.

Första Boken, *Moraliska, Religieusa och Patriotiska Sånger* föreligger fullständig i ett häfte på 32 blad i kvart och omfattar 25 i följd numrerade dikter. Det sista bladet upptages af registret; de där förekommande årtalen ha i texten placerats under hvarje särskild dikt.

Andra Boken, *Visor, Romanser och Idyller* föreligger sönderstyckad. När de sammanhörande bladen hopföras, omfattar boken 36 blad i kvart och är defekt endast genom frånvaron af andra och tredje bladen, på hvilka samlingens första dikt och begynnelsen af den andra stått att läsa. (Jfr anmärkning till s. 54, *Serenad.*) Boken omfattar 34 dikter. Textens I-V svara mot manuskriptets II-VI; därefter öfverensstämmer numreringen, beroende på att i manuskriptet två dikter efter hvarandra — *Monolog* och *Anna* — båda bära siffran VI. De två sista dikterna, *Flickan till sin Älskare* och *Dialog*, sakna i manuskriptet numrering.

Tredje Boken, *Erotiska Sånger* föreligger likaledes sönderstyckad. Sammanställd, omfattar boken 16 kvartblad (hvaraf det sista obeskrifvet) och innehåller 15 dikter. Dessa äro i manuskriptet numrerade I-III och X-XX, hvarvid är att märka, att siffran XIII förekommer öfver tvenne dikter i rad (*Till Sånggudinnan* och *Till Zulima*), och att X (i texten IV) saknar begynnelse och siffra. Defekten omfattar tydligen ett ark (fyra blad), på hvilket sex dikter, i manuskriptet numrerade IV-IX, samt begynnelsen till X stått att läsa.

Pastorala dikter består af ett sönderstyckadt häfte utan titelblad. Ehuru alltså ingen direkt anteckning visar, att häftet tillhört samlingen *Lyriska Dikter och Elegier*, framgår dess samhörighet därmed tydligt ur både inre och yttre kriterier (handstil, uppställning, papperssorter). Sammanställdt omfattar häftet 26 blad med 14 dikter numrerade i följd; de sista bladens beskaffenhet gör troligt, att häftets fortsättning och slut saknas.

Elegier motsvaras *icke* af något renskrifvet häfte. Det framgår emellertid af själfva titeln *Lyriska Dikter och Elegier*, att Stagnelius' afsikt sannolikt varit, att samlingen äfven skulle omfatta någon bok dikter på elegiskt versmått. Förarbeten till dennas redigering kan man spåra i det årtal, som åsatts manuskriptet till elegien I — det var i och för ordnandet af samlingen i fråga som Stagnelius omkring år 1818 daterade en mängd af sina tidigare dikter — och äfven i den yttre form, hvari några af elegierna föreligga. Elegierna V, VI och VII äro exempelvis uppenbart renskrifna i följd och samtidigt med *Lyriska Dikter och Elegier* (handstil och papperssort öfverensstämma). Huruvida den planerade boken af elegier aldrig kommit till stånd, eller om den förstörts, är ovisst. Här ha emellertid sammanförts de på elegiskt versmått affattade dikter, som på yttre eller inre skäl kunna antagas vara tidigare än 1818.

Tiden omkring 1818, då Stagnelius företog granskningen och urvalet af sin ungdomsproduktion, erbjuder sig osökt som gränslinje för första bandet af hans lyriska dikter. Under titeln ***Strödda dikter (intill tiden omkring 1818)*** sammanföras därför här alla sådana dikter, som icke fått plats i samlingen *Lyriska Dikter och Elegier*, men som på grund af skaldens egen datering eller af innehållsliga och stilistiska skäl måste anses författade under denna tidigare period af hans lif. Ordningsföljden afser att antyda dikternas kronologi och hvilar äfven på undersökning af papper och piktur; de i manuskripten existerande sammanställningarna ha genomgående respekterats, utom i sådana fall, där de på samma papper förekommande dikterna uppenbarligen nedskrifvits vid helt olika tidpunkter.

Beträffande den sista underafdelningen — *Elegier* — i *Lyriska Dikter och Elegier* och beträffande hela afdelningen *Strödda dikter (intill tiden omkring 1818)*, redogöres nedan i anmärkningarna till de särskilda dikterna för manuskriptens yttre beskaffenhet, eller, i de enstaka fall då ingen handskrift är bevarad, för textens proveniens.

LYRISKA DIKTER OCH ELEGIER.

FÖRSTA BOKEN. MORALISKA, RELIGIEUSA OCH PATRIOTISKA SÅNGER.

3-4. I. *Till Sånggudinnan.*

13 Punkten i radslutet saknas i Hs.
27-30 Raderna hade urspr. följ. öfverkorsade lydelse:

I stilla aftnar Du mitt bröst förkjus
Då nattviolen doftar i mitt krus
Och fenstret kastar, fyldt af Månans ljus
Sin klara skugga öfver golfvets tiljor.

---

12 *usles* olyckliges, beklagansvärdes; så ofta. *T.*
15 *Cyperkransen* en krans af de för Cypern, kärleksgudinnans ö, karaktäristiska rosorna. Jfr t. ex. S:s skildring af Cypern i *Drömmen* (146: 12) eller i *Till Bachus* (286: 26); Leopold har i *De tvenne Nunnorna* (II: 240) »skön, som en cyprisk ros». — En analogi till bildningen cyperkrans (cyperroskrans) föreligger i cyperflaska (cypervinflaska) i *Glädjeflickan i Rom.* — SAOB: C 291: krans af hennablommor.
16-18 *När Du ... kjusar.* Till grund för bilden ligger den antika myten om Orfeus' besök i underjorden; i Ovidii Metam. X: 40—46 beskrifves de osaligas gråt vid klangen af strängarna, och i Virgilii Georgica IV: 481—482 omtalas sångens inverkan på eumenidernas ormar. Horatius skildrar (bok II, ode 13), hur skalden Alkaios i underjorden tjusar eumenidernas ormar. — Att Orfeusgestalten — såsom klassisk symbol för skaldekonsten — föresväfvat S. framgår af r. 31: »Då med orfeiska lyrans harmoni ... döfva lifvets smärta». Diktens afgjordt klassiska hållning gör osannolik en allusion på den nordiska Völsungasagans berättelse om Gunnar i ormgropen, behandlad af Geijer 1814 i *Gjukungarnes fall*, Idunas femte häfte.
20 *bildningskraften* fantasien, skaparkraften. Jfr SAOB: B 2575. *T.*
24 *minnets trollsken.* Minnena föreställas som bilder i en troll-lykta. Minnet och fantasien jämföras ofta i tidens poetiska språk med en laterna magica; i S:s *Elegi* (252: 1) apostroferas inbillningen: »O Du som än med din troll-lanterna mitt öga fröjdar»; i *Kärleken och landet* (156: 113): »Den hulda Fantasin en troll-lanterna tänder». Tegnér har i *Pindens faror* (J. U. I: 300) »den tid ... då för min syn inbillningen höll fram sin magiska lanterna», Franzén i *Det högre lifvet* (Skaldestycken, Åbo 1810, s. 202) »Sinlighetens trolllanterna, viste mig blott ytlig flärd». — Bilden förekommer redan i Goethes Werther (J. A. XVI: 42) och brukas af Hammarsköld 1819 i Svenska Vitterheten (II: 99).

25 *Din stämma, ljuf som källans sus.* Bilden är Lidnersk; i *Medea* (I: 152): »Så ljufligt är ej källans sus», i *Romeos bref till Juliette* (II: 3): »Så ljuflig är din sång, som källans sakta svall.»

28 *Olympens hus.* Olympen här och flerestädes: himlen, himlahvalfvet. Jfr t. ex. 61: 17 och 208: 13.

5-7. II. *Dygden.*

7 *fogar* sammanfogar, binder. *T.*

11 *himlaburna* himlaborna. *T.*

13 *bort* borta. *T.*

34 *förbreder* utbreder. *T.*

41 *harm* förtretligheter, besvärligheter. *T.*

47 *minnets rökelse* historiens beröm. Minne svarar i tidens språk ofta mot latinets memoria äfven i denna betydelse, t. ex. i Tegnérs *Svea* (J. U. II: 115): »ett namn, som minnets stolthet gör» eller i Kellgrens *Mina löjen* (II: 68): »ärans lif i Minnets sal». Jfr Mjöberg, Svensk läsebok, s. 70.

7-9. III. *Människo-kärleken.*

27 ä fr *Ej Flickans skämt, ej silfverbägarns ljud*

60 ä fr *Saligheters fröjd.*

13-16 *Perus skatter.* Inom pseudoklassiciteten stående synonym för guld. — *Lifflands gröda.* Pseudoklassisk synonym för spannmål. — *Syriens oljor.* Hos Horatius hör hårets ingnidande med olja till de stående fest-förberedelserna. De därtill använda essenserna köptes ofta från Syrien; se t. ex. Horatius' 7:de ode, bok II, r. 8 eller 11:e odet, bok II, r. 16. — De geografiska ursprungsbeteckningarna äro i hög grad utmärkande för pseudoklassicitetens stilteknik; det rent mekaniska bruket har till förebild de latinska poeterna (särskildt Horatius), för hvilka hänvisandet till det romerska världsimperiets olika provinser var fullt naturligt.

19 *usle* olycklige. *T.*

19-24 Jfr följande strof ur Leopolds *Det onda* (II: 27-28):

> Hvar enda dödlig är bedragen
> På hvarje väntad sällhets höjd,
> Och lifvet är, från första dagen,
> En fortsatt lögn af lofvad fröjd.
> Dess gyllne kopp för ögat lyser:
> Du rör dess brädd; hvad ljuflighet!
> Men knappt du smakat hvad den hyser,
> Förr'n du bestört ser bort och ryser,
> Med afsky för dess bitterhet!

25-36 Stroferna ha alltigenom Horatiansk prägel och uppta flera för honom utmärkande motiv. Jfr t. ex. 1:sta odet, bok III, r. 36-40 (Post equitem sedet atra Cura. Quod si dolentem nec Phrygius lapis, nec purpurarum sidere clarior delenit usus, nec Falerna vitis), 16:de odet, bok II, r. 7-11,

18:de odet, bok II, r. 32-34 (aequa tellus pauperi recluditur regumque pueris) och 28:de odet, bok I, r. 15 (omnes una manet nox).

32 *Irus.* Latiniserad form af Iros, den homeriske tiggaren på Ithaka; inom pseudoklassiciteten vanlig synonym för stafkarl.

39-42 Bilden finnes i Tegnérs *Den vise* (J. U. II: 267):

Stormarna omkring hans hjessa vaka,
främling sitter han på lifvets ö.
Hvart han ser, framför sig och tillbaka,
svallar okänd evighetens sjö.
Dimmor hvila kring dess fjärran stränder,
dunkelt anade af hjertats hopp.

43-54 Äfven i Oxenstjernas *Ödet* (I: 136) är lifvet liknadt vid en resa, med betonande af gemensamheten och broderskapet: »Du är en främling der, men du är det bland bröder med lika rätt som du ..... Likså en vandrare besöker jordens Slägter, för sina resors tid tar deras lagar an.»

61-66 När människokärleken i denna slutstrof personifieras till en af Gud utsänd ängel och i denna gestalt apostroferas, är tekniken Oxenstjernas. Jfr t. ex. *Hoppet* (I: 144):

När menskan blef från Himlen skild:
Tillika straffande och mild
Vid landförvista barns elände;
Att återföra dem igen
Han dig, som en förborgad vän,
Med dem i plågans sällskap sände.

Långt från sitt ursprungs ljusa verld
Gick menniskan i mörker snärd,
Med sluten syn och skymda öden:
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Då, Skyddsgudinna! sändes du,
Af alla Ljusets barn, ännu
Den enda som oss ville följa;
Och medtog, ledande vår flykt,
En gnista, från de strålar ryckt,
Som sig för dödligheten dölja.

10-12. IV. *Öfver slaget vid Salamanca.*

12 Hs har tydligt *töckens*, hvilket dock måste vara felskrifning.

17 *de* ä fr *den*

Wellington besegrade den 22 juli 1812 vid Salamanca den franska invasionsarmén under Marmont.

1 *civismen* medborgarsinnet, samfundsandan, »borgardygden» (se r. 41). I SAOB:s samlingar finnes ordet antecknadt äfven från Atterbom, Poesiens historia II: 24. *T.*

14 *Och åldrars vittnen jordens hopp föröda?* Betydelsen torde vara: Huru länge skola vittnesbörden från tidigare skeden beröfva mänskligheten hoppet om en fredens och rättvisans tidsålder?
16 *dess* hans (tyrannens). *T.*
25-32 Den i denna strof uttalade moraliskt-poetiska stoicismen tillhör klassicitetens litterära tradition och går i sista hand tillbaka på Horatius' (3:dje odet, bok III, r. 7-8): Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae. — S:s strof har till förutsättning både det för Lidner typiska ödestrotset i *Året MDCCLXXXIII* (I: 98):

> Låt ödet öfver dig de döfva åskor kalla:
> Med dygden i din själ, skall du med seger falla

och Kellgrens formulering i *En stadig man* (II: 5):

> Lät ödet rasa, storma, plåga;
> Det rubbar ej en Stadig Man:
> Ej Himlens blixt, ej afgrunds låga
> Hans fot ur banan rycka kan:
> — — — — — — —
> Om sjelfva Himlens fästen brista,
> Han oförskräckt uti det sista
> Begrafvas skall i verldens grus.

Sannolikt äfven Tegnérs slutstrof i *Religionen* (J. U. I: 279):

> Vulkaners brak och åskans dunder,
> de vilseförda solars fall,
> systemet skakadt i dess grunder,
> och dödens rop och domens knall!
> Naturens sista stund sig röjer,
> löst är det band, den sammanhöll:
> men i din famn jag frälst mig höjer
> och lugn min sänkta blick fördröjer
> på gruset af den verld, som föll.

36 *forfaren* pröfven, underkasten eder. *T.*
37-40 Raderna anknyta sannolikt till »Ädla skuggor, vördade fäder» i Kellgrens *Gustaf Wasa.*
41 *Ebros Söner* spanjorer (pseudoklassisk omskrifning).
47 *harpan florbeklädd.* Jfr i Lidners *Året MDCCLXXXIII* (I: 95): »Med flor å nyo hölj, o skaldmö, denna luta» eller i *Ungdomsnöjet* (II: 26): »lutan stum, med flor betäckt».
57 *Albions Hjelte* Wellington.
58 *Alcidens ära, jordens offerlågor.* Wellington, fransmännens öfvervinnare, jämföres med Alkaiosättlingen (Alciden), vidunderbesegraren Herakles och förklaras vara värd samma ära, och värd att liksom denne firas som gud (jordens offerlågor).

60 *Söderns halfö* Spanien (pseudoklassisk omskrifning).
61-62 *Junots här . . . drifvit,* Wellington hade redan 1808 drifvit den franske generalguvernören Junot ur Portugal (Lusitanien).
72 *Tyrtéer* krigsskalder.

13-15. V. *Öfver slaget vid Vittoria.*

I Hs är vid titeln tillagdt *Ode,* men handen är säkerligen icke S:s.
40 *fröjda* ä fr *glädja*

Wellington besegrade de franska trupperna vid Vittoria den 21 juni 1813, hvarmed den franska invasionen i Spanien var afslutad och kriget flyttades in på fransk mark (jfr r. 8).
13 *sig fyller* går i uppfyllelse. *T.*
16 *pol* hos S., i anslutning till latinskt språkbruk (polus), nästan alltid himmel. Användningen tillhör icke tidens poetiska språk, men förekommer i Lings 1810 (i Läsning i Hvarjehanda) publicerade herdedikt *Kärleken* (som särskildt i rytmiskt afseende påverkat S.): »Polen bekransar vår brudpell med stjernor.»
24 *Gammarne.* Gamm en på S:s tid ännu fullt bruklig biform till gam. *T.*
25-27 I raderna tyckes skönjas en lätt anklang från Kellgrens *Cantate den 1 Januarii 1789* (II: 32): »Men der . . . med rifven skrud . . . i åldradt majestät, och vissnad fägring . . . svag, försagd, med sorgens fjät . . . Hvem nalkas? — Hvilken hamn af Drottning.»
30-32 *Se, hämndesvärdet . . . himlar ner.* Under början af år 1813 voro tvenne kometer synliga i Paris, en från 18 febr. till 11 mars, den andra 19—23 april. Häraf troligen pluralen »olycksbådande stjärnor». Den första af kometerna passerade (enligt Jahn, Geschichte d. Astronomie, I, s. 206) stjärnbilder, som på tyska kallas »das Schwert» och »Friedrichs Ehre» (efter Fredrik den store); möjligen är det en tysk-patriotisk hänsyftning som S. upptager i raden om hämndesvärdet. Uttrycket kan dock äfven afse den vanliga kometformen, ehuru åtminstone den första af kometerna saknade svans. — S:s lifliga astronomiska intressen framgå bl. a. af tvenne lärodikter om stjärnhimmeln; äfven i hans senare diktning utgöra kometerna stående ofärdssymboler (jfr t. ex. 395: 21).
41 *Ebros tryckta son.* Jfr anmärkning till 11: 41.
43-44 I Oxenstjernas *Skördarne* (II: 131) ingår en skildring af den festliga vinskörden, då »Vinets glada Gud . . . stänkt af drufvans blod . . . kallar till bergning . . . I öfversköljda kar från pressens tunga bräden man vinet strömma ser,» hvarifrån S. kanske hämtat detta motiv.
47-56 Slutsceneriet, med blomsterhyllningen åt de stupade och bilden af ett land i idyllisk välmåga, erinrar om afslutningen på Tegnérs *Krigssång för skånska landtvärnet* (J. U. II: 103), från hvilken S:s dikt afgjordt är påverkad äfven i rytmiskt afseende. Inledningsstrofen (»Ädle Spanjorer! i tryggade kojor») har samma skema som Tegnérs »Bojor och blygd de förmätne ärna» (J. U. II: 102) och de därpå följande korta och energiska

rytmerna (»Iberiens Söner») äro identiska med Tegnérs »Ty lejonet vakar» (J. U. II: 101).

52 *Barden.* Möjligen Ovidius, hvars skildring af guldåldern S. parafraserat (se s. 310).

15-17. VI. *Dygdelära.*

31 *då* ä fr *med*, hvilket skulle ha fordrat *höljd* istf *höljs*. Jfr nedanstående äldre version.

37, 39 Raderna hade urspr. följ. öfverkorsade lydelse:

Majestätiskt kallar dygden här,
— — — — — — — —
Oskulds silfverhvita drägt hon bär,

40 ä fr *från dess harpa*

46 *Svithiods* i radens fortsättning efter ett struket, ofullbordat *Man*[hems]; jfr nedanstående äldre version.

Dikten föreligger under titeln *Ode* i en uppenbarligen tidigare version på ett löst oktav-ark, som tillhör Kungliga Bibliotekets samling. Följande varianter äro hämtade därifrån; smärre afvikelser i interpunktion och stafning (exempelvis bruk af stor begynnelsebokstaf) ha icke anmärkts.

6 *Lustan, retfull,*

8 *Barmen uppåt af förkjusning svallar.*

19 *målade af blod,*

21 *vädrens harm*

31 *Snart med hjässan höljd*

37, 39 *Majestätiskt kallar Dygden här,*
— — — — — — — —
Oskulds silfverhvita drägt hon bär,

40 *från dess harpa*

41 ä fr *i dess höga glans,*

44 Härefter förekomma följande trenne i den senare versionen uteslutna strofer:

Gack, i modets fasta pansar klädd,
Att besegra lifvets alla öden,
Tills på Ärans lagerkrönta bädd
Leende Du somnar in i Döden.

Inga fasor kufva Hjältens bröst:
Inga retelser, hur lömskt de smila.
Ej besegras han af flickans röst,
Ej han bleknar för Tyrannens bila.

Fåfängt ryter Oceanens harm,
Fåfängt hemska midnattsstormar braka:
Klippans hällar skakar Jofurs arm,
Ej den Stoltes marmorhjärta skakar.

Den tredje raden i den mellersta af dessa strofer är ä fr

Kall han går sin stråt, vid älfvors röst,

46 *Nordens himmel*

52 *lifvets skålar.*

55 *Egyptens flod.* Uppenbar misskrifning, eftersom rimordet är *beröm.*

61 *sorgsen svan,*

64 *fruktlöst tändes*

---

5 *utför* utanför. *T.*

7 *dess smorda hår.* Jfr anmärkning till 7: 13-16.

43 *korta* kortvariga, förgängliga. *T.*

48 *polen* himmelen. Jfr anmärkning till 13: 16.

55-56 Bilden är vanlig och finnes t. ex. i Lidners *Året MDCCLXXXIII* (I: 79):

Så från ett gränslöst svall den rika Nilen rinner,
Egypten lycklig gör, hon gläds, och han försvinner.

56 *besällar* gör säll, lyckliggör; äfven t. ex. 25: 33, 132: 22. S. använder särskildt ofta verb med förstafvelse *be-*, jfr t. ex. *besvalla* 361: 65, i SAOB belagdt endast här. *T.*

57 Bombasmen är Lidnersk; se t. ex. *Året MDCCLXXXIII* (I: 82): »Kom, följ mig! gack på lik».

61-62 Bilden är Lidnersk; i dedikationen till *Yttersta Domen* (I: 170) jämför han sig med en svan:

Ack! den förföljda Svanen klagar,
Förrän sin vass hon öfverger.

Liknelsen återvänder i företalet till *Messias i Getsemane* (I: 209).

18-19. VII. *Krigssång.*

15 *Polens* himmelens. Jfr anmärkning till 13: 16.

18 *Ödets åskor ryta fåfängt hot.* S. använder ofta intransitiva verb, som beteckna frambringande af ljud och läte, med objekt. Så t. ex. *klinga* (29: 11, 239: 7), *ljuda* (55: 41), *skalla* (254: 68), *tona* (22: 30). Med afseende på en liknande användning af intransitiva verb sådana som *blicka,* jfr anmärkning till 25: 27. *T.*

31-42 Den patetiska och oerhördt sublimerade krigspoesin i dessa strofer, med det starka betonandet af äran och den sentimentala slutkontrasten, företer — liksom den analoga afslutningen på föregående dikt — tydliga spår af stilistisk påverkan från Lidner. Jfr begynnelsen af *Året MDCCLXXXIII* (I: 80-83) (»stjernbeströdda himlar», »än krigets bistre Gud med härjningsfacklan ljungar», »gack på lik, och simma uti blod», »men jag ej styrka har, att deras värf beskrifva: jag endast tårar har, att åt de slagna gifva».)

20-21. VIII. *Hymn.*

11 *polen* himmelen. Jfr anmärkning till 13: 16.

30 *beteknade* utstakade; jfr SAOB: B 1985. Stafningen anger det nu nästan utdöda uttalet med långt *e.* *T.*

21-23. IX. *Vällustens förakt.*

43 *öfvervanskligt* har rättats till *oförvanskligt,* men det är ovisst om handen är S:s.

46} *Där* ä fr *här*
48}

51 *Och* ä fr *här*

---

30 *tonar.* Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*
32 *fyllnad* uppfyllelse. *T.*
50 *Jovas.* Jova en af S. ofta använd form för Jehova, som S. accentuerat Jehóva, såsom framgår af 41: 16. *T.*
52 *ambravindar* doftande vindar. Ambra hos S. ofta användt såsom första sammansättningsled för att beteckna vällukt. Jfr SAOB: A 1185-6. *T.*

24-26. X. *Christi Födelsenatt.*

23 *sång* ä fr *chor.*

---

19 *polen* himmelen. Jfr anmärkning till 13: 16.
25 *Jova.* Jfr anmärkning till 23: 50.
27 *blickat.* Liknande transitiv användning förekommer t. ex. af *stråla* (35: 12, 246: 5); jfr anmärkning till 18: 18. *T.*
33 *besälla.* Jfr anmärkning till 17: 56. *T.*
60 *Ofirs* (pärla). Ofir är det bibliska guld- och ädelstenslandet.

26-29. XI. *Sjuklingens Aftonpsalm.*

3 ä fr *Sig himlens silfverstjärnor tända*
28 ä fr *I Månans sken, ett rysligt chor*
40 ä fr *Som ända jordens klagolåt.*

25-32 Den nattliga skräckstämningen i denna strof är Lidnersk. Jfr i *Yttersta Domen* (I: 197):

> Bland sömnens vågor dock jag snart mig sjelf förglömde;
> En brottslings sömn, hvad sömn! jag ryste, gret och drömde.
> — — — — — — — — — — — — —
> Strax klockors sorgsna ljud från Templets torn jag hörde,
> Då till en öppen graf mig hämdens Ängel förde,
> Och vid det hemska dån af mullen kistan gaf,
> Min moders vålnad steg utur den kulna graf.
> En dolk med Rustans blod åt mig hon långsamt räckte;
> Men strax ur sömnens djup mig ufvars läten väckte.

53-60 Skildringen af yttersta domen (r. 43-72), men särskildt dessa rader, är påverkad af Lidners *Yttersta Domen.* Om skapelsen heter det hos Lidner: »Än såg Du vidt kring djupets famn, och verldar fram ur mörkret bröto» (I: 176), och de saligas ankomst liknas, såsom hos S., vid stjärnor som gry ur mörkret (I: 192):

Så, ja! hur talrik mer, se! mensko-slägtets skara,
Lik stoder utaf moln ur svarta djupet fara.
En hop, ack! den är stor, med stjernors prakt uppgår
Och strax vid Hjeltens thron sitt Gudasäte får.

57-61 *denne* den ene ... *denne* en annan ... *denne* en annan. *T.*

29-30. XII. *Längtan efter det Himmelska.*

11 *klingar.* Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*

31-33. XIII. *Till Äran.*

16 *styckens* kanoners. *T.*

24 *skåde på guldet sin lust* finne sin lust i att beskåda guldet. *T.*

27 *förblomstrar* blommar ut; jfr liknande användning af *för-* i *förflyga* (225: 18). *T.*

41-48 Skalden frånkänner sig här de minnesgärder, som tillkomma den fallne hjälten, och som besjungits särskildt af Lidner och Tegnér. Jfr i *Medea* (I: 153):

En Skönhet, ung och fri,
Skall till din graf med rosor gå,
Och dess prestinna bli.

I *Krigssång för skånska landtvärnet* (J. U. II: 103):

Den gamle skall komma
på vacklande staf
och lägga en blomma
på ynglingens graf.
En flicka med sväfvande
lockar skall gå
och fälla en bäfvande
tår deruppå;
en skald skall besjunga
med hjertat i brand
den slumrande unga,
som föll för sitt land.

I *Svea* (J. U. II: 118):

— — barderna qväda
de bleknades lof.

46 *ringarne* kretsarne, de kring skalden församlade. Jfr 103: 6 och 203: 53. *T.*

33-35. XIV. *Högtidssång.*

18 ä fr *Du Hämnare*

Dikten har haft en tidigare version, som bevarats i en bland S:s papper förekommande afskrift af en annan, mycket oöfvad hand, troligen tillhörande någon af hans systrar eller anhöriga. I samma häfte ingår en afskrift af Atterboms Svensk Segersång. Titeln är *I anledning af Freden 1814.* I Calmar Tidning 2 mars 1831 är denna äldre version tryckt, sannolikt efter

ifrågavarande afskrift (endast en obetydlig afvikelse förekommer). Titeln lyder där: *I anledning af Freden i Kiel 1814 (i ett sällskap af Poetens Landsmän).* Följande varianter äro, frånsedt interpunktion och stafning, att anteckna.

1-2 *Ej mer jag föra vill min hand*
Till Sorgediktens veka luta
4 *I quinlig gråt min smärta gjuta.*
6 *Ej rättvist egna plågor*
8 *Ur festens gyllne kalk ej tömma.*
10 *Sig hvarje bröst åt glädjen viga*
12 *stiga*
13 *bordens rund*
14 *Af ljumma*
15-16 *Och harpors röst från Ejrasund*
Till Lappens kulna fjällar skalle.
21 *sena tidehvarf*
22 *Föryngrad*
23 *och gråa fäder, som ett arf*
26 I Calmar Tidning *blodbestänkta*
27 *Och fasan*
28 *Danas skygga ätter.*
31 *dignar*
32 *Samums andedrägt ju*
35 *Jutlands skaror häpne*
39 *Sjunker*
41 *Till Odens evigt höjda Thron*
42 *klara*

1-6 Jfr en liknande ingress till Lidners *Året MDCCLXXXIII* (I: 79):

Gläds! glöm din egen nöd vid hela folkslags väl.
Se millioners fröjd; hur kan du dig beklaga?
Som menskor låt oss del i menskors sällhet taga!

25-40 Efter slaget vid Leipzig tågade Karl Johan norrut mot Danmark, och några snabba framgångar ledde till Kielfreden i jan. 1814.
26 *blodfördränkta.* Jfr 326: 6. Liknande användning af *för-* t. ex. i *förblända* 138: 7, *förgömma* 291: 115, *försmälta* 341: 47. *T.*
28 *Cimbriens skygga ätter.* Pseudoklassisk omskrifning för danskarna.
39-40 Bilden af Dana vid segrarens fot torde återgå till Kellgrens skildring af Sveas förödmjukelse i *Cantate den 1 Januarii 1789* (II: 32).
45-48 Jfr Tegnérs *Nore* (J. U. II: 131):

Så länge jorden gör ännu sin dans kring solen,
så länge Nordens klippor stå
och kyla, blottande, sitt marmorbröst mot polen,
så länge, Nore, vårt förbund bestå!

46 *polen* himmelen. Jfr anmärkning till 13: 16.

35-37. XV. *Carl Johan.*

Det rytmiska skemat är hämtadt från Wallins *Preludium* (1: 109):

O lyssnen! O hörden I ljuden?...
Har tjusarens lyra ej klingat, etc.

7 *sin blodade pansar.* Pansar med realgenus; så ofta hos med S. samtida skalder: »Sliten är vår pansar», Ling, *Agne*, s. 130 (1812), »det bakom pansarn förborgade såret», Atterbom, *Minnesteckningar*, II: 71 (1840). *T.*
9 *röjer* upptäcker, varseblifver, ser; så ofta hos S., t. ex. 121: 17, 159: 197, 241: 16, 260: 11, 400: 58. Denna nu väsentligen föråldrade användning af röja förekommer såväl i 1700-talets språk (exempelvis hos Creutz och Gyllenborg) som hos jämförelsevis moderna skalder (Snoilsky). *T.*
12 *stråla* utstråla, genom glansen ge uttryck för. Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*
20 *stjernornas pol* stjärnhimlen. Jfr anmärkning till 13: 16.
23 *Kalpe.* Det antika namnet på Gibraltarklippan.
fjällen. Fjäll hos S. liksom hos många tidigare författare (Dalin, Adlerbeth, Leopold, Franzén) äfven realgenus. Jfr 269: 5. P. A. Sondén anmärker i Anteckningar beträffande Stagnelii skrifter (Svea, 12:te h., Ups. 1828, s. 236): »*Fjällen* såsom collectiv-form är *masc. sing.*» *T.*
24 *bestrimmad* bestrålad, beglänst (eg. strimvis); jfr anm. till 395: 18. *T.*
25-28 Under det att *Högtidssång* är diktad straxt efter Kielfreden den 14 jan., är denna dikt liksom den efterföljande skrifven efter den 17 maj (Eidsvold), men före konventionen i Moss (14 aug.).
26 *röka* ryka. Likaså 134: 19, 158: 166. *T.*
34 *jula i eviga fester.* Jula är hos S. ytterst vanligt som beteckning för ett tillstånd af fredlig och ostörd njutning; bilden är sannolikt lånad från de fornnordiska sagorna, där hjältarna tillbringa julen under festlig välplägnad.
42 *maka.* S. använder utan betydelseåtskillnad formerna *make* och *maka.* Här liksom 299: 76 förekommer formen på *-a* såsom mask.; omvändt är formen *make* femininum 209: 23, 203: 43, sannolikt 171: 50. Med nuvarande betydelse förekommer *make* 376: 98, *maka* 277: 23, 349: 23, 169: 12, 293: 163. *T.*

37-39. XVI. *Öfver H. K. H. Kron-Prinsens, nuvarande Konungens hemkomst, efter fälttåget i Tyskland, år 1814.*

Årtalet i titeln lyder i Hs *1815.* I registret står det riktiga årtalet, men misskrifvet till *184.*

---

6 *te* ge uttryck åt. *T.*
29-32 Hänsyftning på det förestående norska fälttåget under Karl Johans öfverbefäl.
39 *mirt* myrten med fransk form och franskt uttal. *T.*

46-47 Jfr i Tegnérs *Svea* (J. U. II: 117): »Blodiga rosor han sår öfver ljungen».

39-40. XVII. *Öfver slaget vid Waterloo.*

Vid titeln har tillskrifvits *Ode*, men handen är icke S:s.

25 ä fr *gullharpan*

---

5 *Vittorias hjelte* Wellington.

8 *blodfanan* troligen den röda engelska flaggan.

12 *sväfvande hår.* Jfr Tegnérs »sväfvande lockar» (J. U. II: 103).

14 *Förtryckaren* Napoleon.

15-17 Jfr i Tegnérs *Svea* (J. U. II: 117):

Karlarnes svärd
brinner i handen,
slår, och en verld
bleknar i sanden.

18-21 Bataljskildringen förefaller inspirerad af Lidners i *Året MDCCLXXXIII* (I: 81-82).

24 *Sonen af Fingal* Ossian. I de ossianska dikterna uppenbara sig ofta förfädernas andar i ovädersmolnen.

26-33 Afslutningen är i allt väsentligt uppbyggd af drag hämtade ur slutpartierna af Tegnérs *Krigssång för skånska landtvärnet* och *Svea* (hvilka dikter genomgående påverkat kompositionen i S:s krigssånger, särskildt V, XIII, XVII). Jfr i *Krigssång* (J. U. II: 103):

Snart stormen tiger,
och solen ler,
och friden stiger
från himlen ner.
Kring bygden skallar
blott fröjd och ro

och i *Svea* (J. U. II: 118—119):

En gud ser jag komma
med kransade hår.
— — — — — — —
gör svärdet till lia
och Frid är hans namn.
— — — — — — —
och oskuld rodnar på hvar tärnas kind.
Flit, välstånd blicka ur hvar hyddas fenster.

41. XVIII. *Vårsång.*

1 Jfr i Lidners *Spastaras död* (I: 108): »Ren våren förd på gyllne skyar».

4 *turturn* turturdufvohanen. *T.*

8 *beströmmar* öfvergjuter; jfr SAOB: B 1671. *T.*

16 *Jehova.* Jfr anmärkning till 23: 50. *T.*

42-43. XIX. *Verldsförakt.*

I Hs lyder titeln *Ode,* men i registret kallas dikten *Verldsförakt.*

1 *Gudomens* i radens fortsättning efter ett afbrutet *him*[melens].

---

1 Diktens rytmiska skema förefaller att vara en utvidgning af Oxenstjernas i *Parafras af Konung Davids 90 Psalm* (I: 177).

6 *jula.* Jfr anmärkning till 36: 34.

9-12 Stämningen möjligen påverkad af Chateaubriands *Les Martyrs* (jfr Böök, S. och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 52).

13-16 Den lugubra månskensstämningen och bilden af störtande byggnader äro Lidnerska.

24 *färdas* färdas genom. *T.*

25-30 Världens undergång enligt Uppenbarelseboken, men säkerligen icke utan påverkan från Lidners *Yttersta Domen.*

27 *polen* himmelen. Jfr anmärkning till 13: 16.

43-45. XX. *Till Dygden.*

16 *ambrahåren* }
24 *ambraslöja* } Jfr anmärkning till 23: 52. *T.*

25-28 Skildringen af serafernas och kerubernas lofsånger erinrar om ett i stämning och stil besläktadt parti af Lidners *Yttersta Domen* (I: 176), hvarifrån väl äfven det rytmiska skemat hämtats.

46-48. XXI. *Naturens Son.*

30 Hs har felskrifningen *djerfa.*

Hela motivet, särskildt inledningsanslaget med den landtligt-epikureiska kvietismen, är utformadt under påverkan af Oxenstjernas diktning. Jfr t. ex. i *Skördarne* (II: 92):

> Säll den, som, aldrig skild ur lugnet af sin bygd,
> I glömskans trygga vård och måttlighetens skygd,
> Vid målet af ett lif, som utan skiften lupit,
> Sig stöder på sin staf i sanden der han krupit;
> Som åt ett trolöst hopp sig aldrig öfvergaf;
> Ej sökte långt ifrån en alltid funnen graf,
> Och från de stormar fri, som kring hans likar ila,
> I evighetens ro allenast byter hvila!

I *Dagens stunder* (I: 26—27):

> Begäret stormar ej hans hydda,
> Der enfald och förnöjsamhet,
> Mer än begreppet, dygden skydda
> Med lasternas okunnighet.

Ur måttlighetens lugna tystnad
Hans dyrkan ej med fåfäng lystnad
För ärans thron af oron bärs:
— — — — — — — — — —

Du nejd, der under glädjens lagar
Mig lifvets första morgon lyst!
Bevara för min ålders dagar
Det hägn, der du min ungdom hyst.
— — — — — — — — — — —

Ack! låt mig nalkas dina bygder
Med samma hjerta, samma dygder,
Hvarmed jag då din åbo var.
— — — — — — — — — — —

Säll den, som, när hans afton skymmer,
Bär till sitt mål, vidålderns tid,
Dess vishet, utan dess bekymmer,
Och ej dess köld, men blott dess frid.
Så lycklig, när att hvilan smaka
Han i sin stillhet går tillbaka
Med lugnet af en molnfri själ,
Som när han förr ur samma bygder
Gick ut att öfva sina dygder
För äran och sitt slägtes väl.

48-49. XXII. *Afton Psalm.*
Hs har felskrifningen *Afon Psalm.*
26 *vår öga.* Så Hs fullt tydligt. Möjligen skriffel för *vårt*; men *vår* har bibehållits, då formen kan förklaras som en oriktig analogibildning till gamla psalmbokens »vår ögon» (och liknande), af S. företagen i syfte att träffa den arkaistiska psalmtonen.

———

Efter Claudius. Matthias Claudius' (1740—1815) *Abendlied* ingår i fjärde delen af Sämmtliche Werke des Wandsbecker Bothen. Sannolikt har S. lärt känna denna liksom flera andra af honom öfversatta dikter i Herders Stimmen der Völker, där originalets trenne sista strofer liksom hos S. äro utelämnade.
7 *rolig* lugn, stilla. Så ofta hos S. (t. ex. 94: 18, 23; 326: 44). *T.*

49-50. XXIII. *Trosbekännelse.*
13 *Isis* ä fr *Jorden*

———

S. begagnar ännu i denna så sent som 1818 författade dikt den pompösa, af alexandriner och fyrfotade jamber sammansatta strofbyggnaden, som t. ex. af Oxenstjerna brukats i det till stämning och stilkonst besläktade poemet *Oskuldens Religion* (I: 155-167).
1 Jfr 288: 9-10 detta ställe:

Ty, Herre, dig förutan
Ej stoftet tänka kan, dess tankar ljud ej bli.

13 Med den för romantikens mytologiska uppfattning karaktäristiska böjelsen att i olika religioner och myter vilja igenkänna samma innehåll identifierar S. här Kristus med Amor (Venus' son) och Horus (Isis' son). Det gemensamma för de båda förra är att de utgöra symboler af Kärleken (r. 9); ett slags konfrontering af dessa kärlekens båda gudar, fast i annan anda, företages äfven i den sannolikt ungefär samtidiga *Till Ynglingen* (Strödda Dikter, LXXVI), se särskildt 368: 29-36. — Identifieringen med Horus hvilar på föreställningen om Horus såsom fruktbarhetens, den välsignelserika öfversvämningens och lifgifvande solens gudomlighet.

17 *bildningsdrift* skapardrift. *T.*

25 *varelse* tillvaro. *T.*

51. XXIV. *Natt-Tankar.*

Dikten föreligger i ännu en nedskrift på ett löst blad (jfr anmärkning till *Till Natten,* s. 211). Titeln är där *Lugn i Tron,* men det är ovisst, om den är skrifven med S:s hand. Inga varianter, men följande tvenne ändringar.

4 *dunkelt* i radens fortsättning efter ett afbrutet *fjär*[ran].

19 *själen* ä fr *hjärtat*

52-53. XXV.

En mycket fri parafras af Integer vitae, Horatius' 22:dra ode, bok I. Den horatianska vargen har ersatts med en huggorm, och det erotiska motivet hos förebilden utbytts mot ett religiöst.

13 *snar.* Ännu på S:s tid bruklig biform till snår. *T.*

16 *Deliens* Apollos. Med sina pilar dödade Apollo enligt myten Pythonormen.

ANDRA BOKEN. VISOR, ROMANSER OCH IDYLLER.

54-56. I. *Serenad.*

1-8 Hs begynner med andra strofen; diktens början har funnits på häftets felande tredje blad (se ofvan den inledande manuskriptbeskrifningen). Af allt att döma har denna defekt funnits redan på Hammarskölds tid, och det är därför mycket sannolikt, att titeln och första strofen icke äro af S., utan tilldiktade af Hammarsköld.

17-18 Raderna sammanskrifna i Hs.

Rytmen är hämtad från den serenad, som inleder Lings herdedikt *Kärleken* (Läsning i Hvarjehanda, 1810):

Stunden
bortilar;
men icke min smärta!

Lunden
han hvilar;
men icke mitt hjerta!
O, Emma! din vän,
skall han vänta dig än?

2 *förlåter* öfverger. *T.*
11 *eldar* stjärnor.
30 *turturn* turturdufvohanen. *T.*
41 *ljuder* låter ljuda; jfr 18: 18. *T.*
49 *zonen* gördeln; samma betydelse 157: 129. *T.*
58 *beströmmar.* Jfr anmärkningen till 17: 56. *T.*
63 *en* d. v. s. en af drömmarna.

56-58. II. *Flodguden.*

I dikten äro insmälta drag både från Goethes *Der Fischer* och *Erlkönig.* Med den förra har den gemensamt grundtanken — naturfenomenets ödesdigra förtrollning, personifierad i en vattengudomlighet — och särskildt den erotiskt betonade stämningen, hos S. än tydligare framhäfd. Jfr följande (J. A. I: 106-107):

Und wie er sitzt und wie er lauscht,
Teilt sich die Flut empor:
Aus dem bewegten Wasser rauscht
Ein feuchtes Weib hervor.

— — — — — — — — —

Das Wasser rauscht', das Wasser schwoll,
Netzt' ihm den nackten Fuss;
Sein Herz wuchs ihm so sehnsuchtsvoll,
Wie bei der Liebsten Gruss.
Sie sprach zu ihm, sie sang zu ihm,
Da war's um ihn geschehn:
Halb zog sie ihn, halb sank er hin,
Und ward nicht mehr gesehn.

Liksom Goethe i sista raden formar S. i de tre slutlinjerna budet om hennes död rent negativt: hon sågs ej mera bland de lefvande, och det lämnas öppet för fantasin att tänka sig hennes fångenskap hos flodguden. Om 'Erlkönig' erinrar den barnsligt lockande öfvertalningen med löften om vackra kläder o. d. i r. 29-36. Jfr (J. A. I: 105):

»Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
Gar schöne Spiele spiel' ich mit dir;
Manch bunte Blumen sind an dem Strand,
Meine Mutter hat manch gülden Gewand.»

Den miljö, som flickan tänkes tillhöra, är dock icke Goethesk, utan den pastorala idyllens, hvilken hos S. är starkt påverkad af Gessner. Såsom

Gessnerska kunna betecknas r. 21-22 och 42-44, hvilka beskrifva de för hans herdevärld typiska sysselsättningarna.

9-12 Skildringen af flodguden har lånat drag från ett ställe i Gessners *Daphnis* (s. 207), där det berättas om flodguden Näet, att han öfverraskade en badande flicka: »da hob er das nasse Haupt mit dem träufelnden Schilfkranz empor und rieb das Wasser aus den Augbraunen — — — Wie schön (so sagt' er leise). wie schön bist du, Nymphe! wie rund, wie weiss ist dein Busen.» (Jfr. r. 25.)

33 *vid silfverurnans ljud*. Under det att Goethes sjöjungfru är en skapelse af den olärda folktron, bär S:s flodgud litterärt-klassisk prägel och har därför urnan, flodens plastiska symbol, till attribut. På samma sätt i Gessners ytligt antikiserande värld, där Näet ligger »im Wasser auf seinem Wasserkrug» (s. 207).

58-60. III. *Det varnande exemplet.*

16 Punkten i radslutet fattas i Hs.

Rytmen är hämtad från Tegnérs *Krigssång för skånska landtvärnet* (J. U. II: 103):

En flicka med sväfvande
lockar skall gå
och fälla en bäfvande
tår deruppå.

På grund af de trestafviga rimmens utbytande mot kvinnliga har raduppdelningen hos S. blifvit en annan, men i trenne af stroferna (r. 25, 41, 45) är skemat alldeles identiskt med Tegnérs. — Det estetiska intrycket hos Tegnér hvilar på föreningen af plastisk åskådlighet och en musikalisk rytm, som ypperligt målar kvinnogestaltens rörelser; denna bild af en vandrande flicka är, frånsedt det erotiska motivet, äfven hos S. det centrala och varieras i icke mindre än sex af stroferna (r. 1, 5, 9, 21, 45, 49).

5 *tåren*. Att flickan från början införes gråtande är gifvetvis en reminiscens från Tegnér (jfr ofvan) och strider mot diktens egen logik; se r. 15, 17 och 52.

förvändas. Jfr anmärkning till 34: 26. *T*.

33-36 I strofen ingår en reminiscens från Lidners *Medea* (I: 136—137):

Vid vassen af den krökta ström,
Som tyckes kärlek, kärlek susa:
Låt ömma känslor dig förtjusa!
Var lycklig, älska, njut och dröm!

45-48 Anslutningen till Tegnérs ofvan citerade vers är i denna strof särskildt tydlig.

61 62. IV. *Dialog.*

I Hs är vid titeln inom parentes tillagdt *Idyll.* Handen är dock icke S:s.
1 Citationstecknet står i Hs framför öfverskriften.
6 ä fr *ditt fenster*
13 Citationstecknet uteglömdt i Hs.

---

12 *Thestylis.* Namnet antyder den pastorala bakgrunden; redan i Theokritos' 2:dra idyll heter pigan så.
17 *Olympen* himlahvalfvet. Jfr anmärkning till 4: 28.
18 *sig fylla* gå i uppfyllelse. *T.*

63-64. V. *Monolog.*

Dikten föreligger under titeln *Flickans Monolog.* (*Rimes Couronnées*) i en annan version på ett renskrifvet blad, som tillhör Kungliga Bibliotekets samling. Följande varianter äro, frånsedt afvikelser i stafning eller interpunktion, att anteckna:
4 *Sjö och land.*
12 Härefter följer denna strof:

> *Oljan snart är borta: korta*
> *Bomullsveken snart förbränd.*
> *Bädden fåfängt knuffas, skuffas*
> *Hit och dit af fot och länd.*

13 ä fr *O! när skall mitt öra*

Rimes Couronnées. Gammal rimlek, brukad exempelvis af Marot. S:s tekniska förebild är Oehlenschlägers *Simon Peder* (Poetiske Skrifter, København 1805, I: 453), där rim- och strofbyggnad är exakt densamma:

> Milde Morgenvinde, linde,
> Kiøle heden Sommerluft,
> Kruse Havets Vande, blande
> Sig med Lundens Blomster-Duft.

1 *Blunden* sömnens genius.
20 Kanske en reminiscens af ett Sapfiskt fragment, meddeladt i Herders af S. flitigt begagnade Stimmen der Völker: »Ist Mitternacht! Die Stunde vorbei schon und ich Arme bin noch allein.»

65-66. VI. *Anna.*

Dikten förekommer i *Riddartornets* första akt nästan alldeles oförändrad, men med uteslutande af andra strofen.
8 Citationstecknet uteglömdt i Hs.
15 *i* framför *gullsand* är senare tillsatt i Hs, möjligen af annan hand än S:s.

---

19 *Purpurblomman* rosen. Hos S. symbol för njutningen.
31 *gråter* begråter; så också 74: 6. *T.*

66-67. VII. *Fången.*

16 } Punkterna i radsluten fattas i Hs.
24 }
30 Hs har tydligt *ned,* ehuru rimmet fordrar *ner.*

68-69. VIII. *Den Svartsjuke.*

12 Citationstecknet uteglömdt i Hs.

Dikten är en ganska fri och hvad det rytmiska skemat angår självständig öfversättning af *Das Lied vom eifersüchtigen Knaben* i Herders Stimmen der Völker.

70-71. IX. *Abelard och Heloisa.*

Originalet ingår i baron de la Motte Fouqués roman *Der Zauberring,* s. 210 i den i Upsala 1816 tryckta Bruzeliuska upplagan.
3 *En* nämligen: bland rosorna.
14 *tiden* nämligen: kärleksstunden.
20 *dödssång.* Originalet har Leichensang.
32 Frågesats, ehuru Hs tydligt har punkt vid radslutet.

72-74. X. *Talismanen.*

35 Kommat efter *harpa* saknas i Hs, men är insatt i öfverensstämmelse med den likalydande rad 27.

---

28 *genljudade.* S. har vanligen denna böjning af *ljuda,* så t. ex. 146: 11, 341: 5. *T.*
37 *Astrilds väna Mor* Venus.

74-77. XI. *Skyddsängeln.*

12 Citationstecknet uteglömdt i Hs.

Dikten är en omformning af det vanliga folkdiktsmotiv, som behandlas i den skotska balladen *Wilhelms Geist* i Herders Stimmen der Völker (öfversatt ur Percys Reliques); S. kan dessutom ha gjort bekantskap med denna dikt i Kellgrens öfversättning efter Baggesen *Fredrics Vålnad* (III: 111).
6 *gråter* se 66: 31. *T.*

77-78. XII. *Mathilda.*

7 ä fr *månens*
24 ä fr *i jorden*

---

17 *dödde.* Denna böjning vanlig hos S.; jfr 165: 44 och 388: 8. *T.*
30 *darrar.* Denna användning af ordet är Lidnersk. I *Yttersta Domen* (I: 181): »Och Solen darrar fram i hennes bleka spår.»

79-81. XIII. *Skridskofarten.*

1 *liljeskrud* hvita skrud.

81-89. XIV. *Det förfärliga Brölloppet.*

116 *af* ä fr *till*

120 ä fr *Af harm i grafven de sig vände.*

192 *hans* ä fr *sin*

---

7 *bort i* borta i. Jfr. 5: 13, 96: 27. *T.*

12 *ens* någons. *T.*

19 Citationstecknen afse förmodligen att beteckna satsen som ett allmänt folkstäfsartadt omdöme.

30 *skötte* brydde sig om. *T.*

43 *tryckte* förtryckte. *T.*

66 *befalla* ha makt öfver. Jfr SAOB: B 615. *T.*

89-92. XV. *Konungens vrede.*

30 Citationstecknet uteglömdt i Hs.

Originalet, noggrant angifvet af S. — *6 B.* betyder 6. Buch —, heter *Der Zorn des Königs* och är liksom de öfriga madagaskariska folkvisorna af Herder öfversatt efter Parny. S:s dikt är en fri och ansenligt utvidgad bearbetning af den på prosa affattade förebilden.

6 *Usla* olyckliga, beklagansvärda. *T.*

16 *kopparhänder* händer hårda och obevekliga som koppar. *T.*

25 *polen* himmelen. Jfr anmärkning till 13: 16.

59 *Usla* jfr anmärkning till r. 6. *T.*

92-93. XVI. *Konungen under Trädet.*

15 Kommat vid radslutet är i Hs osäkert.

Det prosaiska, af S. fritt behandlade originalet heter *Der König unter'm Baum* och utgör n:r 7 i Parny-Herders madagaskariska folkvisor, hvarom se anmärkningen till föregående dikt.

93-94. XVII. *Åsknatten.*

Under titeln är i Hs tillskrifvet Idyll, men handen är säkerligen icke S:s.

8 Punkten i radslutet fattas i Hs.

18, 23 *rolig* lugn, stilla. *T.*

95-97. XVIII. *Flickan och Jägaren.*

3 ä fr *Ens ditt öga icke vända*

8 Citationstecknet uteglömdt i Hs.

---

14 *utför* utanför. *T.*
27 *ner i* nere i; jfr 81 : 7. *T.*

97-99. XIX. *Vaggvisa.*

56 Citationstecknet vid radens början är uteglömdt i Hs.

---

25 *rammar.* Sällsynt biform till ramar. *T.*

99-100. XX. *Bekännelsen.*

17-22 Jfr i Kellgrens *Til Bacchus och Kärleken* (II: 44):

Förgäfves stridde hon emot sit egit hjerta:
Min gråt så ömnig var, så bedjande min smärta.

101-103. XXI. *Spinnerskan.*

Motivet är urgammalt; det är vanligt i folkdiktningen och återfinnes redan i ett fragment af Sapfo (»Kära moder, jag kan icke längre sköta väfven, ty mitt hjärta vann ynglingen med kärlekens makt»). För S:s behandling komma väl närmast J. H. Voss' och Goethes dikter i fråga. Jfr Voss' *Die Spinnerin:*

Ich sass und spann vor meiner Thür:
Da kam ein junger Mann gegangen.
Sein braunes Auge lachte mir,
Und röter glühten seine Wangen.
— — — — — — — —
Gar freundlich bot er guten Tag,
Und trat mit holder Scheu mir näher.
Mir ward so angst; der Faden brach;
Das Herz im Busen schlug mir höher.
— — — — — — — —
Mit grossem Ernst verwies ich's ihm;
Doch ward er kühner stets und freier,
Umarmte mich voll Ungestüm,
Und küsste mich so rot wie Feuer.
O sagt mir, Schwestern, sagt mir an:
War's möglich, dass ich weiter spann?

Jfr vidare Goethes af Voss påverkade *Die Spinnerin* (J. A. I: 117):

Als ich still und ruhig spann,
Ohne nur zu stocken,
Trat ein schöner junger Mann
Nahe mir zum Rocken.
— — — — — —

Als ich sie zum Weber trug,
Fühlt' ich was sich regen,

Und mein armes Herze schlug
Mit geschwindern Schlägen.

Nun, beim heissen Sonnenstich,
Bring' ich's auf die Bleiche,
Und mit Mühe bück' ich mich
Nach dem nächsten Teiche.

Från samma motiv har äfven Gretchens visa vid spinnrocken i *Faust* sin utgångspunkt, och trots kontrasten i stämning har S:s dikt kanske en anklang äfven därifrån; se sista strofen, särskildt r. 48, och jfr (J. A. XIII: 146):

Meine Ruh' ist hin,
Mein Herz ist schwer,
Ich finde sie nimmer
Und nimmermehr.

Wo ich ihn nicht hab'
Ist mir das Grab.

9-20 För detta motiv se anmärkning till *Nattbesöket*, s. 179.

103-105. XXII. *Den öfvergifna.*

Om det metriska skemat se anmärkning till *Strödda dikter* XLIV, s. 305. Det i folkdikten vanliga motivet finnes bl. a. i Herders Stimmen der Völker, *Röschen und Kolin*, tredje boken, n:r 48, en engelsk dikt efter Percys Reliques. De tre första stroferna, särskildt r. 9—20, förråda tydligt intrycken från Mignons sång i Goethes *Wilhelm Meister* (J. A. II: 86):

Nur wer die Sehnsucht kennt,
Weiss, was ich leide!
Allein und abgetrennt
Von aller Freude,
Seh' ich ans Firmament
Nach jener Seite.
Ach, der mich liebt und kennt
Ist in der Weite.
Es schwindelt mir, es brennt
Mein Eingeweide.
Nur wer die Sehnsucht kennt,
Weiss, was ich leide!

6 *ringar.* Jfr anmärkning till 33: 46. *T.*

105-106. XXIII. *Till en blomma.*

10 ä fr *Du, o Rosa*

Originalet är Rists *An eine Blume*, Herders Stimmen der Völker, femte boken, n:r 17.

106-108. XXIV. *Gubben.*

9 }
40 } Citationstecknen uteglömda i Hs.

5-6 *Den bleka Drotten vid Cocytens våg* Pluto.
32 *oläst* olåst; S. använder denna form af låsa äfven t. ex. 247: 21. 7.

108-111. XXV. *Sjömännernas Visa i hamnen.*

43 ä fr *aftonstjernan*

1-5, 21-26 Möjligen en anklang från Horatius' 7:de ode, bok I, r. 31—32: nunc vino pellite curas: cras ingens iterabimus aequor.
6-8, 13-16 Jfr Horatius' 28:de ode, bok I, r. 18-20:

Exitio est avidum mare nautis:
Mista senum ac juvenum densantur funera: nullum
Saeva caput Proserpina fugit.

Att miljön icke är alldeles oklassisk visar *Orkus* i r. 28.
25-36 Jfr i Lidners *Medea* sjöfolkets kor (I: 126):

Om han förföljd af stormarne blifver,
Glömmes all fara när stranden han når;
Kärleken honom belöningen gifver:
Skönhet med tjusande blickar der står.

61-64 I denna strof, hvars ton och stämning kommit så långt bort från den i diktens förra del rådande, röjer sig tydligt inflytandet från Goethes *Nähe des Geliebten,* som S. öfversatt. Jfr *Visa. Efter Goethe,* s. 396, särskildt r. 13—16. Från Goethes dikt förskrifver sig också det rytmiska skemat i *Sjömännernas Visa i hamnen.*

111-112. XXVI. *Väntan.*

Dikten är nära besläktad med Schillers *Die Erwartung* (S. A. I: 21-23), som äfven eljest påverkat S.

1 *strålarnes iiar* (texten har tryckfelet *stålarnes*). Solguden var enligt den klassiska föreställningen krönt med en af strålar omgifven krona; se t. ex. Ovidii Metam. II: 40-41.
6 *Latonas Dotter* mångudinnan.

112. XXVII. *Den 1:sta May.*

Originalet är Miltons *Song on May Morning.*

113-114. XXVIII. *Vandrarens Visa.*

25 ä fr *Lutetias Tärna*

Rytmen är hämtad från Tegnérs *Flyttfoglarna* i Idunas tredje häfte (1812). Med den lifliga och rörliga rytmen har följt den glädtiga och optimistiska stämningen, som hos S. är omsatt till erotisk sorglöshet; för dikterna äro

också gemensamma uttrycket för längtan bort (»Ausweh») och den cykliska kompositionen. Jfr i *Flyttfoglarna* (Iduna, III: 85; J. U. II: 26):

> Så hett skiner Solen på Nilvågen ner,
> Och Palmerna ge ingen skugga mer.
> Då griper oss längtan till fädernejorden,
> Och tåget församlas. Mot Norden! mot Norden!
>
> Och djupt under föttren vi se som en graf
> Den grönskande jorden, det blånande haf,
> Der oron och stormen hvar dag sig förnyar,
> Men vi fara fria med himmelens skyar.
>
> — — — — — — — — —
>
> — — — — — — — — —
>
> Till grönskande Ängar, till ljummande Våg,
> Till skuggande Palmer står åter vår håg.
> Der hvila vi ut från den luftiga färden,
> Der längta vi åter till Nordliga verlden.

32 *olympiska.* Jfr anmärkning till 4: 28.

114-117. XXIX. *Bönhörelsen.*

I Hs är vid titeln tillagdt *Idyll,* men handen är icke S:s.

17 ä fr *ditt fenster*

52 ä fr *Förbi mitt fenster din likfärd går;* omkastningen var tydligen ren misskrifning.

---

25 *darra.* Konstruktionen bildad såsom efter verben *frukta, rädas,* se SAOB: D 375. *T.*

34 *Minervas konster.* Minerva var äfven husflitens och den kvinnliga handslöjdens gudomlighet.

43 *darra.* Jfr anmärkning till r. 25. *T.*

118-120. XXX. *Solen och Bägaren.*

38 *Solen* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *dag*[en].

Rytmen är vanlig hos Kellgren; den förekommer icke blott i *Den Nya Skapelsen* utan också t. ex. i *Til Grefve Gyllenborg* (II: 34) eller *Til Grefve Oxenstjerna* (II: 38). Såväl till stämning och innehåll som i metriskt afseende kommer S:s dikt mycket nära följande passus ur Kellgrens *Til Bacchus och Kärleken* (II: 46):

> Hur brinner icke talarns ifver,
> När vinet gifver andan kraft!
> Och löst i samma ljufva saft
> Åhörarns hjerta böjligt blifver.

Jfr härmed t. ex. 17-20 och 25-28.

6 *pol* himmel. Jfr anmärkning till 13: 16.

8 *sneddad* med sneda strålar. *T.*
29-32 Motivet finnes i Kellgrens *Til Bacchus och Kärleken* (II: 44):

Jag drack — Hvad mod mit hjerta fick!
Hon kom — mit mod af segren löntes.

33-44 I denna skildring af vinets pånyttfödande och skapande inverkan, liksom i en motsvarande r. 5-8, föreligger en, kanske medveten, halft travesterande anslutning till Kellgrens skildring af kärlekens inverkan på naturen i *Den Nya Skapelsen* (II: 195).
61-64 Jfr i Kellgrens *Til Bacchus och Kärleken* (II: 45):

Låt *Bacchus!* aldrig vin i mina läglar brista
Och tilstäd ej mit lif bli längre än min törst!

121-122. XXXI. *Midsommarsnatten.*

1 *Retande* tjusande, lockande. Reta användes ofta af S., liksom af andra äldre och yngre författare, i denna betydelse; jfr tyska *reizen*. *T.*
11 *Cynthia* mångudinnan, månen.
13 *ambrafiolen* den väldoftande violen (här Hesperis). Jfr anmärkning till 23: 52. *T.*
17 *röjer* upptäcker, ser; jfr anmärkning till 35: 9. *T.*
21 *Svärta* liksom ofta i tidens språk: mörker; likaledes 133: 13. *T.*

122-123. XXXII. *Kyssarne. Till Chloë.*

20 *merkurium.* Den populära benämningen på arsenik, ofta användt som flugqift.

123-124. XXXIII. *Flickan till sin Älskare.*

18 ä fr *Jag räds mitt eget öde*

---

13 *polen* himlen. Jfr anmärkning till 13: 16.
13-14 Naturstämningen med norrsken och töcken är typiskt Lidnersk; jfr t. ex. I: 112 (»de vilda norrsken») och i *Medea* (I: 127):

Töcknar sig häfva
Ur sjöarnes skum!

124-125. XXXIV. *Dialog.*

41 *yra* i radens fortsättning efter ett afbrutet *mi*[lda].
42 Citationstecknet uteglömdt i Hs.

---

6 *Nattens Gud* månen (pseudoklassiskt).
7 *Paranymf.* I Grekland brudföraren, som tillsammans med brudgummen hemförde bruden från föräldrahemmet.

TREDJE BOKEN. EROTISKA SÅNGER.

126-127. I. *Visa.*

Dikten erinrar i ton och stämning om Kellgrens erotiska och horatianska *Vår-visa* (II: 52-53).

1-4 Jfr Horatius' 3:dje ode, bok II, r. 14-16; se anmärkning till följande dikt.

19 *ambrosisk* ambrosiadoftande. Jfr anmärkning rörande ambra- till 23: 52. *T.*

29-36 Jfr Kellgrens *Epicurismen* (II: 50):

> Snart är din aftontimma när:
> Då blir beqvämt at visdom yrka.
> När du, at njuta, saknar styrka,
> Tänk då, at nöjet brottsligt är.

128-130. II. *En annan.*

Dikten ger uttryck för den horatianska epikurismen och är en variation af åtskilliga för den romerske skalden typiska motiv. Jfr t. ex. 9:de odet, bok I, r. 13-16; 3:dje odet, bok II, r. 9-16 (Quo pinus ingens albaque populus umbram hospitalem consociare amant ramis, et obliquo laborat lympha fugax trepidare rivo. Huc vina, et unguenta, et nimium brevis flores amoenos ferre jube rosae, dum res et aetas et sororum fila trium patiuntur atra), svarande mot r. 33-56 hos S.; vidare hela 11 odet, bok II.

17 *Ett Peru.* Pseudoklassisk omskrifning för guld.

20 *Orons svarta Demon.* Jfr Horatius' *atra Cura* (1:sta odet, bok III, r. 36). Se anmärkning till 8: 25-36.

35 *hvälfvande Azuren.* Sannolikt betyder hvälfvande endast *hvälfd;* men eljest kunde stället vara en latinism (*volvenda sidera,* Lucretius; *volvuntur sidera,* Virgilius), då hvälfvande skulle betyda *kretsande* och häntyda på den förkopernikanska astronomiens lära om en roterande himlasfär. *T.*

39 *krumma* krokiga, slingrande; också 153: 14. *T.*

43 *lyckans Tempel ramla.* Jfr i Lings *Kärleken* (s. 9): »Och när stormens hvirfvel går kring den höjd, der Lyckan står, och dess tempel ramla.»

50 *purpurrosen.* Jfr anmärkning till 65: 19.

131-132. III. *Till Aftonstjernan.*

1-4 Diktens första strof är inspirerad af Schillers *Der Abend* (S. A. I: 28), som i samma versslag och med lika utpräugladt målerisk hållning firar herdestunden och likaså inledes med en bild af Phoebus i Thetis' armar. Jfr hos Schiller:

> Senke, strahlender Gott — — — —
> — — — — — — — — — —
> Senke den Wagen hinab.
> — — — — — — — — — —

Thetys, die göttliche, winkt.
Schnell vom Wagen herab in ihre Arme
Springt der Führer — — — — —
— — — — — — — — — —
An dem Himmel herauf mit leisen Schritten
Kommt die duftende Nacht; ihr folgt die süsse
Liebe. Ruhet und liebet!
Phöbus, der liebende, ruht.

9-24 Denna del af dikten är en variation af ett parti ur Schillers *Die Erwartung* (S. A. I: 21):

O lösche deine Fackel, Tag! Hervor,
Du geist'ge Nacht, mit deinem holden Schweigen!
Breit' um uns her den purpurroten Flor,
Umspinn uns mit geheimnisvollen Zweigen!
Der Liebe Wonne flieht des Lauschers Ohr,
Sie flieht des Strahles unbescheidnen Zeugen;
Nur Hesper, der verschwiegene, allein
Darf, still herblickend, ihr Vertrauter sein.

Möjligen skönjes dessutom någon anklang från Schillers *Das Geheimnis* (S. A. I: 15-16), en *Die Erwartung* mycket närstående dikt.

132-133. IV.

10 ä fr *Vi ljuft då lyssna*

11 Efter *seglarn* finnes i Hs ett struket *som*; det är ovisst om det är misskrifning eller om det ansluter sig till en annan fattning.

133-135. V. *Mina önskningar.*

Dikten hvilar liksom S:s öfriga landtligt idylliska skildringar väsentligen på Gessners prosapoem. Med *Mina önskningar* kan särskildt sammanställas Gessners till stil, innehåll och komposition alldeles öfverensstämmande *Der Wunsch* (s. 360-371). Jfr t. ex. följande utdrag: »Dürft' ich vom Schicksal die Erfüllung meines einigen Wunsches hoffen; ... dürft' ich vom Schicksal dieses hoffen, dann wünscht' ich mir nicht Ueberfluss ... O könnt' ich unbekannt und still, fern vom Getümmel der Stadt, ... könnt' ich in einsamer Gegend mein Leben ruhig wandeln, im kleinen Landhaus, beym ländlichen Garten, unbeneidet, unbemerkt! Im grünen Schatten wölbender Nussbäume stünde dann mein einsames Haus, vor dessen Fenstern kühle Winde und Schatten, und sanfte Ruhe unter dem grünen Gewölbe der Bäume wohnen.» (Motsvarande hos S. r. 1-8.) Hos Gessner följer vidare ett afsvärjande af sällskapslifvet (s. 363), svarande mot S:s r. 17-24; skildringar af natursvärmeri och besök hos landtmannen (s. 365-366), svarande mot S:s r. 33-40; skildringar af tidsfördrif under vintern (s. 367), svarande mot S:s r. 41-48, samt en afslutning (s. 369-71), som erinrar om

S:s slutstrof r. 57-64. Jfr: »Aber, was träum' ich? Zu lang, zu lang schon hat meine Phantasie dich verfolget, dich, eiteln Traum! Eiteler Wunsch! Nie werd' ich deine Erfüllung sehen.» Äfven hos Gessner utgör grafven och dödstanken idyllens verkningsfulla slutkontrast.

13 *svärta*. Jfr 122: 21. *T.*

17 *dårligt* dåraktigt, på dårars sätt. *T.*

19 *rökte*. Jfr 36: 26. *T.*

31 *veka* mjuka. Liknande användning t. ex. 161: 249, 285: 20 (»med veka händer»). *T.*

38 *sommarn* sommarsolen. *T.*

46 *omsvuro* svuro än en gång. *T.*

62 *fyllde* uppfyllde. *T.*

63 *tåga*. Jfr anmärkning till 43: 24. *T.*

136-138. VI. *Idealet.*

18 *liljorna neder* i radens fortsättning efter ett struket *blomstertapeten*

31 *lyckliga* i radens fortsättning efter ett afbrutet *älska*[nde].

---

11 *Cynthia* mångudinnan, månen.

13 *Kärlekens Moder* Venus, Amors mor.

18 *sin härmande natt* sin den verkliga natten efterhärmande natt; jfr »i magiskt härmad natt» (156: 112). *T.*

20 *blomstertapeten* blomstermattan. Jfr hos Oxenstjerna »blomstrande tapet» (II: 36) och »grönskande tapet» (II: 25); användningen vanlig hos S. och hans samtida (Atterbom, Dahlgren). *T.*

37 *stjernornas bleka Prinsessa* månen; jfr 154: 41.

138-139. VII. *Till Sånggudinnan.*

Det metriska skemat i denna dikt, liksom i *Soldat-Visa*, s. 233, är hämtadt från Lings herdedikt *Kärleken*, där det förekommer upprepade gånger. Jfr hos Ling (s. 11):

> O, Yngling! O, Yngling! hvi sitter du här?
> Kom, kom till min boning; så präktig den är.
> Kom! Kärleksgudinnan hon föddes ju der?

1, 16 *Gullharpa*. Ordet, som hos S. är vanligt (137: 51, 41: 19, 149: 9 och i varianten till 40: 25), har götisk karaktär och är stereotypt återkommande t. ex. i Lings epos *Gylfe*.

7 *förbländande*. Jfr anmärkning till 34: 26. *T.*

15 *uslingens* den olyckliges. *T.*

17-20 Allusion på Karl Johans fälttåg mot Napoleon och eröfringen af Norge (»Gigantiska hvalarnas boning till strand»). Formuleringen tycks antyda, att dikten är skrifven strax efter Kielfreden.

139-140. VIII. *Till Zulima.*

Motivet är vanligt i den antika diktningen; jfr t. ex. Propertii 2:dra elegi, bok III, öfversatt af S., s. 214. — Namnet Zulima förekommer i en af Kellgrens mest passionerade kärleksdikter, *Saknaden* (II: 54).

1 *Olympiska* himmelska; jfr anmärkning till 4: 28.

8 *förbländande.* Jfr anmärkning till 34: 26. *T.*

21 *Naso* Ovidius.

22 *retande.* Se anmärkning till 121: 1. *T.*

25 *dårligt* oklokt; jfr anmärkning till 133: 17. *T.*

140-141. IX. *Vinteraftonen.*

12 Hs har *snö* istf *sjö,* en rent mekanisk felskrifning.

---

6 *Polen* himlahvalfvet; jfr anmärkning till 13: 16.

142. X. *Till Dårskapen.*

Anakreontisk dikt.

14 *Camena* sånggudinna.

143-145. XI. *Återblick på Barndomen.*

S. har påbörjat ett *Till,* som han dock afbrutit i den tredje bokstafven, och i radens fortsättning skrifvit den nuvarande titeln.

53-60 Dessa båda strofer föreligga i ännu ett manuskript, nämligen på baksidan af det oktavark, som innehåller *Till Näktergalen* (s. 369). Frånsedt smärre afvikelser i stafning och interpunktion finnas inga varianter.

Melankolin i denna dikt har Lidnersk prägel; se t. ex. sådana för Lidner typiska drag som betonandet af mänskornas hårdhet (r. 14), den indignerade skildringen af världens och ödets orättvisa (r. 37-41) samt den stolta känslan af det egna hjärtats förträfflighet (s. 43-44). — En liknande »återblick på barndomen» innehålles i Lidners *Melankolisk Sång* (II: 15), där det bl. a. heter:

Hur rördes jag ej af det sköna
Uti min späda ungdoms dar;
Då själens känslor starkast röna
Det himla-värde Lifvet har!

En blick jag mot Naturen sände,
Strax mera lifligt hjertat slog;
Strax Skaldens eld min bildning tände
Och jag den glada Lyran tog.

Hur hänryckt i de skumma lunder
Söng jag ej då hvad hjertat njöt!
Men ack — de flydde — dessa stunder,
Som Echos ljud, i bergens sköt.

Ej lundens prakt, ej flickans löje
Kan jaga oron ur mitt bröst;
Bland grifter blott jag finner nöje,
I tårar blott jag njuter tröst.

Jfr äfven en med *Återblick på Barndomen* besläktad dikt af S., *Elegi* (s. 225).

57-60 Bilden är vanlig; jfr dock Lidners *Spastaras död* (I: 107): »Bland ödens ebb och flod min lefnads julle kastas.»

145-147. XII. *Drömmen.*

24 *himlakjusning* i radens fortsättning efter ett afbrutet *guda*[kjusning].

---

11 *ljudade* se 73: 28. *T.*
13 *vinref* vinrankor. *T.*
16 *papaverskålar* skålar innehållande den söfvande vallmosaften. *T.*
19 *ambralocken.* Jfr 23: 52. *T.*
26-28 Lidnersk midnattsstämning.
40 *villa* drömsyn. *T.*

147-148. XIII. *Till Venus.*

15 Kommat i radslutet är i Hs osäkert.
32 ä fr *svällda barmen.*

---

15 *kort.* Helt säkert: med korta steg.
22 *ombytt* växlande.

149-150. XIV. *Amanda.*

13 Kommat efter *Ängel* fattas i Hs.
18 Hs har tydligt *dödängelns;* möjligen är detta dock misskrifning för *dödsängelns.*

1-16 Den erotiska stämning, som bildar utgångspunkten för dikten, har till förutsättning det svenska sjuttonhundratalets största kärleksdikt: Kellgrens *Den Nya Skapelsen* (II: 195-199). Den hos S. helt och hållet undanträngda bakgrunden är Kellgrens strof:

För mig när du [= Skönheten] naturen målar
Til Himlar utaf ljus och väl,
Hvad är du? — återbrutna strålar
Af *Hilmas* bild uti min själ.

Utvecklingen af denna tanke hos S. går alldeles parallell med motsvarande parti hos Kellgren. Blommans skönhet, solens glans, rosens doft, västanvindens sus äro för S. uttryck för den älskades skönhet (r. 1-12), och alldeles samma följd återfinnes hos Kellgren:

Din växt blef liljans växt, och hennes
Den friska glansen af din hy.
Din blick i dagens blickar blandas,

Din röst fick näktergalens sång,
Jag dig i rosens vällukt andas
Och vestanflägten har din gång.

Sin höjdpunkt når stämningen hos S. i jämnställandet af den älskade och Skaparen (r. 13-16); hos Kellgren heter det slutligen, att när tanken söker »det sälla stoftets Skapare»,

Då visas Han mig i din bild.

3 *polen* himmelen. Jfr anmärkning till 13: 16.
17-24 Sammanställningen af själarnas dödsfärd och flodernas färd mot hafvet kan möjligen återgå på Ovidii Metam. IV: 441-442: Utque fretum de tota flumina terra, sic omnes animas locus accipit ille. (Liksom hafvet mottar floderna från hela jorden, så mottar detta ställe — dödens stad — alla själarna.)
21-27 Den gripande jämförelsen mellan floderna, som nå sitt mål, och själen, hvars längtan icke uppfylles, är en reminiscens ur Lidners *Önskan* (II: 23):

Strömmarna till hafvet rinna,
Att der sluta deras lopp;
Skall jag sakna samma hopp,
Skall jag aldrig målet hinna?

150-152. XV. *Inbjudningar.*
10 ä fr *Vekt till njutning*

5-8, 13-16 Skildringen har, liksom en besläktad i *Till Aftonstjernan* (s. 131), lånat stämning från Schillers vällustiga skildring af herdestunden i *Die Erwartung* (S. A. I: 21). Uttrycket »löfvens skuggor magisk natt där spinna» återgår t. ex. på Schillers: »Du geist'ge Nacht... umspinn uns mit geheimnisvollen Zweigen.»
17 *Pafias dufvor.* Afrodite kallas efter Pafos på Cypern Pafia.
29 *Minnesblommor, fostrade vid bäcken* förgätmigejer.
30 *nardusrosor* doftande rosor; ordet *nardus* användt analogt med *ambra,* jfr anmärkning till 23: 52. *T.*
36 *empyré* den högsta världsregionen, himmelen.
37 *försucka* i suckar låta förflyta, förgå; jfr 240: 36, 367: 16. *T.*
39-40 Raderna innehålla en anklang från det två gånger återvändande anslaget i Schillers *Das Geheimnis der Reminiszenz* (S. A. I: 23):

Wer [enthüllt mir] die Wollust, deinen Hauch zu trinken,
In dein Wesen, wenn sich Blicke winken,
Sterbend zu versinken?

Öfverensstämmelserna med Schillerska kärleksdikter (jfr ofvan anmärkningen till r. 5) äro kanske icke oafsiktliga: *Geheimnis der Reminiszenz* föredrar i poetisk form den platonska Eros-myten, och S:s skildring af »Platonikerns» erotik är möjligen medvetet Schillersk.

PASTORALA DIKTER.

153-161. I. *Kärleken och Landet.*

69 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

77, 78 Kommata i radsluten osäkra i Hs.

119 Kommat i radslutet motsvaras i Hs af en hybrid mellan utropstecken och komma.

155 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

203 Hs har *till dess segrar trött. Af* eller *på* är uteglömdt.

221 Hs har genom misskrifning ett komma efter *anande.*

Den landtliga bakgrunden för dikten är väsentligen tecknad efter Oxenstjernas mönster, men med rent pastorala inslag från Gessner; den mera modernt färgade sensualismen röjer kanhända inverkan från Bürgers *Die beiden Liebenden,* som äfven eljest synes ha påverkat S. — Stilistiskt ansluter sig dikten till den svenska pseudoklassiciteten, framför allt till Oxenstjerna.

5 *Alexis.* Vanligt herdenamn hos Gessner; äfven *Lysander* (r. 6) har pastoral klang.

6-8 *Ej ville han . . . blyga herdekrans.* En för den pastorala diktningen karaktäristisk tirad. Jfr t. ex. i Gessners *Daphnis* (230-231): »Wie glücklich ist der Hirt . . . der dem grossen Pöbel unbekannt, in lachenden Gefilden jede Wollust geniesst, die die bescheidene Natur fodert und giebt, und unbemerkt grössere Thaten thut, als der Eroberer und der angegaffte Fürst! . . . Wen wärmet die Sonne entzückter? Euch, ihr Herrscher! oder den armen Hirten, der im Grase ruhet.»

13 *I ljufva känslor dränkt.* Frasen är typiskt Lidnersk; se t. ex. i *Spastaras död* (I: 114): »Om ej i känslor dränkt hans hela väsend blifver» eller i *Yttersta Domen* (I: 198): »I känslor dränkt sin arm han efter makan sträckte.»

14 *krumma* krokiga, slingrande; jfr 129: 39. *T.*

19-26 Lofprisandet af naturen i motsats till konstens skapelser återfinnes i all herdediktning; jfr t. ex. i Creutz' *Atis och Camilla* (s. 8):

> Man ej kring källans brädd en slipad marmor finner;
> Naturens enfald här på konstens upror vinner.

eller i Gessners *Daphnis* (s. 229-230): »Welche Seligkeit! . . . welche Ströme von Wollust; Ach! kaum fasst sie mein wallendes Herz! Ach Natur! Natur! wie schön bist du! wie schön in unschuldiger Schönheit, wo dich die Kunst unzufriedner Menschen nicht verunstaltet! . . . Seyd mir gegrüsst, fruchtbare Hügel! . . . Süsse Freude und Unschuld lachen mir von allen

Hügeln ... zu; Ruhe und Zufriedenheit ... schlummern im sanften Schatten fruchttragender Haine.»

27-34 Dessa rader utgöra en kort repetition af Oxenstjernas berömda åskvädersskildring i *Dagens Stunder, Middagen* (I: 50-56). Jfr t. ex. följande utdrag:

> På svarta moln, som ofrid båda,
> De vilda vädren lyftas opp.
> — — — — — — — — —
> Flyn! Molnet öfverhöljer dagen,
> Och blixtar ur dess mörker fly.
> — — — — — — — — — —
> De stolta skogens Fäder stupa
> Som trotsat hundra vintrars hot.
> — — — — — — — — — —
> I regnets spår, som fälten svalkar,
> Han [sommaren] blomstrens ångor tar emot.
> — — — — — — — — — — — — —
> Af fåglarnas förqväfda sång,
> Och arbetet och rörligheten,
> Är ljudet väckt och lifligheten,
> Dem stormen tystat på en gång.
> Med trygghet kölen åter seglar
> På böljan, som, försont och mild,
> I gungningen af sina speglar
> Å nyo vaggar solens bild.

Hos Oxenstjerna åstadkommes ovädrets bortdrifvande genom Floras kärleksfulla ingripande och Bores mildhet. Det är troligen en omedveten anslutning till denna mytologiska fiktion, när S. omedelbart fortsätter (r. 35): »Ja, milda Gudar här, i våra parker rå.»

28 *polen* himmelen; jfr anmärkning till 13: 16.

dagens Gud solen; stående omskrifning inom pseudoklassisk dikt.

29 *härnad för.* Konstruktionen efter *föra krig;* jfr r. 50: »Amors härnad strida.» *T.*

41 *Stjärnornas Prinsessa* månen. Jfr 137: 37.

49-52 Denna jämförelse med mytologiska och historiska personer och händelser tillhör de pseudoklassiska stilegendomligheterna.

66 *turturn* turturdufvohanen. *T.*

72 *Floras land* blomsterlanden (pseudoklassiskt).

79 *Än eko trötta hörs.* Uttrycket hvilar på den antika föreställningen om Eko som en flicka, hvilken härmar ljuden. Jfr t. ex. i Oxenstjernas *Dagens Stunder* (I: 20): »Hon tröttar Echos ledsna läten.»

81 *guldets vilda hunger.* Öfversättning af Virgilii 'auri sacra fames' (Eneiden III: 57).

81-92 Denna passus, där den erotiska kvietismen prisas i motsats till ärelystnaden och krigsbegäret, har bakom sig en lång litterär tradition. Hos Propertius, i 15:de odet, bok II, r. 41-46, föreligger urtypen, då det efter skildringen af kärleksnatten heter:

Qualem si cuncti cuperent decurrere vitam
et pressi multo membra jacere mero,
non ferrum crudele neque esset bellica navis,
nec nostra Actiacum verteret ossa mare,
nec totiens propriis circum oppugnata triumphis
lassa foret crines solvere Roma suos.

S. har gifvetvis äfven känt Kellgrens fria öfversättning af detta ställe (II: 316-317):

Om hvarje dödlig sina dagar
I denna stilla ro fördref,
Och endast Kärleks-Gudens lagar
Och *Bacchi* lagar trogen blef;
— — — — — — — — — —
Då skulle fältet blott betäckas
Af fallna dryckes-kämpars hop,
— — — — — — — — — —

Och andra lågor aldrig härja,
Än de som tända älskarns mod,
Och endast mogna drufvors blod
Den blomsterprydda marken färga.
Då bytte stålet ej sit namn,
At uti Hjeltens händer mörda,
— — — — — — — — — —
Då skulle Nigern icke skälfva
Vid de Latinske härars fall,
Och Actianska hafvets svall
Ej våra ben i stormen hvälfva.

Hos S. har dock kommit till ett nytt element, som icke finnes hos Propertius: läran om ett historiskt syndafall, som förstört mänsklighetens lycka. I denna S:s uppfattning förenas reminiscenserna från Ovidii guldåldersmyt med intrycken från Rousseauanismen och sjuttonhundratalsfilosofiens »antimilitarism». För dessa senare strömningar var Oxenstjerna den förnämste poetiske representanten hos oss. Jfr i *Skördarne* (II: 45):

Hur lyckligt lifvet var, om ingen annan yra
Än endast Nöjets makt fick menskans sinnen styra:
Om ärelystnad, hämd och högmodets begär

Den sällhet ej förstört hvartill hon ämnad är.
Förgäfves på de fält, der hoppet sig förnöjer,
Naturen all sin prakt och all sin rikdom röjer:
Den årstid, hvars behag ger åter jorden lif,
Ser äfven krigets skräck och verldens Herrars kif.
— — — — — — — — — — — — — — —

Med fasan på sin hjelm och dundrets vigg i handen,
Han [krigets Gud] trampar festens grus; och vid hans rustnings dån
Med rysning jorden fylls och darrar långt ifrån.
Förstöring föregår och öcknen honom följer.

Jfr äfven Gessners *Daphnis* (s. 231), där härskarnas lif konfronteras med herdarnas på ett sätt som erinrar om r. 91-92.
89-92 Allusion på tidshändelserna: Napoleons ryska fälttåg, Moskvas brand, koalitionsarméns inträngande i Frankrike (»Kosackens djärfva häst ej druckit Seinens vågor»). — Dikten kan alltså icke ha författats tidigare än i april 1814 (Paris besattes den 31 mars).
93-108 Skildringen af middagshettan är starkt påverkad af Oxenstjernas naturbeskrifvande diktning; jfr t. ex. *Dagens stunder* (I: 36-37).
94 *lodrätt sänkta strålar.* Jfr t. ex. i Oxenstjernas *Dagens stunder* (I: 36) »en lodrät lågas fall».
105 *Jofurs helga trän.* Ekarna voro helgade åt Jupiter. Jfr 166: 11.
105-108 Skildringar af skuggan och hvilan i dess svalka äro i hög grad typiska för all pastoral och naturbeskrifvande diktning allt från Theokritos, i öfverensstämmelse med dess epikureiska och passiva läggning. S:s raffinerade skildring af solstrålarnas vandring genom löfvet och dess lek med skuggan har också en lång litterär tradition till stöd. Jfr t. ex. i Creutz' *Atis och Camilla* (s. 8) »des [trädets] grenar... der ljuset vilse far uti sit brutna lopp». Den egentliga förebilden har varit Oxenstjerna i *Dagens stunder* (I: 37):

Du Skog, som ömsom i din hydda
Ger kärleken och svalkan frid,
Låt dina skuggor oss beskydda
Mot middags-solens heta tid.
Bland grenar der dess strålar brytas
De till en älskad skymning bytas.
— — — — — — — — — —

Men under Aspars gröna hus
Der hon på gräsets yta darrar,
En villad stråles spridda ljus
Med löfvets vägning bryr och narrar.

Äfven uttrycket »i löfvets skymning *dö*» har motsvarighet hos Oxenstjerna, som i *Dagens Stunder* (I: 101) talar om hur månens klarhet »villas i sitt lopp och mellan löfvet dör».

112 *magiskt härmad natt.* Se 136: 18. *T.*

113 *troll-lanterna.* Jfr anmärkning till 4: 24.

120-142 Hela denna apostrof till de antika gudarna och den af dem besjälade naturen är en reflex af Schillers *Die Götter Griechenlands* (S. A. I: 156).

122 *Amors väna Moder* Venus.

127 *systern.* Mångudinnan Diana var syster till Febus.

129 *jungfruzoner* jungfrugördlar. Jfr 56: 49. *T.*

137-138 Jfr följande rader ur Oxenstjernas *Skördarne* (II: 28):

> Narcissan, sörjande, som med sin blekhet klagar
> Mot kärleken, hvars hämd förhärjade dess dagar;
> Och purpurns ådring, än på Anemonen stänkt,
> Utaf Adonis blod med Cypris tårar mängdt.

137 Narcissus, som tynade bort i kärlek till sin egen spegelbild i källan, blef förvandlad till en narciss (Ovidii Metam. III: 509).

138 Enligt Ovidii Metam. (X: 735) uppväxte anemonen ur den döende Adonis' blod.

139-140 Eko tynade bort af obesvarad kärlek till Narcissus (Ovidii Metam. III: 398).

141-142 Den grekiska kungadottern Filomela våldtogs af Teseus och förvandlades till en näktergal (Ovidii Metam. VI: 671).

145-156 Skildringen af Hilmas toalett är väsentligen byggd på liknande partier hos Oxenstjerna (möjligen med någon inverkan från Bürgers *Die beiden Liebenden*). Jfr i *Skördarne* denna beskrifning af flickornas klädsel (II: 50):

> Naturen, som hos dem sig sjelf till prydnad tjenar,
> Åt helsans egen färg dess målning icke länar.
> Ej nånsin konsten der, med rikedomens hand,
> Omkring albasterns arm har lindat perlans band,
> Och aldrig silkets mask af mulbärs-löfvets muster
> Har spunnit deras drägt på Syriens heta kuster.
> En flätning och en valk än fäster deras hår,
> Än vädret ledigt der i spridda lockar rår.
> Blott med ett spänne fäst, ett stickadt bälte följer
> De lif dem linnets drägt förrådande fördöljer.

och följande bild af Virgina (II: 125):

> Uti en hatt af halm, en fruktkorg på sin arm,
> Med några rosor prydd, som skifta mot en barm,
> Der, vårdslöst sammanfäst, ett undanfladdradt linne
> Förråder, lekande, den snö det gömmer inne,
> Och skärpet, fängslande den lätta bomulls drägt,
> Kring hennes fötter fri att lyda vädrets flägt.

146 *Och i sin prydnads val föraktat modets regel.* En reminiscens från Oxenstjernas *Skördarne* (II: 153): »Och i sin prydnads val med liknöjdhet försmår de blommor» etc.

156 *purpurblomma* ros.

161 *Pomona* fruktens gudinna. »Den park vi helgat åt Pomona»: fruktträdgården. Hos Oxenstjerna heter den med samma pseudoklassiska omskrifning »Pomonas park»; se *Dagens Stunder,* I: 65, (»Pomonas rike», II: 129).

163 *skogar höja sig med Cerasontis bär.* En reminiscens från Oxenstjernas *Dagens Stunder* (I: 65): »denna skog af Cerasontis bär». — »Cerasontis bär» är den pseudoklassiska omskrifningen för körsbär (»Cerasontis frukt», Oxenstjerna, II: 124).

165-172 Skildringen af den poetiskt frugala måltiden är väsentligen inspirerad från Oxenstjerna. Afvisandet af den fåfängliga prakten i r. 165-167 motsvaras af följande ställe ur *Dagens Stunder* (I: 40-41):

> Att lifva glädje och begär,
> En eldig must af klämda drufvan
> I prydda glas ej spritter der:
> Pomona höljer gröna tufvan
> Med trädens frukt och fältens bär.
> Den svala mjölk, hvars sötma njutes,
> Ej ur förgyllda skålar gjutes.

Rätterna, beskrifna hos S. i r. 169-170, öfverensstämma med de af Oxenstjerna omtalade (I: 69):

> Än sommarns bär, dem värmans rodnad målar,
> Än hjordens mjölk uti kristallens bålar,
> Sin svalka der förente bjuda mig.

Äfven vinet, som hos S. skall väcka skämt och glam och begär (r. 171-172, 178), omtalas hos Oxenstjerna (I: 70):

> De drufvors must, dem södra solen när,
> Hvars lågor än i droppan tyckas brinna
> Och lifva skämt, och infall och begär.

166 *röker.* Se anmärkning till 36: 26. *T.*

170 *purpursmultron.* Jfr hos Oxenstjerna (II: 53): »purpurn af dess bär».

192 *gammen.* Se anmärkning till 13: 24. *T.*

197-200 Jfr anmärkning till r. 49-52.

197 *retelser* tjusande, lockande behag. Jfr anmärkning till 121: 1. *T.*
röja se. Jfr anmärkning till 121: 17. *T.*

205-208 Stället tyckes inspireradt af Schillers dikt *Der Abend,* med hvilken S. var förtrogen (se anmärkning till 131: 1-4). Jfr hos Schiller (S. A. I: 28):

Siehe, wer aus des Meers kristallner Woge
Lieblich lächelnd dir winkt! Erkennt dein Herz sie?
Rascher fliegen die Rosse,
Thetys, die göttliche, winkt.

216 *Floras land.* Jfr anmärkning till r. 72.

219-224 Aftonsceneriet erinrar om motsvarande hos Oxenstjerna. Jfr i *Dagens Stunder* (I: 66):

Tag, Selis, del i aftonstundens fröjd,
Som dagens ro i promenader byter
Utmed en å, som, under alar böjd,
Mot blommors brädd med sorglig svalka flyter.

223 *en hvassrik strand.* Jfr i Creutz' *Atis och Camilla* (s. 11) »en vassig strand» och i Oxenstjernas *Dagens Stunder* (I: 21) »en hvassig strand».

225-232 Denna passus erinrar till innehåll, ton och stil om en dikt af Gessner, *Damon, Daphne* (s. 391-393). Jfr t. ex.: »Izt traten sie Hand in Hand aus der schützenden Grotte hervor. Wie herrlich! rief Daphne, dem Hirten die Hand drückend... Damon: Umarme mich, Daphne! umarme mich, O was für Freude durchströmt mich! wie herrlich ist alles um uns her!... O wie reisst das Entzücken mich hin!... wenn ich in nächtlichen Stunden den gestirnten Himmel,... wenn ich die Wunder betrachte, dann schwellt mir die Brust, Gedanken drängen sich dann auf: ich kann sie nicht entwickeln, dann wein' ich und sinke hin, und stammle mein Erstaunen dem, der die Erde schuf.»

232 *Gangens pärla.* Troligen synonym för indisk pärla.

233-240 Denna passus har beröringspunkter med r. 81-92 och är liksom denna ett uttryck för den naturalistiska sjuttonhundratalsfilosofin (jfr anmärkning till r. 81-92): hängifvandet åt njutningen och sinnligheten är oskyldigt och »naturligt», medan de mera aktiva egenskaperna (förvärfsbegäret, härsklystnaden, eröfrardriften) äro »onaturliga» och utgöra upphofvet till allt ondt. Polemiskt ställes den Gud, som tillstäder njutningen, i motsats till den asketiska och spiritualistiska kristendomens gudsbegrepp. Jfr följande ställe i Kellgrens *Mina Löjen* (II: 60):

Han, som i vårens blomma ler,
Och uti vestans flägtar andas,
Och uti drufvans nectar blandas,
Och genom solens blickar ser;
Hvars röst Glicere på harpan spelar;
Och Han, som eld och sötma delar
Åt hvarje kyss som hon mig ger....
Hvad? — Skulle han til tack begära
En kalk af mina tårars flod?

Han sjelf, så lycklig, och så god,
Gör menskjors lidande hans ära?
Begär hans altar gråt och blod? —
Mit bröst förbannar denna lära.

Jfr vidare i Leopolds *Det Blinda Nitet* (II: 21):

I vindens fläkt, på trädets gren,
I böljans dryck, i fältens gröda,
I eder njutning, eder möda,
I allt är godhet, hvart J sen.
Tron ej naturens röst förleder,
Som ropar: Skaparen är god!
Tron hatets röst: Han fordrar blod!
Var alltid den som lög för Eder.

— — — — — — — — — —

Nej, tron mig: varelsernas Far
Vill deras väl, och vill blott detta.
Hans lag är enkel: gör det rätta!
Hans äras fordran: lycklig var!

249 *veka* mjuka; jfr anmärkning till 134: 31. *T.*
260 *papavern* den sömngifvande vallmon.

162-163. II. *Damon.*

11 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

———

Det metriska skemat är hämtadt från Tegnérs *Flyttfoglarna,* Iduna, 3:dje häftet 1812; liksom i *Vandrarens Visa,* s. 113 (jfr anmärkning därtill) har med rytmen följt förebildens glädtiga och optimistiska stämning. — Den pastorala miljön är väsentligen hämtad från Gessners dikter (särskildt r. 1-12 och 22-24). Jfr t. ex. den molnfria sommardagen i *Daphnis* (s. 232). — Namnen Damon och Kloë äro stående inom herdedikten från Theokritos till Gessner.
31 *förlåter* öfverlämnar sig åt. *T.*
35-36 Motivet är vanligt; se t. ex. i Kellgrens *Hymenée* (II: 261):

— — — — — — — — —

Och döden eder ännu finna
I nöjets och hvarandras famn.

163-165. III. *Dafne.*

34 *mera häftigt rägnade hans kyssar.* Jfr Gessners *Daphnis* (s. 253): »Daphnis ... regnete Küsse auf ihre Wangen».
44 *dödde.* Jfr anmärkning till 77: 17. *T.*
45 *Fröjas stjärna* Venus.

166-168. IV. *Iris.*

23 Hs har felskrifningen *silfvergå* istf *silfvergrå.*

41 Istf *dagens stunder* har S. troligen urspr. skrifvit *hela dagen,* men sedan öfverstrukit *hela,* tillagt ett *s* vid *dagen* och i radens fortsättning skrifvit *stunder.*

47, 48 Hs har i första raden *visste,* i den andra *viste;* det senare har såsom ren misskrifning rättats.

---

16 *dalens kyska Herde* Endymion.

169-174. V. *Hylas.*

1 Citationstecknet utglömdt i Hs.

12 *njöt* otydligt ä fr *gjöt*

31 *lyste* otydligt ä fr *myste*

85 Hs har ett komma efter *elf.*

92 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

106 *Den Flickans öga.* Hs har tydligt *Den Flicka öga,* som dock måste vara felskrifning.

107 Kommat i radslutet är osäkert i Hs.

Hylas är titeln på Theokritos' 13:e idyll, som berättar om den sköne ynglingen Hylas' bortröfvande af källnymferna. Det är troligen på grund af en idéassociation härifrån som S. kallat denna klagodikt öfver den af flodguden bortröfvade flickan med samma namn.

4 *polens* himmelens. Jfr anmärkning till 13: 16.

8 *förblekt.* Jfr anmärkning till 34: 26. *T.*

12 *turturn* turturdufvohanen. *T.*

19-41 Detta parti är en variation af det ytterst vanliga rococomotivet: älskaren bespejar den älskades sömn, behandladt hos oss särskildt af Kellgren i *Sigvarth och Hilma* (III: 297), Oxenstjerna i *Dagens Stunder* (I: 44-49) och Leopold i *Den sofvande och vaknande sköna* (II: 44). Jfr härom Ek, Om Kellgrens sista diktning, Samlaren 1910, s. 219, och Böök, Per Elgströms romantiska poesi, Samlaren 1908, s. 128—130. — R. 31-33 visa tydligt beroendet af Oxenstjerna.

27 *nardusrika* välluktsrika; jfr anmärkning till 151: 30. *T.*

73-76 Stället företer, liksom ett liknande i *Bekännelse* (s. 99) — se anmärkningen till denna dikt — spår af inverkan från Kellgrens behandling af detta i 1700-talets erotiska poesi vanliga motiv, i *Til Bacchus och Kärleken.* Jfr (II: 44-45):

> Förgäfves stridde hon emot sit egit hjerta:
> Min gråt så ömnig var, så bedjande min smärta,

Så blygsam dag, och sjelf Eglé så trött — Hon föll
I sälla blomster, I, som vid så ljuflig börda,
Er lydigt böjde ner, at hennes fägring vörda.

83 *Napéer* skogsdalarnas nymfer.

95 Om formuleringen är afsiktlig, betyder *brudens* här: brudgummens; helt visst är det dock en af det omedelbart förut stående *brudsäng* framkallad felskrifning för *gudens*. *T.*

119 *Cynthiern*s. Apollo kallades Cynthios efter klipptemplet på Cynthos (Delos).

174-175. VI. *Det hemliga Vittnet.*

19 ä fr *I dunkla skogen*

Motivet besläktadt med det i anmärkningen till r. 19-41 i föregående dikt omtalade.

13-14 Jfr i Schillers *Das Geheimnis der Reminiszenz* (S. A. I: 23):

Ewig starr an deinem Mund zu hangen,
Wer enthüllt mir dieses Glutverlangen?
Wer die Wollust, deinen Hauch zu trinken?

17-24 Om de mytologiska jämförelserna se anmärkning till 154: 49-52. I en alldeles liknande situation har Oxenstjerna (*Dagens Stunder* I: 45) samma jämförelser:

Ej skönare, den unga Fröja
Blef skådad af Cyniras son;
Ej fagrare, Endimion
Fick Jaktgudinnan insöfd röja.

18 *Myrrhas Son, den sköna Jägarn* Adonis.

24 *silfvertömmen* till månvagnen. Jfr *Endymion* 353: 11, 12.

30 *Cypris* Venus, här stjärnan.

175-177. VII. *Kyssen.*

4 *balsamisk* i radens fortsättning efter ett afbrutet *oly*[mpisk].

14 ä f *blommans topp*

6-10 Hänvisandet på kärleken i naturen är vanligt i den erotiska poesien, och särskildt inom den pastorala spela dufvorna mycket ofta en förebildlig roll (så genomgående hos S.). Jfr med detta ställe t. ex. följande ur en erotisk dialog hos Gessner (*Damon, Phillis,* s. 397): »Sieh, Phillis! sieh, was ist dort auf dem Baum? Zwo Tauben. — Sieh — sieh, wie sie freundlich sich mit den Flügeln schlagen . . . Izt, izt — — sie picken sich den bunten Hals, und izt den kleinen Kopf . . . Komm, Phillis! komm . . . Reiche deinen Hals mir her und deine Augen, dass ich dich schnäbeln kann —»

12 *Lyäi,* vingudens, Bacchus'.

19 *herdens* Endymions.

33-35 I samma dialog af Gessner som den ofvan i anmärkning till r. 6-10 citerade förekommer följande ställe, som bekräftar, att S. haft Gessners dikt mycket present: »Dem müden Schnitter ist ein frischer Trunk nicht halb so süss, als Liebenden ein Kuss.»
36 *behagen* chariterna.

177-179. VIII. *Hösten.*

4 ä fr *lindens krona*

Motivet är mycket vanligt inom den erotiska poesin; redan Horatius skildrar den annalkande ålderdomen i 25:e odet, bok I, och 13:e odet, bok IV. Hos oss har det bl. a. behandlats af Leopold (*Förr och nu*, II: 55-57) och af Kellgren i *Varning til Zemir* (II: 218-219), hos den senare liksom hos S. i formen af en uppmaning att njuta ögonblicket. Äfven namngifningen (Themira) hos S. pekar närmast på Kellgren som förebild. — R. 33-36 antyda påverkan äfven från besläktade, men mindre erotiska och mera borgerliga poem, som fru Lenngrens *Till en ung Flicka, på hennes födelsedag* och särskildt Franzéns *Till en Ung Flicka* (s. 172-174).
17 Enligt den på S:s tid vanliga meningen tillbringade svalorna vintern på hafsbottnen.
46 *befäl* befallning; se SAOB: B 691. *T.*
47 *dårligt* dåraktigt. Jfr anmärkning till 133: 17. *T.*

179-181. IX. *Nattbesöket.*

13 ä fr *kring haf och jord*
30 *skurars fall.* I Hs är *fall* ändradt till *svall*, men det är icke alldeles visst att handen är S:s.
56 *från mig* i radens fortsättning efter ett struket *undan.*

Motivet går tillbaka till den kända anakreontiska dikten om Amor, som lånar husrum hos skalden, hvilket också antydes i r. 11-12. En utformning af detta ämne, som uppenbart påverkat denna dikt liksom ett besläktadt parti i *Spinnerskan* (101: 9-20), är Lidners *Selami och Melicerta*, (I: 360-362). Jfr följande strofer:

> Nå, hvad sker? I ruskigt väder
> Då till sängs de skulle gå,
> Selami om frihet qväder;
> Strax på porten börjar slå.
>
> »Ack! låt upp och dig förbarma!»
> Roptes med en ömklig gråt;
> »Ack! låt upp och hjelp mig arma,
> »Liten, husvill, trött och våt.»

»Nej, jag icke öppna vågar»,
Svarade strax Selami;
»En Vestalisk eld här lågar,
»Och han kunde utsläckt bli.»

»Ser du ej hur åskan ljungar?
»Ack! låt upp, miskunda dig!
»Himlen ryter, jorden gungar,
»O j Nymfer! rädden mig.»

Trots den köld, det hårda hjerta,
Som en skönhet låts ta an;
Tårar, klagan, bön och smärta
Hon dock icke motstå kan.

55-58 Det naivt-oskyldiga vädjandet till de unga flickor, hvilka föreställas som åhörare, är alldeles analogt med sluteffekten i Voss' *Die Spinnnerin:*

O, sagt mir, Schwestern, sagt mir an:
War's möglich, dass ich weiter spann?

182-184. X. *Gubben.*

50 *förr* ä fr *då*

---

3 *Dagens Konung* solen.
27-30 Jfr anmärkning till 154: 49-52.
33-34 Hos Theokritos framföra herdarna sitt frieri genom att hänga en krans utanför den älskades hydda. Liknande hos Tibullus.

184-186. XI. *Den sofvande Herdinnan.*

1 Citationstecknet uteglömdt i Hs.
44 Punkten i radslutet osäker i Hs.

Samma rococomotiv som i *Hylas*, 169: 19-41, hvarom se anmärkningen till detta ställe. Anslutningen till episoden i Oxenstjernas *Dagens Stunder* (I: 44-49) är här ännu närmare: herdinnan har samma namn (Camilla), och hos Oxenstjerna ser hon Alfred i drömmen på alldeles samma sätt som Atis hos S. (r. 50-52). — Namngifningen densamma som i Creutz' herdedikt.
34 *Favonen* västanvinden (Horatius' 4:de ode, bok I, öfversatt af S., s. 221).

187-188. XII. *Cittran.*

26 *tross* trots. *T.*

189-192. XIII. *Selim.*

36 ä fr *vaktlars sång*

63 Hs har utropstecken efter *Mirza,* hvilket måste vara felskrifning.

73 ä fr *Detta herden*

---

25 *förmåtte* förmådde. Denna i äldre tid synnerligen vanliga imperfektform använder t. ex. ännu Geijer i *Siste kämpen* (1811) och Afzelius i Sæm. Edda 237 (1818): »Icke vi förmåtte vår kärlek öfvervinna». *T.*

39 *Nattens Gud* månen.

41-56 Mirzas död genom ett ormbett är gifvetvis en reflex från motsvarande scen i Creutz' *Atis och Camilla* (s. 32-33).

192-197. XIV. *De täflande Skalderna.*

36 *skrider.* Hs har *skrider* ändradt till *flyter,* såsom rimmet fordrar, men det är ganska ovisst, om handen är S:s.

61 Kommat i radslutet är icke fullt säkert i Hs.

Flera af Theokritos' idyller (V, VI, VIII, IX) och Virgilii ekloger (III, V, VII) ha formen af sångtäflingar mellan herdeskalder; stundom införes äfven en prisdomare. En af sångarna får ofta, både hos Theokritos och Virgilius, namnet Menalkas; Moschus är säkerligen namngifven med tanke på den grekiske bukolikern. Äfven Gessner har diktat en dylik sångartäflan, *Lycas und Milon* (s. 373). — Hos ingen af dessa uppträda dock de täflande som representanter för olika lifsuppfattningar; detta grepp, som förekommer äfven i *Inbjudningar* (s. 150), erinrar närmast om Goethes *Wechsellied zum Tanze* (J. A. I: 19) eller A. W. Schlegels *Lebensmelodieen* (s. 47).

2 *Peneus.* Flod i Thessalien, hvars sköna stränder — Tempedalen — ofta besjungits af antika skalder (se exempelvis Theokritos I: 67, Ovidii Metam. I: 569).

3 *Cynthiern* Apollo; jfr 174: 119.

5 *Hemonien* trakten kring bergskedjan Hæmus; gammalt namn på Thessalien (t. ex. Ovidii Metam. I: 568).

45-50 Raderna synas inspirerade ur denna strof i Schillers *Hero und Leander* (S. A. I: 79):

> Hesper und Aurora zogen
> Wechselnd auf am Himmelsbogen,
> Doch die Glücklichen, sie sahn
> Nicht den Schmuck der Blätter fallen,
> Nicht aus Nords beeisten Hallen
> Den ergrimmten Winter nahn.

77 *Jättars fall.* Gigantomachien, jättarnas strid med gudarna, har besjungits bl. a. af Ovidius och af Claudianus (hvars *Proserpinas borttröfvande* S. delvis öfversatt).

78 *Sju härars storm på Tebes höga murar.* Striden mellan Oidipos' båda söner Eteokles och Polyneikes, då den senare med sex bundsförvanter angrep brodern i Thebe; den förnämsta behandlingen är Aiskhylos' i De sju mot Thebe.
79 *Xanthens silfverflod.* Xanthos är ett namn på den i Iliaden ofta besjungna Skamandros, som flöt genom slätten vid Troja.
99 *Dafnes krona* lagern.
114 *Astréa.* Rättvisans gudinna, som under guldåldern bott bland de lyckliga mänskorna (Ovidii Metam., I: 150).

ELEGIER.

198-200. I.

Elegierna I-III föreligga på ett fyrsidigt ark i kvart. Framför den första har S. satt årtalet 1815; de båda öfriga torde vara ungefär samtidiga.
3, 6 } Kommata i radsluten äro osäkra i Hs.
17 *Medan.* Huruvida ett ursprungligt *Och* ändrats till *Medan*, eller tvärtom, är ovisst.
21 *mig* inskrifvet i ett ursprungligt *jag*
30 *Brage.* S. har urspr. skrifvit *Balders* jämte ett påbörjadt, oläsligt ord, men strukit dessa.
31 *lyssnande* ä fr *lysande*
40 Efter *spel* har S. urspr. skrifvit *lisas mitt,* hvilket förutsätter *hjärta* eller *sinne,* men sedan ändrat till *döfvas den.*
54 Urspr. hade S. skrifvit denna ofullbordade pentameter: *Henne min bäfvande sång nämnde Amanda,* hvilken han genom strykningar och inskott förändrade till den nuvarande lydelsen.
56 ä fr *från himlarne ned.*
60 *gråtande* inskrifvet i ett ursprungligt *klagande*

---

5 *Örnen från Elba* Napoleon.
6-10 Hänsyftning på »de hundra dagarna», slaget vid Waterloo och Napoleons öfverförande till S:t Helena.
20 *läst.* Jfr anmärkning till 107: 32. *T.*
23-40 S. har här inflätat en hyllning till af honom beundrade samtida skalder och författare. Med *Schlegel* afses den äldre af bröderna, A. W. Schlegel. *Solens mäktiga Dotter* betyder sannolikt madame de Krüdener, som var berömd för sina spådomar och därför jämföres med den pythiska prästinnan i Apollotemplet i Delfi, tolkande sin faders, Solgudens, orakler. S:s uppfattning af Napoleon, kejsar Alexander och Rysslands historiska

mission öfverensstämde med madame Krüdeners, såsom »Wladimir den store» visar. *Den gyllne Serafen* är den franske författaren Chateaubriand. *Baldurs härrlige Skald* är Oehlenschläger. Den ende svenske skald som hyllas utom Ling är Tegnér; raderna 34-38 utgöra en afsiktlig omskrifning af ställen ur Tegnérska dikter: »Svea», »Flyttfoglarne», »Asatiden» (»Den gamle hedningen»); på samma sätt inflätade S. i hyllningssonetten till Lidner (s. 383) talrika allusioner till hans dikter, hvarom se anmärkningarna till dikten. Jfr härom Böök, S. och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 63-68.

51 *Agenors.* Zeus bortröfvade i en tjurs gestalt Europa, dotter till den feniciske konungen Agenor (Ovidii Metam. II: 850).

56 *Cynthia* Luna, mångudinnan.

200. II. *Spindelen.*

Om Hs se föregående elegi!

2 *Du.* Om stor eller liten begynnelsebokstaf, är i Hs ovisst.

12 ä fr *ställer sin irrande fart.*

2-7 *Arakne,* som täflat med Pallas i väfnad, blef af den förtörnade gudinnan förvandlad till en spindel (Ovidii Metam. VI: 5-145).

201. III.

Om Hs se elegi I!

Elegien har möjligen urspr. haft titeln *Hösten;* det öfverstrukna ordet är nästan oläsligt.

3 Kommat i radslutet är osäkert.

7 ä fr *i lundarnas famn Filomelas smältande klagan*

11 ä fr *Ej beströmar*

25 Kommat i radslutet är osäkert.

---

1 *dagens strålande Konung* solen.

17 *Olympen* himlahvalfvet. Jfr anmärkning till 4: 28.

202-203. IV. *Till Naturen.*

Elegierna IV-VI föreligga, uppenbarligen renskrifna, på tre gröna kvartblad; samma papperssort och öfverensstämmande handstil.

53 ä fr *ur dårskapens kretsar och flärdens*

5-8 Jfr i Lidners *Melankolisk Sång* (II: 16):

> Jag vill mitt slägtes hårdhet sjunga;
> Så liknöjdt om hvarandras väl,
> Har det för känslor blott en tunga;
> Men sällan äger det en själ.

Om än Naturen skön jag finner,
Det blott i ensamheten är;
Den ljufsta orts behag försvinner,
Då jag en menska skådar der.

14 *mäktiga döttrar af Zeus.* Enligt de orfiska hymnerna voro Muserna döttrar till Zeus och Mnemosyne.
32 *Furien* pseudoklassiskt som synonym för samvetskvalen.
Ungerska rus rus af ungerskt vin (pseudoklassiskt).
39 *steglisan* steglitsen. *T.*
43 *turturn* turturdufvohanen. *T.*
53 *ringar.* Jfr anmärkning till 33: 46. *T.*

204-205. V. *Hösten.*

Om Hs se föregående elegi!
2 ä fr *Skördens glädtiga fest skarorna firat med dans.*
4 ä fr *Flätade korgars mängd rågat med glödande frukt.*
16 ä fr *Vidt öfver riken och haf*
25 Före *bröst* har Hs ett säkerligen felplaceradt komma, som i texten flyttats till efter *bröst.*
hon lyddes ä fr *hon lystrat*
Kommat i radslutet är i Hs osäkert.
26 ä fr *Störtar nu fram och en kyss tystar den smickrandes mund.*
34 *Manar* ä fr *hvilar*

---

3 *Pomonas grönskande parker* pseudoklassisk omskrifning för fruktträdgårdar. Jfr 158: 161.
11 *Floras doftande brudsäng* blomstersängen.
15 *luftens melodiska söner* pseudoklassisk omskrifning för sångfåglar.
20 *Cynthia* månen.
23-26 Miljön och situationen äro typiskt gessnerska; se t. ex. *Milon* (s. 380): »So sang Milon, der Hirt auf dem Felsen, als Chloe in dem Gebüsch ihn behorchte; lächelnd trat sie hervor, und fasste dem Hirten die Hand.»
35 *retande.* Jfr anmärkning till 121: 1. *T.*
41 Allusion på Narcissus-myten; jfr anmärkning till 157: 137.
42 Solrosen identifierad med Klytia, Helios' öfvergifna älskarinna, som följde honom med trånande blickar och blef förvandlad till en blomma (Ovidii Metam. IV: 206-270).

206-207. VI. *Elegi.*

Om Hs se elegi IV!
6 ä fr *Städse Idyllens flöjt spelar i skuggorna ej.*
16 *tjuter* ä fr *tjöte*
18 Efter denna rad läsas i Hs följande trenne öfverkorsade distika:

Skördade Älskarn ej mer, vid flickans himmelska löjen
Andas i klappande bröst kärlekens saliga eld.
Flydd som en skugga är ock Tyrannen som omhvärfd af bleka
Slafvar, i purpur höljd thronat på strålande [ä fr *blixtrande*] *guld.*
Längre på härskarens vink ej blixtrar den mordiska bilan
Väpnade horder ej vildt rusa till härjning och dråp.

20 *Prålande.* Läsningen är säker. Ett fuktigt manuskript har lagts öfver sidan och efterlämnat en mängd fläckar och streck; ett sådant streck. som korsar stapeln i *l*, har framkallat den Hammarsköld-Sondénska läsningen *Gråtande.*

21 De fyra första orden äro öfverkorsade; troligen har S. ämnat stryka mera än de ofvan anförda trenne distika, men afbrutit.

23 Hs har urspr. haft *Ha! i en handfull förvandlad.* Efter *handfull* har *mull* inskjutits, men handen är icke S:s. Då *mull* skulle framkalla ett kakofoniskt rim, har här i stället supplerats *stoft.*

35 Hs har *magisk bebådande syner,* men t:et har såsom oumbärligt supplerats.

45 Efter *Tärna* har Hs sannolikt ett komma.

Stämningen i denna elegi är, liksom i S:s flesta melankoliska och sentimentala ungdomsdikter, afgjordt Lidnersk. Särskildt är den nattliga graf- och skräckpoesin i r. 7-10 och 25-50 helt och hållet uppbyggd af de för motsvarande partier i Lidners *Året MDCCLXXXIII* och *Yttersta Domen* karaktäristiska föreställningselementen. Den med sorgflor beklädda lutan, vandringen bland grafvar, ugglans rop bland ruiner, månens ängsliga ljus, den matt brinnande lampan, den molniga stormhimlen, kyrkklockornas hemska klang, cypressen och till och med den där hvilande turturdufvan — alla dessa drag återfinnas hos Lidner, I: 91-95, 173, 181 och 197.

2 *Lagrade Dottren af Zeus* sånggudinnan; jfr anmärkning till 202: 14.
10 *Cynthia* månen.
33 *Uslingens* den olyckliges. *T.*
47 *Evans* Dionysos'.
50 *turturn* turturdufvohanen. *T.*

208-209. VII.

Ett kvartblad.
6 *vandrarn.* Hs har af förbiseende *vandrar*
15 *Öfver* ä fr *under*, som torde vara rent skriffel.

Diktens närmaste förebild torde vara A. W. Schlegels *Lebensmelodieen* (s. 47-51), där svanen och örnen dialogiskt beskrifva sina lefnadssätt och 'Die Tauben' afsluta dikten med några strofer, hvaraf den första, som influerat Turturns sång hos S. (r. 19-24), har följande lydelse:

In der Myrten Schatten
Gatte treu dem Gatten,
Flattern wir und tauschen
Manchen langen Kuss.
Suchen und irren,
Finden och girren,
Schmachten und lauschen,
Wunsch und Genuss!

4 *Cyprias* Afrodites.
5 *belyssnar* lyssnar till; jfr SAOB: B 1055. *T.*
14 *Olympen* himlahvalfvet. Jfr anmärkning till 4: 28.
19-24 *Turturn* turturdufvohanen. *T.*
23 *make.* Här = maka. Jfr anmärkning till 36: 42. *T.*

209-210. VIII. *Cloelia.*

Ett kvartblad, tillhörande Kungliga Bibliotekets samling.
1 S. har urspr. velat skrifva *i lindarnes grönskande skugga,* men afbrutit efter *lindarnes,* strukit sista stafvelsen i detta ord och genom inskott ändrat till *i skuggan af grönskande lindar.*
5 Kommat efter *minut* saknas i Hs, men har ditsatts som korrelat till det närmast föregående.
19 Punkten i radslutet är i Hs osäker.
21 Kommat i radslutet är i Hs osäkert.
22 ä fr *Att hon har trätt på mig*
24 *Hjärtat.* Hs har snarare *hjärtan* eller *hjärta;* säkerligen skriffel.

---

10 *Cynthia* månen.

211. IX. *Ödet och Slumpen.*

Ett kvartblad; nedanför elegien med S:s hand: *Curator;* på andra sidan en serenad (»Hilma! min vän!», s. 381).
5 *öcknar* ä fr *verldar*

5-8. I denna passus torde man äga ett af de äldsta spåren af den platonska idélärans inverkan på S. Att elegien tillhör en jämförelsevis tidig period presumeras genom dess förekomst samman med den afgjordt ungdomliga dikten »Hilma! min vän!». Till samma resultat kommer man genom att betrakta stämningen, som är mindre mystisk, och formgifningen, som är mindre romantisk än i dikterna från S:s senare skede. Därför talar också, att idéläran här uppfattas mera utifrån; den är hvarken insmält i S:s stämningsvärld eller förknippad med hans personliga öde på samma sätt som i de senare dikterna.

211-212. X. *Till Natten.*

Ett kvartblad. På andra sidan en nedskrift af *Natt-Tankar* (s. 51). Då denna dikt är daterad till 1818 (i registret till Första Boken), torde elegien kunna antas vara från ungefär samma tid.

16 ä fr *Icke af spöken störd, icke af drömmarnes här.*

---

1 *Cynthias lampa* månen.

6 *Uslingens* den olyckliges. *T.*

212. XI.

Ett kvartblad.

6 *ock* ä fr *blott.* Understrykningen af det senare ordet betyder, såsom ofta i S:s manuskript, att det utgår; Hammarsköld har med orätt läst *ock blott.*

10 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

---

12 *Kotzebues rörande Dramer* voro vid adertonhundratalets början populära repertoarstycken på Stockholms teatrar.

213. XII.

Ett blad i stor oktav.

3 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

5 *lockande* ä fr *leende*

7 *kjusande* ä fr *blomstrande*

9 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

---

11 *retande.* Jfr anmärkning till 121: 1. *T.*

13 Kalypso var den nymf på ön Ogygia, hos hvilken Odysseus gästade i sju år (Odyssén, 7:de boken).

15 *Olympen* himlahvalfvet. Jfr anmärkning till 4: 28.

214. XIII. *Propertii II El. III Bok.*

Ett kvartblad.

9 Hs har ett komma mellan *hus* och *ej,* hvilket skulle förstöra meningen genom att föra negationen till *prunkande* istf till *hvilar.*

12 *konstiga.* Slutbokstafven oviss (*a* eller *e*).

14 *Kalliopéa*
19 *Mausoléiska* } Hs har snarast grav accent öfver *e.*

20 *till.* Ordet öfverstruket och ett oläsligt ord (må?) skrifvet öfver. Troligen en afbruten rättelse.

hinner i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *träff*[ar].

23 *seklerna* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *tid*[erna].

---

6 Enligt en antik tradition skall Polyfem genom sin sång ha lockat till sig den af delfiner dragna nymfen Galatea.

9 *Lakoniska stoder.* Propertius har *Taenareis columnis,* kolonner af marmor från Tänarum, ett berg i Lakonien.
11 *Feaciska Konungens.* Den i Odyssén för sina vidsträckta frukträdgårdar besjungne konung Alkinoos.
12 *konstiga* konstgjorda. *T.*
18 *Eleiske Zeus.* Allusion på det berömda och praktfulla Zeustemplet i Olympia i Elis.
19 *Mausoléiska grafvar.* De berömda grafbyggnaderna i Halikarnassos.

STRÖDDA DIKTER

(INTILL TIDEN OMKRING 1818).

217-219. I. *På Emerentias Dag.*

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark. Den mycket oöfvade handstilen är icke S:s. Dikten förråder nybörjaren och gossen tydligare än någon annan bevarad dikt och måste vara åtskilligt äldre än de af S. själf till år 1812 daterade poemen. — Hs:s egenheter i stafning och interpunktion ha icke slafviskt följts; för ett par viktigare afvikelser redogöres nedan.
48 *Som stjernor.* Hs har *Sen stjernor,* men sammanhanget fordrar ovillkorligen *som.*
52 *Och sist, när sent.* Hs har *Och sent, när sent,* uppenbar korruption.

Dikten efterbildar den traditionella kantatstilen och erinrar tekniskt och stilistiskt om t. ex. Lidners *Vid Fru de F**s Graf* (II: 37).
2 *Delos Tärna* mångudinnan.
17 *elfenlyra* lyra af elfenben. *T.*
34 *Usling* olycklig. *T.*
40 *fjedern* pennan. *T.*
41 *Kastaliders* sånggudinnors.

219. II. *Hor. XI. Ode I. Boken.*

Denna och två följande Horatiusöfversättningar föreligga på ett litet oktavark.
3 Punkten i radslutet fattas i Hs.
6 *Vågors.* Hs har snarare *vågor.*

---

3 *Kaldeiska tal.* Hänsyftning på den kaldeiska astrologien.
5 *Dauniens haf* Tyrrhenska hafvet.

220. III. *Hor. XXI Ode I. Boken.*

Om Hs se föregående dikt!
3 Hs har ett meningsförstörande komma mellan *Sjungen* och *Modren.*

8 ä fr *Grönska vid Cragus, på Erymanth.*
11 *skulldra* ä fr *skuldror*
lyran ä fr *kogret*
12 Kommat efter *skänk* är i Hs osäkert.
prydd. Hs har *prydt.*
Punkten i radslutet fattas i Hs.
13 *evigt från Latiens* ä fr *bort från Hesperiens*

---

2 *Cynthius* Apollo.
3 *Modren Latona* Apollos och Dianas moder.
5 *henne* Diana.
7 *Algidi.* Algidus i Albanerbergen var en hufvudort för dyrkan af Diana.
8 *på Cragus, på Erymanth.* Cragus berg i Lycien, Erymanthus bergskedja i Arkadien; i båda dessa landskap blomstrade Dianas kult.
9 *Tempe* ansågs vara Apollos särskilda älsklingsplats.
12 *brodrens skänk.* Merkurius, som tillverkat den första lyran, skänkte den åt brodern Apollo.

221. IV. *Hor. IV Ode I. Boken.*

Om Hs se anmärkning till II. *Hor. XI. Ode I. Boken.*
15 *hopp.* Ordet är i Hs förstördt af en fläck och så godt som oläsligt.
16 Punkten i radslutet osäker i Hs.

---

5 Raden torde böra läsas så:

⏑́ — | —́ ⏑ ⏑ | ⏑́ — | —́ ⏑ ⏑ | —́ ⏑ | —́ ⏑ | —́ ⏑
Redan för Cytheré an chorerna under månans strålar

6 *Täckhets-mörna* kariterna. Kellgren brukar om dem ordet »Täckhets-Nymph» (II: 257) eller »Täckheter» (II: 228).

222-224. V. *Imit. af Prop. II El. I. Boken.*

Ett fyrsidigt oktavark, beskrifvet på tre sidor. Årtal i öfre högra kanten.
9 *ej* ä fr *är*
14 *blommor* i radens fortsättning ä fr *liljor*
32 *rika* ä fr *fria*
37 Hs har komma efter *Penelope.*
45 *Må* ä fr *Att*
47 ä fr *lågar och är nöjd*

Dikten är en parafrasisk och i de flesta detaljerna självständig bearbetning af originalet. Atalanta-episoden (r. 29-36) finnes t. ex. icke hos Propertius.
3 *Koiskt siden* genomskinligt purpurtyg.
6 *Gangens pärlor.* Jfr anmärkning till 160: 232.
Tyri snäcka purpursnäcka.

22 *Tajos sand förgyller.* Att Tagus liksom Paktol är guldförande om nämnes t. ex. i Ovidii Metam. II: 251. (Stället har ingen motsvarighet hos Propertius.)
29-36 Atalanta skulle som brud tillfalla den af friarna, som besegrade henne i kappspringning; de besegrade hemföllo åt döden. Sagan berättas i Ovidii Metam. X: 570.
31 *gemmer.* Det latinska *gemmae* betyder juveler, ädelstenar.

225-228. VI. *Elegi.*

Ett fyrsidigt ark i oktav, tillhörande Kungliga Bibliotekets autografsamling, illa medfaret och med skriften delvis nästan utplånad.
17 Ordningen mellan stroferna var urspr. en annan: efter den fjärde följde den åttonde, nionde, sjätte, sjunde och femte i nu nämnd ordning. S. har senare omflyttat dem genom numrering.
36 Hs har punkt istf frågetecken i radslutet.
37 ä fr *Hoppets unga rosenkrönta drömmar*
41 *Tärnans* i radens fortsättning ä fr *Lugnets*
50 *Talar* inskrifvet i ett urspr. *sitter*
67 *åt.* Hs har snarare *ått.* Måhända ändring från ett urspr. *att.*
[öde]. Hs har *Ditt skänkte;* det uteglömda har supplerats.
82 Punkten i radslutet osäker i Hs.
86 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

Denna dikt är, liksom *Elegi VI* (s. 206), men i ännu högre grad, påverkad af Lidners melankoliska och sentimentala diktning. Om de för denna diktning utmärkande föreställningarna, jfr anmärkningen till nämnda elegi. En del ytterligare öfverensstämmelser påpekas nedan.
1-8 Jfr i Lidners *Klagan* (I: 289):

> Ett dystert moln min lefnad höljer,
> Och molnet blixtrar hotande;
> På blixten fasans buller följer.

10 *darrande.* Solen »darrar fram» hos Lidner (I: 181) och månen »bäfvar fram» (I: 211).
13-16 Strofen är en replik af skräckdrömmen i *Yttersta Domen* (I: 197).
18 *förflög.* Se anmärkning till 32: 27. *T.*
19 *klingar.* Se anmärkning till 18: 18. *T.*
21-44 Hela denna skildring af ungdomsdrömmarnas skingrande och uppvaknandet bland grafvar (r. 31-32) är inspirerad ur Lidners *Ungdomsnöjet,* som delvis är identisk med *Melankolisk sång.* Jfr (II: 26):

> Rörd af det höga och det sköna
> Uti min späda ungdoms dar,
> Då själens känslor starkast röna
> Det himla-värde lifvet har,

Jag hänryckt, glad dess sällhet kände,
Min blick emot naturen log;
Strax Skaldens eld min bildning tände
Och jag den glada lutan tog.

Hur hänryckt i de dystra lunder
Sjöng jag ej då hvad hjertat njöt!
Men ack, de flydde... dessa stunder,
Som Ekos svar i bergens sköt. —
Den himmel, som så klar sig visat,
I svarta moln sig inneslöt,
Och jag, som lifvets nöjen prisat,
Och jag — o fasans ögonblick!...
Utaf den blixt mig ödet sände
Från lunden suckande mig vände
Och bort till mulna grafvar gick.

— — — — — — — —

Vandringen bland grafvar — det i sjuttonhundratalets sentimentala poesi vanliga kyrkogårdsmotivet — förekommer äfven eljest hos Lidner; se t. ex. *Yttersta Domen* (I: 173) och *Midnatten* (I: 314). Fantasierna om den egna grafven (r. 71 och följande) förekomma likaledes hos Lidner, se t. ex. *Klagan* (I: 289) och *Ungdomsnöjet* (II: 27).

51 *mina lågor* min kärlek. *T.*

53 *ödets blixtar.* Jfr i Lidners ofvan citerade *Ungdomsnöjet:* »den blixt mig ödet sände.»

dagat belyst, gifvit full dager åt; se SAOB: D 97. *T.*

61 *Narciss.* Om Narcissusmyten se anmärkning till 157: 137.

63 *öde* ofruktbara, utsiktslösa. *T.*

69 *Nasonska harpans ömma slag.* Ovidius behandlar Narcissus-myten i Metam. tredje boken.

74 *Ek ju fälles* nämligen till kista.

83 *Ödets Tiger.* Jämförelsen med tigern är en af Lidners älsklingsbilder; hos Leopold (II: 27): »den tigerblida Lyckan».

89 *skärat* renat, tvättat. *T.*

hvita brudgumskläder nämligen liksvepningen.

229-231. VII. *Kriget.*

Denna och följande dikt på ett fyrsidigt oktavark. Årtalet 1813 i öfre högra kanten.

2 Framför *mordlystna* ett öfverkorsadt ordfragment: *blo.*

37 Framför *böljan* ett öfverkorsadt *källa*

74 *Korsern* urspr. stafvadt med *C.*

———

Dikten är delvis ett uttryck för samma idéer som utvecklats i de reflekterande partierna af *Kärleken och Landet* (s. 153). Jfr anmärkningarna till r. 81-92 och 233-240 i denna dikt. *Kriget* har till förutsättning hela den närmast föregående tidens reflexionsdiktning, såsom nedan i detalj anmärkes.

2 *Libyens stränder.* Jfr anmärkning till 7: 13-16.

11 *förblomstrar.* Jfr anmärkning till 32: 27. *T.*

17 Skildringen af mänsklighetens nödställda och af fiender omgifna belägenhet samt af dess inre oenighet har bakom sig litterär tradition. Jfr i Leopolds *Det Onda* (II: 24-26):

> — — straffets dubbla ljungeld bryter
> Ur jordens afgrund och ur skyn!
> Se der en här af tigrar vörda
> En högre tigers välbehag,
> Som tämt och soldar dem att mörda,
> Med alla grepp af konstens lag!
> Der, — Strombol sina rötter lossa,
> Och en volkan, från afgrund spydd,
> Ur remnans gap mot himlen blossa.
> — — — — — — — — — — — —
> När hon [Plågan] ej högst ur molnet ryter,
> Med dundrets röst och blixtens hot,
> Hon sig till ormens art förbyter,
> Som hemligt genom gräset flyter,
> Och syftar hugg åt vandrarns fot.

Än närmare står kanske Tegnérs strof i *Religionen* (J. U. I: 273):

> Hur plågan all naturen väcker
> mot dig, olycklige, till krig!
> Med smittans gift din barm hon räcker,
> med hungern tär hon långsamt dig;
> ur Etnas gap hon döden ryter,
> hon skakar jordens sköt, som bar
> de slott, hon i ruiner byter.
> — — — — — — — — — — —

25-32 Skildringen af krigets förvirring erinrar om Oxenstjernas i *Skördarne* (II: 45-46). Jfr särskildt r. 31-32 (och de tidigare, därmed öfverensstämmande r. 11-16) med följande:

> Hvad båtar ynglingen det pris hvartill han hastat,
> Att han en moders sorg, en fästmös gråt förkastat,
> Att han den sällhet flytt som nöjets ålder gaf?
> Han sökte ärans lön, och finner blott en graf.

27 *Pol* himmel; jfr anmärkning till 13: 16.
33 Det horatianska: Nec trepides in usum poscentis ævi pauca (11:te odet, bok II, r. 4-5).
35 *parden* leoparden. *T.*
41-48 Strofen varierar samma tankegång som 155: 81-92, och har Propertius och Kellgren till förebilder; se anmärkning till detta ställe.
47 *Korsern* Napoleon.
49-52 Samma framtidshopp om den eviga fredens guldålder som i Oxenstjernas *Skördarne* (II: 47):

När skall en väntad dag, omsider född af tiden,
Förena menniskan i sällheten och friden? o. s. v.

Jfr äfven Tegnérs *Kulturen* (J. U. I: 288-289):

Lärd af sekler skall en dag kulturen
— sekler tala vishet i sin flygt —
föra menskan åter till naturen,
från hvars sköt den henne fordom ryckt:
icke mer en blodig gäst i öknar
men förädlad, lycklig, ren och god,
sådan som en dag bland Kaos' töcknar
hennes bild för skaparns tanke stod.

53-56 Hänvändelsen till de vise och ädle, som kämpa striden mot fördomar och brott, är typisk för upplysningsfilosofin. Jfr afslutningen i Tegnérs *Kulturen* (J. U. I: 289):

Upp, I jordens vise, upp, I gode,
kämpen för ett mål, som hoppet ser!
Ingen våldsman våra tegar blode,
ingen villa lede tanken mer.

Bilden af ekarnas strid mot stormen är i detta sammanhang häfdvunnen; se t. ex. Kellgrens *En stadig Man*, där den vise jämföres med en ek (II: 5):

Så denna ek, hvars hjessa sträckes
Til granskapet med himlens sky:
Hon ej vid stormars hot förskräckes,
Hon trotsar deras vilda gny.

231-232. VIII.

Om Hs se föregående dikt. Årtalet 1813 kan säkerligen lämpas äfven på denna dikt.
17-18 ä fr *Må, glädjens Vänner! larmande I tömma Er blixtrande pokal.* Vid ändringen har S. af förbiseende låtit kommat efter *Må* och utropstecknet efter *Vänner* kvarstå.

---

8 *rosenhyttor* rosenhyddor. *T.*
39 *Cyperns Drottning* Venus.

233-234. IX. *Soldat-Visa.*

Dikten förekommer samman med en version af dikten *Dygdelära* (s. 15-17) (se anmärkning till denna dikt) på ett fyrsidigt oktavark, som tillhör Kungliga Biblioteket. Arket visar alldeles samma papperssort och stil som det, hvarpå de båda föregående dikterna nedskrifvits. Då *Kriget* är försedd med årtalet 1813 och *Dygdelära* i registret till Första Boken af Lyriska Dikter och Elegier daterats till 1813, kan äfven *Soldat-Visa* med stor sannolikhet föras till tiden omkring 1813.
5 *klappar* ä fr *sväller*
8 *suckar* ä fr *suck*
9 *ljungande* ä fr *stormande*
16 *Och* inskrifvet i ett nu oläsligt ord, möjligen *Ah!* eller *Ack!*
30 ä fr *Och rörde sin lyras*

Det metriska skemat är hämtadt från Lings herdedikt *Kärleken*, hvarom se anmärkning till *Till Sånggudinnan* (s. 138). — Dikten kan betecknas som ett försök att i götiskt-fornnordisk stil — att en sådan afsetts visa särskildt r. 31-33 — omarbeta Horatius' 2:dra ode, bok III. Inledningen r. 1-15 är en fri och parafrasisk tolkning af r. 1-6 hos Horatius, där den romerske skalden inskärper ungdomens plikt att härdigt trotsa farorna och lefva under fri himmel. Hufvudscenen hos S., r. 22-27, är en afsiktlig öfversättning af r. 6-12 hos Horatius:

— — Illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
  Prospiciens, et adulta virgo,

Suspiret: eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
  Tactu leonem, quem cruenta
    Per medias rapit ira caedes.

S:s afslutning, r. 31-33, motsvaras hos Horatius af lofprisandet af döden för fäderneslandet och utlofvandet af belöning därför.
18 *släcker.* Uttrycket hvilar på föreställningen att sabeln är het (upphettadt järn »släckes» i vatten) eller att den är törstig (»släcka törsten»). Jfr 237: 55.
20 *styckenas* kanonernas. *T.*
21 Jfr anmärkningen till 19: 31-42.
33 *Valgudens* Odens.

235-237. X. *Jägarvisa.*

Dikten föreligger endast i en afskrift, tillhörig lektor E. Schiött.
50 *fara.* Afskriften har *fasa,* som förbjudes af rimmet.

7-23 Episoden med skogsbruden är inspirerad ur Geijers *Skogs-Bruden* i Idunas andra häfte, 1811, s. 9-12. Betecknande nog har motivet hos S. förlorat hvarje tragisk prägel. Jägaren återvänder strafflöst till sin älskade (r. 24-31), medan Geijer skildrar skogsbrudens hämnd.
14 *retande.* Jfr anmärkning till 121: 1. *T.*
53 Ekot var enligt den nordiska mytologien dvärgarnas härmning.

237-238. XI. *Quinnan.*

Ett oktavblad. Årtalet 1813 i öfre högra hörnet.
21 ä fr *rymmer hastigt bort*
35 ä fr *Ej harm och ålder hennes panna fårar*
36 *tåra.* Hs har *tårar,* svarande mot den äldre versionen af föregående rad.
37 *må jag.* I radens fortsättning efter ett struket *låt.*
40 Punkten i radslutet fattas i Hs.

Motivet är besläktadt med det i *Hösten* (s. 177) behandlade och har delvis samma litterära förutsättningar, hvarom se anmärkning till denna dikt.
3 *dagens blomma.* Troligen afses Blomman för dagen (Convolvulus tricolor).
23-24 Realismen i dessa rader erinrar om fru Lenngren.
29 *bry* plåga, oroa. *T.*

239-241. XII. *Till Kärleken.*

Tillsammans med följande dikt på ett fyrsidigt oktavark. Årtalet 1813 i öfre högra hörnet.
25 *vid* ä fr *till*
41 *Tärna.* I radens fortsättning efter ett struket *Flicka.*
54 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

---

7 *klingat.* Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*
9-14 Anspelning på Karl Johans fälttåg mot Napoleon.
33 *fyllnad* uppfyllelse. *T.*
36 *försuckar.* Jfr anmärkning till 152: 37. *T.*
41-56 Om motivet se anmärkning till 32: 41-48. Jfr också i Lidners *Till min Hustru* (II: 1):

> Min vålnad öfver Dig vid månens blick skall strimma,
> När till min lagerkröntा graf
> Du stum och tårögd går en helig midnatts-timma.

241-242. XIII. *Midnatten.*

Om Hs se föregående dikt! Årtalet 1813 i öfre högra hörnet; den sista siffran ändrad, troligen från en 4.

1-4 Lidnersk nattstämning; jfr anmärkning till *Elegi VI* (s. 206).
15 *Cynthia* mångudinnan.
16 *röja* upptäcka, se; jfr anmärkning till 121: 17. *T.*

242-244. XIV. *På Johannas Dag den 21 Juli 1813.*

Dikten trycktes af John Neander i Litterära Julbladet, sjätte årgången, Sthlm 1873, och åtföljdes där af följande not: »Skrifvet till mamsell *Hedvig Johanna Löfberg* i Kalmar; en granne till skaldens föräldrar. Hon afled d. 30 Okt. 1864, 74 år gammal, såsom enka efter häradsskrifvaren i Ölands södra Mot G. Gullbrandsson. — Originalhandskriften befinner sig i undertecknads samling af bref och handskrifter.» — Då Hs sedan dess förkommit, har detta tryck följts.
31 *långa.* Litterära Julbladet har *låga;* tryck- eller läsfel.
38 *Comus.* Litterära Julbladet har *Romus;* tryck- eller läsfel.

---

6 *turturn* turturdufvohanen. *T.*
25 *karmen* vagnen, charen. *T.*
38 *Comus.* Urspr. en satyr i Dionysos' följe; personifikation af gästabudet.

244-246. XV. *Dalen.*

Intet originalmanuskript finnes bevaradt. Bland S:s papper finnes en afskrift undertecknad med bokstäfverna E. J. S. En annan afskrift, tillhörig lektor E. Schiött, öfverensstämmer till punkt och pricka med denna och torde vara en afskrift däraf. I »Hittills outgifna Dikter af E. J. Stagnelius» (Westervik 1856) föreligger däremot ett tryck efter en uppenbarligen annan Hs. Här föreliggande text är grundad på en jämförelse, hvarvid den bättre och mera stagnelianska versionen föredragits. Smärre olikheter i stafning och interpunktion antecknas icke.
4 *I pilars skugga.* Westervikstrycket: *Vid pilars skuggor.*
5 *qvad.* Afskriften: *qved.*
6 *Månans.* Westervikstrycket: *månens.*
10 *skygd.* Westervikstrycket: *skydd.*
16 *sidenhår.* Afskriften: *silfverhår.*
17 *tider.* Westervikstrycket: *dagar.*
20 *blomsterdalen.* Westervikstrycket: *barndomshemmet.*
21 *stormen.* Westervikstrycket: *vinden.*
36 *bittra.* Afskriften: *bistra.*
38 *källans tysta bölja.* Afskriften har denna version och återger troget en typiskt stagneliansk Hs-ändring (jfr anmärkning till 212: 6): *tysta* skrifvet öfver ett ursprungligt, understruket *lugna.* — Westervikstrycket: *flodens klara böljor.*
41 *Ack, hårda Öde!* Afskriften: *Men hårda Öden!*

44 *bygger.* Afskriften: *sätter.*
47 *fästet.* Afskriften: *fältet.*
48 *fosterland.* Westervikstrycket: *himlaland.*

---

5 *Filomela* näktergalen.

246-248. XVI. *Till Sånggudinnan.*

Ett fyrsidigt, på två sidor beskrifvet oktavark. Handstilen öfverensstämmer alldeles med den i dikterna VII (s. 229) och VIII (s. 231).

---

5 *strålar.* Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*
21 *läst.* Jfr anmärkning till 107: 32. *T.*
30-32 Horatianskt. Jfr 11:te odet, bok II, r. 9-11: Non semper idem floribus est honos vernis; neque uno Luna rubens nitet vultu.
36 *smorda hår.* Jfr anmärkning till 7: 13-16.

248-250. XVII. *Ode.*

Ett oktavblad. Årtalet 1813 i öfre högra kanten.
6 *gulld.* D:et synes vara senare tillagdt; i så fall beror sannolikt stafningen med två *l* på ett förbiseende.
38 Efter *Än* ett öfverstruket *jag; lustigt* inskrifvet i ett oläsligt ord.
44 En bläckplump gör skiljetecknet i radslutet oläsligt.

---

9 *Usling* olycklige. *T.*
13-16 Strofen har Gessnersk prägel. I den följande skildringen af landtlifvet, r. 17-40, blanda sig de pastorala elementen med drag från Oxenstjerna på ungefär samma sätt som i *Kärleken och Landet* (s. 153); se anmärkningarna till denna dikt. Så besjungas t. ex. ungdomens dansar kring majstången (r. 39-40) ofta hos Oxenstjerna (I: 70-71 och II: 50), medan verbet *hoppade* i r. 38 genast förråder den Gessnerska förebilden: *hüpfen* brukas hos honom alltid i samband med dans och lekar och förekommer t. ex. i *Daphnis* (s. 258) tre gånger på en sida.

250-251. XVIII. *Ode.*

Ett oktavblad. Papper och handstil öfverensstämma alldeles med XIX *Elegi* (s. 252) och XXI *N:o 411* (s. 256); dikten alltså troligen från 1813.
22 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
29 *tusen* är inskjutet senare.
32 *på* ä fr *kring*

---

5 *Retelse.* Jfr anmärkning till 121: 1. *T.*
21-36 Medveten anslutning till Horatius' bekanta 20:de ode, bok II.

252-254. XIX. *Elegi.*

Denna och följande dikt på ett fyrsidigt oktavark. I öfre högra hörnet

har urspr. stått Upsala 1815, hvarpå årtalet 1813 inskjutits. Tydligen förskrifver sig dikten från 1813 och den med annan handstil verkställda omarbetningen från 1815. Ändringarna äro skrifna efter dikten på arkets tredje och fjärde sidor och försedda med hänvisningstecken till sina respektive platser.

25-27 Dessa trenne rader äro från 1815; den äldre lydelsen var:

Och ned sågs Gubben i Månen titta
Och Necken[s] döttrar vid hafvet sitta
Till tusental.

49 *Gudaväsen.* Ordets senare hälft ä fr *stämmor* eller *skimmer.* Ändringen är från 1813.

55-60 Denna strof är från 1815; 1813 lydde den:

Som Bose stadigt vid Herröds sida
En vän jag trodde med tröst mig bida
I lifvets sorg.
En Brud förlofvad åt mina öden
Som Thora fager och öm i döden
Som Ingeborg.

73-78 Denna strof är från 1815; 1813 lydde den:

Men sekler hvälfva. En dag hon faller
Den gamla Jorden och Hellas galler
Sig öppna då.
Då skall för Balders och Nannas throner
Min ande fröjdas och himlatoner
På harpan slå.

---

1 *troll-lanterna.* Jfr anmärkning till 4: 24.
23 *Gubben i Floden* Näcken.
klinga låta klinga; jfr anmärkning till 18: 18. *T.*
34 *de kämpar.* Detta bruk af fristående artikel är typiskt för Ling.
55-60 Denna skildring af gossens fantasilif erinrar i ton och stämning om Goethes *Der neue Amadis* (J. A. I: 10-11).
56 *Bose* Bose och Herröd voro fosterbröder (Bose och Herröds saga).
58 *Ragnars.* Ragnar Lodbrok blir i den isländska sagan gift först med Thora Borgarhjort, sedan med Aslög. 1813 års version visar, att det är den förstnämnda S. tänkt på.
59 *Hjalmars.* Hervararsagan berättar, att Ingeborgs hjärta brast af sorg, när hon fick budskapet om Hjalmars död.
65 *Hellas* Hels, den nordiska dödsgudinnans.
68 *orgor* orgelpipor, orgel. *T.*
skalla. Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*

255. XX. *Grafven.*

På samma ark som föregående, men med olika handstil. Möjligen nedskrifven först efter 1815, eftersom den börjar omedelbart efter 1815 års rättelser.

4 *Den.* Hs har *Det,* som troligen inkommit af förbiseende från det tyska originalets: »Es [das Grab] deckt mit schwarzer Hülle — ein unbekanntes Land.»

7 *Blott* ä fr *Och*

17 *som* ä fr *här.* I öfverensstämmelse med denna äldre version har Hs punkt efter *står* (r. 18), hvilken efter ändringen måste utbytas mot komma.

Originalet är J. G. v. Salis' *Das Grab.* (Bruzelius' uppl., Upsala 1816, s. 23.)

256-258. XXI. *N:o 411.*

Ett oktavblad, hvars papper och stil öfverensstämma med XVIII *Ode* (s. 250) och XIX *Elegi* (s. 252); dikten alltså troligen från 1813.

14 *frälst.* Hs har *frälsd.*

han inskrifvet i ett ord, som troligen varit *det.*

26 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

Dikten är en ganska fri och starkt förkortad bearbetning af n:r 411 i Gamla Psalmboken (»Eja! mitt hjerta rätt innerlig sig fröjdar»), författad af Elsa Andersdotter. Mot S:s 7 strofer svara i originalet 15.

53 *dagar* upplyser; se SAOB: D 97. *T.*

258-259. XXII.

Ett oktavblad.

Dikten är endast en med lätt hand gjord retuschering af Gerhard-Spegels »*Nu hvilar hela jorden*» (Gamla Psalmboken, n:r 375). Tvenne strofer, hvaraf särskildt den ena har mera realistisk karaktär, ha af S. uteslutits. Det enda mera själfständiga är andra strofen.

260-261. XXIII. *Den signade dag som vi här se etc.*

Tillika med följande dikt på ett fyrsidigt oktavark. Papper och handstil i dessa båda dikter öfverensstämma alldeles med XXII (s. 258).

13 *saliga* i radens fortsättning efter ett struket, ofullbordadt *himm*[els ka]

Dikten är en fri och förkortad bearbetning af Gamla Psalmbokens n:r 354. Mot S:s 5 strofer svara i originalet 9.

11 *röjd* sedd; jfr anmärkning till 121: 17. *T.*

14 *tydde* bebådade. *T.*

261-262. XXIV.

Om Hs se föregående dikt!

14 *hälsning*. Ovisst om *e* rättats till *ä* eller tvärtom.

Dikten är en bearbetning af Gamla Psalmbokens n:r 359 (»Wak up, min själ, gif ära»), förkortad från 10 strofer till 7.

262-265. XXV.

Föreligger endast i en bland S:s Hs förvarad afskrift. Smärre afvikelser i interpunktion och stafning förbigås.

Det metriska skemat är hämtadt från julpsalmen n:r 131 i Gamla Psalmboken, »Så skön lyser den morgonstjern,» med hvilken S:s dikt eljest har ytterst litet gemensamt.

4 *förbund* skara. *T.*

265-267. XXVI. *Hymn till Venus.*

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark. Årtalet 1813 i öfre högra hörnet.

20 *I Eken* inskrifvet i ett afbrutet *Högti*[dligt].

21 *näcken* ä fr *häcken* (felskrifning).

30 *dalens* ä fr *dagens*

34 Kommat i radslutet osäkert.

40-41 S. har, troligen för att göra r. 41 fulltalig, påbörjat en omarbetning af dessa rader, som dock icke slutförts. Öfver *Den sälle* läses *En droppe;* öfver *den fröjd* stå ett par oläsliga stafvelser; öfver *En försmak, som* läses *Då hänryckt njutes.*

52 *sköra* ä fr *sinnens*

59 *[bli]* är i Hs uteglömdt.

---

11 *Amfitrites.* Amfitrite är Neptunus' gemål; i poetiskt språkbruk är hon en personifikation af hafvet (t. ex. Ovidii Metam. I: 13). Stället betyder, att månskensstrimman på hafvet bildar Venus' silfvergördel.

55-60 Strofen är en variation af en i Schillers *Die Künstler* uttalad tanke (S. A. I: 190):

> Sie selbst, die sanfte Cypria,
> Umleuchtet von der Feuerkrone,
> Steht dann vor ihrem münd'gen Sohne
> Entschleiert — als Urania.

58 *Din Moder Venus Urani.* Venus Urania var den rena, himmelska kärlekens gudinna; hon är här identifierad med Jupiters gemål Dione, som var Venus' moder och stundom betraktas som en äldre uppenbarelseform af Venus själf. Den himmelska kärleken är alltså den jordiska kärlekens moder.

267-269. XXVII. *Norden.*

Ett kvartark. Dikten fyller ena sidan; på den andra förekomma anteckningar och dikter från en långt senare period.

5 Kommat efter *hemland* är i Hs osäkert.

30 *skakad* ä fr *dårad*

Det metriska skemat är liksom i *Vandrarens Visa* (s. 113) och *Damon* (s. 162) hämtadt från Tegnérs *Flyttfoglarna,* Idunas 3:dje häfte, 1812, s. 85. Den med rytmen förbundna optimistiska stämningen har här genomgående Tegnérsk karaktär: det är det manliga och muntra nordiska idealet från Tegnérs bidrag i 1812 och 1813 års Iduna *(Maj-Sång, Skidbladner, Den gamle Hedningen),* som S. sökt förverkliga. Både till motiv och framför allt i stilistiskt afseende (se t. ex. r. 7-8 och 27-28) är dikten inspirerad af Tegnér. Inledningsanslaget (r. 1-4) med kontrasten mellan söder och norr är en återklang af första strofen i *Skidbladner* (J. U. II: 63); r. 9-12 ansluta sig till *Den gamle Hedningen* (J. U. II: 58): »Han högg sin Mjolner i fjällen. Der blef en dal.» »Fridsälle Gudar besökte väldiga Norden»; r. 13-24 äro en variation af natursceneriet i *Flyttfoglarna* (J. U. II: 26) med midsommarnatten och älfdansen, vinterstormarna och återuppvaknandet (märk r. 22, som röjer förebilden); r. 29-30 äro en reflex från Tegnérs skildring af Sveas pröfvade lugn i fjärde strofen af *Maj-Sång* (J. U. II: 16): »För stolt att frukta skaran, för vis att reta den, hon vinkar trygg åt Faran».

1 *Sydlandets stupande Pol.* Troligen: Söderns höghvälfda, brant uppstigande himmel.

269-271. XXVIII. *Skaldekonsten.*

Ett kvartark.

9 [*klippan*]. Hs har *den mossiga vi ana.* Hammarsköld supplerade *tufvan,* men här har föredragits *klippan,* såsom bildande en mera självständig enhet.

11 *dälder.* Slutbokstafven är icke fullt viss på grund af ett hål i papperet, men *r* är afgjordt sannolikare än *n.*

21 *Hvarföre.* Hs har endast *rföre;* början af ordet är bortrifvet.

22 *Hvi.* Ordet fattas i Hs, hvars kant är afrifven.

34 *händer.* Hs har endast *hän;* slutet af ordet bortrifvet. Äfven kommat är följaktligen suppleradt.

35 *Och.* Ordet är nästan fullständigt försvunnet på grund af ett hål i papperet, men att den sista bokstafven varit ett *h,* är säkert.

44 *då andas.* Orden fattas i Hs, som har hela kanten söndertrasad. Hammarsköld supplerade *nu andas,* men vid yttersta kanten skönjes stapeln på ett *d.*

Det metriska skemat är troligen hämtadt från Tegnérs *Den gamle Hedningen* i Idunas 4:de häfte, 1813, s. 55; hos S. är det dock förenkladt:

verserna äro, efter upptakten, regelbundet byggda af daktyler, medan Tegnér omväxlar med daktyler och spondéer och ytterst konstfullt begagnar infallande pauser. — S. har samma metriska skema i *Vårsång* (s. 41).

2 *buren* boren, född. *T.*

4 Jfr i Tegnérs *Den gamle Hedningen* (J. U. II: 58):

> Då var naturen ej ännu en liflös kropp;
> En ande rördes i nu förstelnade leder.

5 *fjellen.* Jfr anmärkning till 36: 23. *T.*

25-40 Skildringen af naturbesjälningen återgår (i sista hand på Schillers *Die Götter Griechenlands*, men närmast) på Tegnérs *Den gamle Hedningen* (J. U. II: 57-59).

26-28 *Mundilfars.* Mundilfar eller Mundelför var enligt den nordiska mytologien fader till Måne och Sol. I Lings *Agne* (1812) har kontaminationen med Heliosmyten redan ägt rum; se (s. 13): »lik dottern af Mundilför som himmelens guldvagn kör.»

271-273. XXIX. *Gunlög.*

Ett oktavblad.

10 *min.* Inskjutet: *gossens,* men ordet åter struket.

---

4 *Sagas.* Saga, egentligen väl närmast vishetsgudinna, uppfattades på S:s tid som historiens gudomlighet.

13-18 Enligt den nordiska sagan vaktade Gunlög skaldemjödet, tillverkadt af Kvasers blod; Oden vann Gunlögs kärlek och bemäktigade sig drycken.

14 *Segergudens* Odens.

23 *murgrön.* Skaldekransen var ofta af murgrön.

30 *återsvarad* besvarad. *T.*

34-42 Hänsyftar på författandet af den episka dikten *Gunlög.* Denna sång är alltså yngre än eposets första affattning och torde ha tillkommit vid omarbetningen af detsamma.

273-275. XXX. *Natten.*

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark.

22 Punkten i radslutet fattas i Hs.

34 Kommat i radslutet fattas i Hs.

44 Kommat i radslutet är osäkert i Hs.

---

1 *När Äge bärjar Solen.* Meningen: när solen går ner i hafvet.

3 *polen* himlahvalfvet. Jfr anmärkning till 13: 16.

6 *typiskt.* Sömnen är en typ för (symbol af) döden.

7-12 Jfr i Oxenstjernas *Dagens Stunder* (I: 111):

> Förgäfves Härars vakt Tyrannens boning famnar:
> De hota kring hans bädd i grymma Villdjurs hamnar.

och (I: 90):

> ... kärl af elfenben der hon [sömnen] sin vallmog doppar,

samt i Lidners *Messias i Getsemane* (I: 211):

> Och i en valmogs fläkt åt Konungen och slafven
> En önskad hvila ger.

20 *fjällen.* Möjligen singularis; jfr anmärkning till 36: 23. *T.*
22 *sin vida slända.* Stjärnbilden Orions bälte heter bland svenska allmogen Friggs (eller Frejas) rock.
23 *Saga.* Jfr anmärkning till 271: 4.
32 *fädrens andar.* Ossianskt motiv. Jfr anmärkning till 40: 24.
36 *skummas* skumma sig, bilda skum. *T.*
44 *minnen* förgätmigejer.

275-276. XXXI.

Ett oktavblad.

Den sång, från hvilken melodien är hämtad (»Svearne fordomdags drucko ur horn») var Götiska förbundets uppsång.
1-6 Dikten är skrifven efter Kielfreden (14 jan. 1814), men såsom r. 2 tycks utvisa före Eidsvold och det norska motståndet.
11 *pol* himmel. Jfr anmärkning till 13: 16.
16 *fräjde* göre frejdad. *T.*

276-277. XXXII. *Verser, afsjungne då Studenterne etc.*

Intet originalmanuskript är bevaradt. Bland S:s Hs föreligga tvenne olika afskrifter, A och B, hvaraf B markerar andra strofen med orden: »fattas en vers». Med B öfverensstämmer alldeles en lektor E. Schiött tillhörig afskrift. — Texten hvilar väsentligen på A, som tyckes exaktare, fast den i ortografiskt afseende är underlägsen; smärre afvikelser i stafning och interpunktion förbigås.
Titeln är hämtad från A; B har följande titel: »Verser, författade inpromptu vid Herrar Ahlbergs och Zimmerts Medico-philosophiska Examen, vårterminen 1814.»
32 *för.* B har *från.*
34 *fylla.* A har urspr., liksom B, haft *följa,* som af annan hand är rättadt till *fylla.*

Studenterne Ahlberg, Zimmert och Schough. J. D. Ahlberg, född 1793 i Kalmar, student i Upsala 1811, undergick examen i filosofiska fakulteten vårterminen 1814; S. G. Zimmert, född 1793 i Kalmar, student i Upsala 1812, tog 1814 i juni filosofisk kandidatexamen; E. F. Schough, född i Kalmar 1796, student i Upsala 1812. (Uppgifterna ur Sacklens Läkarehistoria.) — Festföremålen voro alltså jämnåriga skol- och nationskamrater till S.

18 *retat* uppeggat. *T.*

23 *Hans rosenkrönta Maka* Aurora, morgonrodnaden.

278-280. XXXIII. *Till Skönheten.*

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark.

3 ä fr *I heligt samljud*

36 *rädda* ä fr *veka*

---

7 *Klytia.* Jfr anmärkning till 205: 42.

20 *ambraångor.* Jfr anmärkning till 23: 52. *T.*

29-32 Jfr följande strof ur Schillers *Die Ideale* (S. A. I: 161):

> Wie einst mit flehendem Verlangen
> Pygmalion den Stein umschloss,
> Bis in des Marmors kalte Wangen
> Empfindung glühend sich ergoss,
> So schlang ich mich mit Liebesarmen
> Um die Natur, mit Jugendlust,
> Bis sie zu atmen, zu erwarmen
> Begann an meiner Dichterbrust.

32 *Cytheréas* Venus'. Adonis var föremål för Venus' kärlek.

33 *Kastaliden.* Sånggudinnorna kallades Kastalider efter källan Kastalia vid foten af Parnassos.

40 *Fröjas stjärna* Venus.

51-64 Stroferna erinra om Schillers skildring af sökandet efter idealet i *Der Pilgrim* (S. A. I: 39-40):

> Abend ward's und wurde Morgen,
> Nimmer, nimmer stand ich still,
> Aber immer blieb's verborgen,
> Was ich suche, was ich will.
>
> Berge lagen mir im Wege,
> Ströme hemmten meinen Fuss,
> Über Schlünde baut' ich Stege,
> Brücken durch den wilden Fluss.
>
> Und zu eines Stroms Gestaden
> Kam ich, der nach Morgen floss,
> Froh vertrauend seinem Faden,
> Werf' ich mich in seinen Schoss.
>
> Hin zu einem grossen Meere
> Trieb mich seiner Wellen Spiel,
> Vor mir liegt's in weiter Leere,
> Näher bin ich nicht dem Ziel.

Ach kein Steg will dahin führen,
Ach der Himmel über mir
Will die Erde nie berühren,
Und das Dort ist niemals hier!

281-283. XXXIV. *Hvilan.*

Denna och följande dikt på ett fyrsidigt oktavark; dikterna torde vara samtidiga.

18 *rosenkrönta.* Ovisst om slutbokstafven är *a* eller *e.*

33 *lugnet* ä fr *hvila*

34, 36 *hinner-finner.* Hs har på båda ställena tydligt *finner.* Då mekaniska skriffel hos S. äro ganska vanliga, och en upprepning af rimordet på detta stället vore estetiskt verkningslös och följaktligen är osannolik, har det första *finner* ändrats till *hinner.*

Dikten företer i fråga om stil och komposition likheter med Schillers *Das Ideal und das Leben* (S. A. I: 191-196), trots den stora olikheten i grundtanke. S:s dikt börjar med en skildring af gudarnas sorglösa, evigt rofyllda lif (r. 1-4, 17-20); på samma sätt begynner Schillers dikt:

Ewigklar und spiegelrein und eben
Fliesst das zephyrleichte Leben
Im Olymp den Seligen dahin.
Monde wechseln, und Geschlechter fliehen,
Ihrer Götterjugend Rosen blühen
Wandellos im ewigen Ruin.

Schiller besvarar därpå frågan hur mänskorna kunna »schon auf Erden Göttern gleichen» (jfr hos S. r. 46-47); hos S. besvaras denna fråga helt annorlunda, i riktning mot Horatiansk epikurism (r. 37-44). Afslutningen hos Schiller skildrar mänskans uppstigande till de himmelskas lif och mynnar ut i raderna:

Und die Göttin mit den Rosenwangen
Reicht ihm lächelnd den Pokal.

Slutbilden hos S. är alldeles densamma (r. 46-48). R. 1-4 och 17-20 erinra äfven om en annan Schillers skildring af gudarnas lif i *Der Triumph der Liebe* (S. A. I: 228), som S. öfversatt; jfr 375: 61-64. — Skildringen af de sälla andarnas lif (r. 21-28) erinrar om Schillers bilder från de rena formernas värld i *Das Ideal und das Leben,* där »sanft und eben rinnt des Lebens Fluss durch der Schönheit stille Schattenlande».

7 *Solens gyllne stad vid Nilen.* Heliopolis, hvars egyptiska namn likaledes betyder Solstaden, var hufvudsäte för solkulten i Egypten. Jfr i Oxenstjernas *Dagens Stunder* (I: 13):

När af din [Solens] stad vid Nilens floder
Du sjelf ser inga märken mer.

En not hos Oxenstjerna visar, att Heliopolis då identifierades med Thebe.
38 *dårligt* på dårars sätt. *T.*
41-45 Fri öfversättning efter Horatius' 11:te ode, bok II, r. 13:

Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes sic temere, et rosa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriaque nardo
Potamus uncti? dissipat Evius
Curas edaces. — — — — —

Quis devium scortum eliciet domo
Lyden?

283-285. XXXV. *Till Bachus.*

Om Hs se föregående dikt! Årtalet 1814 i öfre högra hörnet.
10 *purpur* ä fr *trasor*
37 *prise* ä fr *söken*

---

24 *hvem Gud* hvilken gud.
30 *Titan.* Hos senare klassiska författare, t. ex. Ovidius (Metam. 1: 10, II: 118) är Titan namn på Solen, Helios. Schiller nämner solen *Titan* i *Klage der Ceres* (S. A. I: 166).
36 *källans.* Kastalias; jfr anmärkning till 279: 33.

285-287. XXXVI. *Till Bachus.*

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark. Årtalet 1814 i öfre högra hörnet.
16 *mina* ä fr *känslans*
34, 35 *Till* ä fr *I*
47 Punkten i radslutet fattas i Hs.
53 *Du.* Ordet är osäkert. Antingen har ett ursprungligt *Ty* ändrats till *Du,* eller tvärtom.
beskära genom inskrifning ändradt från ett nu oläsligt ord.
64 *lät* ä fr *ställ*
72 *Dit.* Hs har *Ditt.*

---

8 *Evan* epitet till Bacchus.
11 *Komus.* Jfr anmärkning till 243: 38.
18 *Skaldekällan* Kastalia. Jfr anmärkning till 279: 33.
20 *veka* mjuka. *T.*
26 *Pafos* Cyperns hufvudstad.

29 *Lyäus* epitet till Bacchus, som betyder (sorg-)befriaren.
44 Cyperns prinsessa är Venus.
62 *Flaccus* Horatius.
63 Hänsyftning på Horatius' 20:de ode i andra boken, där skalden föreställer sitt världsrykte under symbolen af svan.

288 295. XXXVII.

Två fyrasidiga kvartark.
2 *mörka* ä fr *lugna*
13 *den* ä fr *af*
18 *ens* ä fr *sjelf*
19 *bland* är tillagdt i marginalen, ovisst om med S:s hand.
27 *verldens.* I Hs ovisst om *verldens* eller *verldars.*
30 *Jordens.* I Hs urspr. *jord* (afbrutet), sedan i radens fortsättning *verldens,* ändradt till *Jordens.*
47 *verldens.* Möjligen *verldars.*
48 *vanmakt* ä fr *svaghet*
71 ä fr *Och muntra Neckens sång*
75 Urspr. *I palmer;* det senare ordet struket och i radens fortsättning: *gröna palmers.*
gullorangers. Hs har *gulorangers,* som väl endast är skriffel.
80 ä fr *ett annat sydligt år.*
82 *barn då* ä fr *Söner*
83 ä fr *Och innan dygnet än fullbordat har sitt lopp*
92 *ena* i radens fortsättning ä fr *egna*
95 *upp och ner* ä fr *ned och upp.*
107 *mot* ä fr *med*
110 *mörka* ä fr *hemska*
111 *strö.* Hs har *snö,* som är felskrifning.
112 ä fr *En blodig rosenglans*
114 ä fr *En vandrare sin gång från ena polen vänder*
115 *Af* ä fr *Från*
126 Framför *släcka* ett struket *ej.*
135 Kommat i radslutet fattas i Hs.
138 Framför *dagen* ett struket *kräkt*[ar].
144 *han* ä fr *hon*
145 ä fr *Mot verdens norra Pol*
146 *riktad är* ä fr *riktar sig*
norra ä fr *södra*
147-148 ä fr

Långt fjärmad han dock ej ifrån Equatorn är,
Hvars cirkel dennas midt i tvänne punkter skär.

150 *vågens.* Sista bokstafven icke fullt säker.
151 *Solguden.* Möjligen *Solgudens.*

152 ä fr *Ty ej i Öster [*ä fr *Söder] blott för verlden upp han går*
153 ä fr *Och sjunker blodröd ned bland dunkla purpurtöcken*
161 ä fr *i våra vinterdalar*
163 *suckar* ä fr *ropar*
flyktig ä fr *flyktad*
173-176 Dessa fyra rader senare tillagda i marginalen och inskjutna.
176 *krets man* ä fr *cirkel*
185 ä fr *När Solen därpå nått sitt högsta*
198 ä fr *De myriader klot som fästet genomklinga*
199 *bild* i radens fortsättning ä fr *ting*
200 *Rikt fyllde dessa opp* i radens fortsättning ä fr *De rikt befolkade*
204 *blottad klinga* ä fr *Gorgoskölden*
209 ä fr *Klart Lyran glimmade i blåa himlasaln*
219 *vi ej* ä fr *icke*
224 *Och* ä fr *Där*
Framför *O Gudom* ett struket *till.*
225 *blåa.* Hs har *blå.*
den urverld ä fr *som fordom*
226 Punkten i radslutet fattas i Hs.

Denna astronomiska lärodikt ger en noggrann och fullt korrekt beskrifning på stjärnhimlen, men berör knappast de astronomiska teorierna. På tvenne ställen tycker man sig dock skymta, att icke den kopernikanska, utan den ptolemäiska världsbilden, med himlakropparna fästa vid roterande sfärer, är föreställningsbakgrunden. I r. 58 heter det nämligen att världskropparna röra sig blott 'i kraft af' de två punkter på himlahvalfvet som kallas söder och norr; de skulle alltså vara sfärernas fästepunkter. Dock skulle stället äfven kunna tolkas som ett poetiskt försinnligande af bilden. Det andra stället är otvetydigare: i r. 198 heter det, att himlarna tvinga stjärnorna med sig i sin fart; med 'himlarna' kan här näppeligen menas något annat än de roterande sfärer, på hvilka stjärnorna enligt den antika astronomien voro fästade.

5 *buren* boren, född. *T.*

16 *Klytias* solrosens. Jfr anmärkning till 205: 42.

17 *Cyanens* blåklintens. Schiller brukar namnet t. ex. i *Das Eleusische Fest* (S. A. I: 169).

31 *Tithons unga Brud* Aurora, morgonrodnaden.

45 *Äoner* långa tidrymder, evigheter.

62 *röjer* ser. Jfr anmärkning till 121: 17. *T.*

78 *lottning* lott. *T.*

111 *Salisk dans.* Den saliska dansen hos romarna var af högtidligt religiös karaktär och utfördes af präster.

115 *förgömmas.* Jfr anmärkning till 34: 26. *T.*

136 *om* ifall.

164 *Nordens Cytherée* Nordens Venus, Freja.

165-167 Adonis tillbringade enligt myten en del af året hos Venus och återstoden hos Proserpina. Enligt mytens astronomiska tolkning var Adonis solårets gud: liksom solen enligt de gamles åsikt befann sig i den öfre hemisfären under hälften af året och i den nedre hemisfären under den andra hälften, så nedsteg Adonis från Venus' boningar till Proserpinas nedre regioner. — *Hekate* är här identifierad med Proserpina.

180 *vildt.* Adverbialet syftar på de i den romerska poesien ofta omtalade äkvinoktialstormarna; se r. 183.

183 *Nordgudinnan.* Jfr r. 164.

184 *Gudens* Adonis'.

196 *visa Magers tropp.* De kaldeiska prästerna, stjärnkunskapens grundläggare.

219 *dårligt* dåraktigt. *T.*

296-299. XXXVIII. *Vintern i Norden.*

Ett fyrsidigt kvartark, hvars papper och handstil öfverensstämma med föregående dikts.

Titeln senare tillskrifven, möjligen med annan hand än S:s.

16, 17 Raderna urspr. i motsatt ordning.

16 *i* i radens fortsättning ä fr *på*

18 Här följde urspr. sjunde strofen (r. 37-42).

35 *tonrikt* ä fr *tonfullt*

45 Kommat i radslutet fattas i Hs.

46 Hs har i radslutet ett komma.

52-53 ä fr *i tallars skymning glimmar,*
Kring nyfödd snö, vid dagens första timmar.

80 *foglarne* ä fr *gökarne*

vårens lundar. Så ursprungligen; därpå ändradt till *gröna lundar* och slutligen ånyo *vårens lundar.*

81 *dagen* ä fr *våren*

Dikten för tanken till Oxenstjernas beskrifningar af sommarens lekar och förströelser i *Dagens Stunder* (I: 70-80).

30 *ambranatten.* Jfr anmärkning till 23: 52. *T.*

31 *turturn* turturdufvohanen. *T.*

40 *i andefärgen* i hvitt.

64 *violen* violinen. *T.*

73 *Folkvang.* I Eddan namnet på Frejas boning.

76 Allusion på Adonismyten. Jfr anmärkning till r. 164, 165-167 i föregående dikt. *Maka* här: make; jfr anmärkning till 36: 42.

81 *Idavallar.* I den nordiska mytologien namnet på den slätt, där gudarna mötas efter världsbranden, då den nya och bättre världsåldern begynner.

299-300. XXXIX. *Morgon-tanke.*

Denna och följande dikt på ett fyrsidigt oktavark, där äfven ett fragment från S:s senaste period är nedskrifvet.

---

1 Den antika föreställningen om solens vagn, körd af Helios.
9 *klingar.* Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*

300-301. XL.

Om Hs se föregående dikt!
7 *vid* ä fr *mot*
9 *i* ä fr *på*
15 *ljufliga* inskrifvet i ett äldre ord, som troligen varit *leende.*
17-19 Dessa trenne rader förekomma utan hänvisningstecken, delvis nästan utplånade, på sidans nedre kant. De äro tvifvelsutan afsedda att ersätta följande trenne rader i femte strofen:

> *Inne är sällhetens tid. Hvar skönhet segrande åter*
> *Nalkas från glömskans och skuggornas flod* [ä fr *älf*].
> *Ceres, den sörjande, får sin flydda Proserpina åter.*

---

10 *olympiska* himmelska; se anmärkning till 4: 28.
16 *Cyprias* Venus'.
17-19 Hänsyftning på Proserpina-myten. Proserpina, dotter till Ceres (den fruktbringande naturen), var af Pluto bortröfvad till Hades, men fick tidvis (under två tredjedelar af året) återvända till ljuset och jorden. Detta fattades som en symbol på växtligheten: Proserpina är frökornet, som myllas ner i jorden, men skjuter upp ur sitt fängelse, och först på hösten återvänder till mullriket. (Schiller har i *Klage der Ceres* [S. A. I: 165-169] behandlat myten i denna tolkning.) Här hos S. är det våren, som öppnar portarna för Proserpina och blommorna, *med nyckel af guld.* Som den första vårblomman betraktas ofta Primula veris (jfr 362: 24), hvilken benämnes än gullvifva, än majnyckel. Troligen är det på dessa blomnamn S. anspelar.
20 Sippan uppväxte ur Adonis' blod. Jfr anmärkning till 157: 138.
21 *på nytt . . . blir buren* pånyttfödes. *T.*

301-302. XLI.

Ett oktavblad, beskrifvet på ena sidan, tillhörande Kungliga Bibliotekets samling. På den andra förekomma namnen »J. Hellenstjerna» (fyra gånger) och »J. Zander Conrector Scolæ».
23 *Vid Skaparns thron* i radens fortsättning efter ett struket *Där uppe.*

---

2 *verldsteorben.* Världen framställdes af romantici ofta under symbolen af ett musikinstrument; jfr i Atterboms *Prolog* (Phosphoros 1810, s. 2): »verldsharmonikan».
11 *olympiskt* himmelskt; jfr anmärkning till 4: 28.

303-304. XLII.

Denna och följande dikt på ett Kungliga Bibliotekets samling tillhörande oktavblad, där äfven följande fragment förekommer:

> *Zemira! Stormen hviner*
> *Omkring min låga hydda.*
> *Bedröfligt Månen skiner*
> *Och — — — — — —*

13 *Vårt.* Hs har snarare Vår (jfr s. 49: 26). Urspr. började raden *Och hjert*[at].
17 *späde* ä fr *bleka.*

---

12 *ambradal.* Jfr anmärkning till 23: 52. *T.*
15 *svälla* vidga. *T.*

304-305. XLIII.

Om Hs se föregående dikt!
12 *hulda* ä fr *ömma*

1-2 Timmarna, dagarna och åren äro tänkta som bevingade genier liksom när hos Oxenstjerna (I: 11) Solen i sitt lopp är följd af »Timmar, År och Dagar».
19-23 *Pygmalions kända bildstod* omtalas t. ex. i Ovidii Metam. X: 247. Sammanställningen mellan bildstoden, som börjar andas, och rosen som öppnar sig för vinden, finnes i A. W. Schlegels *Pygmalion* (s. 28):

> Vor ihm blüht das liebliche Gebilde,
> Gleich der Rose, die der Frühlingsmilde,
> Welche webend, athmend um sie floss,
> Kaum den Purpurkelch erschloss.

Rosens utsprickande är en vanlig symbol för kärleken; jfr t. ex. Kellgrens *Bannebref* (II: 245).
23 *purpurblomstren* rosorna.

305-306. XLIV.

Ett fyrsidigt kvartark, numera i mycket defekt tillstånd, tillhörande Kungliga Bibliotekets samling.
11-12 Radernas första hälfter bortrifna. De felande orden (*Öfver himla* och *Trånsjuk bort*) äro hämtade från det första trycket i S:s Skrifter, tredje uppl. (III: 290).
13-16 Dessa rader förekomma efter poemet med hänvisningstecken till denna plats. Af den ursprungliga lydelsen är följande bevaradt:

— — — — *ljus och svärta*
— — — *månan, i min smärta,*
— — — *må blott Ditt hjärta*
— — — — *lig.*

17-19 Radernas begynnelser bortrifna. *Olis! Du, Jämmerblek, Vidt kring* supplerade efter S:s skrifter, tredje uppl. (III: 290).
31-32 *trycka, bröst ändå* supplerade ur S:s skrifter, tredje uppl. (III: 290).

Det på sin tid ytterst populära originalet till denna öfversättning var Tiedges »*Der Kosak und sein Mädchen*», tryckt första gången i den af W. G. Becker utgifna »Taschenbuch zum geselligen Vergnügen», nittonde årg. 1809 (s. 281). — Det metriska skemat i Tiedges dikt har S. användt i *Den öfvergifna* (s. 103).

307-308. XLV. *Idyll.*

Ett fyrsidigt oktavark tillhörande Kungliga Bibliotekets samling, som dessutom innehåller dikten XCVIII (s. 395).
11 *med.* Hs har *men,* som dock icke ger någon mening.

Dikten spelar i Gessners pastorala miljö. Bortskänkandet af hjorden (r. 1-2) är den stående kärleksförklaringen (se t. ex. Gessner, s. 233); afvisandet af rikedomarna (r. 1-28) har också talrika motsvarigheter. Jfr t. ex. Gessner, s. 243: »O! wie froh bin ich dann, ... und wenn ich das Land hätte von den Clibanischen Gebürgen bis zu den Sandhügeln am Jonischen Meer, ich könnte nicht froher seyn!»

308-309. XLVI.

Denna och följande dikt på ett kvartblad.
22 Punkten i radslutet fattas i Hs.

---

4 *turturn* turturdufvohanen *T.*
16 *veka* mjuka. *T.*
28 *förfriska* uppfriska. *T.*

310. XLVII.

Om Hs se föregående dikt!
19 ä fr *Och styrd af känslans drift dess lefnad gick sin gång*
26, 27 *Än — Än.* Orden bortklippta och här supplerade.
28 ä fr *Jag andas änglars luft*

Diktens början kan betraktas som en mycket fri och parafrasisk tolkning af Ovidius' skildring af guldåldern i första boken af Metamorfoserna.
3 *dårligt* dåraktigt. *T.*
24 *stela* branta. Stel användes med denna betydelse ännu på S:s tid; jfr t. ex.: Ett vildt brant ... fjäll ..., vida stelare än Libanon. Palmblad, *Palestina* 10 (1823). En stel, i remnor splittrad klippvägg. Runeberg 5: 222 (1863). Tvenne lodrätt stela hällar. Sturzen-Becker III. 2: 157 (1868). *T.*

311-312. XLVIII.

Denna och följande dikt på ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark. Prosainledningen. ä fr *dagar, hvars bleka aftonrodnad ännu återstrålar från Skaldernas källa.*

21 Punkten i radslutet fattas i Hs.

28 *blåa vagnen* ä fr *vattenchäsen*

33 Punkten i radslutet fattas i Hs.

34 *vörde.* Läsningen osäker.

35 ä fr det ofullbordade: *Vid bålen randas han ännu, vid sängens*

Prosainledningen. För att försona dråpet på Cykloperna lefde Apollo nio år som herde hos den thessaliske konungen Admetos. Dennes gemål Alkestis, som frivilligt gått i döden för sin make, blef hämtad upp ur Hades af Herkules.

1-5 Jfr följande rader ur A. W. Schlegels *Pygmalion* (s. 24-25):

— — — — — — — — — — —

Sie bewirthend nach der biedern Sitte
Jener ersten unschuldsvollen Welt,
Wo die Himmlischen auf stillen Fluren
Oft mit Menschen Freud' und Leid erfuhren,
Wo Apoll, ein unerkannter Hirt,
Singend Tempe's Thal durchirrt.

3 *Penei blåa våg.* Peneus flöt genom dalen Tempe i Thessalien; jfr anmärkning till 192: 2.

7 *Adonis* var föremål för Venus' kärlek.

15 *Semele* blef af Jupiter moder till Bacchus.

19 *jägarn.* Aurora bortförde enligt Homeros vid trenne tillfällen ynglingar: Orion, Klytus och Tithon.

21 *Herdens* Endymions.

ambranatt. Jfr anmärkning till 23: 52. *T.*

33 *likt Delos flyktiga.* Delos simmade kring på vattnet till dess Apollo gaf den fäste.

312-313. XLIX.

Om Hs se föregående dikt!

6 ä fr *Rosen ju ler.*

25 *kärlek* ä fr *eter.*

313-314. L.

Denna dikt är skrifven tvärs öfver i uppslaget på ett åttasidigt oktavark. På första yttersidan läses LI (s. 314). De öfriga fem sidorna upptagas af sonetter, som både genom sin beskaffenhet och genom handstilen visa sig tillhöra en senare period.

2 *smugit* ä fr *sugit* af en hand, som knappast är S:s.

5 *har* i radens fortsättning ä fr *böd*
tändt ä fr *sändt*
6 ä fr *Hvem mina krafter böd*
7 *spann* ä fr *har*
8 ä fr *De trådar, — o hvem knöt de grymma träldomsband,*
9 *magiskt* ä fr *evigt*

---

1 *Thessaliens kalk.* Thessalien var rikt på giftväxter och dess invånare ansågos vara kunniga i svartkonst. I Horatius' 27:de ode, bok I, r. 21-22, talas om Thessalis venenis, thessaliskt gift.
2 *Kolkiskt gift.* Medea, den trollkunniga giftblanderskan från Kolkis, har föranledt den hos latinska författare vanliga sammanställningen. Jfr t. ex. Ovidii Metam. VII: 394 (Colchis venenis) eller Horatius 13:de ode, bok II, r. 8 (venena Colcha).
12 Reminiscens från Lidners (I: 107): »På Nova Semblas fjäll, i Cejlons brända dalar.»
20 *Maner* de aflidnas andar.

314-315. LI.

Om Hs se föregående dikt!
9 ä fr *Och i festpokalen ler*
11 *Vill* i radens fortsättning ä fr *Skall*
16 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

1-2 Jfr i Kellgrens *Til Bacchus och Kärleken* (II: 43): »O Bacchus, som vårt qval i vinets floder dränker!»
4 *Vallmokrönta Sömnens Broder* Döden.
8 *Indiens hjelte.* Bacchus företog enligt sagan ett eröfringståg till Indien liksom Alexander; se t. ex. Ovidii Metam. IV: 20-21.
18 *Kocytens å.* Flod i underjorden.

315-317. LII.

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark, tillhörande Kungliga Bilbliotekets samling.
52 *jord* ä fr *sky*
62 ä fr *Han dränker Sodoms murar*
63 ä fr *Och dundren, vrede, bryta sina galler.*

---

3 *ringar;* jfr anmärkning till 33: 46. *T.*
19 *turturn* turturdufvohanen. *T.*
40-45 Skildringen af den nya guldåldern hvilar på Esaias' messianska profetia (kap. 11): »Ulfvar skola bo tillsammans med lamm . . . och ett spenabarn skall lust hafva vid en huggorms hol, och ett afvandt barn skall stinga sin hand uti ena basiliskes kulo.»
42 *rosenånga* rosendoft. *T.*
58 *Jova.* Jfr anmärkning till 23: 50. *T.*

64-65 Ovidii guldålder (Metam. I: 111-112):

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant:
Flavaque de viridi stillabant ilice mella.

317-319. LIII. *Bönhörelsen.*

Tillika med följande dikt på ett fyrsidigt oktavark, där äfven ett diktfragment från en senare period förekommer. Då den följande dikten är försedd med årtalet 1815, kan äfven »Bönhörelsen» med visshet dateras till samma tid.

32 Citationstecknet uteglömdt i Hs.

Originalet är A. W. Schlegels *Die Erhörung,* som i Bruzeliuska uppl. af 1812 förekommer s. 128.

319-320. LIV. *Ljuf Nattmusik.*

Om Hs se föregående dikt. Årtalet 1815 i öfre högra hörnet.

Originalet är A. W. Schlegels *Traute Nachtmusik,* Bruzeliuska uppl. af 1812, s. 198.

320-322. LV. *Den Vandrande Riddaren.*

Ett oktavblad. Årtalet 1815 i öfre högra hörnet.

15, 21, 45 Kommata i radsluten fattas i Hs.

Det metriska skemat, liksom i *Sjömännernas Visa i hamnen* (s. 108), från Goethes *Nähe des Geliebten,* öfversatt af S. (*Visa. Efter Goethe,* s. 396).

2 *med tysta hopp.* Den plurala användningen äfven 335: 7 (»med ömma hopp»). *T.*

23-24 Jfr Salomos Höga Visa 1: 2 (»din bryst äro ljufligare än vin») och 4: 10 (»din bryst äro lustigare än vin»).

42 *cypriskt öm* öm som Cyperns gudinna (Venus).

322-324. LVI.

Ett oktavblad.

15 *tallöst* ä fr *glädtigt*

26 ä fr *Nu sväfva i Zefirens spår.*

27 *Låtom oss.* Urspr. *Låten Er,* men *låten* har ändrats till *låtom,* under det att *Er* af förbiseende fått kvarstå i Hs.

33 *Nålarne* ä fr *Naglarne*

Uppenbarligen ett slags Bellmansimitation, till melodien af »Hvila vid denna källa!» (Fredmans Epistel n:r 82).

19 *strålig* strålande; så både i äldre och nyare tid (Creutz, Atterbom, Ingelman, Snoilsky). *T.*

31-34 Motivet är Horatianskt (6:te odet, bok I, r. 17-20):

Nos convivia, nos proelia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus.

324-326. LVII. *Anakreontisk sång.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer trycket i Hammarskölds upplaga, III: 230-231, det enda, för hvilket Hs legat till grund.

21-50 Uppmaningen att efterlikna fjärilns lif är typisk för den mesta anakreontiska diktning; jfr Kellgrens *Våren* (II: 227):

Och lär af Fjäriln lycklig bli:
Sit korta lif han glad fördrifver.

23 *Fröjas.* Venus' attribut (rosorna) tilläggas Fröja.

326-328. LVIII. *Bacchisk tröst.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 300-301, äfven där smärre afvikelser från Hs i fråga om stafning äro att förmoda. S. har t. ex. alltid *Bachisk* (icke *Bacchisk*), *qualen* (icke *qvalen*, r. 5).

5-6 Jfr i Kellgrens *Til Bacchus och Kärleken* (II: 43): »O Bacchus, som vårt qval i vinets floder dränker.»

328-330. LIX. *Lycksalighetens Ö.*

Tillika med följande dikt på ett fyrsidigt kvartark.

Dikten sannolikt inspirerad från Schillers *Sehnsucht* (S. A. I: 17); jfr anmärkning till XCVII (s. 393).
1-3 Möjligen en lätt anklang från begynnelsen på Goethes *Mignon* (Kennst du das Land), J. A. II: 85.
6 *ambrosiska* ambrosiadoftande; äfven 393: 3. Jfr anmärkning till 23: 52 om *ambra-*. *T.*
48 *njutningens urbilder.* Möjligen en anklang af den platonska idéläran. Jfr anmärkning till IX bland Elegierna (211: 5-8).

330-332. LX. *Dora.*

Om Hs se föregående dikt!
7 *på* ä fr *kring*
29 *Guden* ä fr *Gudens*
39 *med* ä fr *på*
41-42 ä fr *Barnet, barnet nu i Quinna*
Skall förvandlas

---

20 *Morfei bleka flock* drömmarna.
43-44 De romerska brudarna offrade dagen före bröllopet sina leksaker åt gudarna.

61 *Hierofanten.* De högsta prästerna vid de eleusinska mysterierna kallades hierofanter. Schiller brukar ordet i *Das verschleierte Bild zu Sais* (S. A. I: 208).

332-334. LXI. *Brudnatten.*

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark, hvars sista blad delvis är bortrifvet, dock utan att skada texten. På sista sidan förekommer ett runalfabet och namnen Maria och Fredrik i runskrift.

9 *detta* ä fr *åt ett*

38 *evigt jag* ä fr *Dig allena.* Därefter har Hs *och trogen vara,* hvilket förutsätter en i Hs icke bevarad variant af radbegynnelsen. *Och* har därför ändrats till *skall,* hvilket synes oundgängligt.

---

41 *Tenar* underjorden.

48 *Fröjas stjärna* Venus.

49 *Tyrisk bädd* purpurfärgad bädd; purpursnäckorna kommo från Tyrus.

50 *Högtidsfacklan.* Vid romerska bröllop ledsagades bruden till brudgummens hem bl. a. af en fackelbärande yngling.

51 *Hymens gula dok.* Flammeum nuptiale, hvarmed bruden betäckte sitt hufvud, uppges i allmänhet vara af röd färg; S. har öfversatt lat. flammeus med »brandgul» istf med »eldröd.»

335-336. LXII. *Jägaren.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 349-350, äfven där denne uppenbarligen rättat S:s stafning.

7 *med ömma hopp.* Jfr anmärkning till 320: 2. *T.*

337-338. LXIII. *Fiskaren.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 353-354. Hs har sannolikt haft *gyllene* istf *gyldene* (r. 24) och t. ex. *quäll* istf *qväll* (r. 39).

Det vanliga folkdiktsmotivet, behandladt af Goethe i *Der Fischer* (se anmärkning till *Flodguden,* s. 56) och besläktadt t. ex. med Geijers *Skogs-Bruden* i Idunas 2:dra häfte 1811. — I Lings herdedikt *Kärleken* (s. 11), som S. känt (se anmärkningar till *Serenad,* s. 54, och *Till Sånggudinnan,* s. 138), uppträder Hafsfrun med en harpa på armen och sjunger:

> O, Yngling! O Yngling! hvi sitter du här?
> Kom, kom till min boning; så präktig den är.
>
> — — — — — — — — —
>
> Af perlrika stränder dess väggar bestå,
> ett tak utaf silfrade vågor derpå;
> en spira af klippor, så hög och så blå!

Jfr hos S. r. 23-36.

16 *polen* himlahvalfvet. Se anmärkning till 13: 16.

339-340. LXIV. *Elfvorna.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 355-356. Hs har sannolikt haft *gyllene* istf *gyldene* (r. 32), *kjusfull* istf *tjusfull* (r. 39) o. s. v.

---

6 *dårlige* dåraktige. *T.*
36 *pol* himmel. Jfr anmärkning till 13: 16.
38 *hjulande ringar* hvälfvande cirklar. *T.*
43 *älfverna.* Pluralen *älfver* på S:s tid den vanliga. *T.*
47 *försmälter.* Jfr anmärkning till 34: 26. *T.*

341-344. LXV. *Agnes.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 357-360. Åtskilliga smärre afvikelser från Hs äro att förmoda: *gyldene* (r. 13) istf *gyllene, qväde* (r. 63) istf *quäde* o. s. v.
13 *afskuros.* Hs har möjligen haft *af skuros.*

Dikten behandlar gengångarmotivet, som i slutet af 1700-talet och början af 1800-talet var ytterst vanligt, i direkt eller indirekt anslutning till Bürgers *Lenore.* — Klosterskildringen i *Agnes* är inspirerad af Lidner och sömndrycksmotivet är hämtadt från Shakespeares *Romeo och Julia,* hvarom se anmärkningarna nedan.
1-6, 19-30 Skildringen af Agnes i cellen lånar drag från Lidners *Bref från tvenne olycklige älskare,* där äfven visionen af älskaren vid midnattsklockans slag finnes antydd. Jfr (II: 8-9):

> När tårar utan tal det helga kors betäcka:
> En, tillrad på min bild, kan det Hans afund väcka?
> — — — — — — — — — — —
> Hör Du ej ren min själ långt öfver hafvet ljunga?
> Lyft ögat opp och se, när midnatts-klockan slår;
> Och du vid Månens sken min skugga skåda får.

5 *ljudade.* Se anmärkning till 73: 28. *T.*
6-18 Skildringen af Agnes' klosterlöfte och klosterlif är inspirerad ur Lidners *Året MDCCLXXXIII* (I: 88-93). Jfr:

> Ack! det en nunna är — hon säkert älskat har:
> I grafven blir ej mer än stoft och kärlek qvar.
> Ren orgors sorgsna ljud med häpen lofsång höres,
> Och, offerlammet lik, till korset Laura föres.
> Vid facklans dunkla sken, den hon i handen bär,
> Ack se, hur blek, hur matt, hur sänkt i qval hon är!

10 *ängande* doftande. *T.*
37 *snällt* snart, snabbt. *T.*
79 90 Berättelsen om hur *Agnes* finnes död vid midnattsmässan är en reminiscens från Lidners *Abbedissan till Julias Mor* (I: 280). Jfr:

> Nyss då en midnatts stund ett invigdt rökverk brann,
> Och Orgor spelte gällt till Helga Jungfruns ära,
> Bland dem, som henne offer bära,
> Den sorgsna Juliette jag ej mot vanan fann.
> Hon söktes... skrämda Mor! Din Dotter... nej jag hisnar...
> Knappt kan jag teckna hvad jag såg...
> Blek, utsträckt i sin säng... Julie... ack! andlös låg.

Denna Lidners dikt, liksom *Bref från tvenne olycklige älskare,* upptar namnen Romeo och Julia och utgör ett slags variation af ämnet i Shakespeares skådespel. Genom en, måhända omedveten, association i denna riktning har S. förts till sömndrycksmotivet i *Romeo och Julia,* som alltså ligger till grund för r. 57-78.
84 *Abdissan.* Weste (1807) upptar *abdissa* som uppslagsform. *T.*

345-348. LXVI. *Gången till afrättsplatsen.*

S:s Hs är icke bevarad. Tvenne tryck efter Hs tyckas föreligga, i *Freja,* Veckoskrift i Litterära och Blandade ämnen, 1836, n:r 19, och i Sondéns uppl. af år 1836, III: 330-333. Enda inbördes afvikelserna äro följande:
9 *foglarnes.* Freja har *fåglarnes*
13 *Han.* Freja har *Hon*
89 Tankstrecket efter radslutet fattas hos Sondén, men är i texten upptaget såsom öfverensstämmande med S:s interpunktionsvanor.

349-352. LXVII. *Jägarens stunder.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 394-397. Hs har säkerligen haft *quäder* istf *qväder* (r. 2), *kjusning* istf *tjusning* (r. 78) o. s. v.

51-52 Allusion på myten om Venus' kärlek till Adonis.
53-55 Allusion på myten om Dianas kärlek till Endymion.
60 *Cynthias* mångudinnans.
74 *Selene* månen.

352-353. LXVIII. *Romans.*

Ett oktavblad, tillhörande Kungliga Bibliotekets autografsamling.

353 354. LXIX. *Endymion.*

Ett litet oktavblad.

Dikten är, liksom den delvis närstående *Till Aftonstjernan* (s. 131), inspirerad af Schillers *Der Abend* (S. A. I: 28):

Senke, strahlender Gott — die Fluren dürsten
Nach erquickendem Tau, der Mensch verschmachtet,
Matter ziehen die Rosse —
Senke den Wagen hinab.

Siehe, wer aus des Meers kristallner Woge
Lieblich lächelnd dir winkt! Erkennt dein Herz sie?
Rascher fliegen die Rosse,
Tethys, die göttliche, winkt.

Schnell vom Wagen herab in ihre Arme
Springt der Führer, den Zaum ergreift Cupido,
Stille halten die Rosse,
Trinken die kühlende Flut.

An dem Himmel herauf mit leisen Schritten
Kommt die duftende Nacht; ihr folgt die süsse
Liebe. Ruhet und liebet!
Phöbus, der liebende, ruht.

3 *ångande* doftande. *T.*
6 *Delia* mångudinnan Diana, född på Delos.

354 356. LXX. *Julquäde.*

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark.
11 *rika* ä fr *fulla*
33 *glans.* Hs har tydligt *gland.*
35 *gyllne.* Hs har tydligt *gullne.*

---

13 *Drottningen från Österlanden* Solen.
19 *liljeångor* dofter af lilja. *T.*
29 *krumma* krokiga. *T.*
38 *gyllne stjärna* solen.
51 *Dagens Tärna* solen.

357-358. LXXI. *Hymn till Ceres.*

Ett fyrsidigt, på två sidor beskrifvet oktavark.
19 ä fr *Än rika städer speglat ej*
31 *då.* Möjligen ä fr *där.*

Motivet är behandladt af Schiller i *Das Eleusische Fest* (S. A. I: 169), fast i vida högtidligare form. I Ovidii Metam. (V: 341) sjunger Calliope ett kväde öfver Ceres, hvarifrån S. hämtat detaljer, hvarom se nedan.

5 *Ennas blomsterrika dalar.* Enna var en gammal stad i det inre af Sicilien, där enligt myten Ceres' dotter Proserpina bortröfvades af Pluto. Enligt Ovidius (V: 390-392) blommade liljor och violer där i en ständig vår.

6 Ceres sökte enligt Ovidius sin dotter vid skenet af facklor, som hon tändt vid det brinnande Etna (Metam. V: 441-442).

11-18 Medan Ceres kringirrade sökande sin dotter lärde hon flera folkslag åkerbruk och brödbakning. Hon blef den borgerliga ordningens och samhällslagarnas gudomlighet.

44-47 Ceres dyrkades ofta tillsammans med Bacchus eller Dionysos (Liber), särskildt vid de romerska liberalierna. Hon föreställdes stundom omfamnad af Bacchus eller sittande på hans sköte; att hon uppfattats som hans brud, torde knappast kunna visas.

359-361. LXXII.

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet oktavark.

11 ä fr *Och nejderna med rosenglans bestråla.*

20 *bland* ä fr *på*

35 *Tärnor* i radens fortsättning ä fr *Flickor*

43 *muntra* i radens fortsättning ä fr *glada*

44 Punkten i radslutet fattas i Hs.

55 *ryter* ä fr *ryser.*

59 *vredgad* ä fr *bister*

66 Punkten i radslutet fattas i Hs.

---

17 *Lyäi* Bacchi.

24 *Idalia* kallades Venus efter Idalium på Cypern, där hon hade en lund och ett tempel helgade åt sig.

65 Jfr i Lidners *Yttersta Domen* (I: 181): »Men kaos böljor mot dig svalla» och i Tegnérs *Religionen* (J. U. I: 277): »Men nattens kaos-bölja sköljer den rymd, som sträckes innanför.»

besvallar. Jfr anmärkning till 17: 56. *T.*

361-363. LXXIII. *Fjärilens Dödssuck.*

Ett kvartblad. Tvärt öfver baksidan dikten *Saturnus* från en senare period af S:s lif.

2 *Kulna* i radens fortsättning efter ett afbrutet *Kalla.*

---

24 *Vårens förstling* gullvifva, Primula veris.

31 *Blomstrens gyllne Fader* solen. Jfr 301: 10.

363-364. LXXIV. *Balen.*

S:s Hs icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hittills outgifna Dikter af E. J. Stagnelius, Westervik 1856, s. 57-58.

Dikten är besläktad med Franzéns *Till en Ung Flicka* (s. 172).

364-366. LXXV. *Vals.*

Ett litet oktavblad.
16 Kommat i radslutet fattas i Hs.
18 *att le* ä fr *och le.* Kommat, nödvändiggjordt af ändringen, fattas i Hs.
25 *vid* ä fr *med*
38 *nöjets* ä fr *Amors*
48 *glädtigt* i radens fortsättning efter ett afbrutet *fest*[ligt].

---

9 *dån* ljud. *T.*

366-368. LXXVI. *Till Ynglingen.*

Denna dikt och följande diktfragment på ett kvartblad i renskrift.
17-20 Strofen hade urspr. följande öfverkorsade lydelse:

> *Af stridiga begär förunderliga blanning,*
> *O människa! en gång dig känna lär dig sjelf,*
> *Och samla till en krans de strålar utaf sanning,*
> *Som flamma här och där på Tidens dunkla elf.*

9-10 Möjligen en reminiscens från ett ställe i Chateaubriands *René;* se Böök, S. och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 57-58.
16 *försucka.* Se anmärkning till 34: 26. *T.*
26 *Filomelas* näktergalens.
27 *Tempes vårar.* Tempe urspr. en skön thessalisk dal, genomfluten af Peneus (jfr 192: 2 och 311: 3). Namnet användes som synonym för en naturskön floddal.
29-32 Jfr i Kellgrens *Til Christina* (II: 213):

> Och Kärleken — men ej den blinda kärlek,
> Det troll med vingar och förrädisk tunga,
> Som rasar, njuter, ångrar sig och flyktar.

368-369. LXXVII. *Vintermorgonen.*

Om Hs se föregående dikt!

369-370. LXXVIII. *Till Näktergalen.*

Ett oktavblad. På andra sidan två slutstrofer af *Återblick på Barndomen;* jfr anmärkning till 145: 53-60.
20 *evigt* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *ofö*
21 ä fr *Och sorgequädet bli förbytt*

---

14 *blomstermånar* blomstermånader. *T.*

370-371. LXXIX. *Necken.*

Ett litet oktavblad.

---

18 *dykar.* Denna böjning på S:s tid vanlig. *T.*

371-372. LXXX.

Ett oktavblad.

---

17 *turturn* turturdufvohanen. *T.*
25 *Cypria* Venus (stjärnan).
38 *besällar.* Jfr anmärkning till 17: 56. *T.*

373-379. LXXXI. *Kärlekens Triumf.*

Ett ark och ett blad i kvart.
22 ä fr *Hvar morgon gick ur Österns gullport fram*
27 Hs har ett komma i radslutet.
30 *Står* ä fr *Steg*
44 *hjärta* ä fr *sköte*
59 *dalar* ä fr *salar,* troligen af en annan hand än S:s.
68 *ristar* ä fr *skakar*
82 *han.* Hs har *hans,* som icke ger mening.
98 *sin* ä fr *Din*
104 *dalar* ä fr *salar,* troligen af en annan hand än S:s.
142 Kommat i radslutet fattas i Hs.
147 Hs har icke komma före, utan endast efter *alle.*
166 *Och* ä fr *Där*
168 *Anden* otydligt i Hs; särskildt slutbokstafven fattas.
176 Kommat i radslutet osäkert.

Originalet är Schillers *Der Triumph der Liebe* (S. A. I: 226-232); till innehåll och tankegång är S:s dikt en om också ganska fri öfversättning, under det att den i rytmiskt afseende är nästan alldeles själfständig.
5-8 Pyrrha och hennes make Deukalion, som ensamma räddats undan den stora syndafloden, kastade på Jupiters råd stenar bakom sig, och af dessa uppkommo de nya mänskorna.
25 *polens* himlahvalfvets; jfr 13: 16.
36 Hos Schiller: Balsamische Narzissen
Blühn unter ihren Füssen.

Narcisserna, som enligt den antika mytologien hade ett helt annat ursprung (jfr 157: 137), ha af S. betecknande nog utbytts mot rosor.
37-56 Dessa tjugu rader motsvaras hos Schiller af följande tvenne strofer:

Schon flötete die Nachtigall
Den ersten Sang der Liebe,
Schon murmelte der Quellen Fall
In weiche Busen Liebe.

Glückseliger Pygmalion!
Es schmilzt, es glüht dein Marmor schon!
Gott Amor Überwinder!
Umarme deine Kinder!

51 *Tmoli rökverk.* Tmolos var en bergskedja i Lydien, berömd för sin rikedom på drufvor och saffran.
75-76 Jupiter vann Ledas kärlek i svanhamn.
82 *Pythons-bågen* den båge, hvarmed Apollon dödat vidunderdraken Python.
83 Apollos pilar ge döden; då ett helt folk dör genom sjukdom är det hans verk.
84 *afklädd sina strålar.* När Apollo i Ovidii Metam. (II: 40-42) skall omfamna sin son Phaëton, aflägger han strålkronan (jfr anmärkning till 111: 1). — Detta drag har ingen motsvarighet hos Schiller.
93 *det granna fogelparet.* Påfåglarna voro helgade åt Juno.
98-101 När Juno för att hjälpa akajerna ville afleda Jupiters uppmärksamhet från trojanska kriget, lånade hon den förtrollade gördeln af Afrodite.
110 *älfverne.* Jfr anmärkning till 340: 43. *T.*
113 *Bruden* Proserpina.
116-129 Orfeus nedsteg i underjorden för att återföra sin maka Eurydice. Jfr anmärkning till 3: 16-18.
118 *Cerbér* den franska ordformen för Kerberos, den hemskt skällande helveteshunden.
119 *Minos* var en af de tre underjordiska domarena.
122 *Megära* var en af de ormhårade tre furierna, som i underjorden pinade de brottsliga.
124 *gammen.* Jfr anmärkning till 13: 24. *T.*
Tityon. S:s skrifver Tityon istf Tityos, en jätte, som i underjorden straffades med att ligga utsträckt till rof för tvenne gamar.
125 *Sisyfus* var till straff för sina förbrytelser evigt sysselsatt med att rulla ett klippstycke uppför ett berg.
134-153 Till jämförelse Schillers text:

Durch die ewige Natur
Düftet ihre Blumenspur,
Weht ihr goldner Flügel.
Winkte mir vom Mondenlicht
Aphroditens Auge nicht,
Nicht vom Sonnenhügel,
Lächelte vom Sternenmeer
Nicht die Göttin zu mir her —
Stern' und Sonn' und Mondenlicht
Regten mir die Seele nicht.

Liebe, Liebe lächelt nur
Aus dem Auge der Natur
Wie aus einem Spiegel!
Liebe rauscht der Silberbach,
Liebe lehrt ihn sanfter wallen;
Seele haucht sie in das Ach
Klagenreicher Nachtigallen —
Liebe, Liebe lispelt nur
Auf der Laute der Natur.

145 *strömmar.* Jfr anmärkning till 18: 18. *T.*
159-173 Till jämförelse Schillers text:

Wer die steile Sternenbahn
Ging dir heldenkühn voran
Zu der Gottheit Sitze?
Wer zerriss das Heiligtum,
Zeigte dir Elysium
Durch des Grabes Ritze?
Lockte *sie* uns nicht hinein,
Möchten wir *unsterblich* sein?
Suchten auch die Geister
Ohne sie den Meister?
Liebe, Liebe leitet nur
Zu dem Vater der Natur,
Liebe nur die Geister.

379-380. LXXXII.

Ett fyrsidigt, på två sidor beskrifvet oktavark.
38 ä fr *Julia, vid din barm!*

---

13 *Filomelas* näktergalens.
15 *turtur* turturdufvohane. *T.*

381. LXXXIII.

Ett kvartblad; på andra sidan elegien *Ödet och Slumpen* (s. 211).

Första och sista stroferna ingå i förändrad form i *Albert och Julia.*

382. LXXXIV. *Narcissus.*

Denna och de fem följande sonetterna föreligga på ett fyrsidigt oktavark; LXXXIV—LXXXVIII i följd med samma handstil på de tre första sidorna, LXXXIX efter ett mellanrum ensam på sista sidan med något förändrad piktur. På samma sida förekommer namnteckningen E. J. Stagnelius.

Om Narcissusmyten se anmärkning till 157: 137.

382-383. LXXXV. *Evigheten.*

Om Hs se föregående dikt!
5 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
11 *himlaborna.* I Hs är *o* osäkert; möjligen *u.*

383. LXXXVI. *Lidner.*

Om Hs se LXXXIV *Narcissus!*
2 Kommat i radslutet osäkert på grund af skada i papperet.

Liksom hyllningen åt Tegnér i *Elegi I* (s. 198) väsentligen består af sammanflätade citat ur hans dikter (jfr anmärkning till 199: 23-40), så innehåller denna sonett flera ytterst konstfulla allusioner på Lidnerska poem. Lidner karaktäriseras i r. 1-4 såsom stor skald i två olika diktarter: den religiösa hymnen och den elegiska klagodikten, den förra symboliserad af harpan, den senare af lutan. I *Yttersta Domen,* Lidners största religiösa poem, önskar skalden sig i inledningen en harpa i dessa ord (I: 174):

> Men du, som molnbetäckt åt Salems Skald och Kung
> Vid Helgedomens fot den gyllne harpan räckte,
> — — — — — — — — —
> O, Urani! den dagen sjung,
> då — — — — — — — —

Härpå anspela r. 1-2 i S:s sonett.
I klagodikten öfver *Grefvinnan Spastaras död* heter det (I: 108):

> Här jag min luta tar, här vill jag tårar fälla.

Till detta ansluter sig r. 3 hos S.
R. 7-8: »Du som tidigt hörde serafers chor i hoppets blåa länder» utgöra en hänvisning på serafernas kor i *Yttersta Domen* (I: 186-189).
R. 9: »Af stormen äggad brann Din gudalåga» är formad till ett bestridande af den tanke, hvarmed Lidner inleder dedikationsdikten till Gustaf III framför *Yttersta Domen* (I: 169):

> En långsam storm den låga släcker,
> Som, dyre Kung! Du lifvat har.

Slutraden: »Och qualets tårar sig i pärlor byta» är ett upptagande Lidners bild i odet *Ömheten* (I: 284):

> Hvar tår, som ned från ögat flyter,
> Till slut sig i en perla byter,
> Att i min urna infäst bli.

2 *Salems Konung* David.
3 *Lesbos' Tärna* Sapfo.
5 *Klytia.* Jfr anmärkning till 205: 42.

384. LXXXVII. *Sinlighetens magt.*

Om Hs se LXXXIV *Narcissus!*

1 *lyfta* ä fr *höja*

5 *l.* Hs har *i.*

Originalet, *Anhänglichkeit,* ingår i Bruzeliuska uppl. (Upsala 1812) af A. W. Schlegels Poetische Werke, s. 237. S. har senare öfversatt sonetten än en gång.

12 *Ceres' dotter* Proserpina.

13 *dalen* Ennas dal; jfr anmärkning till 357: 5.

14 Proserpina var enligt sagan sysselsatt med att plocka blommor, när hon borträfvades af Pluto; jfr anmärkning till 357: 5.

384-385. LXXXVIII. *Bröderna.*

Om Hs se LXXXIV *Narcissus!*

9 *Jora[en].* Hs har endast *Jord.*

12 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

Originalet, *Die Brüder,* ingår i Bruzeliuska uppl. (Upsala 1812) af A. W. Schlegels Poetische Werke, s. 239.

1 Kastor och Pollux, Dioskurerna, voro tvillingsöner till Jupiter, men endast den senare var odödlig. När Kastor dödats af Lynceus, fick Pollux välja mellan att skiljas från brodern eller att mista sin gudomliga odödlighet. Han valde det senare, och bröderna uppehöllo sig sedan tillsammans växelvis i Olympen och i Hades.

385. LXXXIX.

Om Hs se LXXXIV *Narcissus!*

---

1 *Olympens* himlahvalfvets. Jfr anmärkning till 4: 28.

7 Kärlekselden tändes af sol och måne.

8 *vimlade* kringförda i kretsande dans. *T.*

12-14 Jfr i A. W. Schlegels sonett *Anhänglichkeit,* öfversatt af S. (*Sinlighetens magt*, s. 384), följande rader:

Und glaubt [die Seele], am Schluss der Bahn nach ird'scher Weise,
Roll' erst der Vorhang auf zu lichtern Szenen.

386. XC. *Oxenstjerna.*

Denna och följande sonett på en liten afrifven pappersbit.

7 *stolta* ä fr *djerfva*

8 *Titans.* I Hs har T:et en form som afviker från den hos S. vanliga. Närmast liknar bokstafven ett Q, men då återstoden af ordet är otvetydigt och endast läsningen *Titan* ger stället mening har denna läsning utan tvekan valts.

9 Ofvanför denna rad en struken ofullbordad rad med en äldre variant:

Odödligt blommar lagren Du

äran i radens fortsättning efter ett struket och ofullbordadt *glan*[sen].

12 ä fr *Odödlig är den lager*

Hs har i radslutet punkt istf komma, hvilket senare fordras af sammanhanget.

Liksom i hyllningssonetten till *Lidner* (s. 383) ingå i dikten flera hänsyftningar på Oxenstjernas poem. R. 1 tar upp en Oxenstjernas självkaraktäristik i inledningen till sjätte sången af *Skördarne*, där han tilltalar sin sångmö med orden »bygdens skaldemö» (II: 119). — R. 7-8 afse Oxenstjernas förhärligande af stjärnhimmelen i *Dagens Stunder, Natten* (I: 95-100) — »din flykt kring stjerniga azuren» — och af solen i *Dagens Stunder, Morgonen* (I: 7-15) samt i *Skördarnes* tredje sång (II: 61-65) — (din flykt) »i strålarne af Titans gyllne stjerna» —; att dessa båda bestämningar måste särskiljas, ehuru Hs icke har komma efter *azuren,* framgår af den eljest uppkommande inadvertensen: skaldens flykt skulle äga rum kring stjärnhimlen i solens strålar. (I denna förmodade inadvertens ligger anledningen till att Hammarsköld rättade *stjerniga* till *eviga.*) — R. 13-14 alludera på titlarna på Oxenstjernas dikter: Dagens Stunder och Skördarne.

2 *buren* född. *T.*

6 *Arkturen* en af fixstjärnorna. Stället erinrar om ett par rader i A. W. Schlegels (s. 58) af S. öfversatta *Nikon und Heliodora* (s. 398):

Nur, wie der wachsame Pilot Arkturen,
So folgt der Liebende dem Abendsterne.

7 *din stolta flykt* är ackusativobjekt till *värna; som — Arkturen* en inskjuten jämförelsesats.

8 *Titans gyllne stjerna.* Titan är hos Ovidius (Metam. I: 10; II: 118) namn på Helios, solen, som skall ha varit den ende af titanerna som icke gjorde uppror mot gudarna, utan stannade kvar på himlahvalfvet. Äfven Schiller kallar solen *Titan;* se t. ex. i *Klage der Ceres* (S. A. I: 166).

386-387. XCI.

Om Hs se föregående dikt!

387. XCII. *Aftonen.*

Till denna och de tre följande sonetterna föreligger ingen Hs. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 195-197. — Dessa fyra sonetter ha förts till perioden före 1818 af samma anledning som de åtta föregående: i ingen af dem kan man ännu spåra den platonska idéläran eller den metafysiska spekulation, som präglar S:s senare diktning.

---

1 *Dagens Gud* solguden, Febus.
Thetis en af hafsgudinnorna, Febus' älskade.
3 *polen* himlen; jfr anmärkning till 13: 16.

388. XCIII. *Venus.*

Om Hs se föregående dikt!

Dikten är liksom S:s öfriga sonetter beroende af A. W. Schlegels sonett-teknik, som i allmänhet gärna formar dikterna till en tafla. Schlegels sonetter ta ofta sin direkta utgångspunkt från målningar; bland en serie tafvelsonetter förekommer en *Magdalena* (troligen efter den Correggio tillskrifna i Dresden), hvilken uppenbarligen inspirerat S. Jfr (s. 206):

— — — — — — — — — — — — —
Sie hört den Heiland, und die ernste Güte,
Die aus ihm spricht, wird ihres Heils Beginn.
Zu seinen Füssen sinkt die Sünderin,
Mit tiefzerrissnem schmachtendem Gemüthe.
Entblösst vom Schmucke liebt sie nun, allein,
Den Arm gelehnt an blass geweinte Wangen,
Betrachtungen der Busse nachzuhangen.
Ja, fromme Huldin! flieh in Wüsteneyn.

Uppslaget att identifiera denna botgörerska i öknen med Venus fick S. från en annan dikt af A. W. Schlegel, *Ritterthum und Minne.* Det skildras där hur en korsriddare i öknen möter en skön kvinna, som vid tillfrågan förklarar (s. 193-194):

Wie du, so heg' ich fromme Brunst,
Frau Minne heisst man mich,
Doch andern Namen führt' ich sonst,
Als ich mir selbst nicht glich.

Nur Lust und Reiz schien mir Gewinn,
Und inn'ger Trieb ein Spott,
Und so gefiel dem leichten Sinn
Der wüste Kriegesgott.
Da fröhnte alle Welt im Joch
Als Liebesgöttin mir.
Ach! sterblich wie die Jugend doch
War meine Macht und Zier.

Allein ich sah ein himmlisch Weib,
Ein Kindlein auf dem Arm;
Jungfräulich war ihr reiner Leib
Von Mutterliebe warm,

Verlohren ganz, sie anzuschaun,
In demuthsvollem Schmerz,
Fühlt' ich die holde Milde thaun
In mein erneutes Herz.

Nun floh ich in die Wildniss wüst,
Begehrend eigne Qual,
Bis bange Sehnsucht abgebüsst
Den Trug der ersten Wahl.

5 *Sabas rökverk.* Saba var en stad i Arabien, hvarifrån handel bedrefs med välluktande rökelse.
8 *dödde.* Jfr anmärkning till 77: 17. *T.*

388-389. XCIV. *Luna.*

Om Hs se XCII *Aftonen!*

---

4 *buren* född. *T.*
5 *olympiskt* himmelskt; jfr anmärkning till 4: 28.
13 *dårligt* dåraktigt. *T.*

389. XCV. *Daphne.*

Om Hs se XCII *Aftonen!*
6 *gamen.* Hs har sannolikt haft *gammen.*

---

2 *Penei dotter.* Daphne, dotter af Peneus, förföljdes af den förälskade Apollo; då hon icke kunde undkomma, förvandlades hon på sin bön till en lager (Ovidii Metam. I: 548).

390-393. XCVI. *Afsked till sånggudinnan.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 237-239. Mellanrummet mellan r. 16 och 17 finnes icke hos Hammarsköld.

---

30 *Oreaden.* De Diana åtföljande jakt- och bergsnymferna kallades Oreader.
48 *Herrskarinnan* Venus.
54 *pol* himmel; jfr anmärkning till 13: 16.
87 *källans vatten.* Sånggudinnorna dansade kring skaldekällan Kastalia vid Parnassos.

393-394. XCVII.

Ett oktavblad, tillhörande Kungliga Bibliotekets samling. Under sista strofen en del siffror och ordet *Techton* fyra gånger, allt med S:s hand.
23 *föröda* ä fr *förröda*

Dikten är liksom den besläktade *Lycksalighetens Ö* (s. 328) inspirerad af Schillers *Sehnsucht* (S. A. I: 17). Jfr följande, där första strofen närmast erinrar om XCVII, medan den sista strofen står nära afslutningen på *Lycksalighetens Ö*:

Harmonien hör' ich klingen,
 Töne süsser Himmelsruh,
Und die leichten Winde bringen
 Mir der Düfte Balsam zu,
Goldne Früchte seh' ich glühen,
 Winkend zwischen dunkelm Laub,
Und die Blumen, die dort blühen,
 Werden keines Winters Raub.

Ach wie schön muss sich's ergehen
 Dort im ew'gen Sonnenschein,
Und die Luft auf jenen Höhen,
 O wie labend muss sie sein!
Doch mir wehrt des Stromes Toben,
 Der ergrimmt dazwischen braust,
Seine Wellen sind gehoben,
 Dass die Seele mir ergraust.

Einen Nachen seh' ich schwanken,
 Aber ach! der Fährmann fehlt.
Frisch hinein und ohne Wanken!
 Seine Segel sind beseelt.
Du musst glauben, du musst wagen,
 Denn die Götter leihn kein Pfand,
Nur ein Wunder kann dich tragen
 In das schöne Wunderland.

3 *ambrosiska* ambrosiadoftande. Jfr anmärkning till 328: 6. *T.*
20 *pol* himmel. Jfr anmärkning till 13: 16.

395-396. XCVIII.

Ett fyrsidigt oktavark, tillhörande Kungliga Bibliotekets samling. På samma ark dikten XLV *Idyll* (s. 307); handstilen i XCVIII är förändrad och hänvisar — liksom själfva dikten — till en något senare tid än *Idyll.*

Diktens första och tredje strof hämta drag till skräckstämningen från Lidners *Yttersta Domen.* Jfr följande ställen (I: 177-178): »Och helvetet sig upp i tjocka dimmor höjde»; »en fuktig molnstod lik der månen nedergår ... han jorden ... i röda töcknar sluter»; »hvad hemska förebud! Se! jordens grundval rörs, ett långsamt hämdens rop ur multna grafvar hörs»; »Så hisklig en komet bland hemska norrsken står».
5 *Solens milda Syster.* Luna var syster till Helios.

18 *strimmar* strålar, glänser, egentligen: kastar ljusstrimmor; betydelseutvecklingen är densamma som i »stråla». Verbet, som i denna betydelse är uppvisadt redan på 1600-talet, förekommer ofta hos Creutz, Lidner, Atterbom och äfven hos senare författare. *T.*
18-20 *krona* och *lyra* syfta på de båda bekanta stjärnbilderna Kronan och Lyran på norra himlahvalfvet.

396-397. XCIX. *Visa.*
Ingen Hs är bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 481.

Originalet är Goethes *Nähe des Geliebten* (J. A. I: 38).

397-400. C. *Nikon och Heliodora.*
Ingen Hs bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 493-495.

Originalet är *Nikon und Heliodora* och ingår i Bruzelius' uppl. (Upsala 1812) af A. W. Schlegels Poetische Werke, s. 58-61.
2 *dagens tärna* solen.
5 *Arkturen* fixstjärna. Jfr anmärkning till 386: 6.
40 *Idalia* Venus. Jfr anmärkning till 359: 24.
44 *retas* lockas. Originalet har *locken.* *T.*
58 *röja* se. Jfr anmärkning till 121: 17. *T.*

401-402. CI. *Rom.*
Ingen Hs bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, I: 47-51.

S:s öfversättning omfattar endast begynnelsen af den stora elegien *Rom*, som ingår i Bruzelius' uppl. af A. W. Schlegels Poetische Werke (Upsala 1812), s. 281-302.
1 *Parthenopes yppiga barm.* Neapel kallades Parthenope efter en siren med detta namn, som där hade en grafvård.
15 *Evander* skall ha fört en arkadisk koloni till Latien och grundat Palatium.
16 *Amphitryoniades* Amphitryons son, Herakles.
17-19 Sedan Herakles hämtat Geryons oxar, dödade han på hemvägen röfvaren Cacus i Latium.
22 *Thybris* Tibern.
23 *den flygtige Troërn* Äneas.
30 *en Qvinnas barn* Romulus och Remus.
31-32 Stadsområdet togs i besittning genom att omskrifvas med en plogfåra.
39 Romulus gjorde Rom till fristad för flyktingar och röfvare, som hade sitt tillhåll i grottan Lupercal i Palatinska berget.
40 *Quirinus* namnet på den deifierade Romulus.
41 *Egerias vän.* Vishetsnymfen Egeria var Numas förtrogna.

Stockholm, Alb. Bonniers boktryckeri 1911.

KOMMENTAR

TILL

ANDRA DELEN

LYRISKA DIKTER EFTER TIDEN OMKRING 1818

LILJOR I SARON

Andra delen består af två hufvudpartier: *Strödda dikter (efter tiden omkring 1818)* och *Liljor i Saron.*

Strödda dikter (efter tiden omkring 1818) är en sammanställning af dikter, hämtade ur S:s efterlämnade manuskript eller på annat sätt traderade; den svarar mot den i första delen meddelade afdelningen *Strödda dikter (intill tiden omkring 1818).* Äfven här antyder ordningsföljden dikternas sannolika kronologi, med den inskränkningen att alla i manuskripten existerande sammanställningar — inklusive sådana som kunnat uppvisas genom en undersökning af de nu skingrade handskriftsbladens piktur och papperssort — ha blifvit respekterade. — Som en särskild underafdelning ha en del skämtsamma och sällskapliga poem sammanförts under titeln *Tillfällighetsvers;* denna anordning är icke blott påkallad af innehållsskäl, utan är också ur kronologisk synpunkt försvarlig, då dessa skämtdikter (möjligen med undantag för I och II) förskrifva sig från Stagnelius' sista skede, från vistelsen i Kalmar 1821—1822.

I anmärkningarna till de särskilda dikterna redogöres för handskrifternas yttre beskaffenhet eller textens proveniens.

Liljor i Saron har aftryckts efter den kritiskt granskade originalupplagan. Till enstaka partier föreligga äfven handskrifter; för de resultat, som jämförelsen gifvit, redogöres i kommentaren. Då ingenting ändrats i detta af S. själfv tryckredigerade verk, har *Martyrerna* därigenom fått sin plats bland de lyriska dikterna — en inkonsekvens som det icke ansetts lämpligt att undvika. Däremot har prenumerationsprospektet till *Liljor i Saron* här icke medtagits, utan sparats till de prosaiska skrifterna i fjärde bandet; det kan nämligen icke anses utgöra något verkligt förord till arbetet, utan är en tillfällighetsprodukt i ett mera löst samband därmed.

Äfven ur kronologisk synpunkt är den här följda ordningen tillfredsställande — om man bortser från underafdelningen *Tillfällighetsvers* — då *Liljor i Saron* är den sist redigerade samling lyriska dikter, som föreligger af S:s hand. Efter publicerandet af detta verk har han knappast ägnat sig åt lyriken annat än i den skämtsamma genren.

STRÖDDA DIKTER
(EFTER TIDEN OMKRING 1818)

3-14. I. *Sång till Qvinnorna i Norden.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III:7-16. Till grund för detta tryck har säkerligen legat prisskriftens original, hvilket icke längre finnes i Svenska Akademiens arkiv. — Bland S:s efterlämnade papper ingår ett koncept till dikten, som innehåller alla stroferna utom de sex sista; det omfattar två fyrasidiga oktavark, beskrifna på alla åtta sidorna, det ena arket lagdt i det andra. Att med ledning af detta återställa S:s af Hammarsköld korrigerade ortografi har dock icke synts lämpligt; det bör endast erinras att Hs säkerligen haft t. ex. *Månans* (r. 13) istf *Månens, Bachi* (r. 16) istf *Bacchi,* såsom en jämförelse med varianterna från konceptet bekräftar.

De enda ställen, där Hammarskölds tryck frångåtts, äro följande:

Titeln. Uppgiften om diktens prisbelöning har här uteslutits.

54 *körde.* Trycket har *hörde,* hvilket är meningslöst. Konceptet har *körde.*

90 *re'n.* Trycket har *r'en.*

178 *trossa.* Trycket har *trotsa.* Då härigenom rimmet förstöres, har *trossa* föredragits. S. har ofta denna form (jfr t. ex. I, 188: 26: »Hvem djärfves bjuda Amor tross?»), och konceptet har här *trossa* liksom r. 224.

224 *trossa.* Trycket har trotsa. Jfr r. 178.

Ur konceptet, som motsvarar r. 1-256, äro följande varianter och afvikelser från den nu meddelade texten att anteckna. Smärre interpunktionsolikheter förbigås dock.

Titeln fattas.

1 Efter *Nej* utropstecken.

4 Efter *sång* punkt.

5 *förkjusning*

8 *västans*

9 *cittrors*

11 *Där*

12 *behag*

13 *Där än vid Månans*

16 *Backi*

18 *fantasiens*

19 *djärft*

20 *Mot diktens obekanta lana.*

22 *skapad var.*

23 *kjusat*

25 *Väl thronar* [ä fr ett ofullbordadt *blomst*] *ej en pafisk vår*
28 *Den första hälften af dess vår.*
31 *Dock lika kärligt Freja ler*
32 *Nordiskt*
34 *förkjusar*
42 *Oceanens*
44 *Eder*
46 *rosenkindens*
47 *fjärran*
49 *Om död Naturen för mig blef*
50 *inget*
51 *från det blåa höga*
54 *Solens, Månans char,*
57 ä fr *Om öde verlden kring mig låg*
58 *Jag endast tidens alster kände*
64 *kärlekens Gudinna.*
65 *Du, Skandiens väna Mö.*
67 *Hur täck är purpur[n] som dig målar*
70 *himlahvalfvets makt*
71 *Stor när Du småler, är din makt*
72 *när Du*
74 *yngling brinner,*
82 i radens fortsättning ä fr ett ofullbordadt *När från*
83 *Odlarn*
88 *flodkristallen*
90 *ren*
91 *Karlavagnens*
93 *ock ej flyktar* ä fr *ej försvinner.* Jfr r. 96.
94 *efemerisk*
96 ä fr *Man död vid näktergalens finner.*
97 *Förn*
98 *Tempel*
100 *De* ä fr ett oläsligt ord *(Hon?)*
101 *lagen*
104 *Med kärleken och med behagen.*
106 *diamanter*
107 *Ett pärlrikt Ganges*
108 *Ej gullmängd bölja Tagus gjöt.*
109 *järn*
114 *kläder* ä fr *tyger*
spunne
116 Noten till *Nopalens* fattas.
117 *döttrarne*
119 *ädla Son:*

124 *O paradis i mänskans bröst.*
125 *Mö*
128 *lämnat*
129 *tallarne*
133 *alfvar*
140 *Gorgonisk pansar*
141 *blygsamhetens*
143 *Ängel*
150 } *Förrn*
152 }
155 *Knappt vänskapen*
157 *serenader*
159 *Tyst* [ä fr ett oläsligt ord] *andas älskaren sitt hopp*
160 *hennes dörr*
165 *därför*
168 *Quinnans*
169 *Ren flammar nöjets*
171 *ren*
174 *En mera herrlig segerlön*
176 *Alcid i himlarne ej vunnit*
177 *Flyg, ilande,*
182 *ensligt badad*
189-190 ä fr ett ofullbordadt *Ej hennes sinnen lömskt förleder*
Teaterns gyckel, balens f[lärd]
192 *Där*
197-198 ä fr ett ofullbordadt *Förgäfves af förledarns lockar*
Arabiens vällukt
200 *Och joniskt vek hans luta quida.*
201 ä fr *Ej detta*
Quinna
206 *dem hon burit har.*
207 *lämnat*
210 *Quinna*
213 *Lät*
217-219 *Och väpnad med det goda svärd*
Hon ryckt ur ättehögens lågor
Far öfver land, far öfver vågor
221 *ilar och förkrossar*
225 *sagans*
226 *Än endast lefvande*
228 *hjelte vigdes af sin Brud.*
229 *Hans bragder inga hinder* [ä fr gränsor] *funno*
232 *förenta*
235 *Snart höstmoln klädde himlens eter*

236 *jämnade*
237 *straxt älskarns snäcka*
239 *Jungfrun steg ur*
240 *bröllopsfacklorna*
247 *Quinnan*
252 *lifvets hed*

Dikten har författats som täflingsskrift i Svenska Akademien, och dess retoriska, utprägladt fransk-klassiska form bär vittnesbörd om bestämmelsen, liksom valspråket. Detta är hämtadt från ett mytologiskt-galant budoarpoem, *Les quatre heures de la toilette des dames, poëme érotique . . . par M. De Favre* (Paris 1779, s. 79). *Sång till Qvinnorna i Norden* belönades med den andra guldpenningen vid sammanträdet 20 december 1818. Det heter i Handlingarna: »Författaren, Copisten i Kongl. Ecclesiastik-Expeditionen, Erik Joh. Stagnelius, framfördes af Secreteraren till Directören, som å Akademiens vägnar complimenterade honom.» (Del 8 från 1796, Sthlm 1821, s. 322.) Sekreteraren var S:s förman och beskyddare, Rosenstein, som direktör fungerade grefve Claes Fleming.

12 *Behag* = Gratier, r. 14. *L.*

35-38 Jfr i Lidners *Medea* (I: 136):

Vid vassen af den krökta ström,
Som tyckes kärlek, kärlek susa

och äfven i Schillers af S. öfversatta *Der Triumph der Liebe* (S. A. I: 226-232):

Schon murmelte der Quellen Fall
In weiche Busen Liebe.

49-64 Dessa strofer äro inspirerade ur den af Schiller *(Die Götter Griechenlands)* och Tegnér *(Asatiden)* poetiskt behandlade kontrasten mellan forntidens mytologiska naturuppfattning och den moderna tidens mekaniska.

67 *Olympisk* himmelsk. *L.*

75 *välde* makt. *L.*

92 *pol.* Hos S. vanligen himmel, men här möjligen i sin vanliga betydelse, liksom r. 177.

160 *behänga* hänga på. *L.*

Om bruket att framföra en kärlekshyllning genom kransar upphängda på den älskades dörr, se anmärkning till I, 183: 33-34.

181 *Bältens* Baltiska hafvets, Östersjöns. *L.*

205 *dess* hennes. *L.*

206 *panter.* Jfr kärlekspanter. *L.*

bar födde. *L.*

214 *Weidborg.* Weborg (Webjørg) var namnet på en sköldmö, dödad med ett pilskott i Bråvallaslaget.

249-260 I dessa strofer upptages det patriotiska, götiskt färgade mandoms-

och löftesmotivet. Jfr med r. 257-260 särskildt Tegnér i *Krigssång för skånska landtvärnet* (J. U. II: 102):

> Så länge ännu karlavagnen vältar
> de gyllne hjulen omkring Nordens zon,
> så länge bergen än ge jern och hjeltar,
> så länge står det gamla Sveas tron.

286 *uddas* stinger med sin udd. Jfr: »Hvi uddar Törnet stjelken af en Lilja?», A. G. Silverstolpe i Läsning i bland. ämnen, 11-13: 29 (1798). *L.*
291 *räcka* nå. *L.*

14-15. II. *Till Lyran.*

Dikten föreligger tillsammans med nästföljande dikt *Till Förruttnelsen* på ett löst kvartblad. Detta blad visar alldeles samma papperssort (igenkänlig på en vattenstämpel, som eljest aldrig förekommer bland S:s handskrifter), samma format, bläck och handstil som några blad, hvilka förvaras i Kungliga Biblioteket, och har säkerligen ingått samman med dem i ett renskrifvet häfte. Dessa Kungliga Biblioteket tillhöriga blad omfatta: nedre hälften af ett löst blad, på hvars sidor läsas de fragment som här meddelas såsom n:r IV och V; ett fyrsidigt ark, som innehåller dikterna *Polskan* (VI) och *Valsen* (VII); ett fyrsidigt ark, som innehåller dels *Kadrillen* (VIII) och den obetitlade dikten IX, dels, på sista sidan, *Flickans Monolog*, som under titeln *Monolog* äfven ingår i andra boken af *Lyriska Dikter och Elegier* (se Del I, s. 63). För varianterna redogöres i kommentaren, s. 20. — Renskriften af de 8 här sammanförda dikterna kan sålunda näppeligen ha utförts efter 1818, då *Lyriska Dikter och Elegier* redigerades; inre skäl, sådana som den frambrytande platonismen i näst sista strofen af *Valsen*, göra det sannolikt, att de icke heller tillkommit tidigare än 1818.
6 *kärleken.* Hs har möjligen stor begynnelsebokstaf.
22 *forna.* Möjligen *förra;* papperet här trasigt.

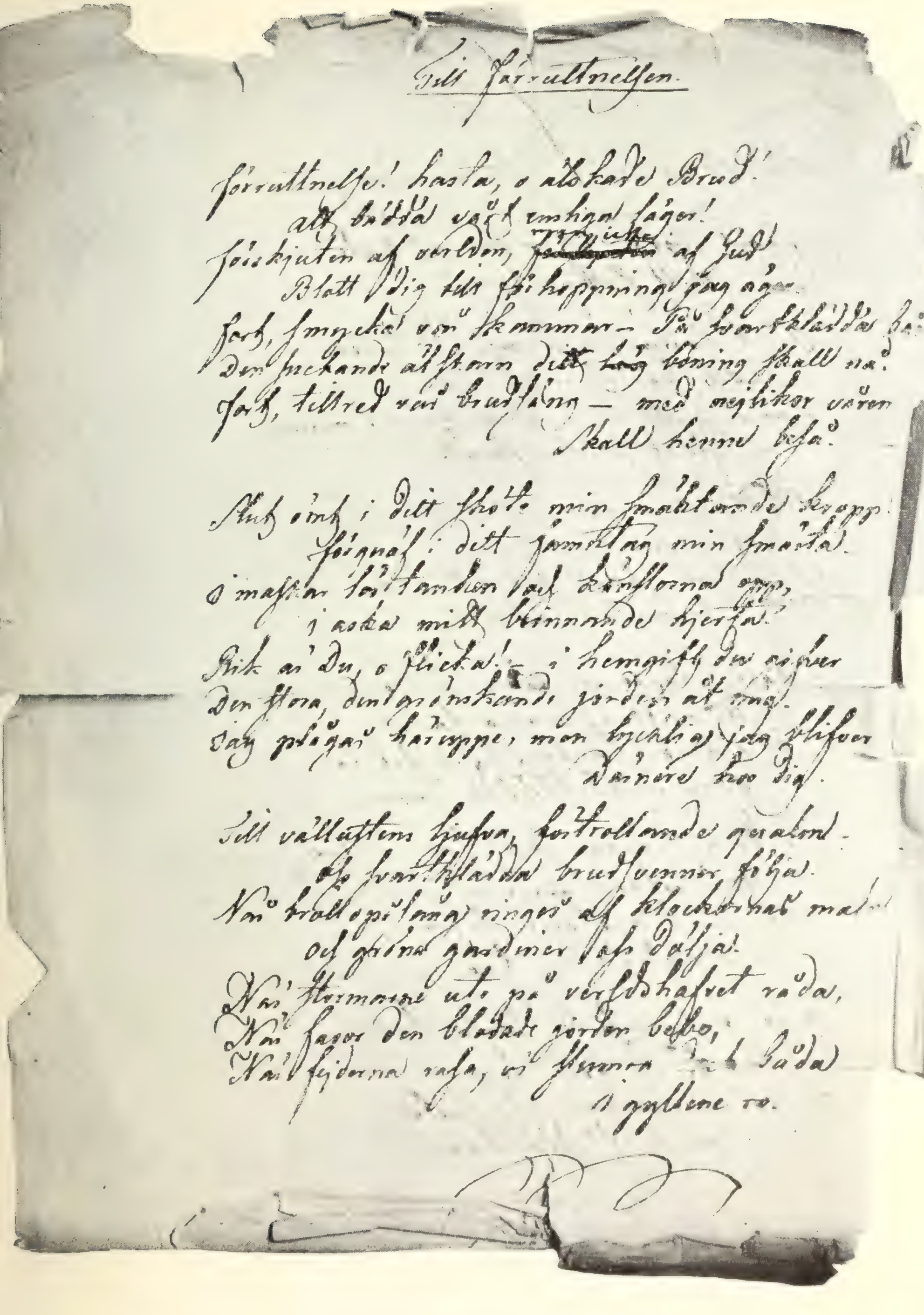

Dikten är till stämning och bildvärld Lidnersk (märk särskildt den med sorgflor höljda lyran i r. 8) och ansluter sig sålunda nära till *Elegi* (I, 206-207) och *Elegi* (I, 225-228); jfr kommentaren s. 50 och 55-56.
5 *tonar* besjunger. *L.*

15-16. III. *Till Förruttnelsen.*

Om Hs se föregående dikt!
3 *förskjuten af Gud.* Ordet *förskjuten* är i handskriften öfverkorsadt med ett groft streck, och därofvan är med en hand, som uppenbart icke är S:s, skrifvet *men icke,* hvilken ändring redan ur språkligt-logisk synpunkt är orimlig. Jfr här bifogade facsimile.
6 *din boning* ä fr ett ofullbordadt *ditt läg*[er]
22 *dock* nästan förstördt genom ett hål i papperet; jfr anmärkning ofvan till 15: 22.

Till Förruttnelsen.

Förruttnelse! hasta, o älskade Brud,
att bädda vårt enliga läger!
Förskjuten af verlden, ~~förskjuten~~ af Gud,
Blott dig till förhoppning jag äger.
Fort, smycka vår kammare — på svartklädda bår
Den suckande älskarn ditt ~~hög~~ boning skall nå.
Fort, tillred vår brudsäng — med nejlikor våren
skall henne beså.

Sluts ömt i ditt sköte min smäktande kropp
Förgnag i ditt famntag min smärta.
I maskar förtären hvar känslornas opp,
i aska mitt brinnande hjerta.
Rik är Du, o flicka! i hemgift du äger
Den stora, den grönskande jorden åt mig.
Jag plågas häruppe, men tjenlig jag blifver
därnere hos dig.

Till vällustens hyddor, förtrollande qvalen
Oss svartklädda brudsvenner följa.
När bröllopslåtar ringas af klockornas mal..
och gröna gardiner oss dölja.
När stormarne ute på verldshafvet råda,
När fasor den blodade jorden bebo,
När fejderna rasa, vi slumra [illegible] båda
i gyllene ro.

Facsimile af handskriften till *Till Förruttnelsen.*
Bilaga till sid. 106.

Dikten utgör en pessimistisk och fysiologiskt färgad variant till X. *Den döendes brudsång* (s. 26-28). Om motivets samband med Oehlenschlägers ballader se Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 78-91. En del detaljer i diktens utformning äro sannolikt påverkade af A. W. Schlegels romans *Fortunat* (Poetische Werke, s. 156-162). Där skildras, hur en död kvinna reser sig ur sin graf och bjuder riddaren till sig med bl. a. dessa ord:

Sieh diess Lager, traut und enge,
Wie ich sorgsam anbefahl,
Dass es uns zusammendränge
Zu der süssen Wollust Qual.

Durch des Vorhangs grünen Schleyer
Bricht kein unwillkomner Strahl,
Und uns weckt aus ew'ger Feyer
Keiner Mond' und Sonnen Zahl.

I fortsättningen skildras, hur rosor

Streun sich zu des Brautbetts Weihe
Purpurn auf das grüne Gras.

Jfr härmed särskildt r. 2, 7-8, 17, 19-23.

17 *vällustens ljufva förtrollande qualm.* Ordet *qualm* är måhända inkommet i verbal anslutning till A. W. Schlegels ofvan citerade: »Zu der süssen Wollust *Qual.*»

16-17. IV.

Om Hs se II. *Till Lyran!*

1 *sänker.* Möjligen *sänkas.* Bladet är ojämnt afrifvet, och af det närmast följande ordet kvarstå endast några staplar, som med tvekan lästs till *m* (kanske *månan?*).

4 *skönare* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *hö*[gre].

6 *mitt hjertas röst begär* ä fr *som hjertats röst begär.*

8 *nattens svarta famn* ä fr *i höstens svarta natt.*

12 Raden följer efter en ofullbordad och struken början: *När himlens*

7-10 Lidnersk ovädersstämning; jfr anmärkningar till *Elegi* (I, 206-207) och *Elegi* (I, 225-228).

17-18. V.

Om Hs se II. *Till Lyran!* Dikten har varit nedskrifven i två kolumner; de fyra först tryckta stroferna (hvaraf den första defekt) ha tillhört den första kolumnen, den femte har tillhört den andra och bildat slutstrof.

Poemet har af S. blifvit inlagdt i den dramatiska dikten *Albert och Julia.* Den första, här defekta strofen har dock därvid blifvit utbytt mot en annan. Sannolikt har den felande första raden haft ungefär följande lydelse: *Räd-*

ej för griften! Denna gissning bekräftas genom en jämförelse med *Grafven* (s. 183-184), ty r. 1-16 i detta poem äro en trogen parafras af r. 1-15 i föreliggande, och *Grafven* begynner:

För grafven jag ej bäfvar.
Så fridsam kullen är.

Andra strofen i det i *Albert och Julia* inlagda poemet har i alla upplagor (allt från den 1824 hos Deleen efter S:s Hs utgifna) haft följande första rad: *Djupt under mullen.* Denna Hs visar, att *mullen* varit tryckfel för *kullen*, hvilket fordras som rim till det senare *mullen.*

Den felande femte strofen kan suppleras ur *Albert och Julia:*

Fjäriln skall kyssa
Dem, rusig och varm,
Och flickan dem vyssa,
Till sömns vid sin barm.

1 *Rolig* lugn, fridsam; jfr ofvan: »Så fridsam kullen är» (183: 2). *L.*

8 *Monader.* S. brukar ordet sannolikt i anslutning till Plato, hos hvilken det förekommer.

18-20. VI. *Polskan.*

Om Hs se II. *Till Lyran!*

3 *ljuft.* Hs har skriffelet *ljuf.* Efter ordet ett öfverkorsadt *d.*

21 Raden följer efter ett öfverkorsadt *»Barm vid bar[m] nu* är senare inskjutet.

44 *Månn af sällhet.* I *Månn* är det sista n:et senare tillagdt; jfr *mån* i r. 28.

52 Skiljetecknet i radens slut kan äfven uppfattas som komma.

54 Punkten i radslutet saknas i Hs.

Dikten är skrifven till melodien af *Neckens polska,* och Necken införes också spelande på sin harpa i sista strofen (r. 57-58).

13-14 Om det för S. karaktäristiska i denna skildring af hjärtats oregelbundna slag se Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 135.

28 *Mån* månne. *L.*

20-22. VII. *Valsen.*

Om Hs se II. *Till Lyran!*

19 *heliga* ä fr ett nu otydligt *eviga*

29 *Ö* ä fr *land*

31 *odödligt* ä fr *evärdligt*

32 *Öfver.* Hs har skriffelet *Öfer.*

39 Framför *i* ett öfverkorsadt *p.*

41 *Rös.* Möjligt vore äfven att läsa *rör.*

56 *Återförenta.* Sista bokstafven är otydlig, men snarare *a* än *e.*

I C. A. Adlersparres Läsning i blandade ämnen (Ny serie), tredje häftet, Carlstad 1839, ingår denna dikt i en förkortad och väsentligen förändrad form under titeln »Ord till en Vals». En undersökning visar dock, att afvikelserna icke bero på att en annan handskrift legat till grund för trycket, utan att de dels uppkommit genom slarfvig och felaktig läsning, dels äro resultatet af en bearbetning, företagen af utgifvaren i syfte att utplåna de religiöst färgade uttrycken för erotiken i S:s dikt. — Följaktligen förtjänar denna text ingen uppmärksamhet.

15 *glitterdam* glittrande dammkorn. *L.*

47 *endast* om blott. *L.*

49-56 I denna strof uttalas den platonska preexistensläran, sådan den framställes af Aristofanes i Platos Gästabudet.

23-24. VIII. *Kadrillen.*

Om Hs se II. *Till Lyran!*

15 *min* ä fr *mig*

21 *En gång min* ä fr *Snart älskarns*

---

3 *violens* fiolens. *L.*

24-26. IX.

Om Hs se II. *Till Lyran!*

18 *En.* Äfven läsningen *Ens* är möjlig.

---

12 *ter* visar. *L.*

23 *valfrändskaper.* Att beteckna den erotiska dragningskraften med denna kemiska term var vanligt efter Goethes *Die Wahlverwandtschaften.* Jfr t. ex. Sv. Litt. tidn. 1816, sp. 636: »Kärleken lifvets högsta mysterium, själarnas eviga valfrändskap», Atterbom i Phosphoros 1812, s. 89: »Obetvinglig nu störtade fram i saliga tårar / Valfrändskapen».

26-28. X. *Den döendes brudsång.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 264-265.

Dikten är besläktad med *Till Förruttnelsen* (s. 15); jfr anmärkning till denna dikt. Måhända kunna på dessa dikter äfven ha verkat intryck från Geijers i Iduna 1811 (2 häftet) publicerade *Bergsmannen.*

28-29. XI. *Barndomsminne.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten stöder sig på tvenne tryck, för hvilka Hs har legat till grund, nämligen i 1836 års upplaga (den tredje), III: 256-257, och i veckoskriften Freja, 1836, n:r 20. De inbördes afvikelserna äro följande.

2 *forna.* Freja har *fordna.*

6 *Helgonen.* 1836 års upplaga har *helgonen.*

12 *foglar.* Freja har *fåglar.*

15 *der det silfradt låg.* Detta ställe är tydligen en konjektur; i Freja, där det förekommer, är det försedt med noten: »Red. vågar icke bestämdt försäkra, om den i det svårlästa manuskriptet har träffat rätta meningen.» 1836 års upplaga har *drömmande och låg,* hvilket undvikits såsom meningslöst.

35 *Och, känslolösa, stjernorna.* 1836 års upplaga har den mindre Stagnelianska kommateringen *Och känslolösa stjernorna*

---

30 *dunklad* fördunklad. *L.*

30-31. XII. *Bil och Bjuke.*

Dikten föreligger i tvenne versioner, hvardera på ett löst kvartblad. Här följes den bättre och säkerligen till tiden senare, hvilken kallas *A,* medan den andra nämnes *B.*

Titeln. Den vid titeln tillagda noten är delvis bortrifven, hvarjämte de nedre raderna mer eller mindre fullständigt bortnötts. Med punkter (. . .) äro angifna dels luckor, regelbundet återvändande i den läderade vänstra randen af Hs och för hvarje rad växande i omfång, dels, på de trenne sista ställena, genom slitning oskönjbara ord samt de fullständigt bortrifna nedersta raderna.

9 *Syster.* Ordet delvis borta på grund af hål i papperet, men suppleradt ur *B.*

20 *och.* *A* har felskrifningen *oss,* hvilken rättats af en främmande hand. *B* har riktigt *och.*

25 *Barn*, *en*, *skuggbild*, *fästen* } Orden mer eller mindre oläsliga på grund af hål i papperet, men supplerade ur *B.*

36 *bjuda en*, *god natt* } Orden saknas på grund af den ojämnt afrifna nedra kanten (jfr anmärkning till titeln), men äro supplerade ur *B.*

Ur *B* äro, frånsedt smärre olikheter i stafning och interpunktion, följande varianter att anteckna:

Titeln saknas, liksom den i *A* tillagda noten.

17 *bortgömd*

29 *lockar.*

30 *Ser du, o Broder, hans mjölkhvita lockar?*

32 *hvad qual* ä fr *hur grymt*

Myten om Bil och Bjuke (= Hjuke) lyder i den prosaiska Eddan (enl. Cnattingius' öfversättning, Stockholm 1819): »Måne styrer månens gång och råder för ny och nedan. Han tog från jorden två barn, som hette

Bil och Hjuke, då de gingo från den brunn, som Byrger heter och buro på sina skuldror en så, som heter Säg och såstången Simul. Vidfinn är deras fader och de åtfölja städse månen, såsom man ifrån jorden kan se.»
5-9 Jfr med denna strof de delvis ordagrant lika raderna i den subjektiva *Dröm på hafsstranden* (s. 107):

> Hör! Andarne ropa ur böljornas skum:
> »Kom, suckande vän! äfven dig är ett rum
> I det brusande riket förvaradt.»

12 *julfesten.* Ordet bör icke fattas bokstafligt, utan betyder enligt S:s språkbruk den glada, saliga festen. Jfr anmärkning till I, 36: 34.
22 *fiol* viol; däremot *viol* = fiol ofvan 23: 3. *L.*
25-28 Jfr med denna strof *Idealismen* (s. 177). Enligt Plato betraktar människan under jordelifvet idéernas skuggor, icke idéerna själfva.

32-33. XIII. *Näktergalen.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 275-276. Hs har sannolikt haft *pärlor* istf *perlor* (r. 28).

---

24 *driller* är den vanliga pluralformen i dåtidens språk. *L.*
27-30 Skildringen af sångens makt är en variation af slutstrofen i *Älfvorna* (I, 341: 45-48).

33-36. XIV. *Näktergalen och Rosen.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 277-280. Hs har sannolikt haft *pärlor* (r. 1 och 88) istf *perlor*, *Månans* (r. 30) istf *Månens*, *förkjusning* (r. 53) istf *förtjusning*, *qual* (r. 33) istf *qval*, o. s. v.
76 Hammarsköld har: *Så förtrollande, Amanda!* S. har säkerligen åsyftat en mening, som skulle komma till uttryck genom följande kommatering: *Så, förtrollande Amanda!* Här har kommat utelämnats.

---

9 *retelser och nöjen* lockelser och njutningar; jfr anmärkning till I, 121: 1. *L.*
39 *svara* besvara. *L.*
60 *papilioner* fjärilar. *L.*

37-48. XV. *Afsked till Lifvet.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 413-424. Talrika smärre ändringar äro att förmoda. Så har Hs exempelvis haft *qualets* (r. 2) istf *qvalets*, *pärlbesatta* (r. 13) istf *perlbesatta* — genom tillfällig trohet mot Hs har däremot r. 34, inkonsekvent, *pärlor* — *gyllne* (r. 23) istf *gyldne*, *fantômer* (r. 283) istf *fantomer;* sannolikt *Månan* (r. 121) istf *Månen*, *där* (r. 54) istf *der*.

Denna dikt erinrar till komposition och stämning om Per Elgströms *Fantasiens fröjd, Afsked till Hilma*, tryckt i Phosphoros 1811 och ingående i E:s *Samlade Vitterhetsarbeten*, s. 35-51. Rytmen är densamma; båda företa i känslan af dödens annalkande en utförlig revy öfver det förflutna, och i båda fallen utgör afskedet till den älskade själfva medelpunkten, hvarvid kärleken ses i den platonska pre-existensläran belysning.

8-20 Denna skildring af poesiens allmakt varierar temat i en rad af S:s ungdomsdikter; jfr t. ex. I, 1: 16-18, I, 138: 10-15.

28-34 En reflex af Lidners: In lacrimis voluptas; jfr slutraderna i sonnetten *Lidner* (I, 383):

> Af dess trollförmåga
> Besegras smärtan, lösas träldomsbanden
> Och qualets tårar sig i pärlor byta,

hvilka utgöra en Lidnersk parafras (kommentaren, s. 91).

50-131 Skildringen af barndomen är en variation af ett i S:s tidigare diktning vanligt motiv; jfr *Återblick på Barndomen* (I, 143), *Elegi* (I, 252) *Till Skönheten* (I, 278) o. s. v.

114 *svälld* fylld, svällande, lat. *elatus*. *L*.

141 *larfstånd* larvtillstånd. *L*.

156-157 *Snart... snart* än... än, ty. bald... bald. *L*.

160 *Sara-öcken*. Sara = Sahara.

172-180 Om detta motiv — den förrädiska fantomen — och dess roll i S:s diktning, se Böök, Dikter af Stagnelius i handskrift af Vitalis, Samlaren 1912, s. 103-104.

175 *För* i stället för. *L*.

185-201 Variant af Endymion-motivet, hvars klassiska utformning är dikten *Endymion* (I, 353).

188 *Ny Endymion* liksom en ny E. *L*.

206-208 Ett horatianskt motiv. I ode IV af bok I skildrar Horatius vårens ankomst; mot S:s rader svarar följande:

> Jam Cytherea Choros ducit Venus imminente Luna:
> Junctaeque Nymphis Gratiae decentes
> Alterno terram quatiunt pede.

213-260 Detta parti om det drömda kvinliga idealet är en variation af ett i S:s tidigare diktning vanligt motiv; jfr t. ex. *Idealet* (I, 136), *Mina önskningar* (I, 133), *Lycksalighetens Ö* (I, 328).

277-290 Den platonska idé- och pre-existensläran.

308 *lyckte* slöt, stängde. *L*.

48-51. XVI. *Döds-Ängelen*.

S:s Hs är icke bevarad. Texten stöder sig på tvenne tryck, för hvilka Hs har legat till grund, nämligen i 1836 års upplaga (den tredje), III: 327-329, och i veckoskriften Freja, 1836, n:r 13, äfven där afvikelser från Hs

äro att förmoda (såsom *tjusning* istf *kjusning* i r. 49). De inbördes afvikelserna äro följande.

Titeln. I Freja: *Döds-Engelen*
5 *polens.* Freja har *Polens.*
ether. Freja har *eter.*
7 *kometer.* Freja har *Kometer.*
9 *Ängel.* Freja har *Engel.*
18 *gudaröst.* Freja har *Gudaröst.*
35 *etherkropp.* Freja har *eterkropp.*
46 Freja har komma efter *O* istf för utropstecken.
57 *Ängel.* Freja har *Engel.*
61 *ethern.* Freja har *etern.*

Motivet till dikten finnes ofvan i *Afsked till Lifvet,* r. 354-357.
1-8 Lidnersk skräckstämning med kometer; se anmärkning till XCVIII, I, s. 395.
9 *målar.* Sig m. = uppenbarar sig. *L.*
48 *nerom* nedanför. *L.*

51-52. XVII.

Ett kvartblad.

Öfverst läses med Hammarskölds hand *Vår-Tankar,* under hvilken titel poemet intagits i hans upplaga. Möjligen innehåller Hs endast senare delen af en för öfrigt förlorad dikt; jfr r. 1.

1 *likväl.* Ordet är i Hs öfverstruket och däröfver läses med Hammarskölds hand *ännu,* hvilken ändring ingår i Hammarskölds upplaga. Jfr ofvan.
2 *tält af rankor* ä fr *druf-löfsalar*
4 *patriark.* Hs har möjligen stor begynnelsebokstaf.
11 *I blodröd.* I radens fortsättning efter ett ofullbordadt *Af kär*
18 *Och Anemonen.* Orden äro i Hs öfverstrukna och däröfver läses med Hammarskölds hand *Blåsippan ännu,* hvilken ändring ingår i Hammarskölds upplaga. Afsikten har tydligen varit att undgå den inkonsekvensen, att anemonen nämnes tvenne gånger, här och r. 22.
19-22 Raderna ha af S. med siffror flyttats i en annan ordning (20, 21, 19), men dessa siffror äro därefter öfverkorsade, sannolikt af S. själf.
25 *dans.* Hs har snarare *dan.*
26 *näktergalars.* Ordet skulle i Hs äfven kunna läsas *näktergalens.*

6-7 Det med rosor krönta korset är majstången; se i r. 2 *midsommarsfesten.*
8 *svallar* sväller. *L.*
25 *sylfer* sylfider. *L.*

52. XVIII. *Urania.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda tryck, för hvilket Hs legat till grund, i 1836 års upplaga (den tredje), III: 67, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda, såsom, r. 14, *sphererernas* istf *sferernas* i Hs.
10 I 1836 års upplaga står citationstecken vid denna rads början, hvilket uppenbarligen är tryckfel.

---

5 *dess* hennes (brudens). *L.*

53-54. XIX.

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 179-180, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda (*Phantasos*, r. 4, istf *Fantasos,* o. s. v.).

---

9 *mängde* blandade. *L.*
10 *äonerna* här = änglarna.
25 *altaret.* Tonvikten på mellersta stafvelsen; så ofta hos S., väl efter tyskt mönster. *L.*
34 *Seraphinnan* den kvinliga serafen. *L.*
36 *Olger* Holger Danske, Ogier le danois, den i Rolands-sången och i karolingiska sagor besjungne hjälten.

54. XX.

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 180, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda (*Seraphen,* r. 12, istf *Serafen, Chaos,* r. 16, istf *Kaos,* o. s. v.).

55. XXI.

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 181, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda (t. ex. *spheriska*, r. 3, istf *sferiska*).

---

7 *Den solomvandrade tärnan* (= jorden) är bestämning till subjektet *hon.* Med ett komma efter *ömt* skulle meningen klarare framträda.
13 Solen står i Vädurn vid vårdagjämningen.
19 *Verldsfurstens* = Demiurgens.

56. XXII.

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 182.

Till förklaring af den dunkla symboliken i dikten kan följande anföras. Tre olika händelsekedjor bli af skalden sammanställda och identifierade med hvarandra; den ena äger rum i naturen, den andra har mytologisk

karaktär, den tredje hör till mänskolifvet: alla ha i grunden samma innebörd. Jorden är Solens gemål, och nattetid betraktar hon med vemod månen, som är frukten af deras kärlek. Frigga är Odens gemål, och under Odens frånvaro betraktar hon sörjande deras barn Balder. På samma sätt betraktar den förälskade kvinnan under mannens bortovaro månen, ty den ger henne en omedveten aning om att hon skall föda ett barn, som skall återspegla älskarens skönhet, liksom månen speglar solens ljus och Balder Odins storhet. Men kärlekspanten skall en gång dö, liksom månen en gång skall slockna i mörkret och Balder slukas af Fenrisulfven — däraf det magiska vemod som månen väcker i hennes själ.

Hela denna parallellisering mellan natur, myt och själslig erfarenhet är centralt typisk för S.; jfr t. ex. *Månan och Själen*, s. 157.

4 *strålar igen* återstrålar. *L.*

8 *Gullweigs sång*. Frigga gråter, därför att hon genom Gullweigs budskap fått reda på framtiden och Nornornas dom (jfr r. 13). S:s uppfattning af den obestämbara, endast i Völuspa omtalade Gullweig är säkerligen byggd på följande ställe i Geijers rec. af Nyerups Edda, Iduna I, 1811, s. 83-84: »Af dem [= Nornorna] drifven kommer Jätteqvinnan Gullweig till Gudarnas sal. Hon är den samma, som äfven kallas den Gamla, sittande österut i Jernskogen, och Angurboda; emedan hon bådade Gudarna ångest. Hon vägde för dem ödets gyllene taflor — hon lärde dem, hvad de gjort, som företagit sig att på egen hand bygga en verld, och öppnade dem framtidens hotande spådomar.»

56-57. XXIII.

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i 1836 års upplaga (den tredje) III: 88-89.

57-59. XXIV. *Fragment ur Claudianus' Proserpinas bortröfvande.*

Ett kvartblad.

Titeln är här tillagd och saknar motsvarighet i Hs.

9 *Bäfvande.* Hs har liten begynnelsebokstaf efter punkt.

hörer. Hs har knappast mera än *höre.*

28 *i.* Stapeln är i Hs försvunnen på grund af ett hål i papperet.

29 *irrande* i radens fortsättning efter ett öfverstruket *sörjande.*

lopp ä fr *gick*

38 *dundrarn.* Hs har *dundran.*

Claudius Claudianus från Egypten kom 395 e. Kr. till Rom, var vandalen Stilichos vän och beundrare och blef den hedniska kulturens siste store poet. Hans diktning har utpräglat mytologisk karaktär (i anslutning till Ovidius) och innehåller mystiskt-romantiska element. Märkligast är hans ofullständigt bevarade De raptu Proserpinae, hvaraf S. troget öfversatt de 41 första raderna (med förbigående af Præfatio).

3 *Skuggornas Juno* (profundae Junonis) = Proserpina, som är drottning i underjorden liksom Juno i Olympen.

7 Redan jag ser de heliga templens grundvalar svikta. *L.*

24 *badas* = och som badas.

30 *för* i stället för. *L.*

35 *makes.* Här = makas; jfr anmärkning till I, 36: 42.

40 *den olycksstrålande furan* = den brinnande fackla, som hörde till erinnyernas attribut. Claudianus: infausto lumine pinum.

59-63. XXV. *Fragment ur A. W. Schlegels Der Bund der Kirche mit den Künsten.*

Ett fyrsidigt oktavark och ett på ena sidan beskrifvet oktavblad af annan pappersort, på hvars andra sida förekommer en del af en ämbetsskrifvelse af främmande hand, riktad till »Högädle Herr Bergsfogde».

Titeln är här tillagd och saknar motsvarighet i Hs.

9 ä fr *Ej kronors glans sig kring dess lockar breder,*

12 *endast* efteråt inskjutet.

17 Efter *kuster* ett öfverstruket och ofullbordadt *är h*

20 *sjelf* insatt istf ett öfverstruket *där.*

32 Punkten i radslutet fattas i Hs.

42 Efter *krets* ett öfverstruket *d.*

43 Citationstecknet fattas i Hs.

ert. T:et är öfverkorsadt, sannolikt i samband med en icke utförd ändring.

49 *dyster* efteråt inskjutet.

50 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

53 *evigt* i radens fortsättning ä fr *heligt.*

54 Punkten i radslutet fattas i Hs.

55 *min* ä fr *er* eller *en*

56 Citationstecknet fattas i Hs.

60 Punkten i radslutet fattas i Hs.

61 *sällhet* ä fr *hopp dock*

65 De båda kommata kring den inskjutna satsen fattas i Hs.

66 *maktens.* Hs har *makten.*

71 *till* i radens fortsättning ä fr *åt.*

75 *martyrers.* Hs har *martyres.*

blodsdugg. Snarare så än *blodsdagg.*

90 *gryning* ä fr *skymning*

dimmor ä fr *skymning*

95 *stråla* ä fr *stråle*

97 Kommat i radslutet fattas i Hs.

98 *Intets.* Sannolikt stor begynnelsebokstaf.

100 *port.* Möjligen stor begynnelsebokstaf i Hs.

104 Punkten i radslutet fattas i Hs.

105 *hvalfven* ä fr *hvalfvet*

109 ä fr *Mildt af smaragd*
110 Efter *där* ett öfverkorsadt *ingen.*
114 Efter *plats* ett öfverkorsadt *får.*
117 *gyllne.* Hs har *gyllene*, hvilket metriskt är omöjligt.

Der Bund der Kirche mit den Künsten ingår i A. W. Schlegels Poetische Werke, s. 62-73. S. har, ofta rätt fritt, öfversatt de 15 första stanserna af originalets 33.
11 *slätt kläde* en slät (enkel) klädnad (vom schlichten Kleide streng umfangen). *L.*
leder lemmar. *L.*
12 *bär.* Subjektet är *slätt kläde.*
15 *dess* hennes. *L.*
16 *röjer* visar, företer. *L.*
17-20 Hs saknar interpunktion. Meningen framträder klart, om man sätter komma vid slutet af r. 17, likaså efter r. 18, och kolon (eller tankstreck) efter r. 19.
21 Den fåfänga Apollo-kulten har straffats med förstöring (Apollos alter Dienst ist längst vernichtet).
24 *kröker gången* ringlar sig fram. *L.*
34 *för måleriet... dess regnbågsslöja* måleriets regnbågsslöja. *L.*
39 *Tebes Drottning* Niobe.
40 stenar, hvilkas fall hon begråter. *L.*
41 *sorgbebundna* sorgbundna. *L.*
47 *dem* = de dödlige (hämtadt ur *dödligheten*, r. 48). *L.*
50 *töfven* stannen kvar. *L.*
53 *för* i stället för. *L.*
55 *försjunkna Systrar* fallna systrar (verlohrne Schwestern).
64 *henne lefva* lefva för henne (ganz ihr zu leben).
73 *motstånd.* Här pluralis.
74 Originalet: Erlittnes Kreuz erhöhte nur das Kreuz.
75 Utformningen af denna rad är rent stagneliansk. Originalet har: Das Blut der Märtyrer hat es [= das Kreuz] begossen.
78 *näf* näbb. *L.*
85 *att* därför att. *L.*
sjuder. Nödrim istf *brinner*, *svärmar* el. d.
87 *att* på det att. *L.*
90 Meningen är: i jämförelse hvarmed jordens ljus blott är en gryning (wovon nur Dämmerung hier unten graut).
97 *afgrundsdjup, ej tänkta* = omöjliga att tänka (unerforschte Tiefen).
101 *sammanlänkta.* Nödrim för *sammanlänkade.*
106 I radens slut borde stå kolon eller semikolon.
116 Originalet: Die ihrem Ursprung nie durch Wahl geschadet. Meningen är: de som aldrig genom att låta välja sig undergräft den teokratiska principen.

119 *de knappast burna* de nyfödda. *L.*
120 Originalet: Die durch das Kreuz erretteten Verlohrnen. Meningen är: de som ur ödets urna gripit de lotter, som skänka salighet till vinst.

64-65. XXVI.

Dikten förekommer på sjette och sjunde sidorna af ett 8-sidigt häfte, bildadt af tvänne i hvarandra lagda kvartark; de fyra första sidorna innehålla konceptfragment af *Glädjeflickan i Rom*, den femte är blank, den åttonde innehåller paralipomena till *Riddartornet.*

9 *Ej* i radens fortsättning efter ett öfverstruket *Och.*
Tärnor. Sannolikt är stor begynnelsebokstaf afsedd.
22 *kojor* ä fr *hyddor*
26 *altar* ä fr *tempel*
28 *med* ä fr *af*
33 *En* ä fr *Sin*
35 *Vid* inskrifvet i ett oläsligt ord.

Diktens skildring af den antika kulturens och gudavärldens undergång i Rom är inspirerad ur A. W. Schlegels af S. öfversatta *Der Bund der Kirche mit den Künsten* (se föregående dikt) och den därmed besläktade *Die entführten Götter* (Poetische Werke, s. 44-47).

1 *Dunderguden* Zeus
4 *Bruden* Juno
10 *för* till ära för
14 *Hon* Venus
26 *höjs* reser sig. *L.*
27-32 Denna skildring af en månskensnatt i Rom, ägnad åt kärleken, öfverensstämmer nära med ett ställe i *Glädjeflickan i Rom,* där Lauretta berättar att hon ofta hvilat i Olindos armar,

Då öfver Romas höga tempelspiror
Sitt blåa stjerndok natten vänligt bredde,
Och månens bild på Tiberns spegel samm!

Det är mycket sannolikt, att denna canzone ursprungligen varit diktad för att inläggas i *Glädjeflickan i Rom;* en cittra förekommer där på scenen, och Francesco improviserar på Laurettas uppmaning en sång därtill. Den orgiastiska skildringen af Venuskulten i Rom skulle då ha bildat bakgrunden till glädjeflickans förtviflan. — Diktens förekomst samman med ett koncept till *Glädjeflickan i Rom* — se ofvan! — bestyrker denna hypotes.

65-68. XXVII. *Dalen.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 267-269, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda (t. ex. *qval,* r. 4, istf *qual, der,* r. 7, istf *där* o. s. v.).

Dalens skildring af den religiösa elevationen är besläktad med senare afdelningen i närmast följande dikt och med dedikationsdikten (till Norberg) framför Liljor i Saron. Den konstnärliga förebilden för dessa (och andra besläktade) poem hos S. har varit Tegnérs i Iduna IV (1813) publicerade *Prästvigningen* (antydt i Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 70-72). Det metriska skemat är identiskt, och Tegnérs klara, trosvissa durton har satt sin prägel på S:s dikter. Endast ett par af *Prästvigningens* strofer aftryckas här för jämförelse:

Hör, Herrans Budskap talar.
Det låter, som ibland
I vidt aflägsna dalar,
En helsning från vårt land.
Som molnens tårar falla
På den förbrända jord,
Så strömma på oss alla
Gudomlighetens ord.

De vigda händer röra
Välsignande vid mig.
Det susar för mitt öra,
Guds Ande sänker sig.
Farväl, du tidens gyckel,
Farväl, I jordens band!
Se, himmelrikets nyckel
Är i min fria hand!

— — — — — — —

— — — — — — —

Halleluja! så vida
Som stjernehvalfvet spänns,
Som år och sekler skrida,
Till tidens, rymdens gräns!
Halleluja! Hvad söker
Jag mer i himlarna?
Guds salighet besöker
Vår jord. Halleluja!

4 *lidelser* = lidanden. Denna på 1600- och 1700-talen vanliga betydelse höll på att bli obsolet på S:s tid. (»Ordet lidelse brukar dock öfversättaren än i stället för passion eller begär, än i stället för lidande eller sorg», Sv. Litt. tidn. 1816, sp. 495.) *L.*

13-16 Jfr i Tegnérs *Prästvigningen:*

Hur svala himlen släcker
Hvar jordisk brand likväl!
Hur salighet betäcker
Den nye Lärarns själ!

31-32 Jfr i Tegnérs *Prästvigningen:*

När Evighetens orger
Genljuda i hans bröst.

41-48 Denna strof, med det inflätade *Hallelujah* och slutraderna om det gudomligas besök på jorden, erinrar om sista strofen i *Prästvigningen,* citerad härofvan.

46 *hamn* gestalt, uppenbarelseform. *L.*

58 *helianthen* solrosen. *L.*

63 *randas* aftecknar sig. *L.*

67 = gör mig *till* en blommas like. *L.*

70 *väsens* varelsers. *L.*

68-71. XXVIII.

Ett mycket litet fyrsidigt oktavark.

I Hs finnes titeln *Åtrå efter Herran* skrifven öfver dikten med en hand som säkerligen icke är S:s och sannolikt Hammarskölds.

4 Punkten i radslutet osäker i Hs.

10 *De sönderslitna* ä fr *Hvart sönderslitet*

39 Kommat i radslutet motsvaras i Hs af en punkt.

45 *väl* synes ä fr ett urspr. *då.*

46 *ljusa.* Hs har *liusa.*

47 *brottens* i radens fortsättning ä fr *ångrens.*

68 *gjort.* Första bokstafven outskrifven på grund af en ojämnhet i papperet.

70 *Förbarmare.* Möjligen liten begynnelsebokstaf.

79 *Lät.* Möjligen *Låt.*

100 Punkten i radslutet fattas i Hs.

101 Efter *Allmakt* synes Hs ha ett utropstecken.

---

3 *strimma* stråla, lysa. *L.*

4 *söfda* bragta till sömn, slumrande. *L.*

8 *än* åter. *L.*

9 *papaverdoft* vallmodoft, som är söfvande. Jfr *vallmoband* i r. 14.

29 *af Tiden* = Tidens. *L.*

33-36 Dessa rader, där själen liknas vid vattnet, som icke kan återvända från jorden till sitt himmelska ursprung, innehålla embryot till den mytiskt-kosmologiska dikten *Vattnet,* s. 84-85; jfr särskildt r. 12-18.

47-48 Här möter grundtanken i dikten *Rodnaden,* s. 174-176; se särskildt r. 56.

61-64 Enligt Codex Nasaræus äro planeterna onda änglar, som bevaka själen i materiens fängelse.

76 *örtagårdens* Getsemanes. R. 73-76 äro en anspelning på den bibliska berättelsen om Jesu uppståndelse och möte med Maria.

91 *skära* må luttra, rena. *L.*

93-94 Jfr härmed ett ställe i A. W. Schlegels af S. två gånger öfversatta sonnett *Anhänglichkeit* (Poetische Werke, s. 237):

Oft will die Seele ihre Flügel dehnen,
Gestärkt von der Betrachtung reiner Speise.

98 *befäl* herravälde, makt; jfr SAOB III 692 under 3 a. *L.*

72. XXIX. *Minne.*

Denna och nio andra sonnetter äro skrifna, två på hvarje sida, på fem af sidorna i ett i oktav sammanviket åttasidigt häfte; på de tre öfriga sidorna förekomma tvenne dikter från en tidigare period i S:s lif, tryckta I: 313-315 (Strödda dikter, L, LI), hvarom se denna kommentar, s. 78. Af de nio andra sonnetterna äro sju här tryckta i följd efter denna; de båda andra, *Månen* och *Tystnaden*, ingå äfven i ett annat, renskrifvet, häfte och äro tryckta s. 203-205. I detta häfte förekomma åtskilliga skriföfningar, bestående i lösryckta ord ur sonnetterna, några oläsliga namn samt, öfverkorsadt, *Cremor Tartari.*

3 *rand.* Ordet fattas i Hs och är här tillagdt.

5 *Tid.* Möjligen liten begynnelsebokstaf.

72-73. XXX. *Solrosen.*

Dikten förekommer på samma sida som sonnetten *Minne* i ett oktavhäfte, hvarom se kommentaren till föregående dikt.

1 ä fr *Se Clytia som i blomstergården höjer*

Enligt Ovidius (Metamorphoseon IV, 256-270) blef Klytia öfvergifven af Helios; i sin sorg satt hon orörlig på jorden i nio dygn, med blickarna fästade på solguden, tills hon förvandlades till en blomma. Denna af Ovidius såsom violartad beskrifna blomma (violaeque simillimus ora flos tegit) har S. identifierat med solrosen.

5 *röja* se. *L.*

73. XXXI. *Rosen.*

Dikten förekommer samman med sonnetten *Månen* på en sida i det oktavhäfte, som beskrifves ofvan i kommentaren till XXIX. *Minne.*

1 ä fr ett ofullbordadt *Skönt Rosen här i vårens dagar*
Rosen ä fr *rosen*

2 Punkten i radslutet fattas i Hs.
fjärlars. Hs har *fjälars.*

4 Punkten i radslutet osäker i Hs.

10 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

11 Punkten i radslutet osäker i Hs.

13 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
menlöst i radens fortsättning efter ett öfverkorsadt och ofullbordadt *fri.*

14 Punkten i radslutet osäker i Hs.

---

10 *urbild* ideal; ordet ansluter sig till den platonska betydelsen.

74. XXXII. *Jungfrun i det gröna.*

Dikten förekommer samman med sonnetten *Tystnaden* på en sida i det oktavhäfte, som beskrifves ofvan i kommentaren till XXIX. *Minne.*

5 *svärma.* Hs har möjligen *svärmar.*

12 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

13 *tänkte.* Första bokstafven saknas på grund af hål i papperet. Äfven *sänkte* vore möjligt, men då Hammarsköld, som troligen sett Hs i bättre skick, läst *tänkte,* och då detta är fullt stagnelianskt, har det föredragits.

14 *blomsterhjerta.* Mellersta delen af ordet saknas på grund af hål i papperet.

13-14 Blommorna äro liksom mänskorna endast uttryck, symboler för naturens inre lif. Jfr r. 1-4 i elegien »Våren en låfsång är, den Jorden offrar åt Solen» (s. 55); eller 26: 38-40:

Hvad är väl ock
Vår muntra flock?
Dagblomster i Cytheres lock.

74-75. XXXIII. *Molnet.*

Dikten förekommer samman med den tredje af sonnettcykeln *Hösten* (se nedan) på en sida i det oktavhäfte, som beskrifves ofvan i kommentaren till XXIX. *Minne.*

8 *denna.* Så hellre än *denne.*

Liksom i föregående sonnett blommorna skildrats som uttryck för naturens lif, uppfattas molnen här som jordens drömmar, och parallellen — att mänskorna äro flyktiga och individuellt förgängliga emanationer af en större lifsprincip — uttalas direkt i r. 13-14.

9 *gråter lågt* begråter tyst. *L.*

13 *buren* född. *L.*

75-77. XXXIV. *Hösten.*

Sonnettcykeln förekommer, de tvenne första sonnetterna tillsammans på en sida, den tredje samman med föregående dikt *Molnet,* i det oktavhäfte, som beskrifvits ofvan i kommentaren till XXIX. *Minne.*

Titeln. Hösten har skrifvits vid sidan af, delvis öfver en tydligen äldre titel *Solen.* Det synes som om denna titel afsett den första sonnetten, och att titeln *Hösten* ställts öfver hela cykeln, när de tvenne senare sonnetterna tilldiktats. Pikturen synes nämligen visa, att de två senare nedskrifvits vid ett annat tillfälle än den första, hvilken icke heller bär någon ordningssiffra.

4 ä fr ett ofullbordadt *Och sparfven hänryckt quittrar*

13 *liljearmar* ä fr *rosenarmar*

15 *urbild* ä fr *urlif*

24 *förr* ä fr *nyss*
26 *Rosa.* Hs har möjligen *rosa.*
31 *Tingens.* Hs har möjligen *tingens.*
40 *Tidens.* Hs har möjligen *tidens.*

Den i de två föregående sonnetterna framställda panteismen är i denna cykel kombinerad med den platonska idéläran. Allt hvad naturen frambringar är förgängligt, men de idéer, de former, som gifvit materien lif, äro eviga — det är innehållet i första sonnetten. Men denna tanke förmår icke tillfredsställa diktarens odödlighetsbegär: hvartill tjänar det, att idén af mitt jag är odödlig, då det reala, empiriska, individuella jaget är underkastadt upplösning? Rosens idé är evig och uppenbarar sig i nya gestalter hvarje vår, men hvad tröst ger detta åt den vissnande? Detta är innehållet i andra sonnetten. Den tredje uttrycker en kristet färgad resignation: Guds tankar (idéerna) kunna icke för alltid ikläda sig materiens bojor, utan återvända i rytmisk växling till sitt upphof. Äfven hos människan finnes en gudomlig idé, och den är evig; men de jordiska tempel, hvari den tagit säte, skola förgås. (Dessa förgängliga tempel äro icke blott kropparna, utan allt det sinliga, i platonsk mening oförnuftiga i själen. *νοῦς* är odödlig och återvänder — enl. Timaeus — till idévärlden, men modet, *θυμός*, och begäret, *τό ἐπιθυμητικόν*, äro dödliga.)

1-10 Denna skildring af ett liflöst landskap, där solen är det enda vittnesbördet om en lefvande kärlek, utgör en variant af LXXXV. *Vintermorgonen,* s. 195-196; jfr särskildt r. 15-16. — Den ofvan anförda varianten till r. 4 *Och sparfven hänryckt quittrar,* som i sig själf förefaller meningslös, får sin förklaring genom jämförelsen med r. 3-4 i *Vintermorgonen:*

> Ack! stum är lärkan. Blott den glada sparfven
> Sin hälsning klingar i en sköflad topp.

15 *urbild* idé (Plato).
17 *bildens sjelf* det jag, som varit förenadt med idén (bilden).
18 S. skildrar mänskans lott under symbolen af en ros (se r. 26); därför heter det, att bildens sjelf, multnande i jorden, icke längre sprider *(gjuter)* sitt rosenskimmer.
20-22 Hvar finnes efter döden vårt sinliga jag, med sin förmåga att njuta (r. 20), sin tankevärld (r. 21), med hela sitt i tidens åskådningsform utvecklade väsen (r. 22)? Allt detta tillhör ju enligt den kritiska filosofin endast den empiriska tillvaron — hvad blir då gemensamt mellan det fenomenala jaget och det transcendenta (idén)? Tviflet sammanhänger med en konfrontation mellan Plato och Kant.
30 *skuggorna.* Ordets användning här liksom i r. 14 och öfver hufvud i S:s språk vid denna tid (se t. ex. *Molnet,* 75: 15) är betingad af det berömda stället i Platos Staten, begynnelsen af sjunde boken, där allt hvad mänskan varseblir framställes som skuggbilder af de för oss otillgängliga idéerna.

33 *Naturerna* de materiella beståndsdelarna, kropparna.
minutligt för en minut, för en kort tid.

77-79. XXXV. *Sonetter.*

Ett fyrsidigt, på två sidor beskrifvet oktavark.
Hs har ingen siffra framför den första sonnetten.
6 Punkten i radslutet fattas i Hs.
8 *Om segrar här* i radens fortsättning efter ett ofullständigt öfverkorsadt *Om jordisk frukt.*
18 Punkten i radslutet fattas i Hs.
27 *barnsligt.* Hs har *barnsligtt.*
29-31. Sonnetten har urspr. börjat med dessa senare öfverkorsade rader:

En främling blott är Skönheten på Jorden.
Vårt ögas trånad flyktigt hon hugsvalar
Sn[art?]

Omedelbart under denna öfverkorsade begynnelse har S. börjat på nytt.
32 *trösteorden.* Hs har *trösteOorden.*
40 *dessa* ä fr *denna*

---

5 *ett mystiskt kors*, hvars armar bildas af de fyra väderstrecken.
6 Meningen blir klar, om ett komma insättes efter *Jord.*
9-10 Denna bild, där den kristne jämföres med en dödsdömd, är besläktad med *Martyrerna.*
12 I radslutet borde en punkt eller ett tankstreck insättas.
15-28 Den andra sonnetten i cykeln utgör en öfversättning af A. W. Schlegels *Anhänglichkeit* (Poetische Werke, s. 237). Denna sonnett har S. förut öfversatt; se I, 384! En jämförelse visar, hur mycket friare och personligare S. här tillgodogjort sig den Schlegelska dikten, på samma gång som öfversättningen är minst lika trogen; r. 16 återger t. ex. ordalydelsen närmare än förr (»gestärkt von der Betrachtung reiner Speise»), likaså r. 27.
22 *Isisslöjan... väfd af tingen.* Materien bildar den slöja, som skymmer gudomen för oss. Bilden är koncipierad af S. utan motsvarighet hos Schlegel.
23 *Förlossarns* dödsängelns.
29-42 Sonnetten skildrar skönheten som en medlare mellan det gudomliga och det jordiska. Därför parallelliseras hennes besök med Frälsarens jordevandring: hon har en uppståndelse (r. 36) och en korsfästelse liksom Jesus (r. 38). Men detta förlopp är på samma gång en symbol på naturskönheten, på blommorna och växtligheten. Med våren spirar blomstervärlden fram (r. 30-32), men den dör på årets kors — bildadt af de fyra årstiderna, jfr en liknande tanke i r. 5 — stungen till döds af solens eld, *stjernans udd* (r. 38). Den uppsväfvar till himmelen (r. 36) och återföds till jorden hvarje vår (r. 39). — Tanken är besläktad med den i föregående sonnettcykel *Hösten* utvecklade.

40-42 Naturens förbannelse, uppenbarad i årstidernas växling, i höstens förgängelse och vinterns död, är en följd af mänskans förbannelse, ådragen genom synden. Denna tanke, som hvilar på Paulus, Romarbrefvet 8: 19-22, går igenom S:s senare diktning och är klarast uttalad i XLII »Hvad suckar häcken» (s. 87-88).

79-80. XXXVI. *Hösten.*

Dikten förekommer i ett renskrifvet kvarthäfte, som omfattar 8 sidor, hvaraf den sista obeskrifven. I detta häfte ingå, utom föreliggande dikt, *Fjärilen och Rosen* (XXXVII), *Månflickan* (XXXVIII), *Vattnet* (XL), *Hymn* (XLI), *Våren* (tryckt som IV i *Vårsånger* i Liljor i Saron, första häftet) och den obetitlade »Hvad suckar häcken» (XLII).
31 *han* inskjutet.

Denna dikt ansluter sig nära till den sista sonnetten i föregående cykel. Kristus är den döende höstsolen (r. 1-6); men vid sidan af den kristna myten ställes omedelbart (r. 7-13) en hednisk, som symboliserar samma naturprocess: Adonis, som tillbringar två tredjedelar af året hos Venus och en tredjedel hos Proserpina i underjorden, är ljuset och växtligheten, öfver hvars försvinnande jorden klagar i höstlig gråt. (Jfr I, 293: 164-167, kommentaren s. 74.) I r. 14-25 skildras vintern som naturens död. — I r. 26-36 är Jesus ånyo identifierad med solen: hans besök i dödsriket svarar mot solens bortovaro i mörkret under vintern. — Betraktelsesättet i sin helhet är influeradt af Oehlenschlägers naturmytiska tillämpning af den heliga historien i diktcykeln *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur.*
18 *Olympens* himlens.
26-30 I dessa rader är påverkningen från Oehlenschlägers *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur* särskildt påtaglig. Naturens yppighet och rikedom — *drufvobergen* och *de rika fälten* — bildar texten för Jesu predikan i de två frodigt sensualistiska dikterna *Jesu Lære* och *Jesu Mirakler* (Poetiske Skrifter, I, s. 438-446). Höstens frukt och drufvor identifierar Oehlenschläger i samma anda med Kristi kött och blod i *Den hellige Nadvere* (Poetiske Skrifter, I, s. 461-464); i denna dikt ligger förklaringen till den i sitt sammanhang alldeles obegripliga r. 30: *Sitt kött och blod han oss att njuta ger.* Jfr ett par utdrag ur O:s dikt:

Ingen hulde Blomster meer!
Barnligt ey Naturen leer.
Bleg og guul hon viser sig.
— — — — — — — — —
O! men see den modne Frugt,
Hvor dens Kinder rødme smukt!
— — — — — — — — —
Store Legem! ak! af dig
Har en Mundfuld styrket mig.

Lifligt var dit Himmelbrød,
Men hvi er din Skiønhed død?
— — — — — — — — —

Skiønne, saftsvulmende Drue!
Du livner den kolde Natur med din Lue.
— — — — — — — — — — — —

Tag Kalken i de fromme Hænder,
Som stivnes i den kolde Høst!
— — — — — — — — —

Drik, medens du til Himlen skuer,
Thi det er Jesu sande Blod!

32 *förmåga* makt. *L.*

35 *Medlarns kropp* är växtligheten, blomstervärlden, som på våren stiger upp ur mullen. Jfr ofvan och den sista sonnetten i närmast föregående cykel.

80-81. XXXVII. *Fjärilen och Rosen.*

Om Hs se föregående dikt!

3 *Hos* inskrifvet i ett oläsligt ord.

12 *Sin* ä fr *min*, hvilket varit ren felskrifning.

24 *Då* inskrifvet i ett tidigare *Snart.*

Den här framställda själavandringsläran har sin förutsättning hos Plato, som i Timaeus och Staten skildrat själarnas stigande och sjunkande i högre och lägre lifsformer.

82-83. XXXVIII. *MånFlickan.*

Om Hs se XXXVI. *Hösten!*

Titeln är senare tillagd med en hand som knappast torde kunna vara S:s. Den har dock bibehållits, då titeln på poemets variant — se följande dikt XXXIX — är otvetydigt stagneliansk.

4 *silfverglob.* Sista bokstafven förtydligad af en hand som måhända är främmande. Troligen är det den otydlighet som uppstått genom denna öfverskrifning i förening med ett flyktigt och insignifiant tecken öfver o:et, hvilken föranledt den hittillsvarande, säkerligen felaktiga läsningen *silfverglöd.*

19 *En* inskrifvet i ett oläsligt ord.

26 *han.* Hs har snarare *har.*

Tanken att en himmelsk kvinna, här månflickan, skall ersätta skalden för hans olyckliga kärlek till Amanda, ligger äfven till grund för elegin XIX. *Icke af tid och rum de lefvande andarne fängslas,* s. 53-54.

83-84. XXXIX. *MånFlickan.*

Ett kvartblad. Nedanför poemet, säkerligen med S:s hand ehuru med tysk stil, några skriföfningar. Ett par ord oläsliga; fullt tydliga däremot: *Ödet*

och Slumpen, Ödet och, Till Natten, Redan med. De båda elegierna *Ödet och slumpen* och *Till Natten* (den senare började: »Redan med Cynthias lampa i hand») äro förut med stor sannolikhet daterade till tiden omkring 1818 — hvarom se kommentaren s. 51 och 52 —; föreliggande poem kan alltså osökt föras till tiden närmast efter 1818.
3 *Till* i radens fortsättning efter ett öfverkorsadt *Från*.
17 *vänligt* i radens fortsättning efter ett öfverkorsadt *h*.

25-27 Jfr härmed en i kommentaren s. 3 anförd variant till dikten *Till Sånggudinnan* (I, 3-4):

I stilla aftnar Du mitt bröst förkjus
Då nattviolen doftar i mitt krus
Och fenstret kastar, fyldt af Månans ljus
Sin klara skugga öfver golfvets tiljor.

Den i månskenets flod uppenbarade salighetsskänkande kvinnogestalten är i S:s fantasivärld konstant, fastän namnen och situationerna växla: *Till Sånggudinnan, Endymion* I, 353-354, *MånFlickan.*

84-85. XL. *Vattnet.*

Om Hs se XXXVI. *Hösten!*
1 *fjerranifrå.* Hs har urspr. haft *fjerranifrån,* men n:et är öfverkorsadt.
8 *myste* ä fr *lyste*
15 *omsider* Hs har *omsidor.*

Motivet är flyktigt brukadt i XXVIII. *Tung hvilar nattens dimma* (69: 33-36); dikten ger en mytologisk förhistoria till *Suckarnes Mystèr;* jfr nedan.
5-6 Jfr i *Suckarnes Mystèr* 440: 24-27.
11-12 En naturmytisk variation af den kristna (och platonska) syndafalls-historien.
16-17 Jfr i *Suckarnes Mystèr* 441: 33-34.
17 *suckar och ängslas.* Jfr Romarbrefvet, kap. 8, vers 22: »Hvart och et kreatur suckar, och ängslas.»

86-87. XLI. *Hymn.*

Om Hs se XXXVI. *Hösten!*
7 *sken.* I Hs urspr. *ljus.* Detta är struket, och *sken* skrifvet däröfver, sannolikt med S:s hand. I marginalen är *sken* upprepadt med hänvisnings-tecken — på grund af att rättelsen är skrifven med svårläst stil — men detta förtydligande tillägg är uppenbarligen icke af S:s hand, utan af Hammarskölds.
26 ä fr *Dock mäst af alla till ditt väl.*

Den kärlek, som dikten besjunger, är den platonska *Eros.* Den går genom hela skapelsen, är den drifvande kraften hos växter och djur (r. 13-14,

17-24), och får sin renaste och högsta form i människans längtan till det odödliga, till idévärlden, *urlifvet* (r. 25-28). Med denna tankegång smälter samman den rent kristna faderstanken (r. 31-32).

14 *drar* drar till sig, sätter i rörelse. Enligt Plato är Eros en rörelseprincip.

15-16 Idéerna förkroppsligas i materien och återvända till sitt upphof; jfr 76: 31-36 och kommentaren till XXXIV. *Hösten.*

16 *skimra ned* fara skimrande ned. *L.*

87-88. XLII.

Om Hs se XXXVI. *Hösten!*

Dikten har hos Hammarsköld, III: 152, en delvis afvikande form och titeln *Kreaturens suckan.* Raderna 5-14 i texten motsvaras nämligen hos Hammarsköld af följande:

> Hvad talar Solen
> Från kungastolen?
> Hvad nattens Måne, som från polen
> Stum blickar ner i dalens vår?
> Hvad tänker rosen eller sippan
> Hvad menar klippan,
> Der hotande och mörk hon står?

Möjligen är detta en af S. själf företagen omarbetning, och måhända är i så fall äfven titeln autentisk. Den möjligheten är dock icke utesluten, att dessa afvikelser äro företagna af Hammarsköld. Härför kunna anföras flera skäl. Den bibliska användningen af ordet *kreatur,* utvidgad till att betyda skapade ting öfver hufvud, förekommer icke i dikten och är icke eljest vanlig hos S. Vidare har i Hs gjorts ett förtydligande tillägg af annan hand, säkerligen Hammarskölds, alldeles analogt till det i föregående dikt, *Hymn,* gjorda, r. 7 (hvarom se kommentaren ofvan). I r. 17 har nämligen ett ursprungligt *verldar* ändrats till *riken;* då det senare ordet är otydligt, har i marginalen med hänvisningstecken ditsatts ett nytt *riken.* Härigenom ökas sannolikheten för att just denna Hs legat till grund för Hammarskölds text.

Då full visshet icke kan uppnås, synes det vara riktigt att taga det säkra för det osäkra, d. v. s. att i texten följa den ovedersägligen Stagnelianska texten och i kommentaren meddela den tvifvelaktiga.

6-13 Om en eventuell variant se den inledande anmärkningen till dikten!

17 *riken* ä fr *verldar;* se den inledande anmärkningen till dikten.

24 *Gemensam* ä fr *Du ensam.*

Dikten är en sammanställning af den platonska idéläran (r. 17-20) med den af Paulus uttalade läran om naturens förbannelse. Jfr Romarbrefvet, kap. 8, vers 19-22: »Ty kreaturens högeliga åstundan väntar efter, at Guds barn skola uppenbaras. Efter kreaturen äro vanskelighetene under-

kastad emot sin vilja, men för hans skul, som them underkastat hafver, på en förhopning. Ty kreaturen skola ock varda fri af förgängelighetens träldom, til Guds barnas herliga frihet. Ty vi vete, at hvart och et kreatur suckar, och ängslas med oss alt här til.»

8 *hoppen.* S. brukar *hopp* i plural istf singular utan skillnad i betydelse; jfr I, 335: 7. *L.*

88-90. XLIII.

Ett kvartblad. På andra sidan filosofiska prosafragment.

5 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

10 Punkten i radslutet fattas i Hs.

13 *blicken* i radens fortsättning efter ett struket *ögat.*
dränkt ä fr *åter* (hvarmed r. 14 inledes).

17 *Andeverldens.* Hs har snarast *Andesverldens.*

20 *ledas af* ä fr *reglor ger*

23 *Styr o Mänskja* i radens fortsättning efter ett struket *Mänskja.*

27 Punkten i radslutet fattas i Hs.

30 *Gudaälskling.* Ordets första stafvelse inskrifven i ett nu oläsligt ordfragment.

31 *fostrar.* Hs har *forstrar.*

36 *eld* ä fr *elden.*
försökas. Ordets första stafvelse inskrifven i ett nu oläsligt ord.

Denna och de sju följande dikterna besjunga himlakropparna i astrologisk anda. S. hade förts in på dessa tankegångar genom ett uttalande af A. W. Schlegel i dennes 1801-1803 i Berlin hållna föreläsningar öfver Schöne Litteratur und Kunst. Schlegel hade nämligen där beklagat den moderna astronomiens utveckling och häfdat, att den endast genom att ånyo bli astrologi kunde nå verklig fullkomning. Till stöd för sin åsikt hade han hänvisat till en uppsats af Schelling i Neue Zeitschrift für speculative Physik (Ersten Bandes zweites Stück, Tübingen 1802, s 91-180). I denna uppsats, *Betrachtungen über die besondere Bildung und die inneren Verhältnisse unsers Planetensystems,* söker Schelling uppvisa vissa analogier mellan planeters och metallers förekomst, och häri såg Schlegel, förhastadt nog, ett återupplifvande af astrologiens läror om ett samband mellan en bestämd planet och en bestämd metall.

A. W. Schlegels föreläsningar blefvo icke tryckta förrän 1884, men ett brottstycke ur dem, innehållande just uttalandena om astronomi och astrologi, offentliggjordes 1803 i Fr. Schlegels tidskrift Europa (Zweiten Bandes erstes Heft, s. 3-95). Därifrån blef en afdelning öfversatt till svenskan och publicerad i Svensk Litteratur-Tidning 1813 (n:r 17, 1 maj) under titeln *Öfver den moderna Naturkunskapen.* Till belysning af den åsikt, som ligger till grund för S:s astrologiska fantasier, citeras därur följande:

»Emellertid vet man, huru Newton (som tyvärr helt och hållet fördunklat Kepler) drog den ur dynamikens område ned i det mechaniska, och ibland annat ej kunde förklara centrifugalkraften annorlunda, än genom en stöt, som Gud omedelbart i skapelsens början meddelat verldskropparna. På dylikt vis hafva de mathematiska förklaringssätten dödat allt, och de mathematiske naturkunnige, som vilja afgöra allting genom blotta calculen, äro nu maschiner för denna deras egen maschin. Så länge man stannar vid massor och afstånd och mechaniska verkningsarter, kan jag icke finna i astronomien något synnerligen upplyftande eller närande för själen. I den mening, som Kepler kan heta den siste Astrologen, måste astronomien åter blifva astrologi. Vi vilja icke blott räkna och mäta stjernorna, och med synglasen följa deras lopp, utan betydelsen af allt detta är målet för vår traktan. Astrologien har råkat i förakt genom öfverdrifna anspråk på vetenskaplighet, dem hon icke förmådde uppfylla; men sättet af dess utöfning bör icke göra oss blinda för dess idé, som grundar sig på oförgängliga sanningar. Stjernornas dynamiska inflytelse, att de äro upplifvade af intelligenser, och liksom lägre gudomligheter utöfva skaparkraft öfver de sig underordnade spherer: dessa föreställningssätt äro ostridigt vida högre och förnuftsenligare, än om man tänker sig dem såsom döda, mechaniskt regerade massor. Till och med i den delen af denna vettenskap, som man mest fantastiskt och villkorligt [= godtyckligt] behandlat, i den judiciära astrologien, uttrycktes dock en liflig åskådning af alla tings enhet och vexelverkning, der hvart och ett särskildt ting är en spegel af Universum; och visserligen höjer sig menniskan, för hvilken stjernornas anblick synes unnad endast för att upplyfta henne öfver det jordiska, kraftigare till den eviga rymden, när hon är öfvertygad att de individuellt bekymra sig om henne, än när hon anser sig för en blott *glebae adscriptus,* för en jordens lifegne slaf. Och blifva ej redan planeternas reaktion på metallerna, och så många andra förkastade astrologiska föreställningssätt, upptagna genom en grundligare Physik?»

I anslutning till denna uppfattning har S. till poetisk behandling upptagit de sju himlakroppar, som af den gamla astrologien räknades till *planeterna:* Månen, Merkurius, Venus, Solen, Mars, Jupiter, Saturnus. Till belysning af de äldre föreställningssätt, som S. upptagit, ha följande källor begagnats: 1) Een lijten Book, Som kallas Bonde-Practica, Stockholm 1662; omtryckt Stockholm 1901. Citerad: *Bonde-Practica.* 2) Planetz Booken, Huruledes man een Menniskias Art, Natur och Complexion .... förfahra skal. Nu nyligen förswenskat aff Jon Hansson Burman, Stockholm 1621. Citerad: *Planetz Booken.* 3) Sphaera. Das ist: Ein kurtzes Astronomisches Tractätlein ... in die Deutsche Sprache gebracht durch .... Johann Georg Trieglern. Leipzig 1622. Citerad: *Sphaera.* 4) Astrologia Restaurata; or, Astrologie Restored ... by William Ramesey. London 1653. Citerad: *Ramesey.*

Denna dikt är ägnad *Solen,* som enligt astrologien härskar öfver guldet (jfr r. 31). S. skildrar solen som en ängel, med hvilken människan före syndafallet varit likställd (r. 6). Solens barn föreställas som dygdiga: »Mine Barn äre aff ädel Natur» (Bonde-Practica); »starck, fromm, herrlich, beherzt, tieffsinnig, ruhig» (Sphaera); »he is Author of magnanimity, state and majesty» (Ramesey). Jfr härmed r. 17-18, 21-24, 33-36.

15-18 Meningen: Se i mig, i Tidens svagt skinande Sol, sinnebilden af den högre lysande Sol, från hvilken kärleken strömmar ut till själarna.

20 Meningen blir tydlig, om punkt utsättes i radslutet.

23 Meningen framträder, om punkt sättes i radslutet. *Så* är icke konjunktion, utan adverb = på samma sätt.

24 De stjärnor, som kretsa i människans hjärta, äro hennes passioner; liksom Solen styr de krigiska planeterna, skall människan härska öfver sina passioner. Jfr LI, 100: 5-14, 23-26 och kommentaren därtill.

28 Meningen framträder tydligare, om ett komma utsättes i radslutet.

30 *empyrée* himmel, här = själ, hjärta; jfr r. 24.

33 *mogna* bringa till mognad; så äfven 130: 13. *L.*

36 *försökas* pröfvas. *L.*

90-91. XLIV. *Månan.*

Ett oktavblad. Det återstående rummet på baksidan upptages af en Hs till XLVI.

19 *det* ä fr *den*

bloss inskrifvet i ett nu oläsligt ord *(fackla?)*

26 *ofta* ä fr *evigt*

28 *sabbathsfrid.* Möjligen *sabbaths frid.*

29 *Polen.* Hs synes ha haft *Solen:* denna felskrifning har senare, troligen af annan hand, rättats till *Polen.*

Se kommentaren till XLIII! Månen härskar enligt astrologien öfver silfret (jfr r. 23-24). Hennes barn föreställas ombytliga; »longwarande mitt Sinne ey mon wara» (Bonde-Practica), »eet Barn född uthi Månan bliffuer ostadigh i sin wandel» (Planetz Booken); jfr 3-4. Den som står under månens influens »haffuer sällan någhon lycka uthi werldzlige saker», är »offta siuk, sällan gladh» (Planetz Booken); jfr r. 25-27.

S. föreställer Månen såsom gripen af kärlek till Solen, hvars ljus hon troget återspeglar. På samma sätt bör människan återspegla Guds, den stora Andesolens, kärlek — bilden är brukad i XLIII, 89: 15-18 — tills hon, befriad från förmörkelse och växling, får förenas med honom (r. 29-30). — Denna parallell mellan månen och människan är rikare utförd i *Månan och Själen,* s. 157-161.

7 *fylle* fullhet; ordet vanligt om månen ännu på S:s tid. *L.*

11 *Solens kärlek* kärlek till Solen. *L.*

15 *Pleroma* änglavärlden. Jfr S:s not s. 280.

23 *likt silfret* till likhet med silfret. *L.*
bära föda. *L.*
26 *förmörkad* d. v. s. fördystrad af sorg och saknad.
ren ofläckad, oskyldig.
28 *till* till dess att. *L.*

91-92. XLV.

Ett kvartblad. På andra sidan en ofullständig Hs till XLVI. Jfr anmärkning till XLVII! Titeln *Jupiter* är i Hs tillagd, med Hammarskölds hand.

1 *tågar* ä fr *prålar*
12 *Samhällsdygd* ä fr *hjeltedygd*

Se kommentaren till XLIII! Jupiter härskar enligt astrologien öfver tennet, jfr r. 9. Till Jupiters barn höra konungarna: »I Jupiters Stund är godt att kröna Konungar» (Bonde-Practica); jfr 3-4. Domarna och rättsväsendet stå under hans influens: »he signifies Judges, Councellors, Chancellors, Lawyers, or those that follow the Law from the highest to the lowest» (Ramesey); jfr r. 5-8. Jupiters barn äro ärelystna: »han wågar sitt lijff och sina siäl alt uppå thet werldzliga» (Planetz Booken); jfr r. 11-12 och 17-20.

19 *mina örnar.* S. är väl här bestämd af den grekiska mytologien; dock kan anmärkas, att Sphaera och Ramesey uppta örnen bland de af planeten behärskade fåglarna.

92-93. XLVI.

Dikten föreligger fullständig tydligen i första nedskrift på ett oktavark samman med XLIV. *Månan.* R. 1-28 föreligga i en renskrift på ett kvartblad samman med föregående dikt XLV. Texten följer denna renskrift; för r. 29-42 användes den flyktiga och ofullständigt interpunkterade första nedskriften.

Titeln *Mars* är ofvanför båda Hs tillagd med Hammarskölds hand.

30 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
32 Punkten i radslutet fattas i Hs.
34 *Vredens eld* ä fr *Ej min vrede*
Kommat i radslutet osäkert i Hs.
37 Frågetecknet i radslutet fattas i Hs.
40 *Stjernolympen.* Hs har kanske *Stjern Olympen.*
42 Punkten i radslutet fattas i Hs.

Till r. 1-28 äro, frånsedt smärre afvikelser i interpunktion o. d., följande varianter att anteckna ur första nedskriften.

12 *Handelns kölar*
18 *västans lena röst.*
22 *Störtar ner*

Se kommentaren till XLIII! Mars härskar enligt astrologien öfver järnet, jfr r. 1 och 35. »Der Mars ist ein fewriger und schrecklicher Planet... Seine Natur ist sehr hitzig und trucken... Ist zornig, Männlicher Art... Ist der Menschlichen Natur feind, und richtet überall Krieg und Streit an, ist sehr schädlich in seiner Conjunction... Seine Unterthanen seyn gern rothköpffig, jachzornig, Cholerisch, kühne, Waghälse... streitbare Leute, als KriegsObersten und Capitäinen» (Sphaera).
38 *Äonernas* planetänglarnas.
41 *vanskligheteus* förgängligheteus, timlighetens. *L.*

93-95. XLVII.

Dikten föreligger i en renskrift på ett kvartblad, tillhörande Kungliga Biblioteket; papperssort och handstil öfverensstämma alldeles med det kvartblad, som innehåller XLV och XLVI, r. 1-28, och det kvartark, som innehåller XLVIII och XLIX i renskrift. — Dessutom förekommer dikten, säkerligen i första nedskrift, skrifven i två kolumner tvärs öfver det återstående rummet på baksidan af ett kvartblad, som innehåller poemet *Fjärilens Dödssuck* (I, s. 361-363; se kommentaren s. 86).
3 *Jordens.* I Hs möjligen *jordens,* men då första nedskriften tydligt har *Jordens,* har detta föredragits.

Ur första nedskriften äro, frånsedt smärre afvikelser i interpunktion o. d., följande varianter att anteckna.
Titeln *Saturnus* är tillagd med Hammarskölds hand.
5 *Längst bort* i radens fortsättning ä fr *På afstånd*
8 *dystra* ä fr *dunkla.*
14 *För Ande-Solens ljus*
26 *Och himlahvalfvet åt.*
41 *Tills den besungna Hjelten*
43 *himla-fälten*

Se kommentaren till XLIII! Saturnus härskar enligt astrologien öfver blyet, jfr r. 7. Saturnus är liksom Mars fientlig mot naturen och människan: »en huffudh Fiende och Naturs förderffuare» (Planetz Booken). Hans barn äro själfviska och giriga: »Mina Barn nitske och hatefulle äre» (Bonde-Practica); »geitzig... arbeitsam» (Sphaera); jfr r. 11-12. De älska det mörka och stirra ned i jordens djup: »Die Menschen, so unter ihm geboren werden, seynd schwartzer Farbe, so die Augen auff die Erden niederschlagen» (Sphaera); jfr r. 13-16. De syssla med åkerbruk och metalliska skatter: »Ihme belieben der Ackerbaw.... die Menschen die da gerne Schätze samlen» (Sphaera); »he denotes such as are profound and occult, antiquities... and such as belong to the earth... Plow-men» (Ramesey); jfr r. 17-18. Saturnus' barn äro vidare vidskepliga: »erschrocken... Abergleubisch» (Sphaera); jfr r. 19-20. De äro svårmodiga och älska ensamheten: »trawrig ... unglückselig, melancholisch ... die gerne allein

seyn» (Sphaera); »Melancholick, author of solitariness ... in man he ruleth the spleen» (Ramesey); jfr r. 21-24.

S. har gifvit Saturnus, den aflägsnaste af de sju planeterna (r. 5), rollen af den onda princip, som skilt jorden från himmelen och störtat själen ur idévärlden ned i materien (r. 25-32).

21-24 Den hos S. vanliga Lidnerska grafstämningen.

25-26 Saturnus är här identifierad med Kronos, som enligt Hesiodos' Theogoni (r. 172-181) förhindrade omfamningen mellan sin fader Uranos (himmelen) och sin moder Gaia (jorden). Samma myt är i utförligare form lagd till grund för LIII (s. 104-105).

28 Mytisk förklaring af vattnets uppkomst; jfr LXXX *Elementerna* (s. 178-183).

34 *Tidens Orm.* Tiden — Saturnus, Kronos — är en form för ändligheten (enligt den kritiska filosofien) och omöjliggör därför själens kommunikation med det eviga, absoluta. Den liknas därför vid Midgårdsormen, som håller hela jorden fången; jfr 195: 110 och 213: 136-139.

45 Draken är Tidens Orm; tidsexistensen tillintetgöres.

48 Stjärnorna fattas som dämoner, hvilka bevaka den i materien fångna själen. Jfr XC. *Själens Himlafärd,* och kommentaren därtill.

96-98. XLVIII. *Venus.*

Denna och följande dikt i renskrift på ett fyrsidigt, på tre ark beskrifvet kvartark; papperssort och stil öfverensstämma alldeles med det kvartblad, som innehåller XLV och XLVI, r. 1-28, och det kvartblad, som innehåller föregående dikt XLVII. — Dessutom förekommer denna dikt på ett oktavblad, hvarom se nedan!

Titeln. Hs har titeln *Venus* tillagd med Hammarskölds hand, men då oktavbladet har samma titel med S:s hand, har den här bibehållits.

2 *Öster.* Hs har möjligen *öster*, men då oktavbladet har *Öster*, har detta föredragits.

27 *barm* ä fr *bröst;* det senare uppenbar misskrifning.

41 *Förborgad* ä fr *förborgadt*

Ur nedskriften på oktavbladet äro, frånsedt smärre afvikelser i interpunktion o. d., följande varianter att anteckna.

8 Härefter följa dessa ofullbordade och öfverkorsade rader:

Klart brinner jag i eterns höjd
Till kärlek skämt och

27 *Dess hulda*

41 *Förborgadt*

47 *famn* efter ett öfverkorsadt *fan.*

Se kommentaren till XLIII! Venus härskar bl. a. öfver pärlorna (jfr r. 2), och bland träden öfver myrten (jfr r. 6); bland blommorna tillhör henne violen (jfr r. 39), bland vällukterna ambran (jfr r. 40); allt enligt Sphaera

och Ramesey. Hennes barn äro kärlekslystna och glada: »Eet Barn född uthi Veneris, bliffuer dårachtigh och okysk ... skämtachtigh, lustigh och medh allahanda kortwilligheet» (Planetz Booken); jfr r. 18-20. Hon råder öfver dans och musik: »haffuer Musicam kär, lägger stor flijt uppå Strängespäll» (Planetz Booken); »junge Gesellen ... Musicanten ... Täntzer, Buler, Weibische Menschen, die gern in Wollust und guter Gesellschaft leben» (Spaera); »Musitians in general» (Ramesey); jfr r. 21-28. Enligt Sphaera härskar hon äfven öfver »Poeten und Mahler»; jfr r. 31-32.

15 *Martis* genitiv af Mars. *L.*

snär snärjer. *L.*

30 *Svadas röst.* Svada var den vänskapliga öfvertalningens gudinna och räknades till äktenskapets gudomligheter.

37-48 Venus var enligt astrologisk åskådning (Ramesey) härskare öfver en mängd fruktträd, bl. a. äppleträdet. I anslutning härtill har S. här satt henne i samband med Sodoms-äpplet, frukten af en Solanum-art, som växer bl. a. kring Döda hafvet. Sodomsäpplet är glänsande rödt (jfr r. 38), men innehåller en mörk aska (r. 41-42). Det är ytterst giftigt och framkallar medvetslöshet och död (jfr r. 44 och 48). — Vid utbildandet af detta motiv har säkerligen äfven verkat reminiscensen af de bibliska kärleksäpplena och väl också paradismyten om den af Eva bjudna frukten.

98. XLIX. *Merkurius.*

Om Hs se föregående dikt!

Se kommentaren till XLIII! Merkurius, som är den solen närmast belägna planeten (jfr r. 9-12), var enligt astrologien »ein Herr der tiefsinnigen Leute, als Professorum, Philosophorum, Mathematicorum» (Sphaera); »Wältalande och wijse äre Barnen mine, Subtilige lärde fromme och fijne» (Bonde-Practica). S. har därför framställt Merkurius som den teosofiska visdom, hvilken befriar anden ur hans fängelse (se r. 1-2 och 16), förklarar religionen (r. 8) och leder till den absoluta kunskapen (r. 10). Häntydningar på denna spekulations mystiska karaktär ligga i ordet *nyckel* (r. 1), i uttrycket *Ljusets Religion* (jfr r. 7 i följande dikt: *Ljusets hemligheter*), i föreställningen om Merkurius som ensam kan *speja* in i själfva den bländande solen (r. 12) och som förnimmer *orakel*-svaren (r. 15) ur det tillslutna tabernaklet.

99. L.

Dikten förekommer, jämte två diktfragment och en prosaisk not, på ena sidan af ett kvartblad, hvars andra sida innehåller *Norden* (I, s. 267-269; se kommentaren s. 66).

I Hs läses ofvanför dikten titeln *Varning,* skrifven med främmande hand, säkerligen Hammarskölds.

6 *Lugn* ä fr *Lungn*

8 Punkten i radslutet osäker i Hs.
10 *ingen* efter ett öfverkorsadt *hem*[ligheten].

Denna obetitlade dikt har såsom ofvan anmärkts af Hammarsköld kallats *Varning*. En undersökning af innehållet visar emellertid, att den, ehuru nedskrifven på ett blad utan samband med de öfriga, hör till cykeln af astrologiska planetdikter och liksom föregående dikt behandlar *Merkurius*. Tanken är dock uttryckt i en väsentligen annorlunda form. Då Merkurius härskade öfver filosofer och forskare, och då den åt Merkurius helgade metallen, kvicksilfret (r. 9: *Merkuren*), brukades i stor utsträckning af alkemisterna, har S. i guldmakeriets fåfänglighet sett en symbol på den mänskliga forskningens otillräcklighet och vanmakt, när den icke utöfvas i dygdens, kärlekens och religionens anda. Dikten uttrycker alltså negativt samma tanke som framställes positivt i föregående dikt, hvari den teosofiska forskningen förhärligas. Jfr r. 2 i denna dikt med r. 1 i föregående: andevärldens hemska graf öppnas icke af Vetandet, men af den visdom, hvars symbol Merkurius är och genom hvilken anden inviges i *Ljusets hemligheter* (r. 8).
5-8 Dessa rader svara mot r. 5-8 i föregående dikt. Den här utvecklade uppfattningen, att det i första rummet icke är vetandet (jfr r. 1), utan fläckfriheten (»blif skär») och dygden (jfr r. 15), som göra människan delaktig af den högsta visdomen, af det klara ljuset, är en af de för Saint-Martins teosofiska åskådning centrala satserna. Till jämförelse meddelas ett citat ur Saint-Martins *Le ministère de l'homme-esprit* (1802); då originalupplagan icke är mig tillgänglig, hämtas det ur en tysk öfversättning (»Der Dienst des Geist-Menschen», Münster 1845, s. 60-61): »Es handelt sich nicht mehr darum, zu wissen ... Es handelt sich vielmehr darum, zu sehen, ob du dein Wesen von allen sekondären Unreinigkeiten geläutert hast, die wir seit unserm Falle täglich annehmen ... Bemühe dich sogar zu fühlen, dass vielleicht die einzige Wissenschaft, die erlernt werden möchte, die wäre, sündenfrei zu werden. Denn wenn der Mensch dahin gekommen wäre, so möchte es vielleicht geschehen, dass er ganz natürlich alle Wissenschaft und alles Licht offenbarte.»
9 *Merkuren* kvicksilfret. *L.*
10-16 *Han* i r. 11 är lika med *Merkuren; hon* i r. 12 är *Naturen*. Meningen är: Sök icke att i din degel aflocka naturen hennes hemligheter; det leder blott till besvikelse och tomhet. Sök i stället att finna den andliga, den symboliska, den himmelska betydelsen i naturskådespelen. — Polemiken riktar sig mot det ofromma och efter världslig vinning traktande guldmakeriet, och det är ingalunda uteslutet att S. i dessa rader tar afstånd från alkemistiska sträfvanden inom mystiska kretsar, med hvilka han hade beröring; en liknande kritik af den gröfre magien finner man öfverallt hos Saint-Martin. Men på samma gång är polemiken mot alkemien en form för polemiken mot den rent mekaniska, naturvetenskapliga upp-

fattningen, i samma anda som hos A. W. Schlegel (jfr dennes uttalande, citeradt i kommentaren till XLIII) och hos Saint-Martin. Den moderna naturvetenskapen likställes med alkemien så till vida, som den går ut på praktiska syften och saknar det uppbyggliga momentet i teosofiens symboliskt-religiösa naturtolkning. Exempel på denna senare har man bland annat i S:s dikter om elementerna (XL. *Vattnet*, LVI. *Hymn till Vattnet*, LXXX. *Elementerna* m. fl.) och i sådana dikter som LII. *Astronomisk Phantasi*, LVIII. *Parabel* och LXXIII. *Månan och Själen* — i dem uttydes det andliga, det himmelska budskap, som är natursceneriernas djupaste innehåll: naturen blir »en bild af himmelen» (r. 12).

99-101. LI.

Sonnettcykeln förekommer på ett oregelbundet sammanviket kvartblad. På den invikna smalare delen förekommer följande anteckning: *N:o 21761. C. G. Söderberg d. 12 Juni 1820.* Handen är näppeligen S:s. Därunder förekomma med kalligrafisk stil orden *Alm, Bi, Ceder, Dyr, Ek, Frid,* alla dubblerade af en annan, oöfvad hand. Förskrifterna äro möjligen af S:s hand. Ofvan sonnettcykeln läses inom parentes *Obs. N:is 22-23 och 24 af Sonetterna.* Handen är hvarken S:s eller Hammarskölds. — Den mellersta af sonnetterna är af S. försedd med siffran II; de öfriga siffrorna äro i Hs utelämnade, men här insatta.

2 Punkten i radslutet fattas i Hs.
5 ä fr *Väl Korsets Gud från himlarne fördrifvit*
11 Hs har *marmortempel Tempel glödde.*
12 *herrskar.* Hs har felskrifningen *hjerrskar*
14 Punkten i radslutet osäker i Hs.
16 *Dåren.* Möjligen *dåren.*
17 ä fr *Med skuggor kämpar han om segerkransen*
20 *som* inskjutet ofvan raden.
28 ä fr *Då evigt fri dig Trons magi fått göra.*
31 *Astraliskt* inskrifvet i ett annat ord, troligen *Högt.*
37 *glädjebrunnen.* Sista stafvelsen har urspr. sannolikt varit *nar.*

I denna sonnettcykel — allt sedan Hammarskölds upplaga sönderstyckad, missuppfattad och försedd med vilseledande öfverskrifter — utvecklar S. de restriktioner, som han i sin egenskap af kristen måste göra vid upptagandet af de astrologiska föreställningarna. Det är det gamla, redan af Melanchton undersökta problemet om förhållandet mellan nåden och nödvändigheten, den kristnes frihet och planeternas makt, som S. här söker lösa. Hans uppfattning öfverensstämmer i mycket med den af Saint-Martin utvecklade, ehuru han äfven brukar argument hämtade från A. W. Schlegel och Fichte, hvarom se nedan! I Saint-Martins verk *De l'esprit des choses,* ou coup-d'œil philosophique sur la nature des êtres et sur l'objet de leur existence, par Le Philosophe Inconnu (Paris, An 8), finner man i kapitlet *De l'esprit astral ou sidérique* (tome I, s. 190-201) den satsen uttalad, att

de politiska och samhälleliga förhållandena på jorden i stor utsträckning äro produkter af det astrala inflytandet (jfr dikterna om Jupiter och Mars, XLV och XLVI, och r. 16-17 i denna sonnettcykel); ty ehuru människan har förmågan att höja sig öfver stjärnornas maktsfär, böjer hon sig oftast under det tunga och tyranniska oket. Äfven Saint-Martin identifierar stjärnorna med antika gudomligheterna: »Ces dieux . . . sont ces mêmes puissances sidériques qui, par le moyen des combinaisons criminelles qui s'y joignent, ont comme une universelle influence dans la nature»; jfr hos S. r. 6-11. Äfven hos Saint-Martin finner man föreställningen, att dessa gudar »furent chassés du ciel» — jfr hos S. r. 5-6: »Väl Korsets Gud från Kyrkans himmel drifvit De väldige» — och därefter sökte en tillflyktsort (»se réfugièrent»); jfr hos S. r. 8: »En tillflyktsort dem än förunnad blifvit.»
Ett moment i S:s tankegång är den satsen, att planeterna icke äro *yttre* makter, utan endast symboler på krafter som röra sig i vårt eget bröst: vår egen vilja kan följaktligen bryta deras förtrollning. Denna tanke, här utvecklad i r. 5-14 och 23-26, som har skymtat redan i poemet om solen (89: 23-24) och ånyo framställes i *Astronomisk Phantasi* (103: 37-56), är koncipierad i anslutning till en sonnett af A. W. Schlegel, hos hvilken S. ju äfven hämtat det astrologiska uppslaget. Sonnetten har titeln *Abhängigkeit und Willkühr* (Poetische Werke, s. 238) och lyder:

Von Sternen hat die Vorwelt uns gelehret,
Die Tugend, Frevel, Ruhm, Schmach, Glück, Mislingen,
Aus den geheimnisvollen Kreisen bringen,
Und deren Macht kein Wille sich erwehret;

Von Zeichen, die der Kund'ge sieht und höret,
Und den Orakeln leichter Vogelschwingen;
Auch von Sirenen, deren zaubernd Singen
Unwiderstehlich in den Tod bethöret.

Der Jugend ziemt des Sinnbilds holde Leitung,
Doch heb', erwachsen nun, der Mensch die Stirne
Hör auf, was in ihm, ausser sich zu wähnen.

Muth, Freyheit, Kraft sind seines Heils Gestirne,
Der Weisheit Blicke seiner Zukunft Deutung,
Wahn, Trägheit, Wollust, seiner Brust Sirenen.

Men S. öfvergår från denna tanke till rent filosofisk spekulation. Schlegels ord: »Hör auf, was in ihm, ausser sich zu wähnen» motsvaras hos S. af den metafysiska satsen: »Utsidan af oss sjelfve blott är verlden» (r. 15). I denna sats uttalas kriticismen i den utformning, som den fått hos Fichte. De två senare sonnetterna utgöra en, trots den Stagnelianska stämningen och den i slutraderna (41-42) framträdande kristna färgningen, förvånande trogen poetisk omskrifning af Fichtes *Die Bestimmung des Menschen* (Berlin 1800). Fichte framställer där till att börja med människans beroende af yttervärldens rent mekaniska lagbundenhet; hon är ett ting bland de

andra tingen. S. har återfunnit samma determinerade ofrihet i föreställningen om planeternas bestämmande inflytande på mänskoödena, och därmed har han haft utgångspunkten för att bekämpa astrologien med den Fichteska spekulationens vapen. Hur stora öfverensstämmelserna i problem och stämning äro mellan S:s grubbel öfver stjärnornas makt och *Die Bestimmung des Menschen* framgår af följande ställe (s. 161-162), där Anden talar till det tviflande och förkrossade Jaget: »Und mit dieser Einsicht, Sterblicher, sey frei, und auf ewig erlöset von der Furcht, die dich erniedrigte und quälte. Du wirst nun nicht länger vor einer Nothwendigkeit zittern, die nun in deinem Denken ist, nicht länger fürchten von Dingen unterdrückt zu werden, die deine eignen Produkte sind... So lange du glauben konntest, dass ein solches System der Dinge, wie du es dir beschrieben, unabhängig von dir ausser dir wirklich existire, und dass du selbst ein Glied in der Kette dieses Systems seyn möchtest, war diese Furcht gegründet. Jetzt nachdem du eingesehen hast, dass alles dies nur in dir selbst und durch dich selbst ist, wirst du ohne Zweifel nicht vor dem dich fürchten, was du für dein eignes Geschöpf erkannt hast. Von dieser Furcht nur wollte ich dich befreien. Jetzt bist du von ihr erlöst, und ich überlasse dich dir selbst.»

Sedan Jaget insett, att yttervärlden är dess egen produkt, känner det i sitt eget inre den kraft som skapar världen; hos S. framträder detta i r. 22, i en platonsk formulering: »ser verldens urbild gry». Genom ett val, en akt af tro — tredje och sista afdelningen i *Die Bestimmung des Menschen* har titeln *Glaube* — blir Jaget delaktigt af den absoluta friheten, och därmed upplefver det redan i det timliga evigheten och saligheten; hos S. markeras detta af r. 28, och hela den sista sonnetten skildrar det nya salighetstillståndet.

Att den filosofiska tankegången i sonnettcykeln är Fichteansk bevisas klart af r. 15; än tydligare framstår det genom en jämförelse med LII. *Astronomisk Phantasi* och LIX. *Tingens Natur*. I båda dessa ansluter sig S. till Fichtes system, och i den förra vändes det ånyo mot astrologien. Hur nära de två sista sonnetterna i cykeln ansluta sig till Fichtes idévärld, bildspråk och uttryckssätt, sådana de framstå i *Die Bestimmung des Menschen*, kan blott visas genom en detaljerad jämförelse, som följer här nedan.

2 Huruvida dedikationen riktar sig till en verklig vän eller till en blott fingerad, låter sig ej afgöra.

4 Med denna rad anknytes sonnettcykeln till planet-dikterna.

6 *de väldige*. Planetgudarna identifieras med de antika gudarna af samma namn; jfr r. 10-11.

15 Fichte: »In aller Wahrnehmung nimmst du lediglich deinen eignen Zustand wahr» (s. 79).

16-18 Fichte: »... das ganze menschliche Leben ... ein Schauspiel für einen bösartigen Geist, der den Armen dieses unaustilgbare Streben nach

dem Unvergänglichen einpflanzte, bloss um sich an ihrem unaufhörlichem Ringen nach dem, was sie unaufhörlich flieht, an ihrem jedesmal wiederholten Haschen nach dem, was ihnen abermals entschlüpfen wird, an ihrem rastlosen Herumtreiben im stets wiederkehrenden Kreise zu belustigen» (s. 247). »Von irdischen Zwecken angefüllt, und in sie mit allem Dichten und Trachten verloren, nur durch den Begriff eines Erfolgs, der ausser uns wirklich werden soll, durch die Begier darnach, und das Wohlgefallen daran, in Bewegung gesetzt, und getrieben . . . bleibt die unsterbliche Psyche angeheftet an den Boden, und ihre Fittige gebunden» (s. 279). — Den meningslösa upprepningen, *cirkelfärden* (r. 18), som form för den mekaniska lagbundenheten spelar hos Fichte en viktig roll och framträder på andra ställen än det ofvan från s. 247 citerade. Så s. 220 (»wozu dieser unablässig in sich selbst zurückkehrende Zirkel?») och till slut i den inspirerade utgjutelsen s. 334, där t. o. m. stjärnornas cirklar få en mening och en innebörd för det frihetsmedvetna jaget (»die Sterne versinken, und kommen wieder, und alle Sphären halten ihren Cirkeltanz, aber . . .»).

19 Fichte: »Der Weise, der dieses Spiel bald durchschauen, und den es verdriessen wird, seine Rolle in demselben fortzuführen» (s. 247).

snärden snärjden. *L.*

20 *gullfantomer* gyllne stjärnor; de kallas fantomer, därför att de enligt Fichte icke ha real, objektiv existens.

21 *Die Bestimmung des Menschen* skildrar i sin andra afdelning, kallad *Wissen,* hur Jaget under en nattlig vaka med reflexionens hjälp föres till besinning och lämnar det tillstånd af ångest och mörker, som skildrats i afdelningen *Zweifel.*

22 *verldens urbild.* Den platonska idén är här identifierad med det Fichteska rena jaget.

27 Stoisk likgiltighet gentemot yttre öden som följd af det egna Jagets frihetsmedvetande framställer Fichte ofta: »Ich bin ruhig bei allen Ereignissen in der Welt, — denn sie sind in deiner Welt. Nichts kann mich irren, oder befremden, oder zaghaft machen» (s. 308); »die Fäden . . . sind auf ewig zerschnitten» — jfr r. 19 — »und ich stehe frei, und selbst meine eigne Welt, ruhig, und unbewegt da» (s. 320).

28 *Tron.* Sista afdelningen i *Die Bestimmung des Menschen* har titeln *Glaube;* dock får ordet hos S. en mera kristen prägel. Den moraliska tolkningen af friheten hos S. (r. 26) har sin motsvarighet hos Fichte: »Mein Geist ist auf ewig verschlossen für die Verlegenheit und Verwirrung . . . mein Herz für die Trauer, für die Reue, für die Begier» (s. 321).

Hs har tidigare — se variantförteckningen ofvan! — haft raden i denna form: *Då evigt fri dig Trons magi fått göra.* Här sättes i motsats till den lägre och brottsliga magin en oskyldig och helig magi, som ger oss ett rättmätigt välde öfver naturen — den svarar mot Saint-Martins *magie de la prière.*

29-30 Skildringen af den salighet och harmoni, som frihetsmedvetandet skänker, återfinnes i *Die Bestimmung des Menschen* och har där lika utpräglad religiös karaktär. »Alle Räthsel meines Daseyns werden gelöst, und die vollendetste Harmonie entsteht in meinem Geiste» (s. 304); »in dieser Überzeugung ruhe ich, und bin selig» (s. 325).
31 *astraliskt* i stjärnskepnad.
31-32 Den nödvändighet — Guds helga lag — som behärskar naturen, och som S. ser uttryckt i stjärnornas rörelse och makt, gäller blott för djuren, icke för den i friheten delaktiga mänskan. Så äfven hos Fichte: »Alles was sich regt, folgt diesem allgemeinen Zuge, diesem einigen Princip aller Bewegung, das von einem Ende des Universums zum andern die harmonische Erschütterung fortleitet: das Thier ohne Freiheit; ich . . . mit Freiheit» (s. 331-332).
33-34 Fichte: »Aber rein und heilig . . . fliesset dieses dein Leben hin als Band, das Geister mit Geistern in Eins verschlingt, als Luft und Aether der Einen Vernunftwelt . . . In diesem Lichtstrome fortgeleitet schwebt der Gedanke» (s. 332).
35-36 Fichte: »Was ich rund um mich herum erblicke, ist Mir verwandt; es ist alles belebt und beseelt, und blickt aus hellen Geister-Augen mich an» (s. 330); »das bildende Leben . . . blickt mich an, aus jedem Punkte des Universums anders» (s. 331); »es giebt . . . nur ein Denken, und Lieben, und Hassen, in und durch einander . . . Durch dieses Geheimniss strömt die Verwandtschaft der Geister in der unsichtbaren Welt fort bis in ihre körperliche Natur . . . selbst ihrem Hasse liegt der Durst nach Liebe zum Grunde» (s. 333).
36 *oändlig kärlek* kan vara ackusativobjekt till *strimmar* (= utsänder i strålar); subjektet är i så fall *själen i Naturen* (= naturens själ). Man kan också — väl bättre — fatta *strimmar* intransitivt (= strålar); *oändlig kärlek* blir då subjekt och *själen i naturen* appositionsattribut därtill.
39-42 Här framträder det kristna starkare än hos Fichte. Jfr dock med *den himmelskt rena* Fichtes »rein und heilig» (s. 332).
40 *Materiens stora djurkrets*. Här är planeternas bana fattad som symbol på den mekaniska lagbundenhet i materien, som Fichte behandlar i *Die Bestimmung des Menschen*.

101-103. LII. *Astronomisk Phantasi.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 25-27, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *fenomenernas* istf *phenomenernas* (r. 18), *sferisk* istf *spherisk* (r. 55), och, om titeln är äkta, *Fantasi* istf *Phantasi*.

Dikten utgör en kombination af platonska och fichteanska tänkesätt. I anslutning till Fichtes sats, att yttervärlden är en produkt af jaget — jfr föregående dikt och kommentaren därtill — söker S. i mänskans inre upp-

visa motsvarigheter till stjärn-universet; dessa motsvarigheter identifierar han med de platonska idéerna. Idévärlden, som är urbilden till fenomenvärlden, befinner sig alltså icke, såsom hos Plato, på ett för mänskan otillgängligt plan, utan existerar i hennes eget jag och kan iakttagas genom introspektion, genom intellektuell åskådning; se särskildt r. 16-18. — Det sätt, hvarpå S. i denna dikt liksom i så många andra söker förklara naturföreteelserna genom att hänvisa till analogier i människosjälen, är innerligt besläktadt med den teosofiska naturvetenskap, som utvecklas af Saint-Martin, särskildt i *De l'esprit des choses* och *Le ministère de l'homme-esprit;* i det senare verket framställer Saint-Martin i anslutning till Böhme en astrologisk planetteori, där planeterna identifieras med psykologiska egenskaper och krafter (Der Dienst des Geist-Menschen, s. 93-108), och denna astrologiska kunskap sättes i skarp kontrast till den onyttiga empiriska stjärnkunskapen — jfr r. 37-40 och r. 50 i denna dikt. Förutsättningen för hela betraktelsesättet är renässansfilosofiens och alkemiens lära om makrokosmos och mikrokosmos: mänskoorganismen är en bild i smått af det stora universum. S. brukar ordet *mikrokosmus* — utom i prosafragmenten — i *Kärleken* (257: 27).

13 *Uranos' brud* jorden (Gaia).

14 S. upptar här astrologiska föreställningar: »Der Monde ist eine Mutter des Thawes und Feuchtigkeit . . . Dessgleichen ist er ein Herr . . . [über] . . . das Meer» (Sphaera).

17 *skuggbildernas höga idéer.* Till grund ligger Platons bild i Staten, bok 7.

19-22 Första grundsatsen i Fichtes Vetenskapslära, förutsättningen för alla medvetandets fakta.

23 *han* = jaget *(tankarnes Sol).*

23-26 Här behandlas ånyo i Fichtes anda motsatsen mellan det rena jagets frihetsmedvetande och den materiella determinationen. Jfr r. 16-18 i föregående dikt och kommentaren därtill.

24 *tingens nattliga djurkrets.* Jfr r. 40 i föregående dikt och kommentaren därtill.

27-36 Motivet är detsamma som i XLIV. *Månan* och LXIII. *Månan och Själen;* se kommentar till dessa dikter.

29 *skepelse* skepnad, gestalt. *L.*
detta det timliga goda.

31 *rymdernas tecken* djurkretsen.

33 *minutligt* under en minut, för en kort tid. *L.*

35 *det vanskligas pol* det förgängligas himmel. *L.*

41-49 Motivet är identiskt med det i föregående dikt behandlade; jfr där särskildt r. 7-14, 25-26 och kommentaren. — De astrologiska föreställningar, på hvilka S. här anspelar, äro desamma som de i planetdikterna (XLIII-L) utvecklade; jfr kommentaren till dessa.

43 Raden bekräftar den i kommentaren gifna tolkningen af Merkuriusdikterna XLIX och L.

50-56 S. ger här en teosofisk förklaring till den ptolemäiska världsbilden, hvilken han har omfattat (se bl. a. kommentaren s. 73).

104-105. LIII.

Ett oktavblad.

Titeln *Behaget* är skrifven ofvan dikten med Hammarskölds hand.

5 Kommat efter nöjet icke fullt säkert. Jfr nedan.

27 *lätta.* Punkterna ofvanför *a* äro ditsatta efteråt, tydligen af Hammarsköld. Skriften är ställvis nästan utplånad genom urblekning. Jfr ofvan och nedan.

31 *tolk.* Ordet är ifylldt senare, tydligen af Hammarsköld, med S:s nu utplånade skrift som förskrift.

37 *hör!* ä fr *för!*

Dikten är byggd på en ur Hesiodos' Theogoni hämtad myt — som skymtat redan 94: 25-26 — och anknyter härtill tankar ur Platos och Plotinos' estetik. Myten berättar, att Kronos försåtligt öfverföll Uranos, då han omfamnade Gaia, och stympade honom; ur blodsdropparna uppväxte erinnyer, giganter och meliska nymfer, och kring den i hafvet kringdrifvande blygden bildade sig det skum, hvarur Venus föddes (Theogoni, vers 176-199). S. har i stället låtit Venus uppstå ur en droppe blod, som faller i det haf som bildats genom jordens gråt (r. 13-24). Genom att identifiera Kronos med tiden (r. 9) har S. gifvit myten en metafysisk tolkning i den kritiska filosofiens anda: tiden skiljer den ofullkomliga fenomenvärlden från det absolutas fulländade harmoni, skildrad i r. 1. — Venus har S. identifierat med skönheten (r. 25-40), som enligt Plato i Phaidros låter minnet af himmelen, af idévärlden, framskymta klarare än någon annan jordisk företeelse. Den höga betydelse S. ger skönheten hänvisar på intryck från Plotinos' sublimerade utbildning af Platos estetik i Ennead. I, bok 6.

2 *den blåa himlens drott* Uranos.

5-8 Jfr Hesiodos' Theogoni, r. 126-127 (öfvers. af J. H. Voss, Heidelberg 1806):

> Aber die Erde zuerst erzeugete, ähnlich ihr selber,
> Ihn, den sternichten Himmel, dass ganz er umher sie bedeckte.

15 *lät . . . af* upphörde. *L.*

27-28 Hos Hesiodos, r. 198: »Eros begleitete sie» (Voss).

29-32 Jfr Plato, Phaidros: »Hvad nu skönheten angår, glänste hon, såsom vi sade, bland de der [i himmelen, i idéverlden] varande tingen, och sedan vi kommit hit ned, fattade vi henne genom det klaraste af våra sinnen, på det klaraste sätt strålande mot oss» (Dalsjös öfvers. III, s. 67). Plotinos' Ennead. I, bok 6: »Ty all skönhet är född af Ideer och aflad i Intelligensens väsende» (Hammarskölds öfvers., Phosphoros 1813, s. 255).

35-36 Jfr Plotinos, Ennead. I, bok 6: »Bemöde sig derföre en och hvar, att i allt blifva gudlig och skön, om han vill betrakta Gud och skönheten» (Hammarskölds öfvers., Phosphoros 1813, s. 255).

37-40 Plotinos skildrar det absoluta, hvartill skönhetsbetraktandet i sin högsta form leder oss, som ett oändligt ljus. Se Ennead. I, bok 6. kap. 9 (Hammarskölds öfvers., Phosphoros 1813, s. 254-255).

106. LIV. *Höstaftonen.*

Denna och följande dikt förekomma tillika med en duplett af *Vattnet,* som ingår i cykeln *Elementerna* (s. 178-183), på ett fyrsidigt oktavark.

1 *Naturens lik* ä fr *Naturen blek*

11 *väcka.* Ordet har korsats, och ofvan har ditsatts *hvila,* hvilket dock i sin ordning korsats. Det är tydligen fråga om en rent mekaniskt felplacerad ändring, hvarom se r. 13.

13 *hvila.* Hs har urspr. *dvala,* hvilket ändrats till *hvila,* såsom rimmet fordrar. Det är dock osäkert om denna rättelse är gjord med S:s hand, eller om den icke snarare är verkställd af Hammarsköld.

14 *att* ä fr *och*

---

1 Den höstliga naturen är jordens, Gaias, lik. Jfr *Hösten,* 75: 8 och *Hösten,* 79: 15.

9 *Guds.* Uranos'; jfr r. 12 och r. 20. Dikten ansluter sig till den i Hesiodos' Theogoni framställda myten om Uranos och Gaia, som ligger till grund för föregående dikt, hvarom se kommentaren.

15 *de eviga Monader.* Ordet platonskt, hvarom se anmärkning till 17: 8. Monaderna (idéerna) utvecklas ständigt på nytt i de nya, förgängliga individerna (här blomvärlden), och äro därför eviga. Jfr *Hösten,* 75: 11-14.

16 *varelsernas Fader* Uranos, Solen, Himmelen.

17 Jfr *Hösten,* 75: 9.

18-24 Nya rosenskördar, nya vårar växa ständigt upp, men de jordiska väsen, hvari kärleken mellan Uranos och Gaia uppenbarar sig, äro dödliga. Dikten ger uttryck för samma stämning inför odödlighetsproblemet och idéläran som sonnettcykeln *Hösten,* s. 75-77; se kommentaren därtill.

107-108. LV. *Dröm på Hafsstranden.*

Om Hs se föregående dikt!

6 *har* inskjutet ofvan raden.

10 *i* ä fr *på*

21 *ock* ä fr *och*

32 Efter *Men* ett korsadt, ofullbordadt *fullh*[etens].

35 *förtroligt* ä fr *olympiskt*

38 *ensam* ä fr *sorgsen*

bedröfvad ä fr *allena*

Dikten utgör en variation i subjektiv form af det motiv, som S. tidigare behandlat romansartadt i *Flodguden,* I, 56-58 och *Fiskaren,* I, 337-338.

1-3 Jfr i *Bil och Bjuke* 30: 5-8.

9 *sölfsand* silfversand. *Sölf* en hos S. och samtida vanlig biform till silfver. *L.*

15 Anspelning på folktro; jfr I, 296: 14-15.
16 *han* = slägten (r. 18). *L.*
18 *slägten* släktet. *L.*
24 *Wanadis fornland.* Venus (Kärlekens stjärna), som är född ur hafvet, identifieras med den nordiska hafsgudinnan Vanadis-Freja.
26 Meningen framträder klarare, om komma utsättes efter *silfverbestrålade.*
29 *det eviga hemmet för trånaden* är apposition till *hemmet* (r. 28).
30 *fullhetens.* Ordet har här betydelsen salighet, tillfredsställdhet, i motsats till trånad. Detta språkbruk är säkerligen influeradt af motsatsen mellan de gnostiska termerna pleroma och kenoma; pleroma (fullhet) är de salige andarnas församling.
33 *den älskade* = njutningen, trånaden, i r. 34 och 35 personifierad och kallad *hon.*

109-112. LVI. *Hymn till Vattnet.*
S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 251-254, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har t. ex. Hs säkerligen haft *hemisfer* istf *hemispher* (r. 30), *qualfulla* istf *qvalfulla* (r. 80) o. s. v.
58 Citationstecknet fattas hos Hammarsköld, men har här insatts som korrelat till det i r. 48 förekommande.

Vattnet, som återspeglar solskenet, skildras i dikten som en kvinnlig gestalt, gripen af kärlek till Solen; deras barn är Jorden. Den naturmytiska tankegången är besläktad med den i *Elementerna* (s. 178-183) utvecklade, men är ingalunda identisk därmed (Elden, som där är Vattnets make, är icke densamma som Solen här). Mera öfverensstämmer den med XL. *Vattnet,* s. 84-85. — Dikten utgör en mytologisk tolkning af årstidernas växling (r. 6-17) och dygnets stunder: natten (r. 18-28), morgonen och soluppgången (r. 29-58), den klara middagen (r. 59-71), det mörka ovädret (r. 72-81), aftonen (r. 82-84) och slutligen månskensnatten (r. 85-93). — I komposition och stil har dikten beröringspunkter med Oxenstjernas af S. beundrade och poetiskt apostroferade Dagens Stunder — se sonnetten *Oxenstjerna,* I, s. 385, och kommentaren därtill —; om O. erinrar särskildt den lätta och graciösa skildringen af färgernas lek i ett daggigt landskap (r. 29-58).
3 Ur hafvet ha Venus (kärleken), Eros (trånaden) och därmed skönhetens idé framgått; jfr LIII (s. 104-105) och kommentar därtill.
6 *i rymdernas midt.* Enligt den ptolemäiska världsbilden, som skymtar i den astronomiska lärodikten (I, 288-295), befinner sig jorden i världsrymdens midt; jfr kommentaren, s. 73.
8 Källor och haf.
19 *Trånadens sorgsna, irrande Mor!* Det ständigt rörliga vattnet är hos S. alltid en symbol på trånad, längtan och kärlek. Jfr *Dröm på hafsstranden* (s. 107-108), *Amanda* (I, 149: 21-26), *Floden* (s. 291-293), *Suckarnes Mystèr* (s. 439-441), *Vattnet* (84: 1-6).

33 Solens och vattnets barn äro färgerna.
34 *För* före, framför. *L.*
36 *himlabågens* regnbågens. *L.*

112-114. LVII. *Elden.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 255-256, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har t. ex. Hs säkerligen haft *kaotiska* istf *chaotiska* (r. 30), *etern* istf *ethern* (r. 38), *qued* istf *qved* (r. 43).
Ordet *Ode* är säkerligen tillagdt af Hammarsköld.

I dikten är det formella inflytandet från Goethes hymnstil (*Gesang der Geister über den Wassern*) skönjbart; jfr anmärkning till r. 18-20. — Dikten ansluter sig till den idealistiska utvecklingslära, med elden uppfattad som den lifgifvande och skapande principen, hvilken Herder utvecklat under intryck från stoikerna och Zarathustras ljusreligion. I svensk poesi hade denna åskådning blifvit upptagen af Tegnér i *Elden* (J. U. II: 12-14), hvarom se Albert Nilssons framställning, *Tegnérs filosofiska och estetiska studier*, s. 126-129 (i Esaias Tegnér, Filosofiska och estetiska skrifter). Ett af hufvudställena befinner sig i *Älteste Urkunde des Menschengeschlechts* (1774), och lyder: »*Licht,* der Urquell der Schöpfung, was sich nur durch mehr und minder Grade von Reinigkeit und Stärke im Leben aller Wesen spiegelt. Was in *Baum,* in *Pflanze,* in *Thier*, im *Menschen* lebt und Seele heisst, ist mit eben so viel Stuffen der Läuterung nur *Licht!* nur *Feuer!* das steigt in Menschen wieder durch alle Klassen von Erhabenheit und Güte empor: aus solchem, solchem Feuer wird solche, solche Seele! bis Alles nach unendlichen Stuffen der Läuterung in *Ormuzd*, dem grossen Lichtmeere, *woraus alles ward,* zusammenfliesst, und *seyn wird, was es vor der Schöpfung war.*» (Herders Sämmtliche Werke, ed. Suphan, band VI, s. 495.) Det andra hufvudstället ingår i *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1785), del I, bok 5, sektion 2, och lyder: »In den tiefsten Abgründen des Werdens, wo wir keimendes Leben sehen, werden wir das unerforschte und so wirksame Element gewahr, das wir mit den unvollkommenen Namen *Licht*, *Aether*, *Lebenswärme* benennen und das vielleicht das Sensorium des Allerschaffenden ist, dadurch er alles belebet, alles erwärmet. In tausend und Millionen Organe ausgegossen, läutert sich dieser himmlische Feuerstrom immer feiner und feiner . . . Es ist dieser unsichtbare himmlische Licht- und Feuergeist, der alles Lebendige durchfliesst und alle Kräfte der Natur vereinigt.» (Citeradt efter originaluppl., Riga und Leipzig 1785, I, s. 300-301.) — Huruvida S. har direkt begagnat Herders källa, Anquetil Du Perrons verk *Zend-Avesta, ouvrage de Zoroaster* (Paris 1771, I-III), låter sig icke med bestämdhet afgöra. Säkerligen har Tegnérs dikt bidragit att gifva åskådningssättet aktualitet för honom; öfverensstämmelserna äro nedan i detalj påpekade, se särskildt r. 39-44.

1-3 Här, liksom i 6-8, är elden den i jorden fångne; jfr i *Elementerna* (s. 178) r. 33-40.

9-12 Jfr i Tegnérs *Elden:*

> Puls i ådrorna utaf naturen,
> växt i plantorna och lif i djuren,
> gudalåga, hvem har tändt dig an?

18-20 Dessa rader liksom r. 26-30, som poetiskt omskrifva en kemisk process, erinra om det optiska motivet (färgernas uppkomst genom vattnets och ljusets möte) i *Hymn till Vattnet* (110: 33-58); båda peka tillbaka på Goethes naturfilosofiska diktning.

31-38 Jfr i Tegnérs *Elden:*

> Säg oss, säg oss, är du ej den samma
> känd som snillets eller solens flamma,
> uti skaldens dikt, i vårens prakt?
> — — — — — — — — — — —
> och gör honom [= anden], som du gör asbesten,
> mera skön och ren!

39-44 Vid världsbranden skall elden för alltid lösgöra sig ur sin boja och stiga upp i himmelsrymden; men elden är icke blott den materiella elden, *strålar* (r. 42), utan också *andar* (r. 41) eller *idéer* (r. 42), som varit fängslade i sinnevärlden. Här framträder platonismen, som präglar äfven slutstrofen i Tegnérs *Elden:*

> Himlalåga, när den trötte anden
> en gång flyger till de blåa landen,
> der hon kanske bott för länge se'n;
> herbergera du den vilsna gästen.

Jfr äfven *Elementerna* (180: 45-48). Att det är genom elden, som en ny och fullkomlig värld skall uppstå, uttalades i Zend Avesta; föreställningen ligger till grund äfven för *Elementerna* och spelar in i följande dikt *Parabel,* liksom i Tegnérs *Elden.* Hos Herder uttalas samma uppfattning i det ofvan citerade stället ur *Älteste Urkunde des Menschengeschlechts;* i *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* följer omedelbart efter det citerade en passus, där det heter, att ljus- och eldanden vid den kroppsliga verklighetens upplösning höjer sig till sitt ursprungliga medium, förande med sig allt det, »was seiner Art geworden und mit ihm innig vereint ist» — jfr r. 41-42 hos S. Denna föreställning innehåller mera än den bibliska, att jorden skall förgås genom eld (Petri andra bref, kap. 3, vers 10), eller den af Valentinos framställda, att den i världen dolda elden skall slippa lös, förtära materien och själf förintas (Irenæus' *Ἔλεγχος*, bok 1, kap. 7). — Zarathustras ljusreligion skymtar äfven i *Suckan ur Stoftet,* där Oromazes (Ormuzd) jämnställes med Kristus (134: 56); och i psykologisk omformning framställes läran om eldens renande inverkan i *Elegi* (211: 84-87).

41 *lågor af andar* lågor, bestående af andar [och af idéer och af strålar]. *L.*

114-115. LVIII. *Parabel.*

Dikten föreligger på ena sidan af ett oktavblad, tillhörigt friherre A. Klinckowström.

11 *purpursken* ä fr *gyllne sken*

18 *Vid Ekos* efter ett ofullbordadt *Han fö*[ll]

19 Raden har urspr. börjat med *Dock lågans. Dock* har ändrats först till *dess*, sedan tillbaka till *dock*.

Dikten handlar om *röken* och ansluter sig på sätt och vis till dikterna om elementerna, särskildt till föregående dikt, *Elden*. Röken, som stiger upp ur det brinnande ekträt och blir till en molnsky (r. 28), uppfattas af S. som identisk med dryaden, hvilken, ursprungligen hörande hemma i himmelen (r. 23, 27), i mer än tusen år varit fängslad i eken (r. 9-16). Det som frigör dryaden ur hennes fängelse och tvingar henne återvända till himmelen, är elden (r. 17-24), hvilken alltså här spelar samma roll som i S:s *Elden* och Tegnérs poem med samma namn. — Dryaden är nämligen på samma gång en symbol på den i sinnevärlden fängslade mänskosjälen, som endast med sorg och motvilja lämnar det jordiska och återvänder till sitt himmelska ursprung (r. 1-2, 25-26). — För att det personliga momentet i denna parabel skall bli klart, är det nog att ur *Elegi* (211: 84-87) citera:

> En eld är smärtan. Mäktigt hon förvandlar
> I rök vårt hjertas älskade Idoler
> Och själarne i flammors bad hon renar
> Till eterns lätta salamanderlif.

5 *hon.* Röken, som blott är skuggan af dryaden, talar om henne i tredje person.

8 *vädrens* vindarnas. *L.*

11 *unga Solars.* Den nyfödda, i styrka tillväxande vårsolen är för S. ung.

14 *Dess* Floras. *L.*

18 *han* eken.

19-20 Veden (lågans föremål) höll dock ännu nymfen (dryaden) fängslad, fastän död.

21 *Till* till dess att. *L.*

24 *Hon.* Här kallar röken sig själf för *hon* (= dryaden), liksom r. 28; men i r. 26: *Jag.*

116-123. LIX. *Tingens Natur.*

S:s Hs är icke i sin helhet bevarad. Den här föreliggande texten stöder sig på fyra olika källor: 1) Prospektet till *Liljor i Saron,* Stockholm 1820, bevaradt i L. U. B:s exemplar af Liljor i Saron, för så vidt kändt är unikt. 2) Hammarskölds upplaga, III, s. 17-24. 3) ett manuskript, tillhörigt friherre A. Klinckowström, bestående af ett på båda sidor beskrifvet oktavblad och här kalladt *A.* 4) ett manuskript, tillhörigt fröken Lotten Dahlgren, be-

stående af ett litet oktavark, hvars första sida innehåller diktfragmentet, och på hvars tredje sida förekomma några meningar ur en af S. uppsatt ämbetsskrifvelse; här kalladt *B* och meddeladt i facsimile. Fördelningen på dessa källor framgår af följande öfversikt.

Titeln är hämtad från Hammarsköld och är möjligen af honom tillagd.
R. 1- 34 följa Prospektet.
R. 35- 67 följa Hammarsköld.
R. 68-140 följa *A*.
R. 141-184 följa Hammarsköld.
R. 185-206 följa *B*.
Sannolikt har Hammarsköld, såsom undertiteln *Fragment* anger, endast haft tillgång till lösa lappar med den första nedskriften, hvaribland *A* och *B*, och sammanfogningen af de olika partierna är säkerligen hans verk.

---

26 *Äoner.* Prospektet har *Aoner,* hvilket är tryckfel.
75 ä fr *det eviga Varandets lag*
79 *se* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *skåd*[a]
82 *triumfer* ä fr *triumferna*
Hs har *Skiftingar*
86 *stråles* ä fr *strålens*
Raden har urspr. lydt: *Liksom en stråles blick på den ogenomskinliga stenen.*
87 Här har urspr. följt begynnelsen på r. 89: *skulle vi finna att*
såge vi dem ä fr *skådade vi*
94 *vara* i radens fortsättning efter ett struket *äga*
96 *ändliga* ä fr *blifvande*
100 Raden lydde urspr.: *Varandet intet bor. Den eviga handlingen alltså*
Med ett hänvisningstecken är i nedre kanten af Hs tillagdt:
Men sig sjelf begränsa det kallas
Sjelfåskådning, förnuft.
101 *Den eviga handlingen* ä fr *Det eviga väsendet*
107 *äonernas.* Möjligen *Äonernas.*
112 *I* i radens fortsättning efter ett struket *och*
117 *som* inskjutet ofvanför raden.
124 *hälsa och* inskjutet ofvanför raden.
136 Punkten i radslutet osäker i Hs.
139 *hastar* ä fr *vänder*
189 *allhet.* Hs har möjligen *Allhet.*
190 *i mystisk förening, så ofta* ä fr *i oupplöslig förening*
191 S. har velat omarbeta versraden — sannolikt för att göra den mera flytande i metriskt afseende — och har då strukit *sätts och* och som fortsättning efter *så ofta* tillagt *för tanken* under raden. Versen har då lydt: *Varandet tänks som ett något, ett hvad, så ofta för tanken.* Emellertid har *tanken* ånyo strukits — medan *för* råkat få stå kvar —, troligen på

grund af upprepningen (*tänks* — *tanken*). Versen har sålunda blifvit ofullbordad. Här har den ursprungliga, metriskt hårda fattningen bibehållits. — En jämförelse med Hs i facsimile fordras, här liksom för r. 192 och 193, för att den textkritiska analysen skall bli fullt begriplig.

192 *Så kan du en kropp dig ej tänka.* Härofvan sannolikt en outförd omarbetning, afsedd att ingå efter *du.* Den lyder *förutan att krop[pen]*

193 I samband med närmast föregående ofullbordade ändring har *Utan ett kropplöst rum* strukits, men icke ersatts. Efter denna ofullbordade vers läses *Rum dig ej tänka en kropp.* De fem sista orden äro strukna, möjligen af Hammarsköld; där ofvan läses med Hammarskölds stil den af honom tilldiktade vershalfvan: *att innesluta Gestalten*

194 *då* inskjutet ofvan raden.
sätta. Hs har *sättas,* som måste vara skriffel.

195 *förut* inskjutet ofvan raden.

196 *rik* ä fr *hög*
af inskrifvet i ett nu oläsligt ord (och ?)

197 *den Höge.* Ordet *den* synes inskrifvet i ett nu oläsligt ord, som tyckes ha börjat med *h.*

198 *ur.* Möjligen *i.* De båda orden synas skrifna i hvarandra.

199 *mångfalden* ä fr *mångfald*
alstrad. Hs har *alstradt,* hvilket måste vara skriffel.

200 *Idéernas lysande rike* ä fr *Den lysande verld af Idéer*

201 *himmel* ä fr *form*[er]

204 *klart* tillagdt ofvan raden, troligen som ersättning för ett struket *fram.*
Gud inskrifvet i ett nu oläsligt ord.

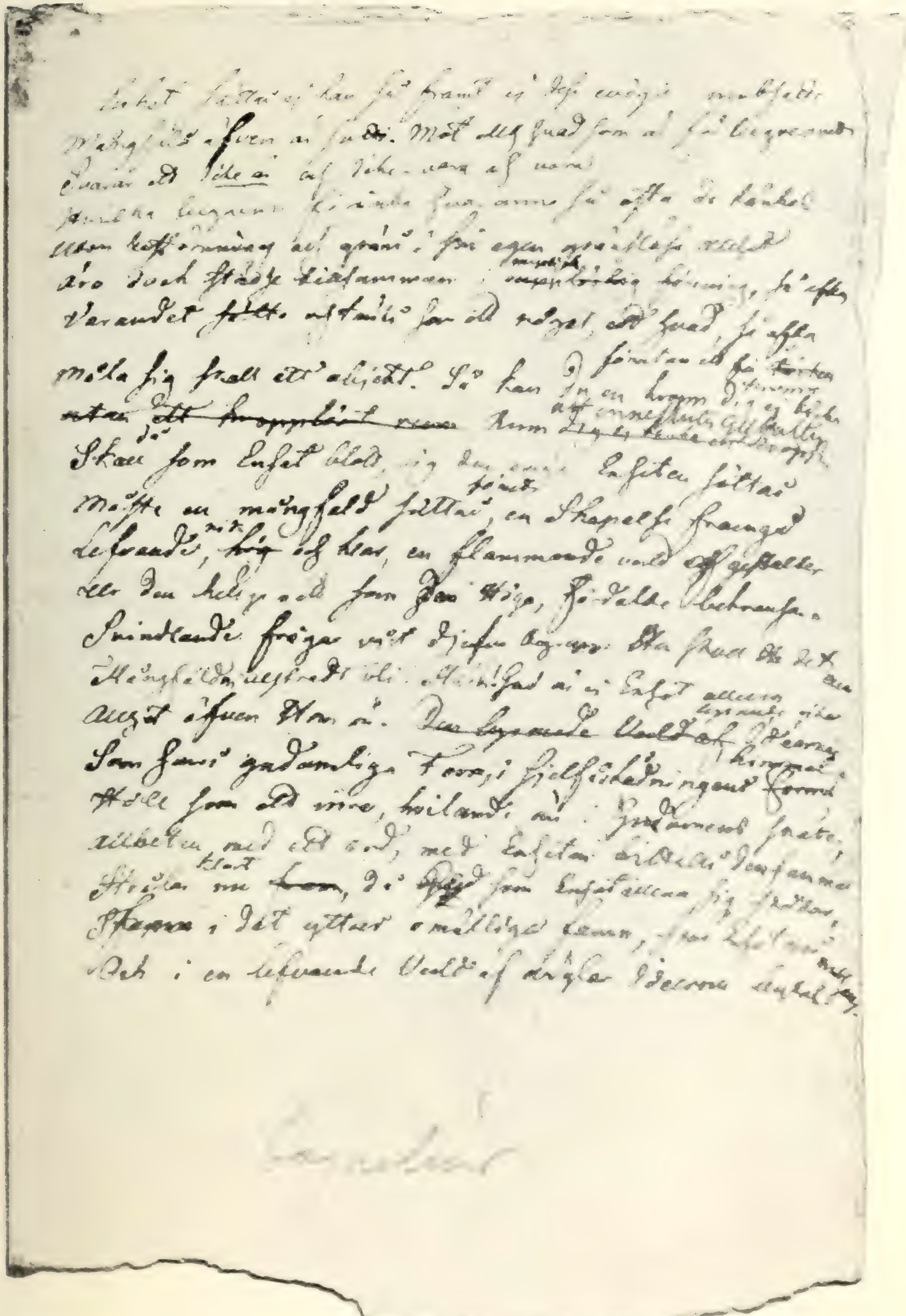
205 *Fram* inskrifvet i ett nu oläsligt ord, som synes ha börjat med *S.*
Kommat i radslutet liknar snarare en punkt.

Hammarsköld, som icke känt Prospektet, har för r. 1-34 tydligen användt ett nu förloradt Stagnelianskt fragment. En del afvikelser från den här meddelade texten kunna bero dels på godtyckliga eller oriktiga läsningar af Hammarsköld, dels på verkliga Stagnelianska varianter. Frånsedt smärre olikheter i interpunktion, stafning o. d. äro följande skiljaktigheter att anteckna.

3 *din plastiska kraft.*
4 *försonta*
7 *själarna*
13 *Då, i presterlig skrud,*
22 *töckenbekrigade,* — som dock är uppenbar felläsning eller tryckfel.
23 *födda*
25 *chrystalliska*
32 *lysande härar*
33 *med tindrande ljus*

Facsimile af handskriften till *Tingens Natur*, r. 185—206.
Bilaga till sid 150.

Denna ofullbordade dikt har af S. varit afsedd att ingå i *Liljor i Saron* — eftersom dess början trycktes på prospektet till samlingen, hvarom se ofvan — och kan sålunda dateras till omkring 1820. Den har uppenbarligen varit tänkt som ett konsekvent idealistiskt motstycke till den filosofiska materialismens stora lärodikt, Lucretius' *De rerum natura.* Äfven om titeln är tillagd af Hammarsköld — jfr ofvan! — så visar dock r. 24 (»Tingens natur förkunna jag vill»), att S. haft Lucretius till förebild. Stil och diktion peka åt samma håll, särskildt den nyktert logiska diskussionstonen i vissa partier. Hur representativt för romantikens sträfvanden detta S:s försök är, framgår däraf, att både Schelling, A. W. Schlegel och Steffens påyrkat en spekulativ lärodikt efter Lucretius' föredöme, men i motsatt anda, med samma entusiasm och samma energi i framställningen, men utvecklande den naturbesjälande åskådningen (Haym, Die romantische Schule, Berlin 1870, s. 800, 840-841).

Diktens syfte är att framställa världens ursprung ur Gud, ur det högsta åtskillnadslösa varat, det Plotinska *τὸ ἕν.* Därvid tar S. ingen hänsyn till den kristna skapelsehistorien, utan hvad han föredrager är en *emanationslära* i nyplatonsk anda. Han vill i likhet med Plotinos och Proklos skildra den process, genom hvilken mångfalden framgick ur enheten, världen ur Gud. Hos den gnostiske filosofen Valentinos uppfattas denna process mytologiskt: de ur Gud framgående krafterna uppfattas som änglaväsen, *äoner.* S. har delvis, såsom visas i kommentaren till r. 151-184, anslutit sig till den Valentinska spekulationen.

Men denna halft mytologiskt färgade spekulation behöfde en strängare vetenskaplig form. S. fann denna framför allt hos Fichte: han identifierade Guds självfutveckling i världen, sådan den föredragits af nyplatonici, med jagets självfutveckling i medvetandet, sådan Fichte framställde den. (En parallellisering mellan makrokosmos och mikrokosmos, universet och medvetandet äger rum äfven i *LII. Astronomisk Phantasi;* se kommentaren till denna dikt!) Det dialektiska skema, enligt hvilket jagets nödvändiga handlingar försiggå i Fichtes *Wissenschaftslehre,* lägges alltså af S. till grund för uppfattningen af världsprocessen. Detta är innehållet i diktens kärnparti, r. 68-150.

Genom denna förening af nyplatonsk emanations- och äonlära och Fichteansk dialektik hade S. kommit den Hegelska filosofien mycket nära, ty för Hegel var det dialektiska tankeskemat på samma gång lagen för den nödvändiga utvecklingen i den objektiva tillvaron, logiken identisk med metafysiken. Men ehuru sålunda öfverensstämmelserna mellan S:s dikt och Hegels spekulation ha sin naturliga förklaring — Proklos' emanationslära var ju enligt Hegels eget omdöme den filosofi, som kommit den spekulativa logiken närmast — så kan det anses som säkert, att S. känt äfven Hegel och tagit intryck af honom. Afdelningen r. 185-197, hvilken torde böra betraktas som en variant, icke inarbetad i den systematiska framställningen, visar nämligen de Hegelska kategorierna *vara—icke vara—*

blifva (något), samt det dialektiska sambandet mellan enhet och mångfald, utvecklade i en form, som knappast vore tänkbar utan Hegel. (Jfr kommentaren till *LXX. Uppoffringen* och *Suckarnes Mystèr* (s. 439), i hvilka dikter äfven Hegelskt inflytande framträder.)

S:s filosofiska receptivitet var emellertid förenad med stor självständighet, och hans spekulation måste betraktas icke som ett konglomerat af från olika håll mottagna influenser, utan som ett egenartadt skott på den filosofiska idealismens träd. Däri ha gifvetvis insmälts idéer och uppslag från de mest olika håll, såsom delvis framhäfves här nedan; självfva grundriktningen har emellertid varit den ofvan framställda: att med den Fichteanska och Hegelianska dialektikens hjälp ge den nyplatonskt-gnostiska emanationsläran vetenskaplig stringens. Att dikten icke nått fullbordan har, frånsedt de oerhörda språkliga och teoretiska vanskligheter, som den storslagna planen måste medföra, sannolikt sin grund i en särskild svårighet: det var för S. icke lätt att finna en öfvergång från den panteistiska idealismen i världsåskådningen till den skarpa dualism, som rådde i hans lifsuppfattning och känsla. De talrika dikterna om syndafallet — *XL. Vattnet, LXXV. Syndafallet, LXXVIII. Rodnaden, Kärleken,* s. 256, m. fl. — äro alla försök att lösa detta problem, men icke i teoretisk form, utan i mytologisk, influerad af bibeln och Platon.

---

1 Den kraft, som S. här åberopar, är identisk med kristendomens Helige Ande (jfr r. 9: »du verldarnes Ande»), men också med Plotinos' och Valentinos' *νοῦς*, genom hvilken idévärlden och mångfalden framgingo ur Gud (jfr r. 180-184). Detta gudomliga utflöde genomgår hela universum såsom den formbildande, skapande kraften (= den platonska och aristoteliska idén; se *XXXIV. Hösten* och kommentaren därtill!) Den är rörelseprincipen i den döda materian (r. 2-3), den lyfter sig ur mullen i blommor och allt organiskt lefvande (r. 4-5), och den sträfvar i människosjälen tillbaka till sitt gudomliga ursprung (r. 6-11). När S. på detta sätt fattar naturen som en stor enhetlig organism, lifvad af en världssjäl, ansluter han sig till romantikens poetiska spinozism, sådan den förkunnats af Herder och Goethe, men teoretiskt formulerats framför allt af Schelling. Det är den åskådning, som Schelling uttalade i *Epikurisch Glaubensbekenntniss Heinz Wiederporstens,* där han skildrar hur jätte-anden i universum kämpar sig fram genom alla döda och lefvande ting till fullt medvetande; öfverallt

Ist eine Kraft, ein Pulsschlag nur, ein Leben,
Ein Wechselspiel von Hemmen und von Streben.

Jfr härmed särskildt r. 2-3. — I prosaisk form uttalar Schelling samma tankar t. ex. i *Abhandlungen zur Erläuterung des Idealismus der Wissenschaftslehre,* publicerad 1797 och 1808 omtryckt i Philosophische Schriften, Band I. Det heter där bl. a.: »Da in unserem Geiste ein unendliches Bestreben ist sich selbst zu organisiren, so muss auch in der äussern

Welt eine allgemeine Tendenz zur Organisation sich offenbaren. So ist es wirklich ... Der stete und feste Gang der Natur zur Organisation verräth deutlich genug einen regen Trieb, der, mit der rohen Materie gleichsam ringend, jetzt siegt, jetzt unterliegt, jetzt in freieren, jetzt in beschränkteren Formen sie durchbricht. Es ist der allgemeine Geist der Natur, der allmählich die rohe Materie sich selbst anbildet. Vom Moosgeflechte an, an dem kaum noch die Spur der Organisation sichtbar ist, bis zur veredelten Gestalt, die die Fesseln der Materie abgestreift zu haben scheint, herrscht ein und derselbe Trieb, der ... ein und dasselbe Urbild, die reine Form unsers Geistes, auszudrücken bestrebt ist.» (Schellings sämmtliche Werke, Erste Abteilung, I, s. 386-387.) — Jfr härmed särskildt r. 6-7, där äfven S. betonar denna krafts ordnande inverkan på själen. — Kallar man denna kraft för *eld* — hvilket sker i r. 18: »din gudomliga eld» — så har man Herders idealistiska, Zoroasterfärgade utvecklingslära, såsom i *LVII. Elden*, hvarom se kommentaren därtill.

2 *hafvets suckande rymder.* Här ligger redan motivet till *Suckarnes Myster*, s. 439; se kommentaren därtill.

3 *plastiska drift.* Uttrycket tyckes vara en öfversättning af Swedenborgs benämning på natursjälen: Vis genitrix seu *plastica.* Inflytande från Swedenborgs terminologi kan måhända också spåras i namnet på Gud i r. 8: »Andarnes Sol». På samma sätt talar S. om »andeverdens Sol» (73: 11), om »Andesolen» (91: 30), »Ande-Solen» (219: 47), hvarmed öfverallt Gud åsyftas. I den astrologiska sol-dikten heter det (89: 15-18):

> Lär af mig af Tidens dunkla Sol
> Detta ljus som i Olympens vårar
> Fyller Andeverldens stora kropp
> Med sin vishet och sin godhet opp.

Visserligen brukar äfven Plotinos bilden af ljuset eller solen om det gudomliga, men det är framför allt för Swedenborg, som denna bild är karaktäristisk. Hos honom heter den andliga principen alltid Verlds-solen, Ur-Solen, Andesolen, och hela andevärlden, »den stora Människan» (jfr »Andeverdens stora kropp»), ter sig som ett firmament, ett stjärnsystem, kretsande kring centralsolen. Den jordiska solen är enligt Swedenborg blott en svag och matt härmning af Ande-solen; jfr S:s ofvan citerade rader.

4 Meningen är: materien (r. 3: »de stela massorna») förvandlas till skönhet och försonas med ljuset, när den tar organisk gestalt i vårblommorna (»klädde i skönhetens vårliga drägt»). Samma tankegång återfinnes i en sonnettcykel, 78: 29-37, och i *XXXIV. Hösten*, hvarom se kommentaren till denna dikt. Till grund för tanken ligger den platonska idéläran i den utformning den erhöll hos Aristoteles: idén är lika med formen, gestalten, som genomtränger stoftet och frambringar det organiskt ändamålsbestämda, enligt Kant besläktadt med det sköna, och därigenom på visst sätt i en intim förening försonar materien med idévärlden. Hos S. heter det därför (78: 37): »Ja! Skönheten är kropparnes försoning.» — S. ansluter sig här-

vid, såsom redan antydt, äfven till den Kantska estetiken, enligt hvilken det natursköna är vittnesbördet om en öfverensstämmelse mellan nödvändighetens och frihetens, naturens och andens världar. Samma åskådning uttalas 144: 23-24, där det om blomman heter:

Gestalten än ditt lif försonar
Och medvetslös är skönheten.

10 *Eviga suck från Gud.* Motivet till *Suckarnes Mystèr* (jfr r. 2); se särskildt 440: 7-9.

11-16 Denna skildring af den hemskt högtidliga stämning, hvari diktaren går till sitt värf, är påverkad af en liknande invokation i Claudianus' *De raptu Proserpinae;* se S:s egen öfversättning däraf, 57: 1-10. Det där brukade »dristiga quäden» (r. 3) återvänder här i r. 34: »dristiga sånger».

17-19 Jfr hos Lucretius (I: 50-51):

Vänd till min börjande sång nu ditt öra och fjärma din ande
bort från hvardagliga värf till den eviga sanningens satser!
(Axel Jacobssons öfversättning, Stockholm 1903.)

21 Tankegången i L. (s. 99): »Ej för dig Vetandet allena.»

23 *Hyle.* Den platonska materien; sinnevärlden.

24-28 Den här brukade bilden af en outtömlig källa är den som Plotinos oftast använder för att ge en föreställning om emanationernas framgående ur det Ena; se t. ex. Ennead. V, bok 2, kap. 1, och bok 3, kap. 15, eller Ennead. III, bok 8, kap. 9 (eller, i vissa upplagor, 10): »Tänk dig en källa, som icke har något ursprung i sin ordning, men som meddelar sig själf åt floderna, utan att hon uttömmes af floderna, men stilla hvilar i sig själf.» — Outtömligheten (jfr hos S. r. 26) är för Plotinos karaktäristisk, hvarom se kommentaren till r. 151. — De öfriga af Plotinos älskade bilderna för symboliserandet af denna process förekomma hos S. r. 38-41 och 106-108; jfr kommentaren därtill.

26 *Äoner.* Ordet är här, säkerligen med afsikt, dubbeltydigt: det betecknar dels emanationerna ur Gud, personifierade, dels långa tidrymder.

28 *lifvets glada familj.* Uttrycket är en efterbildning af den i Codex Nasaræus förekommande formeln *Vitae familia* (se t. ex. I, s. 235.)

29-34 Denna passus erinrar till innehåll och ton om ett par ställen hos Lucretius, I: 52-53, 140-145, riktade till vännen som dedikation:

Hvad jag har samlat med möda och flit och dig bjuder som gåfva,
icke förskjuta du må med förakt, förrän värdet du insett.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Detta till trots ditt intresse och hoppet att vinna din ljufva
vänskap mig manar med kraft och mig bjuder hvar möda att trotsa
och att min hvila och ro under sommarens nätter försaka,
medan jag söker de ord och den form, som sig lämpa att tända
tänkandets bloss i din själ till att lysa de svindlande djupen
af din förnimmelses värld och att göra den möjlig att fatta.
(Axel Jacobssons öfversättning.)

31 *Den tregestaltade Månen.* Månen har tre gestalter, som fullmåne, i nedan och i ny.
35 Det starka betonandet af varandets enhet är influeradt af Plotinos; jfr 131: 45 och kommentar därtill. Det sanna varandet (οὐσία) är enligt Plotinos det ena (τὸ ἕν); han förklarar t. o. m. det grekiska ordet för vara (εἶναι) vara en afledning af ἕν (ett); se Ennead. V, bok 5, kap. 5.
37 *dess ändlösa hvad.* Denna term är af S. skapad i anslutning till den medeltida skolastikens (Thomas ab Aquino) *quidditas.* Härmed åsyftas den empiriska *individualiseringen.* Den fullständiga realiteten är Gud (*ens realissimum*, det rena varat; jfr Anshelms ontologiska bevis); men hos alla skapade ting förenar sig med varat *quidditas* (»hvad-heten»), den individuella utformningen i materien, som i sig själf är en blott möjlighet och först genom det från Gud i olika grader utströmmande varat får verklighet. Jfr härmed r. 37-38: »dess tusen möjliga former, eller dess grader». — Denna Thomas' tankegång är en omdaning af Aristoteles' lära om form och materia: i materien existerar väsendet (οὐσία) endast som möjlighet, först genom formen (= den platonska idén) får det verklighet. Denna tillämpning af idéläran har S. lagt till grund särskildt för den tredje sonnetten i cykeln *XXXIV. Hösten* (s. 76), och den framträder i fortsättningen af denna dikt, r. 116-121.
38-41 Denna bild till belysande af förhållandet mellan enhet och mångfald, Gud och världen, är den för Plotinos mest typiska; jfr kommentar till r. 150.
42-43 Det högsta, fullkomliga varat identifieras här uttryckligen med Gud, efter Aristoteles' föredöme i Metafysikens 12:te bok.
44-56 Denna framställning af Gudsidéns skiftande speglingar hos olika folk och individer finnes för första gången hos kyrkofadern Irenaeus, hos hvilken S. sökt upplysning om den gnostiska spekulationen. Den utvecklas i de fem böckerna mot kättarna (Ἔλεγχος), bok 4, kap. 11-15, och bok 3, kap. 12, där det bl. a. heter: »Äfven apostlarna veta icke sanningen, utan allt efter beskaffenheten af sin åsikt om Gud upptogo de undervisningen, så långt som de kunde förstå den.» »Ju mera vi bli delaktiga af hans gåfva, dess mera älska vi honom.» Jfr särskildt r. 45-47.
55 *Demiurg.* Här fattad som denna världens furste, de timliga skatternas Gud, Plutus.
62 *gestalter.* Gestalterna, formerna, äro Guds idéer, emanationerna ur Gud, »Guds tankar» (76: 32). Jfr kommentar till r. 4 och r. 37.
65 *morgonligt drömd af en vaknande vår.* Sippan är den form, hvari en af den gudomliga världssjälens morgondrömmar materialiserats. Det är den Herder-Schellingska utvecklingsläran — i sista hand en ny form för Aristoteles' på Platons idélära grundade naturfilosofi — som utgör bakgrunden. Alldeles samma idé uttalas (143: 4) icke om sippan, men om rosen, »Psyches morgondröm».
66 Latinismen i denna fras är säkerligen en influens från Lucretius.

68 När S. här tar steget att identifiera vara och handla — hvarigenom det ena, högsta väsendet föres en grad närmare mångfaldens värld — så är han, som i den inledande noten framhäfts, framför allt beroende af Fichte. För Fichte existerade icke något »Varande kraftlöst och dödt» (r. 70) — däraf hans kritik af substansbegreppet och enkannerligen det dogmatiska Gudsbegreppet — utan till grund för allt ligger enligt honom ett *handlande* (Thun). Jaget (eller själen) utgör icke en *Thatsache,* utan en *Thathandlung,* en fri verksamhet, hvars produkt är självmedvetandet. — Denna Fichteska grundsyn öfverför S. på Guds existens; och han stöder satsen om identiteten mellan handla och vara genom exempel ur naturens och den omedelbara erfarenhetens värld (r. 75-82), som föra tanken till den grekiska naturfilosofins naiva skarpsinne. Den sist brukade bilden om växternas strid med yttervärlden har nästan Heraklitisk karaktär (»striden alltings fader»), och i båda bilderna betonas den rolösa förändringen liksom hos Heraklitos; men på samma gång kan man i r. 79-82 läsa ett vittnesbörd om hur nära den idealistiska utvecklingsläran i sin natursyn kunde komma den moderna realistiska. — Emellertid får man vid S:s identifiering af handla och vara utom Fichte äfven erinra om Aristoteles' lära, att det fullkomliga varat (den rena formen) är en i sig själf hvilande verksamhet, *actus purus,* samt om Plotinos' (och nypytagoréernas) omtolkning af idéläran, hvarigenom idéerna bli, icke hvilande, självständiga substanser, utan innehållsbestämningar i gudomens själsliga handlande.

74-75 Den kunskapsteoretiska åskådning, som här framträder, är påverkad af Fichte. »Det eviga Varandet» kan liksom det rena jaget icke direkt iakttagas, det är ren, omedelbar aktivitet; hvad reflexionen kan gripa är spåren af denna handling, ett redan »kraftlöst och dödt varande» (r. 70). På denna punkt öfverensstämmer Fichtes och Stagnelius' uppfattning helt och hållet med den moderna Bergsonianismen. Jfr äfven r. 83-90, där kriticismen föredrages i den formen, att ett förnuft, upphöjdt öfver tids- och rumsuppfattningens begränsning, skulle se tillvaron icke som döda, mörka ting (r. 85-86), utan som en ström af handling och lif, kvällande fram ur Gud som källa. Denna konception svarar mot Bergsons genom intuitionen förmedlade syn af »den skapande utvecklingen». Hos S. (r. 62-63):

Alla gestalter så, som, likt hafvets stormande vågor
Hvimla i Tid och Rum, utströmma från honom allena.

91 Efter att (från och med r. 78) ha identifierat vara med handla, går S. här ett steg längre, fortfarande i anslutning till Fichte, och identifierar handlingen med åskådandet, medvetandet. Det är samma tankegång som Fichte framställer i *Zweite Einleitung in die Wissenschaftslehre* (1797), Sämmtliche Werke I, s. 458-463: det ursprungliga handlandet kan icke ha afseende på något annat än sig självt, det är en i sig själf återvändande verksamhet (»in sich zurückkehrendes Handeln»); att handlandet har sig självt till objekt vill säga att det åskådar sig självt, är självåskådning, själfmedvetande, intelligens — Fichte är här framme vid begreppet den in-

tellektuella åskådningen. Hos S. formuleras detta i r. 91-93, 99-101. — I detta sammanhang utvecklar Fichte (*Zweite Einleitung in die Wissenschaftslehre*, ibidem, s. 488-491), att jagets första orsakslösa, omedvetna »Selbstbeschränkung» — som hos Fichte spelar samma roll som Ding-an-sich hos Kant — är grunden till kategorierna och hela medvetenhetsinnehållet. Hos S. tillämpas detta på det gudomliga varandet och dess medvetenhetsinnehåll (= världen) i r. 94-98:

> För att vara sitt mål ursprungliga handlingen alltså
> Måste af evighet re'n sig sjelf begränsa och denna
> Första begränsning är grunden till alla de ändliga former
> Hvilka i Tid och Rum att Enhetens under förkunna
> Sprida sig tallöst ut i ett brutet växlande skimmer.

— Men hela denna Fichteska deduktion öfverensstämmer å andra sidan med Plotinos, enligt hvilken den gudomliga verksamhetens första sfär är tänkandet, intellektet (*νοῦς*). Genom nūs söndrar sig den gudomliga enheten i en tvåfald, tänka och vara, medvetandet och medvetenhetsobjekten, hvarvid det gudomliga bevaras som identiteten mellan dessa båda motsatser, som intellektets eviga, oföränderliga åskådande af sitt eget oföränderliga innehåll (Ennead. V, bok 3, kap. 4-10 och bok 4, kap 2.) Härtill svarar hos S. det grandiosa partiet r. 101-111. Om den däri ingående spinozismen, se nedan!

101-111 Denna skildring är, såsom ofvan visats, baserad både på den Fichteska läran om den intellektuella åskådningen och på Plotinos' lära om intellektets (nūs') självåskådning, men dessutom gör sig gällande ett starkt inflytande från Spinozas framställning af *amor intellectualis Dei.* I Etiken, del V, afhandlas i slutpartiet denna *amor Dei,* som är enheten af Guds kärlek till människan och människans kärlek till Gud. I 27:de propositionen betonas det, att den är den högsta tillfredsställelse, som finnes (summa, quæ dari potest, mentis acquiescentia), i 33:dje, att den är evig (aeternus), i 35:te heter det, att Gud älskar sig själf med oändlig kärlek (Deus se ipsum amore intellectuali infinito amat), och i 37:de, att det icke finnes något i naturen, som kan motverka eller upphäfva denna kärlek (nihil in natura datur, quod huic amori intellectuali sit contrarium, sive quod ipsum possit tollere). — S. utvecklar i sublimerad form dessa tankar om denna kärleks evighet och okränkbarhet genom naturförloppen, och i motsats till den för Spinoza så karaktäristiska geometriskt-statuariska oföränderligheten ser han fenomenvärlden underkastad den Heraklitiska rastlösa förändringen; jfr särskildt r. 108-109, där Heraklits bild om floden utvidgas till att gälla den kosmiska strömmen af växling och lif. Om Heraklitiska inslag hos S. se kommentar till r. 68; jfr äfven S:s Heraklitcitat i *Kyrkogården,* s. 434.

107 *äonernas mäktiga träd.* Det är sannolikt, att den nordiska mytologiens världsträd, Yggdrasil, påverkat S:s fantasi vid skapandet af denna bild (jfr I, 268: 27-28. »Och högt öfver Nordlandets kullar och vatten Stjern-

blommande Ygdrasill skälfver i natten»); men den ansluter sig också till en af de liknelser, hvarmed Plotinos söker åskådliggöra förhållandet mellan det ena och alltet (Gud och världen): det talas i Ennead. III, bok 8, kap. 9, om alltets lif såsom »lifvet i ett väldigt träd, spridande sig genom hela trädet, medan principen förblifver, icke förlorande sig i det hela, utan liksom fast grundad i roten». Här framstår, liksom hos S., kontrasten mellan lifsföreteelsernas ändlighet och förgänglighet och lifsprincipens oförstörbarhet och evighet.

112 S. fortsätter här analysen af det först som handling, sedan som självåskådning (förnuft) bestämda varandet. Det är på en gång *ett* och *allt* (»ett som är Allt», r. 115, ἓν καὶ πᾶν). Plotinos lär på samma sätt om nūs, att han är enheten, som bär mångfalden i sig (πλῆθος ἕν); se Ennead. V, bok 3, kap. 15; bok 4, kap. 2; bok 9, kap. 6: »intellektet är alltså det varande, det innehåller allt i sig själft, icke i rumslig mening, utan så som det äger sig själft och bildande enheten för detta allt.» — Detta all-ena är icke blott väsen, utan, såsom åskådningsobjekt, också form, hvilket framgått redan af r. 93 och r. 102 och ytterligare betonas i r. 112 och r. 114. Denna bestämning pekar tillbaka på Aristoteles' lära om den rena formen som det fullkomliga varat, hvari all möjlighet är verklighet, som den högsta idén, svarande mot det godas idé hos Platon och innehållande alla lägre idéer, som källan till allt skeende och all rörelse. Denna Aristoteles' tankegång, utvecklad särskildt i Metafysikens 12:te bok, är hos S. upp repad i r. 113-120. Äfven för Aristoteles är denna form identisk med Gudomen, såsom S. understryker i r. 120-121. — Den aristoteliska naturfilosofien, med sina grader från död orörlighet upp till den rena formen, som är idel aktualitet, ligger till grund för S:s syn i r. 114-119.

116 *Likt strålar från Solen.* Den Plotinska bilden liksom i r. 38-41; jfr kommentaren till r. 151.

117 Den Plotinska bilden af ett träd; jfr r. 107 och kommentar därtill.

122-123 *det första Lifvets saliga barn.* Termen är hämtad från Plotinos, som nämner intellektet (nūs, det gudomligas första uppenbarelse) det första lifvet, det första och hela lifvet, ζωὴ ἡ πρώτη καὶ πᾶσα. Se t. ex. Ennead. III, bok 8, kap. 9. Äfven i Codex Nasaraeus brukas termen Vita Prima (se t. ex. I, s. 3). — Det första lifvets saliga barn äro de rena idéerna, existerande i det gudomliga självmedvetandet, men icke materialiserade i sinnevärlden. Hos S. jämställes, här (r. 122-125) som alltid, den platonska idévärlden med den kristna änglavärlden.

126-129 S. uppvisar här, att det all-ena innehåller tvåfalden, eftersom det sönderfaller i handlingen och handlingens föremål, medvetandet och medvetenhetsinnehållet, Väsendet och Formen, såsom S. i r. 129 nämner motsatserna i anslutning till r. 93, 102, 110 och 120. — På samma sätt heter det hos Plotinos, Ennead. III, bok 8, kap. 8 (i vissa uppl. 9), att »intellektet (nūs) är på en gång tänkande och tänkt [νοῦς och νοητόν], och följaktligen två på en gång». Plotinos fortsätter omedelbart: »Men om tvåfalden

är gifven, så måste man söka något på andra sidan denna tvåfald. Hvad då Månne enbart tänkande [νοῦς]? Men med hvarje tänkande är förenadt det tänkta [νοητόν].» Det är genom denna svårighet som Plotinos tvingas att gå tillbaka till det all-ena, öfver nūs upphöjda; hans förfaringssätt är ett induktivt stigande. S., som rör sig i motsatt riktning, från enheten (Gud) till mångfalden (världen), synes i alla fall ha känning af samma svårighet, enhetens klyfning i tvåfalden. Han söker därför i det följande, r. 130-150, ge en förklaring till den motsats mellan väsen och form, som han i föregående afdelning (r. 91-125) nöjt sig med att konstatera.

130-136 Då S. här söker förklara tvåfaldens uppkomst ur enheten, är det samma problem som Fichte icke undgår i sin Wissenschaftslehre: hvarifrån den skranka, den »Anstoss», som ligger till grund för den ursprungliga handlingens självinskränkning och därmed för det af jag och icke-jag sammansatta medvetandet? S. följer här icke Fichte, som vägrar att söka klyfningsprincipen utanför jaget (se *Anweisung zum seligen Leben,* Sämmtliche Werke, V, s. 450-460), utan antar en *yttre* skranka. Han motiverar detta särskildt i r. 135-136: det innehåll, som skådandet (tänkandet) är riktadt på, måste vara icke en del af skådandet, utan hela skådandet. En vanlig klyfning är icke till fyllest: hvarje del måste på samma gång vara det hela, enheten måste bestå på samma gång som tvåheten (jfr r. 130-132). Äfven Aristoteles betonar i sin Metafysik, bok 12, kap. 9, att det rena, gudomliga tänkandet måste ha sig själf och intet annat till innehåll, så att det tänkta och tänkandet äro identiska (νόησις νοήσεως). Men allra närmast öfverensstämmer S:s argumentering med Nicolaus Cusanus' tankegång i *De visione Dei,* kap. 12 (Opera, Basileae [1565] ex officina Henric Petrina, s. 192) där det inskärpes, att Gud är den seende, det synliga och seendet själft på en gång, att han på en gång skapar och skapas, och där till slut heter: »Det förefaller mig, som skådade du allt i dig såsom en sig själf åskådande kraft.» (Deinde occurris mihi, ud videas in te omnia, quasi virtus se intuendo.) S:s r. 136 är nästan ordagrant lika, såsom redan påpekats i Axel Herrlins Studier i Nicolaus' af Cues filosofi, s. 45.

137-142 Denna yttre skranka, som föranleder självmedvetandets och tvåfaldens — och därmed naturligtvis mångfaldens — uppkomst, liknar S. här vid en spegel, som återkastar ljuset (ljuset är hos Plotinos lika väl som hos Fichte symbolen för det gudomliga lifvet). Denna bild brukas ständigt af Saint-Martin vid framställandet af hans emanationslära; i *L'esprit des choses* bär ett kapitel (I, s. 50-53) titeln *De l'Esprit des Miroirs divins, spirituels, naturels,* och det heter bl. a.: »La raison pour laquelle Dieu a produit des millions d'êtres-esprit, est pour qu'il pût avoir, dans leur existence, une image de sa propre génération; car sans cela, comme on l'a vu plus haut, il ne se connoîtroit pas lui-même, parce qu'il procède toujours devant lui; encore, malgré ces innombrables miroirs qui rassemblent de tous côtés, autour de lui, ses universels rayons, chacun selon leurs propriétés particulières, il ne se connoît que dans son produit et son résultat,

et il tient son propre centre éternellement enveloppé dans son ineffable magisme.» Äfven Saint-Martin betonar alltså speglarnas nödvändighet för Guds självmedvetande. — Dock bör det hågkommas, att äfven Plotinos brukar samma bild för att förklara iakttagelsen och medvetandet. Det heter i Ennead. I, bok 4, kap. 10: »Iakttagelsen (ἀντίληψις) tyckes äga rum och uppstå, när tanken böjer sig och det, som enligt själens lif rör sig, liksom kastas tillbaka, på samma sätt som i en spegel den på den glatta och glänsande ytan hvilande bilden.» Äfven Nicolaus af Cues — se kommentar till 130-136 — brukar dessa bilder i kap. 12 af *De visione Dei.* Han talar om »en mur, som är allt och intet på en gång» (murus, omnia et nihil simul), jfr S:s »skiljande vägg», »det tomma Intet» i r. 149 och 146; han tänker sig Gud »se allt i sig själf, som en lefvande spegel, där allt återkastas» (te videre in te omnia, quasi speculum vivum, in quo omnia relucent). — I bilden af flickan, som njuter sin egen skönhet (r. 141-142), ingår en erinran om Spinozas *amor intellectualis Dei,* se kommentaren till r. 101-111; tydligare framstår det i de följande raderna 143-145.

143-150 Den speglande skrankan identifieras här med *Intet;* den kunde lika väl ha kallats för *materien.* Enligt Plotinos lika väl som Platon är nämligen materien okroppslig, egenskapslös, till sitt väsen lika med absolut negativitet, icke-vara (Ennead. V, bok 4; III, bok 6, kap. 6-19). Den är med andra ord det mörka tom-rummet (jfr r. 146), den är formlös, innehållslös möjlighet, och kan därför jämställas med skaldernas kaos (r. 147). Plotinos brukar om materien spegel-bilden; det heter, att tingen uppenbara sig i henne »liksom bilder i en spegel» (Ennead. III, bok 6, kap. 7), och att utan materien ingenting skulle existera, lika litet som en spegelbild utan spegel (Ennead. III, bok 6, kap. 14). — Jfr därmed r. 148-150.

151 I den här följande afdelningen (till och med r. 175) ger S. en skildring af Intet, såsom till sitt väsen tomhet (r. 158: »tomma, förfärliga djup!») och mörker (r. 151: »dunkla, nattliga sköte»), men på samma gång identiskt med materien, ur hvilken allt ändligt har sitt upphof (r. 162); jfr kommentaren till r. 143-150. Den bild, som S. därvid brukar, då Gud liknas vid en sol, som med sin utstrålning ger kraft och rörelse åt atomerna, hvilka eljest skulle sjunka in i det mörka, döda Intet, är karaktäristisk för Plotinos, ehuru den brukas redan af Platon, i *Staten;* se t. ex. Ennead. VI, bok 8, kap. 18 (det Ena verkar »i likhet med ljuset, som utbreder sig vidt och bredt och dock strålar fram ur en i sig själf blifvande källa»), eller Ennead. I, bok 7, kap. 1 (»på det Ena hänger allt... på samma sätt är Solen medelpunkten för ljuset»), eller Ennead. V, bok 1, kap. 6, där det heter: »Det Ena frambringar det skapade liksom en rundt omkring frambrytande glans, liksom solens glänsande ljus strålar fram på alla sidor ur henne, *som förblir oförändrad.*» De sista, här kursiverade orden, äro särskildt typiska för Plotinos' emanationsteori, som icke lär en sönderstyckning, ett utflödande af det gudomliga väsendet, utan en utstrålning (i analogi med ljusets), hvarvid källan förblir oförminskad. S. betonar detta

från de flesta emanationslärorna afvikande drag i r. 166, och på samma sätt i r. 26.

153 *glänsande brudar.* Planeterna, som kretsa kring sin sol, föreställas som solens brudar.

155 *Tidernas Jordan.* Tidsexistensen, den rastlösa förändringen, liknas vid en flod.

157 Samma bild, som här brukas om rymden, återfinnes i *Suckarnes Mystèr* om hafvet (»blåa längtansfulla armar», 440: 25).

172 Solen är Guds bild, Guds skugga; jfr kommentar till r. 3.

176 I den här följande afdelningen (till och med r. 184) framträder tydligt påverkningen från gnostikern Valentinos' skapelselära. Valentinos antar i anslutning till platonismens *hyle* utanför det gudomliga varandets värld (*τὸ πλήρωμα*, fullheten) en »mörkrets och tomhetens rymd», *τὸ κένωμα.* Se Irenaeus' *Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, bok 1, kap. 4. Det är denna *kenoma,* som S. talar om i r. 183: »tomhetens gränslösa famn». I *Dröm på Hafsstranden,* som också besjunger vattnet (jfr här r. 181-182), har likaledes den gnostiska terminologien legat nära till hands för S.; det talas där om »fullhetens sjöar» (108: 30, jfr kommentaren därtill). — Äfven Valentinos' äon-lära har här influerat: *tystnaden* (r. 179), som tjänade Gud innan de andra äonerna funnos till (r. 176-177), är identisk med Valentinos' *Σιγή* (Stillheten, Tystnaden), som är den äldsta af alla äoner och länge lefvat i ensamhet med *Βυθός*, den dunkla urgrunden, det gudomligas odifferentierade djup. Se Irenaeus' citerade verk, bok 1, kap. 1. — Detta motiv ligger också till grund för sonnetten *Tystnaden,* s. 203; se kommentaren därtill. Jämför man nu den där gifna framställningen, särskildt r. 1, med r. 151-184, så blir det troligt, att S. identifierat Intet (den tomma materien) med Valentinos' *Βυθός* (= afgrund, djup); därpå tyder r. 158 (»tomma, förfärliga djup»), och därpå den svårförklarliga r. 152, enligt hvilken andarna (äonerna) framgå ur Intet. På samma sätt i sonnetten om Tystnaden: »född ur Intets underbara, fördolda famn.» Enligt Valentinos är ju Bythos (*Βυθός*) ursprunget till alla äoner, men Bythos är ingalunda identisk med materien eller den Gud motsatta principen (kenoma), utan tvärtom det outvecklade gudomliga varandet. S. för alltså in dualismen på en långt tidigare punkt af processen än Valentinos; för Valentinos sker hela pleromas (äonvärldens) utveckling enbart ur den gudomliga principen, för S. ligger negationen (= materien) till grund för utvecklingen. Denna karaktäristiska omtolkning af Bythos från en positiv till en negativ princip har uppenbarligen skett under påverkan från Hegel, såsom tydligt framgår af r. 185 och följande.

Fästets äoner stjärnorna, som äro andeväsen, änglar.

177 *Rummets Olymp* himlahvalfvet.

180 *Den eviga Kärleken.* Det rena, gudomliga varat, till sitt väsen bestämdt som handling, självåskådning, enhet och allhet, väsen och form, erhåller här det ur den kristna dogmen hämtade attributet *evig Kärlek;*

det är gifvetvis icke en logisk begreppsutveckling, som S. därmed åsyftar, utan en poetisk-religiös konkretisering, som föregriper senare faser. På samma sätt kallades det gudomliga varandet i r. 161 »Kärlekens thron», »Nådens och Sanningens rike».

181 *Ropte åt Intet: älska och blif!* Det rena Varat förenar sig med Intet (= materien) och därur uppstår skapelsen, den materiella världen, en förening af dödt stoff och lefvande form. I denna uppfattning är S. påverkad af Aristoteles' naturfilosofi, med dess motsats mellan form (= idé) och stoff, verklighet och möjlighet, ehuru stoffet för Aristoteles är kroppslig materia, icke ren negation som för Platon och S. Tydligast framträder detta aristoteliska inflytande i r. 182, som skildrar, hur materien får lif och rörelse genom sin längtan efter den gudomliga formen. Enligt Aristoteles är det just på detta sätt, som den gudomliga formen verkar på stoffet: världen och allt hvad som sker däri har sitt ursprung i materiens längtan efter Gud. — Men denna S:s framställning af Varats och Intets förening till Blifva (»älska och *blif!*») är ur logisk synpunkt en ren tillämpning af Hegels spekulativa logik, där *das reine Seyn* och *das reine Nichts* förenas i kategorien *Werden.* Att S. tolkar blifvandets kategori i den konkreta symbolen af strömmande vatten (r. 182) ligger helt och hållet inom Hegels idésfär; i första anmärkningen till kategorien *Werden* (Wissenschaft der Logik, Nürnberg 1812, I, 1, s. 24), anför han, att redan »der tiefsinnige Heraklit» anat sanningen, då han gent emot Parmenides och eleaterna häfdade, »dass Alles *fliesst,* das heisst, das Alles Werden ist». — Vattnet är hos S. alltid en bild af längtan, förändring; jfr kommentar till 109: 19.

183 *Guds Ande.* S. anknyter här vid den bibliska skapelsemyten och ger den, genom upptagandet af den kristna dufvosymbolen, en konkret form, som ur filosofisk synpunkt icke kan motiveras. Detaljen är betecknande för S:s benägenhet att förena synkretistisk spekulation med upptagandet af mytologiska element från olika håll.

185 Denna sista afdelning (till och med r. 208) är möjligen — såsom i den inledande noten påpekats — icke en fortsättning af det föregående, utan en variant, afsedd att ersätta andra partier. I hvarje fall är det uppenbart, att den i strängare dialektisk form ger en ny framställning, eventuellt en teoretisk förklaring, till den förut skildrade skapelseprocessen. I rent Hegelsk anda uppvisas här, huru vara och icke-vara, som i sin abstrakta renhet förinta hvarandra (Hegel: »jedes in seinem Gegentheil verschwindet»), förenas i hvarje *något* som har konkret existens. Hos Hegel leder denna förening till *Werden,* till *Daseyn* och *Etwas,* som i sig involverar *Bestimmtheit* och *Grenze* (Wissenschaft der Logik, I, 1, s. 1-64); jfr hos S. »utan bestämning och gräns» i r. 189. — På samma sätt förutsätta enligt S. enhet och mångfald hvarandra. Bådadera innehållas i det gudomliga varat, och i samma stund som enheten utdifferentieras (r. 194) — nödvändigheten däraf har framställts redan i r. 130-132 — måste äfven

mångfalden framstå som något i och för sig existerande. Därmed har den i Gud inneslutna mångfalden fått objektiv tillvaro (r. 200-202), idéerna, som varit former och krafter i Gud, liksom i Plotinos' intellekt (nūs), ha öfvergått till en änglavärld, en äonvärld (r. 205-206). — Denna punkt i världsutvecklingsprocessen synes vara identisk med den i r. 179-184 framställda.

123-127. LX. *Deboras Segersång.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 215-218, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *där* istf *der* (r. 15), *korer* istf *chorer* (r. 34) o. s. v. Ordet *Ode* är säkerligen tillagdt af Hammarsköld.

Dikten utgör en parafras af Deboras segersång, Domarebokens 5 kap. Till grund för S:s behandling har dock icke legat den svenska bibeltexten, det framgår af ett stort antal detaljer, t. ex. r. 20-21 eller r. 85-86. Det förra stället är nämligen där alldeles fördärfvadt och lyder: »Et nytt hafver Gud utvaldt, portarne hafver han bestridt»; och på det senare stället har den fina psykologiska iakttagelsen i originalet alldeles försvunnit: »The visesta ibland hennes qvinnor svarade, tå hon så jämmerliga qvidde.» I båda fallen har S. riktigt fattat betydelsen i grundtexten. — Deboras segersång förelåg emellertid i flera andra kända öfversättningar, bl. a. i tvenne inbördes något skiljaktiga af *Herder*, i Vom Geist der Ebräischen Poesie och i Briefe, das Studium der Theologie betreffend, samt i öfversättning af *J. A. Tingstadius* och af den vid 1700-talets slut arbetande bibelkommissionen. En närmare undersökning af S:s dikt visar, att den är byggd närmast på Tingstadius' öfversättning, som bl. a. ingår i »Samling af de skaldestycken, hvilka i Gamla Testamentets historiska böcker finnas strödda», Upsala 1795, s. 32-39. En stor del verbala öfverensstämmelser göra detta bevisbart; dessutom har Tingstadius' öfversättning genomgående gifvit S. det rytmiska uppslaget. Jfr härom nedan! — Dikten, som i formellt afseende rätt mycket har karaktären af ett experiment, kan icke med säkerhet dateras — ingen Hs är bevarad — och den möjligheten är icke utesluten, att den tillkommit före 1818: innehållet ger ju inga kronologiska hållpunkter. Den har emellertid här sammanställts med den efter 1818 författade *LXI. Fångarne*, då båda behandla gammaltestamentliga motiv och ge uttryck för en stark, religiös, mot hedningarna riktad hämndkänsla.

1-6 Tingstadius:

> Lossade äro Israëls bojor:
> Frivilligt gick folket i striden.
> Pris vare then Eviga!
> Hörer, I Konungar!
> Märker, I Regenter!
> Then Evigas ära vill jag sjunga:
> Then Evigas ära, spela:
> Israëls Guds.

R. 1, som hos S. ordagrant öfverensstämmer med Tingstadius, har i ingen annan öfversättning en motsvarande lydelse; den har gifvit S. rytmen i detta stycke.

7-11 Tingstadius:

> Tå tu från Seir utgick, o Gud:
> Tå tu från Edoms mark majestätiskt trädde;
> bäfvade jorden:
> Himlarne brusto:
> I vattn brusto skyarne:
> Bergen smulto för Herran:
> Sjelfva Sinai för then Allsmägtiga,
> Israëls Gud.

S. har, med en lätt förändring, första raden och därmed rytmen i denna afdelning från T. *Majestätisk* (r. 8) och *sjelfva Sinai* (r. 11) finnas i ingen annan öfversättning än T:s.

12-19 Tingstadius:

> Uti Samgars, Anaths sons, tid,
> Uti Jaëls tid,
> voro farvägarne tome.
> Bugtiga bergstigar
> måste then resande gå.
> Öde och tom var landsbygden i Israël:
> Tom var hon,
> tills jag, Debora, uppstod:
> tills jag uppstod,
> att vara en moder för Israël.

20-24 Tingstadius:

> Nya Gudar hade the valt sig.
> Straxt var kriget för portarna.
> Ingen sköld fanns nu, ingen lans,
> Ibland fyratiotusend i Israël.

Rimmet i r. 22-23 (lans-fanns) låg färdigt hos T. Ordet lans har ingen annan (spjut, spets, Speer).

21 *Utför* utanför. *L.*

24-30 Tingstadius:

> Israëls Hjeltar tillhörer mitt hjerta:
> Them utaf folket,
> som frivilligt vågat sitt lif.
> Pris vare then Eviga!
> I, som riden på sköna åsninnor:
> uppå kostbara täcken!
> Och I, som till fots vandren,
> instämmer i Högtidssång.

R. 24 hos S. är ordagrant tagen från T.; ingen annan öfv. har någon öfverensstämmelse. Den daktyliska rytmen hos S. är inspirerad ur två rader hos T. (*Israëls Hjeltar* etc. och *I, som riden* etc.). Det starka betonandet af fotvandrarnas fattigdom och elände hos S. (r. 29) är betingadt af en not hos T., där ryttare och fotgängare identifieras med »höge och låge, fattige och rike».

31-36 Tingstadius:

> I stället för glädjeskri af samlade herdar
> vid hjordarnas vattuställen,
> skola låfsånger höras
> om then Evigas välgerningar:
> om then välgerning,
> som Han bevisat Israëls landsbygd.
> Ty samlens uti Edra portar,
> I, Herrans Folk!

T. ensam har den säkerligen oriktiga tolkningen *i stället för,* som hos S. bibehållits (*För,* r. 31 = i stället för); alla andra öfversättare ställa icke herdesångerna och Herrans lof i något motsatsförhållande. Äfven *glädjeskri* (r. 31) hänvisar på T. Till *portar* har T. förklaringen: »Näml. stadsportarna, der offentliga sammankomster plägade hållas. Landfolket bödo nu att i staden fira en högtidlig tacksägelsedag.» Denna tolkning, som ingalunda är den vanliga, ligger till grund för r. 35-36 hos S.

37-40 Tingstadius:

> Vak upp! Vak upp! Debora!
> Vak upp! Vak upp! Stäm lutan!
> Statt upp, Barak!
> Segra öfver tina Segerherrar,
> Tu, Abinoams Son!

S. har första raden och rytmen från T.; ingen mer än T. har här ett musikinstrument, som skall *stämmas* (r. 38).

41-50 Tingstadius:

> Ned gick en ringa hop
> emot ett mägtigt folk.
> Under then Evigas anförande
> nedgick thess folk
> emot stridbare Hjeltar:
> Främst, kärnan af Ephraim,
> ifrån Amalek.
> Tig följde Benjamin,
> med titt folk förenad.
> Af Machir utgingo Kämpar:
> Af Sebulon utvalde män.
> Af Isaschars Fältherrar ledsagades Debora.

Baraks lifvakt var Isaschar,
then honom ned i dalen efterfölgde.

Begynnelsen på r. 41 hos S. är ordagrant hämtad från T. och därmed den jambiska rytmen. R. 45 hos S. förutsätter, att *Amalek* är ett berg eller en höjd; denna tolkning, uppenbarligen oriktig, finnes blott hos T., där det i en not heter: »Berget Amalek, som låg i Ephraim.»

51-58 Tingstadius:

Vid Rubens bäckar var mycken rådplägning:
Hvi satt tu vid tina herdaläger, Ruben!
Att höra tina hjordars bräkande?
Vid Rubens bäckar var mycken ransakning.
Stilla satt Gilead på andra sidan om Jordan:
Och Dan, hvi qvarblef han vid skeppen:
Vid hafskusten satt ock Asser,
rolig i sina hamnar.

59-62 Tingstadius:

Sebulon är thet folk,
som offrat sitt lif åt döden,
samt med Naphtali,
på valplatsens högder.

T. ensam har *valplatsen,* som återkommer hos S. i r. 61.

63-73 Tingstadius:

Fram trädde Konungar och kämpade.
Ther kämpade Konungar af Canaan,
vid Taanach, vid Megiddeiska sjön.
Inga silfverskatter erhöllo the.
Ifrån himmelen striddes mot them.
Stjernorna, i sitt lopp, stridde mot Sisera.
Bäcken Kison skölgde dem borrt:
then ifrån forntiden ryktbare Kison.
Ther trädde jag the starka under fötterna.
Hästhofvarne snafvade,
under flyktande fyrsprång
af raskaste Ryttare.

T. ensam har *snafvade*, som återkommer hos S. i r. 72.

74-80 Tingstadius.

Välsignad vare bland qvinnor Jaël,
Keniten Hebers hustru!
Välsignad hon! ibland qvinnor,
i tält boende!
Vattn bad han:
Mjölk gaf hon.
I kostbar skål räckte hon jäsmjölk.

Redan hade hon med vänstra handen fattat tältpinnan,
och arbetshammaren, i then högra:
Gaf Sisera rus:
Krossade hans hufvud:
Sönderslog och genomborrade hans tinning.
Till hennes fötter krökt,
låg han ther.
Ther han sig krökt,
ther låg han förbleknad.

81-92 Tingstadius:

Ut genom fenstret såg Sisera Moder
och ropade med ängslan genom förhänget:
Hvi dröjer hans vagn att komma?
Hvi skrida hans vagnshjul så långsamt?
Till svar gofvo hennes klokaste Hoffruar:
Ja! sjelf gaf hon sig ock samma svar:
Byte måste the taga!
— Och byte utdela!
En ung flicka — väl två —
för hvarje man:
Mångfärgade kläder,
till krigsbyte för Sisera:
— Mångfärgade och stickade, till byte:
Ja, mångfärgade och på båda sidor lika stickade halstäcken
till krigsbyte.

T. ensam har *skrida,* som S. upptar i r. 84. — T. har, ensam bland öfversättarna, uppfattat de här förekommande upprepningarna som förorsakade af att flera talande afbryta hvarandra; han säger i en not: »Skalden synes i detta stycke föreställa Furstinnans tal och Hoffruarnas svar om hvarannan blandade.» I anslutning härtill har S. interpunkterat r. 89-90; det inskjutna *ja, väl två* har en motsvarighet endast hos T.

93-96 Tingstadius:

Måtte alltså alle tine fiender förgås,
O! Evige:
Men tine tillbedjare likna Solen,
i thess uppgående prakt!

127-129. LXI. *Fångarne.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 116-117, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *korsång* istf *chorsång* (r. 17), *quäden* istf *qväden* (r. 26) o. s. v.

Dikten är byggd på psalm 137 i Psaltaren. Det är omöjligt att med full säkerhet afgöra, om S. känt denna i en annan öfversättning än den van-

liga bibeltextens; analogien med *LX. Deboras Segersång* talar dock för att han brukat Tingstadius' trognare version (i Psaltaren, prof-öfversättning, Upsala 1791, s. 283-284). Det kan påpekas, att han i r. 43 brukar ordet *krossa*, som förekommer i sista raden af Tingstadius' öfversättning, men icke i bibeln; någon beviskraft har detta dock icke. Skiljaktigheterna mellan de båda versionerna äro f. ö. helt obetydliga; här återges Tingstadius' till jämförelse med S:s dikt.

Vid Älfverna i Babel
sute vi och grete;
tå vi uppå Zion tänkte.
På Pilträ, som ther funnos,
hängde vi våra harpor.
Ther bådo the oss sjunga,
som oss fångna höllo:
att glädjas,
the oss nedtryckt hade.
Sjunger oss någon af Zions Sånger!
Huru skulle vi sjunga Herrans Sånger
i ett Hedniskt land?
Om jag tig förgäter, Jerusalem,
så varde min högra hand förgäten!
Min tunga varde stel i min mun,
om jag ej kommer tig ihog:
om jag ej låter Jerusalem
min högsta glädje vara!

Tänk, Herre, uppå the Edomeer,
hvilka på Jerusalems förstöringsdag sade:
Slår ned, slår ned i grund!
Tu Babel, som ock skall förstörd varda!
Vare then säll, som tig vedergäller,
hvad tu oss gjort!
Then säll, som tina unga barn
emot stenen krossar!

S. har självständigt och långt fylligare utmålat fångarnes nöd och deras elegiska minnen af lyckan i Kanaan och Jerusalem (r. 1-25). Den konkreta situationen har vidare för honom blifvit en symbol på Psyches (Animas) slafveri i materiens bojor under Demiurgens spira; jfr r. 1 (*Verldsfurstens rike*) och r. 34-36. Den historiskt-statsrättsliga innebörden, som utvecklas i den prosaiska noten, har måhända framträdt först såsom en ursäkt för den grymma, ur psalmen hämtade afslutningen. — Om den säregna, nästan ohyggliga okänsligheten i denna och föregående dikt (r. 40-44), se framställningen af »orientalismen» hos S. i Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 138-141.

7-8 Meningen: Jämförelsen med det förflutna kom oss att gråta än mer.
10 Stället är så godt som meningslöst; den hårda, af ingen sabbat afbrutna träldomen kan icke gärna liknas med en *vår*. Sannolikt är stället fördärfvadt af Hammarsköld, och Hs har haft: *Träldomen vår*. Denna konjektur har icke införts i texten af den anledning, att r. 7-10 i sin helhet bära prägel af rimtvång, och att därför den dåliga läsarten *möjligtvis* kan vara autentisk.
11 Denna rad, liksom r. 9-10, anspelar på bestämmelserna i tredje Mose bok, kap. 25, om sabbatsår och jubelår. Enligt dessa var hvart sjunde år sabbatsår, då allt arbete, äfven åkerbrukarnas och daglönarnas, inställdes; den babyloniska träldomen *mildrades* däremot icke af sådana sabbater. Vidare var hvart femtionde år jubelår, då all jord gick tillbaka till den ursprunglige ägaren och alla trälar af judisk stam frigåfvos; detta års inbrott skulle förkunnas genom basunblåsning öfver hela Kanaan.
12-19 I denna afdelning fortsättes skildringen af den lustfyllda tillvaron i det förlofvade landet. I r. 12-14 erinras om påskhögtiden med påskalammet — här dock omtolkadt till nytestamentlig nattvard —, i r. 15-19 åsyftas löfhyddohögtiden — *de grönskande kojorna* — som inträffade när solen mognat skördarna; därför raden om solen, *Verldsljuset*. Observera symmetrien: påsken står i relation till månen, löfhyddohögtiden till solen. — Detta starka framhäfvande af de israelitiska festerna, tider af fri och sorglös lefnadsnjutning, svarar alldeles mot S:s förkärlek för den fornnordiska julhögtiden, hvilken satt sin prägel på hans språkbruk; se bl. a. kommentaren, s. 13.

129-132. LXII. *Andehviskning.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 125-127, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *sfer* istf *spher* (r. 14), *där* istf *der* (r. 17) o. s. v.
21 *Vestans.* Hammarsköld har *Vesterns,* hvilket förstör meningen.

Den i dikten talande är en ängel, som tröstande hviskar till den fångna Själen. Jfr bl. a. kompositionen i *Dialog,* s. 270.
3-4 Meningen: Hvarför är det förgäfves, som jordens vårar hoppfullt grönska omkring dig?
5-6 I denna jämförelse ligger motivet till *LXXIII. Månan och Själen* (s. 157).
10 *chor* flock. Betydelsen kyrkokor, grafplats synes icke vara Stagneliansk. *L.*
23 *blommans stängel.* Den i r. 16 omtalade blomman, som icke längre växer på jorden. I r. 26 kallas den Helianth, därför att den ständigt vänder sig mot andarnas sol, Gud, men därmed har S. dock icke, som i *XXX. Solrosen* (s. 72), afsedt solrosen, utan en hvit törnros; jfr r. 24 och r. 47-48.

29 *ångan* doften. *L.*

33-36 Detta ställe är svårtolkadt; sannolikt är det korrumperadt genom Hammarsköld, jfr den textkritiska anmärkningen till r. 21. Planeterna, som vakta [= hindra inträde i] Solens stad, äro stjärndämonerna (enl. Codex Nasaræus), som hindra de i materien innestängda själarna att fly tillbaka till ljusets och solens land. En parallell finnnes i *XCI. Elegi*, där det heter (r. 116-122):

> Ej trifves dygdens blomma
> Uti det kalla jordiska klimatet.
> I osedt fjerran strålar hennes Sol,
> I Eden susa hennes Västanväder.
> — — — — — — — — — — —
> Planeternas och zodiakens Änglar
> Med skarpa svärd den stora cirkus vakta o. s. v.

Dygdens blomma är densamma som blomman Oskuld, den osedda Solen är den strängt bevakade Solens stad, Edens västanväder svara mot r. 21-22 i *Andehviskning*, och planeternas änglar äro identiska med *de krigiska planeter*. I *Elegi* öfvergår S. till att skildra själen icke som en blomma, utan som ett förut bevingadt väsen (se r. 125). I *XC. Själens Himlafärd* skildras själens flykt, hvarvid hon förföljes af stjärnorna, mot hvilkas hugg hon skyddas af en sköld (r. 102-103). Jämför man härmed stället i *Andehviskning*, visar det sig troligt, att S. äfven här öfvergått från bilden af en blomma till bilden af ett flygande väsen: hon har försökt tränga genom de med skarpa svärd beväpnade planeternas vaktlinje, men förgäfves, ända till dess att Gud sjelf fört henne oskadd genom världsrymden. Därför heter det i fortsättningen (r. 37-38):

> Gud sjelf *ur luftens strider*
> Den fromma till sig tog.

Denna roll — att eskortera och beskydda själen under hennes flykt genom rymden — utföres i *Själens Himlafärd* af *det rena Lifvet*.

Betraktar man nu den obegripliga r. 34 (»Ej smycka hennes blad») i belysning af dessa analogier, så erbjuder sig konjekturen *stycka* (= såra, med de skarpa svärden träffa) istf. *smycka*. Bildsammanblandningen är djärf: en flygande blomma.

45 *verdars enhet*. Det ena, τὸ ἕν, är gudsbegreppet hos Plotinos och nyplatonici. Att tankegången är nyplatonsk visar ytterligare *sammansmälta* i r. 46, hvilket ord betecknar de från Gud emanerade själarnas återuppgående i sitt ursprung.

48 *Din Ros* är apposition till *renhet;* efter *Ros* borde ha stått ett komma. Hela uttrycket är ett slags hendiadys = än du återfann din rena, försvunna ros.

54 *rymdens allhet*. Uttrycket är icke utan vidare identiskt med *all rymden, hela rymden*, utan har liksom *verldars enhet* i r. 45 ett samband med filo-

sofisk terminologi. Allhet är en öfversättning af πλήρωμα, gnostikern Valentinos' namn på andevärlden. Den betydelseutveckling, som ordet genomlöper hos S., har denne själf skisserat i noten till 280: 78. Enligt denna tillkommer termen äfven idévärldens »symbolik i Tiden och Rummet»; rymden är genom sin oändlighet en symbol på Pleromas outtömlighet och fullhet. — Jfr i nästa dikt (134: 62) uttrycket *Tidens Pleroma.*

55 *sig beder* utbeder sig. *L.*

57 Här kommer som svar den tröstande visdom (*en stråle af himlarnas beslut*), som själen utbedt sig.

59-64 Själen somnar in och drömmer sig liksom Jakob se himmelen öppen; när hon vaknar upp, äger hon den försvunna oskuldens blomma, ty hennes sömn var döden (r. 63-64).

67 *veka* mjuka. *L.*

71 *blomsterskatten* = den dyrbara blomman (den hvita rosen), icke: en mängd blommor.

132-134. LXIII. *Suckan ur Stoftet.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 128-130, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *stjärnor* istf *stjernor* (r. 3), *quälla* istf *qvälla* (r. 7), *Zefiren* istf *Zephiren* (r. 13) o. s. v.

56-57 Mellanrummet mellan stroferna har i Hammarskölds upplaga fallit bort.

Dikten är en triumfhymn till det segrande Ordet-Ljuset, och har alls ingen elegisk karaktär; man kan därför med stor sannolikhet antaga, att den vilseledande titeln *Suckan ur Stoftet* är ett tillägg af Hammarskölds hand. Ordet (Jesus), som närer själarna, identifieras med ljuset, elden, som lifgifvande genomströmmar universet. Åskådningen är besläktad med den i *LVII. Elden* — se kommentaren därtill — utvecklade: elden är lifsprincipen hos mänskor, djur, växter, ja, i den döda materien (se r. 9-14, 29-32); men å andra sidan utgör den blott en konsekvent utbildning af läran om Ordet-Ljuset i första kapitlet af Johannes' evangelium. Guds uppenbarelse i världen skildras i sjätte strofen (r. 41-48) i form af ljusets framstrålande i mörkret; ljusets födelse är alltså Jesus' födelse, och i r. 43-44 samt i r. 51-54 anspelas på evangeliernas skildring af Betlehemsstjärnan och af ljusskenet vid förkunnelsen för herdarna. I r. 55-56 jämnställes uttryckligen Ormuzd (Oromazes), ljusguden i Zoroasters religion, med Kristus.

I den sista strofen (r. 57-64) tar dock S. ett steg utöfver denna synkretistiska ståndpunkt: den allmänna ljusreligionen får en bestämdare prägel som korsets religion, och de båda slutraderna inskärpa, att de hedniska religionernas reningsmedel (blod, eld, vatten) icke äro tillfyllestgörande — »fullkomlig Korset gör allena».

9-12 Jfr dedikationsdikten till *Liljor i Saron* (251: 9-12):

> Med stjern-bokstäfver prålar
> I etern detta namn,
> Och blommors skrift det målar
> I sommardalens famn.

15 *rummets Drottar* planeterna, hvilka enligt S:s astrologiska åskådning äga makt öfver människorna.

35-36 Månen, som troget återspeglar solens strålar, är för S. en symbol af minnet; jfr sonnetten *Månen* (204: 57): »O aningens och Minnets bleka stjerna.»

38 *den fördolda Gudens bild.* Den frånvarande guden, hvars bild månen målar, är solen. Tankegången är nära besläktad med den som ligger till grund för XXII »Månen är Solens bild, af den sorgsna jorden betraktad»; se kommentaren därtill.

46 *ätherisk dans.* Uttrycket innehåller en hänsyftning på den naturvetenskapliga förklaringen af ljuset såsom en vibration *(dans)* i etern. Jfr de naturvetenskapliga motiven i *Hymn till Vattnet* (110: 33-58) och *Elden* (112: 18-20) samt kommentaren till det senare stället.

49-50 Jfr i dedikationsdikten till *Liljor i Saron* (251: 2-4):

> Högt skallar detta Ord,
> Det eviga och ena,
> Kring himlar och kring jord.

61-62 S. älskar att i naturen återfinna korssymbolen; i sonnettcykeln XXXV bilda väderstrecken och årstiderna hvar för sig kors (se kommentaren, s. 124). Här förklaras det att Korset, med sina åt fyra håll utsträckta armar, famnar stjärnrymden, liksom Jesus — med utsträckta armar bildande ett kors — sluter mänskligheten i sin famn. *Tidens Pleroma* är den i tiden uppenbarade andevärlden (= den kristna församlingen, mänskligheten), enligt den i noten på s. 280 gifna terminologiska förklaringen; Rummets Pleroma är enligt samma förklaring stjärnhimmelen. *Tidens* står alltså i r. 62 som en motsats till det i *himlaspheren* (r. 61) involverade begreppet *rummet.* Jfr uttrycket *rymdens allhet* 139: 54, och kommentaren därtill.

134-137. LXIV. *Aftonen.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 146-148, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *Quällen* istf *qvällen* (r. 1), *gullröd* istf *guldröd* (r. 55) o. s. v.

Dikten ger uttryck för en helt annan stämning gent emot den religiösa spekulationen än den som råder i de flesta af S:s dikter från den teosofiska perioden. Det normala är, att han symboliskt tolkar alla naturföreteelser som klara vittnesbörd om Guds vilja och själens frälsning — detta är innebörden i sådana dikter som *XXXVI. Hösten, LII. Astronomisk Phantasi, LXVII. Landsbygden, LXIX. Till Månen, LXXIII. Månan*

och Själen o. s. v. Här däremot uttalar han sin förtviflan öfver att »budskapen» äro stumma (r. 42-45), öfver att symbolerna äro alltför oklara och gåtlika för att kunna skänka visshet och tröst (r. 46-49). Han bekänner, att han förgäfves sökt uppbyggelse och förklaring hos morgon och afton, hos vår och höst, hos *alla naturer* (r. 69); det är den konträra motsatsen till den stämning, som tagit form i *LXIII. Suckan ur Stoftet* och dedikationsdikten till *Liljor i Saron,* hvarest han i jublande tankerus förkunnar att alla naturskådespel predika samma text:

All verlden det förkunnar
Och Ordet heter Gud.

Det som till slut återskänker honom tro och frid (r. 73-87) är icke den teosofiska spekulationens visdom, utan den enkla, omedelbara, inre upplefvelsen: han ser i en syn den törnekrönte, som kärleksfullt betraktar honom, förlåtande honom hans tvifvel (r. 86). Det är icke kunskapen, icke spekulationen, utan det konkreta fromhetslifvet, som är religionens kärna. Dikten uttrycker sålunda samma tankegång och samma religiösa erfarenhet, hvilka i mera teoretisk form framställas i följande dikt *Tanke och Känsla;* det är därför säkerligen icke en slump, att de förekomma vid sidan af hvarandra i Hammarskölds upplaga, utan detta har sannolikt sin orsak i S:s egen anordning.

1-26 Om änglagestaltens ursprung, se kommentaren till 378: 270-274.
13 *kryssande* slingrande. *L.*
50 *Ty* därför. *L.*
69 *naturer* naturföreteelser; jfr ofvan den förklarande noten. I 76: 33 brukas ordet i en besläktad betydelse, naturföreteelserna bli där närmast de kroppar, hvari idéerna uppenbara sig.

138-139. LXV. *Tanke och Känsla.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 149-150, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *lämnar* istf *lemnar* (r. 10), *där* istf *der* (r. 16), *fjärran* istf *fjerran* (r. 17) o. s. v.

Dikten uttrycker i likhet med föregående dikt *Aftonen* — se kommentaren därtill! — en stämning af skepsis gent emot den religiösa spekulationen. Den *tanke,* hvars vanmakt dikten framställer, är icke den profana vetenskapen, utan den teosofiska visdom, som söker utgrunda de himmelska tingen; jfr r. 5-6. Bilden af örnen, som kretsar kring solen och försöker blicka in i ljuset (r. 1-8), är besläktad med motivet i den första *Merkurius*-dikten, XLIX, där likaledes den teosofiska visdomen åsyftas:

Kring Solens Eden, i hvars sköte
Det höga kunskapsträdet står
I jungfruliga strålars möte
Jag spejande och ensam går.

S. betvitlar här denna tankes förmåga att nå sitt mål, och betonar i motsats därtill *känslan*, det omedelbara kristna fromhetslifvet, symboliseradt i en dufvas gestalt. Det är samma motsats, som kommit fram i *Aftonen* och som i den andra *Merkurius*-dikten, L, uttrycktes i raderna:

> Ej för dig Vetandet allena
> Ur andeverldens hemska graf.
> Blott kärleken kan dig förena
> Med Honom som dig lifvet gaf.

Dufvosymbolen — influerad af både nytestamentliga och gammaltestamentliga (Noas ark) föreställningar — ligger äfven till grund för *LXVI. Varningen* och *LXXIV. Bönen;* den förra dikten ligger här in nuce i r. 22, den senare i r. 21.

14 *midnattssolars chor.* Säkerligen = stjärnors här. Medan örnen kretsar kring det jordiska planetsystemets sol, stiger dufvan öfver alla stjärnesfärer upp till den högsta sfären, empyrén, de platonska idéernas hemvist, »den höjd, der hennes *urlif* bor» (r. 16). — Det är den medeltida spekulationens ptolemäiska och platonskt färgade världsbild, som S. omfattar.

17 *gränsorna* är en på S:s tid ännu gängse form. *L.*

25-28 Tankens ansträngning att genom en slutsatskedja nå fram till det gudomliga jämföres med giganternas fåfänga försök att storma Olympen genom att stapla Pelion på Ossa. Kausalkedjan leder i självfva verket aldrig till det absoluta, utan stannar inom den sinnliga erfarenhetens gränser, inom »Demiurgens molnverld». — Denna kritik af den spekulativa teologiens rationella metafysik — särskildt träffar den det kosmologiska gudsbeviset — är uppenbarligen byggd på den transscendentala dialektiken i Kants *Kritik der reinen Vernunft.* Det kan förtjäna anmärkas, att Kant jämför tanken med en dufva, som förmår flyga i den sinnliga erfarenhetens luftkrets, men icke i det absolutas tomma rymd. (»Die leichte Taube, indem sie im freien Fluge die Luft theilt, deren Widerstand sie fühlt, könnte die Vorstellung fassen, dass es ihr im luftleeren Raum noch viel besser gelingen werde. Eben so verliess Plato die Sinnenwelt... und wagte sich jenseit derselben auf den Flügeln der Ideen in den leeren Raum des reinen Verstandes.» *Kritik der reinen Vernunft,* Kants gesammelte Schriften, herausgegeben von der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften, IV, s. 19.) Öfverflyttar man detta på örnen, har man S:s bild i r. 27-28.

139-140. LXVI. *Varningen.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 151.

Dufvan som medlare och budbärare mellan själen och Gud besjunges äfven i *LXV. Tanke och Känsla* och *LXXIV. Bönen;* hon är för S. en symbol på andakten, bönen. Hon är här närmast tänkt som en brefdufva (r. 1-2).

— »Den stolta Gud, som från Seraljens Pleroma befaller» (r. 3-4) är Demiurgen, den jordiska tillvarons byggmästare och härskare. Genom honom ha emanationerna från Guds väsen materialiserats och självständiggjorts, hvarmed sinnevärlden uppstått i motsats till det absoluta. Därför betecknas han i S:s not som »phenomen-menniskan», »det från Gud affälliga lifvets objectiv-vordna idé». Till grund för hans — liksom för Lucifers — affall ligger högmodet, därför är han »den sig sjelf förgudande» (noten), »den stolta Gud» (r. 3). »Seraljens Pleroma» (r. 4) är den i materiens värld förverkligade, onda och ofullkomliga efterbildningen af anderiket. — Den nyplatonskt-gnostiska föreställningen om Demiurgen smälter här, såsom S:s not visar, samman med kristendomens djäfvul, särskildt sådan han i Uppenbarelseboken skildras som Vilddjuret, »denna verldens furste» — hvaraf den hos S. gängse benämningen *Verldsfursten*. Men denna Verldsfurste lånar hos S. de konkreta dragen af en österländsk sultan, despotiskt härskande öfver sina slafvar; själen, Anima, föreställer sig S. som en fånge i seraljen, af sinnlighetens och flärdens lockelser frestad att öfverlämna sig åt sultanens famntag. Innehållet i den genom dufvan framförda *Varningen* är en maning att motstå sultanens förförelsekonst. Den psykologiska kärnan i den yppiga fantasisymboliken är alltså: själen hämtar i andakt och bön kraft att besegra de sinnliga begären.

Den här analyserade miljön, sammansmält af gnostiskt-filosofiska, apokalyptiska och orientaliska element — de senare måhända aktualiserade genom Oehlenschlägers *Aladdin* — bildar sceneriet bl. a. i LXVIII (»Se blomman! På smaragdegrunden»), *LXXI. Tårarna och Blodet, LXXII. Jesus* och *Fången* (i Liljor i Saron, s. 277).

6 *doliman* dolman. *L.*

17-20 I motsats till seraljens Pleroma skildas här det oskuldsfulla kärlekslifvet i det verkliga Pleroma, andarnes rike. Motivet är rikare utfördt i *LXXVII. Blommorna.*

21-22 Den apokalyptiska stämningen, skönjbar i de första stroferna och noten, återkommer här: basunernas ljud är de sju basunstötar, som inleda yttersta domen enligt Uppenbarelseboken.

140-143. LXVII. *Landsbygden.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 160-162, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda. Så har Hs säkerligen haft t. ex. *Sylfers* istf *Sylphers* (r. 2), *där* istf *der* (r. 3), *forna* istf *fordna* (r. 8), *quinna* istf *qvinna* (r. 15) o. s. v.

38 *Mälarns.* Hammarsköld har tryckfelet *Mälärns.*

68 *Sichars-brunnen.* Hammarsköld har *Sichars brunnen.*

Diktens grundtanke är, att naturen förkunnar det kristna evangeliet; se särskildt r. 5, 52-75. Denna tankegång är genomförd under stark påverkan af Oehlenschlägers diktcykel *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur,*

hvilken äfven annorstädes influerat S:s diktning (se kommentaren till *XXXVI. Hösten!*). Oehlenschläger finner nämligen i de olika naturscenerierna symboliska anspelningar på nya testamentets läror och berättelser, urskiljer öfver hufvud det religiösa innehållet i naturförloppen. För detaljöfverensstämmelserna redogöres nedan. — Återvändandet till landsbygden blir för S. ett återvändande till barndomens varma, oskuldsfulla religiositet, som så ofta förhärligats i hans lyrik, och därmed också ett afsvärjande af erotiken.

2 *Sylphers* sylfiders (luftandars). Samma form 52: 25. *L.*

9-11 S. har, såsom dessa rader visa, föreställt sig, att själen befann sig i ett somnambult tillstånd (var *sömnvandrande*), då hon ur idévärlden nedsteg i sinnevärlden. Härmed öfverensstämmer ett ställe i XLII (»Hvad suckar häcken?»), där det heter (88: 16-17):

> O mänskja! statt upp ur din nesliga dvala
> Och höj dig till urlifvets riken igen.

Hela sinnevärlden är alltså fortfarande nedsänkt i ett dvalliknande tillstånd. Dessa föreställningar hos S. återgå på Saint-Martin, som, utförligast i sitt verk *De l'esprit des choses* (Paris, An 8), framställt den teorin, att hela naturen är försatt i ett tillstånd af djup sömn, hvarur den endast genom människans uppvaknande kan befrias. Det kapitel (I, s. 125-129), där denna tanke genomföres, bär öfverskriften: *Toute la nature est en somnambulisme,* och är gifvetvis inspireradt af de Mesmerska experimenten med hypnos. Om de hypnotiska fenomenens inverkan på S:s dikt »Hvad suckar häcken» och om hela denna för Saint-Martin och S. gemensamma idékrets, se Böök, Kreaturens suckan, i Edda 1914. Jfr äfven 404: 415-416.

12-13 I dessa rader fattas kärleken till kvinnan som orsaken till syndafallet, d. v. s. till själens nedstigande i sinnevärlden. Samma föreställning möter i *LXXV. Syndafallet,* och uttalas i dogmatisk form i ett obetitladt fragment XCIV, 223: 137-141. Här framställes emellertid syndafallsmyten i en egendomlig gestaltning: det var i drömmen, som själen första gången kände begär efter kvinnan. Alldeles samma tanke ligger till grund för *LXXVIII. Rodnaden.* Vid utbildandet af denna stagnelianska myt har säkerligen Saint-Martins teori om somnambulismen — se r. 9-11 — inverkat, liksom den bibliska berättelsen om Adams sömn under Evas skapelse gifvit fantasien stoff, men dessutom ingår också ett intryck från Plotinos' psykologi, enligt hvilken det sinnliga begäret upplefves af själens utstrålning eller skuggbild, medan det af den verkliga själen endast föreställes. Jfr personlighetsklyfningen i *Skuggan* (s. 313).

18 Här skymtar S:s uppfattning om eldens renande inverkan; jfr *LVIII. Parabel* och 211: 84-87.

20-21 Raderna anspela på tillvägagångssättet, då ett föremål, som orenats genom beröring af infama händer, skulle återställas i sitt ursprungliga skick. Ett djur, som t. ex. tillhört bödeln eller rackaren, blef åter »ärligt»,

när en fana svängdes öfver dess hufvud. — Den djärfva bilden ger ett gripande uttryck för S:s känsla af besudling.

23 *under poppelskjulen* under popplarnas tak (kronor); jfr »i palmernas skjul», 155: 1. *L.*

26-30 S. anspelar här på den kärlekslyrik, han förut ägnat Amanda, och särskildt syftar r. 30 på dikten *Amanda,* I, 149: 150, där det hette:

Kring jorden, kring polen
Hon strålar, hon ler.

Detta ställe visar, att kärleken till Amanda, för så vidt man vill ge den någon biografisk realitet, skall tänkas förlagd till Stagnelius' senare år, och till hans Stockholmsvistelse. Härmed öfverensstämmer den själfbiografiska *XV. Afsked till Lifvet,* där Amanda införes omedelbart före afslutningen, och där det heter (45: 261-265):

Ack! för sent för detta hjerta,
Re'n af plågorna förkrossadt,
Stod det hulda idealet,
I förklaradt helgonskimmer,
Med Amanda fram i verlden.

Den häfdvunna berättelsen att Amanda skulle varit ett barndomstycke från hembygden är alltså oförenlig med texterna.

29 *genljudade* hos S. vanlig böjning. Verbet här transitivt, med *Amanda!* till objekt. *L.*

Utropstecknet efter *Amanda,* som försvårar uppfattningen, kan vara tilllagdt af Hammarskjöld.

35-40 Den elegiska graf- och skräckstämningen, välkänd från S:s ungdomsdiktning (*Elegi* I, 206-207, *Elegi* I, 225-228), och uppbyggd af intryck från Lidners och Oehlenschlägers poesi, hvarom se kommentaren till de citerade dikterna.

37 *aspecter* utsikter, syner, visioner. *L.*

47-53 Detta afsvärjande af de hedniska gudomligheterna, åtföljdt af en öfvergång till en kristen poesi, som förkroppsligas i klosterskymning, helgonkult och gotisk katedralstämning, är påverkadt af Chateaubriands *Les Martyrs* och *Le génie du christianisme,* där hednisk och kristen mytologi ställas i motsats till hvarandra och den kristna kultens och de kristna kyrkornas poesi förhärligas. Rikare utfördt möter afsvärjandet af de hedniska gudarna i *XCI. Elegi,* 212: 88-98. — Om Chateaubriands allmänna inflytande på S., se Böök, Stagnelius och Chateaubriand, Samlaren 1909.

54-64 Denna skildring af naturen som ett andaktsfylldt tempel återgår på Oehlenschlägers dikt *Johannes* (Poetiske Skrifter I, s. 458-460) i cykeln *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur* (se den inledande anmärkningen ofvan!). Oehlenschläger skildrar, hur han hör en klocka ringa djupt inne mellan skogens kronor, och fortsätter:

I Solens Aften-Luer
Et aabent, rødt Capel jeg hisset skuer.
Igiennem rene Blaa saa sødt til Himlen
Dets Klokke sender op sin dumpe Bimlen.
Med hulde Lillie-Stængler
Det prydet er, og friske Rosen-Hængler;
Og Bækken rundt sig slynger
Om Altrets Fod og fromt sin Psalme synger.

59 *högaltare.* Tonvikt på andra stafvelsen från slutet. Denna betoning, väl påverkad af tyskan, omväxlar hos S. med den nu vanliga och påträffas äfven hos samtida författare; se t. ex. *altåret* i Wallins Början till öfversättning af Eneiden (Stockholm 1808), s. 3. *L.*

65-75 Denna slutafdelning är helt och hållet uppbyggd på intryck från Oehlenschlägers *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur* och torde icke ens vara fullt begriplig utan kännedom om förebilderna. Oehlenschlägers diktcykel formar sig nämligen till en polemik mot hettan, middagsstunden och det öppna, soliga fältet; i allt detta ser han symboler på det irreligiösa lifvets torka, ofruktbarhet och tröttsamma poesilöshet. Skogen med sina svalkande skuggor, med sitt löfsus, sina brusande bäckar och källor ter sig däremot för honom som en bild af den religiösa andakten, hvilken förfriskar och inspirerar den uttröttade. Detta tema varieras i många former och bildar den röda tråden i cykeln. I *Christi Manddom* (Poetiske Skrifter, I, s. 426-427) heter det, att Jesus icke finnes i fältens brända grässtrån, utan i skogens gömma, och därefter följa dessa strofer:

Saa smækker og saa skiøn,
I dunkle Skyggers Hegn
Du vanker om i Løn
Og skyer den hede Egn,
Hvor stolte Pharisær
Forblinder golde Muld,
I sit Skarlagen-Skiær,
Med brede Bræmmer Guld.

Du vandrer, Yngling skiön!
Fra denne stolte Pragt,
Til stille Hvælving grøn,
Med kiølne Blade takt.
Og Fuglens muntre Sang
Ved Skyggens hulde Bryst,
Og Bækkens Bölgegang
Sig blander i din Røst.

I *Fristelserne i Ørken* (ibidem, s. 428-429) söker frestaren locka blomman bort från bäckens rand ut i solskenet, men hon uttalar sin misstro mot solen och hettan och säger sig föredraga lunden:

I den store Bog, Naturens fromme Chor,
Er min tause Blussen og et helligt Ord.

Jfr härmed särskildt r. 65-66. I *Johannes den Døber* (ibidem, s. 436) skildras Döparen som morgondaggen, hvilken vederkvicker de brända blomstren. Den stora dikten *Jesu Lære* (ibidem 438-442) är en enda skogssymfoni: kristendomens sedebud förkunnas genom den gamla skogens röst, genom

Bølgernes dæmpede Rislen og Fuglenes Tone,
Hyrdernes Viser og Vinden i Bladenes Krone.

I *Jesu Mirakler* (ibidem, 443-446) är scenen likaledes skogen; om Jesu ord heter det:

Det hvidsler i Bladenes Hvidslen,
Det klinger i Skovenes Klang,
Det risler i Bølgernes Rislen,
Det synger i Hyrdernes Sang.

Här sker undret:

Ved Bækken, hist henne, du finder
Den klare, den ætherne Aand.
Det Vand, som saa perlende rinder,
Det bliver til Viin i din Haand.

Jfr härmed särskildt r. 73-74. Detta motiv behandlas äfven i *Den hellige Nadvere* (ibidem, s. 461-464), där naturens lifgifvande gåfvor till människan identifieras med den religiösa kulthandlingen:

Hvor du qvæger, milde Rod!
Jeg fik atter Liv og Mod.
Som du hæved dig i Kraft,
Hæver mig din sunde Saft.

Jfr härmed särskildt r. 74-75. I *Pharisæeren* (ibidem, s. 447-450) är det den klara, förtorkande solstrålen, som är farisén, den religiöse rationalisten. Den dödar blommorna och förvandlar paradiset till ett Sahara. I dess ställe prisar diktaren skymningen i lunden, där frukterna bland löfven

— — Til en hellig Nadver os indbyde,
En Forsmag paa den Fryd vi hist skal nyde.

Det är alla dessa stämningar och idéer — hvaraf S. äfven annorstädes visat sig influerad, se kommentaren till *XXXVI. Hösten* — som ligga bakom stället. Det är i *skogen* (r. 66), som förbundsboken uppenbaras, icke i den förbrännande middagshettan på fälten (»dalen», i r. 70), det är i vildmarkerna, genom källans vatten och markens frukter, som Herrans under ännu ske (r. 71-75). Jesus talar vid vattusprånget (»Sichars-brunnen», r. 68), liksom alltid vid bäcken och källan hos Oehlenschläger. — Om det bibliska momentet i bilden, se nedan till r. 68.

Det starka betonandet af motsatsen mellan hettan och svalkan i *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur* är ett utslag af Oehlenschlägers

personliga sensibilitet: han led oerhördt af solskenet och älskade skuggan (se Vilhelm Andersen, Adam Oehlenschläger, III, s. 36-37, s. 89: »han gispede i Solskin og levede op i Aftenkølingen»). Att S. tillgodogjort sig just detta drag i Oehlenschlägers diktcykel, förklaras däraf, att han ägt alldeles samma idiosynkrasi, såsom uppvisats i Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 109-110.

68 *Sichars-brunnen.* I Johannes' evangelium, kap. 4, vers 5 och följande, berättas, att Jesus vid middagstiden befann sig sittande vid Jakobs brunn nära staden Sichar i Samarien, uttröttad efter vandringen, och bad en samaritansk kvinna om vatten. Samtalet mellan Jesus och samaritanskan rörde sig om vatten, och Jesus lofvade henne »en källa med springande vatn i evinnerliget lif»; den som en gång druckit däraf skulle aldrig mera törsta. — Denna bibliska bild ansluter sig omedelbart till den Oehlenschlägerska religiösa natursymboliken, hvarom se ofvan. — Trakten kring Sichar var källrik och betäckt af en yppig växtlighet, och äfven därigenom smälter det evangeliska sceneriet samman med det Oehlenschlägerska.

143-146. LXVIII.

Ett fyrsidigt, på tre sidor beskrifvet kvartark, på hvars tredje sida läses, i öfre randen, denna ofullbordade prosasats: *Hvart och ett organiskt frö är till följe af denna verldsåsigt icke* [annat?] *än* [öfverstruket, oläsligt ord]. Den allt sedan första upplagan häfdvunna titeln *Rosen i Verldsfurstens Park* saknas i Hs och är säkerligen tillagd af Hammarsköld.

2 *blänker.* Första stafvelsen inskrifven i ett ofullbordadt ord, troligen *pr*[ålar].

11 *svigtar* ä fr *lutar*

24 *medvetslös* i radens fortsättning efter ett korsadt *dygden.*

25 *[Snart] skall.* Hs har *Skall skall du vakna.*

34 Punkten i radslutet osäker i Hs.

36 *sminkad fasa.* Hs har *sminka.*

37 *alhambra.* Hs har tydligt liten begynnelsebokstaf.

61 *Betraktelse* ä fr *Betraktelsen*

62 *Förtrolig* ä fr *Förtroligt*

63 *i.* Läsningen *ur* är också möjlig. Båda orden äro skrifna i hvarandra med S:s hand; det synes dock snarare ha varit ett ursprungligt *ur* som ändrats till *i,* än tvärtom.

65 *forna* ä fr *flytta,* hvilket senare är felskrifning för *flydda.*

här. Läsningen *där* är också möjlig. De båda bokstäfverna *h* och *d* äro skrifna i hvarandra med S:s hand. Analogien med *Här* i r. 70 talar för den åsikten att *h*:et är det senare.

69-72 Denna strof är tillagd i marginalen, troligen som en senare provisorisk afslutning på poemet. Ursprungligen följde nämligen efter r. 68 ytterligare tre, senare öfverstrukna strofer, hvilka skulle ha fordrat en utförlig fortsättning på dikten. De lyda:

Snart sväfvar Ängeln till ditt möte,
Hans varning hör, hans bud förstå
»*Af alla träd i parkens sköte*
Ej någon frukt du bryta må.

Blott af det träd som midt [ä fr *mitt*] *i parken*
Står sörjande i evig höst — [ä fr *Står i en evig höst*]
Förbleknad rundt omkring är marken
Förstummad hvarje fogels röst.

Ej friska blad dess grenar sira [ä fr *Smaragdelöf ej kronan sira*]
Ej andas det aromers lukt
Blott jämmerfulla taggar spira
Där underbart bland mörkröd frukt.

Förutsättningen för dikten är läran om metempsykosen: diktaren talar till blomman och ser i henne en af materien fängslad själ, som på sin vandring genom kropparna till slut skall bli en människosjäl. Som sådan skall hon genomgå eldprofvet (r. 22); det skall afgöras, om hon får återvända till urlifvet (r. 57-72). Om motivets samband med sagan om Amor och Psyche, se kommentaren till XCIII. — Själavandringsläran föredrages flerstädes hos Platon (Phaidon, Timaios), men oftast i en halft skämtsam utformning. Hos Plotinos spelar den en större och högtidligare roll (t. ex. Ennead. IV, bok 3, kap. 13; I, bok 8, kap. 13); i Ennead. III, bok 4, kap. 2, heter det om själen, »att hon genomvandrar hela rymden än i den ena, än i den andra formen, antingen i den förnimmande formen eller den tänkande eller i den blott vegetativa (*εἴδει φυτικῷ*)», d. v. s. som djur, människa eller växt. Plotinos erinrar om att det äfven hos människan finnes djuriska och växtlika drag som minnen af denna metempsykos. Det är människans dygd, som afgör, om hon skall fortsätta själavandringen, eller få lämna sinnevärlden och återvända till sitt ursprung (Ennead. III, bok 4, kap. 6).

3-4 Själens första och enklaste uppenbarelseform; se kommentar till 118: 65. »Morgondröm» betecknar själfva öfvergången från slummer till vaka, från oorganisk tillvaro till organiskt lif. — Den ofullbordade prosameningen på det pappersark, där dikten nedskrifvits — se den textkritiska anmärkningen ofvan! — har säkerligen varit afsedd att utveckla samma tanke: hvarje organiskt frö är enligt den med metempsykosteorin sammanhängande idealistiska utvecklingsläran ett utflöde ur världssjälen, bestämdt att i en kedja af allt högre former återvända till sitt ursprung.

5-8 Den idévärld, hvari själen under preexistensen lefvat, identifieras af S. med änglavärlden.

9-12 Den platonska reminiscensläran, motivet i *LXXIX. Idealismen.*

13-14 Rodnaden är för S. ett tecken på minnet af en förlorad oskuld; raderna innehålla motivet till *LXXVIII. Rodnaden.*

13 *rosenfärga.* Formen *färga* kvarlefde i sammansättningar längre än som simplex. »Färga har Rec. ännu i vissa landsorter hört sägas.» (Sv. Lit. tidn. 1821, spalt 323.) *L.*

23 Jfr kommentaren till 116: 4.

24-25 Blomsjälen har i sin medvetslösa dvala endast »en dunkel hogkomst» (r. 10) af urlifvet; först människan vaknar upp till medvetande och minne. — Saint-Martins lära om somnambulismen har här spelat in; jfr kommentaren till 141: 9-13.

29-32 I skildringen af de lidanden, faror och frestelser, som blomsjälen skall möta, när hon tagit boning i en människas kropp, inblanda sig starka intryck från Uppenbarelseboken; apokalyptiska element ha hos S. redan uppvisats i *LXVI. Varningen,* se kommentaren därtill, och framträda i fortsättningen r. 45-48. Här rör sig S:s fantasi med de i Uppenbarelsebokens 12 och 13 kapitel omtalade vilddjuren: drakar, leoparder och lejon.

34 *Den höge Demiurgens borg.* Demiurgen är den sinnliga existensens behärskare, denna världens furste, som Uppenbarelseboken skildrar (se kommentar till *LXVI. Varningen*). Han är son till den i kap. 12 beskrifna kvinnan, som föder Antikrist, »et svenbarn, som regera skulle alla hedningar med jernris». Därpå syfta hos S. r. 45-48, hvilket än tydligare framgår vid en jämförelse med 55: 19-20: »Verldsfurstens metalliska spira Krossar hvar skapande drift, tystar de vaknande ljud.» — Denne Verldsfurste tar för S. bilden af en orientalisk despot, en sultan, grymt härskande öfver sina slafvar och rik på bländande, jordiska skatter (r. 49-50). Det har därför legat nära till hands att skildra hans residens som den moriska kungaborgen, Alhambra, med dess arkader, mosaikgolf och legendariska kvicksilfverspringbrunn (r. 37-44); den moriska miljön hade måhända fått aktualitet för S. genom Chateaubriands praktfulla skildring i *Le dernier des Abencerrages.* Därvid har S:s inbillning säkerligen också varit påverkad af Uppenbarelsebokens ädelstensfantasier (särskildt i kap. 21); jfr »jaspisbäcken» i r. 42.

36 *kransad* = till fest och dryckeslag kransbekrönt enligt antik sed.

42 *i jaspisbäcken.* Sannolikt = i bäcken, hvilka äro huggna i jaspis; icke: i den bäck, som har stränder af jaspis.

47-48 Som härskare öfver skatter och metaller, njutningens och maktens symboler, blir Demiurgen kallad järnmänniska och malmgångarna bli hans ådror. Jfr anmärkning till r. 34 och 118: 54-56, där det heter om Gud:

Så, en vakande Plutus,
Eller en sträng Demiurg, för den girige, endast han håller
Nyckeln till jordens gröda, till bergens dolda metaller.

49-50 I dessa två rader, där själen varnas att betrakta Sultanens prakt, ligger motivet till *LXVI. Varningen.*

51-56 Sultanen-Verldsfursten är prydd med 12 stjärnor och omgifven af 7 kungar och 5 furstinnor. Om kvinnan i Uppenbarelsebokens 12 kap. heter det: »på hennes hufvud en krona af tolf stjärnor». Det är zodiakens

tolf stjärnbilder, som i *Bönen* (162: 17) föreställas som en »Tolfmansskara» på vakt kring Demiurgens hus; i *Tårarne och Blodet* kallas Demiurgen (153: 13) »Djurkretsens Gud».
De sju Kungarna äro identiska med de i *Bönen* (162: 13) förekommande »sju Demonerna», och äro de sju planeterna, fattade som onda änglar, i öfverensstämmelse med uppfattningen i Codex Nasaræus — se kommentar till *XC. Själens Himlafärd* —; denna gamla babylonska stjärndyrkan går igen i Uppenbarelsebokens med tolf stjärnor krönta kvinna och i bilden af den babyloniska skökan (kap. 17), som rider på ett vilddjur med sju horn, som äro sju konungar. S. har alltså på två olika håll mött dessa med talen 12 och 7 förknippade föreställningar om stjärnhimmelens behärskare, och han har uppenbarligen igenkänt föreställningarna som identiska. För S. är allt detta symboler på de sinnliga makter, som den i tid och rum utvecklade existensen är underkastad; hela stjärnevärlden är hemfallen under dem, och därför heter det att Demiurgen (och hans anhängare) dricka »astraliskt vin» (r. 56). Det är samma föreställning, som i en likaledes astronomisk bild uttalas i 213: 140-141, där det heter:

Och rikt med vansklighetens mjöd oss mättar
Den sublunariska Naturens bröst.

Det sista talet (5 furstinnor) belyser än tydligare talsymbolikens filosofiska halt. Siffran är hämtad från Cod. Nas., där det vid sidan af de 7 planeterna och de 12 zodiakalstjärnbilderna nämnes ett 5-tal af stjärnandar (se t. ex. I, s. 167), utan att dock den närmare karaktären af dessa dämoner blir klar. S. gör dem emellertid till de fem sinnena, som förvilla den i sinnevärlden (»den sublunariska Naturen») nedsänkta själen. Denna tolkning kan bekräftas genom en jämförelse med 195: 109-112, där 12-talet fattas och de 7 planetgudarna ersatts med de mot dem svarande 7 metallerna:

Månghöfdad, klädd i fasans prakt
Kring häcktet Tidens orm sig lagt.
Fem lömska sinnen, sju metaller
Omspeja vaktande dess galler.

Det är alltså sinnligheten, både i den kritiska filosofiens mening (vår ofullkomliga och till det absoluta aldrig nående kunskap) och i de astrologiska planetgudarnas gestalt (som upphof till lidelser och passioner), som hindrar själen att återvända till idévärlden, när hon råkat i Demiurgens tjänst. Enda räddningen är den källa, som finnes i Verldsfurstens park, hvarom se nedan!
57-65 Den källa, hvari själen kan återse sin forna skönhet, är den religiösa betraktelsen. Motivet är identiskt med det i *Källan* (s. 294) och *Skuggan* (s. 313).
67 I dikten talas icke om några *härar*, som bevaka själen i Demiurgens borg; men S. brukar i stället för »tolf stjernor» och »sju kungar» (r. 51-52) ha »den bistra Tolfmansskara» och »de sju Demonerna», såsom i *LXXIV. Bönen*, eller den »järnklädda tropp», såsom i *LXXII. Jesus*, och associationen är hämtad från dessa dikter.

68 *Äonerna, som flytt.* Sannolikt: Änglarna, som öfvergifvit dig; i motsats till dämonerna i r. 67 (»de härar som dig vakta»). Men stället kan också tolkas: Begråt de årtusen, som förflutit under den långa självandringen — jfr r. 8, samt kommentaren till 320: 75.

69-70 Näktergalens välljud väcker hos oss ett minne af den salighet, som själen ägt i preexistensen; enligt Plotinos' på Platon byggda estetik är »all skönhet född af idéer», och erinrar oss klarare än något annat om idévärlden. Jfr kommentaren till 105: 29-32. — Den dunkla hågkomsten hos blomsjälen (r. 10) är nu i människosjälen klarnad till full reminiscens.

71-72 Dessa rader innehålla motivet till *LXXIV. Bönen.*

De tre strukna stroferna — se den textkritiska afdelningen här ofvan — skulle ha infört nya föreställningar och symboler i den redan förut af bilder och motiv kaleidoskopiskt öfverfulla dikten. Det skulle ha blifvit en egendomlig, fantastiskt-spirituell invertering af den bibliska paradismyten. Under det att i paradisets lustgård alla träd voro tillåtna utom ett, förklaras det här, att i världsfurstens park (den af synden fördärfvade världen) alla frukter äro förbjudna, utom de som växa på ett enda träd. Detta höstliga, doftlösa träd, som besjunges i de två sällsamma sista stroferna, är uppenbarligen sorgens och smärtans träd, med taggar och blodröda frukter.

147-149. LXIX. *Till Månen.*

Dikten föreligger på ett kvartblad; i en not, som är tillagd vid titeln, läses: »Detta skaldestycke af den oförgätlige E. J. Stagnelius, har, så vidt redaktionen känner, icke förr varit tryckt.»

Detta kvartblad synes ha tillhört ett numera blott ofullständigt bevaradt, renskrifvet dikthäfte. Sammanställdt, omfattar detta 20 kvartblad, öfverensstämmande till handstil och papperssort. Dessa 20 kvartblad fördela sig på följande sätt:

A)	LXIX.	*Till Månen*	1 blad.
B)	LXX.	*Uppoffringen* (r. 1-19 fattas).	3 blad.
	LXXI.	*Tårarne och Blodet.*	
	LXXII.	*Jesus.*	
C)	LXXIII.	*Månan och Själen.*	16 blad.
	LXXIV.	*Bönen.*	
	LXXV.	*Syndafallet.*	
	LXXVI.	*Längtan.*	
		Vårpsalm (ingående i Liljor i Saron, Första häftet, som n:r V bland Vårsånger).	
	LXXVII.	*Blommorna.*	
	LXXVIII.	*Rodnaden.*	
	LXXIX.	*Idealismen.*	
	LXXX.	*Elementerna.*	
	LXXXI.	*Grafven.*	
	LXXXII.	*Till Föraktet.*	
	LXXXIII.	*Till Tron.*	

Afdelningen *B* består af lösa blad. Afdelningen *C* bildar däremot ett sammansydt häfte. I båda följa dikterna omedelbart efter hvarandra, utan numrering. Afdelningarna *A* och *C* tillhöra Kungliga Bibliotekets samlingar.
Då en af de i häftet upptagna dikterna ingår i Liljor i Saron, Första häftet, tryckt 1821, måste häftets renskrifning ha ägt rum före denna tidpunkt, sannolikt 1820, eller möjligen 1819.
Angående åtskilliga härmed sammanhängande frågor se Böök, Textkritiska problem hos Stagnelius (Studier tillägnade Karl Warburg på hans sextioårsdag, s. 13-36).

---

29 *Leende* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *Lef*[vande].

Dikten är, liksom *LVII. Elden,* i formellt afseende påverkad af Goethes hymnstil i sådana dikter som *Gesang der Geister über den Wassern, Grenzen der Menschheit* och *Das Göttliche.* Tonen har samma högtidliga och stilla resignation; de Goetheska dikterna inprägla liksom S:s föränderligheten, osäkerheten, ringheten i allt mänskligt, och uttala ödmjuk underkastelse under ett högre. I *Gesang der Geister über den Wassern* (J. A. II, s. 44) heter det:

Des Menschen Seele
Gleicht dem Wasser:
Vom Himmel kommt es,
Zum Himmel steigt es,
Und wieder nieder
Zur Erde muss es,
Ewig wechselnd.

Jfr härmed r. 41-54, 60-63.
I *Grenzen der Menschheit* (J. A. II, s. 62):

Was unterscheidet
Götter von Menschen?
Dass viele Wellen
Vor jenen wandeln,
Ein ewiger Strom:
Uns hebt die Welle,
Verschlingt die Welle,
Und wir versinken.

Jfr härmed r. 31-34, 41-45.
I *Das Göttliche* (J. A. II, r. 64):

Nach ewigen, ehrnen,
Grossen Gesetzen
Müssen wir alle
Unseres Daseins
Kreise vollenden.

Jfr härmed r. 35-54. — Den lagbundna växlingen ser S. klarast symboliserad i månens förvandlingar; denna tanke har utvecklats redan i *XLIV. Månan*, och återvänder bl. a. i *LXXIII. Månan och Själen* och *Suckarnes Mystèr* (s. 439). Föreställningssättet går tillbaka till den pythagoreiska världsbilden, enligt hvilken den oföränderliga stjärnhimlen var det fullkomliga, världen »under månen» åter det ofullkomliga på grund af sina förändringar och sin oro. Hos Platon återfinnes det i motsatsen mellan det sig själf lika (ταὐτόν) och det föränderliga (θάτερον); i medeltidens och renässansens astronomi identifieras de högsta himlasfärerna (empyrén) med Platons idévärld, det sant varandes och oföränderligas hemvist. Först under månsfären börjar timlighetens och föränderlighetens lag att härska i den s. k. sublunariska naturen. Jfr hos S. r. 22-34; i anslutning till denna astronomiska uppfattning heter det 213: 140:

> Och rikt med vansklighetens mjöd oss mättar
> Den sublunariska Naturens bröst.

30 *i sin bländande krona.* Solguden Helios' strålkrona.

51-52 Jfr i *Suckarnes Mystèr* (440: 20-21):

> Mellan lifvets sorgesuck och dödens
> Menskohjertat vacklar här på jorden.

149-152. LXX. *Uppoffringen.*

Om Hs se föregående dikt! Hs börjar, längst uppe på sidan, med r. 20. För r. 1-19, hvartill S:s Hs icke är bevarad, har begagnats det enda på Hs hvilande trycket i Hammarskölds upplaga, III: 246, äfven där smärre afvikelser äro att förmoda, såsom *fordna* istf *forna* (r. 9 och 17).

Titeln. Undertiteln *Canzone* är säkerligen tillagd af Hammarsköld.

1-19 Hos Hammarsköld begynna alla raderna i hvarje strof på samma afstånd från ytterkanten. Här har strofen återfått den uppställning, som S. begagnar i Hs.

28 *Hur* i radens fortsättning efter ett korsadt *Hur.* Ändringen afser att ge strofen den åsyftade yttre konturen.

37 *I.* Ordet är tydligen inskrifvet i ett ursprungligt *Ur.* Denna ändring har missförståtts af Hammarsköld, som ofvan ordet har tillskrifvit ett interpreterande *Ur.*

71 Utropstecknet i radslutet nästan utplånadt genom ett trådstygn genom papperet.

27-39 Denna strof om rosen är en upprepning af sonnettcykeln *XXXIV. Hösten.*

40-52 Det starka betonandet af de lägre formernas nödvändiga förstöring i och för uppkomsten af något högre är säkerligen påverkadt af den Hegelska logiken, enligt hvilken de lägre kategorierna med dialektisk nödvändighet utplåna hvarandra för att en högre kategori skall framgå ur deras förening. Om det Hegelska inflytandet på S. se kommentar till 122: 181 och 185. I Hegels *Wissenschaft der Logik* (Nürnberg 1812) I, 1, s. 24, heter det:

»Die populären, besonders orientalischen Sprüche, dass alles, was ist, den Keim seines Vergehens in seiner Geburt selbst habe, der Tod umgekehrt der Eingang in neues Leben sey, drücken im Grunde dieselbe Einigung des Seyns und Nichts aus.» Jfr 434: 97-99, där S. citerar Heraklit, som af Hegel i detta sammanhang anföres.

52 *Så för Idén symbolen.* Den sköna kvinnan är enligt den nyplatonska kärleksteori, som S. utförligast utvecklat i *Kärleken* (s. 256), en blott symbol på den salighet, som själen njutit i idévärlden; för att idén rätt skall framlysa, måste symbolen förmörkas.

58 *tingens slöja.* Berättelsen om den beslöjade Isisstatyn i Sais (Schillers *Das verschleierte Bild zu Sais*) ligger till grund för bilden; jfr 78: 22: »Isisslöjan falla, väfd af tingen».

153-154. LXXI. *Tårarne och Blodet.*

Om Hs se LXIX. *Till Månen!*

Titeln. Ordet *Dialog* är af S. senare tillagdt i högra kanten. Äfven orden *Själen* och *Demiurgen,* som omväxlande ofvanför hvarje strof ange den talande personen, äro senare inskjutna. Före och efter den fjärde strofen kvarstå de citationstecken, som urspr. skulle ha angifvit en annan talare än hufvudpersonen, Själen. Ofvanför den första strofen har ordet *Själen* först skrifvits i det smala mellanrummet mellan titeln och poemet, men därpå utsuddats, hvarefter beteckningen placerats i vänstra kanten.

19-20 Raderna ha genom inskjutningar, öfverstrykningar och omflyttningar ändrats från den ursprungliga lydelsen:

I Verldsfurstens smycken ej LjusDrotten ser,
Ej Ljusdrotten älskar sin maka.

23 *sjufaldt* ä fr *sjufallt*

38 *Skapelsens.* Ordet är med hänvisningstecken tillagdt i högra marginalen istf ett korsadt *Verldarnes;* men då högra kanten bortklippts, återstår endast *Skapels.*

Den bl. a. i *LXVI. Varningen* och LXVIII skildrade Demiurgen-Verldsfursten, som förenar apokalyptiska drag med karaktären af en orientalisk haremsdespot — se kommentarerna till dessa dikter — framställes ånyo i denna dikt. Berusad af vin, har Själen sålt sig till Demiurgen för guld och ädelstenar; återkommen till sansen försöker hon återköpa sin frihet för att återvända till sin hembygd, men hennes pärlor (= Tårarna) äro maktlösa. Först rubinerna (= Blodet, Jesu blod) förmå befria henne ur det nesliga slafveriet under Demiurgens lustar; däraf alltså titeln *Tårarne och Blodet.* — Dikten kan sägas utgöra en fortsättning på *LXVI. Varningen:* trots varningen har den bortröfvade flickan i seraljen låtit locka sig af sultanens ädelstensprakt och förlorat sin oskuld, endast Kristus kan nu rädda henne.

1 Pärlorna äro Själens tårar — se ofvan —; de äro uppenbarligen identiska med hvad S. i r. 6 kallar *koraller.* De äro vittnesbörd om Själens

erinring af sitt förlorade oskuldstillstånd, och därför kunna de kallas »Pleromas skatter och minnen» (r. 5), d. v. s. minnen om lifvet i andevärlden (platonskt: idévärlden, kristet: änglavärlden, gnostiskt: Pleroma). Det är denna andevärld, som kallas »hembygden» (r. 4), som upplyses af »Ursolen» och vattnas av »himmelens Jordan» (r. 3). Om detta sistnämnda begrepps samband med Codex Nasaræus, se kommentaren till 254: 80.

11 *Verldsfurstens Jordan* är en symbol på den jordiska tidsexistensen, liksom »himmelens Jordan» (r. 3) på evighetslifvet.

13 *Djurkretsens Gud.* Se anmärkning till 145: 51-56.

15 *Berusad af jordiska viner.* Den sinnliga tillvarons lust liknas vid ett vin; jfr 145: 53-56, där de fem sinnena i kvinnogestalt kredensa åt Demiurgen »astraliskt vin», och 213: 140—141:

> Och rikt med vanskligheternas mjöd oss mättar
> Den sublunariska Naturens bröst.

17-24 Själen afstår från guld och rubiner, från alla de jordiska njutningar som lockat henne i fördärfvet. Det sker med smärta och saknad (r. 21); motivet är detsamma som i föregående dikt *Uppoffringen*, jfr äfven r. 30.

20 Efter *smycken* skulle rätteligen ha funnits ett komma, svarande mot det efter *ser*.

30 *Kedjan af blomster.* Jfr i *LXX. Uppoffringen*, r. 56: »de veka blomsterbanden».

31-32 Planetänglarna som fångvaktare; jfr kommentar till 145: 51-56, 67.

37 Efter *rubiner* borde ha stått ett komma, svarande mot det efter *Allt;* likaså i r. 39 efter *armar*.

155-157. LXXII. *JESUS.*

Om Hs se LXIX. *Till Månen!*

Titeln är i Hs skrifven med idel kapitäler.

5 Efter *Herde* har Hs urspr. haft ett utropstecken, som sedan ändrats till komma.

6 Högra kanten är bortklippt, så att slutbokstafven och kommat fattas.

7 Kommat i radslutet saknas i Hs, men har här tillagts för att förebygga missförstånd af texten.

12 *mjölkhvita* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt struket *snö*[hvita].

27 Citationstecknet vid radens början fattas i Hs.

blomstrande i radens fortsättning efter ett struket *Herde.*

39-40 Raderna lydde urspr.:

> *Och stirrar förskräckt mot det höga*
> *Tills natten betäcker dess öga.*

Den förra raden har genom tillägg i högra marginalen ändrats till sin nuvarande lydelse. Då högra kanten bortklippts, har ordet *himmelen* bortfallit; möjligen har det funnits kvar ännu vid tiden för Hammarskölds upplaga. — Den senare raden har genom ordens numrering ändrats till sin nuvarande lydelse.

Dikten behandlar liksom den föregående Själens (Animas) fångenskap i Verldsfurstens-Demiurgens seralj — se kommentaren till *LXXI. Tårarne och Blodet* — och ger i denna egendomliga dräkt en variant af Kristi korsfästelse.

1 Anima talar till och med r. 16.

3 *Pleromas Jul.* Julen är mycket ofta hos S. — jfr anmärkning till I, 36: 34 — en symbol på ogrumlad salighet och njutning, här på tillståndet i andevärlden.

5 *Herde, med flöjten i hand.* Den flöjtspelande herden är, i öfverensstämmelse med S:s mytologiska synkretism, på en gång Hermes och den gode herden Jesus. Det framgår tydligt af r. 15-16:

> En Broder af Christus Du vore
> Om Herdarnes flöjt Du ej bore.

Denna identifikation stöder sig på den antika föreställningen om Hermes som psykagogen, själarnas förare (och frälsare), samt på den ikonografiska öfverensstämmelsen mellan Hermes- och Jesus-bilder. Samma kontaminering ligger till grund för slutet af S:s *Bacchanterna.*

7 *De vandrande stjernornas rike.* Verldsfursten härskar öfver djurkretsen, stjärnor och planeter; jfr 145: 51-56.

13-14 Själen har en gång, i andevärlden, varit Kristus', »Äonernas Konungs» (r. 18), brud, och igenkänner sin älskades drag.

16 *bore* bure. *L.*

17 Hermes-Kristus talar t. o. m. r. 24.

Sen Anima flydde. Anima har lockats att fly ner i materiens och Demiurgens värld; Äonernas Konung vandrar förklädd kring för att genom flöjttonerna ge sig till känna och uppspåra den försvunnas fängelse (r. 20-22). — Detta motiv är uppenbarligen en variation på sagan om minstrelen Blondel, som med sin musik uppspårade Rikard Lejonhjärtas fängelse.

19 *strålarnes krans.* Solguden Helios' attribut tillkommer Äonernas Konung, ty han kallas (154: 19) uttryckligen »LjusDrotten».

25 Demiurgen talar i denna och följande rad. — Icke blott stjärnorna, utan även Månan (r. 26) äro spejande väktare vid världsfurstens seralj.

27 Den spejande Månan — i hvars ljus hela scenen utspelas — inberättar hvad han ser i denna och följande rad. — Herden från Saron ter sig för väktaren som en kärlekslysten, som vill tränga in i haremet: han skildras med blossande kinder (r. 28), hvilket hos S. är utmärkande för den erotiska trånaden — jfr t. ex. I, 56: 8: »kinden ... som het och eldröd brann».

29 Demiurgen talar t. o. m. r. 32.

järnklädda tropp = väktarna. I r. 32 *järnsåren* = de sår, som spikarna (jfr r. 33) förorsaka. Denna hopning af *järn*-epitet sammanhänger med att Verldsfursten enligt Uppenbarelseboken skall härska med järnris och af S. därför kallas »Järnmänniska» i 145: 48; se kommentaren därtill.

30 *fasade*, det som är föremål för fasa, det fasaväckande. *L*.
33 Från och med denna rad är dikten berättande, icke dialogisk.
41 *Djurkretsens stjernor* äro Demiurgens tjänare och väktare (r. 25); han kallas också (153: 13) »Djurkretsens Gud».
43-45 Anima, som förtärts af smärta vid åsynen af Kristi korsfästelse (r. 33-40), och som nu får bevittna undren efter hans död, är gifvetvis en fantastisk variation af evangeliernas kvinnor vid Kristi kors och vid den tomma grafven påskmorgonen; äfven här är kroppen försvunnen (r. 45).
49-56 Den ur Kristi blod upprunna källan i Världsfurstens seraljträdgård är identisk med den i LXVIII besjungna källan i rosengården (146: 57-72), där själen finner tröst.
54 *Fullhetens* Pleromas, himmelens.

157-161. LXXIII. *Månan och Själen.*

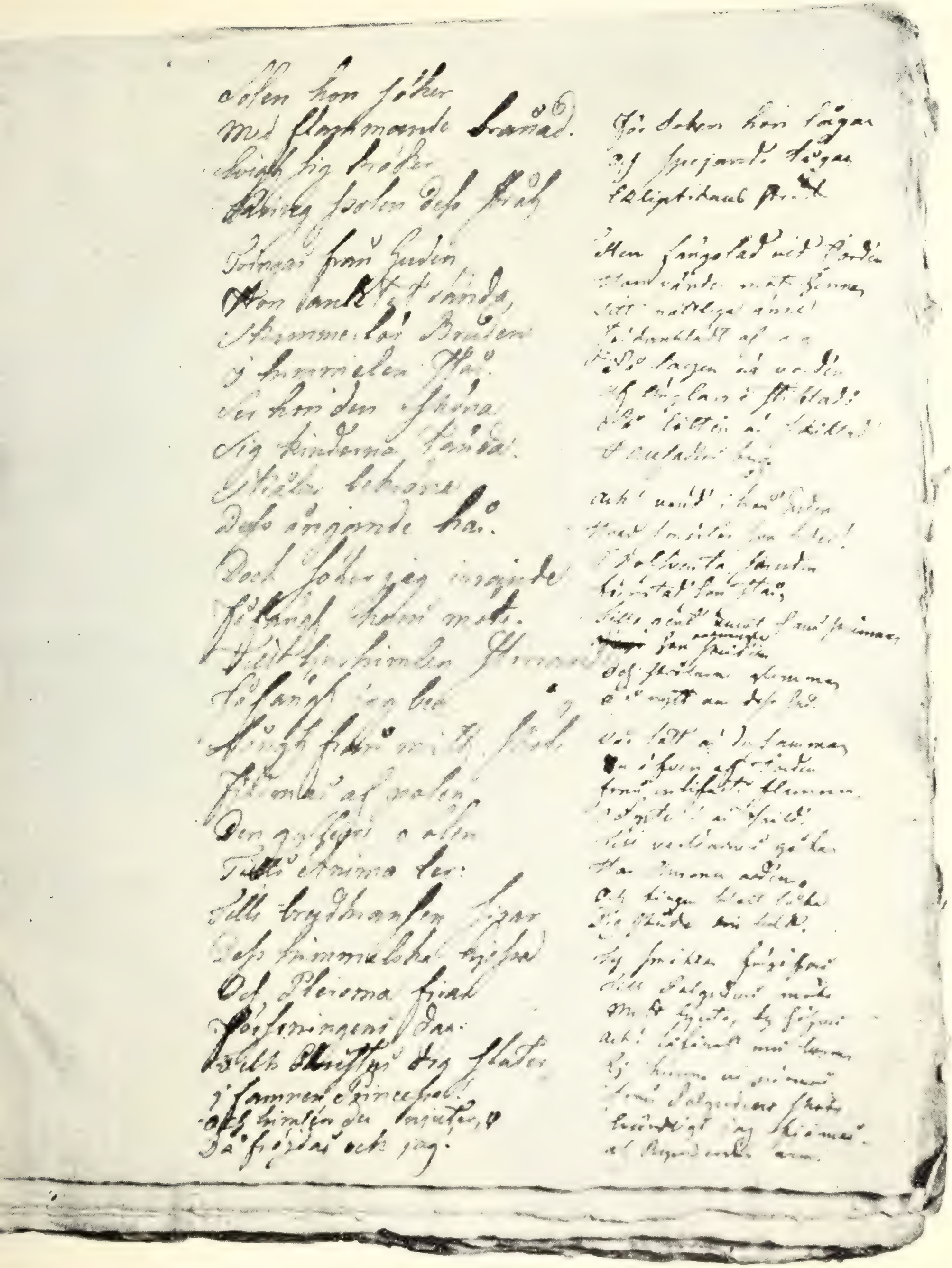
Om Hs se LXIX. *Till Månen!*
Angående de vid behandlingen af denna dikt tillämpade textkritiska synpunkterna, se Böök, Textkritiska problem hos Stagnelius, s. 32-35. Jfr äfven här bifogade facsimile!
33 Kommat fattas vid denna i marginalen tillagda rad, men då det finnes efter motsvarande rad i den ursprungliga versionen, hvarom se nedan, har det här tillagts.
35 *är*. Ordet har af misstag öfverstrukits vid ändringen af den tidigare versionen (hvarom se nedan).
46 *gulldrömmen*. Hs har felskrifningen *gylldrömmen*.
70 *Hon rodnande* ä fr *Ånyo hon*
85 Punkten i radslutet osäker i Hs.
90 *[Din] himmelska hjessa*. Hs har *Dess*, hvilket ansluter sig till den äldre versionen; omarbetningen af denna sista strof har af förbiseende icke ägt rum. Jfr Böök, Textkritiska problem hos Stagnelius.

Den äldre versionen af dikten, före den hufvudsakligen i vänstra marginalen verkställda omarbetningen, erbjuder följande olikheter.

1-8 *Anima sitter*
I öknen och gråter.
Luna med glitter
Elfven besår.
Stråla hon låter
Ned från det höga
Sitt läkande öga
På Animas sår.

15 *Vårliljor! skälfven*
28 *Fridsbudet ner?*
33 *Kulet är landet*
35 *Evigt är bandet*

Facsimile af handskriften till *Månan och Själen,* r. 53—96.
Bilaga till sid. 190.

37-40 *Lifskällans åder*
I natten ej strömmar.
Endast af drömmar
Omgycklad jag är.»

41-48 *»Gråt ej, o Syster!*
Du arma, som hvilar,
Ängslig och dyster
Vid dödsflodens sång.
Nattväkten ilar
Och gulldrömmen fylles.
Af glädje förgylles
Jag äfven en gång.

49 *Luna ock brinner*
51 *Pärlande rinner*

53-56 *Solen hon söker*
Med flammande brånad.
Evigt sig kröker
Kring polen dess stråt

57-88 Dessa fyra strofer motsvaras i den äldre versionen af följande tvenne:

Tvingas från Guden
Hon anletet vända,
Skimmerlös Bruden
I himmelen står.
Ser hon den sköna
Sig kinderna tända.
Strålar bekröna
Dess ångande hår.

Dock söker jag irrande
Fåfängt hans möte.
Till ljushimlen stirrande
Fåfängt jag ber.
Långt från mitt sköte
Fjärmas af polen
Den gyllene Solen
Tills Anima ler:

90 *Dess himmelska hjessa.*

I Hammarskölds upplaga III, s. 131-134, förekomma, frånsedt afvikelser i interpunktion, stafning o. d., följande varianter, hvilka sannolikt äro af honom godtyckligt verkställda ändringar, men hvilka också kunna förklaras som fotade på ett nu förloradt Stagnelianskt manuskript. Jfr Böök, Textkritiska problem hos Stagnelius.

55 *För Hjelten, som tågar*
62 *änglarna*
66 *smärta*
72 Vid slutet af denna rad hänvisar en asterisk till följande not:
Som bekant är, vänder Månen blott en sida åt Jorden. Jag tror ej skaldens pligt vara, att föreställa hvarje himmelskropp som en dubbelpannad Janus.
79-80 *Och tingen dig låta*
Blott skåda din bild.
91 *O Drottning! din hjessa*
93 *Försoningens stund.*
96 *I änglars förbund.*

Denna dikt jämte de följande till och med LXXXIII föreligga bland S:s papper i en afskrift, verkställd af annan hand, säkerligen efter S:s död, och följaktligen ur textkritisk synpunkt utan värde.

Dikten behandlar, liksom de båda närmast föregående samt *LXVI. Varningen* och LXVIII, Själens (Animas) fångenskap hos Verldsfursten. Här befinner sig Själen icke i ett häkte eller i seraljens trädgård, utan fängslad med kopparkedjor i en öken (r. 1 och 33-36). Månan (Luna, Selene) är icke en fientlig väktare, som i *LXXII. Jesus*, utan en tröstande budbärarinna, och på samma gång en hoppfull spegelbild, som förutsäger Animas frälsning. Den förebildliga betydelsen har Månen även i *LXIX. Till Månen*, i *XLIV. Månan* och elegien XXII (s. 56); men i den senare är Månens spådom olycksdiger, här är den lyckosam ännu mera än i *XLIV. Månan.* Månens nytändning (r. 69-72) är här en löftesgifvande symbol på Själens återförening med Kristus, världens ljus. — På samma gång är Månens eget framtidsöde knutet vid Själens öde (r. 81-96), hvarom se nedan!
4 *sår* besår. *L.*
19-24 Anima skall förvandlas till en sol (r. 19-20) och omgifvas af stjärnänglar (»ljusblommande Tärnor»), som kretsa kring (»omhvirfla») henne. Jfr kommentar till 218: 13 och *Stjernorna* (s. 287).
37-38 Den flod, vid hvilken Anima sitter (r. 4, 13) är icke »lifskällans åder», d. v. s. »himmelens Jordan» (153: 3), utan den är »dödsfloden» (r. 44), d. v. s. »Verldsfurstens Jordan» (153: 11).
43 *förlåten* öfvergifven. *L.*
46 *gulldrömmen*, den gyllene, saliga drömmen. Jfr 16: 23 »gyllene ro» samt 187: 3. *L.*
fyllas uppfyllas. *L.*
49 I den här begynnande afdelningen framställes en ny sida af korrespondensen mellan månen och själen. Själen kan i månen läsa symbolen af sin förklaring, men å andra sidan är äfven månen gripen af sorg och otillfredsställd trånad: hon längtar att förenas med solen, och denna förening kan först äga rum, då Anima försonats med Pleroma, från hvilken

hon affallit, och återvändt till Kristus' famn. — Denna tanke sammanhänger med den af aposteln Paulus uttalade apokatastasisläran: hela naturen är delaktig i människans synd och förbannelse, och väntar af henne sin frälsning (jfr XLII och kommentaren därtill!). S. framställer här denna lära om naturens förbannelse i en form, som pekar tillbaka på intryck från Saint-Martin. Denne skildrar i sin *Ministère de l'homme-esprit* hela naturen som gripen af ångest och smärta. I själfva himlakropparnas rörelser ser han uttryck för deras oro, och om solen heter det: »Ja heilige Sonne, wir sind die erste Ursache deiner Unruhe und deiner Angst. Dein ungeduldiges Ange hört nicht auf, alle Regionen der Natur nach einander zu durchlaufen. Jeden Tag erhebst du dich für jeden Menschen; freudig erhebst du dich, hoffend, dass sie dir deine geliebte Braut oder die ewige Weisheit, Sophia, der du beraubt ist, wiedergeben werden. Alltäglich vollendest du deinen Lauf, sie von der ganzen Erde mit feurigen Worten wiederverlangend, worin sich deine verzehrende Sehnsucht abspiegelt» (cit. efter den tyska öfvers. Der Dienst des Geist-Menschen, Münster 1845, s. 55-56). På ett annat ställe i samma arbete (s. 126) skildrar Saint-Martin, hur de sorgsna himlakropparna begära af människan, att hon skall återställa deras gamla förbund med de väsen, från hvilka de nu äro skilda. — S. har visserligen skildrat månens kärlek i st. f. som Saint-Martin solens, men det är uppenbart dessa fantasier, som ligga bakom r. 49-56, 81-96. Till grund för hela denna syn ligger den teosofiska naturåskådningen, enligt hvilken naturföreteelserna skola tolkas i analogi med människosjälen, hvarom se kommentaren till *LII. Astronomisk Phantasi.* Denna åskådning är kärnan i Saint-Martins naturfilosofi, och uttalas programmatiskt i mottot både till *Ministère de l'homme-esprit* och till *De l'esprit des choses.* Det senare arbetets undertitel lyder nämligen: »Ouvrage dans lequel on considère l'homme comme étant le mot de toutes les énigmes» och därunder läses: »Quia mens hominis rerum universalitatis speculum est.» Den första satsen är nästan ordagrant öfversatt af S. i r. 77-78:

Till verldarnes gåta
Har Anima orden

och den andra satsen är föga mindre troget tolkad i r. 79-80:

Och tingen blott låta
Dig skåda din bild.

Om härmed sammanhängande frågor se en utförligare framställning i Böök, Kreaturens suckan (Edda 1914).

72 *dess* hennes. *L.*

74-76 Liksom det är jordens skugga, som hindrar solljuset att träffa månen, så är det den jordiska tillvaron i sin materialitet, som står hindrande emellan själen och Gud (»urlifvets flamma», r. 75, Andesolen eller Ursolen enligt Swedenborgsk terminologi).

89 *Rymdernas arm.* Samma bild 121: 157.

90 Kommat i radslutet är tryckfel i denna upplaga.

161-163. LXXIV. *Bönen.*

Om Hs se LXIX. *Till Månen!*

4 ä fr *Bestiger tyst sin char.*

5-12 Dessa tvenne strofer äro tillagda i vänstra marginalen för att ersätta en struken strof, som hade följande lydelse:

På lätta silfverhvita [ä fr *liljehvita*] *vingar*
Högt öfver Cyprias brand
Och Månans klot hon djerft sig svingar [ä fr *Och Månans silfverklot hon svingar*]
Mot Andars fosterland.

Det har varit S:s afsikt att omarbeta äfven den därefter följande strofen, nu r. 13-16, ty efter de två tillagda stroferna följa tvenne rader, som lämnats utan fortsättning:

Tryckt [felskrifning för *tryggt*] *färdas hon. De sju planeter*
Ej hämma hennes lopp

Jfr här bifogade facsimile!

5 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

8 *mystiskt* i radens fortsättning efter ett struket ofullbordadt *du*[nkelt].

12 Punkten i radslutet osäker i Hs.

20 *Nå* ä fr *Må*, hvilket senare är rent skriffel.

25 *ilande* ä fr *suckande*

Dikten behandlar liksom de tre närmast föregående Animas fångenskap i Demiurgens borg. Här skildras, hur Bönens dufva lyckas bära budskap mellan Anima och Kristus. Detta motiv är förut behandladt i *LXV. Tanke och Känsla* och *LXVI. Varningen.*

1 *bönens quist.* Under det att dufvan i *LXVI. Varningen* närmast var en brefdufva, leder denna närmast tanken till dufvan, som kom med olivbladet till Noa i arken.

3-4 Den tysta midnatten är andaktens och bönens timma.

ebenchar ebenholtzchar, svarta char. *L.*

13-20 De sju planeterna och zodiakens tolf stjärnbilder föreställas som vaktposter, hvilka söka hindra själen att fly ur Demiurgens värld till Gud. Föreställningen är hämtad från Codex Nasaræus, se kommentaren till *XC. Själens Himlafärd.*

21 Att zodiakens tolfmansskara föreställes skjuta med bågar, har väl sin grund i att en af stjärnbilderna kallas Skytten.

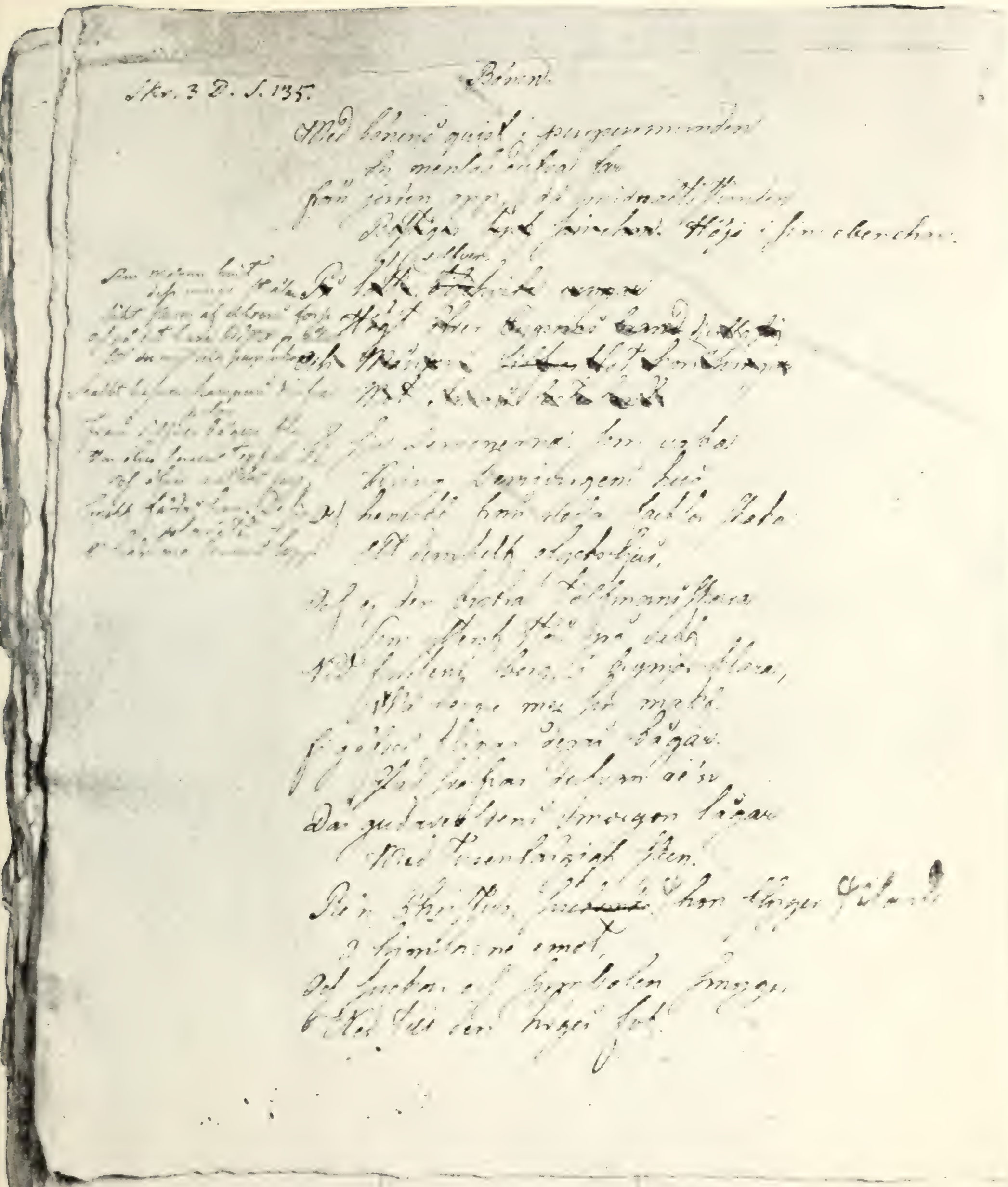
31-32 *rosorna i badet af himlens Jordan* = vattnade af himlens Jordan. Jfr kommentaren till 254: 80.

163-169. LXXV. *Syndafallet.*

Om Hs se LXIX. *Till Månen!*

Titeln. Första Sången fattas i Hs, men har tillagts här i analogi med beteckningen *Andra Sången* i Hs.

8 *bar.* Hs har tydligt *far*, hvilket är rent skriffel.

Skr. 3 D. S. 135.

Bönen.

Facsimile af handskriften till *Bönen*.
Bilaga till sid. 194.

30 *foglarne.* Hs har *föglarne.*
62 *O! får jag ila.* Den metriska oregelbundenheten i denna rad har ingen motsvarighet i dikten för öfrigt, och konjekturen *O! får jag [ej] ila* låter väl försvara sig; jfr r. 159.
74 *Så rosig* ä fr *Gullrosig*
124 *häfde.* Efter ett ofullbordadt *sk*, troligen *sk*[älfde].
138 *den.* Sista bokstafven sannolikt efter ett ofullbordadt *t*. Läsningen *det* [ä fr *den*], hvilken är språkligt tilltalande, är mera osannolik.
140 *förvista.* Hs har *förviste,* men rimmet fordrar ändelsen *a*.
159 Hs har *Ljuft öfver hvila,* hvarvid ett ord, sannolikt *honom*, uteglömts.

Dikten är ett försök att sammansmälta den gnostiska äonläran med den kristna syndafallsberättelsen. Enligt den senare äger det för mänskligheten i dess helhet likaväl som för individen afgörande affallet från Gud rum i paradiset; enligt den gnostiska och nyplatonska äonläran, som är en utbildning af Platons idélära, ligger affallet på andra sidan den materiella existensen, hvilken är en konsekvens af fallet. S. söker öfvervinna denna motsägelse genom att låta syndafallet äga rum i två akter, här skildrade i hvar sin sång. Den första spelar i den immateriella äonvärlden (Pleroma), och Eva är en af de kvinnliga äonerna, hvilken lockas ner i materiens värld, följd af Adam. Denna materiens värld är identisk med det i Genesis skildrade paradiset, och här inträffar, som en följd af den första förirringen, det andra syndafallet; det har för S. rent erotisk karaktär.
5-6 Den värld, som här uppstår utanför eterns och ljusets okroppsliga värld, är materiens, såsom också utsäges i r. 39 och 154. Att den framgår ur »den vilda, den brusande sjö», d. v. s. ur vattnet, är i öfverensstämmelse med all platonsk spekulation, enligt hvilken vattnet är symbolen på materien (ὕλη); jfr *XL. Vattnet.*
17 Den kvinnliga äonen Eva är för S. identisk med den Valentinska äonlärans Sophia (κάτω σοφία) eller Achamot, som först lämnar Pleroma och sjunker ned i materien. Denna kallas af Valentinos »skuggans och tomhetens rymd» (Irenaeus, bok 1, kap. 4), ty då Pleroma är ljus och fullhet, måste Kenoma vara motsatsen. S. har — därvid gifvetvis påverkad af den platonska läran om sinnevärlden som en skugga af idévärlden — tagit upp föreställningen om skuggigheten, och låtit det vara just denna egenskap, som särskildt lockar Eva, se r. 19-20, 27-28, 40, 43, 47; det är »i skuggorne» (r. 81), som syndafallet äger rum, och Adam betonar, att Eva flytt från Gud till »skuggornas rike» (r. 55). För S. låg detta särskildt nära till hands, därför att han var abnormt känslig för ljus och värme och intensivt njöt skugga och svalka. Se härom kommentaren till *LXVII. Landsbygden* och Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 108-112. Skildringen af »den retande skymningen» (r. 19), »kärlekens skymning» (r. 47), af svalkan (»här kyssas af vårvinden panna och barm», r. 45) är sålunda en direkt fortsättning på S:s poetiska förhärligande af skuggan,

som äfven i hans ungdomslyrik företrädesvis förknippas med erotiska stämningar.

36 *afgrunden* kenoma, tomrummet, materien.

58 *eldskinden* den heta kinden; hos S. tecken på erotisk trånad, jfr kommentar till 156: 27.

70 *strålade tillbaka* återspeglade. *L.*

75 *gullbrämad.* Jfr i *Necken* (I, 370): »Quällens gullmoln fästet kransa».

78 *Gudens* månens.

89-106 Den typiskt Gessnerska pastoralen, hvari dufvornas kyssar locka det oskuldsfulla herdeparet att härma dem, är här af S. öfverförd på den första kyssen mellan Adam och Eva. Motivet är ytterst vanligt i S:s ungdomslyrik; se t. ex. *Kyssen* (I, 175) eller *Den sofvande Herdinnan* (I, 184).

109 Jfr r. 58 och kommentar därtill.

124 *häfde* häfde sig, lyftes. *L.*

138 *den sista* nämligen *fröjden*, hämtadt ur det kollektiva *fröjd* i r. 137. *L.*

156-162 Den uppfattning af förhållandet mellan Jesu gudomliga och mänskliga natur, som uttalas i denna strof, torde i dogmatiskt afseende vara heterodox, påverkad af Valentinos' teologi. S. synes nämligen skilja mellan *Sonen* (r. 152) och *Christi anda* (r. 157) som först i dufvoskepnaden (vid dopet) förenar sig med den förra. På samma sätt lär Valentinos, att från och med dopet den högre, pneumatiske Messias (Kristus, Soter) blandade sig med den lägre, psykiske Messias (Jesus); jfr särskildt r. 160.

170-171. LXXVI. *Längtan.*

Om Hs se *LXIX. Till Månen!*

4 *mystiskt* ä fr *mystist.*

Till grund för dikten ligger den platonska reminiscensläran: den jordiska skönheten väcker hos själen minnet af idévärlden. (Jfr 105: 25-36.) Däraf den längtan, den otillfredsställdhet, som hindrar själen att finna njutning och ro i den sinnliga tillvaron. — Samma tillämpning af platonismen i syfte att förklara den melankoliska och drömmande stämning, som naturintrycken förmedla, har gjorts af Saint-Martin i hans *Œuvres posthumes* (1807), I, s. 225.

6 *Cytheres* Venus', aftonstjärnans.

18 Att likna skogarna vid ett böljande haf är en af Chateaubriands älsklingsbilder, särskildt ofta brukad vid beskrifningen af de amerikanska urskogarna. Se Böök, Stagnelius och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 59-60.

19-20 I tanken att träden (och växterna) utgöra vålnader ur idévärlden ligger motivet till följande dikt *Blommorna.*

26-30 Näktergalens sång som ett minne om själens förlorade salighet äfven 146: 69-70.

26 *tona* sjunga. *L.*

32 = Hvilkas förlust jag här evigt begråter. *L.*
33 = Visar blott döden vägen till frälsning? *L.*
34-35 Motivet till *Flyttfåglarne* (s. 435).

171-174. LXXVII. *Blommorna.*

Om Hs se *LXIX. Till Månen!*
1 Citationstecknet fattas i Hs, men är här tillsatt i analogi med citationstecknet efter r. 12.
28 *Din.* Hs har tydligt *n.*

Blommorna uppfattas i dikten som »vålnader» (r. 20: »nu vålnader endast vi te») af hvad de fordom varit i idévärlden, d. v. s. som själar som sjunkit ned i materien och där förstummats och förlamats. På samma sätt i föregående dikt *Längtan* (»min forntids alla vålnader», r. 19-20); jfr äfven LXVIII (»En själ i stoftets kedjor bunden», 143: 3). — Här skildras, hur blommornas åsyn hos diktaren väcker minnet af det saliga lifvet i idévärlden. Det ter sig för honom som en himmelskt oskyldig motsvarighet till den jordiska erotiken, som ett syndfritt haremslif (jfr r. 27-28), där de polygama instinkterna få obetingad tillfredsställelse (jfr r. 49-56). — Denna egendomliga, erotiska himmelsvision skymtar redan i *LXVI. Varningen,* där himmelens fria glädje skildras i motsats till tvånget i ett orientaliskt harem, men på samma gång som ett slags barn-seralj (r. 16-20):

> Hemskt inom bommar sucka ej hans brudar.
> Barn äro de. På blomsterrika fält,
> Vid friska källor, under rosentält,
> De leka gladt, i oskuldshvita skrudar.

5-6 Kärleken till blommorna förklaras här (jfr r. 9-16) som en platonsk reminiscens.
28 *din . . . Harem.* Ordet vacklade på S:s tid mellan den-genus och neutrum. *L.*
34 *med leende harm.* I detta himmelska oskuldstillstånd är svartsjukan endast lek.
37-48 I dessa båda blommor — se äfven r. 29-32 — skildrar S. de båda kvinnoideal, som han högst älskar; jfr r. 33: »Ack! ömmast för dem bland oss alla Du brann.» — Att S. äfven innan han var anhängare af läran om metempsykosen haft särskildt sinne för denna korrespondens, framgår af hans ungdomsdikter. Se t. ex. *Till Venus* (I, 147), där han liknar flickorna vid blommor:

> Den ena ler, af lif och värma rik,
> En daggig ros, en morgonstjerna lik.
> Den andra bleknar för den stilla trånan,
> Som ängens lilja, som den blyga Månan.

Rosa är den glada och yppiga, Lilja den trånande och melankoliska skönheten. Skildringen af det nattliga svärmeriet under vandringen med

Liljan (r. 41-48) är en trogen upprepning af det parti i alexandrin-idyllen *Kärleken och Landet*, som berättar om skaldens månskenspromenad vid Hilmas sida (I, 160: 217-232). Dock ha fåglarna (vaktel och svan) i det jordiska landskapet här utbytts mot »vingade själar» (r. 43).
58 Jordelifvet en dröm; jfr 175: 26, »lifvets svåra dröm» eller 131: 63-64, »snart du ur drömmen vaknar I medfödd oskuldsglans».

174-176. LXXVIII. *Rodnaden.*

Om Hs se *LXIX. Till Månen!*
4 Punkten i radslutet osäker i Hs.
14 Kommat efter *mig* osäkert i Hs.
47 *Ödets.* Möjligen *ödets.*
52 *straffet* i radens fortsättning ä fr *bandet*

Dikten utgör, liksom de båda föregående, en poetisk variation af den platonska reminiscensläran. Under barndomen lefver människan i fridfull harmoni med den jordiska tillvaron (r. 1-4). Men i och med det att kvinnan och kärleken göra sitt inträde, bryter disharmonien in (r. 5-16). I kärleksruset födes blygseln, och blygseln tar sig uttryck i rodnaden (r. 17-24). Därvid vaknar minnet af den forna saligheten i idévärlden (»Eden», r. 25), och minnet af fallet ned i materien (r. 25-28). Fallet består, här liksom i *LXXV. Syndafallet*, i den sinnliga kärleken till kvinnan. Men här föreställes denna ursprungliga synd ha ägt rum i sömnen: det var i drömmen, som själen först upplefde kärleksruset (r. 29-40). Efter denna dröm begär själen gråtande hos Gud, att drömmen måtte bli verklighet, och därmed skapas materiens värld (r. 41-48); det svarar alldeles mot Adams tårfyllda bön i *Syndafallet* (165: 49-64), att få stiga ner i den skuggiga kärleksvärld, dit redan Eva förvillat sig. — Den blygselrodnad, som är förknippad med den sinnliga kärleken, är alltså ett minne af den förlorade oskulden, ett erkännande af människans nuvarande fördärf (r. 49-56). — Den egendomliga form, som syndafallsmyten här får, är betingad af filosofiska idéer. Sinnevärlden har icke existens utanför själen och oberoende af den, utan den är en produkt af själen, af det som Fichte kallade den produktiva inbillningskraften; det är därför som den materiella verkligheten framställes som en följd af själens dröm. Naturen är för S. blott en symbol för, ett yttre tecken på människans ursprungliga affall från Gud. Det är samma konsekventa idealism, som ledde Plotinos till den satsen, att det sinnliga begäret upplefves endast af själens lägre afbild, och af den verkliga själen blott föreställes.
7 *flydde* = gled (så att den lämnade en del af skuldran obetäckt); jfr r. 8. Liknande användning af *fly* i I, 58: 8. *L.*
9-14 Denna skildring af det erotiska begäret är för S. typisk; jfr r. 13 (»våldsamt tändes bloden») med kommentar till 156: 27, och r. 9-10 med Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 135!

28 Själen har, i det den från idévärlden öfvergick till sinnlighetens värld, druckit en glömskebringande dryck, på samma sätt som själen enligt den grekiska mytologien efter döden drack glömska ur Lethe vid öfverfarten till de elysiska fälten. Det är ur denna djupa glömska, som reminiscenserna, de mer eller mindre dunkla minnena från idévärlden, dyka upp. Föreställningssättet är vanligt hos S.; se t. ex. 213: 134-135:

> Ur Tidens elf med gudlös törst vi drucko
> Letäisk glömska af det högre lifvet.

Man återfinner det hos Saint-Martin, som i kapitlet *Toute la nature est en somnambulisme* af *De l'esprit des choses* — se kommentaren till 141: 9-11 — utvecklar den platonska reminiscensläran med användande af samma bild (I, s. 127): »Ame humaine, emploie donc tous tes efforts pour t'arracher d'avance et autant que tu le pourras, à ce terrible somnambulisme, que l'atmosphère de l'univers étendit sur toi lors de ta chute, et qu'il ne cesse d'y répandre pendant ton séjour ici bas; ne te donne point de repos que tu n'ayes dérobé quelques portions de ton être et de tes facultés à ce terrible pouvoir qui, comme le fleuve Léthé, t'ôte le souvenir et la connoissance de ton état primitif et de tous ces avantages, dont tu n'aurois jamais du cesser de jouir si tu te fusses maintenue dans ta région naturelle.»

36 *Tidens sfer.* Tiden, som på alla håll omger själen och sålunda hindrar henne att komma i beröring med evigheten, kallas en sfär. Bilden är besläktad med den i 69: 29-30:

> Ack! trolöst nu af Tiden
> Förlofningsring hon bär.

Äfven där är det en fängslande gåfva själen mottager. I samma riktning heter det om Tidens orm (213: 136): »En Midgårdsorm sig lägrat kring vår boning.»

43 *gulldröm.* Se anmärkning till 159: 46, *gulldrömmen.*

50 *Väsendet som Är* det i sanning varande, högsta väsendet, *ens realissimum*, Gud.

177-178. LXXIX. *Idealismen.*

Om Hs se *LXIX. Till Månen!*

16 Punkten i radslutet osäker i Hs.

24 Citationstecknet fattas i Hs.

Dikten framställer, såsom titeln tydligt anger, den filosofiska idealismen i formen af en liknelse. Med idealismen menar S. här i första rummet den platonska idéläran, den åsikten, att allt hvad vi i sinnligheten iakttaga och erfara blott är en väsenlös afglans af idéerna, de sant varande. Platon har själf framställt denna mening i den bekanta liknelse, som föredrages i Staten, sjunde boken. Det heter där: »Tänk dig menniskor i en under-

jordisk grottlik boning, hvars ingång är öppen mot ljuset och sträcker sig utefter hela grottans längd. Tänk dig vidare, att de ända från barndomen här äro fjettrade med halsen och benen hopbundna, så att de måste förblifva på samma fläck och endast kunna se rätt fram men i följd af bojorna äro oförmögna att vända hufvudet omkring; att deras boning upplyses af en eld, som brinner bakom dem, högt uppe och på afstånd.... Tror du att sådana fångar kunna se något annat vare sig af sig sjelfva eller af hvarandra än skuggorna, som af elden kastas på den midt emot dem varande väggen af grottan?» (Dalsjös öfvers. II, 2:dra uppl., s. 322-323.) Platon utvecklar i fortsättningen, huru dessa fångar nödgas »att icke hålla något annat för sant och verkligt än skuggorna», och hur de, om de kunde frigöras för att betrakta solen och de verkliga tingen, skulle bländas. Detta tillämpar han på människorna, som lefva och ha sin varelse bland de overkliga fenomenen, men endast med största svårighet kunna lära sig se idéerna, som dock äro den enda sanningen.

Om man i Platons bild byter ut de till hals och fot fjättrade fångarna mot i sig själf orörliga väsen, d. v. s. blommor, skuggbilderna på grottans vägg mot spegelbilden på källans yta, den »högt uppe och på afstånd» befintliga elden mot solen, så har man sceneriet i S:s dikt; den sällsamma miljön hos Platon har förvandlats i en idylliskt-poetisk, men betydelsen kvarstår orubbad. — S. har i *XII. Bil och Bjuke* brukat alldeles samma bild, men utan att lägga hufvudvikten på den filosofiska betydelsen; se 31: 25-28 och kommentaren därtill!

Men denna omdaning af den platonska bilden är på samma gång en anknytning vid Narkissos-myten: blomman, som icke förmår slita sig lös från sin spegelbild i vattnet, och dör vid källan, är den sköne ynglingen, som efter döden blef förvandlad till en blomma. — Narkissos' gestalt har varit S. särskildt kär, han har tillämpat myten på sig själf (I, 227: 61-68), och bl. a. ägnat den en hel balett, *Narcissus.*

Dock är kontamineringen mellan Narkissos-myten och Platons bild icke S:s individuella uppfinning; den har ägt rum redan hos nyplatonska tänkare både i antiken och under renässansen. (Jfr kommentar till 262: 176-182, där S. brukar Narkissos-myten i anslutning till ett ställe hos Plotinos.) Hos dem tjänade myten framför allt till att uttrycka själens nedsjunkande ur idévärlden i sinnevärlden. Proklos skrifver: »På samma sätt som när någon åskådar sin egen skugga i vattnets spegel, och blir bedöfvad, förvirrad, nedslagen genom denna anblick, på samma sätt gripes själen, när hon betraktar sin bild i materien, vid födelsens flod, af de olika tillstånd och affekter, hvarifrån hon själf är fri; hon tager sin bild för sig själf, hon råkar i förvirring, hon vacklar, hon är obeslutsam; så sjunker hon ned i kroppen och blir neddragen i det materiella, jordiska lifvet.» (In Platonis Timaeum, ed. Diehl, Teubner 1903, III, s. 330.) På ett annat ställe yttrar Proklos: »Första orsaken till villfarelsen är materien [ἡ ὕλη, enl. platonskt språkbruk äfven vattnet]... Och den första reningen består

i lösslitandet från dessa kroppsliga bilder, vid hvilka själen först fjättras, när hon stiger ned i födelsens värld och den dödliga naturen.» (In Platonis Alcibiadem, Procli Opera, ed. Cousin, Paris 1820, II, s. 252.) Hos Marsilius Ficinus heter det: »Vår själ förtrollas af den kroppsliga skönheten, så att hon glömmer sin egen skönhet, och sträcker sig efter kroppens gestalt, som dock blott är en skugga af hennes egen gestalt. Denna olycka se vi i Narcissus' öde. Ty ynglingen Narcissus jagar efter skuggan i vattnet och vill omfamna den» (In Platonis Convivium, Oratio sexta, kap. 17; Opera, Basileae 1576, II. s. 1353.) — Då S:s dikt slutar med att blomman dör, d. v. s. öfvergår från en värld till en annan, utan att ha förstått »sin varelses gåta» (r. 30), så är det sannolikt, att S. lika väl som de nyplatonska filosoferna med denna allegori velat symbolisera icke det jordiska lifvet — såsom Platons liknelse — utan öfvergången från preexistensen till lifvet i materien. Det är *fallet,* som här behandlas i en ny version, liksom i de fyra föregående dikterna. »Lustgården», hvarom det talas i r. 1, är sålunda paradiset, idévärlden; den ligger under »himlarnes urbild» (r. 5), den högsta himlasfären, empyrén, i ljuset af Ursolen (r. 24), den högsta idén, det godas idé, Gud.

16 *Olymp* himmelen (den i källan speglade).

30 *varelses* tillvaros. *L.*

36-39 Den död, som här skildras, kan mycket väl vara identisk med den jordiska födelsen — se den inledande anmärkningen —; S. har i *Kyrkogården* utvecklat den paradoxala satsen: »En grifteplats är jorden, Der lifvets slägt är sorgligt graflagd vorden» (434: 95-96).

178-183. LXXX. *Elementerna.*

Om Hs se *LXIX. Till Månen!*

25 *Söner.* Möjligen *söner.*

31 *örnar.* Möjligen *Örnar.*

32 *hafvet* i radens fortsättning ä fr *böljan*

36 Citationstecknet i radslutet fattas i Hs.

107 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

Till afdelningen *Vattnet* (r. 49-76) föreligger ett annat manuskript, på första sidan af ett fyrsidigt oktavark, som därjämte innehåller dikterna *LIV. Höstaftonen* och *LV. Dröm på Hafsstranden* (s. 106 och 107; se kommentaren ofvan). Dikten bär där inga yttre spår att vara afsedd för en cykel. — Frånsedt smärre afvikelser i interpunktion och stafning äro följande varianter att anteckna:

67 *Ett skall jag blott begära,*

75 *Den tårbestänkta Jorden*

Denna diktcykel, som tillhör det allra dunklaste i S:s spekulation och diktning, torde kunna karaktäriseras som ett försök att tillämpa den gnostiska äonläran på den uråldriga, af Empedokles grundade och af

Aristoteles utbildade teorin om de fyra elementerna. I anslutning till Valentinos' åskådning, som betecknar en konsekvent idealism, uppfattar S. elementerna som emanationer, själsliga krafter, personifierar dem och betraktar världsprocessen som en serie äktenskapliga förbindelser dem emellan (syzygier) af ofta ytterst invecklad genealogisk beskaffenhet. Hur starkt påverkad S. varit af den valentinska äonläran, där samma äon uppträder i olika erotiska kombinationer, framgår af elegien *Urania,* där det heter (52: 13-14):

Himmelens Dotter och Moder och Brud! I äoners äoner
Skalljar din bröllopssång.

Jfr äfven 198: 2, där Kyrkans döttrar sägas vara »förmälde ljuft med lika många bröder».

Tankegången är, för så vidt den kan fastställas med hjälp af ett prosastycke (som kommer att ingå i fjärde bandet af denna upplaga), följande: Ur Gudomens sköte ha tre emanationer framgått: Elden, Vattnet, Luften; denna ursprungliga Gudom (r. 1) kallas i r. 77 UrElden. Vattnet har ursprungligen varit identiskt med Ljuset, och det var efter emanationen, som det förvandlades till Vatten (r. 52); detta är visserligen icke klart här, men bekräftas af en jämförelse med *XL. Vattnet,* där det uttryckligen heter (85: 7, 15):

Ett strålande ljus jag i forntiden var
— — — — — — — — — —
Förbyttes omsider i vatten.

Härmed stämmer, att Elden enligt r. 4 föder (= *bär*) ljuset åt världarna; detta ljus, om hvilket sedan intet nämnes, måste alltså vara identiskt med Vattnet. — Det vill synas, som om Elden och Luften tillsammans frambringat Ljuset-Vattnet, såsom en syzygi, där Elden betecknat den kvinnliga principen (r. 4), Luften den manliga (r. 78). Vattnet förbinder sig sedan i en ny syzygi med Elden, hvarvid Vattnet är den kvinnliga principen, Elden den manliga. Denna genusväxling får sin förklaring i Valentinos' lära, att den första äonen (*Βυθός*) var både manlig och kvinnlig på en gång. Se Irenaeus, I, kap. 2, par. 4, och Epiphanius Haer. XXXI, 5. Föreningen mellan Elden och Vattnet är det ursprungliga, före all tid varande syndafallet; Elden förutser också vid brudens nalkande döden (r. 16), och Vattnet, som icke förmår bära uppe sig själf, utan motståndslöst faller i Eldens sköte, är den döda, kraftlösa, tyngdlagen underkastade materien (jfr 85: 18: »af tyngdkraftens bojor jag fängslas»). Ur detta famntag födes dottern Jorden (r. 75-76) och allt hvad jordens är (r. 25-32). Jorden brinner af lust att återförenas med sitt himmelska ursprung, att förmälas med sin fader Elden (r. 105-106).

4 *bär.* Säkerligen = föder; se den inledande anmärkningen.

9-24 Genom denna nya variant af syndafallsmotivet ansluter sig dikten till de fem föregående, som alla behandla detta ämne.

25-32 Denna skildring af den materiella världens uppkomst ur vattnet öfverensstämmer alldeles med *LXXV. Syndafallet,* 163: 5-12.

33-48 Elden föreställes här som den i materiens bojor fjättrade själsliga principen, som jordens glödande inre. Det är samma motiv som *LVII. Elden;* om källorna se kommentaren till denna dikt.
70 *En evig Kärleks Son.* Elden är född »ur Gudomens sköte» (r. 1), och S. kallar i biblisk anda Gud för Kärleken.
95-100 Denna strof innehåller motivet till *LVI. Hymn till Vattnet.*
103-106 Jordens gröna dräkt (skogar och fält) uttrycker symboliskt hennes hopp att en gång få förtäras af elden (klädas i »kärlekens purpurskrud», r. 105), vid åskors dån (r. 112). Det är samma längtan efter undergången och yttersta domen som i r. 33-48 och *LVII. Elden.*

183-184. LXXXI. *Grafven.*
Om Hs se *LXIX. Till Månen!*

Begynnelsen på denna dikt (r. 1-16) utgör en trogen parafras af r. 1-15 i V; se kommentaren till denna dikt.
17-20 Äfven denna rent lyriska dikt är på ett egendomligt sätt präglad af de invecklade genealogiska spekulationer, hvari S. vid denna tid fördjupade sig, hvarom se kommentaren till föregående dikt. S. föreställer sig här att kroppen och anden äro syskon (r. 19); den förra återförenas med sin Moder (r. 17), den senare återgår till Fadren (r. 20). Vill man närmare bestämma betydelsen i dessa epitet, så visar det sig, att Fadren är Elden, den själsliga principen, den strålande Solen (r. 21), Modern är materien — icke jorden i vanlig mening, ty jorden är icke Eldens brud, utan Eldens och materiens (Vattnets) dotter. Det som i denna dikt svarar mot Jorden är just det hos människan förenade syskonparet kroppen och anden.
23-24 Solen, den lifgifvande, idéella principen, stiger hvar vår ned i den döda materien såsom skapande form; denna platonskt-aristoteliska åskådning har förut tolkats bl. a. i *XXXIV. Hösten,* där det heter om solen (75: 12-14):

> Snart från Olympen mystiskt han sig sänker
> I nya vårars liljearmar neder.
> Idén är evig, skuggorna försvinna.

Denna idéns evighet, uppenbarad i ständigt växlande, som skyar föränderliga gestalter, är temat i den sista strofen, r. 25-32.

184-186. LXXXII. *Till Föraktet.*
Om Hs se *LXIX. Till Månen!*
7 *Förakt.* Möjligen *förakt.*
20 *nödens* i radens fortsättning ä fr *Ödets*
36 *i* ä fr *från,* hvilket varit rent skriffel.
47 *marterkrans* ä fr *törnekrans*
52 ä fr *Den mig sin tro ej skänka kan*

Dikten företer, i likhet med den närmast följande, de mest uppenbara spår af att höra in i ett helt annat kronologiskt sammanhang; troligen ha de, ehuru tillhörande S:s ungdomsproduktion, af en tillfällighet, måhända som fyllnad, kommit att inskrifvas i det dikthäfte, hvari de nu förekomma. Om så icke är fallet, skulle S. ha gjort en tillfällig återgång till äldre stilistiska ideal, så mycket mera anmärkningsvärd, som den förenas med en hårdare och styfvare rytmik, hvartill motsvarighet endast finnes i den äldre lyriken. Sådana ställen som r. 10, r. 23-24, r. 26, r. 28-30 visa genom sin oorganiska, pointeradt antitetiska stil tillbaka på den fransk-klassiskt influerade perioden i S:s diktning.

Ur innehållssynpunkt är dikten synnerligen märklig, därför att den med enastående öppenhet och våldsamhet ger uttryck för S:s känsla att vara föraktad och utstött på grund af ofördelaktiga yttre egenskaper. Samma känsla kommer visserligen fram i *XIII. Näktergalen* (särskildt 32: 13-18) och i *XIV. Näktergalen och Rosen,* men ingalunda med en jämförlig bitterhet och skärpa.

43-45 Flärden är identisk med »verldens sköka» i r. 1; hon vägrar att ta mot »tölpens» (r. 2) ringa och klumpigt framburna offer, och ger honom i stället sitt förakt. Det är framför allt den erotiska besvikelsen, som här röjer sig.

50-51 Här uttalas redan den öfvertygelse om eldens renande inverkan, som får sitt förnämsta uttryck i 211: 84 (»En eld är smärtan»).

187-190. LXXXIII. *Till Tron.*

Om Hs se *LXIX. Till Månen!*

12 *Syndens* ä fr *dödens*

77 Kommat efter *Tro* har ditsatts istf ett struket utropstecken.

Om diktens kronologiska plats, se kommentaren till föregående dikt! Men vid sidan af de många drag, som äro typiska för S:s ungdomsstil — jfr särskildt r. 43-52 — ingå här också detaljer (såsom r. 59-60, 73-76), som göra det troligt, att dikten åtminstone vid renskrifningen undergått någon omformning eller utvidgning. Denna omarbetning har emellertid i så fall ägt rum med en så diskret anslutning till det äldre maneret, att gränsen icke låter sig uppdraga. Möjligen äro de tre sista stroferna (r. 69-80), där den trosvissa durtonen slår om i ett oroligt tvifvel, ett senare tillägg. Dikten skulle i så fall erbjuda en analogi med den vid två helt olika tidpunkter författade *LXXXIV. Till Öland,* hvarom se kommentaren därtill.

2 *Gör... möte* = möt. *L.*

3 *gyllne ro.* Jfr 16: 23, »I gyllene ro».

6 *gör* vållar. *L.*

15-16 = och lär själen att våga lyfta sina skumma blickar mot sitt ursprung. *L.*

38 *För* = från. *L.*

41-64 I dessa strofer framträder den idylliska religiösa optimismen från

S:s ungdomsperiod; den präglas af en naiv dygdesamhet (r. 45-52) och af en epikureiskt färgad naturentusiasm (r. 53-64). Till det förra partiet har man en noggrann motsvarighet i *Till Dygden* (I, s. 43), till det senare i *Naturens Son* (I, s. 46).

59-60 Stället synes förutsätta den ur Codex Nasaræus hämtade föreställningen — hvarom se kommentaren till *XC. Själens Himlafärd* — att stjärnorna äro själens beväpnade väktare och fiender.

65-68 Strofen varierar temat om Guds barns säkerhet i 91:sta psalmen; jfr särskildt vers 13: »På lejon och huggormar skalt tu gå; och trampa uppå thet unga lejonet och drakan.»

76 *minnets bleka strålar.* Minnet af ett förloradt barnatilllstånd i oskuld och tro (jfr r. 17-18); måhända också minnet af det himmelska lifvet (den platonska reminiscensen).

80 *himmelrike.* Den obestämda formen möjligen en anslutning till talspråket. *L.*

190-195. LXXXIV. *Till Öland.*

S:s Hs är icke bevarad. Den här meddelade texten hvilar på tvenne källor: Eos, 1840, n:r 20 (7 mars) och n:r 22 (14 mars), där dikten första gången trycktes, och Den nya Skånska Correspondenten 1848, n:r 44 (28 oktober). I Eos var dikten försedd med en not: »Meddeladt af Studer. af Calmare Nation Herr Rydström, som mottagit det af en af den odödlige skaldens ännu lefvande systrar.» I Sk. Corr. heter det: »Detta vackra poem af vår utmärkte *Stagnelius* är en gång i år uppläst i Lunds Bildningscirkel, blef en tid derefter, i en annan tidning, tryckt *för första gången* (ty det finnes ej i Stagnelii samlade skaldestycken), men, som åtskilliga omeningar dervid inflöto, ehuru tidningsred. hade författarens manuskript för ögonen, meddela vi i denna tidning samma poem, oss lemnadt i afskrift efter nämnde manuskript. Enligt de anteckningar, vi hafva framför oss, är den del af poemet, som går till de orden: »Här vandrar än kring blomsterland», författad år 1815; det som sedan följer, är författadt många år sednare.» — Med denna kronologiska uppgift öfverensstämmer hvad Eos meddelar i titeln: »Till Öland. Af E. J. Stagnelius. De första 16 versarne författade 1815; de öfriga flera år sednare.»

Den tredje, af Sk. Corr. polemiskt omnämnda källan har icke kunnat återfinnas; dikten upplästes i Bildningscirkeln, såsom framgår ur Lunds Weckoblad, den 12 mars, och under tiden mellan $^{12}/_{3}$ och $^{28}/_{10}$ (datum för publiceringen i Sk. Corr.) har den icke varit tryckt i någon af följande tidningar, hvilka stodo i närmare eller fjärmare beröring med Lunds Bildningscirkel: Lunds Weckoblad, Malmö Allehanda, Snällposten, Helsingborgsposten, Öresundsposten, Skånska Posten, Jönköpingsbladet, Carlskrona Weckoblad, Najaden, Barometern och Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning.

Den här meddelade texten bygger på en jämförelse mellan de båda i Eos och Sk. Corr. föreliggande trycken, hvarvid den bättre och mera stagnelianska versionen föredragits. I stort sedt har Sk. Corr. den bättre texten, medan Eos synes trognare följa S:s interpunktionsvanor. Följande varianter äro att anteckna:

1 *Ö.* Sk. Corr: *ö.*
4 *Calmar.* Eos: *Kalmars*
6 Sk. Corr. har komma efter *ro.*
lutans. Eos: *luthans*
8 Sk. Corr har punkt i radslutet.
10 *yngling.* Eos: *Yngling.*
15 *nardusångor.* Sk. Corr: *Nardusångor.*
22 *qual.* Sk. Corr: *qval.*
25 *Elfvor.* Eos: *elfvor.*
30 *mången.* Sk. Corr. har tryckfelet *många.*
Skiljetecknet i radslutet fattas i Sk. Corr.
36 *hemskt.* Eos: *stumt.*
39 Kommata efter *och* och *ambraväder* fattas i Sk. Corr.
42 Sk. Corr har semikolon istf tankstreck i radslutet.
45 *mythens.* Sk. Corr: *Mythens.*
46 Sk. Corr. har komma i radslutet.
48 Sk. Corr. har punkt i radslutet.
50 Sk. Corr. har punkt i radslutet istf komma och tankstreck.
52 *däjlig.* Eos: *dejlig,* Sk. Corr: *däglig.* Den Stagnelianska formen är *däilig,* se t. ex. I, 136: 13.
53 Sk. Corr. har komma i radslutet.
55 Sk. Corr. har intet komma efter *dufvor.*
56 Sk. Corr har icke kommata före och efter *kuttrande.*
59 *Där återljuda.* Sk. Corr: *Der ännu ljuda.*
quäden. Sk. Corr.: *qväden.*
63 *där.* Sk. Corr.: *der*
Sk. Corr. har icke kommata efter *där* och *sköte.*
65 Sk. Corr. har icke komma i radslutet.
66 Sk. Corr. har icke komma efter *skjul.*
68 *syster — Samvetsfriden.* Sk. Corr.: *syster, samvetsfriden.*
71 *månans.* Sk. Corr.: *månens.*
74 *Så blid, så öm.* Eos: *så blid och öm.*
76 Eos: *Så ljufligt hviskande, hon talar.*
78 Sk. Corr. har komma i radslutet.
79 *Där.* Sk. Corr.: *Der.*
82 Sk. Corr. har icke komma efter *Se.*
85-88 Denna strof kommer i Eos efter r. 96.
85 Eos har komma efter *Ack* istf utropstecken.
89 *Minns.* Sk. Corr.: *Mins.*

91 *Mer.* Eos: *Men.*
Drott. Eos: *drott.*
92 *skogens.* Eos: *Skogens.*
94 Sk. Corr. har punkt i radslutet.
95 Sk. Corr. har komma efter *famn.*
quällen. Sk. Corr. har *qvällen.*
96 Sk. Corr. har icke kommata före och efter *stjernbekransad.*
tjällen. Eos: *tjellen.*
97 Sk. Corr. har kommata efter *Bedragne* och *är.*
98 Sk. Corr. har punkt i radslutet.
100 *yngling.* Eos: *Yngling.*
101 Sk. Corr. har komma istf punkt i radslutet.
102 Sk. Corr har intet komma i radslutet.
103 Sk. Corr har icke komma efter *helgedomen* och komma istf semikolon i radslutet.
105 *Upp nu, o.* Eos: *Upp, nu o.*
sorgsne. Eos: *sorgens.*
106 Sk. Corr. har komma i radslutet.
108 *fientlig.* Sk. Corr.: *fiendtlig.*
110 *häcktet.* Sk. Corr.: *häktet.*
Tidens. Eos: *tidens.*
Sk. Corr. har semikolon istf punkt i radslutet.
111 *Sju.* Eos: *ju.*
113 Sk. Corr. har utropstecken efter *Upp.*
114 Sk. Corr. har utropstecken efter *på.*
115 *korsets* Eos: *korssets.*
Eos har inget skiljetecken i radslutet.
116 Eos har komma efter *upp.*
dämonerna Eos: *demonerna.*
118 *kärligt.* Eos: *härligt.*
119 *Hell dig! — Om åter.* Eos: *Hell! åter dig om.*
Sk. Corr. har utropstecken i radslutet istf komma.

Dikten är, såsom Hs säkerligen med full tydlighet har visat och en analys af innehållet bekräftar — se den textkritiska afdelningen här ofvan — författad vid två olika tidpunkter: första delen (r. 1-64) år 1815, andra delen under S:s senare period.

7-8 Med dessa rader åsyftas prästgården i Gärdslösa, S:s barndomshem; att den beskuggats af lönnar framgår äfven af 217: 2: »Där under lönnars hvalf min barndoms hydda stod.»

17-36 S. företar här en revy öfver sina barndomsintryck, där man urskiljer en hel rad af hans poetiska motiv: i r. 17-18 fiskarlifvet, behandladt i romansen *Fiskaren* (I, s. 337) och skådespelet *Thorsten Fiskare;* i r. 19-20 den pastorala idyllvärlden, som i hans lyrik får Gessnersk eller antikt-

arkadisk prägel (se t. ex. *Damon*, I, s. 162); i r. 21-22 näktergalssången (se t. ex. *XIII. Näktergalen*); i r. 25-28 Necken och älfvorna, motiven i *Necken* (I, s. 370) och *Elfvorna* (I, s. 339); i r. 29-36 de historiskt-mytiska stämningarna, hvarur den fornnordiska diktningen (*Gunlög*) föddes, jfr *Elegi* (I, s. 252). — R. 25-28 är en direkt omskrifning af I, 370: 1-4 och r. 29-36 en nästan lika trogen af I, 253: 28-36.

42 *öknars längd* vidsträckta öknar. *L.*

49-52 »Mitt hjertas ideal» är besjunget på alldeles samma sätt i *Idealet* (I, s. 136).

53-64 S. ger här uppenbarligen en verklig skildring af sitt barndomshem (»vår hydda», r. 53); de i r. 7-8 omtalade lönnarna återvända här. Att S. haft en konkret minnesbild till mönster framgår af r. 59-60; hvarken starar eller päronträd tillhörde nämligen tidens poetiska dekorationer, och skulle icke ha nämnts, om de icke ägt ett affektionsvärde för diktaren. — Om prästgården haft ett dufslag under taket (r. 55-56), förklarar detta i viss mån den utomordentligt framträdande roll, som dufvornas kutter spelar i S:s tidigare diktning, hvarom se Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 105.

65-68 När S. här fortsätter det oafslutade poemet, tar han upp den kvinnliga gestalt, som skymtar i hans barndomsvärld och besjungits i r. 49-52, men gör henne nu till en symbol på sin barnaoskuld och kallar henne Samvetsfriden.

69-72 Strofen utgör ett sammandrag af *Christi Födelsenatt* (I, s. 24); julen är för S. en sinnebild på högsta lycka och salighet, jfr 155: 3 och kommentar därtill.

76 Det budskap, som Samvetsfriden i drömmen framför till skalden, betecknar en karaktäristisk omformning af ett i ungdomsdikterna ingående motiv. (Såsom ofvan visats i kommentaren till r. 17-36, 49-52, 69-72, har S:s tidigare lyrik varit i hög grad aktuell för honom vid nedskrifvandet af denna dikt.) S. hade i *Dygden* (I, s. 5) skildrat sin längtan att som riddare draga långt ut i världen för att söka upp den sköna jungfrun Dygd, som väntade honom; hela dikten anslöt sig till den traditionella riddarpoesien. Nu förklarar Samvetsfriden, att detta ungdomliga sökande efter lyckan var ett missförstånd: just då stod lyckan vid hans sida i Samvetsfridens gestalt, och medan han gaf sig ut på äfventyr, har hon försvunnit, bortröfvad af en jätte (r. 97-104). Hon uppmanar riddaren att återvända och befria den kvarglömda. I mera fantastisk form återvänder nu riddarpoesin (r. 105-116). — Diktens senare afdelning betecknar alltså samma återvändande till barndomen och landtlifvets oskuld som t. ex. *LXVII. Landsbygden.*

102-103 Barndomen var en afglans af himmelen, idévärlden, och kallas därför »helgedomen»; därifrån trädde diktaren ut i »vansklighetens dunkla flod», sinnevärlden. Uttrycket ansluter sig till det nyplatonska »födelsens flod» (Proklos), hvarom se den inledande anmärkningen till *LXXIX. Idealismen.*

105-116 Brudens fångenskap är en symbol af den i sinnevärldens förvirring, bland lidelser och passioner, nerdragna själen. »Tidens orm» är tidsexistensen liksom i 95: 34; i 213: 136 kallas den Midgårdsormen, här är den snarare identifierad med den lindorm, som i den nordiska sagan ringlat sig kring Tora Borgarhjorts jungfrubur, och som Ragnar Lodbrok måste döda, innan han kan tränga in till sin älskade. De »fem lömska sinnen» äro identiska med »fem blomstrande furstinnor» (145: 53, se kommentaren därtill). »Sju metaller» äro de sju planeterna (= »dämonerna», r. 116), härskare öfver hvar sin metall och öfver passionerna i människans bröst; jfr 145: 52 och de astrologiska dikterna XLIII—LII samt kommentaren därtill. — Motivet med jätten (r. 107-108) förskrifver sig från riddarsagorna, den med korset tecknade skölden (r. 115) från korstågspoesin.

195-196. LXXXV. *Vintermorgonen.*

Från olika håll kan man ur S:s papper sammanställa ett antal kvartblad, som genom öfverensstämmelser i handstil och papperssort visa sig ha tillhört samma häfte dikter i renskrift. Detta häfte, ofullständigt bevaradt, omfattar 9 blad, som fördela sig på följande sätt:

A) 6 blad i obruten följd, hvilka innehålla sju dikter, nämligen 1) *Till Ynglingen* (tryckt i Första delen, Strödda dikter LXXVI, s. 366-368. 2) *LXXXV. Vintermorgonen* 3) *LXXXVI. Himmelen* 4) *LXXXVII. Kyrkans Döttrar* 5) *Suckarne* (variant af *Suckarnes Mystèr* i Liljor i Saron, Andra och Tredje Häftet) 6) *LXXXVIII. Längtan* 7) *LXXXIX. Sonnetter.*

B) 3 blad i obruten följd, de tvenne första beskrifna endast på en sida, innehållande: 1) slutet på *XC. Själens Himlafärd* (r. 91-107). 2) begynnelsen af *XCI. Elegi* (r. 1-74).

Häftet, som innehåller en variant af en i Andra och Tredje Häftet af *Liljor i Saron* tryckt dikt — hvarom se ofvan — har alltså redigerats före 1821, sannolikt 1819 eller 1820.

Vintermorgonen förekommer nederst på första bladets andra sida (r. 1-10) och öfverst på andra bladets första sida (r. 11-20). Båda dikthalfvorna ha eftertryckligt öfverkorsats, om af S. själf eller af senare utgifvare är icke möjligt att afgöra. Då de båda bladen förekomma i helt olika delar af S:s manuskriptsamlingar, undgick sambandet till en början utgifvaren af denna upplaga, öfverkorsningarna tolkades som framkallade af dikternas fragmentariska skick, och *Till Ynglingen* jämte begynnelsen af *Vintermorgonen* aftrycktes i Första delen, s. 366-369, då de af inre skäl syntes tillhöra tiden före 1818. Denna kronologiska bestämning torde visserligen vara riktig, men på grund af förekomsten i ett tydligen efter 1818 renskrifvet dikthäfte borde *Till Ynglingen* rätteligen haft sin plats här.

16 *himmelsk.* Hs har *himmelskt*

19 *i* ä fr *med*

Dikten skildrar solen som lifvets källa i den vinterliga naturen, som kärlekens princip och en symbol af det gudomliga; samma motiv i *XXXIV. Hösten*, 75: 1-10, jfr kommentaren därtill. Se äfven kommentaren till 116: 3!

1 Solen, källan till allt lif, föreställes låta tidehvarfven utflöda ur sig.

196-197. LXXXVI. *Himmelen.*

Om Hs se föregående dikt!

32 *en.* Hs har *ett*, som är rent skriffel.

Skiljetecken i radslutet fattas i Hs.

Dikten ansluter sig rätt nära till den föregående. I den föregående manades vandraren: »lyft blicken mot det höga» (r. 13); här försäkras det: »obelönadt skådar inget öga, suckar inget bröst mot himlen opp» (r. 1-2). Äfven här skildras solen som den gudomliga, lif och salighet skänkande principen (r. 3-4). Alla varelser hämta glädje och njutning från ljuset och himmelen (r. 5-24). Det borde vara på samma sätt med människan, men likväl irrar hon kring i mörker och sorg (r. 25-28). Diktaren frågar sig med bäfvande tvifvel, om det icke finnes en salighet äfven för honom (r. 29-32). — I föregående dikt läste han i Solens öga det flammande löftet om en evig vår (r. 15-16) och fann i själfva trånaden en borgen för sällhet (r. 20); här däremot frågar han sig med vacklan och missmod, om »rösten i vår själ» ljuger — i *Vintermorgonen* var det »Guds egen kärlek», som talade där (r. 19).

Dikten är, just sedd i sitt samband med *Vintermorgonen*, ett intressant bevis på, att äfven S:s extatiska tro kände till stunder af tvifvel och anfäktelser. Jfr *LXIV. Aftonen*, de tre slutstroferna i *LXXXIII. Till Tron*, och *Kyrkogården* (s. 431), där den religiösa öfvertygelsen bryter sig med en ren materialism.

6 Solen står i Vädurns tecken vid vårdagjämningen.

9 *Eterns glädje* = glädjen vid etern (rymden, ljuset).

15 *sänkta toners gång* = djupa tongångar.

16 *den astraliska Naturens sång.* Den astraliska naturen betyder här säkerligen himmelen (»astralisk» med annan betydelse i 145: 56); i näktergalens sång lefver minnet af himmelen, idévärlden, jfr 171: 26-30 och kommentaren därtill.

17 *Himlens kärlek* kärlek till himlen. *L.*

23 *himlens kyssar* = daggen.

26 Jfr 195: 105-116 och kommentaren därtill.

30 *stjernnaturer.* Jfr 137: 69 och 76: 33.

198-199. LXXXVII. *Kyrkans Döttrar.*

Om Hs se *LXXXV. Vintermorgonen!*

Dikten förekommer i en troligen tidigare nedskrift på första sidan af ett kvartark, hvarom se nedan *XCI. Elegi.* Följande varianter äro, frånsedt smärre afvikelser i interpunktion och stafning, att anteckna:

Titeln saknas.

4 *saliga* ä fr *lysande*

10 *i purpurknopp är sluten.* En ändring har påbörjats, men sedan *purpur* strukits och ett, af misstag dubbleradt, *i* tillsatts därofvan, har ändringen lämnats ofullbordad.

11 *Ser* ä fr *Den*

12 *om* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *pan*

I Hammarskölds upplaga (III: 145) följer en sista strof, som möjligen är af honom tilldiktad, men som också möjligen kan ha ingått i en tredje nu förlorad Stagneliansk Hs till poemet. (Se härom Böök, Textkritiska problem hos S., s. 30-31.) Den lyder:

När störtas en gång ondskans alla throner?
När herrska gudaparets tolf äoner
På spillrorna af Demiurgens verld,
På rifna fanor och på brutna svärd?

Dikten utgör en poetisk utformning af ett stycke ur Valentinos' äonlära. »Kyrkans döttrar», som S. besjunger, äro kvinnliga äoner, ingående i Pleroma, andarnas församling, som för S. är identisk både med det kristna himmelriket och den platonska idévärlden. Valentinos lärde enligt Irenaeus, att äonerna Logos (Begreppet, Ordet) och Zoe (Lifvet, Lifskraften) aflat Anthropos (Människan) och Ekklesia (Kyrkan). »Men äfven Människan har frambragt tolf äoner med Kyrkan, åt hvilka de [= Valentinos' anhängare] gifva följande namn: Parakletos och Pistis, Patrikos och Elpis, Metrikos och Agape, Aeinous och Synesis, Ekklesiastikos och Makariotes, Theletos och Sofia. Detta är deras [= Valentinianernas] villfarelses trettio äoner, de förtegna och obekanta, detta deras föregifna osynliga och andliga Pleroma, trefaldigt deladt i ett åttatal, ett tiotal och en tolft.» (Irenaeus, I, kap. 1.)

2 Äonparen uppfattas hos Valentinos alltid som syzygier, på en gång syskon och makar.

4 *sluta* = afsluta, ty med dessa tolf är Pleromas trettiotal af äoner fylldt; se ofvan!

6 *Tron* Pistis, *Πίστις*.

8 *dess örnblick.* Örnen kan enligt traditionen se in i solen, tron kan se in i Guds (Andesolens) hemligheter. Bilden har brukats i *LXV. Tanke och Känsla* och ligger äfven till grund för *XLIX. Merkurius,* 98: 9-12.

Andesolens ljus. Jfr kommentaren till 116: 3.

11 *Hoppets väna mö* Elpis, *'Ελπίς*.

13 *Kärlek* Agape, *'Αγάπη*.

17 *Rent samvete.* Irenaeus och alla andra källor efter honom ha Synesis,

Σύνεσις, hvilket betyder insikt, förstånd, vetande. När Stagnelius i strid mot alla kännare af gnosticismen — se t. ex. Neander, Genetische Entwickelung der vornehmsten gnostischen Systeme, Berlin 1818, s. 104 — öfversätter detta Synesis med *Rent samvete*, så visar han därmed, att han direkt och självständigt hämtat sin kunskap om äonerna ur Irenaeus' skrift. Dessutom förråder denna öfversättning en säker förstahandskunskap om det grekiska språkbruket hos nyplatonskt påverkade kyrkofäder. Ty hos dem öfvergår Synesis till att betyda detsamma som Syneidesis (*Συνείδησις*), d. v. s. samvete; vetandet blir lika med medvetandet om handlingarnas sedliga värde. Se härom t. ex. Windelbands Geschichte der Philosophie, 3:te Aufl. (1903), s. 192. — Betydelsen samvete spåras för öfrigt redan hos Euripides.

21 *lycksaligheten,* Makariotes, *Μακαριότης.* S. skildrar henne som en Ceres med frukthorn och ax.

25 *Visheten* Sofia, *Σοφία.*

199-200. LXXXVIII. *Längtan.*

Om Hs se *LXXXV. Vintermorgonen!*

19 Kommat i radslutet liknar i Hs närmast en punkt.

Dikten ger uttryck för en teosofiskt-religiös naturtolkning, besläktad med den i *LXVII. Landsbygden* och påverkad af det panteistiska naturevangeliet i Oehlenschlägers *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur* — se kommentaren till nämnda dikt. Denna stämning förhärskar i r. 5-16 och återvänder i r. 25-32; men S. förmår icke stanna vid denna panteistiska Kristus, han kräfver i den platonska filosofiens anda att få finna icke blott hans skugga i sinnevärlden, utan honom själf, urbilden (r. 19-20).

201-205. LXXXIX. *Sonnetter.*

Om Hs se *LXXXV. Vintermorgonen!*

Till I och II föreligger bland S:s papper en afskrift af främmande hand, hvilken saknar textkritiskt värde.

Titeln. Siffran I ofvan den första sonnetten saknas i Hs.

10 *herrligheter.* Hs har *herrligeter.*

53 *sabbat.* Möjligen *sabbath.*

Skiljetecken i radslutet fattas i Hs.

54 *Din.* Möjligen *din*

I.

Sonnetten skildrar motsatsen mellan njutningslifvets rolösa föränderlighet och det religiösa lifvets ro och oförgänglighet; denna motsats är för S. identisk med den platonska motsatsen mellan fenomenvärlden och den i sanning varande idévärlden (»hvad sannt och evigt är», r. 7).

3 *Äonen, som dess jordlif spinner.* Äonen är planet-äonen, den dämoniska ängel, som behärskar människan genom en viss passion (Mars, Venus, Saturnus), hvarom se de astrologiska dikterna XLIII—LII och kommentaren därtill. — Så länge människan lyder denna passion, offrar hon åt planetens gud (r. 4); jfr 100: 5-11.
11 *rosor och metaller.* Rosorna äro symboler på njutningar och metallerna på de lidelseväckande skatterna, hvarvid metallernas samhörighet med planeterna säkerligen spelat in i S:s fantasi; jfr r. 3.
12 *Väldigheter.* Med det bibliska namnet åsyftas planetgudarna.
14 Jfr *XXXIV. Hösten,* där det inskärpes, att alla jordiska blommor äro dömda att falla.

II.

23 *vilddjurshem.* Bilden är nära besläktad med bilden af en cirkus med lössläppta vilddjur, 213: 122-123.
25 Måhända spelar här in föreställningen om de i vintergatan tätt sammanträngda stjärnorna som fientliga väktare; jfr *XC. Själens Himlafärd.*
26-28. Själen liknas vid dufvan från Noas ark: »flodens svall» (jfr kommentar till »vanskligheten flod», 194: 102) är timlighetens värld, arken den förlorade himmelen. — Bilden är besläktad med motiven i *LXV. Tanke och Känsla* och *LXXIV. Bönen.*

III.

32 Jfr 210: 41-43.
37-39 Den jordiska födelsen, hälsad med tårar, innebär att Anden dör bort från sin himmelska tillvaro och fängslas i kroppens mörka graf. Jfr den mindre koncentrerade framställningen i *Kyrkogården,* 434: 95-104, och kommentaren därtill.
41 *väckes.* Lifvet är en död, en sömn, och döden är ett uppvaknande. Jfr ofvan r. 37-39. Saint-Martins föreställning om jordelifvet som en dvala har måhända också spelat in; se 141: 9-11 och kommentar därtill.

IV.

Se angående denna dikt kommentaren till 122: 176! Den Tystnad, som S. besjunger, är Valentinos' kvinnliga äon Sige, *Σιγή*. Hon är född ur Bythos, *Βυθός*, det stora Urdjupet eller Afgrunden, och är den tidigast emanerade af äonerna; därför heter det: »O Du, som född ur Intets underbara Fördolda famn, af yngre säd ej stammar.» Det heter om henne hos Irenaeus (I, kap. 1), att hon lefvat samman med *Βυθός* »obegränsade tider i högsta ro och stillhet». Därpå syftar S:s »hvilans stilla rosenkammar» (r. 45). Ur denna stillhet födes Förståndet, Nus (*Νοῦς*), äfven kallad Den Enfödde (*Μονογενής*), »fader och upphof till allt». Härtill ansluta sig hos S. r. 48-50. — Men denna valentinska äon-mytologi har naturligtvis för S. endast varit en form, hvari han uttryckt sin kärlek till den nattliga tystnaden (»med dunkelblåa vingar»), som skänker honom frid, religiös uppenbarelse (r. 48-50) och en aning om saligheten (r. 54-56).
47 Jfr 122: 179. (»Tystnaden ensam tjenade Gud i hans heliga tempel»).

V.

Månen liknas vid en lanterna magica (r. 61) — motivet är vanligt hos S., se kommentaren r. 3 — den är »ankens ljust» (r. 61), som projicierar bilderna af våra drömmar och önskningar, »vårt hjertas blyga Idealer» (r. 59), på den mörka natthimmelen. Fordom var det Amanda, som aftecknade sig i lanterna-magicans ljusring (r. 65) — observera den tekniska realismen i bilden — därför att hans hjärta var fullt af jordisk kärlek (r. 65-67). Nu däremot har hans tanke lyft sig från det jordiska till himmelen (r. 63-64), nu ser han i månringen blott sitt »forna Sjelf», den ursprungsskönhet, som hans själ ägt i idévärlden, och som »Minnets stjerna» (r. 57) väcker till lif.

Denna öfvergång från jordisk kärlek till ett himmelskt minne af själens förlorade salighet är typisk för S:s platonska erotik och äger rum äfven i *Kärleken*, där den vise lär sig inse att (266: 293-294)

> Blott mig sjelf jag älskar i Amanda,
> blott symbolen af mitt forna jag.

Motivet har för öfrigt beröringspunkter med *LXXIII. Månan och Själen*, med sonnetten *Luna* (I, s. 388) och med XLIII, där Solen säger till människan (89: 8): »Sådan glänste Du i forna dar.»

62-64 Detta förhärligande af månskenets salighetsskänkande makt är typiskt för S.; jfr anmärkning till 84: 25-27.

65 Jfr i *Idealet* (I, 137: 52): »Som Fullmånans ljufligt ditt anlete är.»

67 Det medlidsamma mysandet är samma leende, hvarmed Amanda i sista strofen af *Amanda* (I, 150: 25-32) betraktar den bleke, suckande och hånade älskaren.

205-208. XC. *Själens Himlafärd.*

S:s Hs är icke i sin helhet bevarad. Den här meddelade texten stöder sig på trenne källor. För slutet, r. 92-108, föreligger Hs i renskrift, hvarom se ofvan *LXXXV. Vintermorgonen.* För r. 48-57 föreligger en Hs, troligen i första nedskrift, på ena sidan af ett kvartblad, under en dikt om Merkurius (L, s. 99; se Kommentaren härtill). För det öfriga har Hammarskölds upplaga följts, III: 153-156, äfven där smärre afvikelser från Hs äro att förmoda, såsom t. ex. *Der* istf *Där* (r. 3), *qvalets* istf *qualets* (r. 68) o. s. v.

54 *Evighetens.* Slutbokstafven osäker i Hs.

Punkten i radslutet osäker i Hs på grund af papperets nötning.

55 *Så sjunger det en brudsång.* Orden, särskildt de fyra sista, äro i Hs så godt som utplånade genom nötning af papperet i ett veck.

57 Skiljetecken i radslutet fattas i Hs.

108 Citationstecknet saknas i Hs.

Då Hammarsköld för r. 48-57 sannolikt, för r. 92-108 möjligen, haft tillgång till en nu förlorad Stagneliansk handskrift, meddelas här följande ur Hammar-

skölds text hämtade varianter, hvilka kunna bero antingen på afvikelser i den af honom begagnade handskriften eller på oriktiga och godtyckliga läsningar. Till smärre olikheter i interpunktion, stafning o. d. tages ingen hänsyn.

49 *Seraphsharpan*

50 *sjelft*

54 *hvimlar.* Denna singular är dock säkerligen Hammarskölds fel.

56 *lyckliga.*

107 *fosterland,*

Dikten utgör, såsom undertiteln antyder, en trogen parafras af ett parti ur *Codex Nasaræus, Liber Adami appellatus* (= mandäernas heliga skrift Sidra rabba), hvars i Paris förvarade manuskript för första gången blifvit dechiffreradt och tolkadt af professor Matthias Norberg. Hans upplaga, åtföljd af latinsk öfversättning, utgafs i Lund 1815-1816 i tre delar; men redan dessförinnan hade smärre brottstycken af texten publicerats i disputationsform under åren 1811-1813. En af dessa disputationer innehåller just det parti, som S. här parafraserat; den har titeln: *Specimen Codicis Nazaræi de Anima sublime abeunte*, och försvarades den 21 dec. 1813 af J. Broander under presidium af mag. O. J. Bolmeer, som försett den af Norberg meddelade öfversättningen med en kort religionshistorisk inledning. En jämförelse gör det sannolikt, att S. för sin dikt brukat, icke Codex Nasaræus, utan denna disputation, hvars öfversättning på ett par ställen afviker från den senare verkställda, hvarom se nedan! Redan den titel, som S. gifvit dikten, pekar i denna riktning, då den är en öfversättning af disputationens, under det att partiet i Cod. Nas. (III, s. 279-285) icke har någon öfverskrift.

Det i S:s diktning under denna period så ytterst vanliga motivet om stjärnornas fiendskap mot själen har alltså sitt ursprung från mandäernas heliga bok, där det utgör rester af babylonisk stjärndyrkan. Gifvetvis sammanhänger med detta motiv hela den astrologiska böjelsen hos S.; i de af Norberg utgifna disputationerna *Stellae Nasaræorum Æones* (I-V, 1811) identifieras de i Cod. Nas. omnämnda stjärndämonerna — jfr här r. 13, 41-42 — med astrologiens ur den klassiska mytologien hämtade figurer (II, s. 1-5).

1-16 Mot dessa rader svarar i texten följande stycke, här meddeladt i öfversättning: »Lycklig du, Själ, som har lämnat världen, denna smuts, som är den ruttna och fördärfvade kroppens arfvedel, detta värdshus, där de onda vistas, denna syndarnas ort, töcknets värld, den afskyvärda afundens värld och tvedräktens hemvist, i hvilken de sju stjärnornas dämoner regera och i hvilken smärtorna härska tillika med fördärfvet.»

3-4 Jfr 213: 140-141.

17-22 Motsvarande text: »Ingen möter dig, som fördrifver smärtorna, smärtorna som dessa [= stjärnornas dämoner], skamlöst handlande mot

dig, tillfogade dig hvarje dag.» — S. kallar stjärndämonerna väktare (r. 18), liksom i *LXXI. Tårarne och Blodet;* men här äro de icke väktare i seraljen, utan i staden, och Själen liknas vid en fallen kvinna (r. 20), som är utsatt för deras råa grymhet.

23-27 Motsvarande text: »Lyft dig, lyft dig, Själ, stig upp i din forna bygd, stig upp i din forna bygd, på din lyckliga tron, där andarna, med ljusets dräkt undanlagd för dig, bestämt åt dig glädjens krona.»

28-33 Motsvarande text: »Intag din glans' tron, som Lifvet har beredt åt dig, och vistas i dessa ljusa boningar mellan andarna, dina bröder.»

33 *Äonerna.* Här = de onda stjärndämonerna. Meningen: öfverträffa äonerna i lifslängd.

34-47 Motsvarande text: »Förakta och afsky, säger jag, de dinas ort, vid hvilken du förut vant dig! Ty under alla de år du var uppfödd där, anfäktade dig de sju stjärnornas dämoner, de sju stjärnornas dämoner anfäktade dig, liksom också de tolf stjärnornas dämoner förföljde dig.»

36-37 Motivet till *LXXVIII. Rodnaden.*

41 *zodiakens stjernor.* Djurkretsens stjärnbilder äro tolf — se originaltexten ofvan —; det är dessa siffror som för S. spela en så stor roll, jfr t. ex. 145: 51-52, 162: 13-17.

48-57 Motsvarande text: »Kom ihåg Lifvet, det som är rent, och ren är den man, som begaf sig dit.»

50-51 Den platonska skillnaden mellan idévärlden och den väsenlösa, skugglika idévärlden, samt den platonska reminiscensläran. Tidens Jordan = Lethe.

52-54 En variant af motivet i *LXVI. Varningen* (140: 17-20) och *LXXVII. Blommorna.*

57 *den rena Zoes sköte.* S. har öfversatt Vita pura (jfr r. 108), och brukat det grekiska *Zoe,* som förekommer både i Nya Testamentet (Johannes) och i den valentinska äonläran.

58 I originalet finnes ingenting som antyder att det återstående framföres af en annan person än den hittills talande; det är en tolkning af S., tydligen i syfte att göra hela den abstrusa texten något mera sammanhängande och begriplig.

58-65 Motsvarande stycke lyder: »Jag har besökt min port och gått genom den. Och i själarnas förvaringsrum uppgick min glans, min glans uppgick i förvaringsrummet för själarna, som sprungo af fröjd vid fläkten af min ankomst, sprungo af fröjd vid min ankomst; ty själfva underjorden upplystes af min glans.» — Disputationen har: »meo afflatu exsultarunt», Cod. Nas. »meo odore exsultarunt». Betydelsen kan vara densamma, men »meo odore» skulle också ha kunnat tolkas »vid doften af min ankomst», och när man känner S:s starka förkärlek för doft och liknande motiv, blir det troligt, att S. skulle ha utbroderat texten i denna riktning, om den förelegat i Cod. Nas:s form, så mycket mera som han i r. 65 har *rosenljus.* Det är alltså redan härigenom sannolikt, att S. brukat disputa-

tionens text. Detta bekräftas på ett afgörande sätt af r. 61-64. Dessa rader utgöra tydligen parafrasen af: »quæ [= animæ] etiam meo afflatu exsultarunt». Springandet, hoppandet som tecken på högsta glädje har af S. utbytts mot den mera poetiska bilden af lärkornas uppsväfvande, och *afflatu* har tolkats som det ljus eller den glans, som strålar ut från solen. Denna tolkning är af fullgod latinitet, men skulle icke kunna brukas, om texten haft *odore*. Afflatus har dessutom betydelsen inspiration (gudomlig ingifvelse), och äfven denna betydelse har tydligen influerat på S. i r. 61-64. — Detta ställe tillika med r. 72 — se nedan! — bevisar, att S. brukat disputationen, och icke den stora upplagan af Cod. Nas., ett för uppfattningen af S:s utvecklingsgång viktigt faktum.

66-71 Motsvarande text: »Men till en af dem sade jag: Gå ut, Själ, som gråtande och jämrande ligger utsträckt bland de fängslade. Så bad ock denna Själ, att jag skulle öppna henne porten. Men jag svarade: Huru skall jag fria dig ut bland tusen?»

72-78 Motsvarande text: »Hon besvor mig vidare: Öppna porten för mig, märkt med Lifvets tecken, öppna porten för mig, begärande min lön, märkt med Lifvets tecken, mig, säger jag, som betalar de fångnes lösepenning, som skänker bröd åt de fattige, och föda åt de beträngde, fördelad till lindrande af deras elände. Henne svarade jag: Detta är de fångnes lösepenning: gå ut, Själ, ur töcknets ort till ljusets ort. Det rena Lifvet.» — R. 72 (»Fräls, ropte han, mig lönen tillsagd är») svarar mot disputationstextens: »aperi portam mihi, stipem eroganti»; Cod. Nas. har i stället: »aperi modo portam mihi, id quod meum eroganti», hvilket icke tillåter S:s öfversättning. Jfr ofvan r. 58-65.

79 Det följande är i originalet en dialog mellan Genius och Anima, men S. bibehåller den i r. 68 införde talande (= »Lifvets röst», r. 55), och förbigår Animas korta repliker.

79-82 Motsvarande text: »Anden: Lyft dig, Själ, fängslad af jorden och sjunken i världen, fängslad af världen, sjunken i världen, fängslad i världen, sjunken, vakna upp! Själen: Jag skall handla, jag skall resa mig, o Ande, jag skall resa mig, jag skall handla.» — S. har här efterbildat de för hela Cod. Nas. karaktäristiska, besvärjelseartade upprepningarna. Dessa upprepningars karaktär är missförstådd i Böök, Textkritiska problem hos Stagnelius.

83-85 Motsvarande text: »Anden: Jag väcker dig ur sömnen, stig upp stig upp, Själ, stig upp, blicka mot lifvets hus, stig upp, blicka mot lifvets hus, lyft upp ditt ansikte mot ljusets ort.»

86-89 Motsvarande text: »Förakta däremot världen, hvars allt är utan vikt, och hos hvilken intet glänsande är.» — Denna senare fras (»atque cui nihil nitidi inest») har af S. tolkats godtyckligt, men sinnrikt, genom en anslutning till det bekanta stället i Platons Staten, sjunde boken (»icke ljuset, endast ljusets skugga»).

90-92 Motsvarande text: »Se detta varglika röfvarband, bestående af dem, som icke tåla, att jordarnas rymder bestämmas af gränser. Se motståndarnas raseri, upproriska mot detta begär.» — S:s tolkning är här högst egendomlig. Texten lyder på latin: »Vide latrocinium lupinum eorum qui terrarum spatia terminis definiri non patiuntur.» Stället innehåller säkerligen en häntydan på de nomadiserande beduinerna, som voro de bofasta mandäernas dödsfiender. Uppenbarligen är det hatet till samma fiender, som färgat den första satsen i detta parti, där världen liknades vid ett värdshus, där de onda vistades; under ökenresorna kunde mandäerna i härbärgena råka i händerna på beduin-röfvarband. I båda fallen brukas de ur folkets erfarenhet hämtade bilderna för att uttrycka religiösa idéer. Det är därför möjligt, att S. riktigt fattat textens andemening, och att redan här afses de fientliga himlakropparna, såsom längre ned uppenbarligen är fallet. — Att planeterna flytta gränserna mellan folken, öfverensstämmer med den astrologiska uppfattningen af planeterna som passionernas härskare.

93-96 Motsvarande text: »Se branden af elden, stigande upp mot dig och nående ända till himlahvalfvet. Se dessa sanslösa mördare [= percussores illos stupendos], hvilkas ande är lågande på vägen.» S. tolkar stället såsom afseende kometer; hans *flämtande* afser väl kometernas ökning och minskning, och utgör en öfversättning af *stupendos*, som kan betyda draga efter andan. I azur*ban* skymtas ännu latinets *via*.

97-99 Motsvarande text: »Se det höga berget, som icke jämnas med händer. Se järnmuren, som likt en krans går rundt kring världen, och aldrig skall brytas i stycken.»

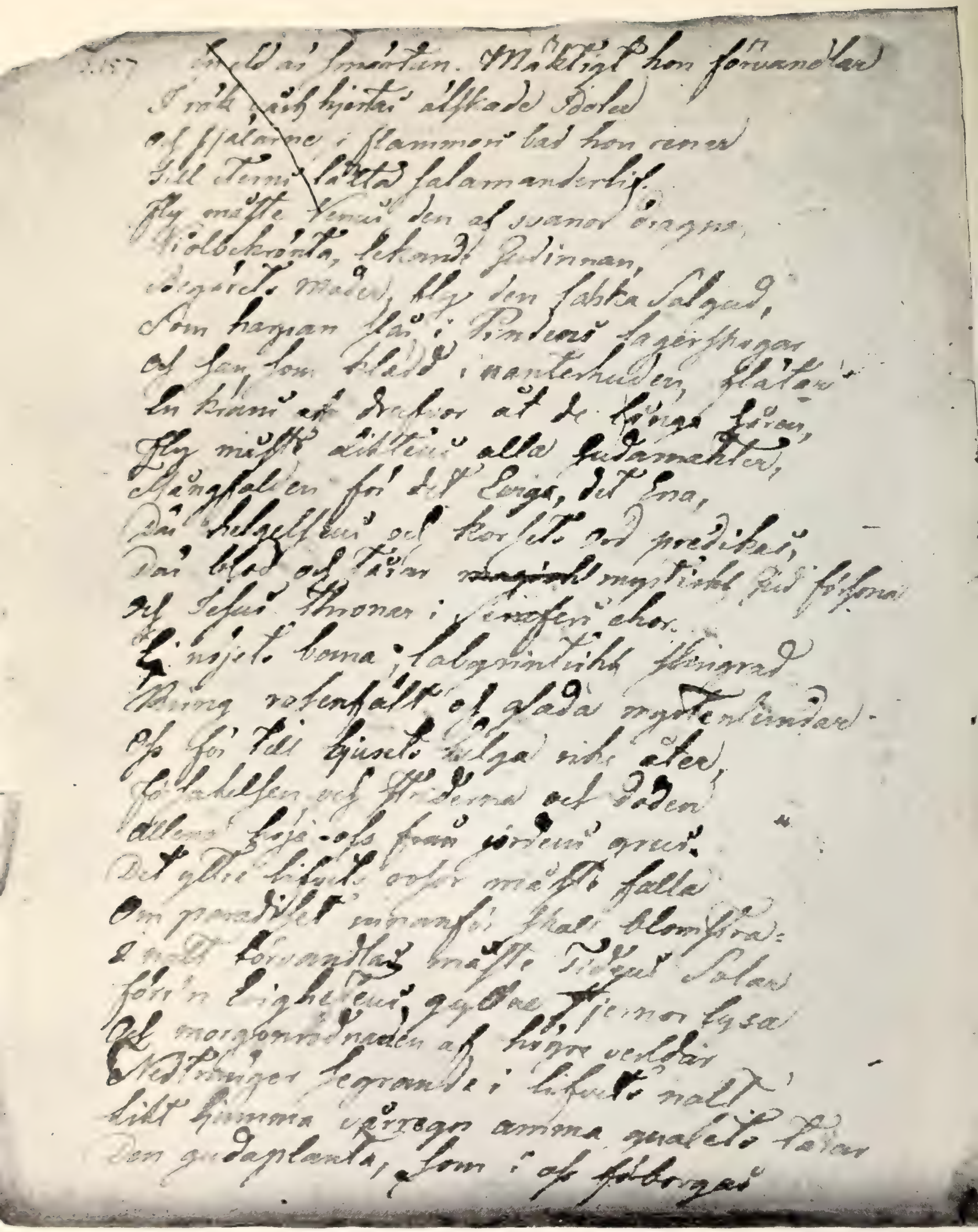
100-102 Motsvarande text: »Vakna upp, Själ, att du, hörande mig, icke må vara förvirrad. Det är dig förelagdt att färdas öfver ett stort haf, men där är gränsen satt för det varglika röfvarbandet.» — Det senare löftet har S. gifvit en positiv form i r. 101.

103-106 Motsvarande text: »Men öfverfarande denna gräns med mig som ledare, skall du gå förbi de mot dig fientliga vakterna, och eldsbranden, stigande upp mot dig och snuddande vid himlahvalfvet: du skall komma igenom och du skall förskräcka dessa sanslösa mördare. Så att äfven anden skall knappt uthärda denna din svåra färd genom de sju stjärndämonerna, för hvilken allt motstånd skall brytas.»

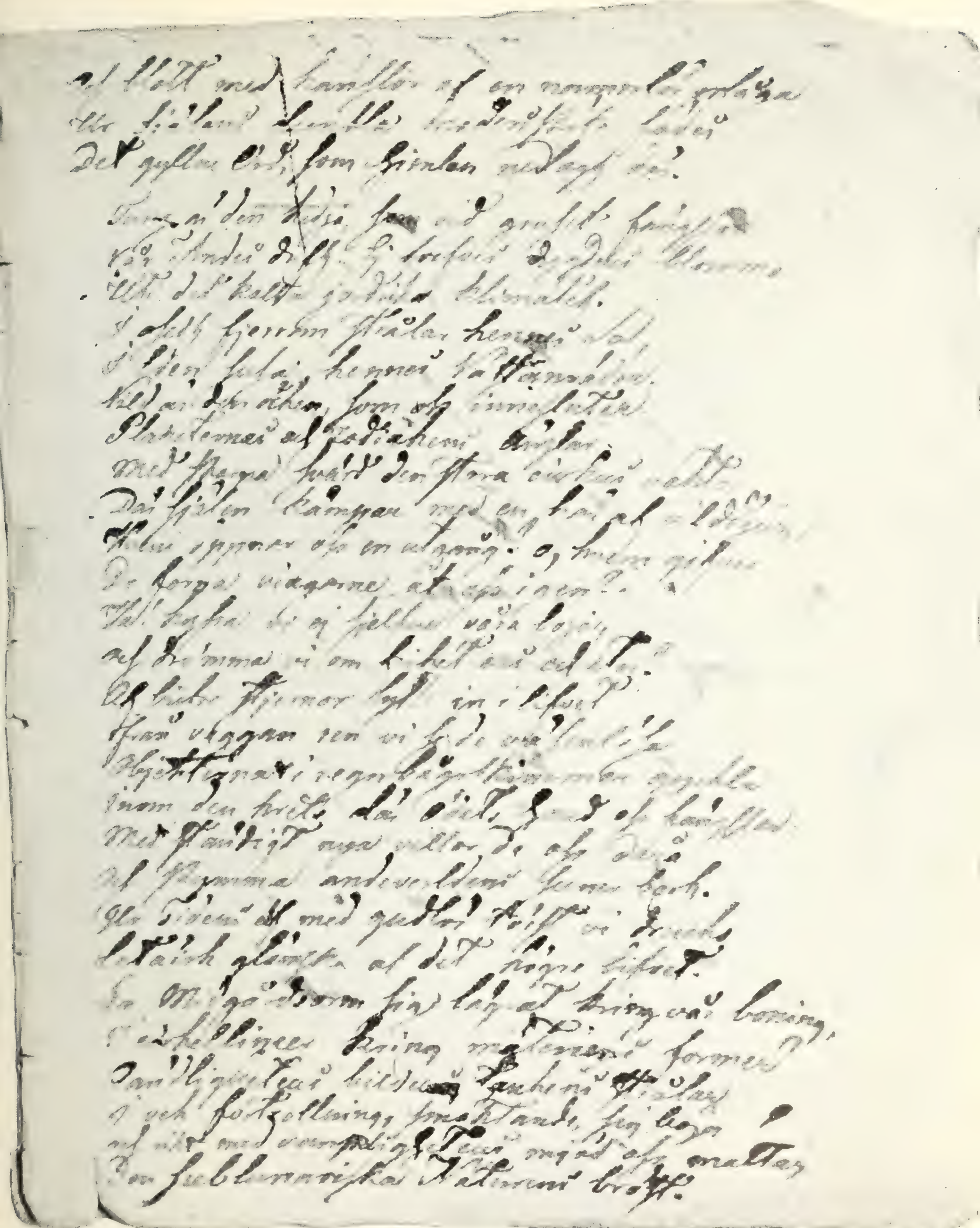
107-109 Motsvarande text: »Men dig skall jag genom din dygd höja och sedan jag upprättat din gestalt, skall jag med min makt upplyfta dig och bringa dig med mig till ljusets ort. Det rena lifvet.» — Texten afslutas med ett formelartadt, isoleradt »Vita pura», som förekommit äfven förut i texten (se anmärkning till r. 72-78), men af S. förbigåtts.

209-214. XCI. *Elegi.*

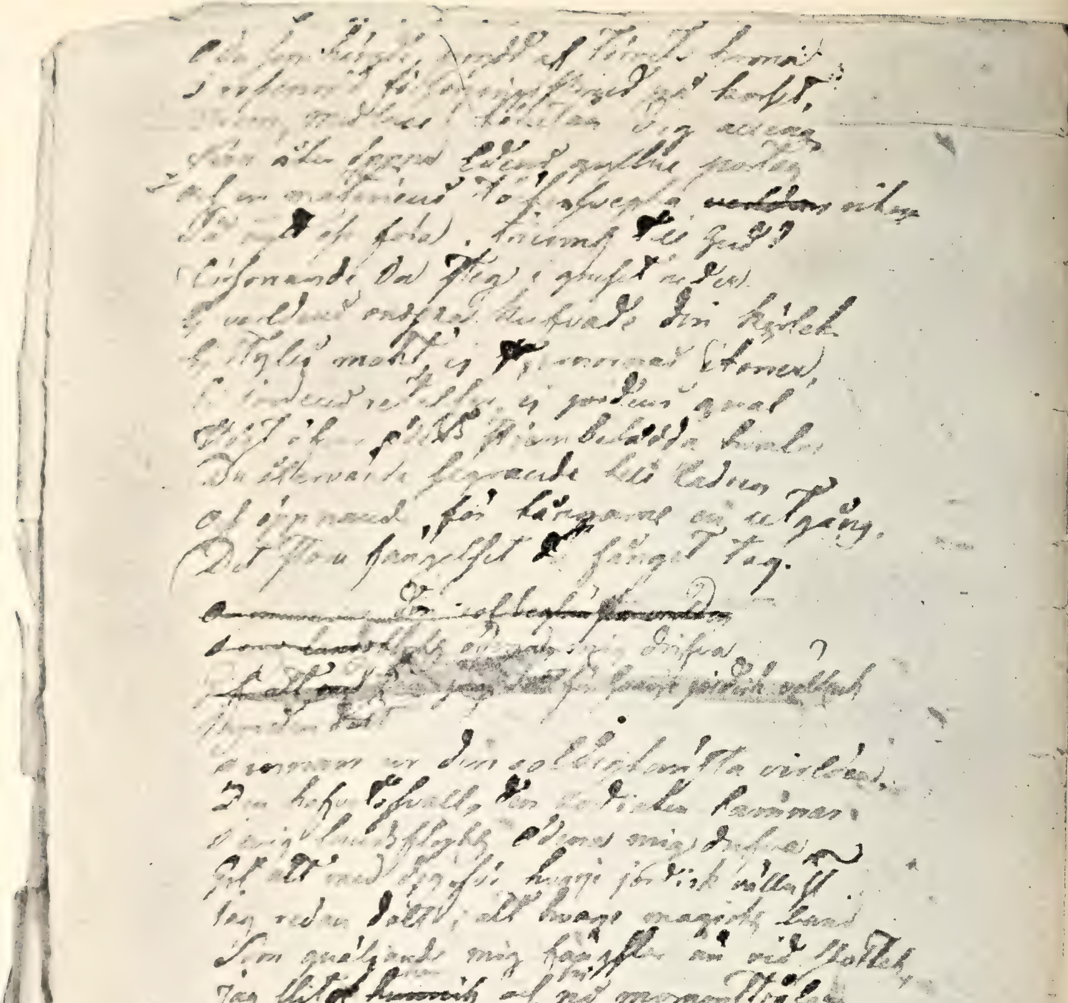
Texten hvilar på tvenne Hs. För r. 1-74 har följts de tre blad i renskrift, som äfven innehålla slutet på föregående dikt, och hvarom för

Facsimile af handskriften till *Elegi*, r. 84—111.
Bilaga till sid. 219.

Facsimile af handskriften till *Elegi,* r. 112—141.
Bilaga till sid. 219.

Facsimile af handskriften till *Elegi,* r. 142—163.
Bilaga till sid. 219.

öfrigt se *LXXXI. Vintermorgonen.* För det återstående (r. 75-163) har begagnats en säkerligen tidigare (troligen första) nedskrift. Denna förekommer på tvenne fyrasidiga kvartark, och fyller där de sex första sidorna. De två första sidorna upptagas hvardera af en dikt: en version af *LXXXVII. Kyrkans Döttrar,* hvarom se ofvan kommentaren, och en version af *Suckarnes Mystèr* i Liljor i Saron, Andra och Tredje Häftet (båda här obetitlade).

Allt sedan första upplagan af S:s skrifter har denna dikt brukat uppdelas i tvenne, den första kallad *Betraktelse,* omfattande r. 1-83, den andra benämnd *Bönesuck,* motsvarande r. 84-163, och upptagen i Liljor i Saron, Andra boken. Hs har dock efter r. 83 endast en våglinje (nederst på femte sidan). Denna våglinje synes dock icke beteckna afslutningen på en dikt — ett därunder tillagdt *Slut* är af Hammarskölds hand —, så mycket mindre som r. 80-83 direkt hänvisa på en fortsättning, en ny afdelning af poemet. Se härom utredningen i Böök, Textkritiska problem hos S., s. 23-30. Jfr äfven här bifogadt facsimile af r. 84-163.

Titeln. Renskriften har öfverskriften *Elegi;* den hittills brukade titeln *Betraktelse* förskrifver sig från det andra manuskriptet, där *Betragtelse* läses, men med Hammarskölds hand. Den för senare afdelningen af poemet — se ofvan — använda titeln *Bönesuck* har ingen motsvarighet i Hs.

10 *nardusrika* i radens fortsättning ä fr *underbara.*

12 *knutit* ä fr *brutit*

21 *tider* ä fr *dagar*

29 *o.* Möjligen *O.*

97 *mystiskt* i radens fortsättning ä fr *magiskt*

101 *ljusets.* Ordets början inskrifven i ett ofullbordadt *hi*[mlens].

108 *morgonrodnaden* ä fr *morgonrodnan.*

138 *bilder.* Ordet har urspr. troligen lydt *bildens,* men genom strykning ändrats till ett icke fullt tydligt *bilder.* Jfr facsimile!
Kommat efter *bilder* är i Hs osäkert.

146 *riken* ä fr *verldar*

155 Härefter följa i Hs dessa sedan strukna rader:

> *O! innan ur den solbeglänsta verlden*
> *I evig landsflykt ödena mig drifva*
> *Gif att med dig för hvarje jordisk vällust* [ä fr *jag dött för hvarje jordisk*]
> *Jag redan dött*

158 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

162-163 ä fr ett ofullbordadt

> *Jag slita hunnit och på morgonstrålar*
> *Mig*

Ur den tidigare nedskriften äro för r. 1-74 följande varianter att anteckna, frånsedt smärre afvikelser i interpunktion o. d.

8 *Förspridde* ä fr *Förvissnad*
16 *glädjens* ä fr *nöjets*
21 *försvunna dagar*
33 *njutning* ä fr *sällhet*
41 *skall dock* ä fr *ser jag*
42 *gudafrukt*
51 *jag stiger*

I Hammarskölds upplaga förekomma i poemet *Bönesuck* (III: 157-159), motsvarande r. 84-163 i *Elegi*, följande varianter, hvilka möjligen förskrifva sig från en nu förlorad Stagneliansk handskrift, men mera sannolikt äro af Hammarsköld godtyckligt verkställda ändringar (se Böök, Textkritiska problem hos S., och jämför facsimile!).

92-93 Dessa rader fattas.
109 *stoftets natt*
128 *bistra*
136-139 Dessa fyra rader motsvaras af följande trenne:

För ljusets spira hylla vi magnetens,
Från glansens sal, ur klara himlars åsyn,
Vi flyttat ned i malmens dunkla kamrar,

155 Vid *fängelset* finnes en asterisk, och som not är tillagdt: *Astralverlden.*
162 Denna rad motsvaras af följande trenne:

Jag slitit har, och mött af rosendoftet
Från Edens fält, från gudavårens ängar,
Och hymner mött från seraphsharpans strängar,

21-23 Dessa rader upprepa i sammandrag en af S:s ungdomsballader, *Fången*, I, s. 66.

40-41 De astrologiska föreställningarna om planeternas makt öfver människornas lif spela här in.

66-67 I näktergalens sång ljuder en »gudadröm», minnet af själens forna gudomliga tillstånd. Jfr 171: 26-30 och kommentaren därtill.

80-83 Härmed afslutas den förra afdelningen af elegien, som utgör ett uttryck för ångern, dödskänslan och besvikelsen — »mitt hjertas plågor», r. 83. Den senare afdelningen uttrycker den nyväckta religiösa stämningen och slutar i dur, uttalande »mitt hjertas hopp», r. 83.

84-87 Om detta motivs samband med eldkulten, se *LVIII. Parabel* och kommentaren därtill.

88-98 Detta afsvärjande af de hedniska gudomligheterna erinrar om tankegången och stämningen i Chateaubriands *Les Martyrs*, som f. ö. influerat

hela senare afdelningen af denna dikt, hvarom se Böök, Stagnelius och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 53-55.

95 *det Eviga, det Ena.* Plotinos' Gudsbegrepp, upphöjdt öfver mångfalden. Jfr 117: 35, 131: 45 och kommentaren därtill.

110-114 Båda de bilder, hvari S. här uttrycker det religiösa lifvets smärtor, återfinnas hos Saint-Martin. I *Le ministère de l'homme-esprit* skildras, hur människan vid betraktandet af den oordning, disharmoni, svaghet och träldom, som råda i hennes andliga lif, utgjuter sig i tåreströmmar. »Auf diese Thränenströme, die auf materielle Weise durch den Regen dargestellt werden, lenket die Lebens-Sonne ihre belebende Strahlen, und durch die Vereinigung ihrer eigenen Kraft mit dem Keime der unsrigen offenbart sie unserm innersten Wesen das Zeichen des mit uns geschlossenen Bundes.» (Der Dienst des Geist-Menschen, s. 134.) Jfr r. 110-111. — I Saint-Martins *Œuvres posthumes*, I, s. 107 utvecklas, huru människan befinner sig på jorden endast för att föda sin själ åt himmelen: »Il m'a semblé quelquefois, que j'étais gros de mon âme, et que je ne pouvais en accoucher qu'en sortant de ce monde.» Jfr r. 112-114.

116-119 Samma motiv som i *LXII. Andehviskning*, 130: 13-24.

120-123 I dessa rader ha de från Codex Nasaræus hämtade föreställningarna om de fientliga planet-äonerna (jfr r. 128 f.) smält samman med den Chateaubriandska martyrpoesin; jfr äfven anmärkning till 88-98.

129-131 För den filosofiska idealismen, den platonska likaväl som den kritiska, äro de objekt, som omge oss i sinnevärlden, väsenlösa, och deras egenskaper af färg och form (»i regnbågsskimmer», r. 130) ha blott en subjektiv realitet för oss (»gyckla», r. 130).

132-133 Genom sin skenbara realitet dölja tingen (»objekterna») för oss, att de blott äro symboler af det öfversinnliga lifvet. Formuleringen i r. 133 är möjligen influerad af Swedenborgs andelära.

134-135 Om denna bild, se kommentaren till 175: 28.

136 Om denna bild, se kommentaren till 175: 36.

137-139 Jfr föregående rad! Den i ändligheten nedsänkta själen kan icke komma i förbindelse med det eviga (»oändligheten», r. 138), ty rundt omkring omgifves hon af tiden, liksom jordklotet af Midgårdsormen. De bilder, som från oändligheten skulle kunna tränga ned till själen, förfalskas af tidsföreställningen (och de sinnliga uppfattningsformerna), och komma icke fram; själens tankeförmåga (»tankens strålar», r. 138) kan icke heller frigöra sig ur tidsföreställningen, utan böjer sig liksom förhäxad kring »materiens former», där den känner sig hemmastadd. Jfr anmärkning till 95: 34. — Denna fantastiska, men subtila och genomtänkta symbolisering af den kritiska filosofien är besläktad med tanken i *LXV. Tanke och Känsla*, där Tanken förklaras maktlös att stiga öfver »Demiurgens molnverld»; se kommentaren därtill.

140-141. Om det astronomiska inslaget i denna bild, se kommentaren till *LXIX. Till Månen!* — För öfrigt se analyserna i kommentaren till 145: 51-56 och 153: 15.

150 *Hyle.* Det platonska namnet på materien.

Stjernornas äoner. Jfr ofvan r. 120-123.

152 *Ödets stjernbesådda himlar.* Ödet, den lagbundna nödvändigheten, råder öfver de lägre stjärnhimlarna (sfärerna). I elegien *Ödet och Slumpen* (I, s. 211) heter det:

> Högt öfver stjärnornas borg, Du thronar, mäktiga Öde!
> Och till harmonisk dans tvingar systemernas klot.

Här äro ödets himlar identiska med sinnevärlden i motsats till empyrén, idévärlden. S. brukar i r. 155 bilden »det stora fängelset» i anslutning till den nytestamentliga uppgiften om Kristus' besök hos andarna i fängelset. Men äfven Platons bekanta bild af själarna i Statens sjunde bok beskrifver i självfva verket en fängelsehåla.

157 *hafvets svall.* Att S. här nämner »hafvets svall» [= ebb och flod], beror på den för mänskolifvet symboliska betydelse han gifvit företeelsen i *Suckarnes Mystèr* (s. 439), där den symboliserar de två styrande lagarna: makten att begära och tvånget att försaka. »Hafvets svall» bildar sålunda en symbolisk motsvarighet till »zodiaken», som företräder fientliga makters herravälde öfver mänskosinnena.

158. *Ödena.* Med Öden menar S. uppenbarligen de makter som styra den astraliska sinnevärlden, hvilka han antydt i föregående rad.

214-217. XCII.

Två oktavblad, det sista beskrifvet endast på en sida. På första sidan af det första förekomma i högra marginalen några prosarader af filosofiskt innehåll.

Titeln. Ordet *Bekännelse* läses ofvan dikten, men med Hammarskölds hand.

10 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

11 *etern* ä fr *himlen*

andesång. Möjligen är *ande* struket.

12 *Ideer.* Ordet är struket och därofvan läses *ideer,* men detta är troligen ett förtydligande af Hammarsköld, då det första ordet är svårläst.

15 *där.* Hs har ett svårläst ord, kanske närmast liknande *då,* hvilket dock efter det första fullt tydliga *då* i samma rad är omöjligt.

19 Punkten i radslutet osäker i Hs.

30 *opp.* Möjligen *upp.*

34 Punkten i radslutet osäker i Hs.

37 *ej* ä fr *än*

59 *Psyche.* Hs har *Psyhe.*

68 ä fr ett ofullbordadt *Sanningens mildt solbeglänsta* (de två sista stafvelserna osäkra).

69 *föra.* Denna läsning, som ger ganska dålig mening, är den enda naturliga.
76 *blomsterkullen.* Bokstafven *k* synes inskrifven i några nu oläsliga bokstäfver.

Dikten framställer den uppfattning af Eros, som Plotinos utvecklat på basen af den platonska reminiscensläran — se härom utförligare kommentaren till *Kärleken*, s. 256 — hvarvid S. tillämpar denna på sitt eget lefnadslopp. Under den lyckliga barndomstiden, skildrad i r. 1-15, hade själen ännu bevarat minnet af idévärlden, ja, lefde halft omedvetet kvar däri. Ljusalfer sjöngo om lifvet i denna »sjunkna fornverld» (r. 9), och det oskuldsfulla ögat urskilde idéerna i stjärnor och blommor (r. 12-14). — Men med lifvet i verkligheten kom glömskan af det himmelska, och osällheten (r. 16-26). — I skönheten, klarast uppenbarad i kvinnogestalten, vaknar dock reminiscensen af den förlorade idévärlden (r. 27-36). Den sinnliga skönheten har likväl till uppgift, icke att skänka kroppslig njutning, utan att återföra själen till fullt minne af den skönhet och salighet, som hon förr en gång ägt. Först då har den öfversvallande känsla, som kärleken inger, funnit sin förklaring (r. 37-49). I den sista afdelningen skildrar S. det tillstånd af religiöst lif, hvartill Eros sålunda fört honom (r. 50-76).
2-3 Källan, ständigt besjungen redan i S:s ungdomslyrik, är under denna period en symbol på andakten (146: 57-64, *Källan*, s. 294), på den högsta saligheten (130: 17-18, 65-66), eller som här på »änglalifvet».
4 *Själens typer himmelsblåa fjärlar.* Fjärilarna, som efter det glanslösa larvtillståndet somna in och sedan vakna upp i en ny, högre, bevingad tillvarelseform, äro typer [= symboler] på själens öde. Jfr *Naturens Son* (I, 48: 53-56):

> Hur lycklig ur sin hamn af larf
> Förskönad sväfvar han ur gruset
> Till salighetens rika arf
> Till det ovanskeliga ljuset.

6 Hela denna skildring af barndomslifvet har sin motsvarighet i berättelsen om Kunsers barndom i *Gunlög:*

> Och väna Trollmön fostrat honom opp
> Vid helga källor i den tysta lunden.
> Där flöt hans barndom himlalugn förbi
> Som bäckens silfver genom blomsterängar,
> Där lärde gossen, lekande och fri,
> Att själens toner slå på harpans strängar,
> Att mången natt de ljusa Andars flock
> Med offereldar i sin åsyn mana.

16-19 Om denna bild, se kommentaren till 175: 28!
22-23 Jfr XC. *Själens Himlafärd*, samt 145: 51-56.

44 *minnets nykterhet och glömskans rus.* Minnets nykterhet är det tillstånd, då själen klart erinrar sig idévärlden och är okänslig för sinnesvärldens lockelser; glömskans rus är det sinnliga begäret.
47 *tankens vingar.* Att det är med förnuftets hjälp, som själen fattar idévärlden, är rent platonsk lära.
53-57 Uttåget ur den egyptiska träldomen till det förlofvade landet göres till en symbol på själens pilgrimsfärd.
58-61 Rosen, som är Cyperns och kärlekens blomma, ställes här i motsats till den religiösa andaktens lilja. Det är motivet till *Liljan* (s. 299).
62-65 Raderna äro påverkade af ett ställe i A. W. Schlegels *Der Bund der Kirche mit den Künsten* (Poetische Werke, s. 62), där kyrkan uppmanar sånggudinnorna:

> Ihr waret stolz auf eures Lorbeers Laub,
> Die Palme winket euch mit schönerm Grusse.

Jfr S:s öfversättning däraf 61: 53-54.
69 *föra.* Möjligen = uppföra, räkna. Ordets läsning osäker; jfr den textkritiska afdelningen ofvan.
74-76 Meningen framträder otydlig, särskildt på grund af bristande interpunktion, men är: »och Guds kärlek skall susa öfver blomsterkullen, hållande vakt öfver lifvets frö för kommande Äoner, för Edens sjunkna vår.» *Äoner* här = tider.

217-218. XCIII.

Ett kvartblad.
Ofvanför dikten läses: »(Dedication framför Liljor i Saron till Skaldens Fader).» Anteckningen är gjord af främmande hand, som näppeligen är Hammarskölds.
4 *blod* ä fr *blodd*
14 *Månens* i radens fortsättning efter ett par strukna, odechiffrerbara bokstäfver *(Fr?)*.

Dikten har varit afsedd att utgöra en dedikation till S:s fader, såsom framgår af r. 19. Den har varit afsedd för andra-tredje häftet af Liljor i Saron, innehållande bl. a. Martyrerna, såsom framgår af r. 20, där *liljekrans* åsyftar verkets titel och *helgongrafvar* anspelar på Martyrernas ämne. En liknande litterär allusionsteknik har S. gifvit prof på i en elegi från år 1815 (»Ond och besvärlig är tiden», I, s. 198) och i sonnetterna om Lidner (I, s. 383) och Oxenstjerna (I, s. 386), hvarom se kommentaren s. 47, 91, 93.
Dikten ansluter sig nära till tankegången i *LXXXIV. Till Öland,* ehuru mera optimistiskt hållen. Den uttrycker S:s känsla af rörelse och glädje vid återvändandet till sin barndoms gudsfruktan och oskuld. Han ser i en vision det af lönnar öfverskuggade barndomshemmet (r. 2) — om detta se kommentaren till 192: 53-64 — öppna sin famn på nytt för den

återvändande, »trots alla skiften» (r. 5), trots alla »dunkla irrbloss» (r. 9). Denna själens långa irrfärd och slutliga återförening med sitt förlorade ideal inkläder S. i den grekiska sagan om Amor och Psyche. Amor och Psyche ha enligt Apulejus (Metamorphoseon, bok IV, kap. 83 och bok VI, kap. 125) lefvat i lycklig förening i Amors slott; häremot svarar barndomens heliga oskuld, r. 1-6 och r. 8. — Sedan Psyche på grund af sin brottsliga nyfikenhet blifvit öfvergifven af Amor, drar hon ut, förtviflad och orolig, för att söka upp honom, och måste därvid genomgå pröfningar både i Venus' slott och i underjorden; häremot svara r. 7 och r. 9-10 (»gullbeglänsta töcken», »dunkla irrbloss»). — När Psyche därunder råkat i olycka och ligger medvetslös på marken, uppenbarar sig Amor, som i osynlig måtto följt henne, förbarmar sig öfver henne och räddar henne; därpå anspela r. 11-12 och r. 16. — Psyche försonas nu med Amor och firar i Olympen ett heligt bröllop med honom; hos S. återfinnes detta i r. 23.

S. har äfven på flera andra ställen i samma subjektiva betydelse brukat sagan om Psyche; i elegin XIX heter det t. ex. (53: 12-13):

Psyche, ur bojorna löst,
Sökte och fann sitt hjertas idol, den himmelska Amor.

Jfr i föregående dikt (216: 58-59): »Till andra blomster Min Psyche längtar»; i *Kärleken* behandlar en strof Psyche-sagan (261: 155-161). Man kan t. o. m. säga, att föreställningen om Psyches landsflyktiga kringirrande ligger bakom den märkliga LXVIII. (»Se blomman! På smaragdegrunden», s. 143), ehuru denna Psyches vandring, under hvilken hon utsättes för de största frestelser, där identifieras med själavandringen. Blomman kallas där »Psyches morgondröm» (143: 4), och 144: 25-40 svara mot r. 7-10 i denna dikt.

11 *kärlek* = Kärlek, Amor, se ofvan!
23 *själen* = Psyche, se ofvan!
kärlek = Amor, se ofvan!

218-223. XCIV.

Dikten föreligger i första nedskrift på tvenne fyrasidiga oktavark. Det första oktavarket innehåller tvenne öfversättningar efter A. W. Schlegel, *Bönhörelsen* och *Ljuf Nattmusik* (tryckta I: 317-320), hvarom se kommentaren s. 80. Nedskriften begynner på den fjärde sidan (som förut varit tom) — r. 1-37 —, fortsättes på det utrymme, som lämnats under *Bönhörelsen* på andra sidan — r. 38-51 —, vidare på ett tomrum på tredje sidan under *Ljuf Nattmusik* — r. 52-56 — samt slutligen i högra marginalen på samma tredje sida — r. 57-59. Det andra oktavarket innehåller *Morgon-tanke* och XL i »Strödda dikter intill tiden omkring 1818» (tryckta I: 299-301), hvarom se kommentaren s. 75. Här börjar nedskriften på den fjärde sidan (dittills tom) — r. 60-93 —, fortsättes på den andra sidan (likaledes dittills tom) — r. 94-129 —, vidare, i två kolumner,

i högra marginalen af andra sidan — r. 130-136 —, samt, i två kolumner, i högra marginalen af första sidan, som upptager *Morgon-tanke,* — r. 137-141.

5 *helgas samfund.* Orden ha strukits, och en ändring påbörjats, men icke genomförts. Ofvan strykningen förekomma *ädles* och ett oläsligt ord *(hop ?),* hvilken version är oförenlig med begynnelsen på nästa rad.

6 *ädle* ä fr *ädla*

10 Efter *med* har Hs ett felplaceradt komma.

14 Punkten i radslutet fattas i Hs.

20 *Ej* inskrifvet i ett äldre *Guld.*

25 *hämtas.* Hs har snarare *hämta.*

26 *[Vid] facklors ljus.* Hs har *Ur facklors ljus,* där *Ur* tydligen är attraktion från det följande *ur Demiurgens skakter.*

skakter. Hs har möjligen *skaktar.*

34 *dock.* Hs har *döck.*

35 Punkten i radslutet osäker i Hs.

43 *Bland ljusets Söner* ä fr *Ibland de gode*

47 *AndeSolen* ä fr *Andeverlden.*

55 ä fr ett ofullbordadt *Är blott ett lånadt skimmer*

Kommat i radslutet osäkert i Hs.

57 Punkten i radslutet saknas i Hs.

58 *godas.* Ordet är osäkert; det är inskrifvet i ett nu oläsligt.

59 *Skönheten.* Möjligen *skönheten*

71 ä fr ett ofullbordadt *Tillbedjande, vid Änglabarnets*

79 Punkten i radslutet fattas i Hs.

84 Kommat i radslutet fattas i Hs.

96 *blosset* ä fr *facklan*

101 *himlarne* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *Sk*

110 *skönhet* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *m.*

hon ä fr *det*

112 *hon* inskrifvet i ett nu svårläst ord, troligen *det.*

114 Punkten i radslutet osäker i Hs.

115 *himmelsk* ä fr *himmelskt.*

122 *på* i radens fortsättning efter ett struket *sig.*

123 Efter *jag* ett fullkomligt oläsligt tecken.

124 *Vän.* Osäkert; ett ord har inskrifvits i ett annat.

Punkten i radslutet fattas i Hs.

131 Punkten i radslutet fattas i Hs.

133 Kommat efter *dit* osäkert i Hs.

141 Punkten i radslutet osäker i Hs.

1-2 Det synes omöjligt att fastställa, hvilken dikt S. tänkt inleda med denna långa, men ofullbordade prolog.

13 S. identifierar här *äonerna,* sol-änglarna, med själarna före syndafallet.

Jfr noten på s. 280, där S. likställer Pleroma med stjärnhimmelen, och dikten *Stjernorna,* s. 287. Denna uppfattning har sitt ursprung från Plotinos, som lär, att själarna, när de utträda ur gudomen, innan de nedsjunka i den jordiska materien, ta sin boning i himmelen (Ennead. IV, bok 3, kap. 17); himlakropparna äro besjälade med de fullkomligaste själar, som föra ett saligt och harmoniskt lif (Ennead. II, bok 9, kap. 5; IV, bok 4, kap 8). — Efter fallet i materien bevakas själarna af fientliga stjärnor (r. 14; jfr *XC. Själens Himlafärd*).

20-31 Denna jämförelse mellan det guld, som brukas i den jordiska existensen, och det guld, som har giltighet i »Anderikets kretsar» (r. 23), innebär en anslutning till den Swedenborgska korrespondensläran; liknande korrespondenser i 323: 78, se kommentaren därtill. — Swedenborgsk färg äfven i r. 28 och 47.

26 *Demiurgens* = Plutos, den underjordiska härskarens. Jfr 118: 55.

30 Punkten i radslutet är ett tryckfel och bör utgå.

38 *Individus* är genitiv = individs (individus').

47 *AndeSolen.* Jfr r. 28 »Lifvets Sol», och se kommentaren till 116: 3.

50 *Medspelarinna* = leksyster. Denna germanism finnes äfven i *Bacchanterna. L.*

på glorians prakt = efter den praktfulla glorian, i stället för glorian. *L.*

52-57 Grundtanken i Platons och Plotinos' estetik: »Ty all skönhet är född af Ideer och aflad i Intelligensens väsende.» (Plotinos' Ennead. I, bok 6, Hammarskölds öfvers., Phosphoros 1813, s. 255.)

56-57 Jfr 149: 55-63 och kommentaren därtill!

57 *borgar* lånar. *L.*

62-63 Denna uppfattning om konstens förmåga att återge verklighetens sanna väsen öfverensstämmer med Plotinos, som här skiljer sig från Platon. För Platon är konsten en naturefterhärmning, och innehåller blott en svag, bedräglig och vanställd afglans af det verkligt skönas idé, för Plotinos åter står det fast, att konstnären förmår återge idén som sådan klarare och fullkomligare än naturen, »tingen i sin urgestalt». (Ennead. V, bok 8, kap. 1.)

65 *skiftad* bruten, ställvis färgad. *L.*

83 *Ajasblomman.* Ajaxblomman (hyacinten, Delphinium Ajacis), är enl. Ovidius uppvuxen ur Ajax' blod och bär jämmerropet *Ai* skrifvet på bladen.

115-122 S. har här gifvit sin erfarenhet om frestelsernas makt och återfallet i synden dräkten af myten om Orfeus och Eurydice. Orfeus befriade med sin lutas makt (jfr r. 115) Eurydice ur underjorden, men då han vände sig om, hemföll hon ånyo åt dödsriket.

88 *hvad stjerna* hvilken stjerna. *L.*

130 Den oskyldiga, barnsliga kärleken, skildrad i r. 64-72.

137-141 Dikten skulle, såsom äfven framgår af r. 45-51, ha skildrat det ursprungliga syndafallet, förorsakadt af kvinnan, och skulle alltså ha blifvit en ny variant af temat i *LXXV. Syndafallet, LXXVIII. Rodnaden,* och

141: 9-13 i *LXVII. Landsbygden.* Kärleken till kvinnan skulle ha framställts som orsaken till tids- och rumsexistensens uppkomst, såsom framgår af r. 138 och r. 141.

TILLFÄLLIGHETSVERS.

224-225. I.

Ett oktavblad.

6 *dag som natt* ä fr *natt som dag*

10 *Hon* ä fr *Du*

12 *Min* i radens fortsättning efter ett struket *Att*

21 *Att* inskrifvet i ett urspr. *Du*

25 *Månan* i radens fortsättning efter ett struket *Solen [strålar].* Endast begynnelsen på ett *s* återstår, sedan hörnet af bladet bortrifvits.

---

18 *Kinas kopp.* Kopp af kinesiskt porslin. *L.*

20 *fauteuien.* Skrifning, motsvarande det franska uttalet af *fåtöljen. L.*

30 *under stjernors prakt.* Det är för S. karaktäristiskt, att stjärnglansen alltid hör med i hans erotiska fantasier; se Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 115.

226-227. II. *Visa.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten följer det enda på Hs hvilande trycket i C. A. Adlersparres Läsning i blandade ämnen, ny serie, tredje häftet, Carlstad 1839, s. 4-5. Dikten förekommer där, undertecknad *Stagnelius,* samman med *Ord till en Vals,* utgörande en godtycklig bearbetning af S:s *Valsen* (jfr s. 20-22 och kommentar därtill!). Inre skäl göra attributionen sannolik. Återgifvandet är säkerligen föga noggrant, titeln möjligen tilllagd. På ett ställe — hvarom se nedan — har meningen fördärfvats genom felläsning.

10-12 Originaltrycket har

Om hennes bräddar, friska sig
Liljorna stå
I nejden och se på.

Då ingen fullt tillfredsställande konjektur kunnat utfinnas, har en nödtorftig förbättring införts i texten.

1-2 Dikten anspelar på upptäckandet af nya hälsokällor, vid hvilka brunnsdrickning organiseras, och den har måhända tillkommit vid en hälsobrunn. Processionen till källan parodieras i bachanalisk anda r. 37-40.

10 *friskar sig.* Stället fördärfvadt, hvarom se ofvan; betydelsen skulle eventuellt vara: hämtar friskhet.

19 *lekars* = kärlekars, amoriners. *L.*

20 Bålen har i öfverensstämmelse med den antika mytologien en källnymf (najad), kallad Fröjd (r. 23).

22 Denna rad skulle, om bevis behöfdes, vara tillräcklig att styrka S:s

författarskap till den för öfrigt odokumenterade dikten. Den egendomliga jämförelsen mellan källans bubblande och ljudet från ett stränginstrument — som hvilar på en fin och exakt iakttagelse — är nämligen typisk för S. Han talar icke blott om »tonfulla bäckar» (I, 248: 13) och »sagta klingande vågor» (I, 249: 19), utan äfven om »källans lockande cittra» (I, 203: 33), och i *Vällustens förakt* hör han »källan slå sin dofva cittra» (I, 22: 26). — Se för öfrigt Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 101-102.

28 *ölglas.* Brunnsdrickningen äger rum ur stora glas, sådana som man eljest dricker öl ur. *L.*

34 *pleuresi* pleuritis, lungsäckinflammation. *L.*

228-230. III. *Jennys Melankoli.*

Dikten förekommer på ett litet oktavark, beskrifvet på alla fyra sidorna, som tillhör Kungliga Biblioteket.

64 *sin* ä fr *dess*

Dikten utgör en ren Bellmansimitation, afsedd att sjungas till samma melodi som Fredmans Epistel n:r 69.

Titeln. Jenny är fröken Jenny Hellenstjerna, som mycket vistades i det Stagneliuska biskopshuset i Kalmar och i S:s skämtsamma poesi ofta besjunges. Se om henne Wimmerstedts Biografiska underrättelser om skalden E. J. S., Nordisk tidskrift 1894.

1 *Sahlsten.* Denna person är uppenbarligen en e. o. hofpredikant Sven Sahlsteen (jfr r. 15 och 17), slottspastor i Kalmar 1814-1820, innehafvare af Woxtorps sacellanie efter 1820, senare kyrkoherde och prost; se Löfgrens Tjänstemän i Kalmar stift, s. 274-275. Det heter om honom, att han år 1808 varit sjuk i mässling, och att denna sjukdom »slog sig på bröstet och samlade sig till en aposteme, hvaraf följderne qvarblefvo för lifstiden». Han synes ha lidit af »svårare bröstplågor, dock med lindriga mellanskof», och dog 1828 vid 46 års ålder. — Det är tydligen ett sådant sjukdomsfall, som S. här har till utgångspunkt; jfr r. 1-4, 15-17. — Orsaken till Jenny Hellenstjernas stora intresse för Sahlsteens hälsa framgår icke; han kallas emellertid för »hennes Pappa» i r. 34. Möjligen voro de i släkt. Sahlsteen var gift sedan 1817.

5 *klaven* nyckeln, lösningen. *L.*

6 *mist* dimma. *L.*

18 *strödde* beströdde, fuktade. *L.*

23 *dödde.* I äldre nysvenska vanligt präteritum till dö. *L.*

31-32 *bereder Inga flere nät.* Jfr: »lägga sina nät», med erotisk bibetydelse. *L.*

37 *Wingmark.* Personen obekant. Man får väl knappast antaga, att namngifningen är ett lån från Bellman.

51 *Leopolds Zemira.* Leopold beskrifver Zemire i sina *Erotiska oden.*

53 *blira* plira, kisa, äro halfslutna. Äfven Almquist och Törneros ha denna form. *L.*

55 *Lira.* Liksom hos Bellman en s. k. bondlyra, tiggarlyra, ett slags nyckelharpa. *L.*

59-62 Meningen: Jenny finner sig i att förlora, lika lugnt och stilla som slem utur en näsa flyter. — Den osmakliga bilden är gifvetvis ett försök att efterhärma Bellmans djärfva realism.

63-64 Meningen: Intet hugsvalar värken i hennes hjärta. *L.*

73 *Wimmermark.* Personen synes vara identisk med Wingmark (r. 37 och 68), och *Klas* i r. 77.

231-233. IV.

S:s Hs är icke bevarad. Till grund för texten ligga tvenne tryck, det i Nyaste Freja 1841, n:r 83, och det i Upsala-Posten 1859, n:r 30. Följande inbördes afvikelser äro att anteckna, frånsedt olikheter i stafning och interpunktion.

N. F. har öfverskriften *Friar-Bref.*

14 N. F. har *jag henne jemlik ställa*

15 N. F. har *Risgel,* tydligen felläsning.

16 N. F. har *Aretweus,* tydligen felläsning.

19 N. F. har *Aldobanen,* tydligen felläsning.

20 U. P. har *Hyadens,* tydligen felläsning.

21 N. F. har *Förgäfves ödets jernhand rår;* denna interpunktion ger bättre mening och är att föredraga framför den som ur U. P. influtit i texten.

24 N. F. har *minnets tal,* uppenbar felläsning.

25 N. F. har *höjer dig,* sannolikt tryckfel.

29 U. P. har *glesa skuggor,* felläsning eller tryckfel.

30 U. P. har *glesa hinden,* meningsförstörande.

38 N. F. har *skulle smaka.*

44 N. F. har *De våra.*

46 N. F. har *rubba kan.*

48 N. F. har *min axel,* uppenbarligen missförstånd.

I Nyaste Freja finnes en not, hvarur anföres: »På begäran författadt af den aflidne skalden Stagnelius, och, oss veterligen, icke förut tryckt.» — I Upsala-Posten inledes poemet med följande ord: »Nedanstående poem är författadt af *Erik Johan Stagnelius* och har aldrig förr varit offentliggjordt. En nära anförvandt till den alltför tidigt bortgångne skalden har benäget öfverlemnat det till redaktionen, som ansett sig göra de många vännerna till Stagnelii sångmö en glädje genom att i tidningen intaga detsamma. Anledningen till poemets uppkomst är följande. En lärd astronom, anställd vid observatoriet i Stockholm, erhöll ett pastorat på Öland, hvilket han ock ganska riktigt tillträdde, ehuru han alltjemnt upptagen af Kärleken till sin Stjernkunskap hade föga hog och tid ötriga för sin presterliga verksamhet. Genom sina abstrakta studier vorden en främling i lifvets konkreta förhållanden betraktades han af sin omgifning såsom ett original och erbjöd bland andra äfven Stagnelius månget tillfälle

till ett oskyldigt skämt. Imellertid uppträdde på den lärdes horisont oförmodadt en ny stjerna, som åstadkom en fullkomlig revolution i hans förut hyllade system. En fröken H——stierna kommer på besök till Öland, och vår astronom blir i henne dödligt förälskad. Hans kärlek kröntes dock icke med någon framgång. Fröken H——stierna lemnar Öland och å den försmådde älskarens vägnar och i hans namn skrifver Stagnelius till henne det poem, vi här återgifva.»

Dikten är, såsom upplyses i den ofvan från Upsala-Posten citerade inledningen, ställd till fröken Jenny Hellenstjerna; om henne se kommentar till föregående dikt. Den fingerade författaren var Adolph Fredrik Kniberg, född 1783, astronomie observator vid Lunds observatorium 1813-1820, prästvigd 1819 och 1820 kyrkoherde i Åhs på Öland. (Löfgren, Tjänstemän i Kalmar stift, s. 743.) Dikten blef öfversänd, enligt Wimmerstedt, »efter ett Knibergs besök i Kalmar». Upsala-Postens notis är oexakt på denna punkt liksom i fråga om Knibergs antecedentia. — Han synes ha varit ett tankspridt original, och föremål särskildt för S:s drift; se Wimmerstedts förut citerade uppsats i Nordisk tidskrift 1894. Om hans senare öden läsas hos Löfgren följande kronologiskt sällsamma upplysningar: »Blef svagsint, att han måste hållas bunden. Dog d. 17 Aug. 1827. Gift i Dagsbergs prestgård af Östergötland d. 27 Febr. 1827 med Lovisa Ulrika Hederström.»

3 Den traditionella frasen: »i skuggan af min dal».

25 *Bälten* Baltiska hafvet, Östersjön. *L.*

35 *compendium* kort sammandrag, egentligen om läroböcker. Det är f. d. universitetsläraren, som väljer bilder här, liksom för öfrigt genomgående astronomen.

47-52 Årstidernas växling beror på den lutning, som jordaxeln (*Axis*, r. 48) intar i förhållande till jordbanan eller ekliptikan (*Orbitan*, r. 47, »de ljusa tecknens stråt», r. 49). — Sannolikt föreligger här, lika väl som i r. 55-56, en undermening af indecent karaktär.

53-56 Liksom magneten alltid pekar mot Polstjernan i norr, så peka hans tankar rakt mot den motsvarande, för oss osynliga punkten på södra himmelsklotet; dessa tankar äro identiska med *Axis* i r. 48.

233-236. V. *Knibergs Ölandsfärd.*

S:s Hs är icke bevarad, men har legat till grund för Eichhorns tryck i Lefnadsteckningen i Samlade skrifter, sjätte uppl. (Stockholm 1868), I, s. XXV-XXVII. Smärre afvikelser från Hs äro att förmoda — *förtjusar* i r. 5 istf *förkjusar* o. s. v. —, men ha här icke rättats. Däremot har en uppgift om melodien — »Charon i luren tutar» — och upprepningstecknen efter näst sista raden i hvarje strof uteslutits, då en jämförelse med öfriga af Eichhorn tryckta Bellmansimitationer visar, att de säkerligen tillagts af utgifvaren.

Dikten skildrar Knibergs hemfärd från ett Kalmarbesök, hvarunder han fingeras ha framfört ett misslyckadt frieri till fröken Jenny Hellenstjerna (jfr särskildt r. 16-17); se kommentaren till de två närmast föregående dikterna. — Dikten är skrifven till melodien af Fredmans Epistel n:r 79

2 *Vädret* vinden. *L.*

18 *Berggren.* Personen är troligen identisk med den i r. 62 omtalade *Henrik,* och torde då vara Jakob Hinrik (l. Henric) Berggren, medicine doktor, praktiserande läkare i Kalmar sedan 1813, lektor vid gymnasiet sedan 1819 (Löfgren, Tjänstemän i Kalmar stift, s. 73-74).

26-27 Den granskande blicken på stjärnhimmeln är betingad af Knibergs värdighet som f. d. observator.

27 *Modig som Bion.* Namnet står väl hufvudsakligen som rim till Orion sannolikt afser S. den grekiske astronomen Bion från Abdera, som enligt Diogenes Laertius skall ha dragit den slutsatsen, att vid nordpolen dagen och natten måste ha en längd af hvardera 6 månader. Epitetet *modig* skulle då afse denna djärfva konklusion.

41 *vitter* sannolikt 'förståndig', 'belefvad'. *L.*

47-49 Raderna utgöra en upprepning af r. 53-58 i föregående dikt.

52-55 En liknande skildring af flyttgods i oreda ingår i *Blenda:*

> I högar vräkta huller buller
> Ses kittlar, grytor och kastruller.

56 *bron.* Sannolikt afses landgången till färjan, som dånar, när den sättes i rörelse *(rörd)* af de passerande.

62 *Henrik.* Sannolikt Henrik Berggren — se ofvan r. 18 — som föreställes vara Knibergs rival och nu spelar harpa af fröjd öfver Knibergs försvinnande (r. 63-68). — Berggren dog ogift.

66 *Åbrantskan.* Härmed åsyftas måhända Henrik Berggrens värdinna, som förvånas öfver hans glada musik. — I Kalmar fanns en köpmanssläkt med namnet Åbrandt; år 1779 fanns en rådman Laurenz Åbrandt och en handlande F. D. Åbrandt. (Berggren, Kalmar stad och dess historia, s. 90, 91, 98.)

236-238. VI. *Impromtu till öfverste Kock, kommendant i Kalmar, vid ett gladt tillfälle.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten återgår på trycket i Hittills outgifna dikter af E. J. Stagnelius, Westervik 1856; det heter i företalet, att detta impromtu »är upptecknadt af en bland de vid tillfället närvarande». Eichhorns tryck i Samlade skrifter, sjätte uppl. (Stockholm 1868), II, s. 694-695, är byggdt på en af Wimmerstrand meddelad Hs, men är sämre icke blott i fråga om interpunktion o. d., utan äfven i fråga om varianter. Följande är därur att anteckna.

17 *Ej kring Kalmars vallar Dansken*

25 *Ja — det är sannt*

46 *Rikligt ska' vi*

Dikten är ägnad kommendanten på Kalmar slott, öfverste Peter Fredrik Koch. I Wimmerstedts biografiska uppsats heter det: »Denne var en vän af ett muntert lag, och skalden var med honom i umgänge.» (Nordisk tidskrift 1894, s. 333.) — Dikten är liksom *Jennys Melankoli* (s. 228) skrifven till melodin från Fredmans Epistel n:r 69.

25-28 Raderna tyckas innehålla en diskret antydan om att öfverste Kochs kärlek till ett muntert lag skulle ha någon orsak i familjelifvet.

29-36 Bildvalet är här lika utprägladt militäriskt, ja fortifikatoriskt, som det i den för Kniberg skrifna dikten (s. 231) var astronomiskt.

45 *fjumla* fumla, bete sig otympligt; här = förhala saken. *L.*

238-239. VII. *Till Öfversten m. m. Kock.*

S:s Hs är icke bevarad. Texten hvilar på Eichhorns tryck i Samlade skrifter, sjätte uppl. (Stockholm 1868), I, XXVIII-XXIX, efter en af Wimmerstedt meddelad afskrift. Eichhorns uppgift om melodi — »Vikingasäten, åldriga lundar» — har uteslutits, såsom icke Stagneliansk (jfr kommentar till *Knibergs Ölandsfärd,* s. 233). Eichhorn synes icke ha uppmärksammat, att sista strofen är defekt.

Jfr kommentaren till föregående dikt! Den begagnade melodien är den till Atterboms »Vikingasäten, åldriga lundar», och dikten har karaktären af burlesk parodi på denna sång. (Jfr. r. 4, 8, 13-15, 21-25.)

9 Jfr hos Atterbom: »Och Carl Johan, så kallas den hämnande Gud».

10 *dottren af Oden.* Freja (r. 5), aftonstjärnan.

29 *murgrönans hägn.* Murgrönan var helgad åt Bacchus.

40-42 Meningen: Så länge stjärnor stråla på himlen och Eos målar östern, skola vi icke glömma honom. *L.*

240-242. VIII. *Ångfartyget.*

Dikten föreligger blott i en lektor E. Schiött tillhörig afskrift.

Dikten är liksom ett par föregående skrifven till melodin af Fredmans Epistel n:r 69.

1 *Se Carl Johan.* Ångfartyget Carl Johan var enligt uppgift af E. Schiött (Stagneliana, i Vinterbloss, Svenska Dagbladets julnummer, 1909, s. 7) »den första ångbåt som passerade Kalmar». Den omnämnes i Calmar Tidning (t. ex. 1821, n:r 40 och 1822, n:r 77) på ett sätt, som visar hvilken liflig andel stadens invånare togo i dess öden.

7 *Bassarider.* Mänader, kvinnliga Bacchanter. Det var under denna sin sista vistelse i Kalmar som S. diktade *Bacchanterna.*

9 *bror Fritz.* Härmed åsyftas enligt en anteckning i afskriften konsistorienotarien Johan Fredrik Eckerlund. Vid denna tid vikarierade han vid gymnasiet som lektor i historia, utgaf 1821 som lektorsspecimen en historisk afhandling *De pace Broemsebroensi,* och erhöll sysslan 1823 (Löfgren, Tjänstemän i Kalmar stift, s. 118-119). På detta trägna författarskap syfta sannolikt r. 9-10.

13 *Sauer.* Enligt afskriften »känd som storätare och gourmand»; enligt Wimmerstedt (Nordisk tidskrift 1894, s. 340), »f. d. löjtnant och krigsfånge i Ryssland, glad värd, som värderade ett godt bord».

23 *Zander* Josua Zander, kollega vid skolan, senare lektor. (Löfgren.)

Reichardt. Enligt afskriften »Bokhandlare, tillika en smula vitter»; enligt Wimmerstedt »Postinspektor i Kalmar, flitig men misslyckad högtidstalare».

25 *Wittbom* Johan Wittbom, kollega vid skolan. (Löfgren.)

28 *Kocken* öfverste Koch; se de två föregående dikterna.

33 *Lindbäck* Johan Christopher Lindbäck (1759-1828), brukspredikant i Tjust, prosts titel sedan 1815. (Löfgren.)

sista beten i viraspelet; jfr r. 37.

37 Meningen: Virabordet glömmes bort.

38 *sleten* då gängse form för *sliten. L.*

39 *profeten.* Troligen skämtsam förvrängning af *prosten.*

41 *Berggren.* Jfr 234: 18! Berggren var, enligt Löfgren, »äldste Lektor under Biskopsvacansen i Stiftet 1829-31», och tyckes ha innehaft denna värdighet redan nu; se r. 44.

45 *Kniberg.* Se dikterna IV och V i denna afdelning (s. 231 och 233), samt kommentar därtill. — Han föreställes äfven här som kärlekskrank (r. 46) och så distraherad att han glömmer tiden på dygnet (r. 47-48) och går med lykta (r. 45).

49 *Henrik.* Härmed afses säkerligen Berggren, nämnd i r. 41. På samma sätt införes denna person i *Knibergs Ölandsfärd* först under efternamnet (r. 18), sedan med förnamnet (r. 62); äfven där är han Jenny Hellenstjernas friare, Knibergs rival. E. Schiött uppger (i den ofvan citerade uppsatsen, Vinterbloss 1909), att med Henrik åsyftas lektorn Nils Hinrik Wimmerstedt, sedermera gift med S:s syster Hedwig Maria. Men i afskriften förekommer ingen förklaring vid namnet Henrik — under det att alla de öfriga namnen kommenteras — och detta visar, att därmed åsyftas en redan nämnd person.

52 *Jenny.* Se *Jennys Melankoli,* s. 228, och kommentaren därtill!

54 *Armida.* Den sköna förtrollerskan i Tassos Det befriade Jerusalem.

56 *dess* hennes *L.*

66 *gäser* jäser, sväller. *L.*

67 *karmen* vagnen. *L.*

243. IX. *Fragment ur en biljett till N. H. Wimmerstedt.*

S:s Hs är icke bevarad. Fragmentet är citeradt af Eichhorn i Samlade skrifter, sjätte uppl. (Stockholm 1868), I, s. XXVII, efter en af Wimmerstedt meddelad biljett från Stagnelius. Ett musikaliskt upprepningstecken efter r. 3 har uteslutits; jfr kommentaren till *Knibergs Ölandsfärd,* s. 233.

---

1 *vår Fröja.* Härmed åsyftas enligt Eichhorns uppgift fröken Jenny Hellenstjerna. Huruvida detta tydligt framgått af »biljetten», är oklart; likaså om biljetten omfattat mera än dessa versrader.

243-244. X. *Charader.*
Charaderna äro aftryckta ur Wimmerstedts Biografiska underrättelser om skalden E. J. Stagnelius, Nordisk tidskrift 1894, s. 335.
5 Trycket har ett komma i radslutet.

1-2 »Lösningen är namnet på en teologie doktor Elfström, som var af lång, ståtlig, något stel gestalt.» (Wimmerstedt, Nordisk tidskrift 1894, s. 335.) — Elfström, Anders Georg, född 1784, kyrkoherde i Mönsterås sedan 1818.
3-10 »En om sitt yttre särdeles omsorgsfull tobaksfabrikör Ringsten, som led af lindrig stamning, fick öfver namnet följande charad.» (Wimmerstedt.)
11-14 »En tredje afser namnet på dåvarande justitie-borgmästaren i Kalmar, lagmannen Rooswall, som med många förträffligare egenskaper förenade den barnsliga fåfängan att nyttja smink.» (Wimmerstedt.). Rooswall var teaterhabitué; 1810 inredde han, med bifall af stadens äldste, teater på vinden af rådhuset (Berggren, Kalmar stad och dess historia, s. 118).
2 Vallarna brukades som promenadplatser.

LILJOR I SARON.

Liljor i Saron meddelas här efter originalupplagan, hvars första häfte utkom i Stockholm 1821, tryckt hos Carl Deleen, och hvars andra och tredje häfte — bildande ett helt — utgafs i Stockholm s. å., tryckt i Ecksteinska boktryckeriet. De i andra och tredje häftet anmärkta rättelserna ha iakttagits; uppenbara tryckfel ha rättats och förtecknas nedan. Däremot ha inkonsekvenser i stafning o. d. lämnats orörda, såsom *forssen* (295: 29) vid sidan af *forsen* (r. 6 i samma poem), eller *du* (284: 53) vid sidan af *Du* (r. 61 i samma poem). Till de enstaka delar af texten, hvaraf Hs finnes bevarad, angifvas varianter under de särskilda dikternas rubriker.
257: 24 *att.* Originaluppl. har *at.*
260: 124 *Pygmalions.* Originaluppl. har *Pygmations.*
275: 132 Originaluppl. har frågetecken i radslutet.
277: 19 Originaluppl. har skiljetecknen i motsatt ordning:)!
29 Originaluppl. har skiljetecknen i motsatt ordning:)!
283: 23 Originaluppl. har icke komma i radslutet.
285: 68 Originaluppl. har intet citationstecken i radslutet.
302: 1 Den romerska siffran ofvan poemet är uteglömd i originaluppl.
305: 15 *firar.* Originaluppl. har *prisar,* som tydligen är skrif- eller tryckfel för det som rimord oundgängliga *firar.*
307: 34 Originaluppl. har ett citationstecken i radslutet, som är meningsfördärfvande.
309: 10 *modersarm.* Originaluppl. har *moders arm,* hvilket förstör meningen. Den bevarade Hs — hvarom se nedan! — har *modersarm.*
329: 1 Första akten är den enda, som har rumsanvisningen (Ett Torg,

skuggadt af Plataner), inom parentes. Denna inkonsekvens har det ansetts onödigt att aflägsna.

340: 286 Originaluppl. har ett komma efter *som*.

341: 316 Originaluppl. har punkt efter *nyttjar*.

342: 344 *Att*. Originaluppl. har *Af*. Detta tryckfel har tydligen vid korrekturläsningen föranledt en missuppfattning af stället och förorsakat inskjutandet af ett komma efter *vänskapen*.

343: 350 Originaluppl. har *ock* istf *och*

352 *halft*. Originaluppl. har *half*.

352: 102 Originaluppl. har komma efter *Gud*.

353: 126 *ensam*. Så i originaluppl., istf det grammatiskt korrekta *ensamt*. Ändring är utesluten, då 355: 178 har samma form på nytt.

364: 409 I originaluppl. har punkten efter *kristalleflod*. fallit ut.

367: 491 I originaluppl. börjar raden med liten bokstaf.

368: 3 Originaluppl. saknar punkt i radslutet.

369: 24 *vildjursbild*. Så i originaluppl.

371: 82 Punkten i radslutet fattas i originaluppl.

376: 219 Efter *tystnaden* har originaluppl. ett komma, som fördärfvar meningen.

378: 261 *sagta*. Så i originaluppl., trots *sakta* fem rader längre ned.

267 *släcktes*. Originaluppl. har *slägtes*.

381: 338 *Perpetua*. Originaluppl. har *Perperua*.

385: 447 Originaluppl. har punkt istf komma i radslutet.

450 Efter *Perpetua* har originaluppl. kolon.

389: 44 *är*. Originaluppl. har *än*.

394: 177 Originaluppl. saknar komma efter *oss*.

395: 194 *Oss*. Originaluppl. har *Och*.

396: 232 Originaluppl. har *vår barndoms-minnen*.

401: 355 Punkten i radslutet fattas i originaluppl.

357 Punkten i radslutet fattas i originaluppl.

402: 376 *Är*. Originaluppl. har *Ur*.

410: 602 Originaluppl., som här liksom ofta annars bjuder ett suddigt och otydligt tryck, har troligen inget komma före *glömska*.

609 Originaluppl. har troligen ingen punkt efter *Flavius;* jfr ofvan.

412: 1 I scenanordningarna fattas i originaluppl. punkten mellan *Notarier* och *Fonden*.

414: 49 Originaluppl. har punkt i radslutet.

420: 215 *hvimmel*. Originaluppl. har *himmel*.

423: 300 Originaluppl. saknar komma efter *trotsande*.

424: 327 *Knä*. Så i originaluppl., trots *knän* i r. 333.

427: 375 I följande scenanvisning synes originaluppl. ha komma istf punkt efter *armar*. I vissa ex. af originaluppl. synes punkten finnas, men slutparentesen fattas. Trycket är otydligt.

432: 31 Originaluppl. har ett frågetecken i radslutet.

433: 70 *hon.* Originaluppl. har *han,* hvilket Stagnelius icke kan ha brukat om *smärtan.*

71 *smugit.* Originaluppl. har *smygit.*

435: 115 Utan skiljetecken i radslutet äfven i originaluppl.

7 *Hvart.* Så i originaluppl.

437: 45 Citationstecknet i radslutet uteglömdt i originaluppl.

439: 39 *dött.* Originaluppl. har *dödt.*

FÖRSTA HÄFTET.

251-255. [Dedikationsdikten.]

Liljor i Sarons första häfte är genom denna dikt tillägnadt den berömde orientalisten, f. d. professoren vid Lunds universitet Matthias Norberg (1747-1826), hvilken 1820 erhållit afsked från sin professur och bosatt sig i sin födelsebygd, på gården Stenhammar nära Hernösand. På denna hans uppehållsort hänsyftar r. 117 (»bland furuträden»).

Norberg, med hvilken S. veterligen icke stod i någon personlig förbindelse, hade 1815-1816 i tre delar utgifvit den af honom 1777 i Paris upptäckta handskriften *Codex Nasaræus, Liber Adami appellatus*, i transskription till syriska och med latinsk öfversättning. Den dittills okända och på ett obekant språk affattade urkunden hade redan före publicerandet ansetts skola lämna viktiga bidrag till kännedomen om gnosticismen, särskildt belysande det inslag af orientalisk spekulation (»philosophia orientalis»), som man allt sedan Mosheims forskningar vid 1700-talets midt eftersparade i Gnosis. Se t. ex. Tegnérs uttalanden i *Dissertatio de Gnosi ejusque in Novo Testamento vestigiis* (Disp. Lund 1811) s. 8. Norberg själf jämför också i företalet till sitt verk (s. IV—V) de i Cod. Nas. utvecklade föreställningarna med de gnostiska systemen. För S., som i gnosticismen såg kristendomens spekulativa kärna, måste dessa öfverensstämmelser — ehuru de ingalunda voro af genomgripande art — te sig som en bekräftelse på den af honom hyllade satsen, att det funnits en ursprunglig uppenbarelse, en gudomlig vishet (gnosis), som i mer eller mindre fragmentarisk och vanställd form afspeglade sig i religioner och mytologier från alla folkslag och tidsåldrar. Det är ur denna synpunkt, som han med jubel hälsar den nya religionsurkunden och hyllar dess tolk. Däremot kan det icke sägas, att *Liljor i Saron* rönt något mera djupgående inflytande från Codex Nasaræus. Viktigast är den af S. öfvertagna uppfattningen af de sju planeterna och de tolf stjärnbilderna i zodiaken såsom onda änglar — en föreställning, som återvänder på otaliga ställen i Cod. Nas., och som Stagnelius konkret utmålat i *XC. Själens Himlafärd* med anslutning till ett parti af Cod. Nas. Se därom kommentaren till nämnda dikt!

Codex Nasaræus, numera kallad Ginza eller Sidra rabba, är de förut talrika, nu utdöende, i södra Babylonien bosatta mandéernas heliga bok, affattad på en arameisk dialekt, och till sina äldsta partier förskrifvande

sig från tiden ungefär 800 e. Kr. Den religion, som däri framställes, är en afkomling af den babyloniska polyteismen, som med sig amalgamerat en del bibliska och kristna föreställningar; till sin kärna är den afgjordt hednisk. Det babyloniska inflytandet visar sig där renare än i de kristetgnostiska sekterna.

1-16 Denna skildring af Ordet, den gudomliga enheten, såsom innehållet i alla naturskådespel, är nära besläktad med *LXIII. Suckan ur Stoftet*, hvarom se kommentaren därtill; jfr äfven kommentaren (s. 173) till *LXIV. Aftonen*. Temat behandlas här i en festlig och ljus religiös hymnstil, som är vanlig hos S. och som är efterbildad Tegnérs *Prästvigningen*. Se härom kommentaren (s. 119) till *XXVII. Dalen!*

16-22 Vältaligheten, spekulationen och forskningen förkunna hvar på sitt sätt Guds namn.

23-24 Guds namn har i det föregående framställts som innehållet i naturföreteelserna och som förkunnadt af vetenskaperna; i dessa rader framställes det som innehållet i den historiska traditionen, i de uppenbarade religionerna.

25-32 S. utvecklar här den åsikten, att de religiösa föreställningarna hos mänskligheten äro förströdda rester af en förlorad högre vishet, liksom språken enligt bibeln äro förskingrade kvarlefvor af det urspråk som talades före Babeltornets byggande (r. 29—30). Denna uppfattning delades i allmänhet af romantikens mytologiska forskare, äfven när de icke med S. ansågo Gnosis utgöra en särskildt ren återspegling af den förlorade kunskapen. I Sverige hade den uttalats af Geijer i Idunas första häfte 1811, i en anmälan af Nyerups Edda-öfversättning, där det bl. a. heter (s. 69—76): »Mytologien, såsom varande Poesi, kan yttra sig i mångfaldiga gestalter och är alltid Nationell. Religionen är En och Evig, och har till sin grund alltid varit densamma, där den har funnits; ehuru den har funnits mer eller mindre klart. Då ingen odling är möjlig utan tradition (ty en isolerad, sjelfgjord bildning, utan all lärdom af andra, är lika så omöjelig för ett slägte som för en enskild), och då Religionen är det förnämsta elementet i all odling, så kan man så myckat mindre antaga, att menniskoslägtet uti Religionen är sjelflärdt. Man må således se sig om, om dess uppkomst kan förklaras annorlunda än genom en Gudomlig uppenbarelse. Också är det en Historisk sanning, att man i all Religion hos alla folkslag, hvilka ej åter helt och hållet nedsunkit i ett råhetstillstånd, som ingalunda är menniskans ursprungliga, finner spår af samma tradition: blott måste de med urskilning sökas.» Geijer har alltså lika väl som S. den åsikten, att en ursprunglig uppenbarelse ligger till grund för alla religioner, äfven de hedniska: det är ur denna synpunkt, som S:s hela mytologiska synkretism blir begriplig. Geijers mening att mytologien är en religiös poesi uttryckes af S. i r. 31-32. — I r. 25-28 ger S. läran om den förlorade eller förmörkade Gnosis den formen, att alla de jordiska språken (tillika med det som de uttrycka) äro genljud

af det språk, som i en högre tillvaro varit människans. Detta är gifvetvis en tillämpning af den platonska idéläran, enligt hvilken fenomenernas skiftande och mångfaldiga värld är en ofullkomlig härmning af de rena urbilderna. Men liknande åsikter ha också uttalats af Swedenborg (som äfven omfattade läran om en förlorad Gnosis, framlysande i mytologierna, enkannerligen de asiatiska) samt af Saint-Martin, som i en Discours, inskjuten i *Le Crocodile ou la guerre du bien et du mal*, Paris, an VII (1799), utvecklar (s. 279-355), att det före syndafallet fanns ett primitivt språk, sammansatt af fasta och fulländade tecken, af hvilket de nuvarande språken endast äro ofullkomliga kopior.

28 *Det första Lifvets slägt.* Se kommentaren (s. 158) till 120: 122-123. Codex Nasaræus kallades i en anteckning på originalmanuskriptet *Liber nomine Vitae Primae*, enligt Norbergs öfversättning, I, s. IX.

37-38 Bilden ansluter sig till berättelsen om den beslöjade Isisstatyen (Schillers *Das verschleierte Bild zu Sais*). *Tidens flor* = den slöja, hvari tiden (och tidens falska visdom) inhöljer sanningen.

41-64 I dessa strofer skildras Norbergs svåra, men lyckligt utförda arbete med att bringa Codex Nasaræus i ljuset; enligt S. utgör dess innehåll en ny bekräftelse på korsets religion (r. 54). Den bild om ljusets brytning, som S. brukar för att uttrycka satsen, att religionen antar skiftande gestalter och färger i de olika mytologierna, men är en och densamma, finnes använd i detta sammanhang af Geijer, i den ofvan citerade Iduna-uppsatsen: »All Mythologi, den må tillhöra Norden eller Södern och Orienten, den må vara mer eller mindre bildad, är till sin grund Poesi: alla Folks-Religioner äro mer och mindre klara ljud af denna allmänna poesi... Att betrackta denna Poesis bilder i de serskilda Mythologier är att se olika uttryck af samma mening, liksom man ser ljuset bryta sig i tusende färgor utan att upphöra att vara ljus.»

43 Antingen: »och tyst krökte du din bana» eller: »och tyst krökte sig din bana.» *L.*

45-48 Dessa rader anspela på den i Cod. Nas. vanliga talsymboliken, bestående dels i stjärnornas sju-tal, tolf-tal och fem-tal — se härom kommentaren (s. 183) till 145: 51-56 — dels i en mängd kronologiska, astronomiska eller kosmologiska siffror.

53 *Tidåldrar.* Så originalupplagan; möjligen tryckfel för *tidsåldrar.* Jfr emellertid i *Amanda* (I, 149: 18) *dödängelns*, enligt Hs.

55 *rymdernas Äoner* planeterna.

56 *Nilens stjerna* solen. Den egyptiska mytologiens Osiris identifieras såväl med Nilen som med Helios (solen). Se t. ex. Creuzer, Symbolik und Mythologie der alten Völker I (2:te Aufl., Leipzig und Darmstadt 1819), s. 483.

57-64 Codex Nasaræus, enligt traditionen förskrifvande sig från Adam (liber Adami appellatus), var okänd till 1777 och bekantgjordes 1815-1816, frånsedt brottstycken därur, som Norberg publicerat i disputationsform 1811-1813, och enstaka öfversättningsfragment af tyska forskare.

71-72 En underförstådd parallell till solrosen, som vänder sig efter »tidens sol». I sonnetten *Solrosen* föreställas själarna på samma sätt dragna »af andeverldens Sol» (73: 11).

74 *fästets tvång.* Orden innehålla en anspelning på de faror, som i rymden (»fästet») hota själen vid hennes himmelsfärd, enligt Cod. Nas. Se härom *XC. Själens himlafärd* och kommentaren därtill, samt kommentaren till 130: 33-36 (»luftens strider»).

75 *hemmets längtan* = längtan efter hemmet. *L.*

77-78 Om örnen som symbol på den religiösa spekulationen, se *LXV. Tanke och Känsla* och kommentaren därtill.

80 *himlarnes Jordan.* Jordan är en af de i Cod. Nas. oftast brukade religiösa symbolerna. Den betecknar enligt Norbergs tolkning det stora himmelska utflödet ur Gudomens ocean (*ex Divinitatis oceano*, jfr »ljusets Ocean» i r. 78), hvilket sedan delar sig i mindre flöden, i äoner och andar; betydelsen sammanfaller, som Norberg påpekar, med gnosticismens Pleroma, den rena andevärlden. Se Onomasticon Codicis Nasaræi, Lund 1817, s. 71-72.

87-88 Jfr *LVIII. Parabel.*

92 *de vreda stjernors tal* planeternas sju-tal och zodiakens tolf-tal.

97-112 Dessa strofer uttrycka samma lyckliga känsla af återvändande till barndomstron och barndomsoskulden som dedikationsdikten till fadern XCIII (s. 217); jfr kommentaren därtill. Äfven här frigör sig skalden från förvillelser (»falska lärors röst») och glömmer sina mörka minnen, r. 105-106; r. 109-110 svara mot: »Än blomstrar hjärtats vår» (217: 1); den här brukade bilden, att sinnet bevarat sin skenbart försvunna Adamsbok, svarar mot de där använda bilderna af vestalen och af Psyche, som återfinner sin förlorade Amor. — Måhända ligger i dessa nära öfverensstämmelser orsaken till att dedikationsdikten till fadern icke blef tryckt.

101 *ett vrångvist slägte.* Uttrycket visar, liksom r. 98, att S. kände sig i motsats till tidsandan; jfr *LXXXII. Till föraktet* och kommentaren därtill.

102 *Betraktelsen* = den religiösa betraktelsen, andakten; jfr 146: 61.

119 *morgonlandets qväden.* S. åsyftar med dessa ord säkerligen icke blott Codex Nasaræus, utan han vill, med särskild adress till den fromme f. d. professorn i österländska språk, understryka den bibliska och orientaliska inspirationen i *Liljor i Saron.*

256-270. *Kärleken.*

Dikten utgör en framställning af den platonska estetiken och den därmed sammanhängande läran om kärleken som reminiscens. Samma tema har i enklare form utvecklats i *XLI. Hymn,* som besjunger den platonska Eros, och i LIII (s. 104), där liksom i föreliggande dikt äfven intryck från nyplatonsk spekulation (Plotinos) framträda; jfr kommentarerna! Reminiscensläran har framställts i flera andra dikter t. ex. *XV. Afsked till Lifvet* och XCII (s. 214); se kommentaren därtill.

En utförlig kommenterande redogörelse för dikten jämte en framställning af den platonska estetiken har gifvits af H[ilding] A[ndersson] i uppsatsen *Stagnelii lärodikt »Kärleken» i den platonska Eros-mytens belysning*, Ny svensk tidskrift 1885, s. 613-632.

S. identifierar, här liksom i *LXIII. Suckan ur stoftet* — se kommentaren till denna dikt! — ljuset med den gudomliga lifsprincipen i universum. Alla varelser eftersträfva omedvetet ljuset, men hos människan blir denna drift medveten kärlek till ljuset, eller till skönheten, som är identisk därmed (r. 1-70).

Skönhetens högsta form är kvinnan, och kärleken till kvinnan är den högsta form, som Eros, rörelseprincipen i hela universum, antager. Kärleken är den drifvande kraften i allt (r. 71-140).

Hur förklara kärleksdriftens omätliga styrka? Den leder ju icke till den salighet som den utlofvar: tvärtom lämnar den efter sig besvikelse och tomhet. Förklaringen ligger däri, att det sköna icke skall vara ett mål för själens begär; det skall blott tjäna till att väcka reminiscensen af idélifvets skönhet och salighet hos den i materien nedsjunkna själen (r. 141-265).

Denna insikt tillämpar diktaren på sin kärlek till Amanda. Hans kärlek är blott en form för själens längtan tillbaka till sin förlorade skönhet och lycka i idévärlden (r. 266-315).

I en dröm uppenbarar sig Amanda för honom och bekräftar denna visdom: hon har varit hans himmelska brud under hans lif i preexistensen, och hon lofvar honom en återförening, om han allt fortfarande försmår den jordiska kärleken (s. 316-403).

Denna tankegång ansluter sig till Platons lära om kärleken, framställd i Gästabudet, Timaios, Staten (tionde boken), och framför allt i *Phaidros*. Själen har ur idéernas värld sjunkit ned i sinnevärlden, och har nästan fullständigt förlorat minnet af sitt forna lif. Efter hand vakna dock svaga hågkomster; de klaraste reminiscenserna framträda vid åskådandet af sköna ting, hvilka afspegla skönhetens idé, ty synsinnet är det skarpaste af de mänskliga sinnena. Åskådandet af skönheten väcker kärleken, Eros, som har flera olika grader, men öfver hufvud är sinnevärldens sträfvan tillbaka till urlifvet. Fullkomligast lyckas denna sträfvan, när sinnligheten utskiljes ur kärleken, när själen från åskådandet af det sköna föremålet, den älskade, lyfter sig upp till åskådandet af det sköna i och för sig, det skönas idé. Med hjälp af denna högre, »platonska» kärlek — af S. besjungen i *LXVII. Landsbygden*, *LXX. Uppoffringen*, XCII (s. 214) — kan själen uppnå återförening med idévärlden.

Denna platonska kärlekslära hade med lyrisk hänförelse framställts af Schiller i *Das Geheimnis der Reminiscenz* (S. A. I: 23-25) och skymtar äfven i slutet af *Der Triumph der Liebe* (S. A. I: 226-232), hvilken senare dikt, öfversatt af S. (I: 373-379), säkerligen varit af betydelse för *Kärleken*; äfven Schiller framställer kärleken som den stora kosmiska rörelseprin-

cipen. Både kompositionen och den retoriskt-didaktiska stilen erinra om *Der Triumph der Liebe* och Schillers reflexionsdiktning öfver hufvud; se t. ex. r. 36-56, 92-140. Det i *Kärleken* brukade rytmiska skemat öfverensstämmer med det i Schillers *Die Entzückung an Laura* (där äfven platonismen spelar in) och har likheter med det i *Das Geheimnis der Reminiscenz;* det hade brukats af Atterbom i hans *Erotikon* (Phosphoros 1810). Se härom Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 73-74.

2 *dess kärlek* kärlek till det (= ljuset). *L.*

9 *strålarnes och dagens gyllne Moder* solen. Denna mytologiska personifiering är självskapad, utan anslutning till antika föreställningar, enligt hvilka solen alltid är maskulinum.

14 *din mörka brud.* Gaia, jorden, var Uranos', himmelens, maka; jfr *LIII* och *LIV. Höstaftonen.* — Denna skildring (r. 8-29) af naturens glädje vid ljusets inbrott och sorg vid dess försvinnande är en duplik af *LVI. Hymn till Vattnet.* Mot r. 11-14 svara t. ex. 111: 65-68.

16 *jubeln* = jublet. Måhända germanism. *L.*

20 *typiskt* symboliskt. Jfr 214: 4, där de ur dvalan väckta fjärilarna kallas »själens typer».

27 *mikrokosmus.* Se kommentaren till *LII. Astronomisk Phantasi* och till 160: 49.

29-35. S. framställer här naturbesjälningen som en konsekvens af reminiscensläran. Naturen är i sig själf medvetslös, men den är en härmning af den lefvande idévärlden, och hos människan kan den därför väcka minnet af detta lif, den »prålar af sin urbilds ljusa gloria» (r. 30). För så vidt naturen rymmer en reflex af idévärlden, har den själ, inre lif — det är den aristoteliska naturfilosofien, hvarom se kommentar till 116: 4.

29 *sig målar* ter sig. *L.*

32-33 Denna skildring af hur själen hos blommorna återfinner reminiscenser af idélifvet — jfr ofvan — innehåller motivet till *LXXVII. Blommorna.*

36-49 S. anknyter här äfven den mytologiska naturbesjälningen — såsom den elegiskt besjungits af Schiller i *Die Götter Griechenlands* — till idéläran (jfr ofvan r. 29-35).

41-42 Ceres, prydd med sädesax och blåklint, erinrar om ett par rader i Schillers *Das Eleusische Fest* (S. A. I: 169):

> Windet zum Kranze die goldenen Achsen,
> Flechtet auch blaue Cyanen hinein!

Dessa rader synas ha lämnat spår äfven hos A. W. Schlegel; se Poetische Werke, s. 109:

> Jungfräulich wandelnd im Cyanenkranze
> Liess sie das goldne Haar anmuthig flattern.

47-49 Myten om Eko och Narkissos.

50-52 Meningen: Hvarken begären eller passionerna förmå hindra människan att se skönheten. — Platon lär, att de sinnliga begären hindra själen

att bli delaktig i skönhetens idé; men stället innehåller säkerligen också en anslutning till den Kant-Schillerska estetiken, enligt hvilken det för den estetiska åskådningen utmärkande är det begärfria, intresselösa välbehaget. I sina *Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschengeschlechts* hade Schiller utvecklat denna uppfattning, men på samma gång häfdat, att skönhetssinnet trots allt rör sig äfven hos de primitiva naturfolken, så snart striden för behofvens tillfredsställande lämnar dem något andrum (se särskildt bref 24 och 25). Det är denna tankegång, som S. framställer i fortsättningen r. 53-63.

55-56 *Naturens fallna drottning* är människosjälen; hennes »forntids gyllne bilder» äro de i skönhetens dräkt uppenbarade idéerna.

57-63 Denna etnologiska exemplifiering af skönhetens makt är, som ofvan i anmärkning till r. 50-52 påpekats, påverkad af Schillers *Briefe über die ästhetische Erziehung*. Det amerikanska natursceneriet (r. 60-63) är troligen valdt under inflytande af Chateaubriands månskensnätter, hvarom se Böök, Stagnelius och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 58-59.

64 *bruten* frambruten, utsprungen. *L.*

74 Meningen: Dagsljuset är skumt i jämförelse med hennes ögas glans. — Stilen, framträdande i denna rad, liksom hyperbolen i den följande, har en rent fransk-klassisk karaktär, liksom t. ex. 185: 10 i *Till Föraktet*, och gör det troligt, att *Kärleken* tillhör en jämförelsevis tidig period af S:s utveckling. Sannolikt är den äldre än de öfriga dikterna i *Liljor i Saron* och förskrifver sig från tiden omkring 1818, då platonismen först framträder hos S., sannolikt under inflytande från Schiller.

76-77 Den för S. typiska omdaningen af Platons bild om skuggorna; jfr *LXXIX. Idealismen* och kommentaren därtill.

78-82 Jfr skildringen af kärleken i naturen i Schillers *Der Triumph der Liebe*, citerad i kommentaren s. 90.

84 *Vestas rika hof.* Vesta var hos romarna en personifikation af »Jorden, den allting upplifvande Naturen» (Mythologiskt Lexicon, utg. af Carl Stridsberg, Stockholm 1796, s. 369); men namnet innebär väl också en hyllning åt kvinnan som vestalisk härskarinna öfver naturen.

89 *tidens maka.* Rhea var Kronos' maka, och identifieras här, såsom stundom skedde, med Gaia (r. 14).

123-126 Dessa historiska exempel, fortsatta r. 127-140, erinra i hög grad om Schillers teknik i retoriskt-filosofiska dikter som *Die Künstler, Das Ideal und das Leben* eller *Der Triumph der Liebe;* anspelningen på Pygmalion (r. 124) finnes äfven i Schillers sistnämnda dikt, se citatet i kommentaren s. 89. — Jfr den inledande anmärkningen ofvan!

125 *Amfions.* Betoningen Amfĭons, i st. f. *Amfíons.* Denna licens var vanlig i dåtida svensk vers.

128 *lyftade* lyfte; jfr *lyftar* (236: 12). *L.*

130-133 S. inflätar här en hyllning till Platon, hvars filosofi ligger till grund för dikten. Stället hänsyftar tydligen på den sublima framställningen

i *Gästabudet* (§ 210-212) af själens uppstigande till det i och för sig gudomligt sköna, det skönas idé, af S. kallad »skönhetens Gudinna».

133 *Hyles* materiens.

140 *röka* ryka. *L.*

144-147 Den klassiska mytologien skilde mellan Venus Urania, som troddes vara nedstigen från himmelen (r. 146-147) och den ur hafsskummet födda Afrodite, Venus Pandemos (r. 145). S. identifierar här denna motsats med den platonska motsatsen mellan kärleken till skönhetens idé och kärleken till de sköna gestalterna. I LIII (s. 104) smälter han tvärtom samman de båda figurerna.

146 *solarnes församling* idévärlden, himmelen; änglarna tänkta som solänglar.

147 Jfr 105: 29-36.

148-154 Strofen skildrar, liksom de fem följande, den eviga otillfredsställdhet, hvarmed den sinnliga kärleken (Afrodite, r. 145) är behäftad, för att därmed visa, att kärleksdriften måste ha ett högre mål: idévärlden.

154 *besälla* göra säll, lyckliggöra; vanligt hos S., äfven hos Runeberg o. a. *L.*

155-161 Strofen skildrar Psyches fåfänga sökande efter Amor; om detta symboliska bruk af den grekiska sagan se kommentaren till XCIII (s. 217). I anslutning till denna saga skall stället om den dolda Amor i XCII förstås (216: 40-41).

162-175 Försöket att finna tillfredsställelse genom att följa kärleksbegäret är lika fåfängt som att söka nå morgonrodnadens eller aftonrodnadens land, som hägra vid horisonten.

163 *österns väktarinna* Aurora, Tithons gemål.

164 *saffransbädd.* Ordet afser de saffransfärgade molnbankarna, tänkta som hviloläger. Jfr samma ord i *Endymion* (I, 354: 18).

165-168 Denna aftonskildring är en ren efterbildning af Schillers *Der Abend* (S. A. I: 28):

> Senke, strahlender Gott — die Fluren dürsten
> Nach erquickendem Thau, der Mensch verschmachtet,
> Matter ziehen die Rosse —
> Senke den Wagen hinab.
> Siehe, wer aus des Meers kristallner Woge
> Lieblich lächelnd dir winkt! Erkennt dein Herz sie?
> Rascher fliegen die Rosse,
> Tethys, die göttliche, winkt.

Intressant är, att i r. 164 ordet *saffransbädd* förekommer liksom i *Endymion* — se ofvan! — hvilken dikt likaledes är inspirerad ur Schillers *Der Abend*, hvarom jfr kommentaren s. 85! Denna detalj har uppenbarligen för S. hört med i det Schillerskt påverkade fantasikomplexet. — Om den Schillerska karaktären på fortsättningen se nedan till r. 174.

165 *afklädd ljusets strålar.* Phoebus bär en strålkrona, som han enligt Ovidius aflägger, då han icke kör solvagnen.

168 *Thetis.* Hafsnymfen Thetis fattades som en sinnebild af vattnet: hafsrymden är i solnedgången »klädd i guld och azur» och bildar en »kristalleport» (r. 167) för solen. Hos Schiller — se ofvan — vinkar Thetys »aus des Meers kristallner Woge».

174 *Idealet.* Här i sin ursprungliga betydelse: det till idévärlden hörande. — Hela denna skildring af spänningen mellan idealen och sinnevärlden är tydligen påverkad af den Schillerska, platonskt färgade idealismen, hvilken förkunnas i *Das Ideal und das Leben, Sehnsucht,* m. fl.

176-182 Skönheten framställes här som en skugga af idéerna, tecknad på vattnet. Denna omformning af den platonska bilden är vanlig hos S. och är analyserad i kommentaren till *LXXIX. Idealismen.* Äfven här spelar Narkissos-myten in (r. 179-180): den som förälskar sig i de sinnliga afspeglingarna (de sköna kropparna) i stället för att stiga upp till det skönas urbilder, jämföres med den olycklige Narkissos. Denna tolkning af myten finnes redan hos Plotinos, och S. är här uppenbarligen påverkad af honom. Det heter, Ennead. I, bok 6, kap. 8: »Alltså, på hvad sätt, genom hvad medel, skall man komma till åskådning af denna omedelbara skönhet, hvilken dväljes i det allraheligaste, hvarifrån hon aldrig visar sig i det yttre, på det hon ej för någon oinvigd må blifva synbar? Den som kan, må derföre med allvar intränga in i det innersta, utanför lemnande ögonens åskådning, ej mera vändande dem till sinliga prydnader. Visserligen bör man väl gifva akt på det sinligt sköna, men ej därvid fästa sin håg, utan, igenkännande att det blott är liknelse, bild och skugga, fly till det hvaraf detta är bild. Skulle någon åter vilja taga den sinliga för den sanna skönheten, då den (*sinliga*) likväl blott är såsom en intagande bild i vattnet, tyckes mig att han utsätter sig för den händelsen, som en dikt lärer oss, att olyckligen i hafvets djup försvinna. På samma sätt går det den, som endast traktar, utan återvändo, efter den sinliga retelsen: att han, väl ej kroppsligen, men i andeligt afseende störtar i mörkret och ett för sinnet rysligt djup, vistandes der i Hades bland blinda skuggors antal. Må vi derföre åter flykta till vårt älskade fosterland!» (Hammarskölds öfvers., Phosphoros 1813, s. 252-253.) Hammarsköld meddelar i en not till stället (s. 290), att med dikten om den som olyckligen försvinner i hafvet afses Narkissos-sagan, sådan den berättas exempelvis af Pausanias: i denna version kastar sig nämligen Narkissos i vattnet och drunknar.

176 *en himmelsk skugga* = en skugga af himmelen, af idévärlden.

177 *röjd* uppenbarad, teende sig. *L.*

177-178 Med tårarna på Isis' moderskind menas vattnet (floder och haf). — Isis är naturen.

182 Jfr slutet på *Idealismen* (178: 31-39).

183-190 Själen varnas här, i anslutning till Plotinos' ofvan citerade utredning och liknelse, från att låta fånga sig af de i vattnet speglade bilderna

(den sinnliga skönhetens värld). Det bör märkas, att vattnet för Platon och platonici är materien, hyle, det evigt växlande och föränderliga i dess renaste form; jfr r. 183-185. Denna symbolik genomgår hela S:s diktning, från baletten *Narcissus*, sonnetten *Narcissus* (I, s. 382), romansen *XII. Bil och Bjuke* — »Barn! på en skuggbild ej fästen ert öga», 31:25 — till *LXXIX. Idealismen* och skådespelet *Thorsten Fiskare*, S:s sista verk, hvars motiv ligger in nuce i r. 189-190, liksom motiven till *Bil och Bjuke* och *Idealismen* kunna sägas ligga i r. 191: »Se mot himlen!»

183 *stifta* bilda, utgöra. *L.*

Frejas rike kärlekens rike; det utgöres af *oceaner,* d. v. s. af den evigt skiftande, bedrägliga materien, hvarom jfr ofvan. Freja (Venus) var född ur hafvet, i motsats till Venus-Urania — därmed anknytes till r. 144-147.

185 Månen står som himmelstecken öfver växlingens värld; jfr kommentaren till *LXIX. Till Månen.*

190 *Afhör ej* lyssna icke till. *L.*

böljans nymfer. De hafsnymfer, som omge den hafsskumborna Venus; den sinnliga kärlekens nymfer.

191-196 Här framträder S:s egendomliga världsbild liksom i *LXIX. Till Månen* och flera andra dikter: växlingens värld »under månens klot» (r. 185), däröfver de oföränderliga stjärnorna, fästa på osynliga, klingande sfärer, högst uppe empyrén, idéernas rymd.

197-203 Liksom det ena, rena solljuset här nere bryter sig »i färgers trollverld» (r. 199), så bor den ena, rena Skönheten i empyrén, och endast hennes ofullkomliga bilder möta oss på jorden.

204 *Morgonrodnor.* »Rodnor» plur. till den på S:s tid icke ovanliga formen »rodna» (i st. f. »rodnad»). *L.*

209-210 Skönheten kallas i himlen Vishet och på jorden Dygd. Det är samma tanke som i Tegnérs *De tre bröderna* (J. U. II: 47), sammanhängande med den sokratiska satsen att dygd är vetande och det grekiska begreppet *τὸ καλαγαθόν*, det sköngoda.

218 *sommarmånar* »Måne», plur. »månar», istf månad, månader, vanligt i samtida språk. *L.*

219 *höst-olympen* hösthimlen.

226 *efterljud* ekon. *L.*

233 *klinga* besjung. *L.*

245 *återfärd* nämligen till himmelen, hvarifrån själen en gång fallit.

246-252 Här upptages ånyo, från r. 144-147, motsatsen mellan den Venus, som är född ur hafvet, ur materiens natt (»nattens haf») och som är i förbund med underjordens makter (hos S. antydt genom en allusion på Venus' äktenskap med Vulkan, r. 247), och den himmelska Venus Urania.

253-259 Ånyo, liksom r. 183-190, varnas för den sinnliga kärleken, och denna får gestalten af en hafsnymf: Thetis (jfr r. 168) förvandlade sig än till vilda djur, än till eld, för att undgå sin gemål Peleus' famn. — Mo-

tivet i r. 256-259 är, liksom det i r. 189-190, besläktadt med det i *Thorsten Fiskare.*

281-287. Denna skildring af barndomen, då själen i klarare form, som en afglans af den nyss lämnade idévärlden, njöt den lycka, som den senare förgäfves sökte i den jordiska kärleken, är en ny version af motivet i XCII och XCIII (»Den kärlek blott är sann, som brann i barnets hjerta», 217: 11); se kommentarerna till dessa dikter.

288-308 Reminiscensläran får i dessa strofer en för S. karaktäristisk form, som man kunde kalla solipsistisk: kvinnans skönhet väcker själens rörelse icke genom att erinra om de en gång skådade idéerna, utan genom att väcka minnet af själens egen förlorade skönhet (se särskildt r. 293-294). Men längre fram, r. 330-331, uppenbarar sig dock i drömmen en kvinnlig gestalt, själens förlorade brud på samma sätt som kvinnofiguren i Atterboms *Erotikon*, och det ideal, som diktaren på jorden sökt. — Hela denna sublimerade kärlekslära återfinnes äfven hos senare nyplatonici än Plotinos. Hos Nicolaus af Cues — som varit S. bekant, se kommentaren till 120: 130-136 — finner man i Excitationes, bok 7 (Opera, Basileae [1565] ex officina Henric Petrina, s. 555) följande förklaring af begreppet *Pulchritudo*, hvilken nära öfverensstämmer med den platonska erotiken hos S.: »Si quis videt mulierem pulchram, et ambulat spiritu: talis Deo gloriam tribuit, et se convertit, ad admirationem pulchritudinis infinitae, cuius lucis haec est remotissima quaedam umbra. Is qui sic spiritu ambulat, non perficit desideria carnis, sive non moechatur, aut vult moechari cum illa muliere pulchra: nam non movet ipsum pulchritudo carnaliter, sed movet spiritum, quo quidem spiritu ambulat in admirationem gloriae creatoris. Dum talis movetur, ad desiderandam legitime unionem cum pulchra: in spiritu cogitat, quod pulchrum etiam in corruptibili materia, sic attrahit suo modo, quomodo ipsa absoluta et per se pulchritudo, ad se attrahit spiritum: et cogitat, qualis est haec delectatio unionis spiritus cum sapientia: quae est ipsa pulchritudo, si tanta est carnis cum carne?»

307-308 Denna synpunkt på dikten är icke Platons, utan Plotinos'; enligt Plotinos förmår konsten återge idéerna klarare än verkligheten. Samma tankegång i 220: 62-63, se kommentaren därtill.

312-315 Dessa rader ge samma paradisvision i de röda molnen öfver hafvet som slutstrofen i *Flyttfåglarne* (437: 59-63).

318. *opie-doft.* Den söfvande vallmon innehåller opium. Realismen i uttrycket sammanhänger måhända med S:s opiebruk. Den drömrika dvalan, hvari fantasisynen upplefves (r. 320 och följande) kan vara en narkos.

322 *bojorna af stoft* stoftets bojor. *L.*

323 *Minnets verld* reminiscensens värld, idévärlden.

328-329 Psyche återser sin förlorade Amor: anslutning till den i r. 155-161 inflätade sagan.

337-340. Den i S:s pastorala ungdomslyrik ytterst vanliga bilden.

354-360 Dessa rader erinra om en strof i Atterboms *Erotikon* (Phosphoros 1810):

Sväller dig en ljuf, oändlig längtan,
En, lik anderöster, hemlig trängtan
Efter en, fast dunkelt, påmint bygd?
Mins du, när förent vi sågo qvälla
Verldar, gullstoft-likt, ur ljusets källa,
Då vid skönhetsfloden våra själar
Kysstes under himlalindars skygd?

357 *band* förbund. *L.*

369 *vid lifvets bölja* vid böljan af lifvets flod.

375-378 Ehuru förut ingenting nämnts om månen, heter det här, att det är i månskenet, som den himmelska bruden får lof att uppenbara sig för diktaren. Motivet blir därmed identiskt med det i *XXXIX. MånFlickan* — se kommentaren därtill!

376 *länta. Läna* hos S. och hans samtida vanlig, äldre form för *låna. L.*

380 Det är här stoltheten, som förorsakat syndafallet, likaså r. 365 (»ditt högmod dig förledde»); det öfverensstämmer med den traditionella förklaringen till änglarnas affall från Gud.

270-276. *Dialog.*

Denna och följande dikt skildra själens (Animas) fångenskap i stort sedt på samma sätt som *LXVI. Varningen, LXVIII, LXXI. Tårarne och Blodet, LXXII. Jesus.* Om de häri ingående föreställningarna och deras härkomst, se kommentarerna till dessa dikter, särskildt till den först nämnda!

2 *Nunna.* Själen kallas här icke haremsfånge, utan nunna, och det nämnes följaktligen ingenting om hennes härskare (Demiurgen).

3-9 Om ursprunget till detta motiv, se i *Martyrerna* 373: 270-274 och kommentaren därtill.

19-25 Själen har blott en svag reminiscens af lifvet i idévärlden, liksom inför blommorna i *LXXVII. Blommorna*; jfr särskildt 172: 9-12.

34 *fullhetens* Pleromas, andevärldens.

41 *Majsolars skimmer.* Den klara, men ännu icke brännande majsolen var af S. särskildt älskad, hvarom se Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 121-122.

43 *uppgångens* soluppgångens, österns.

55 *enhetens dyrkan.* Här röjer sig intrycket från Plotinos' gudsbegrepp; jfr kommentaren till 117: 35.

56 *det lif-fulla rummet* = Pleroma.

62 *Jordaner.* Jfr 254: 80 och kommentar därtill.

68-73. Det glömskegifvande ruset ur Lethe.

74-76 Med den stjärnkransade Maria menas, såsom noten visar, änglarnas församling, Pleroma; stjärnorna äro här som annars hos S. lefvande andar, änglar. Den egendomliga namngifningen har en särskild orsak: enligt Valentinos var Pleroma Jesu moder, och kan sålunda identifieras med Maria. Det heter i Irenaeus' Ἔλεγχος, bok 1, kap. 2: »Med en

vilja och ett sinne har äonernas Pleroma med bifall af Kristus och den helige Ande och med tillstånd af sin fader, i det de alla sammanförde, skickligt förbundo och förenade hvad hvar och en hade skönast och mest blomstrande, frambringat ett foster till ära och hyllning åt Bythos, en alldeles fulländad skönhet, Pleromas stjärna, en fullkomlig frukt: Jesus, som också kallas Frälsaren.»

99 Punkten i radslutet är tryckfel och bör utgå.

154 *Achamots harpa*. Namnet Achamot är hämtadt från Valentinos' system, där det betecknar den sista af äonerna, äfven kallad Sophia, hos hvilken den lägre skapelsen, världen utanför Pleroma, tar sin början och som är Demiurgens moder; se därom Irenaeus' Ἔλεγχος, bok 1, kap. 4. Denna Achamot har S., såsom noten visar, identifierat med den ursprungliga synden, i öfverensstämmelse med den roll han ger Demiurgen: Demiurgen är för honom ett absolut ondt väsen, identiskt med apokalypsens Antikrist — jfr t. ex. noten på s. 277 — och Demiurgens moder blir då densamma som Uppenbarelsebokens babylonska skōka. — Hos Valentinos och gnostici äro däremot hvarken Achamot eller Demiurgen onda makter, utan nödvändiga led i världsprocessens utveckling och härstammande från Pleroma. Icke heller den konkreta situationen med Achamots lockande harpspel har någon anknytning till Gnosis, utan torde vara fritt uppfunnen af S.

157-158 *tidens och rummets Äoner*. Planetänglarna; jfr zodiakens djurbilder r. 167-168.

165 *lifsträdet*. Lifvets träd i det bibliska paradiset.

169-170. Sagan om Psyche och Amor som ny symbol på själens öde; jfr XCIII och kommentaren därtill.

171-172. Själen liknas vid fågel Fenix, som pånyttfödes ur bålet; elden är de smärtor och lidanden, som själen här är underkastad, jfr *LVIII. Parabel* och kommentaren därtill. — Norberg hade i Codex Nasaræus trott sig igenkänna sägnen om Fenix, se Onomasticon Codicis Nasaræi, Lund 1817, s. 124-125.

173-174. Den gamla orfiska föreställningen om världens uppkomst ur ett världsägg, upptagen t. ex. af Swedenborg. S. betraktar det blåa himlahvalfvet som äggskalet och frågar sig, om icke snart en högre värld skall gå fram ur den ofullkomliga och trånga, där han är inspärrad. Jfr 438: 19: »Mitt fånghvalf är azuren».

277-280. *Fången.*

Jfr den inledande anmärkningen till föregående dikt!

5 *kronljusen* stjärnorna.

9-11 De sju bistra dämonerna äro planeterna, se kommentaren till 145: 51-56; de blodröda sablarna äro stjärnstrålarna, jfr »raseriets ljungeldssvärd» om Mars (92: 4).

12-13 De tolf drakarna äro zodiakens tecken; jfr kommentaren till 145: 51-56.

16 *Mångudén.* Månen skildrades i *LXXII. Jesus* som en spejande väktare — se kommentaren därtill —, men här har han låtit beveka sig till medlidande med den fångne (r. 17-19). — Likaså *Soljungfrun* (r. 26—29).
30-33 Soljungfrun besöker den i jorden fångna själen i form af våren och blommorna, som äro solljusets skänker.
33 I radslutet fattas en punkt.
38 *medjan* i dåtida språk gängse biform till *midjan. L.*
41 *rodnande blygsel* fattas här personifierad, som en kvinnlig äon, ingående i Pleroma (= *Maria,* r. 42; jfr 273: 74), ungefär på samma sätt som Kyrkans döttrar i poemet med detta namn, LXXXVII, s. 198. Att hon kallas Marias älskling (r. 42), beror på Marias traditionella jungfruskap.
55 *Betraktelsens spegel* är identisk med källan Betraktelse i 146: 57-68, där scenen med själens förfäran öfver sitt förvandlade ansikte återfinnes.
70 *solkronan.* Anima bär äfven i föregående dikt (274: 107) en solkrona, svarande mot Phoebus' krona af solstrålar.
78 *Pleromas salar.* Jfr kommentar till 131: 54 och 134: 61-62. — Till grund för den yppiga betydelseutveckling, som ordet enligt S:s not genomgår för honom, ligger den tanken, att Pleroma är den gudomliga andevärlden, dels i Guds odifferentierade, enhet och mångfald förenande väsen (»den absoluta medelpunktens periferi», jfr 119: 112-115), dels som ursprunglig idévärld, dels som uppenbarelse i rummet (stjärnhimmeln, bildad af stjärnänglar), dels som uppenbarelse i tiden (församlingen, andarnas gemenskap).

280-282. *Maria.*

Till r. 55-61 föreligger en Hs, på ena sidan af ett kvartblad; sidan innehåller f. ö. en prosaisk not samt en dikt om Merkurius (L, s. 99) och ett fragment ur *Själens Himlafärd* (s. 205-208). På andra sidan af bladet läses dikten *Norden* (I, s. 267-269). Jfr kommentarerna till dessa dikter. Följande afvikelser äro att anteckna:
57 *mänskornas*
59 *i fröjden, i smärtan*
60 *Hell! hell Dig Maria,*

Kristus föreställes i denna dikt utväljande Jesu moder; denna egendomliga tanke är säkerligen påverkad af Valentinos' äonlära, enligt hvilken Kristus existerar före Jesus och deltager i hans framfödande ur Pleroma; se härom citatet från Irenaeus i kommentaren till 273: 74-76. — Maria kallas i r. 54 »Guds Dotter och Brud», och hon måste gifvetvis tänkas äfven vara Guds moder. Motivet erinrar alltså i hög grad om det i *XVII. Urania,* där Urania kallas »Himmelens Dotter och Moder och Brud» (52: 13). I båda fallen är S:s fantasi påverkad af det gnostiska äonsystemet med dess invecklade och motsägelsefulla genealogi: Pleromas andevärld är på en gång ett utflöde af Gud (Dotter), förenad i en syzygi med Gud (Brud) och upphof till nya äoner (Moder). Liknande dunkla

tankegångar ligga till grund för *LXXX. Elementerna.* — Om den naturmytiska innebörden i dikten, jfr kommentar till 310: 6-10.
6 *menlös* oskyldig *L.*
19 *Salomos liljor.* Uttrycket ansluter sig väl till det bekanta nytestamentliga ordet om liljorna (Mattheus 6: 28, Lukas 12: 27), att Salomo i all sin härlighet icke var klädd som en af dem.
22 Denna skildring af Maria i Bethlehems lundar utgör en egendomlig, religiöst och mystiskt färgad duplik af en profant-erotisk ungdomsdikt af S., *Det varnande exemplet* (I, s. 58); sceneriet är detsamma, men har fått en helt annan innebörd. Det där ingående motivet om skogens och vattnets förenade sus i kärleksundrets ögonblick (»Från susande krona, från ormande ström, hörs Kärleken tona sin himmelska dröm», 60: 33-36) har här blifvit till den stora slutkören, r. 51-61.
29 *i systerlig azur.* Himmelens azur är syster med azuren i Marias ögon.
47-50 *och himlarna gifva... hans helsning igen* himlarna återupprepa (som eko) hans hälsning. *L.*

282-285. *Bruden.*

7 *En ny gudomlig Flora.* Alla blommorna i denna flora (r. 9-26) äro blott symboler på de egenskaper, som utmärka den i sin fromhet försänkta, från världen afskilda själen, Kristi brud.
15 *blyghetens.* Här väl lika med *blygsamhetens.*
17-18 Den bländande symbolen af Gud, Andarnas Regent, är den jordiska solen. Jfr kommentar till 116: 3.
19-20 Det hos S. vanliga solros-motivet; se t. ex. kommentaren till 130: 23.
24 *sin hembygds färg.* Förgät-mig-ej är symbolen på den platonska reminiscensen; hembygden är idévärlden, himmelen, hvars färg är azuren.
39 *den nya Solen.* Andevärldens sol, Gud; jfr r. 17-18.
40 *evig majfest.* Våren är en symbol på lycksaligheten i evigheten; se XXI (s. 55).
42 *nattfull* nattlig *L.*
55 *amaranter* odödliga, oföränderliga blommor. *L.*
57-60. Detta motiv är detsamma som slutet af *LXII. Andehviskning* (132: 65-72), och är ett komplement till skildringen af Animas under jordelifvet vanställda ansikte, uppenbaradt i Betraktelsens spegel, hvarom se kommentaren till 279: 55.
65-68 De obeständiga jordiska dygderna (»späda blommor») skola i Eden bli eviga, ovanskliga (»stjernor»). Denna motsats mellan blommor och stjernor är typisk för S.; se *Stjernorna* (s. 287) och kommentaren därtill.

285-287. *Lustvandringen.*

Dikten är i stort sedt en upprepning af den föregående, *Bruden.*
1 *flärdens sidenprydda salar.* Uttrycket afser väl väggarnas sidentapeter.
6 *skjul* skugga. *L.*

7 *tingens nya Andar.* I den nyfödda vegetationen (r. 5-6) uppenbara sig idéerna, formerna, andarna i materien. Jfr kommentar till 116: 4.
8 *en mystisk jul.* Vårblommorna förebåda den eviga saligheten (jfr 284: 40) liksom julen är ett vittnesbörd om frälsningen. Om ordet *juls* betydelse hos S., se kommentar till 155: 3.
15-16 Glädjebranden är den religiösa andaktens låga (»bönens offerflamma», r. 41), som efter att ha varit nära att slockna, lifvas af vindarna i naturen, symbolerna för Guds kärlek (r. 13-14). Jfr. r. 43, där det heter, att *Edens vindar amma* bönens låga. I *LVII. Elden* heter det om flamman: »Och Luften, din broder, Med kyssar dig möter Och äggar ditt mod»; se kommentaren till 113: 18-20.
18 *i strålars eller törnens krans* i hans härlighets eller hans förnedringstillstånd.
19-20 Motivet till *Källan* (s. 294).
23-24 Hela den följande skildringen (r. 25-32) utgör en konkret utformning af denna (Oehlenschläger—Stagnelianska) tes om Jesu uppenbarelse i naturen, och upprepar närmast innehållet i *LXXXVIII. Längtan.* Se kommentaren till denna dikt!
31-32 S. anspelar här på att man både i trädets form och i blommans byggnad kan återfinna kors-figuren. Liknande naturmystiskt-apologetiska tankegångar ingå på flera ställen i Chateaubriands *Le génie du Christianisme;* i del 4, bok 1, kap. 2 talas det om, att naturen märkt blommorna med korsets tecken.

287-288. *Stjernorna.*

De föreställningar om stjärnorna, som dikten uttalar, öfverensstämma närmast med Plotinos'. För Plotinos äro stjärnorna besjälade, och deras själar äro högre och renare än människosjälarna; de åskåda Gud och den öfversinnliga världen, deras lif är saligt, fullständigt regelbundet och harmoniskt. Det heter Ennead. IV, bok 4, kap. 8, att »deras lif är en ringdans» (χορεία, rund-dans med musik), att »de lefva en salig tillvaro, medan deras själar blicka på lifvet och sträcka sig in mot det Ena (πρὸς ἕν, mot Gud), och ljuset därifrån gjuter sig öfver hela himmelen, och de [= stjärnorna] tillsammans klinga en sång i en viss harmoni liksom de samstämmigt rörda strängarna i en lyra». — Men S. har säkerligen också känt den skildring af sfärernas harmoni och himmelrikets eviga, lagbundna oföränderlighet, som Goethe gifvit i Fausts *Prolog im Himmel* (J. A. 13: 12):

> Die Sonne tönt, nach alter Weise,
> In Brudersphären Wettgesang,
> Und ihre vorgeschriebne Reise
> Vollendet sie mit Donnergang.
> Ihr Anblick giebt den Engeln Stärke,
> Wenn keiner sie ergründen mag;
> Die unbegreiflich hohen Werke
> Sind herrlich wie am ersten Tag.

Jfr hos S. särskildt r. 1-12. — Äfven Goethe sätter (i fortsättningen) i motsats till himmelens harmoniska evighet de snabba växlingarna på jorden, liksom S. i r. 17-20; i båda fallen är detta ur historisk synpunkt den platonska motsatsen mellan idévärlden och fenomenvärlden.

3 *rymdernas kristallesalar.* Kristallsfärerna, vid hvilka stjärnorna äro fästade.

ljunga. Jfr Goethes »Donnergang»; solens uppgång ansågs ske med dån.

4 *i härlig fackeldans.* Jfr 263: 191-192. (»Se mot himlen, der de evigt unga stjernorna i fackeldansen gå.»)

7 *sjunga.* Sfärernas sång.

gällt med hög och stark ton. *L.*

25-28 Motsatsen mellan idévärld och sinnevärld, mellan evigt varande och förgänglig växling, symboliseras här i motsatsen mellan rosen och stjärnan, liksom i *Bruden* (285: 65-69). Motivet fanns hos S., innan han gaf det denna filosofiska innebörd; se *Dygdelära* (1813), där han, alldeles som här, uppmanar den »svage ynglingen» till ett val »mellan jordens eller himlens fröjder» och tillropar honom: »Och för nöjets korta blomsterkrans Välj en evig krans af ryktets stjernor» (I, 15: 1-2, 43-44). — Men nu frågar diktaren, om ynglingen vill *blifva* en stjärna; han anser nämligen, att de saliga själarna kunna blifva stjärnänglar, hvilket de en gång före fallet varit — se 218: 13, där de kallas »Guds Söner, Solarnes regenter fordom».

289-291. *Jorden.*

Dikten varierar det hos S. vanliga temat om naturens förbannelse och om dess förlossning i samband med människans frälsning — den paulinska apokatastasisläran, utbildad under inverkan från Saint-Martins teosofiska naturfilosofi. Se bl. a. kommentarerna till XLII och *LXXIII. Månan och Själen* samt Böök, Kreaturens suckan (Edda 1914).

3-4 Jfr 182: 99-100.

8 *ljusets lån* färgerna.

9-10 Jfr 182: 102-103.

13 *gycklar* förlustar sig. *L.*

14 *menlös ro* oskuldsfull, intet ondt anande frid. *L.*

15-16 Jfr *III. Till Förruttnelsen.*

17-18 Jfr 106: 20-21.

19-20 Jfr om Demiurgen: »I bergens natt hans ådror växa» (145: 47).

33-36 Våren är på en gång ett minne af den förlorade oskulden och ett budskap om den väntade saligheten; jfr kommentaren till 284: 40.

37-40 Motivet till *Liljan* (s. 299).

47-48 Raderna anknyta till r. 15-16; jfr *III. Till Förruttnelsen.*

55-56 Den mörka jorden, som nu lånar sitt ljus från solen (r. 7-8), skall då bli självlysande, liksom Månan i *LXXIII. Månan och Själen.*

57-60 Jorden skall förenas i kärlek med Solen (Gud, r. 59), liksom Månan i *LXXIII. Månan och Själen.* — De två sista raderna kunna tolkas olika:

»och föra mänskorna (= Guds barn) åter till hans fadersfamn» eller »och, förenad med Gud (= i Guds faders sköte), bära hans barn» eller »och i det sköte, som är Gud Faders, ånyo föda (= bära) hans barn».

291-293. *Floden.*

Dikten skildrar vattnets rörelse i floden som symbol på själens längtan efter evigheten; denna symbolik är stående hos S., se kommentaren till 109: 19. — Poemet är en amplifikation af ett par rader ur *Amanda* (I, 149: 20-24):

Se! själarne ila,
Vid dödängelns bud,
Till gyllene hvila
I famnen af Gud.
Se! floderna hasta
Med skummande fart.
I hafvet de snart
Sig dånande kasta.

Rytmen är hämtad från Schlegels af S. öfversatta dikt *Tårarnes Låf* (s. 311).

19 *Eliseer* Elyseiska fält. *L.*

22 *svallen.* Bestämd pluralform till *svall*, vanlig hos samtida författare (t. ex. Wallin, Törneros). *L.*

23 *kristallen* kristallböljan, det kristallklara vattnet. *L.*

26 *bilda* afbilda, teckna; jfr *inbilda* 294: 23. *L.*

28 *skära* klart lysande. *L.*

29 *Gudomsära.* Ordet, säkerligen uppkommet genom rimmet, kunde återges med två adjektiv: den gudomliga, ärorika (solen).

32 *möar* mör. Ej ovanlig form på S:s tid (Kellgren, Livijn o. a.). *L.*

41 *länkar banen* styr hans bana; *banen* best. form till *ban,* som är en hos S. vanlig form. *L.*

294-295. *Källan.*

Dikten föreligger äfven i Hs, uppenbarligen tidigare än trycket, på båda sidorna av ett oktavblad. Följande varianter äro, frånsedt afvikelser i interpunktion och stafning, att anteckna.

1 *en liten källa.*

2 *sköte* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *göm*[ma].

11 *sång* ä fr *suck*

17 ä fr *Af morgon och af afton*

25 *silfverläppar*

26 *jaspisklara*

33 *blyga* ä fr *stilla*

34 *källan* ä fr *vågen.* Hela raden efter en struken, ofullbordad: *Den blyga sil*[fvervågen]

37 *röd* ä fr *rödt*

38 *hvit* ä fr *hvitt*

Den källa, som dikten besjunger, är densamma, som i LXVIII (146: 57-64) kallas Betraktelse — andaktens, bönens källa, som flyter i en nejd af själen, som är fjärran från lifvets buller och larm. Detta världsvimmel är här symboliseradt af en dånande fors (r. 6-11, 29-31), som herden (Gud) skyr att besöka.

5 den kristallklara ådrans lopp. *L.*

18 *med dubbelt purpur brämad.* Möjligen: två gånger purprad; måhända också en anspelning på sommarnatten, med morgon- och aftonrodnad på samma gång.

19 *Han* himmelen.

23 *inbilda* spegla, afteckna (inom källans krets). Jfr *bilda* 292: 26. *L.*

37 *blodsdagg* blod. S. brukar ofta ordet i betydelsen *blod;* se t. ex. 77: 6. *L.*

41-43 Raderna utgöra en skildring af den högsta religiösa extasen.

295-297. *Korset.*

8 *väldighet* makt. *L.*

12 *fyra verldar* fyra verldsdelar, fyra väderstreck.

13 *Det fångna Ordet.* Ordet, Guds ande, är fånget i vår själ; jfr (212: 113-114):

> Ur Själens dunkla modersköte födes
> Det gyllne Ord, som himlen nedlagt där.

15-16 I ångerns tårar dödas själens forna, syndiga lif.

23-24 Den vid korset hvilande pilgrimen förekommer i *XCI. Elegi*, 211: 69-81.

25 *timma* tima, hända. *L.*

29-40 Denna skildring af världens undergång vid yttersta domen är uppbyggd af nytestamentliga föreställningar. Jfr t. ex. Matthei 24 kap., 29 vers: »Men strax efter then tidsens vedermödo, skal solen blifva mörk, och månen skal icke gifva sitt sken, och stiernorna skola falla af himmelen.»

41 Meningen: Det [= korset] var ensamt [allena] evigt af allt på jorden [= vanskligbetens fält].

44 *Guds Brudar* de saliga själarna.

297-299. *Oraklet.*

Dikten ansluter sig till ett ställe hos Hesekiel, hvilket allmänt tolkades som en profetia om Messias. Det lyder: »Thetta säger Herren, Herren: Jag skal också taga en telning af et högt cedreträ; och bryta honom af öfverst uppå thes qvistar, och skal plantera honom uppå et högt berg: Nämliga, på thet höga berget Israel vil jag plantera honom, på thet han skal gro och bära frukt, och varda et stort cedreträ; så at allehanda foglar skola kunna bo och blifva under honom, och under hans qvistars skugga. Och all trä på markene skola förnimma, at jag Herren hafver thet höga trät förnedrat, och thet låga trät uphögt, och thet gröna trät förtorkat, och

thet torra trät grönskande gjort» (kap. 17, vers 22-24). — Titeln *Oraklet* och den mysteriösa tonen (se t. ex. r. 5-12) äro influerade af den profetiska mystiken hos Hesekiel. — Att S. lokaliserat cedern till Libanon beror på den i bibeln ytterst vanliga sammanställningen, hvilken f. ö. återkommer äfven i Codex Nasaræus (»cedrique Libani fractae fuerunt», I, 321). — Motivet med den i källan speglade cedern — som af äldre exegeter allmänt uppfattades som en symbol på Kristus — skymtar redan i LXVIII, 146: 58-60; Kristus i symbolen af ett träd vid en källa skildras äfven i *LXXII. Jesus*, 157: 49-56.

1 *Från* sedan. *L.*

4 *Phialas källa.* Phiala var enligt Josephus den källa, hvarur den östligaste af Jordans källfloder hade sitt ursprung. Den uppfattades uppenbarligen ofta som Jordans egentliga källa (så dock icke Josephus), ty Klopstock besjunger den i odet *Aganippe und Phiala* (Werke, Leipzig 1798, I, s. 195) som den religiösa diktens källa och tillägger i en förklarande not »Der Quell des Jordans».

12 *olympiska* himmelska, mot himlen sig närmande.

19 *rån* rådjuret. *L.*

22 *han* = »skogarnes fridlysta son», cedern. *L.*

32 *mot* = till hjälp mot, till räddning från.

36 *nedgångens* solnedgångens, vesterns.

38 *Ares poppel.* Poppeln var helgad åt Ares, liksom lagern åt Apollo (Cynthiern, r. 39), eken åt Zeus och myrtenträdet åt Venus.

41 *äfvens* är tryckfel för *äfven.*

299-302. *Liljan.*

Motivet till denna dikt, som besjunger reningen från de sinnliga lustarna den fromma underkastelsen under »tvånget att försaka» (440: 14), finnes redan i en strof af *Jorden* (290: 37-40).

2 *själen* den af synden förmörkade själen, jfr r. 19-20.

5 *hinner* uppnår, kan täfla med. *L.*

6 *fjällens* säkerligen maskulinum singularis; se kommentar till I, 36: 23.

10 *dess stängel kronan bär* dess stängel är den skönaste.

11 *slöjans rika etergarn* dräktens rika färg. — Häntydningen på spånad — se äfven *spunnet* i r. 12 — sammanhänger med det bibelställe, som inspirerat r. 13-16.

12 *majglans* solsken; *majsolen* är ett af S:s älsklingsbegrepp.

13-16 Denna strof, liksom de föregående (se ofvan r. 11), är tillkommen under påverkan af det bekanta stället om liljorna, Matthei 6 kap., 28-29 vers: »The arbeta intet, ej heller spinna. Dock säger jag eder, att icke Salomo i all sin härlighet, var så klädd, som en af them.»

28 Punkten i radslutet finnes i originaluppl. ehuru den bryter sönder meningen.

34 *öfverlåt* öfverlämna. *L.*

302-304. *Vårsånger.* I.

Dikten är, liksom dedikationsdikten till *Liljor i Saron* (s. 251) och en rad andra af S:s dikter, starkt påverkad af den rytm och ton, som Tegnér anslog i *Prestvigningen*; se härom kommentaren till *XXVII. Dalen.* — Föreliggande dikt har äfven uppenbar likhet med Tegnérs *Majsång*, publicerad i Iduna III (1812). — Dikten behandlar, liksom de följande sångerna, det hos S. vanliga temat, att våren är en symbol på, ett budskap om den kommande saligheten. Se härom äfven Böök, Kreaturens suckan (Edda 1914).

9 *ljunga* fara med dån. *L.*

13-16 Proteus, den ständigt sig förvandlande hafsguden, är en personifikation af den förvandling, som äger rum i naturen.

17 *gyckel* skämt. *L.*

19 *vårens nyckel* är säkerligen en anspelning på ett namn på en vårblomma (majnyckel, gullnyckel eller dylikt). Jfr I, 301: 17-18: »Våren med nyckel af guld för den flyktade skönheten [= Proserpina, växtligheten] låter Portarne opp»; bilden är nära släkt med den i r. 20-24 brukade.

29-32 Allmän tro på S:s tid.

33 *Psyche* fjärilen, själens symbol.

44 *Hans* vårens, den eviga salighetens.

47 *ångar* sprider sin doft. *L.*

304-305. II.

Dikten skildrar vårens (Majs) födelse ungefär på samma sätt som Psychefjärilens födelse i föregående dikt (303: 33-40). Det är den orfiska föreställningen om världsägget — jfr 276: 173-174 och kommentaren därtill — som S. brukar; han kallar det *naturens Hermes-egg* (r. 3), därför att Hermes var fruktsamhetens och aflelsens gud. Romarna firade Hermes' fest i Maj månad.

1 *ljusets fångne bröder* själarna, hvilka varit fångna i mörker liksom ljuset under vintern, och därför kallas ljusets bröder.

8 *fägneljud* glada ljud. Arkaistiskt redan på S:s tid. *L.*

9-10 Raderna syfta på vårregnen.

15 *sakta* här adjektiv. *L.*

18 *eviga begär.* Sannolikt = begär efter evigheten (himmelen).

19 *kräftans pol.* Kräftans tecken är ekliptikans nordligaste punkt; högre i norr når alltså icke solen.

21 *årets morgon.* Våren, då ljuset återvänder efter vintermörkret, kallas årets morgon.

305-308. III.

Dikten skildrar, liksom föregående, våren som en ängel, men icke som en från jorden till himmelen sväfvande, utan som en budbärare från andevärlden (»Pleroma», r. 4) till själen, som är fången på jorden. Själen

föreställes som en i demiurgens haremsgårdar inspärrad, af stjärnorna bevakad flicka (se r. 29-32, 45-52) — alltså samma sceneri som i *LXVI. Varningen*, *LXVIII*, *LXXI. Tårarna och Blodet*, *LXXII. Jesus*, m. fl. dikter, hvarom se kommentarerna därtill.

23-24 Anspelning på Narkissos-myten.

35 *blomsterzir* blomsterprydnad, blomsterprakt. Arkaism liksom *fägneljud* 304: 8; eller måhända germanism. *L.*

37 *Vädurns portar*. Solen står i vädurns tecken vid vårdagjämningen.

59 *Kyrkans myriader* skarorna af de saliga, »Ljusets Kyrka» (217: 72). Namngifningen är säkerligen influerad af Valentinos' lära, enligt hvilken en af äonerna i Pleroma heter Ekklesia (kyrka). Se *LXXXVII. Kyrkans Döttrar* och kommentaren därtill, och jfr 317: 1.

61-62. Den jordiska våren är blott en skugga af, en aning om den himmelska.

308-309. IV.

Denna dikt föreligger äfven i Hs, i ett häfte dikter, som är beskrifvet i kommentaren till *XXXVI. Hösten*. Frånsedt smärre afvikelser i stafning och interpunktion äro följande varianter att anteckna.

5 *Och Christus, Christus från det höga ser*

11 *Naturen i sin brudgums ljus sig gläder,*

12 *Af blomster krönt*

21-23 Hs har konsekvent *opp* istf *upp*.

24 *sitt* ä fr *sin*.

---

2 *oändligheten* i form af den klara himmelen.

3 *Anden*. Den helige Ande; jfr *Christus* i r. 5.

7-12 Den Oehlenschlägerska evangelieuppenbarelsen i naturen; se kommentaren till *XXXVI. Hösten* och *LXVII. Landsbygden*. — Raderna 9-12, där naturen identifieras med Maria, innehåller motivet till den närmast följande af vårsångerna.

13-14. Jfr 303: 29-32.

16 *stela vågen* = den förut stelnade (frusna) vågen.

26 *gudabrand* gudomliga gista.

310-311. V.

Denna dikt ingår under titeln *Vårpsalm* i det renskrifna häfte, som beskrifves i kommentaren till *LXIX. Till Månen*. Hs erbjuder endast obetydliga afvikelser i stafning och interpunktion från trycket. Den enda af intresse antecknas nedan.

26 Hs har punkt i radslutet.

Dikten besjunger, liksom r. 7-12 i föregående dikt, evangeliets uppenbarelse i naturen, i anslutning till Oehlenschlägers för S. synnerligen betydelsefulla diktcykel *Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur;* jfr kommentar till r. 7-12 i föregående dikt. — Närmast är den påverkad af

Christi Fødsel (Poetiske Skrifter, Kiøbenhavn 1805, I: 421), hvars första strofer lyda:

Hver Vaar, naar Taagerne flygte hen,
Da fødes det lille Barn Jesus igen.
Den Engel i Luft, i Lund, i Elv,
Det er vor Frelser! Det är ham selv!
Derfor Naturen saa huldt og skiønt
Sig pryder og klæder i Haabets Grønt.

For unge, uskyldige Hyrder, brat,
Som stirre til Himlen i klare Nat,
Guds Engle da trine paa Marken ind;
De svæver og bæver i Maaneskin,
Og siunger: Idag er en Frelser fød,
Af Vaarens, den hulde Marias skiød!

Den reneste Dug er hans eneste Drik,
Til Himlen stirrer hans fromme Blik,
Til Himlen han rækker sin barnlige Haand,
Til Jorden bundet med Rosen-Baand,
Hans Lallen er Zephyr, hans Vugge Straae,
Hans Øine funklende Himmelblaa.

Jfr äfven *Maria* (Poetiske Skrifter, I: 424):

Mild og varm,
Med det søde Barn i Arm,
Ung, uskyldig, huld og skiøn,
Smiler hun til sin elskte Søn,
Lægger ham ved sit fulde Bryst;
Fuglesang er hennes Røst,
Hvid, som Lillien, hendes Haand,
Himmelblaat hendes Klædebon,
Øiet, som Havet, dunkelblaa,
Bølgende Taarer i Øiet staae;
Haaret er Solens Straaleflod,
Kinden Morgenens Rosenblod.
See! hvor i Aetherens Sølverflor,
Sødt hun vugger det spæde Noer.

Hela den religiöst-mytologiska naturuppfattningen och skildringstekniken, i *Vårsånger* I-V liksom i S:s senare diktning öfverhufvud, har Oehlenschlägers i de här citerade dikterna exemplifierade teknik till mönster.
6-10 Strofen innehåller motivet till *Maria* (s. 280), jfr särskildt 282: 51-61. Gabriel (r. 4) är vårvinden, en personifikation af den rörelse, som vid våren griper naturen och människorna; tekniken är Oehlenschlägersk, jfr ofvan.

— Den naturmytiska innebörden i *Maria* framträder klarare vid en jämförelse med här föreliggande strof.

16 *låga* kärlek.

28-30 Den mot ljuset vände ynglingen är växtligheten. — Fortsättningen på den här begynta tankegången är utvecklad i sonnetten 78: 29-42; jfr kommentaren därtill (s. 124).

311-313. *Tårarnes Låf* (Efter A. W. Schlegel).

Originalet är *Lob der Thränen* och ingår i A. W. Schlegels Poetische Werke, s. 184-186. — Öfversättningen är fri, såsom redan det svåra versskemat fordrar.

2 *Skygd och lindar.* Hendiadys: lindens skygd (skugga). *L.*

18 *Empyréen.* Den högsta himlasfären, där idéerna bo; Schlegel har blott *Himmels-Au.*

22-24 Hos Schlegel:

> Wie vom Regen
> Blumen pflegen
> Hebet sich der matte Muth.

Jfr i *Natt-Tankar* (I, 51: 21-22):

> Likt regnbegjutna stänglar
> Mitt hjerta lyfter sig.

25-30 Hos Schlegel:

> Nicht mit süssen
> Wasserflüssen
> Zwang Prometheus unsern Leim:
> Nein, mit Thränen;
> Drum im Sehnen
> Und im Schmerz sind wir daheim.

37-39 Hos Schlegel:

> Ew'ges Sehnen
> Floss in Thränen
> Und umgab die starre Welt.

S. har vid tolkningen närmat motivet både till den filosofiska framställningen i *LIX. Tingens Natur* (122: 181-184) och den mytiska i *LXXX. Elementerna.*

47 *såta* ömma. *L.*

313-316. *Skuggan.*

Dikten är en egendomligt formad variant af den nyplatonska Narkissos-symbolen, som i S:s diktning spelar en så stor roll. Jfr kommentarerna till *LXXIX. Idealismen* och 262: 176-182 samt 183-190. — S. låter här en dialog utspinna sig mellan Psyche och Psyches skugga i vattenspegeln.

Psyche längtar att förena sig med skuggan genom att kasta sig i vattnet, full af förtviflan öfver sin förlorade skönhet — det är just Narkissos' öde, sådant Plotinos varnande skildrat det i Ennead. I, bok 6, kap. 8 (se kommentar till 262: 176-182). Detta är kärnpunkten i dikten, framställd i r. 33-40, och den utgör en omskrifning på den ur bitter själfrannsakan framsprungna självmordstanken hos diktaren.

Skuggan svarar Psyche och häfdar, att deras öden äro så innerligt förenade, att hvarken skilsmässa eller förening kan äga rum: den sinnliga naturen hos diktaren renas eller fläckas på samma gång som hans gudomliga jag. Psyche kan icke själf göra slut på sitt kval: äfven efter döden, i själfva underjorden, står det sinnliga jaget med sina brister kvar, ända tills själen förenats med den rena Idén. — Det är självmordets oförmåga att befria och rena själen, som utvecklas i denna form (r. 73-88), och dikten inskärper samma underkastelse under lifvets och dödens lotter som slutorden i *Bacchanterna:*

> Lydnad blott för den,
> Som öppnar och som sluter Orki kopparport,
> Stafbärarn Hermes, Majas vingbeklädda Son.

7 *för* i stället för. *L.*

11-12 Genom att visa sig i vanställdt skick söker skuggan dölja sitt ursprung.

17-20 Jfr kommentaren till 254: 80.

29-32 Skuggan uppenbarar sig nämligen i en källa, där himmelen speglas. Jfr skildringen af dessa himmelsscenerier i *LXXIX. Idealismen* (177: 4-10). — S. åsyftar med dessa praktfulla bilder alla den sinnliga världens lockelser, jordelifvets skönhet öfver hufvud.

33-40 Hela denna skildring af den dragningskraft, som djupet utöfvar på Psyche, är en upprepning af *LV. Dröm på Hafsstranden.*

34 *honom* himmelen (på djupet af källan).

55 *Kyrkan.* Äonen Ekklesia, liksom 308: 59 och 317: 1; se *LXXXVII. Kyrkans Döttrar* och kommentaren därtill.

58 *i eterflodens lopp.* Det är där, som Psyches nya skugga skall teckna sig, se r. 60-64. — Motivet finnes 132: 65-72.

59 *Det första Lifvets.* Se kommentaren till 120: 122-123.

69-72 Jfr i *Bil och Bjuke* (31: 25): »Barn! på en skuggbild ej fästen ert öga!», i *Idealismen* (177: 23): »Upp öfver dig skåda!», i *Kärleken* (262: 186-189):

> Fåfängt, ack! vid deras mörka hvimmel
> Ler i djupets famn en dunkel himmel —
> Sträfva ej att nå dess kalla Solar:
> Räds! en afgrund tar dig der emot.

77-80 Meningen: Om du vandrar mörkrets vägar, så kommer du att se en demon i mig, om du vandrar ljusets, så ler jag mot dig som en syster.

82-84 Meningen: Hvarken i himmel eller helvete undgår du ditt jag. — Den egendomliga kommateringen är originalupplagans.

87 *Nedstrålar* ilar ner som en stråle. *L.*

317-320. *Brudgummen.*

1 *Kyrkans modersarmar.* Psyche är, liksom blomsjälarna, r. 17-19, tänkt som dotter till äonen Ekklesia, här skildrad i r. 25-28; se *LXXXVII. Kyrkans Döttrar* och kommentaren därtill.

9-10 Kvällen är tänkt som en ängel, på alldeles samma sätt som i *LXIV. Aftonen.* Hela föreliggande dikt utgör också en duplik af *Aftonen,* ehuru den teosofiska naturtolkningen (r. 33-44) här betraktas i ett mera optimistiskt ljus än där. R. 49-80 utgöra en amplifikation af 137: 73-87 i *Aftonen.*

18-20 Motivet till *LXXVII. Blommorna.*

19 *i örtgestalter fängslade.* Jfr 143: 3: »En själ i stoftets kedjor bunden».

33-44 I dessa tre strofer rekapituleras hela den teosofiska naturtolkningen i Oehlenschlägersk anda. I r. 33-34 är motivet detsamma som i *XXXVI. Hösten,* i r. 35-36 som i *LXXXVIII. Längtan,* i r. 37-40 som i *LXVII. Landsbygden,* i r. 41-44 som i *LXIII. Suckan ur stoftet* och dedikationsdikten till *Liljor i Saron* (s. 251) — jfr kommentarerna till dessa dikter.

50 *Morgonstjernan* Jesus. I fortsättningen (r. 53-60) ges honom fyra andra bibliska namn.

60 *hjord.* Tryckfel i denna upplaga i st. f. *jord.*

Tenar underjord, dödsrike. *L.*

75 *ett tusenårigt kval.* S:s användning af ordet *tusen*, här som ofta annars, är influerad af Platons lära, att hvarje lifsperiod för den i materien nedsjunkna själen varar tusen år. Jfr tidsuppgiften i *LVIII. Parabel* (115: 9, 13) samt i LXVIII (143: 8) och i *Martyrerna* 343: 369.

320-323. *Samtal.*

Dikten utgör en dialog mellan själen (Anima, »Flicka» r. 1) och Demiurgen-Verldsfursten (r. 36), som lockar henne med den jordiska skönhetens härlighet för att vinna hennes hand och kröna henne till sin drottning (r. 35). Frestelsemotivet är sålunda identiskt med det i *LXVI. Varningen,* men scenen är förlagd icke till en seralj, utan till toppen af berget Tabor (r. 10), och det är det praktfullt skildrade bibliska landskapet, som utbreder sig för de talandes fötter (jfr r. 37-38). Det är uppenbarligen berättelsen om Jesu frestelse, då djäfvulen (= Verldsfursten) förde honom upp på ett högt berg, som inspirerat S.

7 *trollsilfver.* Jfr I, 59: 29.

9-12 Världsfursten lofvar frihet från de faror, som eljest äro förknippade med det jordiska lifvet.

16-17 Jfr 128: 34-35; äfven där är miljön biblisk.

17 *förr* forntid, forna tillvaro. *L.*

37-38 *hans sköna Förlofvade land.* Det förlofvade landet, Palestina; på samma gång en symbol för den högsta jordiska lycksalighet.
41 *dödshafvets.* En symbolisk användning af det geografiska namnet: Döda hafvet. Den natur, som Demiurgen målat i lifvets blomstrande färger (r. 27-39), ter sig för Anima som märkt af döden (r. 40-52).
50 *skära* ljusa. *L.*
55 *hans* Libanons. *L.*
57-60 Planeterna äro härskare öfver metallerna (jfr r. 66-69); se de astrologiska dikterna XLIII-LII och kommentaren därtill.
58 *Planeternes vakter* vaktposter utsatta af planetgudarna; eller också: planeterna såsom väktare.
70 *mogne* må bringa till mognad. *L.*
78 *oskuldens silfver och kärlekens gull.* Dessa bilder äro icke vanliga poetiska symboler, utan de ge uttryck för den Swedenborgska korrespondensläran, enligt hvilken hvarje jordiskt ting har en högre, andlig motsvarighet i den himmelska sfären; betraktelsesättet är i viss mening en tillämpning af den platonska idéläran, med hvilken den hos S. sammansmälter. — Denna Swedenborgska syn ligger i uttrycket *Den högre Naturen* (r. 80). Jfr äfven ett ställe i XCIV, 219: 20-31, där alldeles samma korrespondens mellan den jordiska metallen och det himmelska guldet utvecklas i Swedenborgsk anda.
79 Här börjar icke en ny talande, utan Anima fortsätter (trots de i originaluppl. befintliga citationstecken) och afslutar triumferande, extatiskt (r. 91) meningsskiftet.
83-85 De väsen Anima här nämner äro äoner ur Valentinos' gnostiska system. *Sanningen* (r. 83), *Ἀλήθεια*, Aletheia, ingår liksom *Urtanken* (r. 84), *Ἔννοια*, Ennoia, (identisk med *Σιγή*, se kommentar till sonnetten *Tystnaden,* s. 203,) i den första fyrfalden; *Kyrkan* r. 85 (se kommentaren till *LXXXVII. Kyrkans Döttrar*) i det första åtta-talet, liksom *Ordet* (Logos) i r. 52. Äfven *Christus* (r. 85) förekom i Pleromas äonvärld — allt enligt Irenaeus.
91 Den af planeterna behärskade jordiska tillvaron ligger djupt under empyrén (idévärlden, himmelriket).
hvimlar kretsar, rör sig i kretsgång. *L.*

ANDRA OCH TREDJE HÄFTET.

Martyrerna.

Dramatisk Skaldedigt.

Det ämne, som S. behandlar i *Martyrerna*, skymtar på tre olika ställen i Chateaubriands *Les Martyrs*, i slutet af tredje boken, i början af adertonde och i slutet af tjugofjärde (se Böök, Stagnelius och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 34), och måhända väcktes därigenom S:s intresse.

Perpetuas och Felicitas' historia hör till de allra mest kända martyrologierna; bland de verk, där S. kan ha stiftat bekantskap med stoffet, förtjänar först och främst nämnas Fleurys klassiska, i talrika upplagor spridda *Histoire Ecclésiastique*, där denna martyrhistoria utförligt berättas i femte boken, kap. 11-18 (Tome second, revû et corrigé par l'Auteur, Paris 1750, s. 28-41). På svenska hade ämnet behandlats i Eiler Hagerups från danskan öfversatta *Märkvärdige Exempel på de Helige Martyrers svåra lidande, segerrika tro och tålamod*, hvars tredje uppl. utgafs i Wexjö 1815 (s. 117-123). I båda verken citeras emellertid *Passio Sanctarum Martyrum Perpetuae et Felicitatis* såsom källa, och då denna källskrift hör till de bäst dokumenterade helgonbiografier som öfver hufvud finnas och innehåller Perpetuas egna anteckningar, är det ytterst sannolikt, att S. begagnat den. De delar däraf, som ha betydelse för S:s skådespel, citeras här i öfversättning. (Acta Sanctorum, ed. Bollandus, Henschenius et Papebrochius, tom 7, Martius 1-8, Paris och Rom 1865, s. 632-636):

»Kap. 1. Man häktade katekumenerna, Revocatus och Felicitas ... Bland dem var Ubia Perpetua, af förnäm börd och vårdad uppfostran, en gift fru, ägande fader och moder och två bröder, af hvilka den ene också var katekumen, och ett spädt barn vid bröstet. Hon var ungefär tjugotvå år gammal. Hela följande berättelse om sitt martyrskap har hon skrifvit med sin egen hand.

Medan jag ännu var bland förföljarna, berättar hon, och min fader drifven af sin kärlek sökte vända mig från min väg och bringa mig på fall, sade jag honom: Min far, ser du denna kruka eller skål på marken? Han svarade: Jag ser den. Och jag sade honom: Kan den kallas med annat namn? Han sade: Nej. — Så kan äfven jag icke kalla mig något annat än hvad jag är: Kristen. Min fader blef så upprörd öfver detta ord att han kastade sig öfver mig för att rifva ut mina ögon, men han endast misshandlade mig och blef sannerligen besegrad med sina diaboliska frestelser. Han återkom icke på flera dagar och jag tackade Gud, hans frånvaro var mig en lisa. Det var just under dessa få dagar som vi blefvo döpta; och Anden sade mig, att jag icke skulle begära något annat af vattnet än förmågan att uthärda köttets lidanden.

Några dagar senare blefvo vi satta i fängelse, och jag förskräcktes, därför att jag aldrig varit van vid sådant mörker. O svåra dag! Jag plågades af den svåra hettan och trängseln, af soldaternas stötar och till slut af omsorgen om det späda barnet.» [P. berättar, hur fångarna för penningar erhöllo tillåtelse att besöka sina hem; hon gaf di åt sitt barn, talade med modern, styrkte brodern, men led af att se deras lidanden. Slutligen fick hon tillstånd att ha barnet i fängelset.] »Då blef det bättre och min oro försvann: mitt fängelse blef plötsligt ett palats [praetorium], så att jag hellre ville vara där än någon annanstädes.» [Hon hade en vision som bekräftade att hon skulle komma att lida martyrdöden.]

»Kap. 2. Efter några dagar spridde sig ryktet, att vi skulle i förhör.

Min fader infann sig från sin stad, förtärd af smärta; han besökte mig för att bringa mig på fall, sägande: Haf förbarmande, dotter, öfver mina gråa hår, haf förbarmande öfver din far, om jag är värdig att kallas fader af dig, och jag med dessa händer har fostrat till din blomstrande ålder, om jag har föredragit dig för alla dina bröder — gör mig icke till en skam inför människorna, se dina bröder, din moder och din moster, se din son, som icke kan lefva efter dig. Öfvergif din afsikt, på det att du icke må förstöra oss alla, ty ingen af oss skall kunna tala fritt, om något sådant går öfver dig. — Detta sade min fader för sin kärleks skull, i det han kysste mina händer och kastade sig till mina fötter, och under tårar kallade han mig icke dotter utan fru [härskarinna, *Dominam*]. Och jag hade ondt för min faders skull, att han ensam af hela min släkt icke skulle känna stolthet öfver mitt lidande; jag tröstade honom, sägande: På tribunen skall ske hvad Gud vill, ty vet, att vi icke äro i vår egen makt, utan i Guds. Och han lämnade mig sorgsen.

En annan dag under vår måltid bortfördes vi plötsligt för att förhöras, och vi kommo fram till forum. Ryktet spred sig genast till de kringliggande trakterna, och en ofantlig folkmassa samlades. Vi stego upp på tribunen [catastata], de öfriga utfrågades och bekände. Turen kom till mig, och min fader infann sig med min son och drog mig från min plats, bönfallande: Haf förbarmande med barnet. Och prokuratorn Hilarianus, som hade öfvertagit svärdsrätten [jus gladii, rätten att döma i lifssaker] efter den aflidne prokonsuln Minucius Timinianus, sade: Skona din faders gråa hår, skona gossens späda ungdom, offra för kejsarnas välfärd. Och jag svarade: Jag gör det icke. Hilarianus sade: Är du Kristen? Och jag svarade: Jag är Kristen. Och då min far stod där för att bringa mig på fall, befallde Hilarianus att han skulle drifvas bort, och han blef slagen med ett spö. Och det som hände min fader gjorde mig ondt, liksom om jag själf hade blifvit slagen, så mycket smärtade mig hans olyckliga ålderdom. Därpå afkunnade han domen öfver oss alla och dömde oss till vilddjuren och glada stego vi ner i fängelset.» [Fortsättningen saknar betydelse för S:s framställning.]

S. har alltså från martyrhistorien hämtat följande figurer: Perpetua, Felicitas, Hilarianus, Perpetuas fader, af S. kallad Albanus, Perpetuas moder, af S. kallad Emilia, Perpetuas broder, af S. kallad Aulus, Perpetuas son, af S. kallad Flavius.

Att Perpetua var enka framgår af martyrhistorien, eftersom hennes man icke nämnes. I början på andra akten, 348: 1-5, finner man ekot af uppgiften, att hon var blifven matrona genom sitt giftermål. S. har gifvit henne en högre ålder än i martyrhistorien och gjort Flavius åtta år gammal, uppenbarligen därför att ett dibarn icke gärna kunnat införas i skådespelet.

Om Felicitas meddelar martyrhistorien ingenting, men den uppgiften att fångarna döptes tillsammans har S. lagt till grund för skildringen af de båda martyrernas innerliga, i dopet bekräftade vänskap (342: 323-385).

Hilarianus' försök att beveka Perpetua till ett offer åt kejsaren har hos S. amplifierats till de vältaliga vädjanden, som fylla femte akten. Den »schavott», på hvilken fångarna stå enligt scenanvisningen, är den tribun [catastata], som två gånger omnämnes i martyrhistorien. Perpetuas fader är, hos S. liksom i martyrhistorien, den egentliga hufvudpersonen vid sidan af martyren själf. Han genomlöper alla faser från måttlös vrede till ödmjukaste förkrosselse. Martyrhistoriens berättelse om hur han handgripligen anfaller Perpetua, svarar mot det utbrott af raseri och hat, som S. förlägger till hans fängelsebesök i fjärde akten (407: 519-544). Martyrhistoriens berättelse om hans knäfall under tårar och hans vädjande till de gråa håren återfinnes i femte akten, inför domaren (424: 307-351). När S. låter honom omfamna Perpetuas knän (425: 332-335) och med slafvisk undergifvenhet kalla henne *sitt ödes Drottning* (r. 338), så är detta säkerligen en reflex af Perpetuas berättelse, att han kallade henne *Domina* i stället för *Filia;* stället har särskildt intresse, därför att det sannolikt förutsätter ett studium af den latinska källskriften. — Det lilla draget i martyrhistorien, att fadern i sin ifver drog i Perpetua och måste drifvas bort med slag, har af S. utvecklats till det desperata räddningsförsök, som bildar den tragiska upplösningen i femte akten.

Perpetuas moder har i martyrhistorien alls inga individuella drag, lika litet som Perpetuas broder: den andra brodern, som säges vara katekumen, har af S. aflägsnats.

Två ytterligare detaljer i skådespelet kunna återföras på martyrhistorien. Perpetuas fasthållande af det förskräckliga namnet »kristen», i scenen med modern i andra akten (361: 341-343) är en reflex af berättelsen om hur Perpetua inför fadern förklarar det omöjligt att byta namn. Vidare erinrar Perpetuas skildring af fängelsehålan som en festsal (392: 117-121 och 401: 359-363) om det ställe i martyrhistorien, där Perpetua säger häktet likna ett palats (*praetorium,* det palats, där prokonsulerna skipade rätt).

S. har för öfrigt bibehållit orten och tiden för den förföljelse, som Perpetua och Felicitas blefvo offer för.

329-347. *Första Akten.*

14 *allena* blott.

18 *eterns alla throner* stjärnorna, som äro troner för stjärnänglarna.

27 *qvalens brånad.* Uttrycket — brukadt äfven 359: 274 — är i hög grad karaktäristiskt för S.; kvalen jämföras med det otillfredsställda begäret.

40 *Äoners* änglars, stjärnänglars; jfr ofvan r. 18.

41-42 Den sublunariska världen, där växlingen råder, sedd i motsats till empyrén, där de oföränderliga stjärnorna vistas; jfr *Stjernorna* (s. 287) och *Suckarnes Mystèr* (s. 439).

55-60 Apokalyptiska drag, liksom r. 67-70.

61 *förvett* ty. *Vorwitz,* förhastad mening, nyfikenhet, förvetenhet. *L.*

64 *fästets mäktiga Äoner.* De sju planeternas onda andar, i motsats till »saliga Äoner» i r. 40.
95 *Pantänus.* Presbyter och lärare vid den alexandrinska kateketskolan, död före år 200; han är ytterst litet känd, och inga verk af honom äro bevarade.
99-100 *Pallas' olivbekrönta stad.* Athen, där förnäma romare plägade studera.
101 *Akademie.* Formen, med tonvikt på tredje stafvelsen från slutet, har häfd i svenskt talspråk. *L.*
103 *nya tidningar* nyheter. *L.*
125 *Nicanders.* Nicander (Nikandros) var en grekisk diktare och grammatiker från tiden omkring 300 f. Kr.; han har bl. a. författat Metamorfoser, men det är obekant af hvad slag detta förlorade verk var. Han var mycket läst i Rom, t. ex. af Ovidius och Virgilius.
147 *jernets ålder.* Enligt sagan om de fyra världsåldrarna, berättad bl. a. af Ovidius, befann man sig i den fjärde och sämsta, järnets ålder.
149-150. Dessa rader äro uppenbart formade under påverkan af en strof i Tegnérs *Hjelten* (J. U. II: 122):

Evigt kan ej bli det gamla,
ej kan vanans nötta lexa
evigt repas upp igen.
Hvad förmultnadt är, skall ramla,
och det friska, nya växa
upp utur förstörelsen.

Men de erinra också om ett ställe i Tegnérs *Epilog* vid magisterpromotionen i Lund 1820, där det heter (J. U. II: 207):

En stormig tid, en vild emottar eder,
en väldig valplats, lika vid med jorden.
Det murkna gamla, det omogna nya
med blind förbittring kämpa nu om verlden.
Hvart striden lutar, det vet menskan ej,
dess lotter vägas på de gömda vigter,
som hänga dallrande emellan stjernor;
men ljusets vän vet lätt sin plats i striden.
Det sägs, att solen sänks, att dagen grånar:
välan så kämpen under aftonrodnan;
dag är det nog ännu att vinna slaget.

— — — — — — — — — — —

Men för de höga makter ofvan skyn
är intet ringa, intet stort härnere.

— — — — — — — — — — —

Verldsanden verkar genom menskokrafter,
och af det spridda ringa fogar han
med konsterfarna händer hop det stora.

I dessa Tegnérska verser har S. hämtat mera än den enstaka frasen: han har inspirerats till hela den i *Martyrerna* inflätade skildringen af en kulturhistorisk brytningstid, med brottning mellan förvirrade makter, som icke själfva veta hvad deras insats betyder; han har fått in en fläkt af den världsutvecklingens sublima mystik, som Tegnér diktar om. Se särskildt r. 128-171, 289-318!

168-171. Kristendomens monoteism framhäfves i motsats till hedendomens polyteism; på samma gång en reflex af Plotinos' starka framhäfvande af enheten som det högsta, gudomliga. Jfr 212: 94-95 och kommentar till 117: 35 och 131: 45.

194 *Aura* lat. vind, fläkt, doft; här personifierad.

211 *törnesnar.* Formen *snar* för *snår* äfven eljes hos S., se I, 52: 13. *L.*

225. En punkt i radslutet fattas genom tryckfel.

237 *oljeträd* olivträd. *L.*

243 *Traciens skald* Orfeus.

245 *Pallas' olja.* Oliven var helgad åt Pallas.

284 *putsa* genom beskäring ansa. *L.*

289 *felt* talspråksform, ännu bruklig dialektiskt. *L.*

292-295 Den nordiska mytologiens världsträd, Yggdrasil, har föresväfvat S.

310-312. Platonismen, enligt hvilken den sinnliga tillvaron är en skugga af idévärlden.

356-357 Meningen: Äfven för mig fanns det blott en, nämligen du Felicitas, kvar af dem jag fordom älskat.

366 *domens morgon* morgonen efter den yttersta domen.

369 *tusen-årig sömn.* Deras sömn var jordelifvet, hvarur de nu vaknat upp, och den har varat i tusen år. Jfr kommentar till 320: 75.

390-393 Det romerska bröllopsskicket.

395 *liljans urbild* liljans idé.

423 *tidens stjernor.* Felicitas företräder en optimistisk uppfattning: Kristus skulle ha förjagat planetdämonerna (r. 424), och de nya stjärn-andarna skulle vara »dygdens vänner». Jfr den astrologiska sonnettcykeln, 100: 5-14. — Perpetua vet bättre (r. 431).

431 *fästets kretsande planeter.* Ett af S:s älsklingsuttryck. Jfr 210: 40, »kretsande planeter», och 441: 55, »stoftets kretsande planeter».

449 De romerska auspicierna.

348-367. *Andra Akten.*

3-5 Romersk äktenskapsrätt.

5 *I* in i, till. *L.*

68 *för sig* för sig själf. *L.*

93 *väl* visserligen. *L.*

95 *söta* ljufva; möjligen germanism (süss). *L.*

115-120 Perpetua uttalar här för sonens räkning samma önskan som S. för egen del framställer 216: 58-76.

127-128 Liksom blott Ordet (Jesus) kan lära oss ordet (bönen), så fordras det ett möte mellan ögats dag och den yttre dagen, för att en synbild skall uppstå. — Raderna äro efterbildade ett ställe hos Plotinos, Ennead. I, bok 6, kap. 9: »Ty den som vill se, måste äga ett öga, som är besläktadt med och likt det föremål, som skall ses. Ögat skulle aldrig ha kunnat se solen, om det icke själf vore sol-aktigt [ἡλιοειδής]; på samma sätt kan en själ icke se det sköna, om hon icke själf är skön. Därför må hvar och en, som vill se det Goda och Sköna, först blifva skön och lik Gud.» — Ungefär samtidigt med S. (1823) diktade Goethe: »Wär' nicht das Auge sonnenhaft, Die Sonne könnt' es nie erblicken» (Zahme Xenien, J. A. IV: 59), influerad af samma ställe hos Plotinos.

137 *ropa.* Imperativ. *L.*

147-175 Parafras af Fader vår.

149-150 Jfr *LXV. Tanke och Känsla.*

162 *eviga naturer.* Änglarna, hvilkas själar äro klädda i oförgängliga kroppar (naturer). Jfr 76: 33.

212-215 Denna jämförelse — mellan barnen, afbilderna af faderns kärlek, och månen, bilden af solens ljus — utgör motivet i XXII, s. 56.

215 *förtjusning* tjusning. *L.*

216-218 Perpetua tar upp den af modern brukade bilden och tyder om den i platonskt-kristen riktning.

231 *larf* mask. *L.*

236-237 Först då skulle brottet lära rodna.

293 *Cypern* Venus, Cyperns härskarinna.

316-319 Romerska festbruk.

323 *Horers ringdans* tidens flykt.

370 Jfr 336: 168-171 och 212: 94-95; tankegången är påverkad af Plotinos, jfr kommentaren till r. 127-128. Den i det där citerade stället häfdade principen om likheten mellan subjekt och objekt har här fått ny tillämpning.

374-375 Jfr *Amanda*, I, 149: 17-24 och *Floden* s. 291.

387-389 Skildringen ansluter sig till Uppenbarelseboken, kap. 4, vers 10, där det berättas, hur änglarna kasta sina kronor inför Guds tron.

403-410 En duplik af romansen *Fången* (I, s. 66), liksom 209: 21-23.

409 *Apidans kristalleflod.* Apidanos var en flod i Thessalien.

432 *besegra* öfverträffa. *L.*

453 *den kraft, som verldarne ej rymma.* Jfr i *Tingens natur:* »Milda, skapande kraft», »du verldarnes Ande» (116: 1, 9); den gudomliga lifsprincipen i allt.

480-482 Skapelsemyten i Genesis.

483-485 »Det rena medvetandet» är det högsta medvetandet, Gud. Meningen: När skall Gud helt och hållet förena sig med den halft döda, halft mörka själen, och förvandla den till idel lif och ljus?

486 Meningen: när skall själen hvila i Gudomens sköte? *Maria* är andevärlden, Pleroma; se 273: 74, och S:s not därtill. Jfr kommentaren.

492-498 Motivet i *LXXIII. Månen och Själen* m. fl. dikter.

368-385. *Tredje Akten.*

17 *nattliga Dämoners.* De romerska gudarna uppfattas som identiska med planetänglarna, de nattliga dämonerna.

23-24 Apokalypsens världsfurste, det stora vilddjuret; se kommentar till 145: 34, 51-56.

33-34 Jfr (I, 385: 13-14):

På andra sidan blåa stjern-förlåten
Gå dubbelt klara Solar opp för smärtan.

68-70 De frommas lif jämföres med judarnas ökenvandring till det förlofvade landet, liksom 216: 55-57.

94 Om Lycophrongestaltens samband med Eudore i Chateaubriands *Les Martyrs* och om dess subjektiva innebörd, se Böök, Stagnelius och Chateaubriand, Samlaren 1909, s. 43-47. — Om Marcion (r. 113 och följande), se samma uppsats, s. 47-49.

119 *förbreder* utbreder. *L.*

125 *andrik* anderik (geistreich). *L.*

143-284. Den berättelse, som Marcion föredrager, är legenden om den heliga Dorothea. Den folkvisa, som S. i den prosaiska noten omnämner, är *Den sköna Dorothea*, som, efter att ha funnits i skillingtryck, år 1816 blifvit tryckt i Geijer och Afzelius' *Svenska Folkvisor* (II, s. 239-243). Då den säkerligen varit S:s källa, meddelas här ett par strofer af de 18, som den innehåller.

— — — — — — — — — — —

En Jungfru af adelig stämma och blod,
Hvars vackra namn var Dorotea,
Gudfruktig och from och allom god,
En Rachel och icke en Lea.
Guds gåfva stor för Far och Mor
Af hvilket hon sitt namn hade,
Kyskhet och dygd med allsköns blygd
Hon mest sitt sinne pålade.

Föräldrom sin' hon lydig var,
Höll dem i heder och ära,
För dem ett vördsamt sinne bar,
Men mest den heliga lära,
Med högsta id i all sin tid,
Sin Gud hon älskad' af hjerta,
All verldslig prakt hon höll förakt,
Ej fruktade dödsens smärta.

— — — — — — — — — — —

En dag hon ifrån skolan gick,
Lands-Försten henne månde skåda,
Stor kärlek han till henne fick
Af en het älskogs bråda.
Penningar, gull och trohet hull
Och hvad hon ville begära,
Här uppå jord han med sitt ord
Tillböd sig henne förära.

— — — — — — — — — —

När han med orden ond och god,
Als intet kunde uträtta,
Med det menlösa lambens blod,
Sitt nöje han tå ville mätta.
Men i thess ve och grämelse
När hon var fången och bunden,
Thes tro fans klar och uppenbar,
Lik gullet som pröfvas i ugnen.

— — — — — — — — — —

Hon sade Gudi ske lof och pris,
Om jag mig låter här döda,
Jag kommer snart i Paradis
Bland roser hvita och röda,
På knä hon stod med et friskt mod
Och bad med suck och tårar:
O! Jesu, min vän i Himmelen,
Fräls mig från verldsens dårar.

Theophilus [= then Cantzeller] svarade utan tuckt
O! Jungfru när I thit kommen,
Så sänder mig af den goda fruckt
I ther för Eder tå finnen.
Hon svarade: jag i thenna dag,
Skal eder til tienst thet giöra,
O! Jesu min af kiärlek tin
Du värdes mig bönhöra.

— — — — — — — — — —

När hon med svärd aflifvad var,
Ett skinande barn framkommer,
En korg det uppå armen bar,
Med skiöna roser och blommor
Theophile, thet sade, se,
Dorothea tig thetta tilsände,
Hvar om du bad, då hon helt glad
Från verlden til Paradis lände.

— — — — — — — — — —

Folkvisan berättar i fortsättningen om Theophilus' genom undret föranledda omvändelse; detta parti har S. utelämnat. Namnet Dorothea har han återgifvit den grekiska formen; folkvisans tidsbestämning är denna:

När två gånger hundra från Christi börd,
Och sju skrefs med åttatio.

148-149 *Stjernornas Kristallchvalf* sfärerna.
160 *fåfängt* förgäfves *L.*
159 *alla verldssystemers milda sol* Gud.
171-172 Jfr *Floden* (s. 291) och *Tårarnes Låf* (s. 311).
206 *genombårat.* Formen *bårat* alltid hos S. för *borrat. L.*
219-220 Jfr sonnetten *Tystnaden* (s. 203).
232-233 Solens ljus fick reflekteras fyra gånger, innan det nådde fängelsehålan.
240-242 Den *kropp*, som här säges kasta skugga, är idén, det odödliga i själen; den sinnliga tillvaron är blott idéns skugga, och det är likgiltigt för idén, om denna skugga har en lång dag för sig eller icke.
260 *hopbant.* Præteritalformen *ban*(*d*)t äfven hos fru Lenngren och Almquist. *L.*
270-274 Detta från legenden hämtade motiv ligger till grund för ett par andra af S:s dikter: aftonens ängel i *LXIV. Aftonen* med sin korg af paradisblomster, som han skänker bort, är en omdaning af legendens ängel, och likaså den blomsterbärande ängeln i *Dialog* (270: 1-9).
274-275 *Vid namn han nämde Despotens vän.* Jfr folkvisan ofvan!
293-296 Detta ställe är inspireradt af den Schillerska estetiken, med det starka framhäfvandet af diktens sanning och allmängiltighet i jämförelse med den förvirrade och laglösa verkligheten. Man kan sammanställa det med en sådan sats som den i *Die Künstler:*

Was wir als Schönheit hier empfunden
Wird einst als Wahrheit uns entgegen gehn

eller med slutet på *An die Freunde:*

Alles wiederholt sich nur im Leben,
Ewig jung ist nur die Phantasie.
Was sich nie und nirgends hat begeben
Das allein veraltet nie.

332-337 Motivet till *Liljan* (s. 299).
342 Lik detta blomster [känner du] ej din egen fägring. *L.*
358-359 Jfr 152: 64-65: »Uppoffringen allena Befriar själarne och gör dem rena.»
362 *Stjernorna* de onda planetänglarna, de romerska gudarna. Jfr 100: 5-14.
379 *Vederqveckte* vederkvickte. *L.*
382-383 Motivet till *XLIV. Månan.*
383 *af skiften lider* är underkastad skiften. *L.*

385-395 Själens jordevandring parallelliseras här med solens väg genom ekliptikan; eljest hos S. oftast med månan som ofvan r. 382-383.
389 *fäste* sfär, på hvilken stjärnan är fästad och som förer henne med sig i sin rörelse; enligt den ptolemäiska världsbilden.
396-397 Jfr ett ställe om blommornas skönhet (78: 37-38):

> Ja! Skönheten är kropparnas försoning.
> På årets kors för stjernans udd hon blöder.

408 *seriskt tyg,* tyg från Serica, antikens sidenland (Kina). *L.*
411- 414 S. anspelar här på vanliga föreställningar om drömmarnas betydelse. I en s. k. Dröm-bok från S:s tid (Den stora hemligheten uppdagad, eller Dröm-bok, Stockholm 1822, Marquardska boktryckeriet) heter det: »att drömma ni är klädd som Brud eller Brudgum, betyder död eller sjukdom» (s. 9), »att drömma om någon annans begrafning betyder ett hastigt giftermål» (s. 5) och »att drömma ni är död, betyder ett hastigt giftermål» (s. 14). — Denna folktro tolkar S. här som ett slags Swedenborgsk korrespondenslära; en Swedenborgskt färgad *Oneiromanti* hade 1783 utgifvits på Stolpeska tryckeriet (troligen af Nordenskjöld), där drömmarna betraktades »som en dunkel spegel af det spirituella» (s. 3) och där man äfven finner uppgiften att graf betyder giftermål (s. 70). — Det sätt, hvarpå S. i r. 412-414 utför, att lif och död, graf och bröllopsbädd äro korrespondenser till hvarandra, ansluter sig till den Hegelianskt-Heraklitiska tankegång, som fylligast utvecklas 434: 97-104; se kommentaren därtill!

386-411 *Fjerde Akten.*

R. 350-381 föreligga i Hs, troligen första nedskrift, på ena sidan af ett oktavblad, hvars andra sida innehåller ett fragment ur *Svegder*. Följande varianter äro, frånsedt smärre afvikelser i stafning och interpunktion, att anteckna.
352 *uppsyn* ä fr *panna*
355 Hs har efter *hvarmed* ett *jag,* som måste utgå.
364 I kanten till denna replik läses ett *F.*, hvilket gifvetvis betyder *Fadren,* liksom *P.* före r. 367 betyder *Perpetua.*
förirrade i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *förrådd[a]* (?)
367 *hans röst* ä fr ett ursprungligt *qual*
376 *stjernor mäta*
379 *höjer* ä fr *firar*
inre ä fr *yttre,* som varit rent skriffel.

7-9 Om det söfvande i källans sorl har S. ofta diktat; se Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 102. — Jfr r. 13-15.
35 *sitt orkus* sin underjordiska värld, sitt fördärf. *L.*
51 *inget råd.* Jfr r. 112 *inget rop.* Talspråksformen, på S:s tid icke vanlig i tryck. *L.*

78-79 I Horatius' Oder och Epoder är tredje odet i andra boken riktadt till den rike Dellius, som alltid hyllade ögonblickets segrare; odet utgör en uppmaning att i naturens sköte njuta alla lyckans håfvor, innan döden står för dörren.

82 En punkt i radslutet fattas genom tryckfel.

113-115 Den på Capitolium härskande, åskbeväpnade Jupiter är här identifierad med apokalypsens Världsfurste.

117 *Vestibul.* Afklädningsrum, där själen afkläder sig det jordiska. Bilden fylligare 210: 54-56.

blifven. S. har antingen fattat *hvalf* som maskulinum, eller också har attributet förändrat genus genom attraktion från *Vestibul. L.*

137-139 Jfr 211: 84-87, samt *LVII. Elden* och *LVIII. Parabel.*

173 *lifvet i Äoner.* Lifvet i oändligheten (äoner = långa tidrymder); men också: lifvet i Pleroma, bland äoner, i form af äoner.

176-183 Perpetua upprepar och amplifierar den tankegång hon förut framställt för Felicitas, 384: 411-414. Jfr kommentaren därtill!

221-227 Den tanke, som här framställes, och som får koncis form i r. 227, är ursprungligen Spinozas. Det har förut visats, i kommentaren till 119: 101-111, hur S. tillgodogjort sig 33:dje, 35:te och 37:de propositionerna i Etikens femte del; här omskrifves och tillämpas innehållet i den 36:te, som lyder: »Själens andliga [intellectualis] kärlek till Gud är Guds kärlek själf, hvarmed Gud älskar sig själf, icke försåvidt han är oändlig, utan försåvidt han kan utveckla sig [explicari] genom människosjälens väsen, betraktadt under evighetens synvinkel, det vill säga, själens andliga kärlek till Gud är en del af den oändliga kärlek, hvarmed Gud älskar sig själf.»

239 *Mantuas skald* Virgilius.

241 *här på kusten.* Dido hade varit drottning öfver Carthago, som är scenen för skådespelet.

298 *hvälfver* sätter i rörelse. *Himlarne* äro de roterande sfärerna, på hvilka stjärnorna äro fästa.

309-325 Denna skildring af den jordiska tillvaron såsom en jämvikt mellan motsatser, en syntes af motsägelser, är påverkad af den Hegelianska dialektiken. Se kommentaren till 122: 181, 185 och 434: 97-104 samt till *Suckarnes Mystèr* (s. 439).

311-314 Meningen: Jorden innehåller en blandning af ondt och godt, är ett mellantillstånd mellan himmel och helvete — den är en afstjälpningsplats, som förenar det onda som himmelen kastar från sig (»förkastar») och det goda, som öfverger helvetet (och som helvetet därför »saknar»).

320 *Att ej* utan att.

378-380 Jfr 212: 104-105.

415-416 En anspelning på somnambulernas förmåga att gå på farliga vägar utan att falla. — S. sysslar ofta med somnambulismen; jfr 141: 9-11 och kommentaren därtill.

460 Jfr ofvan r. 298 och kommentar därtill!

547 Jfr »en själ i stoftets kedjor bunden» (143: 3).
574-575 Jfr (134: 61-62):

Som korset famnar himlaspheren,
Så J e s u s Tidens Pleroma.

Verldens Allhet är den i materien fängslade andevärlden, suckande mot himmelens rena Pleroma.
576-581 Den uppfattning af Kristi återlösningsverk, som här framträder, är afgjordt heterodox och sammanhänger med de sympatier, som S. hyste för kättare sådana som gnostici.

412-428. *Femte Akten.*

Scenanvisningarna. Apparitorer magistratstjänare.
28-29 Jfr I, 9: 65-66.
52 *för* af. Sannolikt germanism (vor). *L.*
69 *aspekter* ställningar (på himlahvalfvet); i astrologisk betydelse. Dessa aspekters tvingande inflytande på mänskorna kallas *fängslande.*
71 *under gynnande planeters ledning* under en gynnsam planetkonstellation.
109 *svada* vältalighet. *L.*
122 *helga* offra (genom döden).
149-154 Jfr slutet i *LVII. Elden* (113: 31-50).
188-189 Om det för S. karaktäristiska i denna vision, se Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 112.
191-193 Om den filosofiska betydelsen i denna bild se kommentaren till *LXXVIII. Rodnaden.*
245 *fort.* Månne tryckfel för *bort?*
275 *kristallers* kristallklart vattens. *L.*
290-296 Anspelning på den klassiska theogonien. Saturnus (eller Kronos) var Gudarnas stamfader, regerade världen under den gyllene åldern, men blef störtad från tronen af sina söner, Kroniderna (r. 295) Jupiter, Neptunus och Pluto.
304 *Kometens svärd.* Hämndesvärdet (420: 211), bödelssvärdet, liknas vid en komet; denna liknelse är hos S. ytterst vanlig, se redan *Öfver Slaget vid Victoria* (I, 14: 30).
341 *den Trojanske hjelten* Laokoon.
344 *ekens blad.* Medborgarkronan var af eklöf.
352 *tvenne verldar.* Jfr 399: 311-314 och kommentaren därtill.
398 *cirkens* cirkusens *L.*
sistrers skallrors *L.*
400 Domen skrifves på koppartaflor enligt romersk sed.
405 Slutraden är dunkel, måhända afsiktligt. Sannolikt åsyftas med »menniskan i Gudomsära» Gud själf; detta starka understrykande af att Gud är människa, den stora och verkliga, är ett Swedenborgskt drag.

SMÄRRE DIKTNINGAR.

431-435. *Kyrkogården.*

Dikten intar i S:s lyrik en rätt enastående plats: ingenstädes förråder skalden lika öppet som här, att den idealistiska transscendentalismen hos honom kämpat en kamp mot en teoretisk materalism, som i alla jordiska företeelser blott ser »atomers lek» (r. 63) och i odödlighetstron blott (r. 39-40)

> en drömbild och en saga,
> Den hjertat sjelf tänkt ut att sig bedraga.

Stämningen af ovisshet och förtviflan är här ojämförligt mycket starkare än grubblet öfver den individuella människosjälens odödlighet i sonnetterna *XXXIII. Molnet* och *XXXIV. Hösten* eller tviflet på den religiösa spekulationens hållbarhet i *LXIV. Aftonen* och *LXV. Tanke och Känsla.*
Den radikala skepticismen vederlägges här af en ängel, som för honom predikar, att lifvet är död och döden lif. Den form, som den kristna supernaturalismen får i ängelns budskap, r. 97-104, sammanhänger icke blott med Heraklitos' yttrande, som af S. själf i en not citeras, utan äfven med den Hegelska dialektiken, som inskärpt, att allt lif är på en gång vara och intet, att det bär döden i sig, liksom döden bär lifvet. Se stället ur Hegels *Wissenschaft der Logik*, citeradt i kommentaren till 151: 40-52; äfven Hegel anför Heraklitos i detta sammanhang.
S. har på flera andra ställen utvecklat denna lära om motsatsernas identitet; de viktigaste beläggen äro 151: 40-52, 203: 37-39, 384: 411-414, 394: 176-183, 400: 309-325. Jfr kommentar till dessa ställen! — Den allmänna tankegången tillhör ju kristendomen i sin helhet — jfr 212: 102-114, där smärtornas och dödens oumbärlighet för »nya födelsen» inskärpes, delvis i anslutning till Saint-Martinska bilder — men har af S. påträffats äfven hos Heraklitos och hos Platon och har erhållit teoretisk formulering genom inflytandet från Hegel. S:s tillvägagångssätt är på denna punkt en motsvarighet till hans sträfvan att ge emanationsläran vetenskaplig form genom tillämpande af det dialektiska begreppsutvecklingsskemat, hvarom se den inledande anmärkningen i kommentaren till *LIX. Tingens Natur.*

25 *varelse* tillvaro, lif. *L.*

27 *bild* återglans, minne. *L.*

midnatts-svärta. Svärta hos S. och samtida liktydigt med *mörker*; jfr I, 122: 21. *L.*

62-64 Blommornas vissning och död är en bild af vårt eget öde: här ligger motivet till sonnettcykeln *XXXIV. Hösten*, som utgör en stor parallell mellan blomman och själen.

67 *sannas* besannas. *L.*

75 *deras Drottning* månen.

84 *gullpalats* gyllne palats. *L.*
86 *tyrannen* döden
hvälfver sätter i rörelse, härskar öfver. *L.*
96 *lifvets slägt.* En efterbildning af *Vitae familia* i Codex Nasaraeus; jfr »lifvets glada familj» (117: 28) och kommentar därtill.
97 Såsom i den inledande anmärkningen påpekades, kan man äfven hos Platon uppvisa den tes, som S. koncisast uttrycker i denna rad. I Gorgias yttrar Sokrates gentemot Kallikles' grofva materialism: »Men i sanning är lifvet, såsom du framställer det, grufligt. Det skulle då ej förundra mig, om Euripides har rätt, då han säger:

> Hvem vet väl, om ej lefva möjligtvis är dö
> Och åter dö att lefva?

Och vi äro kanske i sjelfva verket döde. Så hörde jag nämligen en gång en bland de vise säga, att vi nu äro döde, att vår kropp är vår graf.» (Dalsjös öfvers., III, s. 280). — Verscitatet är från en förlorad tragedi af Euripides; det hade anförts på originalspråket i Poetisk Kalender 1821 (s. 219) som motto till en dikt, *Platos Dröm*, af Grafström.
100-104 Människan är enligt S. född tre gånger. Första gången i idévärlden, som en emanation af den gudomliga lifsströmmen — S. brukar (r. 101) den för Plotinos typiska bilden af en flödande källa, jfr 116: 24-28 och kommentaren därtill. Andra gången på jorden, genom kvinnan — genom denna födelse, som betecknar fallet ned i materien, blir själen förmörkad och försvagad, hvilket S. i r. 104 kallar *själens död*, och den blir slaf under det timliga lifvet, som är en andlig död (»dödens slaf», r. 103). Tredje gången i den timliga döden (»af mullen» r. 102), som är själens återfödelse till det rena andelifvet. Denna timliga död äger rum i och genom alla lidanden och smärtor, och när dessa symboliseras i korset, kan S. alltså säga (r. 104): »blott korset frigör fången».
100 *gångor.* På S:s tid vanlig plural till *gång. L.*
104 *Af själens död* i och med själens död, genom själens död. *L.*
Noten. S. har förändrat Heraklitos-citatet. Stället förekommer hos den nyplatonska filosofen Porphyrios, lärjunge till Plotinos, i hans skrift. De antro nympharum; han refererar Heraklitos' utsago med dessa ord: »För själarna är det lust eller död att bli våta. Lusten består i deras inträde i lifvet. Men annorstädes säger han: Vi lefva deras död, och de lefva vår död» (*ἀλλαχοῦ δὲ φάναι ζῆν ἡμᾶς τὸν ἐκείνων θάνατον καὶ ζῆν ἐκείνας τὸν ἡμέτερον θάνατον*). Heraklitos' sats, att »de [själarna] lefva vår död» har alltså af S. förbytts i satsen »de dö vårt lif». Heraklitos' yttrande skulle afse själarnas postexistens, Stagnelius' däremot själarnas preexistens. Någon principiell skillnad blir detta dock icke, och S:s citat kan blott i formellt afseende sägas vara oexakt.
105 *fåvisk* fåvitsk. *L.*
114 *ett väder* en vind. *L.*

435-437. *Flyttfåglarne.*

Om denna dikt, om dess samband med Tegnérs liknämnda poem och med Chateaubriands *René*, se Böök, Svenska studier i litteraturvetenskap, s. 25-30.

1 *foglarnes.* Originalupplagan har denna stafning, liksom i r. 46 och 60, men däremot i titeln *Flyttfåglarne.*

7 *Hvart.* Möjligen tryckfel i originaluppl. för *hvar*; men S. har måhända gifvit *landa* betydelsen *styra hän.*

438-439. *Lifvets Vilkor.*

Dikten är, liksom den närmast följande, ett uttryck för den resignation inför tillvarons lagar, som S. sökte kämpa sig fram till. Här uttalar han, att människan, just därför att hon är den högsta länken i skapelsens kedja, känner lifvets smärta starkare än något annat väsen. Han betraktar naturen från den romantiska utvecklingslärans ståndpunkt — se kommentaren till 116: 1 och 4 — och ser i växter och djur utflöden af samma själ, som lefver i hans inre. De lägsta formerna lefva lugna och lyckliga i sin medvetslöshet (»mossan» r. 3, »musslan» r. 4), hos rosen är allt ännu oskuldsfull fromhet (r. 7-12), men för eken (r. 1) är lifvet redan kamp och strid, hos näktergalen (r. 2) är det suckan, hos dufvan sorgsen kärlekslängtan (r. 13-18). Men denna längtan kan dock tillfredsställas, hos människosjälen är trånaden omättlig och öfvergår till förtviflan (r. 19-30). Det återstår henne endast att resignera (r. 31) och inse, att lifvets villkor i olika grader likväl öfverallt äro desamma: äfven blommorna känna lidandet och döden (r. 33-36). Denna känsla af gemensamhet i öde med alla lifsformer — med en annan symbol uttryckt i läran om kreaturens suckan och suckarnes mystèr — tar sig slutligen uttryck i parallellen mellan det nedmyllade sädeskornet och människan (r. 39-40).

Man har ansatser till samma jämförelse mellan högre och lägre lifsformer i LXVIII, där diktaren talar till blomman (144: 21-28) om medvetslöshetens lycka och om den ökenfärd som väntar henne, när hon en gång stiger upp till mänskolifvets rymd. Likaså i ett par strofer af *Kärleken* (263: 211-224), där människans lott skildras som oändligt grymmare än fjärilens. Det är allt exempel på satsen i r. 5: »Ju högre lif, ju större qval du röner».

4 *sitt gyllne skal.* Gyllne betyder väl praktfulla, glänsande, med en hänsyftning på pärlemorn.

6 Jfr 77: 5-6: »Ett mystiskt kors där alla väsen lida är denna Jord.»

11-12 Jfr 144: 17-20.

19 Jfr 276: 173-174.

24-26 Föreställningarna om stjärndämonerna från Codex Nasaræus.

439-441. *Suckarnes Mystèr.*

Till denna dikt föreligga äfven tvenne Hs. Den ena finnes på en sida af ett häfte i kvart, som är beskrifvet i kommentaren till *XCI. Elegi.* Den

återger tydligen dikten i en äldre form än den tryckta och är obetitlad. Följande varianter äro, frånsedt afvikelser i stafning och interpunktion, att anteckna.

3 *Se dig kring! Hvad gladde*
7 *Säj!*
8 Efter denna rad en sedan struken: *i gestalten af en färgig bubbla.*
15 *skenbart tvänne skilda*
17 Raden saknas.
37 ä fr *stämma talar*
40 *tyna* ä fr *mattas*
45 Härefter en sedan struken rad: *Hvad är fjäriln och hans purpurblomma?*
48 *i skiftande gestalter*
52-53 *Är den första och den andra tvånget*
Att försaka.
56 *Ingå se'n i salighetens rike.*

Den andra Hs, som för titeln *Suckarne*, ingår i ett renskrifvet häfte, som finnes beskrifvet i kommentaren till *LXXXV. Vintermorgonen.* Denna version af dikten är senare än föregående, men tidigare än trycket. Följande varianter äro, frånsedt stafning och interpunktion, att anteckna.

3 *gladde*
7 *Säj!*
15 *Skilda* inskrifvet i ett tidigare, men ofullbordadt *Skenb*[art]. Jfr ofvan!
26 *bröllopfacklor*
31 *månens fylle*
38 *trånsjuk*
45 Härefter raden: *Hvad är fjäriln och hans purpurblomma?*
53 *Adla då*
55-56 Motsvaras af en rad: *Skall du ingå i de sällas rike.*

I denna dikt, där S., liksom i den föregående, uttalar sin resignation under tillvarons lagar, har han smält samman spekulativa idéer och mytologiska föreställningar till en för honom mycket karaktäristisk, men ytterst svåranalyserbar enhet.

Själfva föreställningen att lifvet till sin natur är en suck, har skymtat annorstädes hos S. (se 116: 2), och sammanhänger med den konsekventa idealismen hos S., som fordrar att det materiella skall härledas ur det själsliga, samt med den pessimism, som uttrycker sig i läran om kreaturens suckan. Denna föreställning uttalas i r. 7-9.

Men den egendomliga konkreta form, som föreställningen här får, då Demiurgen säges ha format alla jordiska ting af suckar och liksom lefva och andas i detta element (se r. 1-2, 43-48), häntyder på intryck från ett af de sällsammaste och mest poetiska partierna i Valentinos' teologi, nämligen hans kosmogoni. Irenaeus refererar den i sina fem böcker mot

kättarna på följande sätt. Den sista af äonerna, Sophia, var till sitt väsen en så otyglad längtan, att hon var nära att smälta bort och gå under i det högsta väsendets afgrundsdjup, men räddades genom Horos (Ὅρος = gräns, skranka, inskränkning), som återförde henne till jämvikt (bok I, kap. 2). Därefter afskilde den högste Guden från Sophia den lidelsefulla trånaden (πάθος) såsom ett slags lägre Sophia (κάτω σοφία); »denna som de [= Valentinos' anhängare] äfven kalla Achamoth, blef utkastad med våld i skuggans och tomhetens rymd». Befruktad af Horos, födde Achamoth Demiurgen, och denne skapade materien och sinnevärlden och världssjälarna. Han skapade detta allt »ur Achamoths längtan, ur fruktan och sorg; ur hennes tårar uppkommo alla flytande ämnen, ur hennes sorg de fasta» (bok I, kap. 4). — Här har S:s fantasi hämtat uppslaget till skildringen af hafvets och vindens trånad, och både Demiurgens och Achamoths figurer stå kvar i dikten (r. 2 och r. 17). I ljuset af denna äonlära klarnar också det dunkla stället r. 15-17. De båda makterna äro »skilda åt i himlen», heter det, men oskiljaktigt förenade i sinnevärlden. »Makten att begära» är den längtande äonen Sophia, »tvånget att försaka» den gränsvaktande äonen Horos, men materien och sinnevärlden äro ett foster af deras förening.

S. fasthåller emellertid begreppet suck. Det är en enhet, men en dubbelhet på samma gång (r. 18-19), ty utandningen och inandningen äro oskiljaktiga förutsättningar för hvarandra. I denna den enklaste af alla lifsyttringar igenkänner S. den mystiska föreningen af Sophia och Horos, af makt att begära och tvång att lämna från sig. Denna grundform återfinner S. i hela tillvaron: månen aftager och tillväxer, är en tillfällig jämnvikt af stridiga tendenser (r. 12, r. 31-32); hafvet suckar i ebb och flod, i aftagande och tillväxande, liksom människobröstet andas (r. 24-34); vinden andas i trånad och dör i en suck (r. 35-42) — allt jordiskt är en kamp mellan trånad och nödtvång (r. 43-48, 20-23, 30-31).

Denna syn har beröringspunkter med den Schellingska naturfilosofien, som i hela universum ser »ein Wechselspiel von Hemmen und von Streben» (se kommentaren till 116: 1), men den är också uppvuxen ur den Hegelska uppfattningen af världsprocessen som en kamp mellan stridiga tendenser, som en enhet af fientliga motsatser. Hur innerligt S. tillägnat sig denna syn visar ett ställe sådant som det i *Tingens Natur* (122: 187-192):

> Icke-vara och vara
> Hvilka begrepp förinta hvarann så ofta de tänkas
> Utan bestämning och gräns i sin egen gränslösa allhet
> Äro dock städse tillsamman i mystisk förening, så ofta
> Varandet sätts och tänks som ett något, ett hvad, så ofta
> Måla sig skall ett objekt.

Den »mystiska förening», som S. här diktar om, är med ett annat ord och i en annan känslobelysning *Suckarnes mystèr.*

Den Hegelska synen framträder äfven i ett ställe i *Martyrerna*, som bildar en parallell till denna dikt, och där det heter (400: 315-325):

> En evig jemvigt mellan ljus och mörker,
> Ett kunskapsträd på godt och ondt är verlden.
> Dag förutsätter natt, hvar rosig vår
> En sorglig vinter, och en helsoblomma
> Uppspirar ej i tidens mulna dal,
> Att ej dess motsatts, giftets hemska ört,
> Sin dunkla krona vid dess sida höjer.
> För hvarje ros som jag i gruset bryter,
> En tagg jag trycker i min likes hjerta,
> Och fridens Genius, i mitt famntag sluten,
> Är orons Demon vid den andras barm.

Den våldsamma besvikelse, som en så beskaffad värld inger en i sin lyckotörst så lidelsefull och osammansatt natur som S., bryter fram i fortsättningen på Perpetuas replik (»O klara ljus, af ingen blandning skuggad»). När S. därför, som i *Suckarnes Mystèr* sker, resignerar inför det nödvändiga (r. 53-56), sker det med uppbjudande af hans sista krafter: han har med den gnostiska teologiens och den hegelska filosofiens hjälp öfvertygat sig själf, att det är inför tillvarons djupaste grundlag han sträcker vapen.

3 *glädde* gladde. *L.*

11 *hvälfva* styra. *L.*

13 *Månens vanskeliga skifva.* Den föränderliga månskifvan är tecknet öfver den sublunariska världen; däröfver vidtar empyrén.

17 *Achamot.* Se kommentaren till 276: 154.

18 *evig dubbelhet och enhet.* Möjligen är stället påverkadt af en sats, som gnostikern Markos uppställde, enligt Irenaeus, bok I, kap. 16, nämligen »att allting uppstått ur enhet och dubbelhet» (*μονάς* och *δυάς*).

20-21 Jfr 149: 51-52.

28-33 Dessa rader, liksom r. 50-54, återge rent rytmiskt diktens grundtanke: genom sitt sönderbrutna, ständigt oafslutade, liksom flämtande och rolösa skick uttrycka de omedelbart »suckarnes mystèr».

35-39 Motivet om Zephyrs och Floras bröllop är ett af S:s älsklingsmotiv; se t. ex. I, 301: 9 och II, 402: 374-375.

43-45 Den i *Vårsånger* (s. 302) och ofta annorstädes framförda tanken, att våren är en bild af den förlorade saligheten.

55 Empyrén (himmelriket, idévärlden) befinner sig högt öfver planeternas sfär. Jfr slutraden i *Samtal* (323: 91): »Djupt hvimlar derunder planeternas dans».

KOMMENTAR

TILL

TREDJE DELEN

EPISKA DIKTER
DRAMATISKA DIKTER I

[FRAGMENT AF EN OVIDIANSK DIKT.]

3-6. Ett fyrsidigt oktavark.

Dikten saknar i Hs *titel.*

21 *[Io].* Hs har *Inak,* hvilket är felskrifning.

29 *en.* Hs har troligen *ej,* hvilket i så fall är felskrifning.

31 *rädd* är inskjutet ofvan raden.

37 *Lyrcei.* Denna läsning, som är den naturligaste med hänsyn till den ovidianska formen *(arva Lyrcea),* är möjlig, ehuru Hs otvungnast skulle läsas: *Lycæi.*

40 *oskuldsros.* Möjligen *oskulds ros.*

41 Punkten i radslutet fattas i Hs.

45 *marken.* Första bokstafven inskrifven i ett *j,* sannolikt *j*[orden].

52 *på* efter ett korsadt *f*

54 Punkten i radslutet osäker i Hs.

61 *Af Jorden sjelf.* Hs har urspr. haft *Af Jordens sköt,* men det sista ordet har strukits och *sjelf* insatts ofvan raden, hvarvid *Jordens* af misstag fått behålla genitivändelsen.

67 *en* ä fr *sin*

73 kommat efter *Kort* osäkert i Hs.

81 *stod* ä fr *gick*

95 *Förskräckelse.* Hs har *Förskräckle.*

97 *Snart kom hon* inskjutet i stället för ett urspr. *Nu*

Dikten är en trogen öfversättning af Ovidii Metamorphoseon I: 568-644. Idén att öfversätta latinsk hexameter till stanser i Wielands stil har S. uppenbarligen fått från Schiller, som på detta sätt behandlat ett par episoder ur Eneiden (Trojas förstöring, Dido; se S. A. X: 197-263.)

1 *Af Tempe bär den namn* = Den bär namnet (heter) Tempe; i *namn af Tempe* motsvarar prep. *af* franskans *de* (le nom de), latinets genitiv. *L.*

2 *En .. fjäll.* Jfr ang. ordets genus anm. till I, 36:23 (Kommentaren s. 13). *L.*

17 Interpungera *I korthet: samlade man hundra elfver såg!; elfver* är den på Stagnelii tid vanliga pluralformen. *L.*

30 *i* in i, till; så ofta hos S. *L.*

48 *förbuden.* I vitter stil föredrogs ännu vid 1800-talets början den äldre *j*-lösa formen; jfr SAOB B sp. 2881 f. — *i mörkret* antingen bokstafligt 'när det var mörkt', ss. i den här skildrade situationen, eller 'i hemlighet'. *L.*

53 *Till skötet af den låga jorden.* Dylik omskrifning af genitiven *(jordens)* med *af* är hos S. ytterst vanlig. Därvid är ordställningen ofta en

helt annan än prosans; jfr nedan 5:67 *nycken af en svartsjuk quinna*, vidare t. ex. 36: 163-164, 154: 268, 157: 336, 177: 359, 278: 438. *L.*

78 Interpungera *Blott två af dem, hvar gång ... L.*

102 *de spelande Najader* är apposition till *syskon; spelande* lekande. *L.*

GUNLÖG.

Handskriften till *Gunlög* består af tillsammans 32 blad i oktav, som fördela sig på följande sätt.

N:r 1) 24 blad, fördelade på tre häften om hvardera 8 blad (= 1 ark), innehålla i renskrift de tre första sångerna och den inkompletta fjärde. Första bladets båda sidor äro lämnade tomma. (Till tredje sången, r. 170-181 och 194-201, samt fjärde sången, r. 17-32, 129-133, 136-137 och 148, föreligga senare omarbetningar, hvarom se nedan!)

N:r 2) 2 blad (grönt papper) innehålla Fragment II, r. 1-129.

N:r 3) 1 blad (grönt papper) innehåller på första sidan Fragment I och en omarbetning af tredje sången, r. 170-181, samt på andra sidan en omarbetning af tredje sången, r. 194-201.

N:r 4) 2 blad innehålla Fragment III. (Till r. 19-66 föreligger dessutom en omarbetning, till r. 19-26 en tredje version, hvarom se nedan!)

N:r 5) 2 blad (grönt papper), hvaraf dock blott det första beskrifvet, innehålla en omarbetning af r. 19-66 i Fragment III.

N:r 6) 1 blad innehåller på första sidan a) en omarbetning af fjärde sången, r. 129-133, 136-137 och 148, b) en omarbetning af r. 19-26 i Fragment III, c) Fragment II, r. 130-137, samt på andra sidan d) en omarbetning af fjärde sången, r. 17-32.

Den här meddelade texten återger öfverallt de sist verkställda omarbetningarna. Proveniensen framgår af följande öfversikt:

Första Sången, Andra Sången		Hs n:r 1.
Tredje Sången,	r. 1-169	Hs n:r 1
	r. 170-181	Hs n:r 3
	r. 182-193	Hs n:r 1
	r. 194-201	Hs n:r 3
	r. 202-297	Hs n:r 1.
Fjerde Sången,	r. 1-17	Hs n:r 1
	r. 17-32	Hs n:r 6
	r. 33-128	Hs n:r 1
	r. 129-133	Hs n:r 6
	r. 133-135	Hs n:r 1
	r. 136-137	Hs n:r 6
	r. 137-147	Hs n:r 1
	r. 148	Hs n:r 6
	r. 149-321	Hs n:r 1.
Fragment I		Hs n:r 3

Fragment II	r. 1-129	....	Hs n:r 2
	r. 130-137	....	Hs n:r 6
Fragment III	r. 1-18	....	Hs n:r 4
	r. 19-66	....	Hs n:r 5
	r. 67-129	....	Hs n:r 4.

De för texten brukade handskrifterna ge anledning till följande anmärkningar.

9-18. *Första Sången.*

8 *vandrarn.* Möjligen *Vandrarn.*

21-22 Raderna äro af obekant anledning i marginalen betecknade med en klammer, som uppenbarligen är af S:s hand.

26 Raden, tydligen bortglömd vid renskriften, är af S. tillfogad i marginalen.

34 *vandring.* Hs har *vandrig.*

39 *hänförd.* Den senare stafvelsen ä fr *ryckt.*

45 *flodens.* Möjligen *Flodens.*

59 Hs har ett komma i radslutet.

64 Möjligen endast punkt i radslutet.

68 *på* efter ett struket *dess.*

70 *Mänskan* ä fr *Menniskan.*

72 Möjligen semikolon i radslutet.

85 *Ej i mannarön* i radens fortsättning efter ett struket *Snart till*

90 *staden.* Möjligen *Staden.*

103 *krigets.* Möjligen *Krigets.*

155 *Gudars.* Läsningen *Gudens* är äfven möjlig. Jfr emellertid r. 169, där läsningen *Gudars* är fullt säker.

169 *kungars.* Möjligen *Kungars.*

203 Kommat i radslutet osäkert.

209 Efter *Nu* har Hs ett komma, tydligen felplacerat istf efter *Månen.*

213 *fäder.* Möjligen *Fäder.*

214 *omsväfva.* Hs har *omsväfven,* men rimmet i r. 216 fordrar *omsväfva.*

215 Hs har ett komma i radslutet.

237 *fritt* ä fr *fri.*

246 *beträda* ä fr *besöka.*

250 *ditt.* Hs har *dit.*

253-254 Raderna i marginalen betecknade med en klammer; jfr ofvan till r. 21-22.

255 Kommat efter *Dottern* osäkert.

272 Citationstecknet i radslutet fattas i Hs.

300 *ässjors.* Hs har närmast *ässiors.*

19-30. *Andra Sången.*

2 *salen.* Möjligen *Salen.*

3 *kampens.* Möjligen *Kampens.*

23 *solens.* Möjligen *Solens.*

30-31 Raderna i marginalen betecknade med en klammer; jfr ofvan till I: 21-22, 253-254.

32 *kallsvett* ä fr *ångstsvett.*

33-36 Raderna i marginalen betecknade med en klammer; jfr ofvan till r. 30-31.

33 *drottens.* Möjligen *Drottens.*

34 *i* ä fr *ur*

39 *nu sig* genom sifferbeteckning ä fr *sig nu*

45 *Förmätne.* Möjligen *Förmätna.*

60 *stridens* ä fr *krigets*

79 *Där.* Hs har troligen *Då*, hvilket i så fall är felskrifning.

98 *ömhetsstrålar* ä fr *ömhetslågor.* Möjligen är i Hs afsedt *ömhets strålar.*

135 *blodförvärfda.* Hs har *blodförhvärfda.* Jfr *krigsförvärfda* i r. 164.

142 *träldomsoket.* Hs har närmast *träldoms oket.*

150 *löga.* Hs har *lögar,* men rimmet i r. 152 fordrar *löga.*

162 *prydda.* Hs har *prydde,* men rimmet i r. 164 fordrar *prydda.*

164 *Asarne.* Hs har *Asarnes.*

180 Härefter följa i Hs r. 201-204; men genom klammer och hänvisningstecken äro de öfverförda till sin plats efter r. 200.

184 *jagten.* Ordet säkerligen ändradt från ett urspr. *jagter.*

213 Hs har ett komma efter *bortfärd.*

ren. Ordet är i Hs nästan oläsligt, men är entydigt gifvet vid en jämförelse med rimordet i r. 215.

224 *Koppardörar.* Läsningen säker.

251 Hs har komma i radslutet.

253 *stjärnljus* ä fr *stjärnklar*

257 Punkten i radslutet fattas i Hs.

299-300 Raderna i marginalen betecknade med en klammer; jfr ofvan till I, 21-22.

314 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

323 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

338 Kommat efter *vill* fattas i Hs, men är här tillagdt för att betydelsen skall framträda.

345 *Hinden.* Möjligen *hinden.*

31-40. *Tredje Sången.*

47 *aftonstjärnan.* Hs har *aftonstjärnar,* men bokstafven *n* visar stundom i S:s piktur en viss tendens att förlora den sista stapeln.

62 *kämpens.* Möjligen *Kämpens.*

67 *stridens* i radens fortsättning efter ett struket *kampens.*

74 *konung.* Möjligen *Konung.*

90 *försvinna.* Hs har *förrinna,* liksom i r. 92. På det ena af de båda ställena föreligger uppenbarligen ett mekaniskt skriffel för *försvinna.*

94 *höja* ä fr *häfva*

102 *dagens* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *natte*[ns].

109 *satt.* Ordet synes senare tillagdt med förändrad piktur, troligen dock S:s.

114 *lågor.* Den första bokstafven synes inskrifven i ett tidigare *sk*[yar?].

121 Citationstecknet före *genom* är i Hs uteglömdt.

126 *ljusets* ä fr *Dagens*

138 Kommat i radslutet fattas i Hs.

139 *nederstiger* ä fr *återvänder*

142 *stråle* ä fr *flamma*

144 *åter* i radens fortsättning efter ett struket *festligt*

155 *klifver* ä fr *stiger*

171 *undanröjdes.* Hs har snarast *undanröjde.*

179 *lyfta.* Hs, som är något skadad i kanten, har blott *lyf.* Äfven kommat är suppleradt.

180 *spränger* ä fr *krossar*

182 *berget* ä fr *klippan*

195 *järnen.* Urspr. *spjuten*, däröfver först *glafvar*, sedan *järnen*, som tydligen är det definitiva ordet, ehuru *glafvar* icke strukits.

199 *Kring* i radens fortsättning efter ett struket *Och. Kring* har sedan ersatts med ett *I* ofvan raden, men denna ändring har åter utplånats.

201 *opp i smedjan* ä fr *till sitt arbet*

226 *brodren.* Hs har *brödren.*

272 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

41-51. *Fjerde Sången.*

3 *Då* ä fr *Och*

13 *järnklädd* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt ord *(kogra?).*

23-24 Raderna lydde urspr.

Klart blixtrar kopparn kring en bildskön kropp
Och kraft och ungdom under pansarn låga.

Genom öfverskrifningar (utan motsvarande strykningar) har den nuvarande lydelsen framkommit.

48 *glöden* ä fr *elden*

51 *han den.* Hs har *handen.*

61 *lägges ner* ä fr *surras fast.* Mot detta rim har säkerligen urspr. svarat (i r. 63) *och man ser i hast.*

66 *fyldes.* Möjligen har Hs ett fördubblingstecken — bestående af ett vågrätt streck — öfver bokstafven *l*; utrymmet är knappt. Dock är detta tecken icke brukligt hos S.

75 *rullar* ä fr *vältar*

82 *Hvaran.* Läsningen säker; möjligen skriffel.

111 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

112 *skaldförmåga.* Möjligen *Skaldförmåga.*

117 Hs har komma i radslutet.
121 Hs har möjligen komma efter *unga*.
129 *blick* ä fr *syn*
136 *gudomretad*. Läsningen säker.
156 Punkten i radslutet fattas i Hs.
159 *höga furor* ä fr *furuträden*
165 *I tomma rymden* efter ett ofullbordadt och struket *Som verldars Ko*[nung]
171 *uppstod* ä fr *framstod*
172 Punkten i radslutet osäker i Hs.
188 *skogens*. Möjligen *Skogens*. Ordet i radens fortsättning efter ett struket *Jorden*.
193 *än* ä fr *där*
194 *svärma* ä fr *sväfva*
197 *Där* ä fr *Ren*
210 Hs har ett (kanske senare öfverstruket) citationstecken i radens början.
221 Punkten i radslutet fattas i Hs.
231 Citationstecknet framför *Hjalmar* fattas i Hs.
232 Citationstecknet i radslutet fattas i Hs.
240 Punkten i radslutet fattas i Hs.
243 *nej*. Hs har *Nej*.
250 *röna* ä fr *smaka*
259 *zobelfälln*. Hs har *zobefälln*.
274 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
290 *Kärlekslåga*. Möjligen *Kärleks låga*.
294 *trohets borgen*. Möjligen *trohetsborgen*.
304 *på* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *si*[tt?].
308 *krigets*. Möjligen *Krigets*.

52-61. *[Fragment.]*

I.

8 *I* i radens fortsättning efter ett struket *Och*
låga. Hs har *lågar*, hvilket förbjudes af grammatika och rimtvång.
15 Hs har ett komma efter *offer*.

II.

4 *Vallhals*. Läsningen säker; jfr nedan III, r. 5.
22 *dottern* ä fr *Fröja*
24 *juvelers*. Hs har *juveles*.
26 *trånmatt* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *hal*
28-29 Raderna lydde urspr.

Sin Faders klagan afhör hon en stund
Och straxt hans bryderi att lugna ilar.

32 Citationstecknet i radens begynnelse fattas i Hs.
34 *stolta* inskrifvet i ett nu oläsligt ord.

35 *tvekat* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *ford*[om] *fordom att sin klinga gifva* ä fr *fordomdags sitt svärd att gifva.*
37 Punkt och citationstecken i radslutet fattas i Hs.
42 *en långsam* ä fr *betänklig*
43 *Hon* i radens fortsättning efter ett struket *Den sköna skaran*
45 *sitt* ä fr *sin*
48 *gång* inskrifvet i ett oläsligt ord (*ord?*).
50 *knöt* ä fr *slöt*
Punkten i radslutet fattas i Hs.
52 *Ett* ä fr *En*
medjan. Möjligen *midjan.*
57 *sitt.* Hs har måhända *sin.*
60 *rustad.* Ordet inskrifvet i ett par oläsliga bokstäfver (*af?*)
61 Punkten i radslutet osäker i Hs.
63 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
66 Tecknet i radslutet liknar i Hs närmast en punkt.
67 Hs har komma i radslutet.
69 Punkten i radslutet osäker i Hs.
75 *Lofna.* Läsningen säker, trots den annorstädes brukade formen *Lofne.*
78 Hs har komma efter *trefallt.*
81 Punkten i radslutet osäker i Hs.
82 *skyddsgudinna.* Hs har möjligen *skyddgudinna.*
84 *all min guddom* ä fr *Jothems Gudar*
ömt inskrifvet i ett oläsligt ord.
87 Punkten i radslutet osäker i Hs.
88 *Starke* ä fr *Mäktige*
90 *byte* i radens fortsättning efter ett struket *rof*
91 *stället* ä fr *byte*
91 Frågetecknet i radslutet osäkert.
93 *bara* inskjutet ofvan raden, som därigenom blir öfvertalig.
94 Citationstecknet fattas i Hs.
Kommat i radslutet fattas i Hs.
97 Punkten i radslutet fattas i Hs.
98 *ock* ä fr *och*
100 *han* ä fr *hans*
105 Citationstecknet i radbegynnelsen samt kommat efter *då* fattas i Hs.
106 *Du* synes ändradt från *då.*
Citationstecknet efter *grymme,* samt komma och citationstecken i radslutet fattas i Hs.
108 Citationstecknet i radens början fattas i Hs.
112 *tåga ut i* ä fr *rusta mig till*
114 Citationstecknet efter *harpan* fattas i Hs.
117 Punkten i radslutet fattas i Hs.
119 Citationstecknet fattas i Hs.

121 Punkt och citationstecken i radslutet fattas i Hs.

122 *mot* i radens fortsättning efter ett struket *nu*

125 *bröllopsfacklor.* De första bokstäfverna inskrifna i ett par oläsliga bokstäfver (*fa*[cklor?]).

Kommat i radslutet osäkert i Hs.

127 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

131 *handen.* Hs har *hand,* möjligen med ett *e* tillagdt ofvanför raden.

133 Punkten i radslutet osäker i Hs.

III.

5 Utropstecknet osäkert i Hs.

Wallhals. Läsningen säker; jfr ofvan II, r. 4.

11 *I* inskrifvet i ett svårläsligt ord, troligen *Sen.*

15 *gjorde* i radens fortsättning efter ett par ord, som utplånats genom en stor bläckfläck.

21 *dunklets* ä fr *nattens*

39 *gudafamn* ä fr *gudahamn*

41 Hs har möjligen ett komma i radslutet.

43 *högtidsbord* ä fr *silfverbord*

51 *Karlavagnen.* Möjligen *karlavagnen.*

58 Hs har ett komma efter *under.*

70 Punkten i radslutet fattas i Hs

72 *Svingar* inskrifvet i ett svårläst ord, troligen *svänger.*

73-75 Raderna äro så godt som oläsliga. Bortser man från öfverskrifningar, ha de följande osammanhängande lydelse:

Och gyllne mjödet strömmar skummande
I tomma bägarn som musikalisk
I djupa bägarn. Brages hjärta slår

Öfver de tre första orden i r. 73 äro med mikroskopisk piktur skrifna dessa tre ord, af hvilka det mellersta blott är en gissning (hela sidan är förstörd af bläckfläckar): *Ur öppna näfvet.* Öfver r. 74 äro skrifna fem eller sex ord, af hvilka blott de två sista äro läsbara: *som musikal*(isk?). — Stället har säkerligen lämnats ofullbordadt af S., och de utförda ändringarna äro dessutom delvis oläsliga. De konjekturer, som här gjorts, förskrifva sig från Eichhorns uppl. (1868), där de med orätt uppges såsom existerande i Hs. De äro emellertid vida öfverlägsna de af Hammarsköld i första uppl. tryckta, och i sig själfva mycket plausibla: genom att utbyta *musikalisk*[t] mot *melodiskt* får man plats för *klingar,* hvilket ord fordras både ur betydelsens och rimmets synpunkt. I r. 75 suppleras det felande subjektet ur den ursprungliga r. 73. — Äfven de båda kommata i r. 74 äro tillagda.

76 *hinner* ä fr *hunnit*

79 Punkten i radslutet fattas i Hs.

80 *örnen.* Möjligen *Örnen.*

87 *Skalders.* Möjligen *skalders.*

89 *räknas* ä fr *äro*
92 *dricka* ä fr *smaka*
95 *Den must* ä fr *Det mjöd*
96 *och på.* Läsligt är blott ordet *och,* hvilket är inskrifvet i ett annat ord, sannolikt *öfver.* Efter *och* finnas blott en svart fläck och ett från det utplånade ordet kvarstående *r.* Meningen fordrar uppenbarligen *på.* Punkten i radslutet fattas i Hs.
98 *Nornan* ä fr *Oden*
102 *deras ätt.* Hs har blott *dera,* och ordet *ätt* bildar en nästan odechiffrerbar bläckfläck.
109 *ock* tillagdt ofvanför raden.
110 Punkten i radslutet fattas i Hs.
114 Punkten i radslutet fattas i Hs.
115-116 Stället är af S. lämnadt i ofullbordadt skick; den text, som här åstadkommits, saknar också en rad med ett mot r. 116 svarande rimord. Hs har, med bortseende från öfverskrifningar, följande urspr. lydelse:

> *Med namn af Lappar än till dagars tal*
> *De bo, som Lappar, på den kulna fjällen*
> *Och kallas Lappar. Mellan berg och dal*

Den mellersta raden har S. omarbetat. Han har först, ofvan raden, ersatt *som Lappar* med *däruppe* (för att komma bort från upprepningen). Han har sedan skrifvit *vistas* öfver *bo*; denna ändring har nödgat honom att stryka *uppe* i *däruppe* (i stället för att stryka öfver plägar han stryka under det han vill utplåna), och sedan, fortfarande för meterns skull, att ersätta *den kulna* med *snöbetäckta.* — Denna mellersta rad har här tagits i sitt definitiva skick; den första har icke kunnat brukas, på grund af upprepningen i r. 116.
118 *krigets.* Möjligen *Krigets*
119 *skänka.* Ordet är uteglömdt i Hs, men är tämligen otvetydigt fordradt af sammanhanget.
123 *Gudaborgen.* Urspr. *gudaborgen,* men öfver de två första stafvelserna är skrifvet med genom ändringar otydliga bokstäfver *Guda*; det synes först ha varit S:s afsikt att skrifva något annat ord.
124 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
128 *Odens.* Af ordet äro endast första och sista bokstafven läsliga.

Ur de äldre, för texten icke brukade versionerna äro, frånsedt smärre olikheter i interpunktion och stafning, följande afvikelser att anteckna:

Tredje Sången.

170-181 motsvaras i Hs n:r 1 af följande rader:

> *I Kunsers dagar deras mängd var stor*
> *Som trygge bodde ner i bergens grunder,*

Men höjd till molnen, bistra Asa-Thor!
Till deras gömslen ock Du sträckt ditt dunder!

194-201 motsvaras i Hs n:r I af följande rader:

En präktig rustning lik den Oden bär
Åt Jothems Kung nu brödren skola smida
Och gryning knapt i öfre luften är
Då opp i smedjan från sin bädd de skrida.

Fjerde Sången.

17-32 ha i Hs n:r I följande lydelse:

I en blodröd char
Af hornbeprydda renars anspann dragen
På upphöjdt säte thronar Jothems Czar,
För härens åsyn kungligt ställd i dagen.
Som kupans söner svärma kring sin Drott,
Så raska svenner Suttungs vagn omsvärma
Om stort af skalden liknas får vid smått,
Och allas hjärtan eldar samma värma,
Att i hans åsyn segra eller ock
På kampens bana ärofull förblöda.
Med klubbor väpnad först en tallös flock,
Som mörka skyar på de rosenröda,
I svarta pälsar följa däruppå
Och tusen älgar draga munförrådet.
Så Jothems Söner ut till härnad gå
Och blindt mot Gudar yrar öfverdådet.

129-133 ha i Hs n:r I följande lydelse:

Ett praktfullt rum, af facklor ljust hans syn,
De förmak likt som öppna sig och blänka
Af guld och rosor, borrt vid Österns bryn,
Då Solen uppstår från sin bädd att skänka
Åt verlden ljuset.

136-137 ha i Hs n:r 1 följande lydelse:

Och till sin mund mekaniskt honom förde
Och drack.

148 har i Hs n:r I följande lydelse:

För Andens blickar dimmorna försvunno

Fragment III.

19-26 erbjuda i Hs n:r 6 följande afvikelser:

20 *Som brudgum Frigga* ä fr *Den unga Frigga.*

21 *nattens tigande förvar*

22 *Från Tärnans länd nu pärlsatt gördel ryckte*

24 *glöda. Intet Gunlög nekar*

26 *under Astrilds lekar*

19-26 motsvaras i Hs n:r 4 af följande rader:

Hvem dödlig Tärna kunde emotstå
Runsångens Fader? Intet Gunlög nekar
Med ökad styrka hjärtats åskor gå
Och bädden skälfver under nattens lekar

Till r. 27-66 äro i Hs n:r 4 följande afvikelser att anteckna:

31 *en tonfull blick*
33 *drick* ä fr *dryck*
35 *tömde*
36 *från gluggen ryckte*
37 *Bort gallerverket.*
43 *silfverbord*
46 *ångors moln.* Det första ordet inskrifvet i ett oläsligt ord (*rök?*).
47 *silfverfaten* ä fr *högtidsfaten*
48 *Hödtidligt* (felskrifning).
51 Efter denna rad är i kanten tillagdt *Så Oden ordnat*; orden höra till en ofullbordad rad, som här skulle ha inskjutits.
53 *Då gömde laget sina pannor ned*
54 *borden*
56 *mäktade* ä fr ett oläsligt ord.
59 *Dem skulle framte. Rigtad var han* [sic!] *blick*
65 *Och Dagens härold* ä fr *Och Dagen upplät*

*

S. har hämtat ämnet till *Gunlög* ur Dalins Svea Rikes Historia, såsom uppvisats af J. B. Simonsson *(E. J. Stagnelius,* I, 1909, s. 274.) Dalin har ensam de af S. brukade formerna Kunser i st. f. Kvaser och Gunlög i st. f. Gunlöd. Stället lyder hos Dalin (I, Sthlm 1747, s. 160, noten): »En af Odens vackra gerningar var denna: *Kunser,* en vitter Man (en, som vet alt), blef ihiälslagen, säger Edda (Myth. 60), af dvärgarne *Fialar* och *Galar;* af hans blod, blandad med honung, giorde de en miöd af den kraft, at hvem, som deraf drack, blef Poët: En Jätte *Suttung Gillingsson* på *Hvitborg,* med sin vackra doter Gunlög tog miöden från dvärgarne och förvarade den i et bärg; men då hade Oden sig framme: han skapade sig til en orm och stal sig in til Gunlög: det var ej nog, at han tilbrakte tre nätter i hennes säng, utan han drack ock ut all miöden: derpå flög han bort i en Örns liknelse: Suttung flög efter i samma skapnad; men hinde ej Oden förän i Asgard, sedan denne Gud redan hint utspruta miöden i et kar: det som gick genom näbben var af rätta slaget; men det andra blef de släte Poëters dryck. (Edd. Myth. 61-62.)»

9-18. *Första Sången.*

5-12 Skildringen af Kunser på klippan är en efterbildning af Geijers *Den siste skalden.* Se härom Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik,* s. 31-44.

17 *himlalugn* är ej ett förstärkt *lugn* af samma slag som de vulgära moderna *himla arg* o. d. utan betyder *himmelskt lugn;* jfr *himmelskt skön* nedan 12·87. *L.*

22 *i* fram för; jfr anm. till 4: 30. *L.*

25 *somrar* är subjekt. *L.*

27-28 sjutton gånger hade han flytt undan vinterns regn och nere i grottan firat långvariga julfester; jfr *I trygga kojor långa Jular fira* 23: 140 och *en evig Jul* 11: 71 samt anm. till Del I 36: 34 (Kommentaren s. 13.) *L.*

33 *Tanaflodens.* Tanais är det antika namnet på Don. Dalin uppger (*Svea Rikes Historia,* I: 18), att göterna eller scytherna (jfr r. 37 *Schytens)* före invandringen i Sverige bott »emellan och omkring strömarne Tanais och Borysthenes». Oxenstjerna har i sin skildring af »Schyternas lefnad» i *Skördarnes* första sång formen *Tanais,* Geijer i *Svegder* kallar floden *Tanaquisl* (jfr Andra Sången, r. 61).

34 *aning* är subjekt; *förde* 'ledde, styrde'. *L.*

35 *I bygdens ringar* för lyssnande kretsar i trakten; jfr *i folkets ringar* 21: 74, *Gudens ärofulla tåg kring Nordens kretsar* 21: 65-66 och anm. till Del I 33: 46 (Kommentaren s. 11). — *själfull* besjälad, inspirerad; jfr *med kjusta händer harpans sträng han slog* 35: 119. *L.*

42-44 *Skyrner* [texten har tryckfelet *Skymer]*. Dalin *(Svea Rikes Historia,* I: 149, not): »Skyrner kallades Skogs-Guden (Edd. Myth. 32), som svarar emot Pan, Faunus, Sylvanus & c.»

48-49 så att de vilda djuren opp ur dvalan spritta . . . och så att på nattlig stråt . . .; *vill:* »perperan pro *wild*». Sahlstedt. *L.*

52 *vräkande* intransitivt = som vräks. *L.*

53 *Bores Son.* Dalin *(Svea Rikes Historia* I: 142, not): »Edd. Myth. 5. & 6. kallar dem [= gudarne] *Bores söner* och säger (efter Oden Fridulfsons och hans Asars dikt) at de hetat *Oden, Vile* och *Ve.* — — — — men ehuru det är, så var denna Bores ätt i stor vördnad hos de gamle Scyther: *Bores Söner* voro altid de, åtminstone kallades de så, som förrättade högsta Afgudaoffren och Drotte-ämbeten.»

57 *återvända skolande* latinism = lat. *rediturus,* bildningen ej sällsynt i medeltida öfversättningslitteratur. I Stagnelii episka dikter möta oss talrika latinismer i ordbildning och syntax. *L.*

62 *demantebindel* diadem, besatt med diamanter; *tolkar* symboliserar, betecknar. *L.*

64 *klingande i fjätet* som klinga under dina steg. *L.*

65 *Baldurs rike.* Dalin *(Svea Rikes Historia,* I: 128, not): »Det lyckeliga tilstånd, hvaruti alting var, innan det onda kom i verlden, och huru det förlorades, omtalar Edda. — — — men Balder eller Oskyldighetens tilstånd kom ej igen och kan ej komma förän i den Nya verlden.» Skildringen af den gyllene åldern har hämtat färg från Ovidii Metamorphoseon I: 89-112; jfr särskildt r. 73 med Ovidii: »Bäckar runno af mjölk och bäckar

runno af nektar, — Och af en grönskande ek gullfärgade håningen neddröp» (Adlerbeths öfvers.). — R. 78-80 ha biblisk inspiration.

91-92 Jfr Dalin (*Svea Rikes Historia* I: 100-101): »*Sigge Fridulfson*, en slug och tapper Herre regerade då som högste Offer-Höfding och Gudarnes viljas uttydare öfver Asarne.»

101 ***nöjets tält*** festsalen. *L.*

103-112 Dalin berättar (*Svea Rikes Historia* I: 248) om konungarne, »at när de skulle hålla något fältslag, satte de sine Skalder hos sig in i Sköldborgen bland tapraste manskapet eller i spetsen af krigshären, der det mäst borde gälla, på det de måtte vara så mycket närmare vittnen til alt hvad de i deras qväden skulle afmåla». — Skildringen af Kunser som krigsskald är inspirerad af de götiska Iduna-dikterna, såväl af Geijers *Den siste skalden* som af Tegnérs *Den gamle hedningen* och af Thormoder Kolbruna skalds kväde. Se härom Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 44-46.

112 ***geväret*** har den i äldre tid vanliga allmänna betyd. 'vapnet'. *L.*

123 ***kransen*** sångar-, lagerkransen. *L.*

125-147 Dalin berättar (*Svea Rikes Historia* I: 105-111) huru Oden lämnade sitt hemland, »begifvandes sig västerut hit åt våra neigder siöledes med sin hustru *Frigga*, sine söner, sine tolf *Drottar* eller *Diar*, som jemte honom ej allenast förestodo Gudstiensten, utan äfven skipade rätt bland menigheten och et stort antal folk med qvinnor och barn. Först kom han til et af de Scythiska folk i Ryssland — — — *Gylfe* reste med glädie emot den vördade *Oden* och böd honom så mycket land han åstundade: Asiske Höfdingen vägrade sådan höflighet ingalunda: han slöt et evärdeligt förbund med *Gylfe* och nedslog sin första bopåle her i Sverige vid *Sigtuna*, inrättandes der et stort Afgudahus eller offerställe. — — — I Sverige skipade den Sluge Oden alt efter sit behag; ty sedan han betient sig af folkets enfaldighet och snart nog dragit icke allenast allas förtroende från Gylfe til sig, utan ock arfsrätten til Rikstyrelsen in på sin Son Yngue, behöfde han ej mer, än befalla: den Gamla Gudaläran, som Herde-Scyther och Vodiner med sig infört från Godhem, ändrade han på hvarjehanda sätt med dikter och egna påfund, instiktandes nya Offer-seder och Högtider. Han och hans *Asar* togo ej allenast namn af Landsens forna Gudomligheter, at giöra sig hos de Svenske så mycket behagligare, utan inbillade äfven folket, at de voro samme *Gudar*.» — Hela denna skildring af Odens triumferande intåg i Sverige är en allusion på det festliga mottagandet af Carl Johan år 1814, besjunget af S. i *Högtidssång* (I, 33-35). Huru nära *Gunlög* hänger samman med nämnda dikt, röjer sig särskildt i sista strofen:

> Där Oden rest en evig thron
> Vid Lögarns friska silfverbölja
> Ren Svensk och Norrman, en Nation,
> Med rökelser hvarannan följa.

Jfr härom Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 34-35.
135 *Gardarike*. Enligt Dalin (*Svea Rikes Historia* I: 109) besökte Oden »en del af Ryssland, som kallades Gardarike».
147-155 I dessa rader återspeglas den politiska situationen och den götiskt-patriotiska stämningen, sådan den uttalats i Tegnérs och Geijers dikter. R. 151-152 äro t. ex. en reminiscens ur Tegnérs Landtvärnssång (»Kring bygden skallar — blott frid och ro — och under tallar — de frie bo»).
157-180 Dalin (*Svea Rikes Historia*, I: 112-113): »Öfverste Domstolen inrättade *Oden* i Sigtuna, som förr är sagt, af tolf Drottar, hvilka skulle bibehålla Rätten och afdöma alt hvad til Gudstienst och allmän trygghet hörde: men i hela Scandien skipade han Lag, — — — och herifrån kunna vi med visshet räkna vår gamle Svenske beskrefne Lags första begynnelse.»
162 *En kograd villman på hans bana glädde* en med pilkoger utrustad vilde (nomad); jfr *Jothems vilda, kogerprydda Söner* 24: 166. — *glädde* var på Stagnelii tid vanlig form jämte *gladde*. — *villman* jfr anm. till 10: 48-49. *L.*
168 *röjda* particip till *rödja*. *L.*
183 *Jotaland*. Enligt Dalin (*Svea Rikes Historia* I: 75-78) fanns före Odens invandring ett götiskt rike i »den delen af Jotna-hem eller Göternas egendom, som kallades *Kuen*-land, nu en del af Ryssland och hela Finland med Öster- och Vesterbotn»; därifrån utbredde detta rike sig söderut.
195 *på lätta snäckor*. Dalin talar (*Svea Rikes Historia*, I: 107) om Odens »lätta Skiepp, dem han kunde hopvikla och bära öfver land».
206 *ryslig* har sin ursprungliga fulla innebörd: 'hemsk, så att man ryste'. *L.*
213-216 Ossianskt andesceneri.
217-224 Suttungs apostrof till fäderna är ett eko af Gustaf Vasas hos Kellgren:

> Ädla skuggor, vördade fäder,
> Sveriges Hjeltar och Riddersmän!
> Om ännu dess sällhet er gläder,
> Gifven friheten lif igen.
> Skola edra helgade grafvar
> Trampas af tyranner och slafvar?
> Nej, må träldomens blotta namn
> Edra vreda vålnader väcka,
> Och er arm sig hämnande sträcka
> Ur den eviga nattens famn.

236 *Ur slagnas skallar*. Dalin (*Svea Rikes Historia* I: 279): »En gammal Scythisk sed var ock, at giöra dryckes-käril af ryktbare Mäns hufvudskålar, som fallit i krig.»
255 *Burens* jungfruburens; jfr 18: 280. *L.*
260 *draga* bära; denna betyd. vanlig i äldre svenska; jfr lågtyska *dragen*, högtyska *tragen*. *L.*

271 *högtidsdar* fest-, kalasdagar; jfr *högtids borden* 49: 270. *L.*
274 *ifrande sig höjde* reste sig ifrigt. *L.*
278 *som behängde muren* hängde på muren. Denna användning af verbet enstaka äfven eljest hos S., t. ex. *harpan som ... stum behängde den åldriga muren*, och hos Nicander. *L.*
287 *glanskas* putsas blanka, i litteraturen mycket sällsynt ord. Småländskt folkspråk har *glansk* skinande, blank. *L.*

19-30. *Andra Sången.*

15 *medjan* på Stagnelii tid vanlig biform till *midjan*. *L.*
19-34 Liknelsen genomförd i Virgiliansk stil.
24 bringar alla Söderns vinberg till mognad; detta kausativa bruk af *mogna* vanligt äfven hos senare skalder. *L.*
33 *Jota drottens* jotadrottens = *Jothems Kung* r. 51 och *Jothems Drott* r. 145 nedan. *L.*
58 Dalin talar (*Svea Rikes Historia,* I: 181) om de »tolf offer-Höfdingar». »Drottar, Djar», som förestodo gudstjänsten.
60 *i* till; jfr anm. till 4: 30. *L.*
66 *Nordens kretsar.* Jfr *i folkets ringar* 21: 74 och anm. till 10: 35. *L.*
66-68 Jfr *Högtidssång* I, 34: 41-42. Se kommentar till Första sången, 125-147.
79-80 Jfr hos Oxentjerna, *Skördarnes* första sång (Arbeten, II: 32): »der Tanais sin våg och gullsand gjuter».
102 *hastade jag fjätet* påskyndade jag mina steg. *L.*
112 *bistra ännen klarnades* bistra pannor, deras bistra uppsyn ljusnade; *klarnades* i st. f. *klarnade*, då verbet af S. här användes transitivt, jfr *mogna* ofvan 19: 24 med anm. *L.*
114 *Glissjöns stränder.* Glissjön är uppenbarligen Östersjön. Namnet förskrifver sig indirekt från Tacitus' *Germania;* i kap. 45 berättas det att Aestierna, som bo vid det Svebiska hafvet, på stranden samla bernsten, »quod ipsi *Glesum* vocant». Rudbeck öfversätter i sin *Atland* detta Tacitus' ord med *Glijs* (I, 1679, s. 162, 462). Att Östersjön redan före Stagnelius kallats *Glissjön* tyckes framgå af ett poem, *Landtbygdens Nöjsamheter,* undertecknadt C. B. B. och infördt i Dagligt Allehanda 1771, n:r 17. Det förekommer där följande anspelning på Gefion-myten:

> Ack! om och de starka Oxar,
> Hvaraf glisa Sjön vardt plögd,
> Måtte hela Sörmland dragit
> Til den låga Dana strand.

Betydelsen af *glisa Sjön* är dock icke fullt klar. — Stagnelius har i *Wladimir den Store* (III: 79) *den bernstens-ammande Glissjön.*
133-171 Det fredsförslag, som Brage å Odens vägnar riktar till Suttung, är en allusion på den politiska situationen år 1814: Oden smälter i S:ii fantasi samman med Karl Johan — liksom förut i första sången — och

Suttung blir representanten för Norge. R. 135-137 anspela på Karl Johans tidigare krigsbedrifter; r. 145-152 framställa programmet om den skandinaviska halföns politiska enhet. — Den försonliga och utjämnande politik, som tillägges Oden i r. 141-145, har sin motsvarighet i Dalins historia, där det heter (*Svea Rikes Historia*, I: 113): »Husbonde-Väldet eller hvar och en Fylkes-Konungs eller Odalsmans enskylta Herradöme öfver sin trakt och underhafvande, minskades af Oden ingalunda. Han förbandt sig snarare med kärlek alla dessa Små Herrskaper, som ärkände honom och hans ätt för sin Gudomliga Öfverhet.»

148 *Och samma Konung* [sc samma] *offertjänst och* [sc samma] *Lagar*. *L.*

167 *Mån* månn'. *L.*

176 Hs har tydligt punkt i radslutet; sammanhanget fordrar dock egentligen ett komma.

188 Hs har tydligt komma i radslutet, men meningen framträder klarare, om detta aflägsnas.

195 *vanskligt* osäkert, fåfängt, jämte 'opålitligt', 'förgängligt' i dåtida språk vanliga betydelser. *L.*

197-198 Med hjärtat fylldt både af förbittring och medlidande ville jag lämna den dumdristiges näste. *L.*

223 Interpungera *Ej dubbla murar, bistra vakters mängd*... *L.*

229 *lagas* tillrustas. *L.*

257 *ljudde* ljöd. S. har vanligen som preteritum *ljudade*, stundom *ljudde*. Samtida grammatici förorda *ljudde* eller *ljöd, ljudade* möter likväl äfven i långt senare tid. *L.*

258 *han* = Allfar. *L.*

265-288 Skildringen af världens skapelse ansluter sig till Völuspa, sådan denna finnes refererad dels hos Dalin (*Svea Rikes Historia*, I: 141-143), dels af Geijer i recensionen af Nyerups Edda, *Iduna* I.

294-300 Identifikationen af Oden och Karl Johan uttalas här öppet.

322-324 Raderna erinra om Tegnérs fredsscenerier i *Svea* och *Landtvärnssången* (»I forna öknar gyllne skördar gunga»; »Kring bygden skallar — blott fröjd och ro.»).

356 *sig förljuda lät* utlät sig = ty. *sich verlauten liess*. *L.*

31-40 *Tredje Sången.*

28 *lora* hastigt flamma upp, lysa till, ett i litteraturen eljest ej användt men i Stagnelii hembygd och i många andra trakter nyttjadt ord. *L.*

53 *stundar* är att vänta; jfr *Dödens timma stundar* 33: 86. *L.*

66 *sig nalkar* nalkas. Den reflexiva formen var ej ovanlig på 1700-talet, den finns t. ex. hos Dalin, Creutz, Bellman och rätt ofta hos Wallin. *L.*

69 *Mörnas* valkyriornas. *L.*

81-89 Reminiscenser från Geijers *Den siste skalden;* jfr Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 43.

101-112 Berättelsen befinner sig här på samma punkt som vid första sån-

gens början. Upprepningen af dessa tolf rader är säkerligen afsiktlig; den svarar mot upprepningen i Geijers *Den siste kämpen,* där de två inledningsstroferna återvända i poemets slut. Äfven Ling har flera ordagranna upprepningar (poemet *Gylfe).* Jfr Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik,* s. 42.

138 *som Dig gången sakna.* Latinsk ordfogning: som sakna Dig, när du gått; jfr anm. till 11: 57. *L.*

160-169 Skildringen af dvärgarna och deras fördärfbringande gåfvor järnet och guldet har lånat drag från Geijers *Bergsmannen* i *Iduna* II:

Lik min fader jag sitter i bergets band:
Metallerna ger jag i ljuset.
Från mig kommer jernet i Kämpens hand
Och gullet i Konunga huset.
Då menskorna bloda jorden full
För penningar, stjernor och kronor och gull
Ler jag i min moders salar.

165 *glödda* glödgade, upphettade. *L.*

168 *guldets hunger, blodets törst* äro obj. gen.: hungern efter guld, törsten efter (att få se) blod; latinismer, jfr det Virgilianska *auri sacra fames. L.*

169 [åt] *forna bröder mordets stål de* [dvärgarna] *smidde. L.*

194 Dalin *(Svea Rikes Historia,* I: 64, not): »Det var ock efter folkets tro den tiden ogörligt, at något svärd eller godt smide kunde frambringas utan hielp af dvärgar, troll eller någon Gudomlighet.»

205 *hastar* transitivt: kommer allt att hastigt flamma upp; jfr **22**: 102 och anm. därtill. *L.*

216-218 Meningen: det giriga bröstet är i lika hög grad okänsligt för poesien som för medlidandet *(är lika marmor* = är i lika hög grad marmorkallt).

234-235 *Skalden* är objekt. — Den känsla [som] fordom anat [= brukade ana] farans möte. *L.*

244 *Då* medan. *L.*

262 *tynde... af* aftynade, försvann sakta. I 1700-talets språk var presensformen *tyner* vanlig, Lidner har som preteritum *tynte af. L.*

268-281 Skildringen af Nornan är hållen i en fullkomligt antik stil; hon uppträder osynlig liksom en gud hos Homeros eller Virgilius, och hon förvandlar Kunsers lik och hans blod på ett sätt, som är karaktäristiskt för Ovidii Metamorphoser. I den nordiska sagan är det dvärgarna, som brygga skaldemjödet af blodet.

41-**51** *Fjerde Sången.*

23 *I koppar smidde kring en bildskön kropp.* Latinsk ordfogning: de bildsköna ynglingarna voro iklädda kopparrustningar; jfr 84: 241-242. *L.*

25-26 Kommat efter *hopar* är vilseledande: I spåren på dessa hopar (I dessa hopars spår) vimlar nu en tallös mängd; jfr r. 12 ofvan. *L.*

27 *storars längd* långa störar; latinism. *L.*
43 *trefna* flitiga. *L.*
52 *Men Fjale framhafd hördes sig beklaga.* Latinsk ordfogning (*framhafd* = lat. *adhibitus*): Men Fjale, som tillkallades, hördes... *L.*
55 [som, liksom] det i luften far. *L.*
57 Våldsam omställning af den naturliga ordföljden: Så tända dessa af hans lifsmed sagda ord i Suttungs hjärta vredens flammor. *L.*
69 *stormod* ädelmod; jfr ty. *Grossmut,* förekommer enstaka äfven i senare 1800-tals litteratur, ex. hos V. Rydberg och Topelius. *L.*
74 *välta* intransitivt: strömma, vältra sig; jfr 120: 126. *L.*
79-80 I ryggen på dem, som först gått in, hänga åter täta flockar = Tätt i hälarna på dem, som..., följa nya skaror. *L.*
82 *Hvaran* hvarann. *L.*
89 *fortryckt* väl germanism: *fortgerissen. L.*
106 *fruktlös* fåfäng. *L.*
119-124 Nornans ingripande är här skildradt i antik stil; hon beskyddar Hjalmar så som en af de grekiska gudomligheterna gynnar någon af Homeros' hjältar.
125 *Trappans längd* jfr ofvan 42: 27. *L.*
131-133 Skildringen af skogsbrudens sal erinrar om Geijers *Skogsbruden* i *Iduna* II.
136 *gudomretad* af en gudomlig ingifvelse. *L.*
137-149 Denna skildring af hur Hjalmar blir skald, liksom den utförligare repliken i r. 163-200, är en tydlig efterbildning af Kellgrens *Den nya skapelsen, eller inbildningens verld.*

Död låg naturen för mitt öga,
Djupt låg hon för min känsla död —
Kom så en fläkt ifrån det höga,
Och ljus och lif i verlden böd.

Och ljuset kom, och lifvet tändes.
En själ i stela massan flöt;
Allt tog ett anletsdrag som kändes,
En röst som till mitt hjerta bröt.

Kring rymden nya himlar sträcktes,
Och jorden nya skrudar drog,
Och Bildningen och Snillet väcktes,
Och Skönheten stod upp och log.

Då fann min själ sig himlaburen,
Sig sprungen af en gudastam,
Och såg de under i naturen,
Som aldrig visheten förnam.

Ej endast storhet och förmåga
Och glans och rymd och rörelse;
Ej blott i dalens djup det låga,
Och endast höjd i klipporne:

Men liflig till mitt öra fördes
De höga spherers harmoni;
På berget änglars harpor hördes,
Ur djupet mörka andars skri.

På fälten logo fridens löjen,
Skräck omsmög i den skumma dal,
Och lunden hviskade om nöjen
Och skogen suckade om qval.

Och vrede var i hafvets vågor,
Och ömhet uti källans sus,
Och majestät i solens lågor,
Och blygsamhet i månans ljus.

När S. i r. 189-200 öfvergår till att skildra naturgudomligheterna, är han influerad af den syn på mytologien, som Schiller framställt i *Die Götter Griechenlands*, och af de med Schillers tankegång besläktade försöken att skapa en nordisk mytologi i *Iduna,* särskildt af Tegnérs *Den gamle hedningen* och Afzelius' *Necken.*

226-229 Nornan spelar fortfarande samma roll som en homerisk skyddsgudinna.

280 *altaren.* Även Lidner, Wallin och andra använda denna accentuering. *L.*

312 *befallning* befälet, i äldre nysvenska gängse betydelse. *L.*

52-61. *[Fragment.]*

I.

10 *panter* telningar, barn; jfr *kärlekspant.* Ofta hos S. i denna betyd. *L.*

II.

34-35 *Om* är konj.: Om den stolta Frey fordom ej tvekat att gifva sin klinga för Gerdas famntag. *L.*

36 *Skuldas.* Formen *Skulda* finnes i Lings *Gylfe* 1* (1812), s. 10.

44 *Lofne.* Bland Frejas tärnor nämner Dalin (*Svea Rikes historia* I: 136, noten) »*Löfn,* Tyckets Gudinna eller det, som kallas *jag vet ej hvad*».

46-59 Skildringen af Lofne erinrar om Lings teckning af samma tärna i *Gylfe* 1* (1812), såsom påpekats af E. Wallén (*Nordisk mytologi i svensk romantik,* s. 106-108). Hos Ling heter det (s. 59-61):

Och *Vanadis* satt i sin gyllene sal
mellan sköna Tärnor i hundrade tal

— — — — — — — — —

— — — — — — — — —

Och *Lofn* den höga Gudinna där satt
 så vällustigt diger och skön.
Henne helgas den festliga brudenatt
 som är trogen älskogs lön.
Hennes öga i dyster låga står,
som älskarns, då första kyssen han får.
Och gull-locken föll på den blottade barm,
som svällde och sänktes så fyllig och varm.
Hon perlgördeln löst från sin kupiga länd,
ej ofta den blef med gull-haken spänd.
Hon satt där med korsade ben så glad;
dess fot var så liten, så rund hennes vad.
Det lilla knä blef af slöjan röjdt,
som sig förrädiskt än sänkt, än höjt.

Liknande skildringar finnas emellertid äfven i antik poesi, t. ex. hos Virgilius.

51-53 *Af gräsgrön mantel . . . De höga skörten* höra tillsammans: Den gräsgröna mantelns höga skört; jfr anm. till 5: 53. *L.*

61 *dess tistel* vagnens tistelstång. *L.*

94 *lite granna.* Den dialektala formen är väl småländsk. *L.*

III.

73 *näfvet* näbbet, gammal form, ännu på Stagnelii tid bruklig, särskildt om stora näbbar. *L.*

86 Raden är en efterbildning af Horatius, som i första odet, bok I, tillropar Maecenas:

Quodsi me lyricis vatibus inseris
Sublimi feriam sidera vertice.

89 *räknas endast få* äro endast få till antalet. *L.*

102-106 Raderna innehålla en ironisk hänsyftning på den litterära striden mellan den gamla och nya skolan. Ett af tvisteämnena var nämligen frågan om de latinska skalderna, särskildt Horatius, skulle öfversättas i rimmad, parafraserad form enligt det akademiska maneret, eller i originalets meter. S. anspelar på denna motsats i r. 105.

111-116 Källan till denna uppgift om lapparnas härkomst från jotarna är sannolikt J. Adlerbeths afhandling *Om Biarmaland* (i *Iduna* IV). Det heter där (s. 104), att lappar är det svenska namnet på ett folk som förut kallats kvener; om dessa kvener heter det i en not: »De voro sannolikt af samma stam, som Finnar, och utgjorde en del af det Folk, som våra förfäder kallade *Jotar,* hvilka bebodde vårt land före Göthernas inflyttning, och derefter bortjagades allt längre åt Norden.»

WLADIMIR DEN STORE.

Ingen Hs är bevarad; till grund för texten ligger originalupplagan (Stockholm 1817). För afvikelser därifrån redogöres nedan.

65-76. *Första Sången.*

45 *vestanammade.* Originaluppl. har *vestanammande*, hvilket icke synes kunna ge någon mening.

224 *förirrad.* Originaluppl. har *förvirrad,* hvilket knappast ger någon mening. *Förirrad* öfverensstämmer däremot med S:s metafysik och terminologi; jfr t. ex. r. 87-89 i denna sång, där samma tanke uttryckes med bruk af samma ord *(irrar).*

241 *tryckt.* Originaluppl. har *tryggt.* Detta passar väl till fortsättningen *i den älskades famn,* men går icke hop med det därpå följande *till den älskades hjerta.*

77-90. *Andra Sången.*

391 Citationstecknet i radslutet fattas i originaluppl.

*

Motivet till *Wladimir den Store* är hämtadt från den s. k. Nestors *Ryska krönika*, hvilken ligger till grund för alla historiska skildringar af Wladimir. Flera detaljer visa, att Stagnelius icke hämtat sitt stoff uteslutande ur någon af de på hans tid vanliga historiska arbetena (såsom t. ex. N. G. Le Clerc's *Histoire de la Russie ancienne,* 1—3, Paris och Versailles 1783-1784 eller P.-Ch. Levesque's *Histoire de Russie,* 1—8, Hamburg 1800, eller Périns *Sammandrag af Rysslands historia,* öfvers., 1—2, Örebro 1810), utan att han studerat själfva Nestorskrönikan, som fanns tillgänglig icke blott i A. L. Schlözers ofullbordade öfversättning *(Russische Annalen,* 1—5, Göttingen 1802-1809), utan också i en komplett tolkning af J. B. Scherer, *Des heiligen Nestors älteste Jahrbücher der Russischen Geschichte,* Leipzig 1774, hvilken senare lägges till grund för här gjorda citat.

Nestor berättar, att Wladimir, som redan börjat intressera sig för kristendomen, år 6496 (= 988) belägrade en grekisk stad på Krim utan framgång. En förrädare i den belägrade staden uppmanade honom att afskära vattenledningen. »Då Wladimir hörde detta, såg han till himmelen och sade: 'om detta fullbordas, så låter jag döpa mig.' Och han lät strax fylla rören och leda bort vattnet. Invånarna försmäktade af törst, och gåfvo sig, och Wladimir drog med sitt följe in i staden. Och Wladimir sände bud till kejsarna Basilios och Constantin, och lät säga: 'Jag har eröfrat er berömda stad, men jag hör, att I hafven en syster, som är jungfru; om I icke gifven mig henne till äkta, så vill jag göra på samma sätt med Eder stad som med denna.' Då kejsarna hörde detta, blefvo de bedröfvade och svarade honom: 'Det anstår icke kristna att gifta sig med hedningar; men om du låter döpa dig, så kan du få henne, och du skall ärfva himmelriket och vara af vår tro; men om du icke vill, så kunna vi icke gifva dig vår syster.' Wladimir svarade till kejsarnas sändebud:

'Sägen era kejsare, att jag vill låta döpa mig, emedan jag redan har pröfvat er religion; den behagar mig, jag älskar er religion och er gudstjänst, hvarom mina sändebud underrättat mig.' Då kejsarna hörde detta, gladde de sig, och öfvertalade sin syster Anna att gifta sig med Wladimir, och skickade därpå bud till honom, och läto säga honom: 'Låt dig döpa, sedan skola vi skicka vår syster till dig.' Men Wladimir lät svara dem: 'Kommen själfve med eder syster, och döpen mig.' Och kejsarna samtyckte, och ville skicka sin syster med några förnäma och präster; men hon vägrade att begifva sig till hedningarna och sade: 'Jag vill hellre dö här.' Och hennes bröder sade till henne: 'Kanhända vill Gud omvända Ryssland genom dig, men du kommer att befria Grekland från ett förskräckligt krig. Vet du icke, huru mycket ondt ryssarna gjort grekerna? Och om du nu icke går, skola de göra detsamma mot oss.' Och med stor nöd öfvertalade de henne. Hon begaf sig alltså till skeppet, sedan hon med tårar omfamnat sina fränder och vänner, och gick till sjöss; och då hon kom till Cherson, kommo chersoniterna henne till mötes, välkomnade henne, ledsagade henne in i staden och förde henne till palatset.» — Gud hade fogat det så, att Wladimir led af en ögonsjukdom och var blind; men vid dopet fick han plötsligt sin syn igen. Wladimir blev ett mönster af fromhet, byggde kyrkor, döpte sitt folk, förhånade afgudarna och lefde efter Kristi lag. Han, som förut varit grym och hård, blef så mild, att han icke ens ville straffa röfvare, af fruktan att begå synd; biskoparna måste uppmana honom att icke skona de onda.
Dessa Nestorianska motiv har Stagnelius behandlat med stor frihet: själskampen hos Wladimir, de himmelska och infernaliska uppenbarelserna, stadens eröfring med stormande hand, den grekiska kejsardotterns förekomst i den eröfrade staden, episoden med Eudoxia, Wladimirs och Annas ömsesidiga kärlek, det ridderliga hemsändandet af den fångna, eremiten och hans spådom — alla dessa drag äro af Stagnelius tillagda.

65-76. *Första Sången.*

1 Att S. låter fullmånen gå upp öfver de *vestliga* klippornas topp är öfverraskande, i betraktande af hans grundliga, genom flera dikter vitsordade astronomiska insikter. Måhända föreligger ett skrif- eller tryckfel.

3 *Theodosias stad.* Nestor kallar staden Cherson; men i alla historiska arbeten finner man staden identifierad med Theodosia (Périn, a. a., s. 151: *Theodosie*; Levesque a. a., I: 125: *Théodosie).* Stället visar, att S. känt äfven andra källor än Nestorskrönikan.

7 *guldharpan.* Detta ord, som är så vanligt hos S. och äfven förekommer hos Ling (»och yngsta Barden gull-harpan tog», *Gylfe,* 1812, s. 1), har sin motsvarighet i franskt språkbruk; Sainte-Beuve talar i ett poem om *harpe d'or* (se Faguet, *La jeunesse de S.-B.,* s. 142). Måhända kallades de förgyllda instrumenten så. Jfr *gyllne harpan* i Afzelius' *Necken.* [Ofvanstående till komplettering af en not s. 30.]

8-10 Skildringen af Wladimir som en österländsk furste med ett rikt harem — jfr r. 20-23 — har sin motsvarighet i uppgifter, som finnas i Nestorskrönikan. Det heter: »Wladimir var betagen af vällust och af sinliga begär till kvinnokönet.» Bland hans hustrur uppräknas äfven en grekinna; vidare heter det: »Frillor hade han trehundra i Vischegrad, trehundra i Belgrad — — — och han var omåttlig i lustar, och man förde till honom gifta hustrur och jungfrur, ty han var kvinnokär liksom Salomo.»
19-28 Skildringen af Wladimirs missmod erinrar om S:s dikt *Verldsförakt*, I: 42, r. 5-16.
52 Raden är hämtad ur Ovidius' skildring af den gyllene åldern, *Metamorphoseon* I: 111.
53 *Volkofs försilfrade vågor.* Flodnamnet Volkov liksom stadsnamnen Pleskov och Isborsk i r. 54 återfinnas i Nestorskrönikan.
56 Att Bog kallas den gudomliga floden har en särskild anledning. Hos Levesque, Le Clerc och Périn finner man uppgiften, att Bog betyder Gud. »De äldre Slaver hafva gifvit detta namn åt en stor flod i Polen, hvilken de trodde vara vattnets Gud. De visade denna en utomordentlig dyrkan, och vidrörde aldrig dess vatten utan en helig vördnad.» (Périn, I: 26.)
57 Denna historiskt oriktiga sats motsvaras i Nestorskrönikan blott af uppgiften, att Wladimir år 6489 (981) fört krig mot polackerna och eröfrat Peremischel och ett par andra städer, »som ännu i dag lyda under Ryssland» (Scherer, a. a., s. 97).
58-60 Uppgifterna om Bjarmernas land och Jumalatemplets skatter stamma från de nordiska sagorna, särskildt Herrauds och Boses saga, hvilka samtliga återgifvits i J. Adlerbeths uppsats *Om Biarmaland, Iduna* IV.
65 *tulla* lämna som tull (skatt). *L.*
79 *förgudade* till gud förvandlade. *L.*
81-84 Wladimirs betraktelser öfver gudarnas lif erinra om S:s dikt *Hvilan*, I: 281-283, r. 1-4, 17-20.
87-89 Jfr S:s dikt *Ödet och Slumpen*, I: 211, r. 5-8.
97 Wladimirs känsla att vara förkastad har tydliga beröringspunkter med den stämning, som S. uttryckt i dikten *Till Förruttnelsen*, II: 15-16. Jfr äfven r. 119.
110-118 Denna skildring är — i likhet med de besläktade raderna 24-25 — sannolikt inspirerad ur Chateaubriands *Les Martyrs*, där det i slutet af tjugofjärde boken berättas om hur hemsökelsens ängel tränger in i kejsar Galerii palats under festen. Se härom Böök, *Stagnelius och Chateaubriand*, Samlaren 1909, s. 39-40.
146 *längre i* längre bort (uppe) i. *L.*
155 *festligt* högtidligt. *L.*
156-201 Wladimirs syn betecknar ett försök att i eposet införa den kristna änglavärlden, att utbyta det klassiska gudamaskineriet från Homeros och Virgilius mot ett bibliskt. S. har i hela *Wladimir den Store* försökt realisera en sådan plan; han har därvid varit beroende af Chateaubriand,

som i *Le génie du christianisme* uppmanat skalderna att begagna sig af »le merveilleux du christianisme» och i *Les Martyrs* exemplifierat sin teori. Hos S. smälta dessa intryck från Chateaubriand — hvilken i sin ordning gifvetvis måste betraktas som en lärjunge till Milton — samman med de direkta imitationerna från Homeros, hvars inflytande på *Les Martyrs* är omisskänligt trots de kristna dekorationerna. Den katolicerande riktning, som S:s fantasi fått genom studiet af Chateaubriand, röjer sig i sådana bilder som den af den heliga Cecilia (r. 152). Se för öfrigt Böök, *Stagnelius och Chateaubriand*, Samlaren 1909, s. 34-43.

186 Skildringen af den himmelska staden erinrar om bilden af *l'invisible Jérusalem* i tredje boken af *Les Martyrs*. Inom Swedenborgianismen spelade visionen af det Nya Jerusalem en stor roll. Jfr *Nya Jerusalem* i r. 272.

195-196 Jfr S:s dikt *Urania*, II: 52, r. 1-2.

199 För trång för andens begär är Jorden ... *L.*

206-209 Olgas uppenbarelse är på en gång i öfverensstämmelse med den klassiska epikens maskineri och den kristnade i Chateaubriands stil.

216 Olgas eller Helenas gestalt har S. hämtat ur Nestorskrönikan. Det berättas om henne, att hon under ett besök i Konstantinopel lät döpa sig; efter dopet sade patriarken till henne: »Välsignad är du bland ryska kvinnor, ty du älskar ljuset och har lämnat mörkret; Rysslands söner skola prisa dig salig, ända till sista ledet af din afkomma.» Det heter vidare: »Och han undervisade henne i kyrkolagarna, och bönerna, och fastorna, och barmhärtighetsverken, och kyskheten. Men hon stod med hufvudet sänkt mot jorden och sög i sig lärorna som en svamp vatten. — — Vid dopet fick hon namnet Helena.» Hennes son Sviatoslav ville icke låta döpa sig. »Men Olga älskade sin son och sade till honom: 'Guds vilja må ske; Gud må vara mitt släkte nådig i ryska riket, och må gifva det en längtan i hjärtat att vända sig till Gud, så som Gud har gifvit mig.' Och då hon sagt detta, bad hon för sin son och sina undersåtar dag och natt.» Efter sin död blef hon kallad helig. »Och hon var liksom en förelöperska för det kristna landet, som morgonstjärnan går före solen och morgonrodnaden före ljuset. Hon hade ett sådant sken som nattens måne; hon skimrade bland de otrogna människorna som en pärla i smutsen. — — — Hon var den första från Ryssland, som gick in i Guds rike, och Rysslands söner prisa henne såsom begynnerskan, emedan hon efter döden anropade Gud för Ryssland.»

S. har lånat flera drag ur Nestorskrönikan, och när han i r. 213-214 liknar Olga vid månen, är det en verbal anslutning; hela hennes roll som förbedjerska är tecknad efter den ryska källskriften. Men skildringen af Olga som nunna i cellen (r. 254-265) är fritt tillagd.

245 Jfr S:s dikt *Skuggan*, II: 313, r. 1-10, och *Se blomman! På smaragdegrunden*, II: 146, r. 61-66.

248 *himlaförvisande* som förvisade mig från himmeln, spärrade vägen för mig till himmeln. *L.*

285-293 Olgas spådom afser Rysslands storhet under tsar Alexander, som efter Napoleons fall under den heliga alliansens tid »väger i rättvis hand Nationernas öden».

299 När det säges om Olga, att hon försvann »som ett stjernfall», så erinrar det om ett ställe i Chateaubriands *Les Martyrs,* tjugoandra boken, där en ängel säges stiga ner till jorden »dans un éclair, comme ces étoiles qui se détachent du ciel». Men liknelsen är också homerisk: Athene ilar ner till jorden som en strålande och gnistrande stjärna, i Iliaden, fjärde sången, r. 75-77.

300-312 Denna skildring af Satans bedrägliga uppenbarelse i faderns gestalt har en tydlig motsvarighet i Chateaubriands *Les Martyrs,* där Satan sänder en demon till prokonsuln Hiéroclès; demonen iklär sig skepnaden af en augur, som varit prokonsulns vän, och uppmanar denne att utrota de kristne (början af fjortonde boken). På ett annat ställe i *Les Martyrs* (tjugotredje boken) ikläder sig Satan gestalten af en offerpräst. — Men detta maskineri har också sin motsvarighet hos Homeros, där t. ex. Zeus skickar Agamemnon en bedräglig dröm, iklädande sig Nestors gestalt (Iliaden, början af andra sången).

311 *diktade* förställda. *L.*

313-344 Denna lofsång öfver den förflutna hedniska tiden, med verop öfver den nalkande kristendomen, ansluter sig till den götiska poesien. Wladimirs fader erinrar både om *Den siste Skalden* och *Den siste Kämpen:* han hatar klosterklockornas klang (r. 339-341) liksom den senare, han älskar striden (r. 334-335) liksom båda. Hans harm öfver det nya dvärgasläktet (r. 320-322) erinrar om Tegnérs *Den gamle Hedningen:* den saknad efter naturgudomligheterna han uttalar (r. 325-330) är tydligen inspirerad ur Tegnérs dikt. Men äfven Tegnérs förebild, Schillers *Die Götter Griechenlands,* har varit present för S., när han diktade r. 318-338. I r. 343-344 ett ossianskt inslag.

325 *Lada.* Namnet på denna gudinna finnes icke i Nestorskrönikan; däremot omnämnes hon i Le Clercs *Histoire de Russie,* I: 193, där hon kallas »une Déesse qui présidoit aux plaisirs d'amour» och identifieras med Venus. I Périns *Sammandrag af Rysslands historia,* I: 29, kallas *Lado* eller *Lada* »kärlekens och nöjets gudinna»; i en not säges det, att man fortfarande på en viss dag sjunger visor till hennes ära, hvarvid »man pryder sig med blomsterkronor»; måhända anspelar S. härpå i r. 326, liksom i andra sången, r. 43-45.

327 *Peraun.* Denna gud omtalas flera gånger i Nestorskrönikan; efter sin omvändelse skymfade Wladimir gudens beläte. Scherer har i sin öfversättning formen *Perun* och inom parentes förklaringen *Jupiter.* Le Clerc kallar honom (I: 200) *Péroun,* hvilket ord han förklarar betyda

åskan. Périn skrifver (s. 30): »*Perun* eller *Perkun*, åskans Gud, och den största af Slavernas gudomligheter.»

330 *Woloss.* Denna gud omtalas flera gånger i Nestorskrönikan samman med Peraun och bär där epitetet kreaturens gud. Scherer har (s. 60 och 91) formen *Wolos*, Le Clerc skrifver (I: 190) bl. a. *Voloss* och kallar honom »Dieu protecteur des Troupeaux»; Périn (s. 32): »*Vòloss*, hjordarnes Gud».

351 *brådstörtar.* *brådstörta* och *brådstörta sig* voro hos S. och hans samtida vanliga verb. *L.*

355 Denna rad är en tydlig efterbildning af ett ställe i Chateaubriands *Les Martyrs* (slutet af 23:dje boken), där det berättas huru en ängel söfver den olycklige Démodocus: »Ce père infortuné s'agitoit, brûlant, sur sa couche; le messager divin étend son sceptre pacifique, et touche les paupières du vieillard: Démodocus tombe à l'instant dans un repos profond et délicieux.»

77-90. *Andra Sången.*

9-27 Wladimirs monolog, som uttrycker aningen om en öfversinnlig världs existens, har måhända en viss motsvarighet i Nestorskrönikan. Hans attityd af tvekan och ovisshet inför andeuppenbarelserna erinrar om den historiske Wladimirs villrådighet efter det de olika religionsbekännarne framställt sina läror för honom. Det heter i Nestorskrönikan, att han sammankallade sina bojarer och bl. a. yttrade om de grekiskt-kristna: »Och de tala väl för sig, och det är underligt att höra på dem, och man kan icke annat än höra dem med nöje; och de säga att det finnes en annan värld, som skall komma.» Man har som ett amplifieradt eko af dessa naiva ord i S:s dikt; jfr särskildt r. 16-20.

Den världsbild, som börjar afteckna sig för Wladimir, är den kristet-spiritualistiska, med gudomliga syner och uppenbarelser, med helgonens förböner — sådan den framställts poetiskt i Chateaubriands *Les Martyrs*. Men »le merveilleux du christianisme» får hos S. också en tydligt Swedenborgsk anstrykning: scener ur andevärlden ingripa i jordelifvet (r. 23-25); kärleken och hatet härska ännu på andra sidan grafven (r. 25), såsom S. framställer det i *Albert och Julia;* den jordiska tillvaron är, i enlighet med korrespondensläran, en motsvarighet till hvad som rör sig i andevärlden (r. 20-21).

46-49 Den här apostroferade guden är Sviatovid, hvilken icke omnämnes i Nestorskrönikan. Uppgifterna förskrifva sig från Le Clerc, I: 209-213, där äfven en bild af gudens beläte meddelas, eller från Levesque, I: 37-42. Hvad S. upptagit återfinnes hos Périn i följande form: »*Sviatovid*, det var sol- och krigsguden; dess förnämsta tempel var i Acron, på ön Rygen; dess bild var kolossalisk, med fyra ansigten, en sinnebild af de fyra årstiderna, som solen återför i sitt årliga lopp.» (I: 31). — Genom införandet af Rügen som ortsbestämning har S. ledts till att bland de ryska

gudomligheterna uppta den på denna ö dyrkade Hertha (r. 49), som enligt Tacitus hörde till germanernas gudar. Epitetet »grönmantlade» förskrifva sig sannolikt från Tegnérs *Herthas barn* (Iduna, III), där det heter »grönlockade Hertha», eftersom Hertha är Jorden.

61 Jfr Tegnérs *Karlarnas svärd brinner i handen. L.*

63 *stridens begär* stridslusten; jfr 36: 168. *L.*

82-83 Liknelsen är homerisk, liksom hela den följande stridsskildringen väsentligen är en efterbildning af stridsscenerna i Iliaden.

97 *Romaniens son.* Romanien är ett gammalt namn på det bysantinska kejsarriket.

100 *Den outsläckliga elden.* Om den roll, som den grekiska elden spelade under ryssarnas strider med grekerna, berättas i Nestorskrönikan, ehuru icke i samband med Wladimirs fälttåg (se t. ex. Scherer, s. 68).

113-114 Nestorskrönikan nämner icke några af Wladimirs män, hvarken på tal om belägringen eller i annat sammanhang. S. har sålunda fritt diktat alla de följande personerna, som han gifvit namn hämtade ur rysk historia, enligt hvad nedan i detalj påvisas.

115 *Juri* och *Wsevolod* äro namn på flera ryska regenter under århundradena närmast efter Wladimir; det senare namnet bäres dessutom af flera personer i Nestorskrönikan.

116 *Igor* är namnet på Ruriks son, omtalad i Nestorskrönikan; det bäres sedan af flera ryska regenter. Måhända finnes det en särskild anledning till att S. gifvit Igor en så framträdande roll. År 1800 hade för första gången publicerats det berömda Igor-kvädet, som vid denna tid väckte mycket uppseende, och hvars original brann upp i Moskva 1812. Igors härtåg tillhör en senare period (1185) än Wladimirs, men striden ägde rum icke långt från Krimska halfön. Ingenting häntyder på att S. känt innehållet i kvädet, men att Igor var namnet på en af Rysslands äldsta krigshjältar kan ju ha varit honom bekant.

125 *Oskold* är namnet på en af Ruriks bojarer, omtalad i Nestorskrönikan.

132-148 Den här inflätade hyllningen till det Romanovska härskarhuset är fullkomligt blottad på historiska anknytningspunkter. Hjälten Romanov, hans änka och son äro rena fantasiskapelser, troligen uppfunna af S. själf. Ätten föregaf sig på 1500-talet vara af preussisk härkomst, och denna uppgift var på S:s tid den vanliga (se t. ex. Périn, I: 85); den äldste kände anherren lefde på 1300-talet.

134 *balista* stenslunga, latinskt-grekiskt ord. *L.*

178-182. Liknelsen är, liksom så många andra och liksom hela stridsskildringen, af homerisk karaktär. Jfr t. ex. nedan r. 205-215.

183-199 Framställningen af Theodosias fall som ett led i den gudomliga världsordningen och af helgonens varma deltagande i den jordiska händelseutvecklingen erinrar om Chateaubriands *Les Martyrs*, där de himmelska på samma sätt glädja sig åt de blodiga offer, hvarigenom Guds frälsningsplan går i fullborden (slutet af tjugofjärde boken). Se härom

Böök, *Stagnelius och Chateaubriand*, Samlaren 1909, s. 38. — Betraktelsesättet har emellertid en viss motsvarighet i Nestorskrönikan. Wladimir förklarar nämligen, att om det lyckas honom eröfra staden, skall han låta sig döpa. I de historiska arbetena hänvisas ofta till en tradition (se t. ex. Périn, I: 150-151), enligt hvilken Wladimir belägrade den grekiska staden för att komma i besittning af präster och lärare.

214-215 *besegrade* pluralis! Konstruktion efter meningen. *L.*

219-227 Det homeriskt-virgilianska momentet i stridsskildringarna kommer till särskildt klart uttryck i jämförelsen med Poseidon, sådan han framstår »i Skaldernas dikt».

241-242 *med rosor Krönt om sitt gyldene doftande hår.* Jfr 99: 248 och anm. till 41: 23. *L.*

257 Det kan sättas i fråga, om icke *hon* är tryckfel för *han*; solens vagn måste enligt antik mytologi ha en manlig ledsven, och intresset för kvinlig skönhet synes också förutsätta ett manligt subjekt.

273 *förvekad* mildare; ordet förekommer enstaka på 1790-talet, sedan oftare hos S., Atterbom, Tegnér, Ling, Nicander o. a. *L.*

314 *Romaniens.* Jfr not till r. 97.

338 *Stack* broderade; jfr ty. *sticken.* *L.*

351 Den realistiska skildringen erinrar om ett ställe i Ovidius' *Metamorphoser* (III: 481-482), där Narcissus öfverlämnar sig åt sin förtviflan,

Och slår häftigt sitt bröst med händer, hvita som marmor,
Hvilket af slagens våld, matt rodnande, höjer sin liffärg.

366 *de kyska Mör.* Nya testamentets visa jungfrur tänkas ha varit klostrets skyddsgudinnor.

389 *mot den komna* mot mig, när jag kom(mit), latinsk syntax; jfr anm. till 11: 57, 35: 138, 42: 52. *L.*

394 *Rysligt allena.* Rysligt ej förstärkande *allena* utan med sin ursprungliga fulla innebörd; jfr anm. till 15: 206. *L.*

414 *nedrigt* lågsinnadt, oädelt. *L.*

91-104. *Tredje Sången.*

5 *kärliga* ömma, ljufva. *L.*

57 Jfr S:s sonnett *Olympens barn, Sol, Måne, stjernor, tagen,* I: 385, r. 13-14.

59 *Himmelens Brud och Dotter och Moder.* Jfr härmed *Maria* i *Liljor i Saron* (II: 280-282), med därtill hörande kommentar s. 250.

79 *Glissjön.* Jfr ett ställe i *Gunlög,* andra sången, r. 114, och kommentaren därtill.

89 *Dmitri* är en af S. fritt uppfunnen figur.

107-195 Episoden om eremiten Antonius och hans spådom utgör en tydlig motsvarighet till vissa scener i Chateaubriands *Les Martyrs.* Eudore blir (i elfte boken) öfverraskad af ett oväder under en resa, mottages af en gammal eremit i en grotta och får af honom höra en gudaingifven pro-

fetia om världens framtid och sin egen mission. Se härom närmare Böök, *Stagnelius och Chateaubriand*, Samlaren 1909, s. 41-42. — Den där uttalade meningen, att episoden skulle strida mot lokalfärgen i *Wladimir den Store*, är emellertid fullkomligt oriktig och beror på författarens dåvarande okunnighet om Nestorskrönikan. I denna berättas om de vid Kiev belägna grottklostrens uppkomst. En rysk man besökte som pilgrim de heliga munkarna på Athoshalfön, och blef af dem vigd till munk, hvarvid han fick namnet Antonius. »Och Antonius kom till Kiev, och gick från det ena klostret till det andra, och fann intet som behagade honom, och började vandra i öknarna och på bergen; och han kom till den kulle, där Hilarion gräft en håla; och han började lefva där, i det han bad till Gud, och dag efter dag åt torrt bröd och drack en smula vatten; och han gräfde sig en håla, där han hvarken gaf sig ro natt eller dag, utan beständigt arbetade, vakade och bad.» Människor besökte honom, kallade honom den store Antonius. »Antonius var berömd öfver hela Ryssland, och då Isjaslav [härskaren i Kiev] fick underrättelse om hans lif, kom han med hela sitt hof och begärde hans välsignelse och förbön, och den helige Antonius blef känd och aktad af alla.» — Den af S. diktade episoden ansluter sig sålunda nära till Nestorskrönikans anda, och eremitens namn återfinnes där.

160 Sophia-kyrkan i Novgorod, grundlagd 1045 af en Wladimir, finnes omnämd i Nestorskrönikan, i den omedelbara närheten af stället om den helige Antonius (Scherer, s. 128).

172-190 Denna del af Antonius' spådom, med sin entusiastiska hyllning åt tsar Alexander, anknyter dikten till den politiska situationen på S:s tid. Den heliga alliansen och tsar Alexander hade hyllats af Chateaubriand i broschyren *De Buonaparté et des Bourbons*, liksom i Geijers med *Wladimir den Store* samtidiga tal vid jubelfesten i Uppsala 1817; glorifikationen af Ryssland öfverensstämde med den af S. beundrade Karl Johans ryssvänliga politik.

235-237 Bilden af Eudoxias och Alexis' fortsatta kärlekslif efter döden har tydligt Swedenborgsk karaktär.

256 Härskarens rådslag med bojarerna är ett i Nestorskrönikan ständigt återkommande moment; Wladimir sammankallade t. ex. bojarerna för att rådslå om ett eventuellt antagande af kristendomen.

257-258 *Oleg* var enligt Nestorskrönikan namnet på en anförvant till Rurik, som vid dennes död öfvertog regeringen i stället för den minderårige Igor.

259 *Boris.* Namnet är vanligt i Nestorskrönikan; det bäres bl. a. af en son till Wladimir.

260-262 *Jaroslaf* är ett vanligt ryskt namn, förekommande i Nestorskrönikan. *Rognvald* är namnet på en furste, hvars dotter Wladimir äktade (Scherer har, s. 95, formen *Rogowolod,* Dalin i Svea Rikes historia, I: 543, *Ragwald). Dir* var enligt Nestorskrönikan en af Ruriks bojarer; han

nämnes ofta samman med *Oskold* (jfr andra sången, r. 125). Namnen *Konek* och *Mading* har det däremot icke lyckats återfinna.

280 Platonskt inslag.

281 Liknelsen om dufvan och örnen finnes, tillika med bilden af Libanons cedrar — jfr r. 275 — i S:s dikt *Oraklet* (II: 297-299); se särskildt r. 1-2, 17-20.

284-286 Den himmelska staden, som sänker sig till jorden, torde vara kyrkan eller församlingen, en symbol af idévärlden eller »änglahimmeln». Jfr S:s prosaiska not till dikten *Fången* (II: 280). Tankegången är Swedenborgsk.

306-311 Undret på himmelen erinrar om slutet på Chateaubriands *Les Martyrs,* då vid martyrernas död »une croix de lumière» uppenbarar sig i luften för det samlade folket. Äfven i Nestorskrönikan omtalas flera gånger järtecken på himlahvalfvet (Scherer, s. 124, 133).

332-334 Denna symboliska syn har tydligen till förebild ett ställe i A. W. Schlegels dikt *Der Bund der Kirche mit den Künsten,* hvars begynnelse S. öfversatt (II: 59-63); stället lyder i S:s öfversättning:

> Roms örn kom vild; nu kan han sig ej skilja
> Från det med blodig näf rördt kyssta kors.

353 Jfr r. 59 och noten därtill. Identifieringen af kärleken och Kristus återfinnes i S:s dikt *Trosbekännelse,* I: 49-50, r. 9.

393 *gemmer* ädelstenar, lat. *gemma.* *L.*

[MARIA.]

105-111. Hs, som har karaktären af ett första koncept, består af ett blad och ett ark, båda i oktav. Bladet, hvars andra sida är halfskrifven, omfattar r. 1-47; arket innehåller på de båda första sidorna r. 48-117 och på den tredje, icke fullskrifna sidan r. 118-138. Detta sista fragment är genom tomrum på såväl andra som tredje sidan skildt från det föregående.

1 *landtg[ård].* Ordet är i Hs outskrifvet på grund af bristande utrymme.

5 ä fr *Kysste barnet hvar gryende dag ur dvalan och söfde.* Ordet *och* är struket vid omarbetningen och sedan af förbiseende icke ersatt; det har här supplerats såsom oumbärligt.

6 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

7 *ljus* i radens fortsättning efter ett struket *glans.*

10 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

11 *Och lik daggens kristall* ä fr *Lik den kristalliska dagg,* där *Lik* följde i radens fortsättning efter ett struket *Och.*

13 *Knappt.* Hs har *Knapp.*

15 *Då* inskrifvet i ett oläsligt ord.
dess ä fr *sin*

17 *Storm.* Hs har urspr. haft *Stormen,* men de båda sista bokstäfverna äro öfverstrukna, troligen afsiktligt (men möjligen genom en ofrivillig bläckfläck).

18 *klockan.* Hs har *klocka.*

20 Punkten efter *dottren* fattas i Hs, trots den därpå följande nya meningen med stor begynnelsebokstaf.

22 *tyst* ä fr *runno*

23 ä fr *Ned ur den skönas blick, utföre dess blomstrande [kinder]*

24 Kommat i radslutet saknas i Hs.

30 *gyllne.* Ordet nästan utplånadt från papperet genom hopknyckling och skrapning; äfven de angränsande orden illa medfarna.

retande. Andra bokstafven har urspr. varit ett *y*, troligen på grund af ett mekaniskt skriffel.

31 Den nuvarande raden i fortsättningen efter en struken begynnelse *Nu sin villa hon*

känner. Ordet är skrifvet med så mikroskopisk och samtidigt suddig stil, att det är så godt som oläsligt; det är alltså snarare en konjektur. Det samma gäller, fast i något mindre grad, om *gråter.*

32 Punkten i radslutet osäker i Hs.

34 *mot* ä fr *af*

Punkten i radslutet fattas i Hs.

37 Semikolonet fattas i Hs.

38 *Opp.* O:et inskrifvet i ett *M*[ot].

39 *blomstergestalt.* Möjligen bör den andra stafvelsen uppfattas som struken och alltså läsas *blomgestalt.*

40 *förgår.* Hs har *förgå.*

41 *dig dölja* ä fr *förborga*

42 ä fr *Undan den skändande flärdens blick.* Hs har *fördärfvet* istf *fördärfvets.*

skändande. Hs har *skänkande.* Eichhorns konjektur *stinkande* är ur bokstafssynpunkt osannolik och ger sämre mening.

Kommat efter *blick* fattas i Hs.

43 Tankstrecket har i Hs närmast formen af en punkt.

45 *en* ä fr *den.*

56 *[borg].* Hs har *med* omedelbart efter *olympiska.* Det uteglömda ordet är säkerligen *borg,* då uttrycket *Petters olympiska borg* blir en slags poetisk omskrifning af *Sankt Petersburg.*

57 *Dubbelarmade.* Det sista a:et oläsligt på grund af det blekta och genom skrynkling utplånade bläcket. Någon annan tolkning är dock knappast möjlig.

59 *hänsmältande.* Ordet svårläsligt; stafvelsen *hän* tydligen ä fr *för,* och andra stafvelsen otydlig genom ändringar. Äfven läsningen *hänsmäktande* är möjlig.

62 *gröna* i radens fortsättning efter ett struket oläsligt ord.

63 *Skugga, där* ä fr *fägring och.* Kommat efter *skugga* osäkert i Hs.

64 *Då* ä fr *Men*

fader. Möjligen *Fader.*

67 *åldriga.* Möjligen *åldrige.*
68 *majblomster kring ängarne* ä fr *af sippor ängarne*
69 *sorgsna* ä fr *gröna*
björkarna. Möjligen *björkarne*
70 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
71 Kommat efter *kom* osäkert i Hs.
Hs har *var* efter *ditt,* hvilket senare ord tyckes ä fr *din.* Sannolikt är det uteglömda ordet *bröst.*
72 *till ände* inskrifvet i nu oläsliga ord.
73 Öfver *den tid, som* finnas ett par oläsliga ord, möjligen afsedda som ändring. Ordet *jag* är tillagdt öfver raden.
74 Hs har efter *dig* snarare frågetecken än semikolon.
Kommat efter *teg* osäkert i Hs.
75 *bemängdt.* Hs har *bemängt.*
Kommat efter *blod* fattas i Hs.
då rodnade hastigt ä fr *men bleknade åter*
76 Kommat efter *kind* osäkert i Hs.
77 *hemskt.* Hs har *hemst.*
79 Kommat efter *likväl* fattas i Hs.
fortfor i radens fortsättning efter de strukna, på mekaniskt skriffel beroende orden *och om han det märkte lugna.* De två sista bokstäfverna utgöra i Hs blott ett odechiffrerbart streck, på grund af bristande plats.
80 *flickans.* Möjligen *Flickans.*
83 *böljors.* Möjligen *böljans.*
84 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
85 *kornet.* Lika möjlig vore läsningen *hornet;* Eichhorns *kärnet* är omöjlig.
88 *vinna.* Ordet så godt som oläsligt, och här snarare gissadt.
90 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
94 *solhärdade.* Snarare så än *solhärjade.*
95 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
verlden. Hs har *verldens,* hvilken genitiv sammanhängde med den urspr. lydelsen af följande rad.
96 ä fr *Nattliga öckenrymd var jagadt af villor* [*och afgrund*?]. De två sista orden äro oläsliga.
98 *nattliga* ä fr *heliga*
100 *heliga.* Första stafvelsen inskrifven i nu oläsliga bokstäfver.
103 *kärlek* i radens fortsättning efter ett struket *ljus*
Hs har *förtära* efter *sitt.* Det uteglömda ordet är säkerligen *lif.*
105 *himmelska* ä fr *eviga*
106 ä fr *att den skönaste lycka där njuta.* Ordet *där* är struket, och siffran 2 öfver *den* och 3 öfver *skönaste* ange, att den här följda ordningen åsyftats.
108 *du* ä fr *dig*
109 *själen* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *hjert*[*at*].

håller. De sista bokstäfverna outskrifna på grund af bristande utrymme

110 *fast*. Möjligen *fatt*.

111 *liljeskön*. Ordet är oläsligt; gissningen *liljeskön* har ungefär lika mycket för sig som *dufvoskön*, hvilket ur innehållssynpunkt är sämre. Tidigare editioner ha läst *dygdig*, hvilket är alldeles omöjligt, så när som på att första bokstafven osöktast läses som ett *d*.

114 Punkten i radslutet osäker i Hs.

115 *Därför*. Möjligen *Därföre*.

116 Hs har *att till klostret mig följa*, men ett par otydliga tecken, möjligen siffror, öfver *till klostret* ange troligen den ändring i ordningen som här företagits och som betingas af följande rad. I öfverensstämmelse därmed har *klostret* här ändrats till *klostrets*.

119 *Fadren* efter ett korsadt, oläsligt ord.

120 *darrade*. Hs har *darrande*. För att kunna bevara denna form ha tidigare editorer läst *nu* istf *men*. Ordet *men* är emellertid säkert, och då en felskrifning af detta ord är mindre sannolik, synes det naturligare att antaga *darrande* som skriffel för *darrade*.

124 *Ganges'*. Hs har *Gange's*, hvilket sannolikt är en mekanisk felplacering af tecknet.

127 *sirligt* i radens fortsättning efter ett struket, oläsligt ord [*lifligt*? *ljufligt*?].

blommande. Hs har i stället för två *m* förkortningen $\bar{m}$.

129 *violer* ä fr *rosor*

nyss tillagdt öfver raden.

130 *chor*. Ordet tillagdt öfver raden, men så godt som oläsligt.

Öfver *ledde* är ordet *förgäfves* tillagdt; det har tydligen varit afsedt för en underlåten omarbetning af radens senare del, och har skolat korrespondera med *fåfängt* i r. 127.

131 *bålet*. De två sista bokstäfverna ytterst otydliga i papperets kant.

*

2-3 *Volkofs Fogelomsväfvade sjö*. Volkov är icke en sjö, utan en flod, som förbinder Ladoga och Ilmen. Det homeriska epitetet visar, att den antika traditionen gjort sig gällande äfven vid behandlingen af det moderna ämnet.

10 *härmande* speglande. *L*.

27 *larfven* masken. *L*.

29-39 Bilden af själen i fängelset, så vanlig i *Liljor i Saron*. Jfr särskildt *Samtal* (II: 320-323), där (r. 80) den Swedenborgskt färgade termen *den högre Naturen* likaledes förekommer. (I r. 79 *azuren* svarande mot *azurerne* här, r. 34). — Den högre naturens uppspirande i blomstergestalt är temat för flera af S:s *Vårsånger;* jfr särskildt II: 303, r. 17-24.

30 Trodde länge, att det var ...; latinsk syntax; jfr nedan r. 45-46. *L*.

34 *skiljt* är supinum jämställdt med *betänkt; lyft* åter particip. *L.*
38 *saffirglänsande.* Accentueringen väl framkallad af sammansättningen. Den med S. samtida lexikografen Westé angifver blott acc. saphir. *L.*
39 *Stundligt* hvarje timma, stund. *L.*
42-43 [lik]som högt öfver dalens Nattliga stormar månan [döljer sig] i moln. *L.*
56-57 *Bältens Dubbelarmade svall.* Bälten är det gamla namnet på Östersjön (Mare balticum); de båda armarna synas vara Finska viken och Bottniska hafvet.
57-58 *de ädle Varegers Vikingsberyktade skär* är den svenska skärgården.
81-86 Jfr S:s dikt *Dalen* (II: 65-68), r. 17-24, 41-44.
94 *solhärdade kopparns.* Latinism.

BLENDA.

Ingen Hs finnes bevarad. Texten är ett kritiskt aftryck efter första upplagan af S:s skrifter (Stockholm 1824), I, s. 93-166; om gjorda rättelser se nedan. Något försök att rekonstruera S:s stafsätt, när afvikelser därifrån kunna förmodas, har icke gjorts.

115-128. *Första Sången.*

17 *våra.* Första uppl. har *vära,* hvilket är tryckfel.
40 *sjöd.* Första uppl. har *ljöd.* Ordet är osannolikt, särskildt i förbindelse med bestämningen *vid strängars muntra klang.* Jfr andra sången r. 55-56, där ordet *sjuda* användes på fullt analogt sätt.
48 Punkten i radslutet fattas i första uppl.
120 *gladdes.* Första uppl. har *glades.*
162 *sjöng.* Första uppl. har *siöng,* hvilket förmodligen är tryckfel.
194 *slafvisk.* Första uppl. har *slavisk,* uppenbarligen tryckfel.
242 *re'n.* Första uppl. har *r'en.*
253 Citationstecknet före *qväf* saknas i första uppl.
284 Första uppl. saknar skiljetecken i radslutet. Detta är säkerligen oafsiktligt, men då tryckfelet sannolikt beror på den för S. karaktäristiska interpunktionen i Hs, har här ingen ändring gjorts.
327 Första uppl. har punkt i radslutet.
328 *fritt.* Första uppl. har *fridt.*

129-142. *Andra Sången.*

2 *från.* Första uppl. har *frå.* Då denna form är sällsynt hos S. och i prepositionell användning okänd, har n:ets bortfallande betraktats som tryckfel.
8 Punkten i radslutet fattas i första uppl.
37 Första uppl. har intet citationstecken framför *Såå,* men i stället ett sådant framför *hvarifrån.*
39, 40 } Citationstecknen i radsluten fattas i första uppl.

108 *granna.* Första uppl. har *grymma,* hvilket icke ger någon mening.
154 *ambraångor.* Första uppl. har *anbraångor.*
176 *Se! luften stilla är.* Första uppl. har *än* istf *är.* Detta *än* är osannolikt af två skäl: för det första är konstruktionen tvungen och stridande mot S:s stil, för det andra är betydelsen sakligt anfäktbar, då den tidiga morgonstunden brukar vara mindre stilla än de senare timmarna. S. har också i föregående strof talat om »vindens anda», och Olof säger i r. 175, att faran för förkylning *nu* är borta. Eichhorn har i 1868 års upplaga gjort den ur saklig synpunkt tillfredsställande konjekturen: *Se, luften stillad är;* det torde emellertid vara tillräckligt med ändringen af det sista ordet
184 Punkten i radslutet fattas i första uppl.
203 *fägrings rätt.* Första uppl. har *fägringsrätt.*
205 Första uppl. har ett komma efter *bröst.*
219 Första uppl. har ett komma i radslutet.
231 *Sagdt.* Första uppl. har *Sagt.*
236 Första uppl. har punkt istf komma i radslutet.
239 Första uppl. har punkt i radslutet.

143-161. *Tredje Sången.*

16 Första uppl. saknar komma efter *siktade,* hvilket här följts; jfr anmärkning till Första sången, r. 284.
77 Citationstecknet i radbegynnelsen fattas i första uppl.
150 *himmelrikes.* Så första uppl. Möjligen tryckfel för *himmelrikets.*
197 *fiskarne.* Första uppl. har *fiskaren.*
214 Första uppl. har komma efter *hann.*
255 Första uppl. har punkt i radslutet.
258 *bleka.* Första uppl. har *blicka.*
312 Citationstecknet i radslutet fattas i första uppl.
319 *ändat.* Första uppl. har *ändadt,* hvilket naturligast förklaras som tryck- eller skriffel.
400 Citationstecknet i radslutet fattas i första uppl.
408 *hon.* Första uppl. har *han.*

162-179. *Fjerde Sången.*

33 Första uppl. har punkt i radslutet.
48 Punkten i radslutet fattas i första uppl.
70 *matt i synen.* Första uppl. har *midt i synen,* hvilket är meningslöst. Den gjorda konjekturen svarar mot fortsättningen: *böd farväl åt Sol och dag.*
79 *svänger.* Första uppl. har *svängde.* Både denna och följande strof ha emellertid konsekvent presens historicum, och imperfektet här verkar alltför störande för att kunna antagas vara stagnelianskt.
164 Första uppl. saknar komma efter *svettades,* hvilket här följts; jfr anmärkning till Tredje sången, r. 16.
232 Citationstecknet i radslutet fattas i första uppl.
244 Jfr anmärkning till r. 164 och till r. 16 i Tredje sången.

335 *tystnar.* Första uppl. har *tystna.*
350 *Har.* Första uppl. har *ha.*
365 Jfr ofvan till r. 164.

180-200. *Femte Sången.*

89 Citationstecknet i radbegynnelsen fattas i första uppl.
100 Citationstecknet i radslutet fattas i första uppl.
123 Citationstecknet i radbegynnelsen fattas i första uppl.
196 *böljar.* Första uppl. har *böljor.*
240 Citationstecknet i radslutet fattas i första uppl.
253 Interpunktionen efter första uppl.; jfr anmärkning till Första sången, r. 284.
268 Interpunktionen efter första uppl.; jfr föregående anmärkning.
279 *skådeban.* Första uppl. har *skådebarn.*
288 Citationstecknet i radslutet fattas i första uppl.
297 Interpunktionen efter första uppl.; jfr ofvan.
357 *ditt.* Första uppl. har *dit.*
472 Första uppl. har *det olycksbud, som Läsaren redan känner.* Af metriska skäl måste en stafvelse utgå; lättast sker det genom konjekturen *Läsarn.*

*

Till grund för dikten ligger den småländska folksägnen, som Stagnelius sannolikt hört muntligen berättas. Återgifven i tryck fanns den på hans tid dels i åtskilliga skillingtryck (*Kort men tydelig Relation om det, under Giötha Konungen Alles regieringstid Anno Christi 395 Amasoniske Uttoget emot de Danske å Bråvalla Hed,* Wexiö 1757, hvilken uppger sig vara tredje upplagan och åtföljdes af flera andra, en med samma titel, Sthlm hos Lars Wennberg 1775, två med titeln *Det Svenska Fruntimrets uråldrige Beröm,* Falun hos P. O. Axmar 1790 och Carlskrona, Amiralitetstryckeriet 1795), dels i Rogberg-Ruda, *Historisk beskrifning om Småland,* Carlskrona 1770, s. 370-371, dels i David Aspelins *Anteckningar om Wärends härad,* 1*, 1810. För att bedöma S:s förhållande till den muntliga traditionen har man till jämförelsepunkter, utom de förutnämnda skrifterna, Petter Rudbecks framställning af sagan, förskrifvande sig från slutet af sextonhundratalet, men tryckt först 1843 i Richard Dybecks *Runa* (häfte 4), och de sägnvarianter, som P. Wieselgren refererar i *Ny Smålands Beskrifning,* IV: 282-289. Hvad Stagnelius öfvertagit från folksägnerna synes vara följande:

1) Namnet på den småländske konungen Alle, under hvars frånvaro danskarnas infall skall ha ägt rum.

2) Uppgiften att Blenda samlade en stor mängd kvinnor, slog läger med dem och tillställde ett stort gästabud, dit danskarna inbjödos.

3) Namnet på den danske kungen Olof och uppgiften, att han valt Blenda till sin utkorade vid gästabudet.

4) Berättelsen om att Värendskvinnorna, med Blenda till föredöme, mördat

sina danska friare vid gästabudet, efter att ha plägat dem med mat och söft dem med dryck.

Allt det öfriga är fritt tilldiktat af S. Den kronologiska bestämningen till tiden för Sven Grades infall i Småland under konung Sverkers regering (på 1150-talet) förskrifver sig från Lagerbring; Dalin, som eljest så ofta är S:s källa, förlägger Blenda-episoden till Erik Glippings fälttåg på 1270-talet.

Med de småländska folksägnerna ha i S:s fantasi förenat sig tvenne olika motiv. För det första de bibliska reminiscenserna af Judits mord på Holofernes och af Debora; S. hade diktat *Deboras Segersång* (II: 123), där han särskildt dröjer vid hur Jael i sitt tält mördade Sisera (r. 74-80). Att denna bibliska värld varit present för S. visas af abbedissans maning till Blenda (fjärde sången, r. 251-252):

> Gack, o min Dotter, gack och blif
> En annan Judith och Debora.

För det andra intrycken från Schillers *Die Jungfrau von Orléans* (påpekadt i J. B. Simonssons *E. J. Stagnelius*, s. 202). Blendas dröm (tredje sången, stroferna 12-14) är tydligt influerad af prologen till Schillers skådespel; och hjälmen som symbol på jungfruns mission spelar samma roll hos Schiller, som dolken hos S. (tredje sången, stroferna 23-27).

115-128. *Första Sången.*

5-8 Skildringen af Alles svårmod är en flyktig replik af den bild af Wladimirs förtviflan, som inleder *Wladimir den Store.* Jfr särskildt första sången, r. 16, 24, 26, 31-34.

33-40 Denna strof bildar en motsvarighet till en skildring i *Sång till Qvinnorna i Norden,* r. 233-240 (II, s. 11).

49-56 Kung Alles veklagan öfver den förvekligade nutiden rymmer ett eko af den götiska poesiens patos; jfr äfven strof 9, där den Tegnérska klangen är särskildt tydlig i r. 68.

76 S. låter kung Alle och hans män bege sig på korståg till Liffland. Den vanliga traditionen är, att Alle hjälpte kungen i Västergötland att strida mot Norge (så Rudbeck). Men Aspelin och Wieselgren ha också känt en sägn, enligt hvilken kungen med sina män var »i öster på ledungsfärd». (Wieselgren, s. 283; Aspelin, s. 7.)

Ett trolöst släkte ett otroget (hedniskt) folk. *L.*

89 *kämpavrede* ej: 'vrede bland kämparna' utan 'jättevrede', 'oerhörd förbittring'. I denna förstärkande användning har äfven danskan ordet: *kæmpeskib* o. d. *L.*

102 *Werlands smedja.* Enligt Wieselgren låg i närheten af Allatorp, kung Alles borg, vid Tofta sjö »den konsterfarne smeden Werlands smedja» (a. a. s. 283).

108 *tårar välde i dess blick* tårar sipprade fram, fyllde hennes ögon; jfr 120: 124-125. *L.*

111 *För lian* i stället för lien. Vid många »svaga» mask. subst. konkurrerade på Stagnelii tid former på *e* och *a* (liksom delvis ännu, ex. *timme: timma, släde: släda*). S. föredrager i många fall *a*-formen som sedan kommit ur bruk: *båga*(*n*), *måna*(*n*), o. a. En samtida grammatiker, Moberg, skrifver: »Ändelsen på *a* i singular. af några ord förekommer i allvarsam och vitter stil, i synnerhet då de tillika tagas i metaforisk bemärkelse, men de på *e* i lägre skrift och i umgängestalet.» *L.*

139 *klena* späda. *L.*

155 *förbund* lag. *L.*

184 *det bort* där borta; jfr 10: 28. *L.*

187 *slutas* upphöra. *L.*

204 *förtror* (anförtror) ägnar. *L.*

217-220 Dessa rader utgöra en flyktig replik af *Maria*, ingående i *Liljor i Saron* (II: 280-282).

285-304 Alfs tal är en variation af motiven i *Sång till Qvinnorna i Norden;* jfr särskildt r. 161-168, 209-232, där redan Blendas namn förekommer.

129-142. *Andra Sången.*

3 *döljde.* Formen täflade på Stagnelii tid med *dolde. L.*

57-72 Det har tydligen varit S:s mening att beskrifva Värendsdräkten, ehuru han icke synes ha haft exakta kunskaper om denna. En folkdräkt föresväfvar honom i hvarje fall; se särskildt r. 64 och 69-71.

100 *böja* beveka. *L.*

108 *flödde.* Denna form konkurrerar på 1700-talet och på Stagnelii tid starkt med *flödade,* nyttjas f. ö. äfven i långt senare litteratur, t. ex. af Topelius. *L.*

137-144 Strofen utgör en flyktig replik af den naturmytologiska fantasin *Hymn till Vattnet;* jfr särskildt r. 59-71, 87-88 (II: 109-112).

176 *värma;* jfr anm. till 119: 111. *L.*

241 *qvädde.* Denna form växlar på Stagnelii tid med *qvad. L.*

248-249 Jfr *Gunlög*, första sången, r. 144.

296 *ordres* den franska pluralformen nyttjades på Stagnelii tid jämte en svensk: *order. L.*

143-161. *Tredje Sången.*

51-56 Jfr »*Kom, sköna Flicka!*» (I: 303), r. 1-12.

59-64 Skildringen ansluter sig till den gamla allmogeseden, att brudgummen infinner sig i bröllopshuset till häst, omgifven af brudsvennerna (Hyltén-Cavallius).

89-110 Hela denna dröm, där Blenda ser sig själf som en herdinna, är, enligt hvad ofvan anmärkts, tydligt influerad af prologen till Schillers *Die Jungfrau von Orléans.* Hos Schiller har herdeflickan besegrat en varg; därifrån har S. tydligen fått uppslaget till den symboliska drömmen. Svärdet, som Blenda får mottaga i drömmen, har äfven sin motsvarighet hos

Schiller. Johanna skildrar (akt I, scen 10) en af sina uppenbarelser på följande sätt:

> Und einsmals, als ich eine lange Nacht
> In frommer Andacht unter diesem Baum
> Gesessen und dem Schlafe widerstand,
> Da trat die Heilige zu mir, ein Schwert
> Und Fahne tragend, aber sonst wie ich
> Als Schäferin gekleidet, und sie sprach zu mir:
> »Ich bin's. Steh auf, Johanna. Lass die Herde.
> Dich ruft der Herr zu einem anderen Geschäft!
> Nimm diese Fahne! Dieses Schwert umgürte dir!
> Damit vertilge meines Volkes Feinde.

139 *flygtig* som ej länge håller stånd, svag, bräcklig. *L.*

142 *Blott* om blott. *L.*

209 *fälde* lät falla, släppte. *L.*

251-252 jfr i Schillers *Die Jungfrau von Orléans* (prologen, scen 4):

> Lebt wohl, Ihr Berge, ihr geliebten Triften,
> Ihr traulich stillen Täler, lebet wohl!
> — — — — — — — — —
> Ihr Wiesen, die ich wässerte, Ihr Bäume,
> Die ich gepflanzet, grünet fröhlich fort!

279-280 I dessa rader skymtar den pythagoreiska världsbilden, enligt hvilken den oföränderliga stjärnhimmelen var det fullkomliga, världen »under månen» åter det ofullkomliga på grund af sina förändringar och sin oro. Lifvet i idén, eller som här, i religionen, föreställes lyfta själen öfver den sublunariska naturens växlingar. Jfr dikten *Till Månen* (II: 147-149) och kommentaren därtill (s. 186). R. 53-54 lyda där:

> Mellan nedan och ny
> Skiftar vår lycka.

295 *guldet blott gör tusen plåtars värde* bara (redan) guldet är värdt tusen plåtar. *L.*

323 *i menlösa begär* i oskyldig längtan. *L.*

345-352 Den typiska klosterpoesin, utmålad bl. a. af Tegnér i *Klosterruinerna*, som trycktes 1820 i *Iduna*, häfte 8.

162-179. *Fjerde Sången.*

165-224 Faderns skugga, som uppenbarar sig för Blenda och ropar på hämnd, erinrar om spökscenen i *Hamlet*. Denna scen hade efterbildats bl. a. af Ling i sorgespelet *Agne* (1812), som säkerligen varit S. bekant. Där uppenbarar sig Frostes skugga för dottern Skjalf, som är förmäld med hans baneman, och talar (akt IV, scen 5):

> Haf tack, o dotter! — hämnas, hämnas!
> då får min aska ro och hvila.

170 *skyddare*. Tillfällig bildning. *L.*

178 *slagtningsfältet.* Ordet förekommer äfven hos Kellgren, Wallin, Elgström. *L.*
208 *lycka* sluta. *L.*
221 *Sväll* låt svälla, fyll; jfr *den stolthet, som fordom Svällde min barm* 72: 233. *L.*
267-280 Blendas fana för tanken till Johannas fana i *Die Jungfrau von Orléans;* det heter där (akt I, scen 10):

Und eine weisse Fahne lass mich tragen,
Mit einem Saum von Purpur eingefasst.
Auf dieser Fahne sei die Himmelskönigin
Zu sehen mit dem schönen Jesusknaben,
Die über einer Erdenkugel schwebt,
Denn also zeigte mir's die heil'ge Mutter.

290 *Riddarinnor* ryttarinnor. *L.*
309 *kraslig* skröplig, illa medfaren. *L.*
311-312 En liknande skildring af flyttgods i oreda i *Knibergs Ölandsfärd* (II: 233-236), r. 52-55.
368 Hvad är döden i jämförelse med de andra faror som hota oss? *L.*
411 *förlängde* försinkade. *L.*

180-200. *Femte Sången.*

19 *lifliga.* Ordet användes i samtida språk särskildt om hy och färger, säkerligen under inflytande af det tyska *lieblich. L.*
32 *klunkade sin bägare i botten.* Verbets konstruktion, som det tycks, eljest ej bruklig. *L.*
50 Klädd i en silfverbroderad, ljusröd mantel. *L.*
96 *lättretliga* lättantändliga. *L.*
97 *din hugkomst* minnet af dig. *L.*
170 *svinga* fladdra, intransitivt. *L.*
178 *Högtidligt klädda* klädda till fest. *L.*
261 *Sirii dagar* är rötmånaden, hvilken kännetecknas af Sirius' tidiga uppgång på fästet.
343-344 Här är likheten med Judits bok påtaglig. Det heter (13 kap., vers 9-10), att Judit fattade Holofernes i håret och högg honom två gånger i halsen med all makt. Ett motstycke till afskärandet af Holofernes' hufvud och triumfen i Bethulien har man i r. 402-403.
418 Till och med i handen på oskulden trycker det brottets verktyg. *L.*
424-445 Skildringen af Blendas förtviflan efter uppfylld mission, af hennes längtan tillbaka till det förlorade barndomsparadiset erinrar om Johannas — på ett annat sätt motiverade — förvirring i *Die Jungfrau von Orléans.* Jfr t. ex. (akt IV, scen 1):

Schuldlos trieb ich meine Lämmer
Auf des stillen Berges Höh.
Doch du rissest mich ins Leben,

In den stolzen Fürstensaal,
Mich der Schuld dahinzugeben,
Ach! es war nicht meine Wahl!

Eller Johannas monolog (akt IV, scen 9):

Ich kann nicht bleiben — Geister jagen mich,
Wie Donner schallen mir der Orgel Töne,
Des Doms Gewölbe stürzen auf mich ein —
Des freien Himmels Weite muss ich suchen!

462 Här framskymtar det från Plotinos och nyplatonici hämtade gudsbegreppet, som så ofta framställes hos S. Jfr t. ex. *Andehviskning* (II: 129-132), r. 45 och kommentar därtill.

DRAMATISKA DIKTER I.

[LES COURSES DE TEMPÉ.]

205-207. Hs utgör ett kvartark, beskrifvet på de tre första sidorna. Troligen utgör det fortsättning på föregående, nu förlorade ark. Öfversättningen har tydligen lämnats ofullbordad.

21 *varit* i radens fortsättning efter ett struket *sett*
36 *Åt* inskrifvet i ett oläsligt ord.
37 *Farväl. Tänk* ä fr *Farväl, och tänk*
64 *sätter* i radens fortsättning efter ett struket *har*

*

Originalet är på vers. Öfversättningen är trogen och korrekt.

[ERÖFRINGEN AF CEUTA.]

Hs tillhör lektor E. Schiött och består af ett kvarthäfte på 24 blad. De fem sista bladen äro trasiga i innerkanten, och redan det näst sista bjuder därför endast en ofullständig text (jfr nedan anmärkningarna till akt III, r. 185-188, 206-210). Det sista bladet är söndernött och består af inkompletta fragment (jfr nedan anmärkningarna till akt III, r. 220-231). Dessa mindre luckor ha fyllts med hjälp af Hammarskölds tryck i första upplagan af S:s samlade skrifter (del 2, Sthlm 1825), till grund för hvilket legat en tämligen inkorrekt afskrift. Äfven styckets titel och personförteckning äro hämtade därifrån; den förra var traditionellt bevarad inom S:s familj, den senare kan vara uppgjord af Hammarsköld. — Då inga förändringar gjorts i det från 1:sta upplagan hämtade, har t. ex. titelbladet *acter,* under det att S:s text stafvar *akten.* — Afvikelser från tryck eller Hs antecknas nedan.

Personförteckningen.

Kommat efter *Garzul* fattas i 1:sta uppl.

211-225. *Första Akten.*

31 *[man]*. Ordet är i Hs uteglömdt.
58 *densamme.* Möjligen *den samme.*
65 *föräldrar.* Möjligen stor begynnelsebokstaf.
99 *Ja.* Så Hs otvetydigt. Möjligen skriffel; men å andra sidan tyckes detta tre gånger återkommande *ja* vara beräknadt.
161 *bringar* efter ett struket *med*, troligen första stafvelsen i *medför.*
162 *Laura.* Namnet under ett struket *Barbarossa.*
186 *Vakt.* Ordet senare tillagdt med afvikande piktur.
197 *vederfående* i radens fortsättning efter ett ofullbordadt *undf*[aende].
198 *och* tillagdt ofvan raden.
Punkten i radslutet fattas i Hs.
218 *Innan.* Före detta ord har Hs ett parentestecken, såkerligen ditsatt af misstag på grund af den straxt efter följande parentesen.
220 *antagit.* Hs har *antagit ha antagit.*
223 *Barbarossa* efter ett struket *Laura.*
236 Parentesen efter *vakten* fattas i Hs.
242 *Frigif.* Hs har *frigif* efter tydlig punkt.
Punkten efter *Alonzo* liknar i Hs ett tankstreck.
264 *dessa* i radens fortsättning efter ett struket *ditt.*
265 *Du* tillagdt ofvan raden.
370 *I.* Hs har *i.*
375 Punkten i radslutet osäker i Hs.

226-235. *Andra Akten.*

3 Raden är i Hs understruken.
72 *dig* ä fr *mig*
87 *4:de.* Hs har *5:te.*
89 *palatset.* Härefter i Hs ännu ett, sedan öfverkorsadt, *palatset.*
91 *öppen* ä fr *öppet*
110 *Därefter.* Hs har *därefter,* trots föregående punkt.
149 *brölloppets* inskrifvet i ett ofullbordadt *Kär*[lekens]
165 *Du* ä fr *ni*
173 *böljorna.* Hs har *böljorn.*
174 *[åt].* Ordet uteglömdt i Hs.
229 *[än].* Hs har *och,* hvilket knappast ger mening.
hittills. Hs har *hittils.*

236-244. *Tredje Akten.*

47 *vid ena.* Mellan dessa båda ord har Hs tre öfverkorsade ord, hvaraf det ena varit *vid* och de två äro oläsliga.
55 Kommat efter *raseriet* osäkert i Hs.
67 *Så.* Hs har *så* efter punkt.
116 *Och.* Hs har *och* efter punkt.

120 *dessa* ä fr *detta*
otrognas. Hs har *otrogna*.
122 Kolon efter *gång* fattas i Hs.
159 Efter *Tala* har Hs frågetecken istf utropstecken.
185 *Alonzo*. Endast de tre sista bokstäfverna finnas kvar i den söndriga Hs.
jag återser. De fyra första bokstäfverna fattas.
186 *ha ej*. Orden fattas i Hs, och äro supplerade ur 1:sta uppl.
188 *Laura*. De två första bokstäfverna fattas i Hs.
206 *är*. Ordet fattas i Hs.
207 Framför *uppfyllt* ett struket *endast*.
uppfyllt. De tre sista bokstäfverna fattas i Hs.
208 *hafva*. De tre sista bokstäfverna fattas i Hs.
äger. Ordet fattas i Hs och är suppleradt ur 1:sta uppl.
210 *skyndar*. De fyra sista bokstäfverna fattas i Hs.
220 *dyrbarheter förvaras*. *Här*. Orden fattas i Hs och äro supplerade ur 1:sta uppl.
221-222 Af Alonzos replik återstår i Hs blott *vara möjligt* och [eröfr]*ad!* Det öfriga är suppleradt ur 1:sta uppl.
223-225 Af Garzuls replik återstår i Hs *Nådige Herre! De* ..... [t]*åga genom alla dess portar* ... [svajan]*de fanor och klingande spel. Maurerna ha öfverallt tagit flykten*. Det öfriga är suppleradt ur 1:sta uppl.
226 *Monark*. Endast de två sista bokstäfverna återstå i Hs.
227 *Lefve* fattas i Hs.
228 *Alonzo*. Endast sista bokstafven återstår i Hs.
lycklig. Endast de tre första bokstäfverna återstå i Hs, i fragmentariskt skick.
Af utropstecknet efter *Laura* återstår blott punkten.
kom. I Hs återstår blott den sista bokstafvens nedersta del.
230 Frågetecknet efter *Alonzo* fragmentariskt i Hs.
231 *kan*. Endast första bokstafven i Hs.

*

Handlingen i skådespelet har ingen historisk kärna och är sannolikt en fri uppfinning af S. Namnet på den moriske befälhafvaren, Barbarossa, är dock hämtadt från tvenne turkiska korsarer, som i början af femtonhundratalet svingade sig upp till härskare i Alger och Tunis (se t. ex. Laugier de Tassys *Histoire des états barbaresques*, Paris 1758, I: 14-65 och Pierre Dans *Histoire de Barbarie et de ses corsaires*, Paris 1637, s. 85-89; en svensk framställning i Carl Reftelius' *Historisk och politisk beskrifning öfver riket och staden Alger*, Stockholm 1737, s 7-41). Staden Ceuta eröfrades 1415 af portugiserna och belägrades 1418 utan framgång af morerna; den råkade i spanjorernas händer vid Portugals eröfring 1580 (se Chéniers *Recherches historiques sur les Maures et histoire de l'empire de Maroc*, Paris 1787, II: 409-410). En belägring i stil med den af S. skildrade har sålunda aldrig ägt rum.

Fabeln erinrar om de korsaräfventyr och turkiska seraljhistorier, som ingå i sjuttonhundratalets romaner (Gomez, Prévost, Rålamb), samt, trots den allvarliga tonen, om Bretzners sångspel *Enleveringen ur seraljen*, som med Mozarts musik uppfördes på Kongl. Stora Teatern i Stockholm 1814.

Akt I: 73 *slipprade* halkade, ett i litteraturen ytterst sällsynt ord. *L.*

Akt I: 264 *beängstade* kvalda, ett på 1500- och 1600-talet ej ovanligt men på Stagnelii tid sällsynt ord; jfr ty. *beängsten*. *L.*

[FRAGMENT AF ETT DRAMA.]

245-249. Hs består af ett oktavark, beskrifvet på första och tredje sidan samt på fjärde sidans öfre fjärdedel. Första sidan innehåller r. 4-39. Skriften är med blyerts och i detta afseende unik bland S:s Hs; tydligen är den ett första koncept, såsom abbreviaturerna visa. Dessa ha i texten utfyllts inom klammer, och anmärkas icke vidare i nedanstående textkritiska noter.

2 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

7 *Å*. Möjligen *O*.

11 *[Jämt] hör jag*. Hs har *Jag hör jag;* det första *Jag* är säkerligen en mekanisk felskrifning för ett *Jämt*, svarande mot *jämt* i fortsättningen r. 12.

12 *ropa*. Ordet nästan utblekt, men det är dock säkert, att Hs icke har *ropas*.

13 *helt* tillagdt öfver raden.

13-14 Ursprungligen: *Han är ett barn och handlar endast g[eno]m mig.* De fem sista orden ha strukits (hvarvid strecket dock icke kommit att korsa *mig*), och *nyckfullt egensinnigt* har i omedelbar fortsättning tillagts och med ett hänvisningstecken fått sin plats framför *barn*.

17 Kommat efter *sanning* osäkert i Hs.

18-21 Denna mening följer i Hs efter de tvenne, som upptaga r. 22-24, men har genom ett hänvisningstecken flyttats framför.

19 *Belzebub*. Sannolikt med *z*; bokstafven kunde äfven läsas som ett *c*.

20 *parker och* tillagdt öfver raden.

23 *enda liten* tillagdt öfver raden; orden nästan utplånade.

24 *en*. Läsningen säker.

27 Kommata kring *Lorenzo* osäkra i Hs.

30 *därom*. Hs tyckes ha *om* i radens yttersta kant och *där* ofvan raden. Ordet så godt som oläsligt.

34 Kommat efter *nej* osäkert i Hs.

36 Efter *envis* ett struket, oläsligt ord *[när? men? må?]*.

36-37 ä fr *Grefvinnan var som du vet bjuden till en fest*; efter *bjuden* ofvan raden ett struket ändringsförslag *göra*.

37 *på* efter ett struket *hos*.

43 *fröjdas* öfver ett struket *förnöjer sitt*; ett *dess* måste suppleras ur det senare ordet.

44 Hs har *öga brokiga skimmer.* De sannolikt uteglömda, mellanliggande orden ha här tillagts.
45 *hälsar.* Ordet så godt som oläsligt.
50 *vunnit* ä fr *fått.*
är nöjd ä fr *detta är dig nog.*
56 *däraf* ä fr *häraf*
57 Kommat efter *ömma* osäkert i Hs.
[Elvira]. Hs har här, liksom i r. 59, *Antonia,* hvilket måste vara felskrifning för *Elvira,* såsom framgår af en jämförelse med r. 26, 35, 36, 70, 74, 77.
59 *[Elvira].* Jfr föregående anmärkning.
60 *Rysliga* efter ett struket *Grufligt*
61 Kommat efter *straff* osäkert i Hs.
65 *Fridlös vill jag fly till* tillagdt öfver raden; andra och sista ordet osäkra, meningen troligen ofullbordad.
66 *skulle* öfver ett struket *hvi fanns.*
läna. Möjligen *låna*
70 Frågetecknet efter *inre* osäkert i Hs.
Efter *inre* har Hs den strukna satsen *De döda sofva evigt*
Kommat i radslutet osäkert i Hs.
72 Efter *ägde* har Hs de strukna orden *skenet af kärlek*
75 *sträfva* ä fr *söka*
78 *Med.* Hs tyckes ha *med,* efter tydlig punkt.
79 Hs har punkt istf frågetecken efter *henne.*

*

Den öfvervägande sannolikheten talar för, att det dramatiska fragmentet är ett original af S.; vore det en öfversättning, så skulle man ha svårt att förklara flera af ändringarna i Hs, och äfven namnförväxlingen i r. 57 och 59.
Dramat spelar i Venedig (Ponte Rialto i r. 21); r. 1-39 utgöra ett brottstycke ur en dialog mellan markisinnans kammarjungfru Laura och markisens kammartjänare Lorenzo; r. 40-81 äro en monolog af markisen.
22-25 Denna skildring af markisens sorg erinrar om en berömd scen i Prévosts *Mémoires et aventures d'un homme de qualité,* där grefven spärrar in sig natt och dag i ett fullkomligt svartklädt rum. Scenen hade efterbildats bl. a. i Rålambs *En svensk adelsmans äfventyr i utrikes orter* (se härom Bööks *Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809,* s. 194 och 200). — Det glada nöjeslifvet i Venedig (jfr r. 2-4, 43-49) bildar ofta miljön för sjuttonhundratalets äfventyrsnoveller i Prévosts stil.
74 *trifves* lefver, klappar. *L.*

[PHAETON.]

251-259. Hs består af ett oktavblad och ett oktavark, fullskrifna på alla sidor så när som på en obetydlig tom rand nederst på sista sidan. R. 1-132

uppta oktavbladet och de två första sidorna af oktavarket. R. 133-165 fylla tredje sidan af oktavarket, hvarvid de tre sista raderna måst placeras i marginalen (se nedan!). R. 166-192 uppta sista sidan, och möjligen är r. 166 icke afsedd att omedelbart ansluta sig till r. 165. Mellan r. 183 och 184 markerar Hs en lucka (se nedan!), och måhända finnes en sådan äfven mellan r. 187 och 188. — På oktavarkets andra sida finnes tvärs öfver texten en teckning af en halfliggande kvinnofigur; bläcket är tydligen identiskt med det i Hs brukade, och tecknaren är sannolikt S.

2 *i qväll* ä fr *i dag*
3 *barndoms dal.* Möjligen *barndomsdal.*
7 Kommat efter *upphof* osäkert i Hs.
8 *Såg* efter ett struket, oläsligt ord (*Sken?*).
12 *stadens.* Möjligen *Stadens.*
15 *Nu* efter ett struket *I dagens*
hamnars tåg. Hs har närmast *hamnar* och däröfver ett svårläsligt *tåg.*
18 Punkten i radslutet fattas i Hs.
19 *ögon.* Hs har snarare *öga.*
vildt ä fr *hemskt*
21 *Mitt hjerta* efter ett struket *Hemskt*
23 *hand* inskrifvet i ett tidigare *arm*
29 *Att gudablod i* ä fr *Det gudablod som*
39 Punkten i radslutet fattas i Hs.
56 Punkten i radslutet fattas i Hs.
57 Kommat efter *Upp* osäkert i Hs.
Kommat i radslutet fattas i Hs.
59 Kommat efter *honom* fattas i Hs.
Punkten i radslutet fattas i Hs.
62 *Om* efter ett struket *Och*
64 Punkten efter *rummet* fattas i Hs.
67 *O.* Hs har *o* efter punkt.
68 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
69 *sorgsna.* Ordet svårläsligt; *n* har ändrats från en tidigare, felskrifven bokstaf.
70 Frågetecknet i radslutet osäkert i Hs.
84 *hvars fackla skakar* ä fr *som tänder*
85 Raden är öfverstruken, och öfver de två första orden läses ånyo *Af Klymene.* S. har tydligen vid omarbetningen kommit till samma form som den ursprungliga, och öfverkorsningen får betraktas som annullerad.
86 *Hans barn* efter ett struket *Att jag en*
föddes tillagdt ofvan raden.
92 Punkten i radslutet osäker i Hs.
95 *glada barndomsdrömmar.* Urspr. *gyllne barn*[domsdrömmar]; efter det ofullbordade ordet *rosendrömmar,* hvars tvenne första stafvelser strukits, hvarpå *glada barndoms-* tillagts ofvan raden.

98 *etern* efter ett struket *h* eller *l*.
100 Punkten i radslutet fattas i Hs.
115 *Drott*. Möjligen *drott*.
120 *P*. Bokstafven fattas i Hs.
Att. Hs har *At*.
128 *Du*. Möjligen *du*.
133 *lofven*. Läsningen ytterst osäker; ett hål i papperet har borttagit delar af de två första bokstäfverna.
135 *sångens* tillagdt ofvan raden.
137 *söner*. Hs har *böner;* men då detta är rimordet i r. 133, måste felskrifning för *söner* antagas föreligga.
141 Punkten i radslutet fattas i Hs.
142 *båga*. Ordet synes ändradt från ett urspr. *bågen*.
143 *Lyrans* efter ett struket *Snill*[ets]
146 *helga*. Ordet, nästan oläsligt, står öfver ett struket *klara*.
155 *i* tillagdt nedanför raden.
163-165 Raderna förekomma på tvären af papperet i högra marginalen.
163 *skönsta* tillagdt ofvan raden.
166-170 Raderna förekomma i Hs i en urspr. annan ordning: r. 169-170 stå före 166-168. Ett kors framför r. 166 tyckes emellertid afse att markera den omflyttning, som här företagits, och som innehållet synes kräfva.
167 *Du*. Möjligen *du*.
168 *Österns*. Möjligen *österns*.
170 Hs har före *till* ett struket *O Eos!*, som omöjliggjorts genom *O Eos* i r. 166. Luckan har af S. icke fyllts; det här inskjutna *Hit* afser blott att metriskt fullborda versen.
mitt efter ett par strukna, oläsliga bokstäfver.
171 *E*. Hs har *A*[pollo], hvilket måste vara felskrifning för *E*[os].
174-175 Raderna ha urspr. lydt:

> *Hans ögon le som tvillingstjernor ljusa*
> *Och saffranshår sig kring hans panna krusa.*

I r. 174 har *le* ändrats till *ljuft* och *ljusa* till *glimma; tvillingstjernor* har strukits, men ingen ersättning gifvits, hvarför den planerade ändringen däraf måste betraktas som annullerad. I r. 175 ha *mjölkhvit skulldra simma* tillagts ofvan raden, utan att motsvarande ord strukits; äfven *sig* kvarstår, men måste betraktas som struket.
176 *I*. Hs har *i*.
177 *honom*. Hs har *h*$^{\underline{m}}$.
hit ä fr *till min thron*
Före *Hvad* finnes ett tecken, som kan läsas som ett *F*, och skulle kunna markera, att det följande talas af Phaëton (Faëton). Innehållet talar dock närmast emot ett sådant antagande.
180 Punkten i radslutet fattas i Hs.

183 Efter r. 183 har Hs ett afslutningsstreck som markerar att de omedelbart följande raderna icke utgöra någon fortsättning.
184 Ett tecken snedt öfver raden skall möjligen läsas som *C* och ange Cygnus som den talande.
186 *sväfvar.* De två sista bokstäfverna svårläsliga.
189 *hvilan.* Hs har närmast *hvila*; ordet öfver ett struket *sömnen.*
191 Punkten i radslutet fattas i Hs.

*

Fragmentet utgör en dramatisering af Phaeton-sagan, sådan den förtäljes i Ovidius' *Metamorphoseon* I: 748- II: 380. Ovidius berättar, att Io dyrkades som gudinna i Egypten tillika med sin son Epafus, aflad af Zeus, och fortsätter:

Till sinne och år framstod som en like med denna
Faeton, solens son. Storlåtig och stolt af sin höga
Börd, med Febus till far, för Epafus gaf han ej vika,
Och var af honom ej tåld. »Du tror förblindad din moder,»
Sade han; »inbilsk öfver en far hvars namn man har lånat.»
Faeton rodnade. Harmen likväl förqväfdes af blygseln.
Epafi smädelse gör han bekant för Klymene, modren.
»Döm hvad jag led, min mor!» han säger, »så fri och så högsint
Måste jag qväfva min röst. Jag blyges att sådana spottord
Kunnat mig sägas och ej bli vederlagda på stället.
Men om af himmelsk stam jag drager mitt blod, jag besvär dig
Att du till himlen försvarar min rätt och beviser min härkomst.»
Sade, och modrens hals med armarna kärligt omkringslöt.
Och vid sitt eget hufvud och Merops' och systrarnes facklor
Bad att hon måtte hans fäderneätt osvikligt bestyrka.
Tviflas kan om Klymene mer af Faetons böner
Rörs eller harmen att skyllas för brott. Hon armarne sträcker
Begge mot blåa skyn: hon, lyftande blicken mot solen,
Säger: »vid detta sken, så klart af blänkande strålar,
Som oss skådar och hör, o son! högtidligt jag svär dig,
Att af den sol du ser, af den sol som lyser för verlden,
Du är en son: och är det ej sant, må genast dess åsyn
Vägras mig: måtte den dag jag skådar blifva min sista.
Lång din möda ej blir att hinna din faders penater.
Gränsande är till vårt land den ort, på hvilken han uppgår.
Äger du mod, gå! Sjelf af hans mun du svaret må fordra.»
Sedan hon talat så, med glädje Faeton uppstår.
Sinnet gäser af eld; till ethern han höjer sin anda.
Från Ethioper och Inder, som brännas af närmare stjernor.
Skyndar han bort; och fadrens palats med längtan han söker.

(I: 750-779, Adlerbeths öfvers.)

Det citerade är källan särskildt till r. 21-39, 113-127.

Ovidius berättar, att Cygnus, ligurernas konung, var närvarande vid Faetons död; han sörjde sin vän så djupt, att han förvandlades till en klagande svan.

Cygnus, Steneli son, var vid detta under tillstädes,
Som, fast genom sin möderneätt med Faeton närskyld,
Närmre med honom förbands af vänskapen. Denne, som mäktigt
Styrde Ligurernas folk och många blomstrande städer,
Lemnar sitt rike: med sörjande ljud Eridani vågor,
Gröna strand, och lunder af systrarne ökta, han fyller.

(II: 368-372)

S. har, med utgångspunkt i Cygnus' vänskap, gifvit honom en fritt diktad roll: att uppsöka Phaeton redan före vandringen till solens borg, i syfte att rädda honom från de hotande farorna. Att han äfven för öfrigt skulle vara bland dramats handlande personer, visa r. 184-191; se kommentaren därtill nedan!

16 *altar.* Denna tvåstafviga form med hufvudtonen på första stafvelsen äfven hos Tegnér och Hagberg. *L.*

84 Den Gud, som skakar sin fackla och sålunda tänder dagens lågor. *L.*

86 *Hans barn jag föddes* latinsk syntax. *L.*

93-112 Hvad Phaeton här berättar är sagan om Io, som hos Ovidius omedelbart sammanhänger med Phaeton-sagan; den hade af S. återgifvits på wielandska stanser (s. 3-6).

104 *förböt* en äfven af andra med S. samtida eller senare författare, J. G. Oxenstierna, Hammarsköld, Almquist, någon gång, särskildt i rim, nyttjad form. *L.*

115 *nekar stolt dess börd af Ljusets drott,* nekar stolt att han är född af (son till) Ljusets drott (Apollo). *L.*

124 Hos Ovidius begär Phaeton af Apollo en pant på sin börd.

Gif mig en säker pant, som bevisar att dig jag till fader
Äger! Skingra den tvekan som rår i mitt skakade sinne!

(II: 38-39)

133 Apollo införes här talande.

133-183 Skildringen af Apollo i sin himmelska borg, omgifven af Timmar, ansluter sig till Ovidius.

Solens kungliga borg var stödd på höga kolonner,
Lysande klart af guld och pyropus som liknade lågor.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

När nu höjden uppåt Klymeneiska ättlingen hunnit
Och han beträdt en faders palats, om hvilken han tvekar,
Ställer han rakt sin gång, att njuta hans önskade åsyn;
Stannar dock långt ifrån: ty det närmare skenet fördrog hans
Öga ej. Högt på en thron som lyste af klara smaragder,
I majestätisk prakt satt Febus i klädnad af purpur;

Dagar, månader, år och sekler till höger och venster
Stodo och timmar jemväl, på afstånd lika fördelta.

(II: 1-2, 19-26)

135 *Sångens rosiga talar.* Febus bär hos Ovidius en »klädnad af purpur».
136 *af demanter klar* lysande af diamanter. *L.*
184-191 Raderna utgöra ett brottstycke af en dialog mellan Cygnus och en person, hvars namn utmärkes med bokstafven *L.* (Cygnus uttalar r. 184-187). Tydligen befinner sig Cygnus som gäst hos Solguden (r. 185, »våra läger» i r. 189): han har därvid förälskat sig i en dotter till sin värd (r. 190-191). Man kan däraf dra den slutsatsen, att *L.* betecknar Lampetie, en af Heliaderna (Apollons döttrar, Phaetons systrar), hvilkas sorg öfver Phaetons död är skildrad hos Ovidius (II: 340-363): Lampetie nämnes af Ovidius (II: 349).

CYDIPPE.

Hs till *Cydippe,* för så vidt den nu är bevarad, består af 37 blad i kvart. Dessas beskaffenhet och innehåll framgå af följande öfversikt.

A) 13 blad innehålla fragment af *första akten.* Blad *1* innehåller r. 5-64; blad *2-3* (sammanhängande) innehålla r. 65-74 och 79-189, med undantag för de inom klammer stående scenanvisningarna på s. 268; blad *4* innehåller r. 190-204, 206-216 och 331-359; blad *5-8* (ett sammanhängande lägg) r. 360-412, 415-480, 483-584 och 588-608; blad *9-10* (sammanhängande) r. 219-267 och 270-328, med undantag för de inklamrade scenanvisningarna på s. 274; blad *11-12* (sammanhängande) r. 622-639, 643-735 och, i två kolumner i nedre kanten af sista sidan, r. 609-621; blad *13* — som är renskrifvet, och hvars handstil och gröna papperssort öfverensstämma med de 8 första bladen af Hs till andra akten, och afvika från de öfriga 12 bladen af fragment till första akten — innehåller r. 67-106. Denna senare omarbetning, som äfven innehåller den utförliga scenanvisningen r. 75-78, har lagts till grund för trycket; varianterna, hämtade ur blad 2-3, meddelas nedan i not till 67-106.

Alla de föregående 12 bladen äro koncept, där scenindelning och till stor del scenanvisningar saknas. Dessa ha, liksom operans titel och personförteckningen, hämtats från den första Hammarsköldska upplagan; då de med stor sannolikhet kunna antagas vara tillagda af Hammarsköld, utan stöd i några stagnelianska Hs, ha de här försetts med klammer. — Att dessa koncept tillhöra ett tidigare stadium i operans tillkomsthistoria än de båda senare, renskrifna akterna, bekräftas också af de afvikande namnen på Cydippes fader och brudgum i r. 261, 264, 270 och 297, hvarom se de textkritiska noterna nedan. Namnen ha här rättats till öfverensstämmelse med den senare namngifningen, men satts inom klammer. — Däremot har det ansetts öfverflödigt att korrigera *Acontius* till *Akontius* i den från Hammarsköld lånade personförteckningen och i scenanvisningarna; äfven S. har vid tillfälle denna stafning (se r. 53).

Till slut bör tilläggas, att r. 311-328 (på sista sidan af blad 9-10) och r. 718-735 samt 609-621 (på sista sidan af blad 11-12) äro nedskrifna med en ytterst flyktig och brådskande hand, som tyder på exceptionella förhållanden. Man kan dock med stor bestämdhet fasthålla, att stilen är S:s egen. Möjligen har S. velat provisoriskt rädda den ungefärliga lydelsen på tidigare utarbetade, men förlorade partier af operan. Hammarskölds uppgift, att S. under ett hypokondriskt anfall förstört manuskriptet till *Cydippe* (i företalet till S:s Samlade skrifter, I, s. 42), skulle lätt kunna bringas till öfverensstämmelse med en sådan gissning. — Emellertid har, på grund af denna beskaffenhet hos Hs, i r. 613 namnet *Lisimon* fullt utsatts i trycket, ehuru Hs blott har ett *L.* och i r. 615 *En slaf* insatts i stället för ett par svårläsliga bokstäfver, troligen *Sl.*

B) 13 renskrifna blad innehålla *andra akten.* De 8 första bladen, af grönt papper, bilda 2 lägg (= 2 ark), hvaraf det första innehåller r. 1-184 och det andra r. 255-428. De senare bladen, af hvitt papper, innehålla r. 429-636; den sista sidan af det 13:de bladet är tom.

C) 11 renskrifna blad innehålla *tredje akten.* De 4 första bladen, af grönt papper, bilda ett lägg (= 1 ark), och innehålla r. 1-197. De 7 senare bladen, af hvitt papper, bilda 2 lägg (= 2 ark), hvaraf dock det senare är defekt genom bortskärandet af det sista bladet så när som på en smal rand; de innehålla r. 198-484; det sjunde bladets sista sida är tom.

Från det första trycket af *Cydippe* i Hammarskölds upplaga (Stagnelii Samlade skrifter, andra delen, Stockholm 1825, s. 393-456) har hämtats det som icke ingår i de nu bevarade Hs. Först och främst r. 185-254 i andra akten, där Hammarsköld uppenbarligen följt en senare förlorad Hs. Vidare titelbladet och personförteckningen (s. 261-262) samt scenindelningar och scenanvisningar i första akten, för så vidt de här äro inklamrade. Alla dessa ställen — äfven titelblad och personförteckning — ha satts inom klammer, därför att det är högst sannolikt, att Hammarsköld tillagt dem utan att ha något stöd i stagnelianska Hs. Det finns en omständighet som bekräftar, att Hammarsköld vidtagit dessa arrangemang på egen hand. Han har nämligen fört r. 206-216 i första akten, hvilka förekomma på blad 4 — se ofvan! —, till den fjärde scenen (r. 331 och följande), hvilken spelar i en vild skogstrakt, i stället för att de ovillkorligen måste antagas bilda afslutningen på första scenen, hvilken spelar i Dianas tempel. (De mellanliggande andra och tredje scenerna förekomma i ett annat sammanhang bland concepten.) För att öfverskyla en inadvertens, som genom denna felaktiga placering framträder, har han i sin upplaga ändrat den första raden i stycket (r. 206) från *Diana! vid ditt altar neder* till *Diana! för ditt anlet neder.*

263-288. *Första Akten.*

5 Hs har öfver *Chor af Prestinnor* ordet *Prolog.* Då någon gräns mellan prologen och första akten icke nu kan fastställas, har ordet strukits.

13 *Högt* ä fr *Se!*
16 *Glänsa* ä fr *Lysa*
klara ä fr *milda*
50 *Latonas Dotter!* ä fr *O! huld Dig visa.*
52 Punkten efter *Dans* fattas i Hs.
56 *morgonrodnans brand.* Urspr. *morgoneld,* sedan *morgonrodnans eld,* slutligen den nuvarande lydelsen.
67-106 Dessa rader föreligga i renskrift på ett löst kvartblad; jfr ofvan. Ur den tidigare nedskriften äro följande afvikelser att anteckna:

67 *Din*
68 *O!*
69 *djerfva företag jag*
beslutit
71 *nämna*
72 *stå*
73 *hon besegrad däruppå*
74 *rosenband*
75-78 Scenanvisningen fattas.
80 *ilar*
82 *pilar*
85 *spred —*
86 *Ett pilskott från*
87 *strax*
88 *annan.*
89 *Din*
90 *Niobe.*
91 *Järnregnet*
Din
94 *ref —*
95 *Stum, mållös,*
97 *annan.*
98 *Ja,*
99 *Dig*
men,
103 *Din*
104 *tigrars*

77 *upptar.* Därefter ett struket *äpplet.*
111-112 ä fr *Mild hon upptar våra böner,*
Våra dansar glad hon ser.
112 Punkten efter *ger* fattas i Hs, men kan suppleras ur den strukna raden.
137 *åskor* ä fr *viggar*
169 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
174 *djerfva* inskrifvet i ett oläsligt ord.

175 Frågetecknet fattas i Hs.
186 *Kullar* och *höjder* äro inskrifna i hvarandra; det är omöjligt att afgöra hvilketdera som är rättelsen.
189 Frågetecknet osäkert i Hs.
196 *drömmar.* Möjligen *Drömmar.*
199 *mål* ä fr *offer*
204 Kommat efter *brinna* fattas i Hs, men har tillagts i analogi med r. 184.
209 *Ack!* ä fr *Mildt*
212 Efter *Hvarmed* har Hs ett, tydligen felplaceradt, komma.
216 Hs har punkten mellan det första och det andra tankstrecket.
226 *luftens* inskrifvet i ett oläsligt ord.
232 *leende* ä fr *gycklande*
250 *Latonia. o*-et inskrifvet i ett urspr. *i.*
254 *Må* inskrifvet i ett oläsligt ord.
256 *i nöjets krets [han] se* ä fr *den blomsterkrönte se.*
Det i Hs uteglömda *han* har tillagts.
259 Punkten i radslutet fattas i Hs.
261 *[Kleon].* Hs har *Timon,* hvilket här liksom i det följande rättats till öfverensstämmelse med den senare införda namngifningen.
263 Den urspr., ofullbordade raden i Hs: *Och hjärtat slår af. Hjärtat* har rättats till *mäktigt* och *af* strukits.
264 *[Kleon].* Hs har *Timon*; jfr till r. 261.
270 *[Leukon].* Hs har *Damon*; jfr till r. 261.
278 *Hellas'.* Möjligen *Hellas.*
283 *Att* inskrifvet i ett oläsligt ord.
en här ä fr *en öm, en talrik här*
297 *[Kleon]... [Leukons].* Hs har *Timon* och *Kleons.* Det förra är det äldre namnet på *Kleon,* hvarom jfr till r. 261; det senare är felskrifning för ett tidigare *Damon.*
302 *slagets.* Hs har närmast *slaget.*
307 Tankstrecket fattas i Hs.
309 Punkten i radslutet fattas i Hs.
325 Kommat i radslutet fattas i Hs.
339 *åter* ä fr *mera*
344 *forna* ä fr *flydda*
345 ä fr ett ofullbordadt *Af sorglig kjusni[ng]*
348 *älskvärd* ä fr *Grekisk*
349 *suckar* ä fr *blickar*
350-352 Dessa tre rader motsvarades urspr. af två:

Och för den eld mitt öga tände
Hur mången svanbarm höjde sig

Den första raden förvandlades genom öfverskrifning till r. 350. I marginalen finnas orden *bland Greklands mör* och *i skarorna,* de tvenne senare

öfverstrukna; det är uppenbarligen kasserade alternativ till begynnelsen på en r. 351. Därunder läsas i marginalen r. 351 och 352. Den senare har urspr. lydt: *och hvarje quinlig barm af längtan höjde sig* (de två sista orden på grund af platsbrist tillagda ofvan raden); men *quinlig* har strukits (genom understrykning, såsom oftast hos S.), och *magiskt* inskjutits.

352 Punkten i radslutet fattas i Hs.
370 ä fr ett ofullbordadt *För deras kjusta blickar*
381 Punkten i radslutet fattas i Hs.
393 *ack! Du upphör ej att drömma* ä fr *hvarför drömma*
409 Punkten i radslutet fattas i Hs.
410 *Hvad konst* ä fr *Hur grymt*
419 *Och* ä fr *Den*
432 *lätta* inskjutet ofvan raden.
465 *allas hjärtan* ä fr *hvarje hjärta*
468 Punkten i radslutet fattas i Hs.
476 *Af sorgens tårar stänkt* ä fr *Förställdt af sorgens drag*
486 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
493 ä fr *Förut med sångers ljud och fromma läppar tyden*
495 *ha* ä fr *nyss.*
497 *frukten* ä fr *skörden*
498 *skördarnes* efter ett struket, ofullbordadt *druf*
503 *från stjärnornas* ä fr *ur skyarnes*
506 *O, I alle* ä fr *Evigt pris, I*
507 *Evigt pris* ä fr *Må Ert lof*
518 Punkten i radslutet liknar i Hs ett tankstreck.
532 Under raden ett struket *Dans*
554 *blänkte* inskrifvet i *blänker.*
562 *tidens* ä fr *åldrens*
makt ä fr *lag*
563 ä fr *Vissna äfven vi en dag*
575 *glädtigt.* Ordet understruket, hos S. detsamma som struket, men den planerade ändringen har icke slutförts.
579 *öppnar* ä fr *skjuter*
580 *När* ä fr *Och*
589 Punkten i radslutet fattas i Hs.
592 ä fr *Och evigt strömmar han, den samma qualets tår*
594-595 Raderna lydde urspr.

Förmår [efter ett struket *Kan*] *ej Dina likars väl*
Att lugna stormen i ditt hjärta

I högra marginalen förekomma orden *Kan ingen åsyn mer,* och i den vänstra *Och ingen anblick mer.* Det senare alternativet har S. bestämt sig för, eftersom han i r. 595 ändrat det urspr. *Att* till *Kan.* Ett felande *af* har här tillagts. I högra marginalen förekommer ett outfördt ändringsalternativ till r. 595: *Förmildra denna storm*

596 *Och.* Hs har *Att,* hvilket förutsätter r. 595 i den urspr. lydelsen.
600 Punkten i radslutet fattas i Hs.
602 *[Leukons].* Hs har *Damons*; jfr till r. 261.
Punkten i radslutet fattas i Hs.
606 *landtlig.* Hs har *landlig*; ordet inskrifvet i ett nu oläsligt.
607 *kärligt.* Ordet inskjutet i marginalen.
609 Punkten i radslutet fattas i Hs.
613, 615 Jfr den inledande textkritiska framställningen ofvan!
616 *kallar* ä fr *ljuder*
620 Kommat i radslutet fattas i Hs.
621 *hand.* Hs har *land.*
643 *Lisimon* inskrifvet i ett urspr., ofullbordadt *Ak.*
645 ä fr *Du ren din tärning falla sett*
648 *Till sista* ä fr *Du snart*
666 *tiden* ä fr *vintren*
669 Punkten i radslutet fattas i Hs.
670 *topp.* Hs har *lopp.*
705 Punkten i radslutet fattas i Hs.
715 *kan ej* ä fr *icke*
720 *dundermolnen* ä fr *villans*
Kommat i radslutet motsvaras i Hs af en punkt.
721 *Din lefnad snart* ä fr *Snart skall ditt lif*
731 *Där* efter ett struket *Ur mänsk*
733 *I.* Hs har *i.*

289-311. *Andra Akten.*

99 *fröjder* ä fr *nöjen*
107 *honom* efter ett struket *du*
123 *ryslig* ä fr *dyster*
301 *i* inskrifvet i en oläslig bokstaf.
463 *åter har.* Möjligen *återhar.*
477 *himlens* ä fr *ödets*
Frågetecknet i radslutet fattas i Hs.
534 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
540 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
579 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

312-329. *Tredje Akten.*

2 *och berg.* Orden tillagda ofvan raden.
145 *stoltheten.* Hs har *stolheten.*
175 ä fr *Som Tithons Brud på morgonhimmeln skön*
176 *hans kärlek ingen lön* ä fr *han ej sin flammas lön*
186 *tala* ä fr *vredgas*
202 *sjunker* ä fr *sjunger*
229 *i* efter en struken, oläslig bokstaf.

238 *hamnen* inskrifvet i några bokstäfver, troligen *An*[den].
305 *blickar* ä fr *tittar*
333 Härunder förekomma i Hs r. 353-354, men öfverkorsade. De ha vid renskriften felplacerats.
340 *mörker* ä fr *hällar*
383 *detta.* Det första *t*:et inskrifvet i ett *s*.
399 *mitt.* Hs har *mig*; uppenbarligen felskrifning.
448 *Tillsamman* efter ett struket, felskrifvet *Tis*

*

Ämnet till operan är hämtadt från en antik saga, känd genom Ovidius' 20:de och 21:a Heroid. Sagans grunddrag, för så vidt de framträda i de ovidianska kärleksbrefven, äro följande: Acontius, en skön yngling från ön Ceos, bevistade den stora Dianafesten på ön Delos. Han fick där se Cydippe, en rik mans dotter, som med sina föräldrar likaledes bevistade festen, och greps af kärlek. Då han såg henne sitta i Dianas tempel, väntande på offret, plockade han ett kvittenäpple, skref därpå orden: »Jag svär vid Dianas helgedom att förmäla mig med Acontius», och rullade det mot Cydippe. Cydippes amma, som ledsagade henne, tog upp äpplet, räckte det åt flickan och bad henne läsa inskriften. Cydippe läste inskriften högt och kastade rodnande bort äpplet. Men gudinnan hade hört hennes ord, och eden var svuren. Acontius återvände till sitt hem, där han förtärdes af längtan. Cydippes fader ordnade ett bröllopp åt sin dotter efter sitt val. Men när bröllöppsfesten skulle begynna, sjuknade Cydippe, så att förmälningen måste uppskjutas. Detta upprepades tre gånger. Slutligen uppenbarades genom ett orakelspråk, att Cydippe var nära att begå mened; Cydippe berättade, hvad som händt henne i templet, och fadern gaf sitt bifall till brölloppet mellan Acontius och Cydippe.
Stagnelius låter Cydippe vara bosatt på Delos och deltaga i offret samman med sina leksystrar; det är en af dessa, icke som hos Ovidius amman, hvilken räcker henne äpplet. Kleon är hos Ovidius icke på något sätt individualiserad eller namngifven. Lisimon är fritt uppfunnen hos S.; likaså är hela den mytologiska handlingen mellan Diana och Venus (i tredje akten) S:s eget tillägg. Under det att Diana enligt sagan är Acontius' och Cydippes beskyddarinna — för så vidt hon vakar öfver att den inför hennes altare svurna eden skall hållas — så föreställes hon i S:s opera vara förtörnad öfver att Acontius vanhelgat hennes tempel med kärleksförklaringar (akt I, r. 166-181). Hon måste därför först blidkas, och detta sker genom Venus' inskridande i tredje akten: Diana förlåter Acontius mot det att hon får Venus' hjälp att tillfredsställa sin egen kärlek. — Hela denna af S. uppfunna intrig, erinrande om de mytologiska scenerna hos Homeros och Virgilius, lider af det felet, att Diana kommer att spela en dubbel roll: hon är å ena sidan garanten för Cydippes äktenskapslöfte åt Acontius, å andra sidan motståndare till äktenskapet dem emellan.

263-288. *Första Akten.*

5-11 Denna hymn till Diana är en fri efterbildning af Horatius' säkularsång, hvari Apollo och Diana anropas. Första strofen hos Horatius lyder:

> Phœbe, silvarumque potens Diana,
> Lucidum cæli decus, o colendi
> Semper et culti, date quæ precamur
> Tempore sacro.

Apostrofen *Stjärnornas Drottning* i r. 9 återfinnes i r. 35 af säkularsången: *Siderum regina.*

Frasen *den nattliga vandrarens* [texten har tryckfelet *vandrarers*] *stigar i skogarnes famn* förråder, att S. haft i minnet J. O. Wallins öfversättning af säkularsången, ingående i *Öfversättningar från latinske skalder,* 1* (Sthlm 1806), s. 62-68. Begynnelsen lyder där:

> Dagrymdens Gud! och du Hulda som leder
> Nattliga vandrarn i skogarnas famn!
> Febus och Cynthia! Himlarnas Heder!
> Tillbedda, tillbedjansvärdiga namn!
> Vare er blick våra offer förunnad,
> Främje er makt våra önskningars hopp:
> Då, uti heliga häfder förkunnad,
> Seklets högtidliga dag träder opp.
> Lyssnen i nåd till de samstämda böner,
> Latiens korade Jungfrur och Söner
> Sända de Gudar, af hvilkas försyn
> Städernas Drottning i stigande ära
> Gått sina bragder till jordgränsen bära,
> Och sina tornade kullar till skyn.

I Wallins öfversättning finner man likaledes körsången afbruten af solon på samma sätt som hos S. i r. 12-24.

35-51 Flickornas kör ansluter sig likaledes till säkularsången, där Diana äfven anropas som barnsängsgudinnan Lucina. Det heter i Wallins öfversättning:

> Lucina! som din blick, din sälla vördnad lånar
> Åt kärlekens förbund!
> Som tröstar mödrarna i långa väntningsmånar,
> Och lindrar farans stund!

En liknande hyllningssång till Diana, äfven anropad som Lucina, finnes hos Catullus (XXXIV); den sjunges af både flickor och gossar.

36 *korad* utvald; jfr 41: 21. *L.*

38-39 Jfr i S:s öfversättning af Schillers *Triumph der Liebe* (I: 373-379):

> Och Tmoli rökverk yppigt brinna
> På kransbehängda altaret.

102-105 Stället ansluter sig till Horatius' 22: ode i första boken *(Integer*

vitae), som S. återgifvit i en mycket fri parafras (»Den sälle, i hvars kyska bröst», I: 52).

131 *demon*. Jfr ang. accentueringen SAOB D sp. 709. *L.*

136 Raden ansluter sig till ett ställe i Ovidius' Heroid, där Cydippe säger sig ha gifvit Acontius ingenting, *praeter sine pectore vocem* (XXI: 141).

143-144 Redan här är det angifvet, att Diana godkänner Cydippes återkallelse af eden. (Det är därför af stor vikt, att den genom Hammarsköld införda godtyckliga förändringen af texten utrensas; Hammarsköld trycker:

Du, med silfverbågan!
Upptag flickans bön!)

Därmed är tvekampen började mellan Diana och Venus, som enligt S. (r. 66) ingifvit Acontius tanken att binda Cydippe genom en ed; denna tvekamp bildar sedan hufvudtemat i tredje akten. Svagheten i denna intrig är, som redan påpekadt, att Diana, i hvars helgedom eden svurits, gillar återkallelsen af eden, utan att Cydippe likväl blir befriad från edens tragiska konsekvenser i andra akten.

252 *roligt* har som ofta hos S. den äldre betyd. 'lugnt'. *L.*

304-309 Stället erinrar om ett par strofer i *Sång till Qvinnorna i Norden*, särskildt r. 161-164, 197-200 (II: 9-10).

408 Man tänke sig ett frågetecken efter *taga*. *L.*

431 *furubergen* af S. bildadt ord. *L.*

440-443 Stället bildar en mellanlänk mellan Kellgrens *Den Nya Skapelsen* och S:s *Amanda*. Se kommentaren, s. 32.

498 *förväxla* utbyta. *L.*

577 *frälsta* frigjorda. *L.*

606-607 Jfr i *Kärleken och Landet* (I: 153-161) r. 151-152.

624 *torus* latinskt ord för *säng*. *L.*

655 *till Kaos återvänder* blir åter till Kaos. *L.*

724 Man må tänka sig ett utropstecken vid versens slut liksom (i stället för punkten) vid slutet af vers 729. *L.*

289-311. *Andra Akten.*

7 *mirt* myrten, franskt uttal, hos S. ofta förekommande form. *L.*

10 *brudliga*, ett af nyromantikerna mycket användt ord (jfr ty. *bräutlich)*, förekommer likväl äfven hos Runeberg o. a. *L.*

257 och njuter i dess högsta fullkomning en lycka, som jag tidigare ej förstått värdera nog högt. *L.*

280-294 Venus, som nu frälsat Cydippe från underjorden, hyllas genom allusioner på ett föregående tillfälle, då hon räddat ett Proserpinas offer. Den i r. 289 omtalade *jägarn*, om hvilken hela episoden handlar, är Adonis. Det berättas nämligen (hos t. ex. Theokritos och Claudianus), att Venus sörjt hans död så djupt, att hon slutligen begifvit sig ned i underjorden och utverkat hans frigifvande. Detta Venus' besök i Tartaren

är det som utmålas i r. 280-289. Meningen i r. 287-288 är, att de aflidnas andar (= Manerna) vid Venus' ankomst på nytt brinna af den kärlek, som de hyst i jordelifvet. Att S. brukar Maner i betydelsen döda människor, visar r. 20 i dikten »*Har jag Thessaliens kalk*», I: 313 314. — Denna myt om Adonis tolkar S. som en symbol på den vackra årstiden, solvärmen och vegetationen, som under en del af året försvinner i jorden, men sedan återvänder. Härpå syfta r. 290-294. Samma tolkning af Adonis-myten återfinner man i den astronomiska lärodikten på alexandriner (I: 288-295); se r. 165-167 och kommentaren därtill (s. 74). — Hela skildringen af Venus' besök i underjorden är tydligt influerad af ett ställe i Schillers *Der Triumph der Liebe,* hvari berättas, efter Ovidius, om den verkan, som Orfeus' kärlekssång har i Tartaren. Jfr S:s öfversättning af denna dikt, I: 373, r. 116-129.

393-404 Måhända föreligger här en anklang från Schillers *Die Braut von Messina,* där kören vid olyckornas annalkande sjunger (IV: 4):

Eherner Füsse
Rauschen vernehm' ich,
Höllischer Schlangen
Zischendes Tönen,
Ich erkenne der Furien Schritt!

Äfven i Sophokles' *Elektra,* r. 490, kallas Erinyen för kopparfotad, *χαλκόπους*; det är detta ställe som Schiller stödt sig på.

458 *beströmma mig* strömma mot mig, väl efter ty. *beströmen*, äfven hos Elgström, eljest sällsynt; jfr S AOB B sp. 1671. *L.*

517-519 Stället erinrar om r. 172 i Cydippes bref till Acontius (hos Ovidius):

Et, face pro thalami, fax mihi mortis adest.

542-544 Förfrågningen hos i det delfiska oraklet omtalar Cydippe i sitt bref till Acontius (hos Ovidus), r. 231-232:

Ne tamen ignores, ope qua revalescere possim:
Quaeritur a Delphis fato canente Deo.

561 *Aïs* = Hades.

586-596 Hos Ovidius är det för sin moder, som Cydippe ändtligen bekänner hvad som händt henne i Dianas tempel.

604 *vänstra foglars,* olycksbådande, öfvers. af det lat. *sinister.* *L.*

312-329. *Tredje akten.*

18-22 Kalisto var en af Dianas jaktnymfer. S. återger myten närmast i den form den äger hos Ovidius (*Metamorph.* II: 409-530), ehuru det hos honom icke är Diana, utan Juno, som förvandlar Kalisto till en björninna. (S. följer här äldre källa.) Att Kalisto i björngestalt angripes af sin egen son Arkas, har blott Ovidius; dock förhindrar Zeus modermordet.

52 *Dymas.* Namnet finnes hos Homeros och Ovidius, men figuren hos S. är fritt uppfunnen, liksom hela Dianas kärlekshistoria.

64-66 Lagern, den förvandlade Dafne, kröner Apollos panna.
124 *Myrrhas Son* är Adonis.
149 *Gyas* var namnet på en af de hundraarmade giganterna.
198-199 Den talande är uppenbarligen Dymas; jfr r. 52-55.
235-240 I dessa rader synes ingå en reminiscens ur Kellgrens *På musiken af Haydns Roxelane:*

> Snart åt hvalfvets vestra sida
> Ses din stjerna skrida,
> Snart en mattad stråle sprida
> Snart hon evigt släcks.
> Njut den dag som åt dig ler;
> Tro ej hoppets morgon mer. —
> I Tartarens öcken, bröder!
> Ingen drufva blöder,
> Och mot famnen
> Blotta hamnen
> Af en skönhet sträcks.

245 Denna scen, hvari Kärleken tröstande uppenbarar sig för den sörjande Acontius, erinrar om Glucks opera *Orpheus och Euridice* (akt I, scen 2 och akt III, scen 2), där likaledes Kärleken uppenbarar sig för den klagande Orfeus.
302-307 Denna strof erinrar om en skildring af en förälskad flicka i Bürgers *Die beiden Liebenden:*

> Wohl hundert Launen, kraus und hold,
> Umflattern täglich meine Traute.
> Bald singt und lacht, bald weint und schmollt,
> Bald klimpert sie auf ihrer Laute,
> Tanzt hin und wieder, blitzgeschwind,
> Bringt bald ein Büchelchen, bald Karten,
> Bald streut sie Alles in den Wind,
> Und eilt hinunter in den Garten.

NARCISSUS.

331-347. Då ingen Hs är bevarad, har till grund för texten lagts det första trycket i Hammarskölds uppl., II (Stockholm 1825), s. 5-19. — Scenanvisningarna äro där tryckta med kursiver, hvilket här ändrats. — Öfver första scenen förekommer där titeln *Narcissus* för andra gången; den har här strukits. Följande afvikelser äro att anteckna:
131 Första uppl. har efter den sista parentesen ett komma, som säkerligen är tryckfel för punkt.
386 *spira.* Första uppl. har tryckfelet *sipra.*

Motivet är hämtadt från Ovidius' *Metamorphoser* (III: 339-510). Narcissus var son till flodnymfen Liriope. Älskad af både ynglingar och tärnor, var han så högmodig öfver sin skönhet, att han af ingen bevektes. Nymfen Eko brann af kärlek till honom; hon trånade bort till en röst. I en klar källa, där han ville dricka, upptäckte Narcissus sin spegelbild, och greps af en oemotståndlig kärlek till denna.

Tjust af sig sjelf, orörlig i blick, orörlig i ställning,
Qvar fördröjer han, lik en bildstod, formad i marmor.
— — — — — — — — — — — — —
Åt en bedrägelig våg, hur slösar han kyssar ej fåfängt!
O hur han sträckande armarne ned att famna om halsen,
Armarne doppar i böljan, och finner dock der ej igen sig!
— — — — — — — — — — — — —
Sig lyftande något,
Och utsträckande armarna vidt åt skogarnas omkrets,
Säger han: »Skogar, svaren mig; hvem har älskat så osäll?»

Narcissus tynade bort af trånad, liggande i gräset. När de sörjande najaderna och dryaderna ville bränna hans kropp, var platsen tom.

Kroppen ej återfanns: en guldgul blomma i stället
Viste sig: hvita blad omgåfvo den nedersta ringen.

(Adlerbeths öfvers.)

Hos S. införes Liriope som handlande person, utom de för opera-balletten typiska figurerna: Sömnen, Döden, Kärleken, Drömmar, Herdar, Gratier och Prestinnor.

3 *Cephisus* [texten har tryckfelet *Cephius*] är hos Ovidius namnet på den flod, som är Narcissus' fader.

49-52 Flodnymfen Liriope bjuder sin son ned i djupet med ord, som erinra om liknande situationer i ett par andra dikter af S., *Flodguden* (I: 56-58) och *Fiskaren* (I: 337-338).

121-124 I detta häfdande af jagets oförstörbarhet skymtar man S:s spekulativa idealism; strofen visar, liksom r. 133-136 och 145-148 — hvarom se nedan! — att *Narcissus* står på gränsen till S:s senare skede och närmast kan föras till samma tid som *Kärleken* (omkring 1818).

133-136 I denna strof skymtar den för S. karaktäristiska läran om universum som en spegelbild af Guds självåskådning, en lära, hvari den Fichte-Schellingska intellektuella åskådningen, Plotinos' intellektets självåskådning och Spinozas *amor intellectualis Dei* ha smält samman. Narcissus' självbespegling jämföres med Guds. I den stora lärodikten *Tingens Natur* (II: 116-123) framställes också Guds självåskådning (r. 101-104) med en bild, som är en direkt replik af Narcissus-myten:

Den eviga handlingen alltså
Blickar i formen sitt Väsende an och Gud är en Ande
Är ett lefvande ljus, som med blickar af lågande kärlek
Och af oändelig fröjd sin egen skönhet betraktar.

Se kommentaren till r. 101-111 (s. 157).

145-146 *medför stoftets våda.* är farligt för stoftets (jordens) barn. *L.*

145-148 Narcissus blir här en symbol på faran af en evig självbespegling; symboliken erinrar om Plotinos' bruk af myten, som S. tagit upp bl. a. i den metafysiska lärodikten *Kärleken* (»en narcissisk villa», i r. 179). Jfr kommentaren, s. 245.

194 Raden återfinnes ordagrant lika i dikten *Har jag Thessaliens kalk* (I: 313-314), r. 20. Denna dikt skulle måhända kunna uppfattas som en monolog, lagd i munnen på Narcissus. När den talande i r. 7 yttrar, att hans styrka smälter »som vax för eldens glöd», så är detta en reminiscens av Ovidius' Narcissus-episod, där det heter (r. 487-488):

Af kärlek han trånande smälter,
Liksom det gula vax i grannskap af lindriga lågor.

Äfven i öfrigt har denna dikt en tydlig ovidiansk färg (jfr kommentaren, s. 79). Men mot denna hypotes talar, att den tillbeddas röst nämnes i r. 15; detta drag kan icke lämpas på Narcissus' fall.

205-208 Detta drag — som återvänder i r. 240-241 — har sin motsvarighet hos Ovidius, r. 504-505:

Och när han nedförd blef i de underjordiskas boning,
Speglade han sig ännu i Stygiska vågen.

223 Raden är en öfversättning af r. 471 hos Ovidius: »Nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores.» (I Adlerbeths öfvers.: »Döden e blifver mig svår, då i döden smärtan försvinner.»)

227 Hos Ovidius är det najaderna, som skära en lock af Narcissus' hår och därmed viga honom åt underjorden.

293 *kopparne* koppar-, bildadt efter det ty. adj. *kupfern,* och sv. *silfverne;* äfven hos Tranér: allkorande guldet Spränger den kopparne mur (Anakreon, öfvers. s. 220). *L.*

307 *lustraliskt skölja* med reningsoffer, renande skölja; efter lat. adj. *lustralis* 'renings-'. *L.*

312 Draget att förvandlingen äger rum under ett peplum har ingen motsvarighet hos Ovidius; det är gifvetvis betingadt af hänsynen till scenens kraf.

370-388 Den afslutande lofsången öfver kärlekens allmakt är fullkomligt traditionell inom operaballett-genren; så t. ex. i *Adonis* (Kungl. Svenska Theatern, III, 1778) och *Procris och Cephal* (ibidem, V, 1779).

KOMMENTAR

TILL

FJÄRDE DELEN

DRAMATISKA DIKTER II
FILOSOFISKA UPPSATSER
BREF O. D. TILLÄGG

SIGURD RING.

Till grund för texten ligger en samling Hs-fragment i renskrift och koncept, hvilka tydligen varit allt hvad Hammarsköld haft till sitt förfogande vid sammanställandet af den första upplagans tryck. Deras beskaffenhet och innehåll framgår af följande öfversikt.

A) Två oktavark (8 sidor), lagda i hvarandra, hvitt papper. Renskrift, innehållande titeln på första sidan, personförteckningen på andra, samt på de sex öfriga akt I, r. 1-127.

B) Två oktavark (8 sidor), lagda i hvarandra, grönt papper. Koncept, innehållande akt I, r. 1-242 (= hela akten).

C) Ett oktavblad, beskrifvet på ena sidan samt med 5 rader (6 och 7, se nedan!) på den andra; varianter och tillägg i koncept, grupperade på följande sätt:

1) Akt I, r. 31-32.
2) Akt I, r. 34-35.
3) Akt I, r. 48-56.
4) Akt I, r. 120-132.
5) Akt I, r. 154-165.
6) Akt II, r. 17-18.
7) Akt I, r. 173-175.

D) Ett oktavblad, beskrifvet på ena sidan, innehållande i renskrift akt I, r. 128-153.

E) Ett oktavblad, beskrifvet på ena sidan, innehållande i konceptartad nedskrift akt I, r. 128-165.

F) Fyra oktavark (16 sidor), lagda i hvarandra, grönt papper af samma slag som det till *B* brukade; koncept, innehållande akt II, r. 1-459 (= hela akten).

G) Ett oktavblad och ett oktavark (6 sidor), hvitt papper af samma slag som det till *A* brukade; renskrift, innehållande akt III, r. 1-185.

H) Ett oktavark, innehållande på fjärde och första sidorna akt III, r. 186-256, samt på tredje sidan en samling med hänvisningstecken försedda varianter (andra sidan är tom), af följande gruppering:

1) Akt II, r. 25.
2) Akt II, r. 29-30.
3) Akt II, r. 32-34.
4) Akt II, r. 62.
5) Akt II, r. 97, 99-100.
6) Akt II, r. 176-178.
7) Akt II, r. 348.
8) Akt II, r. 355-356.
9) Akt IV, r. 226.

10) Akt V, r. 15-16.
11) Akt IV, r. 111.
12) Akt V, r. 92-93.

I) Ett oktavblad, samma hvita papper som i *A* och *G*, innehållande i konceptartad nedskrift akt III, r. 186-269.

J) Ett oktavblad, grönt papper som i *B* och *F*, innehållande akt III, r. 270-307.

K) Fyra oktavark (16 sidor), lagda i hvarandra, grönt papper af samma slag som det i *B*, *F* och *J* brukade; koncept, innehållande akt IV och V.

På hvad sätt dessa fragment och varianter brukats för sammanställande af sorgespelets text, framgår af följande öfversikt:

Akt I, r. 1-127 äro hämtade från *A*, med undantag af r. 34-35, som äro hämtade från *C:* 2.
r. 128-153 äro hämtade från *D*.
r. 154-165 äro hämtade från *E*, med undantag af r. 156-157, som äro hämtade från *B*.
r. 166-242 äro hämtade från *B*.

Akt II är hämtad från *F;* dock förskrifva sig r. 17-18 från *C:* 6; r. 25 från *H:* 1; r. 29-30 från *H:* 2; r. 32-34 från *H:* 3; r. 62 från *H:* 4; r. 97 och 99-100 från *H:* 5; r. 176-178 från *H:* 6; r. 348 från *H:* 7; r. 355-356 från *H:* 8.

Akt III, r. 1-185 äro hämtade från *G*.
r. 186-256 äro hämtade från *H*.
r. 257-269 äro hämtade från *I*.
r. 270-307 äro hämtade från *J*.

Akt IV och *V* äro hämtade från *K;* dock förskrifva sig IV: 111 från *H:* 11; IV: 226 från *H:* 9; V: 15-16 från *H: 10*; V: 92-93 från *H:* 12.

Den till grund för texten lagda Hs ger anledning till följande textkritiska anmärkningar (de inom klammer inskjutna scenanvisningarna äro öfvertagna från Hammarsköld):

Första akten.

Personförteckningen. Sveriges. Första bokstafven inskrifven i ett tidigare *D*.
3 Hs har möjligen komma i radslutet.
34 *andebloss* ä fr *silfverbloss*
36-37 Dessa båda rader skulle måhända utgå, då mycket talar för att r. 34-35 utgöra ett alternativ till dem. Hammarskölds anordning har dock, ehuru med tvekan, bibehållits.
38 Hs har en punkt i radslutet, säkerligen felskrifning.
40 *låg* ä fr *stod*
47 *Tempelsalen* ä fr *bröllopssalen*
81 *flamma* ä fr *flammor*
84 *Prinsessa* ä fr *Princessa*

110 *kullens* ä fr *grafvens*
111 Hs har möjligen komma efter *sig*.
120-127 I marginalen en klammer och däröfver, sannolikt med S:s hand: *Går bort*. Hänför sig troligen till en planerad omarbetning.
139 ä fr *Och altarlågan*
141 *Tre*. Hs har *Två*, hvilket uppenbarligen är felskrifning.
145 *Segrarns* ä fr *segrarns*
163 Raden tillagd i kanten.
167 Hs har *E*. (Edla).
170 Kommat i radslutet osäkert.
173 *roten* ä fr *stammen*
174 *växa* ä fr *födas*
175 *himlalust* efter ett struket, ofullbordadt *af*
177 *en* ä fr *ej*
179 *Hjeltarnes* ä fr *kämparnes*
181 Ofvanför *dundrets* en planerad ändring: *åska; mäktige* struket och därofvan ett ofullbordadt *förf*[ärlige].
204 Härefter ett öfverkorsadt parti af följande lydelse:

Blott Hjelten hon räcker sin hand till lön
Den rodnande stolta Nordiska Mön.
Ej smicker ej guld på dess hjärta förmår
Blott krigiska bragder och talande sår.
Ej vekliga lyran, ej Sydmannens flärd
Hon skattar mot Nordkämpens blixtrande svärd.

206 *dock* inskjutet ofvan raden.
209 ä fr *De blodade hafven och fälten.*
213 ä fr *Och kinderna brunno och hjärtat skalf*
218 *röst*. Hs har *bröst*, hvilket uppenbarligen är skriffel.
226 ä fr *flyg till fejd mot en värd* [sic!]
229 ä fr *Förkunna nöjets tid*
233 ä fr *Folkvagns*
237 *blank* ä fr *ljus*

Andra akten.

13 *Den* ä fr *De;* därefter ett struket *veko*.
17 *sjunka*. Hs har *sjungas*, hvilket uppenbarligen är felskrifning.
18 ä fr *Hvars ingång vredens sköldmö stum bevakar*. — Punkten i radslutet fattas i Hs.
19 *har jag dukat* ä fr *dukade jag*
21 Ett hänvisningstecken i radslutet afser något senare inskjutet tillägg, som dock ej är bevaradt.
22 ä fr *Ur hundra strider ren jag gått med seger;* genom förbiseende har *ren* fått stå ostruket.
23 ä fr *Från tusen harpor skallar mitt beröm*

33 Härefter två strukna rader:

Som dagen skön, när glödande han framgår
Med daggens pärlor i sitt gyllne hår,

38 Hs har punkt i radslutet.
47 ä fr *Jag kommit hit.* Ehuru *hit* ändrats till *är*, har *kommit* fått kvarstå, hvilket är ett uppenbarligt förbiseende.
49-50 Repliken inskjuten på motsatta sidan af Hs efter r. 75, utan angifven talande person, men med hänvisningstecken.
65 ä fr *bägarn i Einheriars krets*
66 ä fr *välkomstbägarn*
69 *allt.* Möjligen *all.*
73 ä fr *Min skall hon vara: jag är redan hennes.*
78 *hans.* Hs har *han.*
80 ä fr *I blodig vikingsfärd*
82 Punkten i radslutet osäker i Hs.
90 ä fr *om långväga bedrifter*
91 Raden inskjuten.
92 *strax* ä fr *då*
93 ä fr *glödde på vår hy.*
109 *Ragnar* ä fr *Sigurd*
113 ä fr *Hvars stolta minnen*
115 Punkten i radslutet fattas i Hs.
122 *sårad* tillagdt ofvan raden.
128 ä fr *Skall jag ej kanske höra*
131 Hs har *Norden och Södern,* hvarvid *från* tydligen uteglömts.
161 *med ett kallt* ä fr *kallt*
176-179 Motsvarande rader lyda i *F:*

Från gyllne morgonstunden
Till stjernprydd quäll
Ej Nornor! en I unden
Att vara säll.

I *H:* 6 förekomma r. 176-178 med ett *etc* efter; sammanhanget fordrar, att r. 179 suppleras ur *F.*
184 *Säj* ä fr *Hör*
186 Här har Hs *A*[lfsol] i stf. *H*[ilma].
195 *bifall.* Hs har *biffall.*
200 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
205 *Dig.* Möjligen *dig.*
min ä fr *mig.*
208 Raden tillagd på motsatta sidan af Hs, efter r. 243.
213 Raden tillagd på motsatta sidan af Hs, efter r. 208.
215 Punkten i radslutet fattas i Hs.
222 *klara* tillagdt ofvan raden.
227 *med* ä fr *af*

228 *harpors.* Hs har *harpor.*
Punkten i radslutet fattas i Hs.
234 Punkten i radslutet fattas i Hs.
235 *Sigurd* efter ett struket *Rag*[nar].
236 Punkten i radslutet fattas i Hs.
249 *hur* efter ett struket *och*
258 *kastar* ä fr *störtar*
263 Punkten i radslutet osäker i Hs.
266 Punkten i radslutet fattas i Hs.
284 Punkten i radslutet osäker i Hs.
301 ä fr *inelfvor har spisat*
304 *jag* tillagdt ofvan raden.
305 Punkten i radslutet osäker i Hs.
315 Punkten i radslutet osäker i Hs.
342 Raden inskjuten.
346 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
347 *min* ä fr *mitt*
bäfvar. Hs har *bäfva.*
353 ä fr *Hur gruflig måste icke åldren bli*
354 *bedrager.* Sista stafvelsen otydlig i Hs.
356 Punkten i radslutet fattas. Härefter en påbörjad rad *Af etc.*, som måst strykas.
357-358 Dessa två rader tillagda i nedre kanten genom hänvisningstecken.
376 *vårt öde* ä fr *vår framtid*
402 Punkten i radslutet fattas i Hs.
403 *Fiender* ä fr *Göthen*
408 Punkten i radslutet fattas i Hs.
426 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
434 Punkten i radslutet fattas i Hs.

Tredje akten.

1 Hs har *3 Akten.*
10 *Svaras* ä fr *mötes*
60 *strömma.* Hs har möjligen *strömmar.*
63 *För* ä fr *Från*
69 Hs har på båda ställena *Edla;* likaså i fortsättningen.
78 Punkten i radslutet osäker i Hs.
83 *gudaglafven* ä fr *gudalans ju*
88 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
95 Punkten i radslutet osäker i Hs.
97 ä fr *simmar i sitt blod.*
98 ä fr *Min Bror vid sidan blek och krossad hvilar.*
101 Hs har närmast punkt i radslutet.
102 ä fr *brölloppssången.*

109 Möjligen *du*.
130 *Ljuf* ä fr *Ljuft*
136 ä fr *Fråga hellre honom*.
141 *lätt* tillagdt ofvan raden.
142 *Alf* inskrifvet i en oläslig stafvelse, möjligen *Rag*
144 Ofvanför raden en påbörjad omarbetning, som dock icke genomförts: [Det är för henne] *blott ett mordstål åt dig slipas o ömma Broder!*
148 *grym* ä fr *svår*
158 *snabba* ä fr *långa*
183 *Ett* inskrifvet i ett *Du*
191 *Krossa*. Hs har *krossad* liksom i r. 192.
192 Frågetecknet fattas i Hs.
199 ä fr *Nu räck mig bägarn*.
201 *ögon* ä fr *blickar*
205-206 ä fr *Snart han dig räcker*
Sin afskedskyss. Töm bägarn medlertid.
214 ä fr *för mitt öga*
217 Ofvan *vid rosenskimret* en ändring, som dock icke genomförts: *förlora Hilma*
234 Hs har närmast *Olycklige!*
Frågetecknet fattas i Hs.
240 Hs har *grufl*.
243 ä fr *Hvad är en svärdsdöd väl?*
266 Hs har *Edla*. Namnet *Gerd* på en af tärnorna skulle säkerligen icke ha bibehållits, sedan fostermoderns namn ändrats till Gerda.
268 *afgjordt*. Hs har *afgjort*.
269 Sista raden tillagd i marginalen.
276 Kommat efter *hastigt* osäkert i Hs.
287 *Annat* efter ett struket *Bjöd*
290 ä fr *fyllt af polen*
291 Punkten i radslutet fattas i Hs.
295 Punkten i radslutet fattas i Hs.
296 Hs har komma i radslutet.

Fjärde akten.

9 Hs har närmast *o*.
10 *sändt*. Ordet inskrifvet i ett tidigare *sk*[ickat].
16 Punkten i radslutet fattas i Hs.
19 Hs har *E*[dla]*;* likaså i det följande.
22 Punkten i radslutet osäker i Hs.
24 Frågetecknet fattas i Hs.
29 Frågetecknet fattas i Hs.
32 Punkten i radslutet osäker i Hs.
38 Hs har *Lik* på båda ställena.

39 Punkten i radslutet fattas i Hs.
49 Punkten i radslutet osäker i Hs.
53 *Och* tillagdt framför *Allting*.
55 Punkten i radslutet osäker i Hs.
57 *med* efter ett struket *förgä*
63 *gömmer* tillagdt ofvan raden.
67 *Må* ä fr *Att*
76 Punkten i radslutet osäker i Hs.
83 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
85 Hs har närmast punkt i radslutet.
87 Kommat efter *det* fattas i Hs.
108 *Men.* Ofvan läses *Och*, men handen är tydligen Hammarskölds; med samma hand har den senare versionen af r. 111, hämtad från *H:* 11, införts i nedre kanten.
111 *för.* Hs har *från.*
113 *hvilar* ä fr *sitter;* dock är det ovisst om ändringen är gjord af S:s hand; jfr ofvan till r. 108.
155 Punkten i radslutet osäker i Hs.
163 *men.* Hs har *med.*
193 ä fr *Ack! en droppe var det*
194 Punkten i radslutet osäker i Hs.
197 Kommat efter *hon* fattas i Hs.
199 Punkten i radslutet fattas i Hs.
200 *begynte nu* tillagdt ofvan raden.
221 Härefter ett hänvisningstecken, som dock saknar motsvarighet bland de bevarade Hs.
227 *gullgarn* tillagdt ofvan raden.
233 ä fr *När vintern glittrar*
257 Frågetecknet osäkert i Hs.
261 *släkte.* Hs har möjligen *släckte.*
266-270. Hs har blott *Hvad blir etc.* Uppenbarligen har det varit S:s mening, att r. 249-253 här skulle upprepas.

Femte akten.

16 *ger åt* ofvanför raden.
18 *Om* inskrifvet; tidigare *Vill.*
20 Punkten i radslutet osäker i Hs.
36 Punkten i radslutet fattas i Hs.
57 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
58 Punkten i radslutet fattas i Hs.
63 Hs har ett citationstecken före *O*, men då korrelat fattas, har det strukits.
72 *Sagdt.* Hs har *Sagt.*
78 Punkten i radslutet osäker i Hs.

79 *Af* inskrifvet i ett oläsligt ord, likaså *fylldes redan* öfver ett struket *skeppets; segeln* ä fr *segel.*
81 Punkten i radslutet fattas i Hs.
87 ä fr *och ej urnan skänker*
88 *Försmår* efter ett struket *En gäst*
130 *Till* inskrifvet i ett oläsligt ord.
144 Punkten i radslutet osäker i Hs.
148-149 Raderna tillagda i nedre kanten med hänvisningstecken.

Ur de för texten icke brukade Hs äro följande varianter att anteckna, med bortseende från smärre olikheter i interpunktion och stafning.

B.

Varianter till I: 1-165.

2 *Gerda* benämnes här och i det följande *Edla.*
7 *gyllne mjödhorn*
8 *deras bäddar hölja*
12-13 *Ur jungfruburen af en trotsig viking*
Hon mot sin vilja dock ej röfvad blifvit.
15 *Dess eget*
18 *Af nöjets*
19 *ett* (felskrifning för *en*)
20 *Kan man den ana* ä fr *Och kan man ana?*
25 *ej förmår det mer*
31-32 Häremot svarar en rad: *Ej äro drömmar alltid att förakta*
33 *djupt i sömnens* ä fr ett ofullbordadt *kropp*[ens]
34-35 saknas.
37 *ödets* ä fr ett oläsligt ord (*nöjets?*).
39-40 Häremot svarar en rad: *Hög på sin brudsäng låg hon men allena*
41 *dunkla hår*
46 *höjde*
47 *bröllopssalen*
48-55 Häremot svara följande fem rader:
En blodröd fackla han i handen bar
Och tände Hilmas brudsäng an och sjelf
Sig kastade däri. En dubbel låga
Mot höjden slog. Ett sorgligt rop af jämmer
För harpans klang genljudade i salen
72 *dommar*
100 *målar* efter ett struket *kring*
blick fattas.
105 *ännu blekare*
108 *Blott en dröm*
110 *grafvens famn*

113 *Allt detta*
116 *sucka;* felskrifning för *sucken.*
117 *i aska*
120-133 Häremot svara dessa rader:

Jag tror det icke. Jag ej tvifla kan
På hvad jag såg. Och stämmer icke allt

135-139 Häremot svarar:

De offer nyss vi husets alver gifvit
Hvad grymma tecken innehålla de?

141-150 Häremot svarar:

Tre Örnar blodigt om en dufva stridde
Två höllo hop dock af en starkare
De innan kort i stycken refna blefvo
Och dufvan sårad blef den tredjes rof.
En Mångklok Quinna frågades härom
Och olycksbådande var hennes sång.

152 *det svindlar*
153-156 Häremot svarar:

Min själ af rysligt mörker höljs. Ej här
Jag dröja kan. Nej! ut i rosenlunden

158-165 Häremot svarar:

Jag ila vill att mina [efter ett struket *dölja*] *qual förströ.*
Måhända träffar jag ock där min Ragnar.

I: 173-175 motsvaras af två senare tillagda rader:

Som ros och törne bo i samma frö
I samma knopp så fröjd och afgrundssmä[rta].

C.

Varianter till I: 48-56 ur C: 3.

48 *En* ä fr *Ett*
Som Norges fjällar efter ett struket *Tre stolta hufvu'n*
49 *Tre stolta hufvu'n* ä fr *och 3:ne hufvu'n*
50 *i kronors glans* efter ett struket *med kronors gyllne*
53 *hvalf* ä fr *salar*

Varianter till I: 120-132 ur C: 4.

120 *Du skämtar Edla!* ä fr *Du skämtar blott*
123 Hs har *du* efter *hvad;* felskrifning.
131 *och svept i töcken*

Varianter till I: 154-165 ur C: 5.

Farväl o Edla ej jag trifves här
I murarnes och hvalfvens dystra skugga.
Nej! ut i blomsterrika ängars famn etc.

I [efter ett struket *Ljuft målar*] *tårens pärla sig* [efter ett struket *målar*] *med* [efter ett struket *så gärna*] *glädje speglar*
Oändlighetens bild, den [ä fr *det*] *klara polen* [ä fr *himlen*]
Och lättare vårt [ä fr *det*] *klämda hjerta slår*
I kretsen af de eviga gestalter [ä fr *I frihetens och i naturens rike* och ännu ett alternativ *I stjernorna*[s] *och himlahvalfvets ängder*[?]]

Med kjusning där mot Öster och mot Vester
Mot norr och Söder armarne man sträcker
Och visar medvetslöst för Andens trånad
Ändlösa banor ut. Farväl min vän!

I marginalen äro tillagda två rader, af hvilka den senare är ytterst svårläst och delvis osäker:

Måhända träffar jag i dalens skugga
Den älskade. Han vänder[?] *ju från jakten* [?]

E.

Varianter till I: 128-153.

128 *plåga*
129-132 Häremot svarar:

Den släckes ej af bålets hemska brand,
Den nalkas än, vid dystra stjernors ljus [ä fr *glans*]
I vålnad bytt de dyra föremålen.

De båda sista raderna ä fr en rad af följande lydelse: *Den glöder än i nattens bleka vålnad.*

133 *Ack goda Gerda* [ä fr *Edla*]*! Stämmer icke allt*
135 *mötte ej därvid* ä fr *innehålla ej*
136 *Den helga tjenst vi Husets Alfer gjort* ä fr *De offer nyss vi husets Alfer gifvit?*
137 *rann ur offerdjurets* [ä fr *turturdufvans*] *sår*
138 *I Tempelskålens* [ä fr *offerskålens*] *silfver långsamt neder*
139 *Hemskt* [ä fr *Och*] *altarlågan slocknade*
140 *Mins du den synen* ä fr *Och mins du drömmen*
141 ä fr *Med vild förbittring trenne örnar stridde*
142 *I lundens skymning om*
143 *hvarannans*
151-153 Raderna fattas och äro ersatta med ett *etc* efter 150.

F.

På de ställen, där *F* frångåtts, äro följande varianter till akt II att anteckna:

29-30 *Blott då och då i förbigående*
Jag plockat nöjets himlaljufva rosor

En omarbetning har påbörjats, men icke fullbordats; orden oläsliga, med undantag af *här och där* och *af mitt lif*.

32-34 Häremot svarar:

En enda Flicka skall min trånad stilla.

62 Häremot svarar:

Ser Månen i sin uppgång genomlysa
En tätt förslingad väf af trä och buskar.

Dessa två rader äro en utvidgande omarbetning af en äldre rad:

Ser Månen uppgå mellan tallarne.

176-179. Se anmärkning till dessa rader ofvan!

348 *Hur mulen himmel är din framtid ej!* ä fr *Hvad, arma Flicka! skall ditt öde bli!*

I.

Varianter till III: 186-256.

191-192 Häremot svarar: *Nej, Broder, nej!*

195 *rosorna och Solen*

196 *Den blåa himlen och den gröna jorden*

199 *Nu vill jag dricka. Dock en bön, o Broder!*

200 *dödens natt*

201-202 *Mitt öga täcker vill jag än en gång* [ä fr *honom se*]
Den ömme skåda, innan hjärtat brister

205-206 Häremot svarar:

Till kampen han sig klär. Töm bägarn först

210 *O fröjd! han kommer. Ragnar!*

213-221 Häremot svarar:

O min Hilma
Och detta möte kan ej göras om
Och dessa famntag blifva då de sista.
Nu först jag känner qualet af att dö.
Det är för mycket att förlora Hilma
Det är för mycket att vid porten ren
Af lifvets himmel störtas ned i natten.
Lef väl min Hilma. Må i Svithiods bygder
I Sigurds rika marmorklädda salar
Där Sviars Drottning herrskande Du går

224 *Af denne Ragnar, som blott älskat dig*

225 *nu förmultna*

227 *Håll grymma*

232 *den sista ömhetståren*

237 *En dryck som evigt botar lifvets plågor*

240-244 Häremot svarar:

Allt jag förstår. O jämmer, ve och fasa!

246 Härefter ytterligare tre rader:

För evigt nu farväl, min ömma Ragnar.
Du var min högsta sällhet här på jorden,
I Dig jag lefvat och med dig jag dör.

249-256 Repliken har följande lydelse:

Kom broder kom! Ve mig om aftonsolen
Än ser mig lefvande — min Hilma dör

K.

På de ställen, där *K'* frångåtts, äro följande varianter att anteckna:

IV: 111 *Beströdd af tårars glitter*

226 *När Solen högast på fästet brinner*

V: 15-16 Häremot svarar:

Man andra vapen nyttjar vid dess mord.

93-94 Häremot svarar:

Du mördar Hjältar, icke endast Quinnor.

*

Sorgespelet *Sigurd Ring* har till en af sina källor Dalins *Svea Rikes historia* I (1747), s. 462-478. Hvad S. öfvertagit från Dalin, och därmed indirekt från sagorna och Saxo, är emellertid blott dramats allmänna förutsättningar. Sigurd Ring, konung i Upsala, besegrade i slaget på Bråvallahed Harald Hildetand och blef envåldshärskare öfver hela Norden, »i hvilken han öfver alt förordnade sine Under-Konungar, Jarlar och Hersar» (a. a., s. 470). Sigurd Ring seglade till England och eröfrade där Northumberland; vid hemkomsten började han »som Enevålds-Herre, at taga Dannemark i besittning och hålla sine Under-Konungar i aga» (a. a., s. 474). Minnet av Bråvalla-slag låter S. återupplifvas i andra akten, r. 104-132; tåget till Northumberland är den härfärd, hvarifrån Sigurd Ring föreställes återvända (andra akten, r. 4-21). Föreställningen om Sigurd Ring som en tyrannisk envåldshärskare, hård mot sina underlydande fylkeskonungar, finnes i viss mån hos Dalin. Men Dalin känner lika litet som de tryckta sagorna någonting om Sigurds död.

Hela berättelsen om Sigurds frieri och död återfinnes endast i en af Arngrímur Jónsson (1568-1648) verkställd latinsk öfversättning af den förlorade Skjöldunga-sagan, hvilken öfversättning först 1894 befordrades till trycket (i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie). Den hade emellertid begagnats i handskrift af Suhm vid författandet af *Historie af Danmark.* (Se härom noten I: 526 och, utförligare, Suhms *Critisk Historie af Danmark,* III, 1776, s. 412-413.) Suhm är sålunda den förste, som — i den 1782 utgifna första delen af Danmarks historia, s. 524-526 — framställer denna berättelse. Den förste, så vidt jag kunnat finna, som tagit upp Suhms skildring af den svenske konungens död, är M. Bruzelius i *Sveriges historia för ungdom,* I, Lund 1817. Från honom har berättelsen letat sig väg till Fryxell och A. A. Afzelius, medan Geijer och Strinnholm

känna till den lika litet som Dalin och Lagerbring. — Huruvida S. brukat Suhm eller Bruzelius som sin källa, är omöjligt att afgöra, då den senare blott refererar den förre; men det synes sannolikare, att han känt Bruzelius' arbete.

Hos Bruzelius (a. a., s. 76—77) lyder berättelsen: »Då Sigurd var mycket gammal, drog han till Norge för att der kriga mot en Norrsk Konung. Han var då närvarande vid en stor offer-fest, som hölls i Norge och var der äfven en Prinsessa, som var dotter af en Norrsk Under-Konung Alf och kallades för sin skönhet *Alfsol.* Då Sigurd fick se henne, tyckte han så mycket om henne, att han begärte få henne till Gemål af tvenne hennes bröder, som ock voro närvarande vid festen. Men sedan de rådfrågat Gudarna och fått afslag, sade de, att de icke ville gifva en så skön flicka till en gammal skrynklig gubbe. Sigurd blef ond deröfver, att han skulle få afslag af sina egna undersåtare, och hotade att bemägtiga sig Prinsessan genom krig, hvilket han icke straxt kunde företaga i anseende till Gudstjensten och offringen, som då hölts. Alfs söner voro tappra och modiga män och lagade sig till strids. Men som Sigurds här var mycket större än deras, frucktade de för utgången af striden, och gaf [sic!] sin syster in förgift, innan slaget började, att hon ej skulle falla i Sigurds händer. Striden blef häftig. Sigurds son Ragnar mördade Kung Alf med egen hand och kallades derföre en tid *Alfsbane*, och båda Alfs söner föllo också. Men Sigurd blef sjelf illa sårad. Då slaget var slut, lät han uppsöka Alfsols lik, och föra till sig. Sedan lät han utföra alla de döda kropparna på ett skepp, lät lägga Alfsols lik i bakstammen och satte sig sjelf bredvid. Han sade då till sina män som stodo på stranden, att han häldre ville på sina fäders vis med Kunglig pragt komma till Oden, än dö af ålderdoms bräklighet. Han befalte äfven att den hög han låtit uppkasta på stranden, skulle till ett minne af honom kallas Rings hög. Derpå tände han eld på skeppet, och lät hissa opp alla segeln, att det med en stark vind drefs ut på hafvet och mördade sedan sig sjelf.»

S. gör Sigurd Ring till en man i sina bästa år (akt II, r. 27-34) i stället för till den åldring, som sagan berättar om; att han enligt sagan förut varit gift och är fader till den berömde Ragnar Lodbrok, är ett drag, som S. utplånat. Scenen har han flyttat från Norge till Jylland; medan sagan låter Sigurd se prinsessan vid en offerfest och genast flamma upp, har S. förlagt det första mötet till ett föregående besök i kungaborgen. Sagans båda bröder har S. slagit hop till en, hvilken han kallar Alf. Bruzelius har intet namn på bröderna, men låter deras fader ännu lefva och heta Alf; hos Suhm heta bröderna Alf och Inge, och äro söner till kung Alf, om hvilken det icke är klart, huruvida han lefver eller ej. Bruzelius har läst Suhm så, att den gamle kung Alf ännu är i lifvet och under striden stupar för Ragnars hand; troligen är detta en missuppfattning, och Suhms uppgift synes gälla den yngre Alf. Emellertid är denna eventuella afvikelse insignifiant för skådespelet, då S. i hvarje fall behandlat dessa person

uppgifter med stor frihet. Alfsol ger S. namnet Hilma (namnet Alfsol har dock sannolikt förekommit i en variant till II: 186, hvarom se ofvan s. 352); Hilmas fostermoder Gerda är en fritt diktad person. Likaledes Hilmas brudgum Ragnar, hvars namn sannolikt kommit från den i sagan inblandade Ragnar Lodbrok. Genom införandet af Ragnar får afslaget på Sigurd Rings frieri en helt annan motivering än i sagan, och Hilmas död blir en frivillig handling af trohet. S. låter Sigurd gå osårad ur striden; hans död är sålunda fullkomligt frivillig, och den är af honom själf afsedd att vara icke en akt af triumferande kunglig själfhäfdelse (som i sagan), utan ett uttryck för ånger och självbestraffning. I denna anda har S. omdiktat Sigurds afskedsord till sina män (akt V, r. 63-71).

Slutscenen — Sigurd Ring på det brinnande skeppet — har motsvarigheter dels i Ynglingasagans berättelse om kung Hakes död (kap. 27) dels i Lings *Agne*, hvilket skådespel tillika med Schillers *Die Braut von Messina* varit den närmaste förebilden för *Sigurd Ring*. I *Agne* förekommer det (akt V, scen 8), att den finske prinsen Loge, sedan de tragiska olyckorna nått sin höjdpunkt och han dödat Skjalf, bestiger sitt långskepp, där han lagt liket af den finske vikingen Tolli. En kämpe berättar om hans död:

> Så röt han, — och i fullan låga
> han skeppet uti hafvet styrde. —
> Se! flamman skimrar der mot himlen.

Som scenanvisning läses därefter: »I bakgrunden synes flamman af ett fjärran brinnande skepp.» Hos S. återfinner man denna scen i femte akten, r. 50-89.

Personförteckningen. Det begränsade personantalet, de tvenne körerna, scenanvisningen med sin pelarsal visa tydligt, att S. till förebild haft Schillers *Die Braut von Messina*, som likaledes är ett antikt färgadt ödesdrama, utspelande sig under loppet af ett dygn. Lings sorgespel *Agne*, som är starkt påverkadt af samma Schillerska tragedi, har en helt annorlunda fri och romantisk formgifning, med tydliga Shakespeareska inslag.

3-11. *Första Akten.*

2-60 Denna monolog, hvari dramats förutsättningar och det föreliggande sakläget framställas, är i viss mån en efterbildning af den grekiska tragediens prolog. — Att S. känt tragöderna, och icke blott Schillers antikimitation *Die Braut von Messina*, visas af kören i akt IV, r. 249-270, hvilken är inspirerad ur Euripides, hvarom se nedan kommentaren! — Emellertid är det i detalj svårt att afgränsa dessa båda influenser från hvarandra; ödesmystiken (se kommentar till akt I, r. 19-22!), de profetiska drömmarna (se kommentar till akt I, r. 38-56), körsångerna (se kommentaren till akt I, r. 176-242 och till akt II, r. 173) äro gemensamma för Schillers antikiserande drama och dess förebilder. Detsamma gäller Gerdas berättelse om Hilmas död i akt IV, r. 182-209, hvilken svarar mot de hos tragöderna så vanliga budbärar-rapporterna.

19-22 Redan här anslås den stämning af ödesmystik, som är karaktäristisk

för hela sorgespelet. Samma stämning behärskar Lings *Agne* och Schillers *Die Braut von Messina;* i det senare skådespelet förekommer en röst ur kören (akt I, scen 8):

> Noch hab' ich das Ende nicht gesehen,
> Und mich schrecken ahnungsvolle Träume!

Jfr härmed r. 29-30.

26 Svartalfven som mytologisk symbol för dystra sinnesstämningar är särskildt karakteristisk för Oehlenschlägers nordiska stil; föreställningen upptogs af Tegnér (t. ex. i *Nore*).

31-37 Den teori, hvarmed Gerda här förfäktar drömmarnas sanningshalt, är en tillämpning af Schellings lära om den intellektuella åskådningen: inbillningskraften, som ju skapar drömmarna, föreställes som själens urförmåga, uppenbarande verkligheten på ett säkrare sätt än reflexionen.

38-56 Denna genomskinligt allegoriska dröm, hvari hela dramats handling är förebildad, har tydliga motsvarigheter i Lings *Agne* och Schillers *Die Braut von Messina.* I *Agne* berättas (akt II, scen 6) en dröm, som Skjalfs moder haft: en ros, som omfamnas af en ryslig drake; rosen är Skjalf, draken Agne. I *Die Braut von Messina* förtäljes (akt II, scen 5) en dröm, som härskaren i Messina haft: två lagerträd och en lilja symbolisera de båda bröderna och deras syster. Äfven Isabella har drömt en dylik dröm om ett barn, som betjänas af ett lejon och en örn. Själfva uppslaget med två drömmar, som komplettera hvarandra, har S. således troligen hämtat från Schillers tragedi: Gerdas här framställda dröm bekräftas genom Hilmas egen (r. 140-146), hvilken går i fullkomligt samma stil; om dess fornnordiska proveniens se nedan!

40 Meningen framträder klarare, om punkt eller semikolon insättes i st. f. komma efter *ej*.

47-51 Sigurd Ring, härskaren öfver de tre nordiska rikena, allegoriseras här till ett slags Starkotter med tre par armar. Detta motiv stammar uppenbarligen från Tegnérs *Nore,* där Nordens enhet i de verkningsfulla slutraderna symboliseras i samma bild:

> Förgrymmad reser sig ur hvilan fjellens dotter,
> Och slår med try par armar, som Starkotter.

Om andra reminiscenser ur *Nore* se ofvan till r. 26 samt kommentar till andra akten, r. 7-24 och 114-115; tillsammans skapa de en terminus a quo för sorgspelets datering.

55 *genljudade.* Jfr anm. till III: 27, r. 257 (kommentaren s. 300). *L.*

84 Tilltalet *Prinsessa!* förråder att S. ännu är beroende af det fransk-klassiska dramats stil.

109 *fåfäng* tom. *L.*

135-139 Denna detalj visar, hur stark den antika traditionen är hos S., trots den nordiska dräkten: *Husets Alfer* äro uppenbarligen identiska med Larerna. Stället skulle ha passat bättre i *Cydippe;* Hilmas stämning, då hon bereder sig till bröllop men väntar begrafning (r. 81-82), svarar väl

mot Cydippes belägenhet. — Den antika karaktären har urspr. framträdt ännu klarare, såsom de ofvan i den textkritiska afdelningen anmärkta varianterna ur E. visa: det har varit tal om en offrad turturdufva, och om en formlig »helig tjenst» åt alfverna-larerna. Till jämförelse kan anföras ett ställe ur Eneidens fjärde sång, där Didos förtviflan skildras (r. 452-455):

> Styrkt jemväl att förkorta sitt lif af rysliga tecken,
> Såg hon (förskräckande syn!) på rökelsedoftande altar,
> Gjutna till andaktsprof, de tömda floderna svartna,
> Och ohyggligt i blod förvandlas det helgade vinet.

140-150 Om denna syn eller dröm och dess förebilder hos Ling och Schiller, se ofvan till 38-56. Drömmens uttydande hos en Vala motsvaras i *Die Braut von Messina* af eremitens tolkning (akt IV, scen 1-2). — Själfva drömsynen är en trogen efterbildning af den som inleder *Gunlög Ormtungas saga,* symboliserande hela den senare sagan. Torsten, heter det, drömde, att en svanhona satt på takåsen af hans gård. Två stora örnar kommo flygande och började en strid, som slutade med bådas död. Slutligen kom en falk och hämtade svanhonan bort. Drömmen tolkades af en norsk drömtydare såsom gällande den fagra Helgas, Torstens dotters, öde. — S. kan näppeligen ha känt den edition af sagan, som 1775 utgafs i Köpenhamn; han har gjort bekantskap med den antingen i Grundtvigs danska öfversättning i *Saga*, *Nytaarsgave for 1812* eller i P. E. Müllers *Sagabibliothek*, I, Kiøbenhavn 1817, s. 62-70. (Att S. skulle ha känt den af W. H. F. Abrahamson verkställda öfversättningen, tryckt i ett 1778-1780 i Köpenhamn utgifvet verk, Almindelig dansk Bibliothek, torde vara osannolikt.)

148 *af hundra vintrar* hundra vintrars. *L.*

149 *ofall* ofärd, ty. 'Unfall'. *L.*

173-175 Jfr *Glädjeflickan i Rom*, r. 434-436:

> Samma frö och samma hjerta
> Ros och törne, fröjd och smärta,
> I sitt dunkla sköte hysa.

176-242 Kören, som afslutar akten, är närmast upptagen från operan, ehuru S. i anslutning till Lings *Agne* och Schillers *Die Braut von Messina* gifvit den en långt större frihet och omväxling i metriskt afseende. Härvid är inflytandet från tidens kantatstil, som S. odlat särskildt i sina politiska segerhymner, tydligt märkbart. I den strukna strofen, som urspr. följde efter r. 204 (hvarom se den textkritiska afdelningen ofvan), urskiljes klart Lings inverkan: *Sydmannens flärd* hör till Lings fraseologi och tankevärld. (I en af *Agnes* korer, originaluppl. s. 61, talas om *Sydmannen* och hans vekliga lycka.) Apostrofen till Freja i r. 231-242 har sin motsvarighet i en kör i *Agne* (originaluppl. s. 17):

> O, Freja! oss hör:
> tag guldtöm i hand,

i strålvagnen kör
till Svithiods strand.

Fort! kom för att skåda.
Fort! kom för att signa
de älskande båda,
som för dig neddigna.

Den i r. 235-238 införda stjärnbilden, Friggas rock, besjunges äfven i *Agne* af kören (s. 109):

Din rock, o Frigga!
der står på kullen,
och molnen ligga
kring silfverrullen.

210 *af Alf* Alfs. *L.*

12-28. *Andra akten.*

7-24 Denna skildring af Sigurd Rings krigföring, som jämföres med blixtens gång och örnens flykt och som lägger hela världen för sina fötter, erinrar om Tegnérs bild af den nordiska vikingaåldern i *Nore*:

Och Roma föll, en verld i grus.
Oemotståndlig var vår arm, som himlaflamman,
Ty Nordens sköldar klingade tillsamman.

Den unga kraft är vild. Dess lekar heta döden.
Ett slagfält jorden för oss låg.
Dess byten togo vi, och värjde oss för nöden.
Likt Örnens var vårt återtåg.
Omkring de rika fält vi strödde blod och lågor,
Och gyllne Drakar klöfvo mörkblå vågor.

Det är att märka, att Sigurd Ring redan förut (akt I, r. 47-51) skildrats i en från *Nore* lånad bild af det eniga Norden. I nästa strof af *Nore* berättas, hur Norden, trött af striderna och hågad för frid, löser af sitt pansar; situationen har en viss analogi med Sigurd Rings.

34 *ålder* ålderdom. *L.*

36-38 När Alf sätter i fråga, att Sigurd Ring skulle tänka på att förmäla sig med en fången slafvinna, anspelar detta på kung Adils giftermål med den från Saxland som krigsbyte bortförda Yrsa; hvad Ynglingasagan härom berättar i det 32:dra kapitlet, återger Dalin.

64 *Gudhems rosor.* Snorre berättar i Ynglingasagans 10:de kapitel, att när Oden skulle dö, lät han rista sig Geirs-udd, »och tillegnade sig alla de män, som föllo i strid, sägande sig skola resa till Gudhem, och fägna der sina vänner» (öfvers. Sthlm 1816, s. 15). Härifrån har S. tydligen fått sammanställningen af Gudhem och de svärdfallne kämparnas lif.

66-67 Berättelsen om hur Hrungner trängde in i Asgård, och hur Freja skänkte i öl åt honom, finnes i Snorres Edda, och ingår i Nyerup-

Adlerbeths öfversättning, Sthlm 1811, s. 115-116. En allusion på händelsen finnes äfven i Lings *Agne*, originaluppl., s. 80.

69 *allt* redan? *L.*

114-115 Raderna innehålla en reminiscens ur Tegnérs *Nore*, där det förklaras att förbundet mellan Svea och Nore skall bestå

> Så länge jorden gör ännu sin dans kring solen,
> Så länge Nordens klippor stå.

115 *skära* klara. *L.*

125 *Brunos.* Så Hs. Saxo kallar Harald Hildetands baneman — som f. ö. var Oden förklädd — för *Brune*, och Dalin, hos hvilken S. kan ha hämtat alla detaljerna om Bråvallaslaget, har likaledes formen *Brune*.

138 *jämrens tidning* den sorgliga underrättelsen. *L.*

145 *Besälla* lyckliggöra. *L.*

158 *förnöja* tillfredsställa. *L.*

173 Efter antikt mönster talar kören här i singularis, liksom i Schillers *Die Braut von Messina* och ofta i Lings *Agne*.

194 *Disas fest.* Om »Disa-blot, Disa Ting eller *Distingen*» vid Uppsala berättar Dalin (a. a., I: 169), liksom om Alshärjar-tinget (ibidem, s. 202), och en identifiering af dessa båda begrepp ligger mycket nära till hands för läsaren af Dalins historia; ja, den synes utförd af Dalin själf på s. 175, noten.

199, 201 *för* i stället för. *L.*

287 *än* [den] *quällen då. L.*

295 Versen syftar på Sigurds ord ofvan v. 198 ff. *L.*

361-458 Körsånger till pris af kärlekens makt höra till den traditionella operastilen; den nordiska karaktären af hymn till Freja, med talrika mytologiska anspelningar, finnes förebildad i Lings *Agne;* se särskildt kören *Heliga, mäktiga Wanadis!* (originaluppl., s. 80-81). Äfven hos Ling erinras om Frejas bedrifter, om Odens kärleksäfventyr, om de guldtårar, som Freja gret öfver sin make. — Äfven den senare afdelningen af kören, r. 423-458, har sin motsvarighet i *Agne;* kören *Hvad båtar att qvida* (originaluppl., s. 26-27) skildrar valkyriornas ridt öfver slagfälten och upp till Valhalla, liksom S:s.

371-373 I Snorres Edda berättas, att Freja under Odrs frånvaro gråter »och hennes tårar äro röda som Guld» (Nyerup-Adlerbeths öfvers., Sthlm 1811, s. 46). Ling anspelar härpå: *Agne* (originaluppl., s. 81), i den ofvan omtalade kören till Freja:

> Torka dess [= brudens] tårar! — Som dina, Gudinna!
> de gullröda rinna.

Äfven i Oehlenschlägers *Baldur hin Gode* (Nordiske Digte, Kbhvn 1807, s. 193) finnes en anspelning på denna myt:

> Da smilte Freya giennem Taarer, Guld hun græd,
> Som da hun sørged over Ødur.

385-394 S. behandlar här samma ämne, som han besjungit i sin episka

dikt *Gunlög*. Men medan han vid eposets författande icke anlitade någon annan källa än Dalin (hvarom se kommentaren!), har han nu stiftat bekantskap med berättelsen om skaldekonstens ursprung i Snorres Edda (se Nyerup-Adlerbeths öfvers., Sthlm 1811, s. 106-111); han brukar därför den riktiga namnformen *Gunlöda*.

393 *astlön*. Ordet synes förut ha brukats blott af Hammarsköld (se SAOB); men redan hos Dalin, *Svea Rikes Historia*, I, 1747, s. 147, har S. funnit uppgiften att »*Ast* är *kärlek* på gamla språket.»

416-420 I Snorres Edda anföres ur Grimnismal:

> Folkvang är den nionde (Borg).
> Der Freja sätter
> bänkar i sin Sal.
> Valens hälft
> väljer hon hvar dag;
> hälften Oden har.

(Nyerup-Adlerbeths öfvers., Sthlm 1811, s. 34). — I Lings *Agne* (originaluppl., s. 26) anspelas härpå: »hon delar med Oden de slagne».

440 *rökande* rykande, ångande. *L.*

29-40. *Tredje akten.*

15-66 Hilmas längtan till grafven erinrar om stämningen i några lyriska dikter af S., nämligen hans öfversättning af Salis' *Grafven* (I: 255), *Till Förruttnelsen* (II: 15-16) och *Den döendes brudsång* (II: 26-28), som likaledes är lagd i munnen på en kvinna.

22 *Hell*. Denna form, konsekvent brukad i sorgespelet, har äfven Ling i *Agne* (se t. ex. s. 161, originaluppl.).

86-90 Snorre berättar i Ynglingasagan, att Ottar stupade under ett härjningståg i Jylland, och att hans lik prisgafs åt djur och korpar, samt att Jorund blef hängd på norska kusten; båda uppgifterna återfinnas hos Dalin.

123 *blindt i ljungeldfall* blindt som blixten slår ned. *L.*

143 *usla* 'olyckliga', här som eljest ofta i dåtida språk. *L.*

164 *grånar ej [som] slafvinna*. Jfr ofvan 32: 88 *Han låg en spis för alla luftens foglar*. *L.*

221 Jfr anm. till 35: 164. *L.*

271-283 Denna körsång varierar kända motiv ur Havamal.

41-51. *Fjerde akten.*

16 *bedit af* gjort afbön för. *L.*

55-64 Denna körsång går ytterst tillbaka till Aiskhylos' *Eumeniderna*; men sannolikt är, att S. närmast influerats af en körsång i *Die Braut von Messina* (akt III, scen 5), där det bl. a. heter:

> Wehe, wehe dem Mörder, wehe,
> Der sich gesät die tödliche Saat!
> — — — — — — — — — — — —
> Und er [= Orestes] erkannte die furchtbaren Jungfraun,
> Die den Mörder ergreifend fassen,

Die von jetzt an ihn nimmer lassen,
Die ihn mit ewigem Schlangenbiss nagen,
Die von Meer zu Meer ihn ruhelos jagen.

99-130 Snorres berättelse i Ynglingasagan återgifves i sina hufvuddrag af Dalin (a. a., s. 335-337); Dalin har den af S. brukade namnformen Vanlander.

103-104 Redan ett leende af tärnan öfvervann den starkes sinne. *L.*

131-146 Snorres berättelse om Visbur i Ynglingasagan återgifves af Dalin; ämnet behandlades af S. i tragedien *Visbur.*

147-164 Snorres berättelse om Agne i Ynglingasagan återgifves af Dalin, och var dessutom känd för S. i den form den fått i Lings sorgespel *Agne.* En reminiscens från Ling är r. 150; kämparnas kör i *Agne* (originaluppl., s. 8) sjunger:

Kämpen ej glöms
uti ditt hof.
Ofta han får
gyllene ringar.

190 *stel* styf. *L.*

211-240 Denna körsång, som ju varierar motivet i akt III, r. 15-66, ansluter sig likaledes nära till dikterna *Den döendes brudsång* och *Till Förruttnelsen;* särskildt är öfverensstämmelsen påfallande mellan sistnämnda dikt och r. 223-234 här. — Själfva versskemat är identiskt med det, som S. brukat i *Elegi* (I: 252-254); samma förening af fornnordiska fantasimotiv och elegisk dödsstämning, som präglar sorgespelet, återfinnes i denna dikt. R. 55-60 i *Elegi* anspela på sagor, som äfven skymta i *Sigurd Ring* (akt II, r. 94-100, 309).

232 *fullhorn* ymnighetshorn, ty. *Füllhorn,* äfven användt af Wallin och Hammarsköld, senare af Talis Qualis och Runeberg. *L.*

249-270 Denna kör är en efterbildning af de fångna trojanskornas kör i Euripides' *Hekabe,* r. 440-477.

Hafsvind, hvinande hafsvind,
Du, som seglande snabba skeppen
För hän öfver djupa böljors vågsvall,
Hvarest vill du mig arma föra?
Hvems boning väl skall jag såsom
Slafvinna komma till?
Blir Dorernas land min bostad?
Blir Phthia det, hvarest — sägs så —
Marken af Apidanos,
Sköna källornas fader, rikt befrugtas?

Kanske bringar ett fartyg
Mig osälla till någon hafsö,
Der lefva jag får ett sorgligt hemlif,

Hvarest palmen och lagern framsköt
Ursprungligen helga grenar
Kring Lato, väna mön,
Till minne att Zeus der framfödts?
Skall Artemis gyllne pannband,
Smidiga bågen, hon bär,
Jag med Deliska mör väl ge min lofsång?

Skönthronande Pallas der,
Kanske i din stad
På saffransgulfärgade duken jag
Skall dina fålar, ditt vagnspann
Konstrikt brodera in
Med mångskiftande brokigt inslag?
Eller ock Titanernas slägt,
Dem Zeus, Kronions son,
Har insöft med sin flammande blixt?

Ve mig för de barn jag födt!
Ve mig för min far,
Min mor och mitt hemland, hvilket Hellas' här
Sköflande lagt uti aska!
Jag skall i fremmadt land
Nu slafvinna benämnas alltid;
För sköna Asien skall
Nu min vistelseort
Bli Europas Hadesgemak!

(Euripides' Skådespel, öfvers. af Alfred Selahn,
I, Hernösand 1868, s. 205-206).

260-265 Föreställningen att lapparna äro ättlingar till thussarna eller jotnarna (jättarna), ett folk, som före göternas invandring bebott den skandinaviska halfön, men sedan drifvits längst upp i norr, återfinnes i *Gunlög*, fragment III, r. 111-117 (III: 61). Samma uppfattning framställde J. Adlerbeth i *Om Bjarmaland* (*Iduna*, IV), och Geijer i *Svea Rikes häfder*. — Redan hos Dalin påträffar man identifikationen af jättar, jotnar och finnar (*Svea Rikes historia*, I, 1747, s. 339); det gamla namnet på lappar var skridfinnar.

52-57. *Femte Akten.*

28-31 S. ansluter sig här till Snorres Edda, enligt hvilken jord och himmel (*Valhall* i r. 29) skola förgås, men Gimle och Narstrand bestå efter Ragnarök. I Nyerup-Adlerbeths öfversättning 1811 brukas formen *Nastrand* (s. 94); Geijer, som i Idunas första häfte recenserar denna öfversättning, skrifver *Narstrand* (s. 88, noten). Likaså har Dalin (a. a., s. 154) *Nar-stranden*.

33 Huruvida *B.* är förkortningen af ett namn på en bland Sigurds kämpar (uteglömd på den af S. uppgjorda personförteckningen), eller om bokstafven blott är en skematisk beteckning på körens interlokutör, är omöjligt att afgöra.

95 *vände* är presens konjunktiv. *L.*

102-155 Äfven i Lings *Agne* förekommer en körsång (originaluppl., s. 153-154), som skildrar Ragnarök och gudarnas sista strid. — Källan till S:s Ragnaröksskildring är gifvetvis ytterst Völuspa och Snorres Edda, där Völuspa återges i klarare form (Nyerup-Adlerbeths öfvers. 1811, s. 87-97). Möjligen har S. begagnat Geijers framställning i recensionen af Nyerups arbete, *Iduna* I, 1811, s. 86-89. — Men om Geijers framställning, som är mera poetiskt afrundad än de öfriga, gifvit S. stoffet, så har han fått det stilistiska uppslaget till r. 102-141, jämte versskemat, från Tegnérs *Majsång.* I detta poem, som i *Iduna* III följer omedelbart efter Völuspa i Afzelius' öfvers., ingår en Ragnaröksskildring, symboliserande världskriget; hur nära S. ansluter sig till Tegnérs ton, visar en jämförelse med denna strof:

> Från Lidskjalf Oden vakar,
> Sin thron han upprätthöll,
> Fast Loke jorden skakar
> Fast ock hans Baldur föll.
> Bredvid hans sida flammar
> Den starke Asa-Thor,
> Och lyfter vred sin hammar,
> I hvilken döden bor.

115-117 *häpnad* och *Fördärfvet* äro subjekt till *går.* *L.*

WISBUR.

Då ingen Hs är bevarad, har till grund för texten lagts det första trycket i Hammarskölds uppl., II (Stockholm 1825), s. 155-212. — Öfver första akten förekommer där titeln *Wisbur* för andra gången; den har här strukits. — Något försök att rekonstruera S:s stafsätt, när afvikelser därifrån kunna förmodas (såsom t. ex. *gyldne* i första akten, r. 89 och flerstädes), har icke gjorts. Äfven *ygdrasill* (i första akten, r. 67) med liten begynnelsebokstaf har bibehållits, då stafningen kan gå tillbaka på S:s Hs. Följande afvikelser från första uppl. ha vidtagits.

Första akten.

152 *känt.* Första uppl. har *krönt*, uppenbarligen tryckfel.

157 *gyllne.* Så i första uppl., inkonsekvent, men i öfverensstämmelse med S:s stafsätt.

170 *Det.* Möjligen tryckfel för *Den* (så i r. 165). Men *Det* kan också förklaras i anslutning till *smycket* i r. 173.

299 *han.* Första uppl. har *hon;* likaså i r. 306. På båda ställena har här *han* insatts. Pronominet måste syfta på *en gyldene ked*, kallad *den*

i r. 285, 287 och 291 och *han* i r. 295. Att S. plötsligt öfvergått till femininum, med anslutning till *guldkedjan* i r. 314, är osannolikt. Vida troligare är att den med afsikt dunkla sången, med sina oförmedladt införda personer, blifvit missförstådd och därför felläst vid första uppl:s utgifvande.

Andra akten.

18 I radslutet har första uppl. punkt, hvilket är meningsförstörande.
60 Första uppl. har komma i st. f. punkt i radens slut, hvilket säkerligen är tryckfel.
164 *För.* Så första uppl.

Tredje akten.

94. Parentestecknet framför *Rolof* har i första uppl. bortfallit.
138 Första uppl. har punkt i st. f. komma i radslutet. En sådan uppdelning vore visserligen icke omöjlig, men frågetecknet efter r. 142 visar, att dessa rader måste höra till den mening, hvars hufvudsats är frågan i r. 132.
198 *brunno.* Första uppl. har *bruno.*
475 Första uppl. har inget komma efter *vilda,* hvilket säkerligen är tryckfel.

Fjerde akten.

39 *försvara.* Så första uppl. Det är dock icke uteslutet, att Hs haft *förvara,* hvilket måhända ger bättre mening: en borg kan väl snarare sägas förvaras än försvaras af portar.
97 *långa.* Första uppl. har *låga,* hvilket är meningslöst och måste vara tryckfel.
Första uppl. har punkt i st. f. komma i radslutet, hvilket måste vara tryckfel.
151 *folken.* Första uppl. har *folket.* Pluralen *jubla* i följande rad fordrar emellertid ett pluralt subjekt, och det kollektiva *folket* kan knappast heller ha haft tillräckligt högtidlig karaktär i detta sammanhang.

*

Källan till sorgespelet *Wisbur* är Ynglinga-sagans 17:de kapitel, som troget återgifves i Dalins *Svea Rikes historia;* huruvida S. haft direkt kännedom om sagan eller ej, är icke möjligt att fastställa. Kapitlet lyder i A. A. Afzelius' öfversättning (Snorre Sturlesons *Konunga-Sagor* I, 1816, s. 22): »Wisbur tog arf efter sin Fader Wanland. Han tog Öds den Rikes dotter till äkta, och gaf henne tre stora byar och en guldkedja i morgongåfva. De aflade två Söner, Gisl och Öder. Men Wisbur öfvergaf henne, och tog sedan en annan hustru; drog alltså hans förra hustru till sin fader igen, med sina söner. Wisbur hade ock en son som het Domald: men Domalds styfmoder lät trolla olycka på honom. Wisburs söner (Gisl och Öder), den ena tolf, den andra tretton år gamla, reste till sin fader och utkräfde deras moders morgongåfva: men han ville ej lemna den. Då

sade de, att guldkedjan skulle blifva den förnämsta mans död i hans släkt, och sedan drogo de hem igen. Då företogs åter trolldom, till den ändan, att de skulle kunna dräpa sin fader. Spåqvinnan Huld sade dem, att hon skulle trolla på detta sätt, och tillika så laga, att alltid sedan skulle Ynglingarna slåss sig emellan och dräpa hvarandra inom ätten: till hvilket de samtyckte. Derefter församlade de sig en krigsmakt, och öfverföllo Wisbur, oförvarandes, om nattetid, och brände honom inne.»

S. har behandlat sagomotivet med en viss frihet. Hildur, kung Wisburs gemål, är en fritt uppfunnen figur, då sagan icke ens nämner namnet på Domaldes moder. Åt Öds den Rikes dotter, i sagan namnlös, har han gifvit namnet Öda; hennes faders namn har han ändrat till Roe (det isländska Hrói, vanligt i sagorna; i Oehlenschlägers *Helge* spelar Hroar en framträdande roll). — Den viktigaste förändring S. företog var att han gjorde Öda till hufvudpersonen, och lät icke blott de förskjutna sönerna, utan den förskjutna makan uppsöka Wisbur. Öda, hos hvilken svartsjukan och hatet strida med kärleken, ansluter sig ganska troget till den klassiska Medea-figuren, framför allt sådan denna var S. väl bekant från Lidners opera *Medea* (hvarom se Sven Cederblads utredning *Lidner och Stagnelius*, Samlaren 1916, s. 51-56). Dock är Öda icke någon trollkvinna i Medeas stil; det är blott den rent psykologiska konflikten hos Medea-figuren mellan en halfslocknad kärlek och ett vildt hämndbegär, som S. efterbildat. — Huld har i sorgespelet en delvis annan ställning än i sagan, där hon uppträder som trollpacka, behjälplig sönerna i att dräpa fadern. Hos S. är hon icke trollkvinna, utan sierska; hon stiftar icke själf ondt, utan endast uppenbarar ödets skickelser. Icke desto mindre har S. skildrat hennes besvärjelser med drag, som äro lånade från häxornas värld, och därigenom skapat en viss oöfverensstämmelse mellan de sublima inlednings- och afslutningsscenerna och de mellanliggande partierna. Om figurens litterära förutsättningar se kommentaren till akt I, r. 2. — Medan sagan låter Wisbur innebrännas, faller han här för Gisslers svärd.

Den dramatiska formen i *Wisbur* är uppenbarligen starkare influerad direkt af den grekiska tragedien än hvad som var fallet i *Sigurd Ring;* se härom nedan i kommentaren!

61-96. *Första acten.*

2 *Huld.* I sagan kallas Huld spåkvinna, men hon utöfvar trolldom som en häxa. Här är hon, som ofvan framhållits, i hög grad nobiliserad; i egenskap af sierska tolkar hon ödets vilja. Redan hos Dalin finnes en dylik figur antydd i ett annat sammanhang; Dalin talar om Hargabrudarna, ett slags tempelmör eller vestaler, och det heter (*Svea Rikes historia*, I, 1747, s. 182-183): »Dessa Föreståndérskor voro så högt ansedde, at de stundom hälsades för Gydior eller Gudinnor, utgifvandes orakel eller Gudasvar, som förnämligast skiedde Jule-afton inför Konungens högsäte, der de åtspordes med mycken vördnad.» Att den af Dalin upprepade gånger in-

skärpta vestaliska karaktären är väsentlig för Huld, visa r. 20-23, 38-40. — Den närmaste förebilden för Huld är dock att söka i Lings *Agne*, där bokstafligen samma figur uppträder. Spåkvinnan Huld, som hos S. föreställes vara nära hundra år gammal (akt I, r. 149), är hos Ling tvåhundra år gammal (originaluppl., s. 68), och hon berättar för Agne den roll hon spelat i Wisburs historia (s. 70). I Lings skådespel är Huld tillkallad af Agne för att hjälpa honom att vinna sin drottnings kärlek; han tilltalar henne (s. 67-68):

Stor är din kraft, och stor din visdom.
Jag vet det; därför vardt du kallad.
Du läser dina likars öden
i Skuldas aldrig sedda taflor.
Säg mig då hvad mig Nornan ämnar.

Huld svarar honom:

Drott! Huld vill dig sin aning röja.
Tvåhundra gånger såg jag våren
å nyo födas här på fjällen
förrän mitt öga skymdes evigt;
dock har jag aldrig ännu lefvat
en dag mer rysligt hemsk än denna.
Mörk är min blick, men vid han skådar
in i det fjärran, som oss nalkas.
Du ber mig kärleks örter gifva
åt den Gemål, som du dig ämnat.
Förgäfves är din önskan, Herre!
Förgäfves! — Nornan längesedan
har fällt sin dom; den måste fyllas.
Jag kan den läsa — ej den häfva.

I fortsättningen berättar Huld, hur hon varit Wisburs förskjutna maka behjälplig med trolldom och sejd — i öfverensstämmelse med sagan — och slutligen uttalar hon Nornans vilja, att en evig split skall rasa i Yngves ätt. Det är samma förbannelse, som Huld förkunnar i afslutningsscenen till S:s sorgespel; Huld är hos S. liksom hos Ling ett verktyg för Nornan (jfr r. 38, 68-70). — Emellertid är Hulds gestalt äfven tydligt påverkad af spåmännens figurer i de grekiska tragedierna, särskildt af Teiresias, hvarom se nedan not till r. 139!

11 När S. låter Huld bo i en grotta, är han sannolikt influerad af Virgilii skildring af den kumeiska sibyllans grotta (Aeneiden III: 443, VI: 42).

40 *af mig sjelf* frivilligt. *L.*

41-45 När Huld talar om den trolldomsmakt, som hon förmår utöfva, urskiljer man reminiscenser från en monolog af den trollkunniga Medea i Ovidii *Metamorphoser* (VII: 199-207):

Genom er hjelp, när jag vill, förundrade stränder beskåda
Floder åt källorna gå tillbaka: jag häfver den lugna,
Stillar den svallande sjön med qväden: jag dimmor förskingrar,
Skockar ock dimmor ihop; jag vädren förjagar och kallar:
— — — — — — — — jag opp ur grafvarna Manerna tvingar:
Måna! dig drager jag ner.

(Adlerbeths öfvers.)

51 *hålig* ihålig. *L.*
81 *aftonrodnor* pluralform till sing. *aftonrodna(n)*: på Stagnelii tid hade åtskilliga substantiv på *-ad* biformer på *-a*, resp. *an*: *rådnan* 119: 270, *saknan* 79: 80, *vålnan* 81: 126. *L.*
103 *öde.* Öde torde här helt enkelt betyda lott, ställning i lifvet; det är alltså något helt annat än *det stränga Ödet* i r. 100.
107 *Nastrand.* Denna formen är konsekvent brukad i *Wisbur* i motsats till *Narstrand* i *Sigurd Ring*, akt V, r. 30; men det är mycket sannolikt att en rättelse af Hammarsköld, i strid med S:s Hs, föreligger; Hammarsköld brukade äfven i *Sigurd Ring* formen *Nastrand.*
137 *svart* dyster; jfr samma användning af lat. *ater. L.*
139 Hulds ovillighet att afslöja hvad hon vet — ytterligare understruken i r. 361-363 och 371-372 — erinrar om Teiresias i Sophokles' *Konung Oidipus*, som i det längsta vägrar att uppenbara hemligheten för konungen:

Låt mig gå hem! Tro mig, det bättre är för dig,
Och bättre ock för mig. Lyd derföre mitt råd!
(Sophokles' Sorgespel, öfvers. af W. F. Palmblad,
Örebro 1841, s. 230.)

186 *Oders brud.* Freja kallas i Völuspa *Ods mö* (Afzelius' öfvers., Iduna III, s. 27).
207 *Att* utan att; jfr lat. *quin. L.*
224-227 Att Domalder är skickad bort från kungahofvet för att uppfostras är ett af S. fritt uppfunnet drag, som dock har sin motsvarighet på andra ställen i sagorna. Det har här inflätats för att motivera hvad Ynglingasagan lämnar oförklaradt, nämligen att Domalder icke blef dödad af Gissler och Auder på samma gång som fadern, utan efterträdde honom på tronen. Öfverhufvud finns det i Ynglingasagan ingenting som direkt framställer Gissler och Auder som tronkräfvare, ehuru en sådan tolkning ligger ytterst nära till hands. Dalin förutsätter, att de uppstigit på Wisburs tron, men sedan fördrifvits af Domalder. Härtill ansluter sig Stagnelius; jfr akt V: 325-335.
239-273 Berättelsen om Vanlander ansluter sig till 16:de kapitlet i Ynglingasagan, hvilket återges i Dalins historia (s. 335-337), men med en rationalistisk tolkning af Vanlanders dödssätt (den plötsliga sjukdomen, vållad af trolldom, förklaras ha varit en stickfluss). S. har, i öfverensstämmelse med den förut påpekade nobiliseringen af Hulds figur, utplånat

det i sagan förekommande draget, att Huld hjälper Drifva att frigöra Vanlander. Beträffande Vanlanders död har han naturligtvis förkastat Dalins tolkning, men han har å andra sidan icke heller brukat sagans skildring, refererad af Dalin i en not, enligt hvilken Vanlander skulle under sömnen långsamt kväfts af marridt. I stället låter S. honom hastigt träffas af ett trollskott, sådant som ofta omtalas inom finskt och lappskt trolldomsväsen. Uppslaget till denna förändring kan han ha fått från Dalin, som citerar en finsk källa (tryckt af Nettelblad), enligt hvilken »Hulda skickade Wanlander et *Tyre* eller skott»; dock dog Vanlander enligt denna version icke i sin borg (jfr r. 273), utan på resan till Finland. — S. har fritt uppfunnit det draget, att Vanlander lofvat skicka den dyrbara guldkedjan till Drifva; i Ynglingasagan omtalas guldkedjan, som senare blef Agnes bane, först som Visburs tillhörighet. S. har sålunda gifvit släktförbannelsen ett ännu djupare perspektiv.

241-246 Drifva klädd som jaktnymf erinrar om Venus, då hon förklädd möter Aeneas i skogen (Aeneiden, I: 318-320):

> Ty hon, beväpnad till jagt, hängt bågen öfver sin skullra,
> och fritt hängande hår förtrott åt fläkten af vädren.
> Bart var knä't: med en gördel hon fäst de fladdrande skörten.
> (Adlerbeths öfvers.)

244 245 Det doftande håret bildade en guldgul fläta. *L.*

278-282 I Ynglinga-sagan berättas (Afzelius' öfvers., s. 21), att Vanlander »blef bränd vid den ån, som kallas Skuta». Dalin lokaliserar detta närmare genom att säga, att askan är »begrafven på Skutungs-åbrädden vid Upsala» (a. a., s. 337).

283-318 I metriskt afseende ansluter sig denna sång till en kör i Lings *Agne* (originaluppl., s. 24-25):

> Med häpnad jag hör
> detta gny, detta larm.
> Mon Valfaders mör
> redan väpnat sin arm?

Själfva uppslaget till föreställningen om den olycksbringande kedjan är ju hämtadt från Ynglingasagan; men S. har utvidgat och generaliserat denna berättelse till ett slags symbol för guldets olycksskapande makt, och därvid är han sannolikt influerad af Geijers *Bergsmannen* (Iduna II). Det heter där om jätten, som gått in i berget:

> Då ref han af halsen sitt silfver och gull,
> Och kopparen från sitt hjerta,
> Af blixtrande stål tog han handen full,
> Han gaf det till menskornas smärta.
> De togo det mot. De dräpte hvarann.
> För gull och för silfver blodet rann,
> Utöfver den vredgade jorden.

Lik min fader jag sitter i bergets band:
Metallerna ger jag i ljuset.
Från mig kommer jernet i Kämpens hand
Och gullet i Konunga huset.
Då menskorna bloda jorden full
För penningar, stjernor och kronor och gull,
Ler jag i min moders salar.

Att S. ansluter sig till denna Geijerska syn, tyckes bestyrkas af slutraderna (»Af metallernas säd — växer olyckan opp»), där det icke är tal om guldkedjan, utan om metallerna i allmänhet. Jfr dock äfven kommentar till r. 291-298! — Den åskådning om släkttragiken inom Ynglinga-ätten, som elfvornas sång förkunnar, är gifvetvis befryndad med de föreställningar om ärftliga olycksöden inom härskarhusen, hvilka ofta prägla de grekiska tragedierna. Jämför t. ex. korsången i Sophokles' *Antigone:*

I Labdakos' hus jag förmärkt uråldrig ofärd
Följa slag på slag, och från ättling till ättling
Slägte aldrig slägte förlossar; men städs en gudom
Dem störtar; ej försoning gifs.
(Sophokles' Sorgespel, öfvers. af W. F. Palmblad,
Örebro 1841, s. 411.)

287-290 Sindre är namnet på en dvärg, som omnämnes i båda Eddorna. I Snorres berättas det (Skaldskaparmal, ed. Arnamagn., I, Kbhvn 1848, s. 340-342), hur han smider kostbara smycken för att vinna ett vad från Loke. I Sämundar Edda heter det, i Völuspa:

Nordan ståndar
å Nida-fiällen
Sindra-ättens
herrliga gullsal.
(Afzelius' öfvers. 1818, s. 6.)

Äfven i Thorsten Vikingssons saga nämnes dvärgen Sindre.

291-298 Hela denna guldkedjans förhistoria är ju fritt uppfunnen af S.; men den roll han tilldelar Loke, anknyter sig i viss mån till sagorna. Loke kallas i Snorres Edda (a. a., I: 268) »Brisingamens tjuf» (Brisingamen var Frejas halssmycke). Det af Loke från en dvärg stulna, ofärdsbringande guldet för också tanken till Völsungasagan, där Loke röfvar från dvärgen Andvar allt hans guld, intill hans sista ring; dvärgen läser då en förbannelse öfver hvar och en, som blir ägare till ringen. (Völsunga Saga i Björners *Nordiska kämpadater* 1737, s. 36-37.)

299-302 Fadren är Vanlander, sonen Wisbur.

305-316 I profetisk form skildras här Agnes död. Enligt Ynglingasagan förklarade Gissler och Auder, då kedjan vägrades dem, att hon »skulle blifva den förnämsta mans död i hans [= Wisburs] släkt» (Afzelius öfvers., I: 22). S. har alltså skjutit denna spådom tillbaka till elfvornas kör vid

Vanlanders död. — Enligt Ynglingasagan kastar Skjalf ett vid kedjan fastgjordt rep upp om en trädgren, och hissar med sina mäns hjälp upp den sofvande kungen, så att han strypes i kedjan. Jfr r. 315-316.
314 *svår* tung. *L.*
346-356 Hildurs dröm erinrar om Macbeths syn i fjärde akten, då åtta kungar, anförda af Banquos vålnad, passera öfver scenen. *Macbeth* hade 1813 utkommit i öfversättning af Geijer.
386-387 När kören, efter att ha tolkat den smygande oron, försöker ge uttryck för sorglös glädje, hör man genom körsången den Franzénska sällskapsvisans ögonblicksdityramber (*Bordvisa*):

> En blomma är glädjen: i dag slår hon ut,
> I morgon förvissnar hon redan.
> Just nu, då du kan, haf en lycklig minut,
> Och tänk på den kommande sedan.

Jfr äfven r. 398-399, 409-411. Denna sammanblandning af körstil och modern sällskapsvisa, som förefaller så oväntad, är icke onaturlig, om man betänker, att Franzéns sånger af detta slag just sjöngos i korus.
396 *nyburen* nyfödd. *L.*
412-421. I Lings *Agne* finnes (s. 54-55) en liknande scen, där Agnes högtidliga inmarsch i spetsen för kämpar och hoffolk bebådas af kören:

> De Ynglinga-Drottar
> jag nalkas ser;
> mitt hjerta jag blottar
> och bugar mig ner.

Men äfven hos de grekiska tragöderna har kören ofta till uppgift att förkunna härskarens ankomst. Jfr t. ex. i Euripides' *Orestes:*

> Doch ich sehe, da kommt ja der König daher,
> Menelaos der Fürst. Wie erscheint er so reich
> In glänzendem Schmuck voll üppiger Pracht,
> Als Sprosse von Tantalos Blute.
> (Euripides' Werke, ed. J. A. Hartung, IV, Leipzig
> 1849, s. 35)

77-82. *Andra acten.*

29-32 I Ynglingasagan finnes ingenting, som antyder att Wisburs första gemål är från Finland, såsom den af Vanlander öfvergifna Drifva var. Det är väl parallellismen, som framkallat den af Dalin upptagna uppgiften, att Wisburs första gemål var »Finske Höfdingen Athes eller Aude den rikes Doter». Hos S. är Roe, Ödas fader, en svensk höfding, och han föreställes här befalla öfver tusen göter. Men Öda har af sin fader, till straff för sitt felsteg, skickats till Finland, där hon tillbragt fjorton år (r. 79-90); hon medför därifrån hjälptrupper, uppställda af en konung Jokul, som väl

får tänkas vara en frände till henne. Denna figur är fritt uppfunnen af S.; namnet finnes i sagorna.

93-97 När Öda inskärper onaturligheten i ett fadermord genom att betona ett sådant brotts oerhörda sällsynthet, erinras man om ett liknande ställe i Lidners *Medea*, där Medea, då hon står i begrepp att bära hand på sina barn, utbrister:

> Den Tid, som varit har, som är, och än skall ila
> På seklers axlar kring i evigheter ner!
> O Tid! på dina vingar hvila!
> Se det som förr ej skett! Se det som mer ej sker!
> (Samlade arbeten, 1812, I: 159.)

98-110 Ragnaröksskildringen utgör en replik af slutet på *Sigurd Ring* och har samma källor som detta, hvarom se kommentaren ofvan.

105 *grundlösa* bottenlösa. *L.*

115 *svällt* transitivt: kommit att svälla. *L.*

135-155 I denna ovädersskildring förenas Lidnerska reminiscenser med intryck från Lings *Agne* (se Sven Cederblads *Lidner och Stagnelius*, Samlaren 1916, s. 49-50). *Agnes* fjärde akt slutar likaledes med ett åskväder, och kören ackompagnerar åskan på följande sätt:

> Ren Auka-Thor ljungar,
> han hammaren slungar,
> och jättarne darra.
> De vrenskande bockar
> han redan framlockar
> och spänner för tungan kärra.
> — — — — — — — — —
>
> Thor splittrar nu fjällen
> på tusende ställen,
> och gnistrorna flyga.
> Hur rullar hans kärra!
> Hur eldhjulen knarra!
> Nu trollen i klyftorna smyga.
> — — — — — — — — —
>
> Låt Loke nu skaka
> de tryckande band,
> att klipporna braka,
> att vågorna svalla,
> att himlarne skaka
> kring skog och kring strand.

164 *För* före, innan. *L.*

83-100. *Tredje Acten.*

11-21 Wisburs hybris, då han föraktar offertecknen, har en viss motsvarighet i Lings *Agne*, där konungen likaledes ringaktar gudarnas varningar: jfr t. ex. s. 75-76 (originaluppl.).

25 [Det är] *Ej nog* [att] *han skall...* *L.*

25-36 Wisburs ord om de anspråk folket ställer på sin konung innehåller ett tydligt eko af Gustaf Wasas berömda tal på Västerås' riksdag. Gifvetvis har också inverkat Ynglingasagans berättelse, att Domalder, Wisburs son, blef offrad för att han ansågs ha förorsakat missväxt.

27 *Alldagligt* varje dag; jfr ty. *alltäglich.* *L.*

54 *ödena.* Måhända har S. härmed menat Nornorna; bakom ligger i hvarje fall den klassiska föreställningen om furierna eller erinyerna.

110 *Barbar.* Ordet, som är vanligt i Lidners *Medea*, i uppgörelserna mellan Medea och Jason, hör till den fransk-klassiska tragedistilen.

153 *fylle.* Månens fylle = fullmåne. *L.*

194 Om Lofn heter det i Snorres Edda (Nyerup-Adlerbeths öfvers., s. 46): »*Lofn* är mild och from mot dem, som anropa henne; och hon har af Allfadern eller Frig tillstånd att sammanbinda män och qvinnor med hvarannan, ehvad hinder och vanskligheter, som än kunde vara i vägen.» — Gudinnan åkallas äfven i Lings *Agne* (s. 82).

205 *menlösa*, oskyldiga. *L.*

237-238 Jfr kommentar till r. 110 ofvan.

241 *låga* gemena, ovärdiga. *L.*

248-249 Ödas replik erinrar om ett ställe i Lidners *Medea*, där Medea, i en alldeles liknande situation, afbryter Jason, som nämnt Kreusas namn, med utropet:

Håll, tyrann!
Ett så förhatligt namn för mig du stamma vågar?
(Samlade arbeten, 1812, I: 132.)

335-343 Den skildring S. låter Wisbur ge af en okrigisk konungs lyckliga lif synes ha fått sina färger från Ynglingasagans teckning af konung Hugleik. »Konung Hugleik var ingen krigsman, utan satt stilla hemma i sina länder: han var mycket rik och karg på penningar: han hade ibland sitt Hoffolk många gycklare, harpo- och gigolekare och fidlare: han hade ock hos sig trollkarlar ock allsköns häxmästare» (Afzelius' öfvers., I: 32).

343 *Seidmäns* trollkarlars; *seid* gammalnordiskt ord för *trollkonst.* *L.*

464-480 Ödas utbrott af hämndbegär erinrar om en liknande monolog i Lidners *Medea:*

Ja! utbryt, olycks-moln! Låt ur ditt sköte ljunga
Den vigge, aldrig än en Hämde-Gud sågs slunga!
Med uppror, stormars tjut och sjöars raseri,

Förkunna, o Natur! så långt ditt välde räcker,
Att detta ögonblick skall hämden helgadt bli.
Förmörkas Sol!
(Samlade arbeten, 1812, I: 159.)

483-503 Denna körsång erinrar om en kör af furier i Lidners *Medea,* då Medea går att hämnas:

Rusta dig ut! ... Plågor och fasa
Trampa ditt spår.
Furier rasa
På vägen du går.
Hämdfull är vänskap, när otro den får.
Men ack! då kärlek ser sig bedragen,
Ryter han lik den ljungande sjö.
Medea! du älskat: detta är dagen,
Dagen, då hoppet och glädjen skall dö.
(Samlade arbeten, 1812, I: 144.)

Bakom ligger gifvetvis Euripides' *Medea,* där det heter:

Qvinnan är i allting annat rädd,
Är feg i striden, bäfvar blanka stålet se,
Men blir i äktabädden hennes ära kränkt,
Då finnes icke någon mer blodtörstig själ.
(Euripides' skådespel, öfvers. af A. Selahn,
I, Hernösand 1868, s. 255.)

504-517 Körens anropan af kärleksgudinnan med bön om en lugn och måttlig kärlek, i motsats till den våldsamma och ofärdsbringande, som rasar hos Öda, är en efterbildning af en motsvarande körsång i Euripides' *Medea:*

En kärlek, som kommer för svår
Och häftig, intet lof sig får,
Mannen beskär den ej ära;
Deremot kommer du måttlig,
Kypris, gudom finnes det icke så älsklig.
Aldrig, o furstinna, på mig
Från den gyllne bågen afskjut
Säkra pilen, dränkt i häftig trånad!
(Euripides' skådespel, öfvers. af A. Selahn,
I, Hernösand 1868, s. 269.)

101-109. *Fjerde Acten.*

46-47 Wisburs attityd, här liksom i tredje akten, erinrar om Agnes i Lings *Agne* (s. 75):

Ja Huld! din spådom jag föraktar.
Ha! din besvärjelse, din trolldom
den skulle kyla Agnes hjerta?

Må qvinnan höra dina sagor,
och mörkrädd krypa in i tjället,
som barnet, när det länge lyssnat
till ammans prat, om vinterqvällen.
Jag, — jag är man, och jag är konung;
Ho dristar tro att Agne blinkar.

100-125 Denna skildring är byggd på besvärjelsescener hos Virgilius och Ovidius samt i *Macbeth*. Virgilius berättar i Aeneidens sjätte sång om Aeneas' besök i den kumeiska sibyllans grotta (r. 47-50):

Skiftad var Spåmöns hy, och anletsdragen förställda:
Håren sväfvande vildt förspridda: Flämtande bröstet.
Hjertat svällde: I högre gestalt hon syntes, och rösten
Röjde ej dödliga ljud, då hon kände Guden sig nalkas.
(Adlerbeths öfvers.)

Ovidius berättar i *Metamorphoser*, hur Medea i besvärjelsens ögonblick vandrade kring (VII: 183) »med bar fot och med håret förspridt kring blottade skuldror». En brygd, som hon använder för sina konster, beskrifves på följande sätt (VII: 262-269):

Men i ett kopparkärl mellertid trollblandningen sjuder,
Och uppbrusar och häfver sig högt med pösande hvitt skum.
Der inkokar hon allt hvad hon fann i Hemoniska dalen,
Både af rötter och frön och blommor och liknande safter,
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Dagg, hopsamlad den natt som af månan lystes till ända,
Och en förhatelig ufs ohyggliga kött och hans vingar.
(Adlerbeths öfvers.)

Mest likheter erbjuder den af S. skildrade besvärjelsen med häxscenen i *Macbeths* fjärde akt, där de tre häxorna äro samlade i hålan kring en kokande kittel och sjunga:

Orm, som smög i kärrets gräs
Uti kettiln stek och fräs!
Sjökräks öga, Grodas hand
Läderlappshår, hundetand
Huggorms tunga, Gadd af slå,
Ugglevingar, ödletå,
Koka — trolldom i hvar droppa —
Till en god helvetisk soppa!
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Rot af odört, gräfd ur grund
Hemligt i en midnattsstund,

Judelefver, bocke-galla
Låten i vår kettil falla!
Läggen därtill benvedskäppar,
Skurna af och spjelkade
Vid en månförmörkelse,
Turkenäsor, Tartarläppar,
Finger af ett mördadt barn
Födt i diket af ett skarn!
(Geijers öfvers., 1813, s. 67-68.)

Det tredubbla anropandet af Vanlander (r. 116-117) svarar mot häxornas tredubbla *Kom!* då Banquos vålnad frambesvärjes. — Jfr Macbeth-reminiscensen i akt I, r. 346-356.

110 *såd* soppa. *L.*

135-184 Körsången synes inspirerad ur en af de antikt stiliserade körerna i *Die Braut von Messina* (akt IV, scen 7):

Wohl dem! Selig muss ich ihn preisen,
Der in der Stille der ländlichen Flur,
Fern von des Lebens verworrenen Kreisen,
Kindlich liegt an der Brust der Natur.
Denn das Herz wird mir schwer in der Fürsten Palästen,
Wenn ich herab vom Gipfel des Glücks
Stürzen sehe die Höchsten, die Besten
In der Schnelle des Augenblicks.

Men Schillers körsång är ju blott en variation af ett tema, som är centralt i de grekiska tragedierna. Närmast S. kommer kanske ett ställe i Euripides' *Ifigeneia i Aulis*, där Agamemnon tilltalar en åldrig tjänare:

Huru lycklig du är;
Hur lycklig enhvar, som sitt jordlif här
Utan rykte och namn får lefva i ro!
Men en högt uppsatt icke prisar jag säll.
— — — — — — — — — — — — —
Likväl denna glans högst vanskelig är!

Ljuft magtens begär
Oss tjusar, men sorg med sig vunnen den bär.
Något fel, som begåtts emot gudarne, än
Vår lycka förstör. — — — — —
(Euripides' skådespel, öfvers. af A. Selahn,
II, Hernösand 1869, s. 10-11.)

144-153 Dessa rader utgöra tydligen en reflex af det intryck, som Napoleons fall framkallade.

154-165 Denna sentimentalt erotiska skildring af landtlifvets fröjder i motsats till de blodiga händelserna på världsteatern är en replik af S:s stora

alexandrindikt *Kärleken och Landet* (I: 153-161); äfven där skymta världskriget och Napoleons fall som bakgrund till den pastorala lyckan (r. 85-92). Det patos, som S. uttalar, är trots sin epikureiska färgning besläktadt med Geijers syn i *Odalbonden:*

De väldige Herrar, med skri och med dån,
Slå byar och riken omkull;
Tyst bygga dem Bonden och hans son,
Som så uti blodbestänkt mull.

Likheten beror i någon mån därpå, att både S:s körsång och Geijers poem ha kommit till under intryck af körlyriken i *Die Braut von Messina;* kören »Ungleich verteilt sind des Lebens Güter» (akt I, scen III) har verkat på S., och än mera på *Odalbonden.*

169 *öknar* ensamma nejder. *L.*

193-196 Raderna erinra om ett ställe i Lidners *Medea:*

Blomma sig mot blomma böjer.
Dufvan snabba vingar höjer,
Kuttrande sin ledsnad röjer,
Söker makan trånfull opp.
(Samlade arbeten, 1812, I: 133.)

Ett liknande anslag (såsom påpekats af Cederblad, a. a., s. 49) i dedikationen till oratoriet *Messias i Getsemane:*

Dufvan, fastän stormar skaka
Nästet, där hon hvilat glad,
Söker opp ett myrtenblad
Till att räcka åt sin maka.
(Samlade arbeten 1812, I: 206.)

225-227 Vaktens rop har en viss likhet med Macduffs utrop i *Macbeth*, då mordet på kungen upptäckts:

Upp! låt stormklockan gå! vak upp, vak upp! —
Förräderi och mord! — upp Banquo! Malcolm!
(Geijers öfvers., 1812, s. 36.)

Jfr de tydliga Macbeth-reminiscenserna i akt I, r. 346-356, och i besvärjelsescenen ofvan, r. 100-125.

110-123. *Femte Acten.*

57-59 Körsången ger uttryck för skräcken på ett sätt, som har motsvarigheter i de grekiska tragedierna; jfr t. ex. i Sophokles' *Oidipus i Kolonos:* »På min hjessa all hår sig rest — Af häpnad slås min själ.» (Sophokles' sorgespel, öfvers. af W. F. Palmblad, Örebro 1841, s. 368.)

59 *Till berg sig resa mina hår.* Jfr ty. *Die Haare stehen mir zu Berge. L.*

75-82 Jfr kören i *Die Braut von Messina* (akt IV, scen 7):

Auf den Bergen ist Freiheit! Der Hauch der Grüfte
Steigt nicht hinauf in die reinen Lüfte:
Die Welt ist vollkommen überall,
Wo der Mensch nicht hinkommt mit seiner Qual.

141-144 S. har fritt uppfunnit detta drag, att Wisburs drottning stryper sig själf med den olycksbringande guldkedjan, som enligt Ynglinga-sagan sedermera blef Agnes bane.

174-176 Med orden *De sofvandes brudar* anspelar S. på den af honom så ofta poetiskt behandlade Endymion-myten: det sköna är flyktigt liksom den drömbild af en brud, som den sofvande tror sig sluta i sin famn. — I r. 175-176 skymtar den platonska idéläran, ehuru här den formlösa materien förklaras vara det enda beståndande. En liknande, mera materialistisk syn återfinner man i sonnett-trilogien *Hösten* (II: 75-77), särskildt i den andra sonnetten.

189 *usel* olycklig. *L.*

213-257 Denna kör, hvari förbittringen öfver de af gudarna tillstadda olyckorna tar formen af blasfemisk vantro, har en viss motsvarighet i Isabellas vilda och hädiska utrop i *Die Braut von Messina* (akt IV, scen 4):

Nicht zähmen vill ich meine Zunge, laut,
Wie mir das Herz gebietet, will ich reden.
Warum besuchen wir die heil'gen Häuser
Und heben zu dem Himmel fromme Hände?
Gutmüt'ge Toren, was gewinnen wir
Mit unserm Glauben? So unmöglich ist's,
Die Götter, die hochwohnenden, zu treffen
Als in den Mond mit einem Pfeil zu schiessen.
Vermauert ist dem Sterblichen die Zukunft,
Und kein Gebet durchbohrt den ehrnen Himmel.

Kören svarar henne hotande: »Die Götter leben.» — Äfven hos Euripides uttalas ibland tvifvel på gudarnas existens; se t. ex. i *Hekabe* Talthybios' utrop:

O Zeus, hvad skall jag tänka? Ser ditt öga ned
På menskobarnen? eller kanske är en tom
Inbillning anse några gudar finnas till?
Kanhända slumpen styrer alla dödlige?
(Euripides' Skådespel, öfvers. af A. Selahn,
I, Hernösand 1868, s. 206.)

I metriskt afseende hänger kören samman med en kör i Lings *Agne* (s. 24) och med Tegnérs *Sång till solen.*

218 *han* syftar på *åskvagn* i följ. vers. *L.*

242-251 Sjofn, eller Sjofne, Lofn och War omtalas i Snorres Edda; sånger riktas till dem i Lings *Agne* (s. 81-82).

323-335 Denna del af Hulds spådom skildrar händelser, som S. fritt upp funnit; jfr kommentar till akt I, r. 224-227.

346-360 Denna del af Hulds spådom har afseende på Domalder, om hvilken Ynglingasagan berättar: »Uti hans tid var hunger och dyr tid i Sverige. Då tillredde de Svenske stora offer i Upsala. Den första hösten offrade de oxar; och förbättrades icke den hårda tiden deraf. Den andra hösten offrade de menniskor, men tiden blef ändå icke bättre, utan fast värre, Men den tredje hösten kommo de Svenske allmänt tillsamman uti Upsala. när offret skulle hållas. Då rådslogo Höfdingarne sig emellan; och kommo de deruti öfverens, att deras Konung Domald vore orsaken till denna dyra tiden, och att de skulle offra honom för en god årsväxt, öfverfalla honom och dräpa honom samt bestänka Gudarnas säte med hans blod: hvilket de ock gjorde.» (Afzelius' öfvers., 1816, I: 23.)

361-376 Denna del af Hulds spådom resumerar Ynglingaättens öden, sådana de skildras af Snorre i Ynglingasagan. R. 365 syftar på Alrek och Erik, Alf och Yngve, r. 366 på Agne, r. 367 på Dag. (Enligt Snorre [Afzelius' öfvers., 1816, I: 26] föll Dag för en hötjufva, slungad af en träl; Dalin [a. a., s. 357] talar dock, liksom S., om en pil.) R. 373-374 syfta på Ingjald Illråda, och den i r. 375 nämnde hämnaren är Ivar Vidfamne.

SVEGDER.

125-134.

Hs består af ett oktavark, innehållande r. 1-146, ett oktavblad af samma gröna papperssort, beskrifvet på ena sidan, innehållande r. 147-182. samt ett hvitt oktavblad, innehållande på ena sidan r. 183-220, på den andra ett fragment ur *Martyrerna* (se kommentaren s. 273).

4 Hs har komma efter *anförtrott,* men stor begynnelsebokstaf därefter.

5 *Däruppe* efter ett struket *Sett*

8 *vi.* Hs har *vid.*

9 Punkten i radslutet fattas i Hs.

14 *hur* ä fr *huru*
så ä fr *likså*

18 *rulle* två gånger i Hs, det senare struket.

20 *dessa* efter två strukna ord *dett*[a], *fräta.*

39 Raden tillagd i marginalen.

47 *tidens början* efter ett struket *Ginungsgapet*

56 *Dem* inskrifvet i ett tidigare *Som morgonrodnan* efter ett struket *froste*[n].

58 *aflat* ä fr *födde*

59 *I.* Hs har *Er,* hvilket är omöjligt.

66 *evig* ä fr *evigt*

69 ä fr *Ifrån det gömda djup, där Ygdrasil*

72 ä fr *med Ve*

81 Kommat i radslutet osäkert i Hs.

82 Hs har en punkt i radslutet, hvilken måste utgå.
84 *ack* ä fr *hur*
87 *äfven* efter ett struket *ock*
88 Hs så. Hammarsköld, och efter honom senare utgifvare, ändrade till: *På våra altar deras rökverk brunnit.* Måhända är denna ändring riktig; men äfven Hs:s ordalydelse kan försvaras: *våra rökverk* betyder då: rökverk åt oss.
89 Raden tillagd i marginalen.
93 *detta släkte* ä fr *dessa mänskor*
94 *löjlig* ä fr *löjligt*
96 *Är* efter ett struket *Har framf*[ödt]
tågat. Hs har *tåga,* öfver ett struket *vandrat*
97 ä fr *I tusende gestalter genom verlden* och *I tusen skepnader igenom verlden*
102 *lossa* ä fr *krossa*
105 ä fr *Som kunde* och *Som kanske*
114 *i* efter ett struket *sig*
Punkten i radslutet osäker i Hs.
115 ä fr *Knappt gifves mer*
116 Punkten i radslutet osäker i Hs.
124 ä fr *Tills Oden kom*
128 Hs har komma efter *Gudar.*
135 Hs har närmast en punkt i radslutet.
143 Möjligen *gamle.*
147 *lämnade sin thron i* inskjutet ofvan raden. En påbörjad ändring *på Skandiens* har lämnats ofullbordad.
160 *blygd* ä fr *gråt*
170 *I* inskrifvet i *På*
171 *toppar* efter ett struket *sp*[ets].
172 *den* ä fr *det*
174 *märka* inskjutet ofvan raden.
177 Punkten i radslutet osäker i Hs.
181 ä fr *Och ställa hit*
183 Ingen person angifven i Hs.
188 *Gerd.* Hs har *Hild.* Hammarsköld har genomgående infört namnet *Hild*, men då *Gerd* förekommer två gånger i de två föregående Hs-fragmenten (r. 156 och 179), och äfven detta har *G*[erd], i r. 204, har det ansetts riktigare att åstadkomma konsekvens genom att ändra r. 188.
194 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
204 Hs har *G*[erd], trots *Hild* i r. 188.
214 Möjligen *fjell*
219 Hs tyckes ha punkt i radslutet.
220 Möjligen *blomsterbädden*

*

Källan till *Svegder* är Ynglingasagans 15:de kapitel, som lyder (Konungasagor, Afzelius' öfvers.; I, 1816, s. 19-20): »Svegder tog Riket efter sin Fader. Han gjorde ett löfte att uppsöka Gudhem och den gamle Oden. Han reste med tolf män vidt omkring i verlden. Han kom till Tyrkland, och det stora Svithiod: der fann han många sina fränder: och var han på denna resan uti fem år. Derefter reste han hem igen till Sverige, och blef sedan hemma någon tid. Han hade fått en hustru uti Vanahem, vid namn Vana; deras son het Vanland. Svegder drog ut andra gången, att söka Gudhem. Men på östra sidan i Sverige är en by belägen, som kallas Sten; der är en stor sten, lika som ett stort hus. Om aftonen, efter solens nedgång, när Svegder gick från dryckesstugan till sin sofkammare, såg han, att under den stora stenen satt en Dvärg: men Svegder och hans män voro mycket druckna och lupo till stenen; Dvärgen stod i dörren, ropade på Svegder, bedjande honom der ingå, om han ville finna Oden. Svegder lopp in i stenen, och stenen slöts straxt till igen, så att Svegder aldrig kom tillbaka. Så säger Thiodolfer den Hvinverske:

Men liuset skyende,
Dvärgeslägtets
Bonings bevakare
Bedrog Svegder;
Då i stenen
Den högsinte
Dulsas slägting
Lopp efter Dvärgen;
Och stenen,
Som var Odens,
Af Jättar bebodd
Upplät sig för Konungen.»

S. har frigjort sig från den rationaliserande tolkning, som Snorre ger sagan genom att tyda Sten som namnet på en by. Att S. känt Snorre i original, synes framgå däraf, att han låter Svegder falla offer för ett af jättar och dvärgar gemensamt ordnadt försåt; denna uppfattning har i viss mån ett stöd genom den näst sista raden af Thiodolfers kväde, där jättarna sägas bebo den sten, som dvärgen lockar Svegder in i.

S. är vid omdaningen af sagan tydligt påverkad af Geijers dikt *Svegder* i Idunas första häfte. Liksom Geijer har S. utplånat det draget, att Svegder tvenne olika gånger drog bort till gudarnas land i Öster; hans tragedi skulle uppenbarligen ha nått sin afslutning under Svegders första och enda långfärd, liksom Geijers dikt. När S. i r. 145-154 skildrar Svegder såsom drifven af en instinkt, utan annat mål för sin vandring än solens uppgång, »fördjupad i Gardarikets skogar», så är detta en reminiscens från Geijers strof:

Han for, han for så snällt på östervågor,
Och lade skeppen sist i stilla vik.

Ej efter väg och stig han noga frågar,
Där han i skogar går i Gardarik.
Men utaf kämpar följd han framåt tågar —
En färd på underbara öden rik.
Och öfver hed och mark sin kosa vänder
Alltjemt åt Solens hem och Odens länder.

När S. vidare i r. 184-186 låter Gerd skildra, hur Svegder slagit läger på Tanaquisels stränder, så öfverensstämmer äfven detta drag med Geijers dikt, där det heter:

Sist efter år han slutligt en gång länder
Till flodens skiljegräns vid Tyrkialand.
Han stod på Tanaquisels höga stränder,
Då aftonrådnan log från vesterns rand.
Hans kämpar tända eld, och, vid dess bränder,
Sin qvällsvard laga till med egen hand.

Den romantiska längtan att söka upp Oden och bli delaktig af Odens visdom, som enligt sagan och än mera enligt Geijer drifver Svegder, får hos S. en alldeles särskild innebörd: Svedger har hört ett rykte om Kristi födelse — han anser att det är Oden, som låtit sig föda på nytt — och vill infinna sig för att hylla den gudomlige (r. 139-146). Motivet är uppenbarligen formadt under påverkan af legenden om de tre vise männens eller de tre kungarnas hyllningsbesök i Betlehem.

Denna Svegders sträfvan att bli delaktig af det nya himmelska ljuset försöker jätten Nore hindra genom att locka konungen till sig i berget. Uppenbarligen har jättedottern Gerd haft till uppgift att locka Svegder i fördärfvet (r. 205-220); dvärgarnas roll har sannolikt varit inskränkt till att smida den oslitbara kedja, som skulle ha fängslat Svegder i berget (r. 1-28, 160). Huru tragedien efter Svegders fall och fängslande skulle ha upplösts, är omöjligt att gissa med stöd af det bevarade fragmentet.

Om de starka inslag från Eddan, som sätta sin prägel på fragmentet och äfven influerat intrigen, för så vidt Gerd har del i den, se nedan (bl. a. till r. 155-161)!

4 *Emblas barn* äro enligt Völuspa människorna.

25 *Nore.* Namnet på jätten är hämtadt från Eddan; i Snorres Edda (Nyerup-Adlerbeths öfvers., s. 14) heter det: »Norve hette en Jätte, som bodde i Jothunheim.» Han finnes nämnd äfven i Vaftrudners sång och Allvis' sång (Sämunds Edda, Afzelius' öfvers. 1818, s. 32, 49); namnet förekommer äfven i formerna Nörve, Nor, Nore.

27 *Den nya Gleipner.* Gleipner var namnet på den fjätter, förfärdigad af »några Dvärgar i Svartalfheim», hvarmed Asarna bundo Fenrisulfven. (Snorres Edda, Nyerup-Adlerbeths öfvers., s. 43.)

34 *Ymes Söner* äro enligt Eddan egentligen jättarna; men S. räknar både jättar och dvärgar till Ymes afföda. I r. 47-60 låter S. Nore framställa myten om Ymer och jättarna, men med vissa förändringar. Enligt Snorres

Edda (Nyerup-Adlerbeths öfvers., s. 10-11, 20) skapades jättarna på följande sätt: »Det förtäljes, att när han [= Ymer] sof, föll han i svett, och då framkommo under hans vänstra arm en man och en qvinna, och hans ena fot aflade en son med den andra; från dessa härstamma de slägter, som kallas Rimthussar»; medan det om dvärgarna heter: »Dvärgarna hade först blifvit frambragte och fått lif i Ymers kött, och voro då maskar». S. har låtit dvärgarna komma till på det sätt som Eddan beskrifver för jättarna (r. 59).

37 *rå* råa, oslipade. *L.*

64-83 Skildringen af Odens fejd med Ymer och af jordens skapelse är byggd på Snorres Edda (Nyerup-Adlerbeths öfvers., s. 11-12). Namnformen Viler är dock bevarad från Dalin (*Svea Rikes historia,* I, 1747), medan Nyerup-Adlerbeth har Vili.

65-66 *Fimbul Tyr.* Den allt dominerande, men hemlighetsfullt tillbakadragna roll, som S. tilldelar Fimbul Tyr, har sina förutsättningar mindre i Eddan, där Tyr icke särskildt framträder, än i Geijers och Afzelius' mytologiska spekulationer. Geijer yttrar i sin anmälan af Nyerup-Adlerbeths Edda-öfversättning (*Iduna* I, s. 80-81), att Oden i Völuspa kallas för »*Fjolners* (den Fördoldes) barn», och tillägger: »Denne Fördolde är den samme, som där äfven kallas Fimbul-Tyr (den öfvermåttan store Gud)». Detta uppslag utvecklas vidare af Afzelius i noterna till öfversättningen af Völuspa, där det heter (*Iduna* III, s. 70): »*Fimbul* synes beteckna det yttersta af tid, det eviga, och *Tyr* kraft; således *Fimbul Tyrs* runor, den eviga kraftens hemligheter.» Völuspas uppgift, att asarne på Idavallen minnas Fimbul-Tyrs uråldriga Runor, har sålunda fått en fördjupad betydelse.

83 Sammanhanget blir klarare, om vid radens slut sättes punkt.

84-86 Denna uppfattning af jättarnas och dvärgarnas krig mot människorna med det olycksbringande guldet som vapen återfinnes äfven i *Wisbur;* se kommentar till akt I, r. 283-319.

93-104 S. låter här Nore utveckla kristendomens grundtanke — naturligtvis med hånfulla och ironiska kommentarer från jättens sida —, hvilken grundtanke förklaras ha först blifvit framställd i Indien, men vara gemensam, i tusen olika skepnader, för alla världens folk. Denna romantikens åskådning har för S. varit bekant genom Geijers anmälan af Nyerups Edda-öfversättning i Idunas första häfte. Geijer yttrar där bl. a. (s. 76): »De Mythologier åter, i hvilkas blandning Religionen sjelf bryter starkast fram i dagen, äro den Indiska och den Nordiska.» Och i slutnoten (s. 90) hänvisar Geijer till William Jones's hypotes, att »den äldste Asiatiska Oden eller Wodan» är identisk med Hinduernas Buddha. S. kan häri ha funnit anledning att ge Indien en så framträdande roll inom frälsningsidéns historia. — Men redan hos Dalin framställes en religionshistorisk synkretism, som mer eller mindre identifierar både asaläran och de flesta andra religioner med kristendomen; namnet Oden sammanställes (a. a., s.

120, noten) med bl. a. de hebreiska och indiska namnen på Gud, och på s. 123-124 utvecklas, huru idén om en frälsare är gemensam för alla folk och äfven finnes bland inderna. Att detta influerat S. är så mycket påtagligare, som Dalins i detta sammanhang framställda uppfattning af treenighetsläran i asareligionen oförändrad upptagits af S., hvarom se kommentar till r. 135-136.

109-116 Nore framställer här som en serie af bedrägerier de successiva uppenbarelser af en lidande gudomlighet, som enligt den romantiska religionsuppfattningen förebådat Kristus. Geijer yttrade i sin anmälan af Nyerup-Adlerbeths Edda-öfversättning (*Iduna* I, s. 75-76), att man äfven i de grekiska mysterierna funne »spår af den ursprungliga traditionen, och äfven Symboler, t. ex. af en lidande, död och uppstånden Gudomlighet, som kunde gifva anledning till märkvärdiga jemnförelser». — När det i r. 109-110 talas om »stjernornas Regenter», som aflat »bedragare» [= förkunnare af stora religiösa sanningar] med jordens döttrar, så ansluter detta sig uppenbarligen till 1:sta Moseboks kap. 6, där det heter i samband med syndaflodsmyten: »Då sågo Guds söner menniskornas döttrar, att de voro dägeliga, och togo till hustrur, hvilka de hälst ville.» Guds söner, stjärnornas regenter, omtalas äfven i den fragmentariska, obetitlade dikten »*Förundras icke om Poeten skrifver*» (II: 218-223), där det talas (r. 12-14) om det lif, som

> Guds Söner, Solarnes regenter fordom,
> Tungt släpa i ett stjernbevakadt grus.

Stjärnornas eller solarnas regenter äro, såsom visats i kommentaren till det citerade stället (s. 226-227), identiska med Plotinos' planetsjälar. Denna åskådning om planetsjälarna såsom ursprungskällorna till de högsta religiösa idéer, hvilka mänskligheten äger, synes S. ha utvecklat under påverkan från Schellings skrift *Philosophie und Religion* (1804), där liknande dunkla tankegångar skymta. Sch. lär (Sämmtl. Werke, Erste Abteilung, VI, s. 48), att de i ändligheten nedsänkta själarna i stjärnorna se omedelbara afbilder af de eviga idéerna; »so verbinden sich dagegen die den Gestirnen vorstehenden Ideen als Seelen mit organischen Leibern, wodurch die Harmonie zwischen diesen und jenen begriffen wird». Längre fram i samma skrift (s. 58-59) utvecklar Schelling, huru alla konster, vetenskaper, religioner och lagar synas ha ett gemensamt ursprung; de äro rester af en högre kultur. »Nach diesen Prämissen bleibt nicht anderes übrig als anzunehmen, dass die gegenwärtige Menschengattung die Erziehung höherer Naturen genossen, so dass dieses Geschlecht — — — alle seine Cultur und Wissenschaft nur durch Überlieferung und durch Lehre eines früheren Geschlechts besitzt.» Detta släkte har, efter att ha utsått idéernas gudomliga sådd, försvunnit från jorden. Det vill synas, som om detta släkte varit just stjärn-andarna, de första affallna idéerna och följaktligen mellanlänkarna till de djupare nedsjunkna människosjälarna; ty Schelling skrifver: »Wenn nach den Abstufungen der Ideenwelt auch der

Idee des Menschen eine höhere Ordnung vorsteht, aus der sie erzeugt ist, so ist es der Harmonie der sichtbaren mit der unsichtbaren Welt gemäss, dass dieselben Urwesen, welche die geistigen Erzeuger des Menschen der ersten Geburt nach gewesen, in der Zweiten seine ersten Erzieher und Anführer zum Vernunftleben wurden, wodurch er sich in sein vollkommeneres Leben wiederherstellt.» I fortsättningen förklarar Schelling, att detta andesläkte kunnat stiga ner i jordiska kroppar, eftersom jorden förut burit ädlare och högre former än nu; alla folk bevara sagor om en förlorad guldålder och om ett högre släkte — heroerna och gudarna, som gifvit människorna religioner och lagar. — Det är alldeles samma tankegång, som S. framställer särskildt i r. 113-116. Oden är en af dessa religions- och lagstiftare, som skapat kulturen och sått idéerna bland barbariska folk; och S. låter honom, i öfverensstämmelse med Schellings fantastiska teori och i anslutning till en dunkel biblisk myt, vara föreningen af en planetsjäl och en jordisk kropp (r. 109-110).

112 *larfven* masken. *L.*

116 *underboren* född genom ett underverk. *L.*

122-130 Denna uppfattning, att Sigge Fridulfsson, den historiske Oden, fördref landets forna invånare, »Rimtussar, Halftroll, Halfresar», finnes hos Dalin (*Svea Rikes historia*, I, 1747, s. 113), och har äfven på andra ställen upptagits af S. (se kommentar till *Sigurd Ring*, akt IV, r. 260-265).

131 S. är den femte Sonen [räknadt] från denne. *L.*

132 *presterligt* som öfversteprest. *L.*

135-136 Denna asareligionens treenighetslära har S. upptagit från Dalin (a. a., s. 122-135): »Liksom de gamle Chaldéer och Egyptier begripit alla Guds egenskaper under *Makt*, *Kärlek* och *Vishet* — — —, så hafva äfven de gamle Svenske inneslutit Gudomligheter under tre på Kungelige thronar sittande personer, — — — hvarmed de förstådt samma Gudomeliga egenskaper *Makt, Kärlek* och *Vishet.*» Oden och Thor äro makt och kärlek; »den Person, som kallades den *Tredie* i de gamle Svenskes Gudomlighet, var visheten eller Grekernas Minerva under namn af *Frygga*». — S. synes dock ha ändrat om de symboliska beteckningarna, att döma af ordningsföljden.

146 som han tror [vara] sin Stamfar; latinism. *L.*

155-161 Nores dotter Gerd, som väcker en olycksdiger kärlek hos Svegder, är uppenbarligen diktad af S. i anslutning till jättedottern Gerda, som är föremålet för Freys ända till sinnessjukdom stegrade lidelse. (*Skirners färd* i Sämunds Edda, Afzelius' öfvers. I: 79-84.)

163 *Sindre.* Jfr kommentaren till *Wisbur,* akt I, s. 287-290.

211-220 Denna framställning af kvinnans roll som förförerska anknyter till den kristna syndafallsmyten och låter på samma gång skymta igenom S:s lära om det metafysiska syndafallet, som är orsaken till hela den synliga världens uppkomst — den lära som ligger till grund för bl. a. dik-

terna *Syndafallet* (II: 163-169), *Rodnaden* (II: 174-176), »*Förundras icke om Poeten skrifver*» (II: 218 223). Om det i r. 219 förekommande uttrycket *stjernornas Regenter* se ofvan kommentar till r. 109-116.

GLÄDJE-FLICKAN i ROM.

135-154.

S:s Hs finnes icke bevarad. Till grund för texten har lagts första upplagan, Hammarskölds (II, Stockholm 1825, s. 21-38). Endast ett par obetydliga ändringar ha gjorts:

24 *För långt.* Första uppl. har i ett ord *Förlångt*

95 *qväfda.* Första uppl. har *quafda.*

125 Första uppl. har punkt i st. f. komma i radslutet.

298 Första uppl. har ett komma i radslutet, som skiljer predikatet från objektet.

321 Citationstecknet i radslutet är uteglömdt i första uppl.

400 *goda.* Ordet, nödvändigt för att versen skall bli full, är uteglömdt i första uppl.; här suppleradt ur konceptet.

440 Första uppl. har både punkt och semikolon i radslutet; här har det senare valts.

464 *purpurskimmer.* Första uppl. har *pupurskimmer.*

Dessutom förekommer i första uppl. titeln för andra gången öfver inledningsscenen.

Till grund för Hammarskölds tryck har uppenbarligen legat en klar renskrift (inga korrumperade ställen ha kunnat upptäckas); bland S:s papper föreligger ett fullständigt första koncept, innehållande dikten i en något afvikande stilisering, utan scenanvisningar o. d. I stället för att angifva de talrika varianterna, meddelas här denna äldre version in extenso; den ger en inblick i S:s arbetsmetod och visar författarens stafning, som af Hammarsköld genomgående ändrats. Det enda ställe, där konceptet skulle kunna ge uppslag till en textförbättring, är r. 161, där Hammarskölds tryck har *om natten* i st. f. som här *i natten.* Ändringen kan dock mer än väl vara S:s egen.

Konceptet förekommer på två kvartblad, vikta i varandra (tillsammans ett åttasidigt ark). Det upptager där s. 1-3 samt hälften af s. 4; det är skrifvet med S:s mikroskopiska konceptstil, utan raduppdelning (ny rad markerad blott med stor bokstaf), hvilket vid aftryckandet bibehållits. Francescos sång förekommer efter skådespelets slut, men har här insatts på sin plats. — Hälften af s. 4 samt s. 5 äro tomma; på s. 6 och på hälften af den f. ö. tomma s. 7 förekommer en lyrisk dikt, tryckt II: 64—65, hvilken uppenbarligen varit afsedd att läggas in i skådespelet (se kommentaren s. 118!). På s. 8 upptages öfre hälften af en variant till *Riddartornet*, hvarom se kommentaren s. 402; resten är tom.

Konceptet lyder:

P. Lauretta har du vin? *L.* Å ja Francesco Tolf flaskor skickat mig af äkta Cypriskt. *P.* Så tag då fram. Du sjelf behöfver dricka. Din kind är blek, ditt öga matt. Ack rosen och strålen flytt. Hvad fattas dig Lauretta? *L.* Knappt vet jag sjelf Skål älskade Paullina. *P.* Du är så dyster. Quällen dock så herrlig Till glädjens fest af stjernorna Du vinkas Och nöjets läger trängtande sig höjer En liljebädd i Edens månsken lik Ej sant? Francesco kommer ju i afton? *L.* Jag tror det ej. För långt det redan lidit Snart midnattsklockans dofva järnröst skall[ar] Från tornets ur. Han kommer ej så sent. *P.* En ung Signora, krönt af ädelstenar, Behagsjuk glättig honom säkert håller Vid festens bord, på frasande divanen Emot hans [*ordet struket, men icke ersatt*] vilja från Lauretta quar. Men frukta icke. På begärets vingar Han i ditt sköte snart skall återvända Ej lämnar biet i Calabriens dalar Den gyllne blommans aldrig tömda kalk. *L.* Ack att jag aldrig h[ono]m sett *P.* Lauretta! Hvad? är du svartsjuk? *L.* Svartsjuk? jag? o nej! Mitt hjerta aldrig [*ett par ord uteglömda*] Jag älskat blott hans guld. *P.* Nå guld och kärlek Förenas lätt som järnet och magneten I yttre skimmer Amor vill betrakta Sin inre skönhet och den hulda Venus Naturens Drottning vill sin krona bära. Var Danaë väl mindre säll för det Att Zeus som gullregn h[enne]s famn besökte? *L.* Paulline upphör med ditt skämt Mitt hjerta Af samvetsqual af ändlös jämmer lider. *P.* Så gack till Patern. *L.* Ingen Pater läser Min afgrund bort och ingen bikt försonar. *P.* Så gack i kloster ell[er] drick som jag Olympisk ro i Cypervinets pärlor *L.* Ej utestänga klostrets helga murar De svarta hamnar som vid midnattsljuden Ur sina grafvar hotande sig resa Ej jagas de af drufvans ånga bort. Mins du L[orenz]o? *P.* H[ono]m som på stegel Så länge satt. *L.* Ack till ett bättre öde Han ämnades. Hans mörderska jag var På tidens sällhet och på Evighetens Jag h[onom] plundrat. *P.* Drick Lauretta drick. *L.* Skön var L[orenz]o. Af ett helgons [*ä fr* stilla] svårmod Hans panna lyste, som en molnfri natt Den hulda Månens anlete om våren. Ljuft kring h[an]s tinning svarta lockar spelte På [*efter ett struket ord, troligen* och] kinden lyste hälsans purpurblomma Ur ögat oskuld. Så i Vestibulen Af Hebes Tempel på de första stegen Af ungdomsbanan mötte han Lauretta Och hjelplöst föll i h[enne]s blomsternät. Ej obesvarad brann hans eld. Mitt hjerta Blef äfven varmt vid detta helgons åsyn Och mänskligh[ete]ns redan quäfda känsla För sista gången i [min] barm sig rörde. Jag älskade men en Laurettas kärlek! Hvad är väl den? Förstörelse och hat. Som åt sin Gud vid Ganges' heta stränder Fakiren offrar allt föräldrar skatter Fröjd hälsa lif så allt åt mig L[orenz]o Hans lyckas byten blefvo mig trofeer Och vid min fot en gyllne Paktol rann. Ju mer han skänkte af ju högre åtrå Mitt hjerta tändes till hans guld. Ej guldet Som guld mig kjusade, blott som bevis Att än Lorenzos dyrkade Gudinna Lauretta var. Ur stånd att längre mätta Min girighet han sjönk förtviflad ned I brottens afgrund sen en åldrig [Faders *Hs har en oläslig abbreviatur*] Isgråa hufvud han på båren lagt Sin lycka nu sin oskuld

och sin heder Sin Gud beröfvad till ett röfvarband I raseri han sällade sin arm Och dog en hånl[ig] död för lagens bila. *P.* Tänk ej Lauretta på det evigt flydda — Ej ångrens tårar väcka upp de döda *L.* De stiga sjelfm[ant] upp ur grafvens natt Ej af besvärjarn manade ej bjudne Af lifvets röst. Nu afbryt ej min bikt. Hur ofta i L[orenzo]s armar sluten Jag h[ono]m svor odelad evig kärlek Då öfver Romas höga Tempelspiror Sin blåa stjernduk natten vänligt bredde Och Månens bild på Tiberns spegel samm. Hur mången gång var ej Mariebilden Hur mången gång ett krucifix ej vittne Till mina Eder. Eden, o Paullina Är ej en lek. Af helfvete och himmel Den afhörd blir och med hvarann förknippas Olösligt Tid och evighet, den teknas I domarns bok där ofvan molnen upp. *P.* Bah idel griller. Töm din cyperflaska *L.* För bilan nyss Lorenzo blödt. Af natten Omsveptes staden. På Sabinska bergen Var aftonrodnans gyllne lampa släckt Och svarta moln nedhängde från Olympen. På sömnens bädd af qualens ormar stungen Jag ensam låg. Då flammade en blixt Och vid mitt läger fruktansvärd och mörk Lorenzo stod med jämmerbleka kinder Bloddrypande i straffets skjorta klädd. Med täcket darrande jag ville hölja Min häpna blick. Han ryckte det tillbaka Och stum förstenad liksom vid en anblick [*ä fr* åsyn] Af basilisken af Medusas hufvud I nattgestaltens åsyn jag förblef. Lauretta doft med dödens röst han ropte. Kom i min famn, kom i din brudgums salar Klart skimra de af blåa svafvelflammor Och ormar skönt omslingra de kolonner Som bära upp vår svarta baldakin. Lauretta kom Och nu vid hufvudgärden Han satte sig och med infernska ögon Likt röda eldkol skimrande i natten Såg i min barm, mitt öga ned. En afgrund Med spökets blickar till mitt hjerta flöt. Likt svärd de genombårade mitt inre. Så satt han tills med döpta klockors malm Vigilier ringdes i ett nära kloster Med dessa ord han suckande försvann Lauretta mins jag kommer dock tillbaka. *P.* Gud var oss nådig! och du öfverlefde En sådan natt? Berättelsen allena Till is förvandlat blodet i min barm Hu lät oss [ej] på så förfärligt tänka. *L.* Ett år förflöt och inget spöke syntes I dansens hvirfvel, på de veka bäddar Dem nöjets hand med sina rosor strödde Jag glömde snart mitt grymma öde bort. Ett år förflöt men när den sista dagen Af detta år i blodröd [prakt] försjunkit Bakom de gråa fjellarne och Månen Bland regnmoln blek på midnattshimlen stod Lorenzo kom i samma skepnad åter Med samma blick såg på sitt offer neder Med samma afsked suckande försvann. Det andra året gått i dag till ända För tredje gången kommer han i natt Och rycker mig i afgrundsdjupen neder. *P.* Hvad hör jag? O i helgon mig beskydden. Farväl Lauretta! *L.* Lämnar du din vän I dessa fasans ögonblick? *P.* Jag ilar En Munk att kalla som åt huset ger Vigvattnets helga stänkelse. *L.* Paullina! Det tvättar dock ej afgrundssmittan bort Ack dröj hos mig ett ögonblick allena. *P.* Bed helgonen om hjelp hvad kan väl jag. *L.* Ha! jag är ensam, står vid afgrundsranden Af gud och mänskjor evigt öfvergifven Hvar skall jag fly Till bönen? Ack

mitt öga Har inga tårar hjertat ingen suck Guds dom förfärlig på mitt hufvud hvilar Ha svarar icke himlen straxt med dunder Så snart min tanka dit jag lyfta vågar Nu svarta moln sig vältra öfver hafvet Från Libyens kuster. Hotande mot Rom Sitt tåg de ställa Mig blott mig de söka Vildt växer dundret. I ett eldhaf simmar Den häpna natten. Se! från Oceanen Från Tiberns vågor, från palatsens fenster Och templens domer blixten återstrålar. Hvart skall jag fly? Till bönen? nå välan! För sista gången Heliga Guds Moder Förbarma dig! Ej skola mina brott Mig tvinga mer att för ditt skära anlet En slöja dra. O! sträck mot Sonens vrede Medlidandets Egid för [*ä fr* mot] denna barm. O! tillstäd ej att afgrundshären rycker Mig lefvande i sina kulor ned Ha midnattsklockan slår. I[esus] Maria! *V.* Lauretta hör för sista gången kallar Din brudgum dig till sina dunkla gårdar Tre [*sic*] jordens år han re'n dig väntat där I evigheten re'n två evigheter *L.* Gud var barmhertig. *V.* Tala ej med Gud. Det är försent. Med mig Lauretta tala. *L.* O ve o ve hvad vill Du? *V.* Dig ledsaga Till dödens Tempel, skuggors altare Och äktenskapets sakrament fullborda. *V.* [*felskrifning för L*] Hu! hvilka tankar h[vilk]et afgrundsspråk! [*Repliken lydde urspr.* Hvad afgrundsspråk!] Kan lifvet väl med döden sig förmäla? *V.* Din själ var länge död, var länge min. Din sköna kropp, af liljor väfd och rosor Är blott en sminkad larf ett gyllne ägg Som öppnas snart för ormen innanföre. *L.* Du skämtar grymt [*ä fr* smickrar ej]. Det forna kärleksspråket Har du förgätit. Stilla fläktar likt [*ä fr* Som en stilla fläkt] Bland [*ä fr* I] balsampopplarne [*ä fr* balsampoppeln] i rosengården Gudoml[igt] smekte förr ditt tal mitt hjerta, Nu, like slagsvärd [*möjl.* slagtsvärd] såra dina ord Och skilja märg och ben och kropp och ande. *V.* Lorenzo då var människa. En vålnad Han nu är vorden kan ej längre smickra. Ur myrtenlundar, ur Naturens Eden En röst dig [*ä fr* stämma] klingade då ömt[*ä fr* dig då] emot. Nu kallar dig en stämma från ruiner Från öde svarta eviga ruiner Lauretta, kom! *L.* Lorenzo, dig förbarma! Ryck mig ej ned. Med mina afgrundsplågor Medömkan haf. Du var så god i lifvet Du älskade så ömt. *V.* Gör jag det mindre I grafvens natt? Hvi steg jag upp på jorden? Hvem sökte jag Lauretta utom dig? *L.* Ack lämna mig Ej i Guds förgård vandra Den blomstrande Naturen. *V.* Och Lauretta Lorenzos brud dock vandrar där. *L.* Förskona Mig [*ä fr* mig] blott i natt. Då snart den mörka dalen Där inga stjernor endast irrbloss lysa Den häpnas vandring, af min fot beträdes O möt mig då, ej här på lifvets fällt Ej i det blåa himlahvalfvets åsyn. *V.* Men denna himmel dina Eder hörde Lauretta vet att om i nöjets famn Bland Kärleksgudar, fjärilar och gratier Och strängars milda ljud och bägrars klang Du tusen år på jorden än förnöter Är du i seklers sekler likväl min. Den gyllne kedjan som du bär om halsen Lauretta säg, hvem gaf dig den? *L.* Lorenzo. Den var din sista skänk. *V.* Nå väl! Hvad sade Jag då om quällen [*ä fr* denna gången], när [*ä fr* då] med rädda händer Jag fäste guldet om din elfenhals? Lauretta sade jag,

allt är förgängligt Snart skola dessa gyllne länkar brista Men aldrig kedjan, som lik Ödets lag Orubbligt stark förenar våra själar. [*L.*] Ack huru grymt för lefvande att andas I dödens grannskap [*V.*] Tänk ej att [du] lefver I vänskapens och vårens blomsterrike Att utom döden du en granne äger [*ä fr ett ofullbordadt* Att annan grannskap än] Vi lefva endast där vår kärlek är. [*efter en struken rad* På jordens blomster falla Solens strålar] Min var du re'n på Jorden Min i Orkus Du blifva skall. Där herrska dina Larer Din brudsäng där i midnatt bäddad står. [*De fyra första orden inskjutna; raden började ursprungl.* I midnatt] *L.* Olindo fly! hör Tempelklockans sång! [*ä fr ett ofullbordadt* ej i Guds förgå] *V.* Ha dessa ljud mitt öra sönderslita Välan jag flyr, ej mer dig här besöker. Snart i Gehenna träffas vi likväl. *L.* Gud till hvad djup har du mig ej förkastat! Ej mer en tår en fåfängt [*sic!*] suck åt höjden! Dock hvad är lifvet mänskolifvets blomma Förutan dessa? hvad en fältets blomma Beröfvad dagg och västanväder är Hvad båtar då att lefva dem förutan? Nej! Straffets vigg [*ä fr* himlens blixt] jag slafviskt ej vill bida, Vill sjelf mig störta i Tartarens famn. Ej ångrens makt [*sic!*], ej veka känslors låga Oss följa dit. Som Niobe förstenad Man sitter där bland sina fröjders lik Och blickar trotsande ännu mot höjden. Ja det är tid att ända detta lif Som ej af dig o himmel jag begärde Som till min plåga blott du skänkte mig Lik älskarinnan som ifrån sig kastar De gyllne smycken dem en trolös brudgum I kärlekens och hoppets rosendagar [*ä fr* I forna dagar henne gaf, så kastar] Åt henne gaf, så med ett vildt förakt [*ä fr ett ofullbordadt* Jag lifvets skänk ifrån] Jag lifvets skänk o Gud! bortom mig kastar. Ej din Natur ej dina gyllne Solar Jag längre dyrka vill ej längre andas, Pomransens doft, ej dricka Källans bölja Och drufvans blod, ej äta nådebröd Hos en Natur som dock till ändlös jämmer Mig fostrar opp. Med denna ödets kedja Olindos [*inskrifvet i ett ofullbordadt* Lor] skänk jag mig förquäfva vill För evigt släcka andedrägtens lågor. Men någon kommer. Ha Francescos steg På trappan ljuda. Godt! jag dröja vill Ett ögonblick. I underbar förening Må kärlekens och dödens facklor brinna Och nöjets läger till en liksäng bli. *F.* Ett Herrans väder! af det strida regnet Min kappa genombadad är. Jag fryser. Lauretta har du vin? *L.* Ja! där på bordet Tolf Cyperflaskor stå, din egen gåfva Den ena är dock tom. *F.* Ett Herrans väder! Slog åskan här ej ned. *L.* Det vet jag inte. *F.* Men nyss på stunden när jag vek om hörnet Såg jag en blixt som klöf de svarta molnen [*ä fr* det svarta molnet] Och ställde hväsande just hit mot huset Så tyckte jag sitt lopp. Då skälfde jag För dig Lauretta och en våldsam oro Bevingade min fart. Men du är oskadd Är ej förskräckt. *L.* Jag bäfva för en åsknatt? Men säj, Francesco, hvarför har du dröjt. *F.* Förlåt mig goda älskade Lauretta. Man höll mig quar man gömde bort min kappa. Ah nattens ena hälft rätt ledsam var Mer ljuf mig blifve vid din barm den andra. *L.* Ja låt oss Cyprias hulda fest begå. Kan du mig älska ömmare än fordom Gör det i natt. Tryck flickan till

ditt hjerta Tills h[enne]s hjerta af förkjusning brister. Med heta kyssar quäf min andedrägt. *F.* Hvad fattas, säg! När rätt jag dig betraktar Vid ljusens sken så förefaller mig Ditt anlete så sällsamt och förändradt. För rosor irrbloss dina kinder måla [*ä fr* glöda irrbloss på din kind] Och olycksbådande ur ögat lyser Kometens dystra glans ej stjernans eld. *L.* Åh bry dig ej därom Det blir väl bättre. Tag cittran nu och sjung Improvisera. *F.* Hvarföre det? *L.* Musikens änglatoner [toner *ä fr ett nu oläsligt ord, troligen* stämma; *det hela ä fr ett urspr.* Musiken oss bereder] Till nöjets orgier mystiskt oss bereda. Till andakt stämmer den två ömma bröst Som hoppfullt än vid Tempeldörren bida! *F.* Jag vet ej sjelf hvad denna gång mig felar. En dyster aning som jag ej förstår Omkring mig spökar. Blott Laurettas kyss Kan den fördrifva. Ack hvad skall jag sjunga.

Samma frö och samma hjerta
Ros och törne fröjd och smärta
I sitt dunkla sköte hysa
Månar växla Solar lysa
Och de syskonväxter [*ä fr* underväxter] två
Ut från mogna grenar slå.

Purpurrosen snart försvinner
Törnet hösten öfvervinner
Öfver vintrarne det varar
Hotar än då Progne svarar,
Frälst ur Oceanens tvång,
Systerns milda klagosång.

Glädjeblommor som det gröna
Lifvets underträd försköna
Af en frostnatt I förödens [*ä fr* Af en frostnatt, underköna — Glädjeblommor på det gröna — Lifvets träd, I snart förödens]
Men till dess omsider dödens
Bittra frukt hon burit har
Sitter smärtans blomma quar.

Ha! H[vilke]n Demon ingaf mig den sången? Jag vet ej hvad det var. Ack! somnambuliskt Min hand på cittrans strängar lopp och rösten [*ä fr* min röst] Förente sig med hennes sorgsna [*ä fr* veka] ljud. I glädjens himl[ar] väck mig nu Lauretta Med doket ej ditt sköna anlet hölj. — Gud hvilken syn Vildt stirra h[enne]s ögon Ja med kometens dystra glans och kinden Där hälsan nyss sin [*sic!*] purpurskimmer gjöt Och läpparne i svartblå färg sig måla Lauretta vakna vakna o Lauretta Nej i dess barm ej lifvet återvänder Med detta smycke nyss af änglabarmen Så menlöst vaggadt, hon sig sjelf förquäft. *V.* Med mig, Francesco skickar dig Lauretta Sin sista hälsning. I en evig boning Hon redan flyttat är med

mig förmäld. *F.* Fördömda spöke störta dig [*ä fr* ned] tillbaka I nattens boningar Hvad vill du mig *V.* Det har jag sagt. Nu äger jag på Jorden Ej mer att syssla Glad jag nu mig sänker I skuggornas och mörkrets tysta rike Måhända att vi träffas där en gång. God natt emedlertid, god natt Francesco.

*

Glädje-flickan i Rom är en dramatiserad spökballad; S. hade behandlat besläktade ämnen i *Agnes* (I: 341-344) och *Det förfärliga Brölloppet* (I: 81-89). Den mest berömda dikt, hvari gengångarmotivet — d. v. s. kärleken mellan en död och en lefvande — blifvit behandladt, var Bürgers *Lenore;* Kellgrens *Fredriks vålnad* (efter Baggesen) och Kullbergs *Alonzo den tappre och skön Imogine* (efter Lewis, tryckt i Läsning i blandade ämnen, n:o 25-26, 1799) höra till samma genre. De ha alla beröringspunkter med S:s skådespel: öfverallt är hufvudpersonen en kvinna, som vid midnattstid besökes af sin döde älskare. I Kullbergs dikt har älskarinnan varit sin älskare otrogen, liksom hos S.; i Kellgrens dikt spelar den mellan de älskande växlade eden en central roll, liksom hos S. — Goethes *Die Braut von Korinth* ansluter sig i viss mån till denna genre, ehuru där vampyrmotivet kommit med; den döda ger i Goethes dikt åt den lefvande en guldkedja som tecken på den oslitliga föreningen dem emellan, ett drag som har ett slags motsvarighet hos S. (jfr r. 309-310). Dock erinrar denna detalj också om den olycksbringande guldkedjan i Ynglinga-sagan; S. hade i *Wisbur* låtit Hildur strypa sig själf med den kedja, hon fått af sin make (jfr kommentar till akt V, r. 141-144).

Motivet från spökballaderna har i S:s skådespel förenats med intryck från Schillers *Die Räuber.* Den trolösa och nedriga glädjeflickan befinner sig i ett själstillstånd, som erinrar om Franz Moors i sista akten af Schillers drama. Hon har med sin ondska bringat Olindo i olycka, och Olindo är alldeles påtagligt en kopia af Karl Moor: skön, ridderlig, förälskad, men lättsinnig, slutar han »i brottens afgrund», lägger en åldrig far med sorg i grafven och sällar sig i förtviflan till ett röfvarband (r. 84-116). — Eftersom Lauretta sålunda har Olindos öde på sitt samvete, liksom Franz Moor har sin broders, är det helt naturligt, att hon känner sig till mods på samma sätt som han. Det annalkande spöket kastar henne i ett tillstånd af förtviflan och helvetesskräck, liksom det annalkande röfvarbandet Franz Moor. Under sin sista natt vill denne söka sin räddning i bön och utropar: »So ruf' doch den Beichtvater, dass er mir meine Sünden hinwegsegne»; jfr Antonias replik r. 197-199 och replikskiftet r. 56-60. Han väntar helvetets fasor: »In die Hölle, wolltest du sagen — — — hör ich euch zischen, ihr Nattern des Abgrundes?» Jfr härmed hos S. r. 232-233; ormarna omnämnas i r. 157. Franz stryper slutligen sig själf med sitt gyllene hattsnöre, liksom Lauretta med guldkedjan.

Huruvida det anekdotiska momentet i skådespelet är fritt uppfunnet af

S. eller är öfvertaget från en italiensk spökhistoria, låter sig icke afgöra. Fabeln har en viss likhet med en berättelse i Goethes *Unterhaltungen deutscher Ausgewanderten* (Sämmtliche Werke, J. A. XVI: 191-203). Hufvudpersonen där är en napolitansk sångerska Antonelli, som öfvergifvit en älskare, sedan han råkat i sjukdom och obestånd. På sin dödsbädd hade denne förgäfves bönfallit om ett besök af sin älskarinna; afslaget påskyndade hans död, och han utropade: »Nein, es soll ihr nichts helfen! Sie vermeidet mich; aber auch nach meinem Tod soll sie keine Ruhe vor mir haben.» Han höll ord; och sångerskans galanta äfventyr stördes under en längre tid af oförklarliga suckar och klagorop, jämte andra märkvärdiga fenomen; det hände, att hennes beundrare fördes bort nästan döda af skräck. — Goethes berättelse har emellertid ingen tragisk afslutning, och är öfverhufvud framställd i lätt konversationsstil, utan att åsyfta några egentliga skräckeffekter. — Ett direkt eller indirekt samband med S:s skådespel är måhända icke alldeles uteslutet.

72-74 Den obehagligt realistiska detaljen är af S. tillagd vid renskrifningen; jfr ofvan konceptet!

102 *hans lyckas byten* = de byten jag vann, bestående i hans lycka.

109 *låga otro* gemena trolöshet. *L.*

124-131 Denna kärleksscen i romersk miljö erinrar om canzonen »*Ej mer för Dunderguden*» (II: 64), hvilken måhända uppstått i samband med *Glädje-flickan i Rom.* Se kommentaren, s. 118.

143-144 Parentesen är inskjuten vid renskrifningen (jfr konceptet ofvan!), tydligen för att uttrycket *på sömnens bädd* icke skulle bli missförstådt.

160 *infernska* afgrunds-. *L.*

175-189 Föreställningen, att vålnaden återvänder på årsdagen af sin första uppenbarelse, närmar stämningen till den som råder i den tyska s. k. schicksalsdramatiken, där ett bestämdt datum, ofta kändt på förhand, är af särskildt olycksbringande slag. Så i Zacharias Werners *Der vierundzwanzigste Februar* och Adolf Müllners *Der neunundzwanzigste Februar.* I det senare dramat lyder t. ex. en replik (7:de scenen):

> Von des Vaters Sterbetage
> Ging die *erste* Wiederkehr
> Schonend über unser Haupt.
> Dass die *zweit'* uns härter schlage,
> Hat der Strom das Kind geraubt. —
> Oh, ich fühl's, die *dritte* endet.

208-212 Laurettas replik erinrar i stämning och uttryck om S:s dikt *Till Förruttnelsen* (II: 15-16). Motivet i denna dikt — som i sin ordning hänger samman, åtminstone indirekt (genom Oehlenschläger och A. W. Schlegel, se kommentaren s. 107), med spökballaderna — återklingar flerstädes i skådespelet; r. 254-256, 330-332, 372-374 återge samma sällsamma förening af dödskänsla och vällust som *Till Förruttnelsen.* Det subjektiva

momentet i skådespelet framträder tydligare i ljuset af denna sammanställning.

263-264 Denna föreställning om gyllene ormägg återfinnes med en helt annan känslobetoning i *Wladimir den Store*, första sången r. 59-60, där det heter att i Jumalas tempel »drakar ligga på gyldene egg».

270 *slagtsvärd.* Möjligen är betydelsen: ett svärd, som brukas vid slakt. Jfr ofvan konceptet!

286-288 För så vidt skådespelet förutsätter kärlekens kvarlefvande i andevärlden, har ämnet vissa beröringspunkter med *Albert och Julia*, hvarom man erinras i dessa rader.

297-298 *den mörka dalen* är döden; möjligen är *eller* i r. 298 tryckfel i Hammarskölds upplaga eller skriffel i S:s renskrift. Konceptet — se ofvan! — har »der inga stjernor, *endast* irrbloss lysa». Men en ändring af S:s hand till den nuvarande lydelsen är väl icke utesluten.

317 *elfenhals* elfenbenshvita hals. *L.*

350 *matk.* Så troligen med rätta, ehuru konceptet har *makt.*

363 Så troligen med rätta, ehuru konceptet har *Jag längre dyrka vill.*

414 I stället för rosor färga irrbloss. *L.*

424 *orgier* har sin ursprungliga betydelse. *L.*

434-439 Sången utvecklar samma tanke, som framställts i *Sigurd Ring*, akt I, r. 173-175.

443 *Progne* = svalan, enligt den af Ovidius (*Metamorphoseon* VI) berättade myten. Svalan tillbringade enligt förr gängse uppfattning vintern på sjöbottnen (r. 444).

455-458 Att den rufvande olycksstämningen först tränger sig upp till medvetandet i form af en sång, är ett vanligt drag inom schicksalsdramatiken; den sjungande tar själf liksom med förvåning afstånd från den sång han råkat sjunga, i hvilken situationens innebörd omedvetet symboliserats. I Zacharias Werners *Der vierundzwanzigste Februar* sjunger Trude »Wovon ist dir das Schwert so rot?», och tillägger: »Ein garstig Lied! — Er hat 'nen dummen Schluss» (scen 1); denna sång spökar äfven i tredje och sista scenen (»Ein dummes Lied» o. s. v.).

RIDDARTORNET.

S:s Hs finnes icke bevarad. Till grund för texten har lagts första upplagan, Hammarskölds (II, Stockholm 1825, s. 213-262). Följande anmärkningar äro därvid att göra.

Första akten.

75 *bedugga.* Första uppl. har *bedagga.* Då konceptet (hvarom se nedan!) har den mera Stagnelianska formen *bedugga*, har denna föredragits.

240 *modersbarm.* Första uppl. har *moders barm*, hvilket ger omening. Konceptet har *modersbarm.*

244 Raden lyder i första uppl.: *Fick rätt att njuta ungdomsglädjen.* Det för versens fullhet nödvändiga ordet *ostörd* har hämtats från konceptet.

265 *lefnadsfröjd.* Första uppl. har *lefnads fröjd.* Konceptet har *lefnadsfröjd.*
272 *löste.* Första uppl. har *lyfte,* hvilket passar afgjordt sämre ur innehållssynpunkt. Konceptet har *löste.*
274 *makans.* Första uppl. har *Makars,* hvilket förefaller sämre. Konceptet har sannolikt *makans.*
297 *känne.* Så första uppl.; konceptet har *känna.* Möjligen föreligger en ändring af Hammarsköld.
320 Raden har denna lydelse i första uppl. Konceptet har (se nedan!) *Ej Satan hvilar. Han i mörkret vankar.* Denna variant har upptagits af Eichhorn, säkerligen med orätt.
329 *framtidsöde.* Första uppl. har *framtids öde,* konceptet *framtidsöde.*
363 Första uppl. har punkt i st. f. komma i radslutet. Detta är omöjligt, då därigenom den blixtträffade eken skulle bli jämförd med ett blekt ansikte i st. f. med en darrande människogestalt.

Andra akten.

21 Första uppl. har punkt i st. f. komma i radslutet.
40 *Ej.* Första uppl. har *I.* Då konceptet har *Ej,* är detta *I* sannolikt tryck- eller skriffel.
246 *stärkt.* Så första uppl. I konceptet lyder stället: *med jättestyrka Af vredens Demon skänkt.* Möjligen är stället felläst eller ändradt af Hammarsköld.
260 *femton.* Första uppl. har *sjutton.* En jämförelse med akt III, r. 119, IV, r. 7 och 120 visar dock att detta måste vara skrif- eller tryckfel för *femton.*
378 *Ansvarar.* Så första uppl. Konceptet har *Än svarar.* Möjligen felläsning eller tryckfel genom Hammarsköld.

Tredje akten.

33 Citationstecknet i radslutet fattas i första uppl.
34 *modersbarm.* Första uppl. har *moders barm.*
43 *naturens.* Så första uppl. Möjligen tryckfel för *naturen.*
169 *här.* Första uppl. har *der,* hvilket säkerligen är tryckfel för *här.*
179 *din.* Första uppl. har *den,* hvilket sannolikt är tryckfel.
186 *ingen hviskning.* Så första uppl. Konceptet har *ingens.* Möjligen är *ingen* felläsning eller tryckfel genom Hammarsköld.
214 *bär.* Så första uppl. Konceptet har *har.* Möjligen är ändringen förorsakad af Hammarsköld.

Fjärde akten.

190 *lyckt.* Första uppl. har *tryckt,* hvilket säkerligen är tryckfel. Konceptet har *lyckt.*
221 *med.* Första uppl. har *mild,* konceptet *med.*
380 *sorl.* Första uppl. har *sal,* konceptet *sorl.*
407 *stänkt.* Så första uppl. Konceptet har *slängdt:* huruvida ändringen är Hammarskölds eller S:s egen är svårt att afgöra.

Till grund för Hammarskölds tryck har uppenbarligen legat en klar renskrift; bland S:s papper föreligger ett ofullständigt första koncept, innehållande dikten i något afvikande form, utan scenanvisningar o. d. I stället för att angifva de talrika varianterna, meddelas här denna äldre version in extenso; den ger en inblick i S:s arbete och visar författarens stafning, som af Hammarsköld genomgående ändrats.

Dessa konceptfragment, som alla sakna versindelning, äro af följande beskaffenhet:

A) Ett fyrsidigt kvartark, beskrifvet på alla fyra sidorna. De tre första sidorna innehålla hvad som svarar mot I: 73-351; den fjärde II: 324-387 och IV: 144-216.

B) Ett fyrsidigt kvartark, beskrifvet på alla fyra sidorna. De tre första sidorna innehålla II: 3-323, den fjärde IV: 55-143 och IV: 44-53.

C) Ett oktavblad, beskrifvet på första och halfva andra sidan, och innehållande III: 224-261, III: 184-218, IV: 217-259.

D) Ett oktavblad beskrifvet på ena sidan, och innehållande IV: 314-407 (med lucka för 328-354).

E) En lapp, beskrifven på ena sidan, och innehållande I: 165-178 och II: 177-183. På baksidan läses: *No*[*ta*]. *1822 Ocktobr den 23 An En fin Trekantig H*[*att*].

F) På baksidan af ett lägg, som innehåller konceptet till *Glädje-flickan i Rom* (se kommentaren s. 392!) förekomma två af S. obegagnade varianter till *Riddartornet.*

Konceptfragmenten ha följande lydelse (siffrorna ange hvilka partier i texten konceptpartierna svara mot):

I: 73-351.

C. Gråt ej Matilda. Skönt [*efter ett struket, ofullbordadt* Lju] i tårar glänser Ditt blåa öga. Prägtigt de bedugga Din purpurkind [*ä fr* rosenkind] men ack på vännens hjerta De falla droppar likt af smält metall Ack ofta ofta skall i nya bygder [*ä fr* i de nya bygder, *hvarvid* de *ä fr* det] Vid stjernors eld, vid Solens middagsstrålar [*denna rad inskjuten*] Din tårblick sväfva från den andra stranden Af Bodensjön, hit till din barndoms Eden Din första kärleks rosenprydda vagga Och fåfängt söka blott en vänlig [*ä fr* flyktig] skymt Af fordna [*ä fr* fordom?] dyrkade naturgestalter [*de två sista raderna tillagda i marginalen*] Ja! ofta skall min Bror i stumma tårar Dig öfverraska och hans ömma hjerta En långsam död af dina smärtor lida Hvar sorgsen [*ä fr* dyster] blick ifrån ditt hulda öga Hvar qualfull suk [*sic*!] som lyfta vill din barm Skall lik [*ä fr* likt] ett dolkstyng honom genombåra. *M.* Hvad tror du väl att jag vill osäll göra Den man jag valt *C.* Ju mindre du det vill Ju mer den [*möjligen* mindre, *hvilket i så fall är felskrifning för* mera] sårar din förstådda smärta. Ej sorgen döljes. *M.* Tala [*möjligen* talom] ej härom. Tag cittran sjung! Som vårens vindar smälta Ispansaret omkring Naturens barm Och återväcka de förgätna blomstren Så vid musikens änglaröst vår själ Sitt forna sjelf [*ä fr* lif]

sitt urlif återfinner. Sjung hvad som barn vi sjöngo mången gång Då efter slutad blomsterskörd i dalen [*ä fr* på vägen?] I buskars skygd på sommarns blomstermatta Vi sutto huldt försystrade och sågo Med tankfullt öga aftonrodnans flor En förlåt lik till underbara scener Nedhänga glödande från Vesterns moln. *C.* Hvad visa skall jag sjunga? *M.* Älskarns klagan Vid Flickans bår. *C.* Den är så sorglig. *M.* Sjung då Hvad du behagar. *M.* Låt mig tänka efter. Jo tyst jag tror jag minnes en ännu.

[*Ett vertikalt streck i Hs*]

På något muntert låt oss tänka nu. I morgonskimret må vårt glada öga Kring nejden spela! hvilken himmelsk trakt. Se [*ä fr* Af] hafvets blåa [*efter ett struket* stora] jättespegel fattad Af dagens unga rosenröda strålar I gyllne rammar in. Se Riddartornet Sig praktfullt höja öfver sjunkna bröder Heroen lik, som öfverlefvat har En helig [*ä fr* gyllne] fabelverld och står allena Bland grafvarna [*sista bokstafven möjligen* e] mot gudalansen stödd. *M.* Ack! nämn ej Riddartornet. Dit ej ens Jag kasta vill en blick. Dess gråa murar Förskräcka mig. *C.* Hvi bäfvar [*ä fr* Hvarföre] du beständigt För Riddartornet? [*M.*] Än ett barn jag var Låg i min vagga. Natten kom och Månen På tak och väggar i den tysta [*ä fr* låga] kammarn Framtrollade [*öfver ett struket, ofullbordadt* Aft; *sista bokstafven osäker; möjligen begynnelsen på* Aftecknade] kristallefenstrens bild. Då hörde jag från denna trakt en röst, Röst af en Ande. Varnande han sjöng: Matilda akta dig för Riddartornet! Än rösten evigt i mitt öra ljuder, Vid dagens sken, i stilla nätters skymning, Likt [*sista bokstafven tillagd*] bruset af ett fjärran vattenfall, Likt törstande cikaders rop på heden [*raden inskjuten*] Den ljuder sorgligt varnande och grym Matilda akta dig för Riddartornet! *C.* Blott vindens sus i daggiga syrener Blott aspens rädda hviskningar du hörde. *M.* Må vara men vi gå. *C.* Se Herman kommer Den trognaste bland tjenare. *M.* Hvad vill han! O Gud! om budskap från min Far han bär!

H. Ett vigtigt samtal mellan 4 ögon Af Er jag önskar Nådigaste Fröken. *C.* Godt! jag skall gå. Bland Riddartornets grus Jag vanka vill emedlertid och plocka Små oskuldsfulla blå förgät-mig-ej. *M.* Hvad vill Ni Herman. *H.* Hvad jag har att säga Ej säges lätt. Dock vill jag vara kort. Ni säkert ej Er Moder längre minnes Tre somrar Ni ej skådat än då Ödet Slet henne från det späda barnets vagga [*ä fr* sida]. *M.* Men flyttade till fridens land dess själ. Ack! fast en dunkel molnbeklädd natur Som skiljemur sig reser oss emellan, Fast re'n hon står belönt med segerpalmen På andra sidan Tidens Ocean, Så träffa våra hjertan dock hvarannan, Så speglar [*efter ett struket* möta] dock vid ljusa morgondrömmar Sig själ i själ med huldt serafiskt löje. Allt hvad du vet, o Herman om min [*ä fr* Din, *felskrifning*] Mor Berätta det. *H.* Ve! snart Ni mer skall höra. Ej nitton år Er fader ännu fyllde Då på [*efter ett struket oläsligt ord*]

Italiens varma blomsterfält Till blodig kamp han Kejsarn[s] örnar följde. Rus drack hans klinga i Fransosers blod. *M.* Ack tala ej om krig och vapenlekar, Om mannabragder ej. Om henne tala Som ömt mig tryckte till sin modersbarm, Hvars hjerta slog mot barnets späda hjerta. *H.* En vapenhvila slutad blef. Er Fader Fick rätt att ostörd njuta ungdomsglädjen, Att mänsklighetens känslor [*ä fr* känsla], länge quäfda Af krigets fasor, ge sin hyllningsgärd. Då i en dal, där näktergalar sjöngo [*sista ordet har ändrats till* hördes; *därefter en påbörjad omarbetning af följande rad* Från skötet; *denna har emellertid strukits och* sjöngo *återställts*] Bland doftande [*öfver* I famnen af] orangekrönta häckar, Och [*ä fr* Där] mången källa silfverklar och mild Lopp hviskande i myrtenträdens skygd [*ä fr* skugga] Han [*Hs har* Hann] fann en Flicka skön som morgonrodnan En blygsam Villa ej af stoder prydd Ej skimrande af guld och slipad marmor, Men enkelt skön, den hulda inneslöt. I spegelns glas Ni kan dess [bild] beskåda. Hon blef Er Mor. Trotts olikhet i börd Er Fader dock vid altarfoten svor Hon svor Er Fader oförgänglig kärlek. Snart friden slöts. Er farfar medlertid Var blifven död och med sin unga Brud Den nya Herren flyttade på borgen In i triumf [*dessa tre ord inskjutna*] vid folkets jubelrop. Snart Ni, af [*ä fr* på] hulda modersarmar vaggad En ny försäkring [*häröfver ett struket ändringskomplex, hvars första ord varit* På, *det andra möjligen* bägges] tycktes ge om helig Om ömsesidig tro och lefnadsfröjd. Då utbröt kriget åter och v. Reinsfeld Mot [*ä fr* Till] nya faror gick med Kejsarns här. I kabinettet länge grät Er Mor Ert späda [*ä fr* Med] anlet [*härefter ett struket* har *eller* hon] med sin gråt hon sköljde Men allt är vanskeligt på denna Jord. En främling kom från Welskland. Dygdens krona Ur Quinnans [*öfver ett struket* Quin] lockar han försåtligt löste Och trampade dess renhets [*ä fr* rena?] lilja ned Den helga tro som utgör Makans [*sannolikt så; läsningen* Makars *möjlig*] värde. *M.* Du ljuger, Herman. *H.* O! att endast dikter Jag talte nu. Allt är dock sannt. v. Reinsfeld Snart underrättad om den trolöshet Som evigt härjade hans lefnadslycka Kom fradgande af harm från kriget hem. Förledarn sjönk för stålet och Er Moder Med liljearmarne i kedjor smidda [*denna rad inskjuten*] Blef hemligt nedsänkt i ett öde [*ä fr* rysligt] hvalfs Förfärligt mörka famn i Riddartornet. I sjutton år hon setat där. Hon andas Där än ett qualfullt lif, en långsam död. *M.* I Riddartornet? *H.* Ja i Riddartornet. *M.* O öde öde! fasansfulla öde! *H.* Jag och Er Fader denna hemlighet Allena känna. Med en ryslig [*ä fr* rysligt] ed Jag mig förpliktat att den ej förråda. Med föda, med en knapp och usel föda Hvar natt jag henne suckande förser, Uthärdar dock ej längre denna jämmer. *M.* Gud! hvilka blixtar daga ej min afgrund! Rätt sade anden som i natten sjöng Matilda! akta dig för Riddartornet. Nu bär jag kedjan är en fånge sjelf. Hör, bästa Herman, följ mig till min Moder. När stjernorna från [*ä fr* på] midnattshvalfvet stråla Sin dystra glans i jordens dalar ned Mig vägen visa till de [*ä fr* det] svarta hvalfven Läs porten upp. Du

säkert nyckeln har. [*H.*] Ack nej, min Fröken. I er Faders vård Den troget hvilar [*ä fr* gömmes]. Hvarje gång med näring Jag till den arma vandra skall han följer I nattens djup misstänksamt mina spår [*ä fr* han mig följer]. Er Far, Ni vet det sofver ej. *M.* Jag vet. Ej Satan hvilar. Han i mörkret vankar. Gif mig ett råd. *H.* Ett enda gifvas kan. Det var en bön till Er jag ville ställa. Ack! länge se'n jag uppenbarat allt Om för ett edsbrott samvetet ej bäfvat. Nu motstår jag ej [mer] den armas gråt. Hon vill Er se. Af onda drömmar plågad Af aningar om Dottrens framtidsöde På sina knän hon mig besvurit har Med Er ett möte henne att förunna. Ack bed Er Far. Han motstår ej Er bön. Med mig må gå som Herren det behagar. God är min gärning. Ingen ed förpligtar Att vara grym och känslolös. Ack bönfall! Er Far ej nekar. Älskar Er så ömt. *M.* Ve! ve! han älskar mig. Ja du har rätt Gack Herman gå och lät mig ensam gråta.

M. O hvilka öden! nya bommar stänga Min dunkla väg och nya dolkar slipas Åt detta bröst. Oändligt växer qualet. Oändligt vådan. Jag i tårar smälta, På knä mig kasta för den afskyvärda Gudlösa bof som jag har kallat Far. Dock måste detta ske. Ej någon undflykt Mer gifs för mig. Jag måste henne se Jag måste slutas [*efter ett struket* hvila] till dess barm, förklara I snyftningar min tacksamhet och blanda Med hennes mina kyssar och min gråt.

II: 3·323.

M. Hvad båtar väl att sucka och att bedja? Vid korsets fot i tårar att försmälta? Gud hör ej längre jordens klagotoner [*ä fr* klagoljud], Han glömt att förr han älskat mänskjoslägtet Att sjelf dess straff försonande han led. Sin himlaport han stängt. Sin stora nattvard Han re'n begynt. Hvi klappar jag då än? Förbannelser ur brölloppsalen svara. Jag var dock kallad, hvarför icke korad? Rår jag därför? hvem älskar icke fröjd Och salighet. O [*ä fr* 1] skogens näktergalar, O strida floder, susande plataner Och Du, o Måne, som med stilla skimmer Beglänste, sorgligt leende, den fristad, Där stum jag satt i mina drömmars krets O poppelskuggor, blomsterrika dalar, Till vittne Er jag tager af de tårar Som tindrade på mina späda kinder, Den ömma längtan efter lif och kärlek, Som magiskt lyftade min druckna barm, Då än ett barn jag lyssnade till klangen Af det preludium, som en okänd hand Ljuft på [*ä fr* slog] oändlighetens harpa slog, Då känslans första hviskningar jag hörde. Ack! jag blef kallad! hvarför icke korad? Är det ej nog att störtas i en afgrund? Skall himlens salighet man skåda först? Mitt öde fylles. Snart min lefnadsklocka Den hemska timman slår som afgör allt. I Riddartornet bor min lefnadsgåta. Jag ilar dit att lösa den. Jag fruktar Ej Riddartornet mer. Ett modershjerta Ömt för Matilda klappar där, hvad tröst! Ja hvad från lifvets bleka [*ä fr* första] morgongryning Jag saknade, hvad vänskapen

ej skänkte Ej blomstrens doft, ej silfverbäckens sus, Ej alla pulsslag från Naturens hjerta, Den stumma fåfängt kransade Naturens, Det skall jag röna. I en moders famn Jag gråta vill [*ä fr* skall] den onämnbara tåren. Ack dagen [*ä fr* tiden] skrider. Intet än jag gjort Att henne rädda ur sitt djup, att mildra Dess vilda qual. Gud! gif [mig] kraft att börja Gud gif mig kraft att sluta detta värf. Dock fåfängt ser jag till din himmel opp. Jag kan ej bedja. Kan du dig förbarma? Hvem kommer? Clara! *C.* Ja min Vän. Jag aktar Ej ditt förbud. Mitt hjerta omotståndligt Mig förde hit. Ej kan jag dig hugsvala Jag vet det väl, min svaga röst ej hörs I denna storm som grymt ditt inre skakar Men unna mig att dela dina qual, Åt barndomsvännen dem förtro Matilda. Blott så förslöas smärta[n]s grymma udd. En balsam ordet är för lifvets plågor. *M.* Hvad är det qual som nämnas kan som låter I ord sig tolkas, af begreppet [*ordet upprepadt af misstag*] fattas Ej talar uslingen i bålets glöd. Ack! tro mig själen ock har sina marter Dock höra endast Andarne dess skri. *C.* Ej finnas qual på jorden som ej låta I ord sig tolkas, af begreppet fattas Ej helvetet ur sina kulor stiger I ljuset opp. *M.* Ej i det yttre ljuset Ej på de gröna solbeglänsta ängar Dem kroppens öga möter och beherrskar. *C.* Fly i det yttre. Drick narcissens doft Hör fogelns sång och le mot Solens strålar. *M.* Hvem njuter icke om han kan? hvem fröjdas Ej åt en huld och moderlig natur Om hjertat icke redan dött för glädjen? Ack! Klara lämna mig — jag måste tänka. *C.* Nej tänkandet blott skärper Furiens dolk Till flammor opp den afgrundsgnistan blåser O! jag besvär [dig] säj mig dina qual Lät mig med dig få gråta få förtvifla. *M.* Jag kan ej yppa hvad i ord ej låter Sig uppenbara Detta blott jag säger: Rätt sade Andeskaran när den sjöng: Matilda akta dig för Riddartornet. *C.* Ack! lämna detta. Inga Anderöster [*ä fr* Anderöster ej] Härnere tala. Du har endast drömt. *M.* I sjutton år, o Clara, har jag drömt Nu har jag vaknat. I en afgrund vaknat. *C.* Nyss o Matilda i hvarandras armar Vi roligt hvilade Den ena själen Sig i den andra speglade förtroligt. Hvem är den höga kopparmur [*ä fr* Hvad kopparmur är det] som nu [*ä fr* rysligt] Oöfverstigligt rest sig oss emellan. *M.* Det är den mur som skiljer helfvete Och himmel åt. *C.* Hvart går du o Matilda. *M.* I parken ned. Jag måste öfverläsa En ryslig läxa. *C.* Får jag följa. *M.* Nej. *C.* Hon går o himmel, går i vild förtviflan. Hvad skall jag göra? Kärleken ej ensam Är som man säger sött förgift. O Vänskap! Din glädjekalk har äfven arsenik. Ack fåfängt nu förnuft och ömhet tala Jag måste dock på afstånd henne följa Att mot sig sjelf hon ej förtviflad vänder En afgrundsdolk af Eumeniden räckt.

R. Så i sitt ursprung allt tillbakavänder Så själarne förena sig med Gud. Hvad lycklig syn i detta rum Matilda. *M.* Min Far min Far! förbarma Er! [*R.*] Hvad nu? Hvad fattas dig? hvad önskar du mitt barn Ett halsband af koraller en ägrett Af diamanter *M.* Smäda ej mitt qual. För

en olycklig — *R.* För en tiggerska En bof som önskar undgå lagens näpst Du säkert ber Allt skall dig dock beviljas, Matilda blott du hör min ömma bön Sitt vid min sida ned på denna soffa *M.* Ack lät mig tala *R.* Lät mig tala först. Säj Flicka! mins Du sista månskensquällen? *M.* Min Far jag redan lidit nog, o fyll ej Till brädden lidandets och dödens kalk. *R.* Ljuft näktergalen sjöng i parkens lindar På fjerran klippor mer och mer fördunkladt Låg aftonrodnans guld, och Månens klot I brandgul [*ä fr* gullröd] prakt emellan träden blänkte. En ambravind i poppelns kronor for I [*ä fr* Och] tårar liljan stod och nattviolen Sitt milda doft kring Floras bäddar gjöt. Då fann jag dig. I ångande berså'n Som under Edens rosenhäckar Eva Som en Seraf i himlens blomstergårdar Gudomligt skön du satt, med purpurkinden, Mot handen sänkt, stum, drömmande, allena. Du ville fly. Jag quarhöll dig ändå [*ä fr* likväl]. *M.* Ack skona mig. Jag mins det alltför väl. *R.* Afbryt mig ej. Jag har den lilla osed Att när jag börjat, jag till punkt vill tala. Ömt om ditt lif jag slingrade min arm Din rosenmund jag kysste och de klot Där Quinnolifvets fullhet bor. Min hand Re'n undanryckt den afundfulla [*ä fr* afundsjuka] schawlen Jag unnade dig quällens friska flägt. *M.* Hör upp att mig till stoftet förödmjuka Väl var jag ej den brottsliga, men Quinnan Förnedras af en förolämpning re'n. *R.* Då furialiskt vild med jättestyrka Af vredens Demon skänkt ur mina armar, Ursinnig, smädande Du lös dig ryckte Och stötte grymt mitt ömma bröst tillbaka [*orden* grymt mitt *äro strukna och därofvan läses en ofullbordad ändring* sköt din faders; *framför* ömma *har inskjutits ett* min, *hvarvid det neutrala* bröst *äfven strukits; efter detta* min *ett* sträckta; *alla dessa ändringar ha sålunda icke genomförts*] Sjelf jag förskräcktes Om en dolk du ägt Du säkert stött den i din Faders hjerta. *M.* O nej mitt eget bröst jag genombårat. Men hvartill detta tal? Ack hör min bön. *R.* Ej förr än heligt du bedyrat mig Att nästa månskensquäll mer lydig blifva Att brottsligt ej ur mina armar fly. *M.* Ack hör min bön. Ej för mig sjelf jag beder Nej för en usling som i sjutton år Drack smärtans evigt återfyllda kalk. Jag ber, o Reinfeld [*sic!*] för Er forna maka Jag beder för min Mor. *R.* Bed Gud för henne Om sådant lönar mödan. Hon är död Du sjelf med tårar [*inskjutet i st. f. ett struket* ju] ofta ju befuktat Dess sarkofag *M.* Hon lefver den elända Ett jämrens lif i Riddartornets hvalf. Gif henne fri. Om förr hon brottslig var Hon länge nog, hon öfvernog har pliktat Från ljusets fröjd, från mänskjors glada samspråk I nattens kulor stängd. Gif henne fri Och unna mig att hennes anlet se Att helga tårar vid dess hjerta gråta. *R.* Stig upp Matilda. Af den bön du gjorde Skall sista delen blifva dig beviljad. Förr'n Solen sjunkit nerom himlens rand Du skall din Moder se, vid hennes bröst, Om du så vill i tårar få försmälta. *M.* O med hvad ord min tacksamh[et] förklara? Ack! hjertat vidgas af en salig kjusning Och glädjetårar har jag blott, ej ord. *R.* Matilda hör mig Trolös var din moder Hon mig bedrog på lifvets hela fröjd. För kärlekens

hon skänkt mig hämndens vällust. *M.* Jag vet det väl men hon är straffad nog. En [*sic!*] ögonblicks förseelse ej bör Med en oändlighet af plågor gäldas. *R.* Barn! Du har rätt. Också jag vore böjd Att re'n i detta ögonblick förlåta Dock som jag sagt din Moder röfvat har Mitt hjertas lugn. Det måste återgifvas Förr'n [*ä fr* Om] hämden kan [*ä fr* skall] sin gissel lägga ned. Grymt är att lifvets höga spel förlora. Vid himmel och vid helfvete jag svär Årsättning måste gifvas mig. Dock hon Förmår det icke mer. Du, o Matilda Betala måste Modrens gamla skuld Hvad hon mig var i Glädjens rosentid, Du måste bli, min Brud, min älskarinna Djupt i Helvetiens blomsterrika dalar En hydda står, i lindars skygd vid randen Af brusande Rhodanens silfverflod. Snöhvita lam kring rika ängar hvimla, Från bergen glädtigt hornen återskalla Och ömma herdar och herdinnor hvila Vid källors sorl i rosenhäckars skugga. En fristad där jag ämnat åt din Mor Dock se! du vill ej hennes skuld betala. Vill ej ur bojan köpa h[enn]e fri.

II: 324-387.

M. Omänsklige ack gifves ingen Gud? En ängel ej som oskulden beskyddar? *R.* Hvad jag har lofvat ämnar jag dock hålla [*ä fr* skall dock uppfyldt]. Omarma skall du re'n i dag din Mor. Ett vilkor likväl jag dig föreskrifver. Se detta krucifix. *M.* O Gud hvad syn! Ett krucifix i Reinfelds [*sic!*] händer! grufligt. *R.* Din mor det ägt Med [*härefter ett inskjutet, sedan struket, nu oläsligt ord:* varma? ömma?] skökotårar ofta [*ordet inskjutet*] Metallen hon begjöt. Än jag det har Quar som en hågkomst af den fromma Quinnan. [*De tre sista raderna äro tillagda med hänvisningstecken efter aktens slut*] Fall nu på knä. Lägg handen på ditt hjerta Och svär. *M.* O gapade ett afgrundsdjup Mig nu emot! hvad vill ni? *R.* Svär vid Honom Hvars bild du här i marterskruden ser Att med ett ord en blick ett andedrag Ej uppenbara för din usla Mor Hvad med hvarann [*ä fr* oss emellan] vi talt se'n månskensnatten. *M.* Hvad tror ni att i ord jag kan förråda Det gräsliga som ej sig tänka låter Jag vill dock lyda. Hör, o Gud, jag svär Må af förbannelsen mitt hufvud drabbas En fläkt af tröst ej hinna till mitt hjerta Om jag ej lyder hvad min Fader nu Mig rättvist bjudit! Gud! du är mitt vittne. *R.* Godt! det är tid att andra saker sköta. Förr'n quällen följas vi till Riddartornet. Gack nu Matilda jag vill egenhändigt Om Hermans straff ge skriftelig befallning. *M.* Ha! [*ä fr* Hur] än ej offer nog? Gud! äfven detta! [*De tre sista orden inskjutna*] *R.* Hvad tänker du? skall ej förräderi Och mened straffas I din egen åsyn Råbråkas skall den nedrige i natt *M.* O afgrundshjerta! grymhet utan like. Ack Reinsfeld Reinsfeld. Fruktar Ni ej Gud Så frukta lagen har Ni ensam rätt Att mot de Edra lik en tiger rasa. *R.* Det där förstår Du ej. För hvad jag gör Än svarar jag hos Kejsarn och hos Riket. *M.* Ve! qualet nu ej några gränser känner. Nu stiger Jämren öfver kalkens bräddar. Hvi remnar icke jordens sköt?

hvi störtar Ej himlahvalfvet på min hjessa ned. *R.* Hvad? på sig sjelf om mordisk hand hon lade. Dock nej! hon fruktar evighetens qual.

III: 184-218.

Ack skona Herman skona mig Hur grufligt Att långsamt dö i mörkrets [*ordet struket, men sedan återställdt*] hemska famn Af ingen sedd af ingens hviskning tröstad. *M.* Hvad? Skrias himlen ej ur dvalan opp? O tiger-bröst och denne är min Far Det är ej möjligt Svara nej o Moder. *O.* Han är din Far. Den första sälla lågan Ej af mitt brott oskärad var då redan Du leende [*ä fr* nyfödd] i des[sa; *ordet har icke funnit plats i marginalen, ä fr* mina] armar låg. Han är din Far. *M.* O afgrundsdjup af smärta. [*De sju sista raderna äro med hänvisningstecken inskjutna och läsas i bladets nedre rand; den första af de sju är senare tillagd ofvanför namnet på den talande personen* (*M*).] *R.* Ett ord Olivia än ditt lif kan frälsa Ett enda ord ett löfte af Matilda. O Flicka! tvekar du ännu Ett ord Det kända löftet frälsa kan din Mor [*ä fr* kan från hungerns död] Från tusen [*efter ett struket* Från tu] död[ars] qual, kan Herman [*efter ett struket* frälsa] ge, [*ä fr* Din mor från tusen dödar] Dess [*ä fr* Sin] frihet och dess forna lif tillbaka. *O.* Ack, älskade Matilda bed för mig. *M.* Till hvem? Till Gud? Till denne. Ingendera Förbarmar sig. [*O.*] Ve ve mig då elända. *R.* Matilda nå hvad svarar du. I handen Du dödens hemska vågskål har och lifvets. *M.* Blott ett jag svarar. Jag förbannar dig. *R.* Välan vi gå God natt, god natt Olivia.

III: 224-261.

M. Är det ert alvar hårda man o nej Ni skämtar blott. *R.* Betrakta denna nyckel. Han läser upp din Moders fängselport Han sluter den om du så vill för evigt. [*Dessa två rader tillagda i st. f. följande uteslutna:* Din Moders fängselport han ensam öppnar.] Kom följ mig nu till stranden af den ljusblå Kristalleklara Bodensjön. En båt I viken ligger. Jag med dig Matilda En lustfärd göra vill på spegelrymden Tills jag i böljan [*ä fr* rymden] funnit har ett djup Tillräckligt att för evigt nyckeln bärja. *M.* Barbar. *R.* O Flicka [*ä fr* Matilda] hör mig nu med sans. Tror Du att Gud till afgrundsqual dig dömmer För det Du lydt din Faders bud och frälsat Från hungerns död den ömmaste af mödrar En redlig tjenare från hjulets marter? *M.* Ack Reinsfeld jag ej svara kan ej tänka. Af vanmakt svigta mina knän. Af ångest Mitt hjerta quäfves. *R.* Lyd din känslas stämma Hon är din Gud. Säg blott åt mig de orden: »I lif och död är jag din trogna Brud.» Straxt hämnden flyr [*ä fr* dör] och häktets bommar falla. *M.* O talets verktyg spännen Er förmåga, Uttalen läppar nu det afskyvärda, I lif och död jag är din *R.* trogna. *M.* Brud.

IV: 44-53.

L. Tyst Broder! Det är redan sent på quällen. I [*ä fr* Ren] Herrens fönster äro ljusen släckte Blott från hans sängrum flammar än ett

sken Igenom glasets [*möjligen* glasens] täckande gardiner [*sista stafvelsen osäker*] Jag måste gå till sängs. Det Rhenska vinet Har gjort mig tung i ögon och i knän. God natt min Bror. *L.* God natt! Gud vare hos dig.

IV: 55-143.

M. Hvad gör hv[ad] ämnar, tänker du Matilda? Bland vesterns rosor lyste aftonsolen Så skön och herrlig. Var det afskedskyssen Dess purpurstråle slocknande dig gaf. Säj har du mod att morgon [*några stafvelser uteglömda*] Att skåda ljuset i dess glada öga? Hvad! du ej fruktar [*ä fr* Och fruktar ej att] att med skräck det vänder Sitt gyllne anlet från Matilda bort. Så grym förvandling det ej skådat än Sen första gången öfver Jordens fält En evig cirkelbana det begynde. Ett menlöst barn i [*ä fr* vid] aftonrodnans skimmer Matilda satt. Hvad är hon vorden nu? Sin faders sköka mänskors änglars afsky [*De tre sista orden inskjutna ofvan raden; motsvarande fyllnad till följande rad uteglömd*] Hon ej lefva får Ej skända dagens ljus med sina blickar. — O Gud o Gud! och detta var min Hymen! Min [*efter ett struket* Och] brölloppskrans en marterkrona blef Lätt är [att] lida men att gäckad bli Af sjelfva Ödets Gud i sina plågor Är outhärdligt Ja ej mer en längtan Ej mer ett hopp. Fram då min enda tillflykt, Min frihets borgen [*ä fr* tillflykt] andeverldens nyckel, Ja fram mitt hjertas vän, du blanka stål! Ja det är tid. Af vin och vällust rusad Barbaren somnat. Från den grymmes sida Jag sagta smög och medtog detta järn Som nyss var slipadt åt min Moders hjerta. I qualens afgrund dock en enda tröst Mig öfrig är. Jag faller som ett offer. Gud sjelf var offer skall förbarma sig Nu skynda arm, nu slå med ökad kraft Ditt sista slag, o sönderslitna hjerta! Men ack! Jag kan ej får ej dö. Man nalkas Min dörr. Hvem är det Min Tyrann! ack nej! [*O.*] Jag måste resa. Ej ett ögonblick Mig gifs att dröja. Ren vid borgens port En vagn mig väntar och en slup vid stranden. Farväl min Dotter goda barn farväl. Tag min tacksägelse och mina tårar. *M.* Hvi gråter ni min Mor. *O.* För det jag ej Kan återgälda hvad för mig du gjort [*ä fr* hvad mig du gjorde]. Du ensam [*ä fr* Blott du har] Reinfelds hårda själ bevekt Att fri jag andas, att jag himlen ser Och stjernorna, att fältens doft jag dricker [*Dessa två rader inskjutna på ett ytterst svårläst och otydligt sätt*] Och sorlet hör af [mänskoröster?] [*Denna rad tillagd i nederkanten, ofullbordad, delvis oläslig.*] Ve att till återtjenst [*ä fr* återskänk] jag blott kan gråta. *M.* Nej ömma Moder [*ä fr* Mer kan Ni göra] Ni kan göra mer Bed Gud för mig. Ej är en ringa sak Att utom oss [*ä fr* sig] ett hjerta ha som ömt För oss vid bönens offerlåga suckar. *O.* I sjutton år jag suckat för ditt väl Och ej förgäfves. Du är god och himlen Skall dig beskydda. *M.* Ömma Mor farväl. Ni måste resa Midnattstimman snart Kring fästet spänner stjernbeprydda vingar. Res att ifall ni efter utsatt tid På denna borgen träffas af min Far Han ej i hvalfvets natt Er återsänder. *O.* Hård mot sin maka var din Far. Mot Dottren Är han väl god? [*M*] God, bästa Mor. Ej jag På lifvets sällhet honom grymt bedragit. *O.* Var det en förebråelse

mitt barn. Förstår ock Du att hjertan sönderslita [*M.*] Ack nej! jag kan ej förebrå, ert hjerta Ej sönderslita. Detta är för sent.

IV: 144-216.

O. Du talar gåtlikt. *M.* Jag är sjelf en gåta. Res ömma mor, för guds skuld res att Reinsfeld Er icke finner. Sömnens väl beröfvad Han hvarje midnatt gör sin rund kring borgen. *O.* Förr sof han lungt [*sic!*] vid denna barm. O ve. Hans sällhet [*ä fr* lycka] jag förstört. Mitt straff var rättvist. *M.* Tänk ej derpå. Ni pliktat nog. Farväl. *O.* Ha! det är grymt att från den återfunna Sig genast skilja. Glöm mig ej Matilda. Skrif ofta bref. *M.* Nej! jag vill komma sjelf. Då Månens skimmer från de höga Alpers Isdiademer nattligt återstrålar Och näktergalen i sin ambradal Af Edens brudsång klingar efterljuden Då vill jag ofta i det milda dunklet Er själ belyssna mildra era tårar Och kyssa Er med aftonvindens fläkt. *O.* Mitt afsked tag o dyra glädjeblomma O Edens ros den sista i min höst Förgudade relik af döda fröjder! *M.* Hvad ser jag? Clara! du gör sent besök. *C.* Säj [*ä fr* Matilda]! hvem är denna *M.* Fårska ej mitt Öde Det outgrundligt är. Farväl. *O.* Farväl. *C.* En ryslig dröm mig jagat hit Mitt öga Af sömnens trollhand nyss var lyckt. I Kyrkan Jag tyckte mig bland dunkla skaror stå, Bland svarta kläder tårbestänkta kinder. Af 1000 vaxljus skimrade det höga Gullprydda Templet. Dofva orgors brus Högtidl[igt] vandrade i pelarhvalfven. Men ack! i chorets helga famn en mörk Likkista stod. Jag nalkades och såg Såg dig [*efter ett struket* Såg dig] Matilda där förbleknad hvila Väl krönt af rosor, väl i [*ä fr* af] brudligt siden Högtidl[igt] klädd men stelnad, blek och stum. Nyss vaknad [*ä fr* vaken] ilar jag att öfvertyga Mig att du lefver, att du väl dig finner. *M.* Kom i min famn o Clara låt mig gråta Den sista tåren vid din barm Om döden Mig plötsligt ryckte ur din åsyn bort Matildas svagheter Du säkert glömmer Matilda ej. Säg! har du sett din broder? *C.* Se'n morgonstunden jag ej h[ono]m skådat Snart kommer han. Snart dånar midnattstimman Från borgens tornur gäcka ej hans hopp. *M.* Ha! hvad är klockan. *C.* Snart half 12.

IV: 217-259.

Kom följ mig I parken ned, i månbeglänsta kojan Af löf och ros[or *kanten afrifven*] byggd. Tag denna cittra Älskvärda sångarinna med och sjung [*ä fr* spela] En melankolisk sång vid hennes toner Sjung älskarns klagan vid hans flickas bår. *C.* Välan då om det roar dig Matilda.

O hvilken natt! med gullbokstäfver strålar Guds evangelium ned från himlahva[lfvet *kanten afrifven*] Och Månens strimmor darrande förmälas Med löfvens skuggor. Ha! hvad ambradoft Från tårbestänkta liljorna sig höjer. Ack! skön är jorden. Ljuft att öga [*sic*] lyfta Mot solbefolkad ändlöshet, att vinkas Af Sirii fackla, af Orions han[d] Till gudafästen i det blåa

höga. Skön [*efter ett struket* Ja] är den öfre [*de två sista orden inskjutna*] jorden. Himlens armar O[m]famna den så ömt. Ur tusen ögon Nedstrålar kärlek. Vädrens tusen läppar Den rosenkrönta barmen evigt kyssa. Men o [hur *kanten afrifven*] mörk är underjorden ej, Hur grufligt att i grafven evigt blun[da *kanten afrifven*] *C.* Tänk ej på döden. Våga en gång lefva. Fly till Helvetien. Ino[m] dessa murar Den trifves ej. Till herdelandet fly. *M.* Jag vill så göra. Clara! Tag din cittra Sjung älskarns klagan vid hans Flickas bår. *C.* Nå väl Blott du ej gråter o Matilda. *M.* Att gråta är då olycksaligt? *C.* Nej! *C.* H

IV: 314-407.

Hvad! hon är borta! På mitt hjerta faller En centnertyngd. Olycklig[a] Matilda Hvar är du hvar. Jag ilar att dig söka Om än du flyktat i ett afgrundsdjup Min sträckta famn mitt ömma klagorop Skall kalla dig o dyra Vän tillbaka. O hvilken syn! af dolken genombårad Vid månbeglänsta dammens rand hon ligger [*ä fr* hvilar] Och kämpar långsamt dödens svåra kamp Hvad skall jag, arma? Jag vill söka hjelp Måh[ända] än att himlen sig förbarmar. *C.* Är allt förloradt. *T.* Hon är död. *C.* O jämmer! Förvissnad blek den oskuldsröda kinden De ögon brustna, genom hvilkas glas En himmelsk varelse såg ut i lifvets Mayklädda dalar Denna grymma anblick Är outhärdlig. Höljen mina Vänner Med denna shawl dess blodbestänkta lik. Förintad är jag. Sjelfva Lindaus kärlek Ej hela kan mitt sönderslitna hjerta Ej någon krans af lifvets rosor knuten Mig lyckliggör. Åt detta lifvets gyckel Hvem fröjdar sig, när döden re'n en gång Man i dess stränga [*ä fr* bleka] anlete har skådat. I festens sorl på nöjets blomsterbäddar I dansens hvirfvel och vid harpans toner Skall vännens bleka vålnad mig omsväfva Dödskallen evigt grina mig emot. *R.* Ha! Trolöst nyss hon från min sida smugit! Men hvem är denna Quinnan? Fröken Clara! Har till ett [*ä fr* en] rendezvous hon valt min park. Hvar är Matilda. *C.* Här. *R.* O afgrundssyn! *C.* Med dolken nyss sitt bröst hon genombårat Ack! ädle Man, Er smärta jag förstår. *R.* Nej Cl[ara] nej. Djupt flammar här en eld Som icke släckas kan af seklers sekler. Hvad är att göra! Skall jag sjelf mig kasta I helvete. Nej först jag vill mig bikta Bespotta modigt himlarne och dö Med blodet slängdt åt skyn, lik Julianus.

I: 165-178.

Mig åter ljuft de sänka I tysta drömmar om försvunna dar, Den gamla, ädla, gyllne Riddartiden. Ack! hvilken tid! Af festliga tornerspel Hvar stad gaf genljud. Fromma Peligrimer Till löftets orter sträckte då sin färd. Hjelmbuskar fladdrade på hvarje hed Och i hvar småskog sjöngo Trubadurer. Men säg Matilda hvarför ständigt bäfva För riddartornet Tror du äfven sagan Om bleka spöken som i nattens timmar Kringvanka där om röda lågors sken Dem mången gång ur tornets öde gluggar Man tyckt ses lysa.

II: 177-183.

Ack att jag Austriens gyllne Kejsarkrona Vid h[enne]s fot som offer kunde lägga! Att jag ett altar h[enn]e resa fick Men gör en krona väl ett hjerta sällt? Kan offerrök ett dödligt bröst hugsvala? O nej men detta angår icke mig Blott etc.

De under *F* omtalade varianterna, hvaraf den med Lit. *A* betecknade uppenbarligen skulle ha inpassats efter I: 24 och den med *B* betecknade efter *Det steg du tar* i I: 29, äro af följande lydelse:

Lit. *A*. Ack! blott mot glädjens [*efter ett struket* ljusets] barn hon feiskt lyser I [*efter ett struket* Och] ljusets gloria, i behagens mantel &c. *B*. är ej ett flyktigt skämt. Som själarne, när öfver tidens brygga En gång de tågat aldrig återvända, Så skiljer detta steget tvenne verldar För dig Mathilda åt. Bakom dig sjunker Din barndoms land, ditt liljekrönta fornlif Och nya rymder taga dig emot. Misströsta likväl ej. Min Broders armar Dig öppnas där. Ej gifs på hela jorden En älskare, som Ludvik, öm och trogen. Flyg i hans sköte, våga att bli säll.

[Under *B*, öfver *Som själarne* två tillskrifna ord, det första *Du*, det andra oläsligt: *spelar? suckar?*]

*

Någon källa till sorgespelet *Riddartornet* har icke kunnat uppspåras. Hammarsköld skrifver i företalet till S:s Samlade skrifter (I, 1824, s. 34-35): »Skulle detta Thema vara sjelfdiktadt, torde det hafva sin anledning, i den händelse, som för flere år sedan i Författarens födelsestad sig tilldragit, den neml. att en gammal Sjöman bestraffades såsom öfverbevisad, att hafva förfört sin egen dotter.» — Ett dylikt brottmål kan ju dock endast i yttre mening ha gifvit en utgångspunkt för S:s fantasi. Af större betydelse måste det ha varit, att S. i Ovidii *Metamorphoser* (X: 296-500) läst en utförlig berättelse om det tragiska kärleksförhållandet mellan Myrrha och hennes fader Cinyras; något inflytande i detalj finnes likväl icke att anmärka.

Däremot är det alldeles påtagligt, att S:s förtrogenhet med Valentinos' äonlära bidragit till att för honom aktualisera föreställningen om en äktenskaplig förening mellan fader och dotter. I den elegiska dikten *Urania* (II: 52) skapar Gud sin Brud, och denna tillropas i r. 13 med orden: »Himmelens Dotter och Moder och Brud.» I diktcykeln *Elementerna* (II: 178-183) skildras världsprocessens utveckling som en serie äktenskapliga förbindelser, begynnande med förening mellan fader och dotter (se kommentaren s. 202). I *Maria* (II: 280-282) kallas Maria (r. 54) »Guds Dotter och Brud» (se kommentaren, s. 250). Hur present föreställningen var för S. förråder ett ställe i *Wladimir den Store* (tredje sången, r. 59). Att hela denna metafysiskt-religiösa kosmogoni bildar ett slags bakgrund

till *Riddartornet*, förråder sig tydligt i den stora monolog, hvari v. Rheinfels motiverar sitt steg; det heter där (akt II, r. 184-188):

> O skynden, skynden, himmelska minuter!
> Då fadren make åt sin dotter blir,
> Och dottren brud åt fadren — hvilken tanke!
> *Så i sitt ursprung allt tillbakavänder,*
> *Så själarne förena sig med Gud.*

Dramat spelar i modern tid, såsom flera detaljer visa; v. Rheinfels kan närmast tänkas deltaga i Österrikes krig mot Frankrike under revolutionstiden. Med borgruinen och riddartornet äro emellertid förknippade associationer från medeltiden; och inspärrningen af v. Rheinfels' maka i det underjordiska hvalfvet (akt I, r. 283-289) är ett drag, som hänger samman med riddartiden och de vid 1700-talets slut så populära riddarromanerna. I en roman af C. H. Spiess, *Maria i Tornet, En Riddare-Historia* (svensk öfvers., Sthlm 1799) finner man t. ex. en grym och tyrannisk riddare i »höga Rhätien», Conrad von Hohenthur, hvilken straffar sin dotter för hennes okyskhet genom att lefvande spärra henne inne i ett otillgängligt torn; liknande motiv kunde anföras från andra håll. — I *Die Räuber* har Schiller anslutit sig till denna genre, då han låter Franz Moor spärra in sin fader i ett öfvergifvet torn i skogen. Att Schillers skådespel varit present för S. bekräftas af den samtidigt diktade spökscenen *Glädje-flickan i Rom;* beroendet förråder sig i en detalj: den tjänare, som för Mathilda uppenbarar hemligheten (akt I, r. 279-292) och som bringar födan till den olyckliga, heter Herman alldeles som den tjänare i *Die Räuber*, hvilken underrättar Amalia om att den äldre Moor ännu lefver (akt III, scen I), och hvilken bär mat och dryck till fången.

157-170. *Första Acten.*

39-41 Den Gessner-Rousseauanska herde- och kärleksidyllen är här knuten vid sin ursprungliga geografiska miljö.

69-71 Stället erinrar om en scen i Z. Werners *Der vierundzwanzigste Februar*, där Kurt ber Gud att bli befriad från de hemska tankarna:

> Und auf des Herzens Gletscher mir warmes Leben taut! —
> Schon schmilzt das Eis! — Gottlob, es kommen Thränen!

103-104 Att själen vid mottagandet af starka skönhetsintryck bringas att erinra sig sitt lif i idévärlden tillhör S:s platonska filosofi; jfr sonnetten *Månen* (II: 204-205), där det heter (r. 68): »Mitt forna Sjelf från dig nu strålar åter», och dikten *Längtan* (II: 170-171), där näktergalens sång väcker minnena af preexistensen (r. 26-30).

115-116 Härmed afses den af Herder meddelade folkvisan *Dödsklockan*, som ingår i akt IV; jfr r. 224 och 252 i nämnda akt.

126-149 Den här inlagda sången är en af S:s egna ungdomsdikter, tryckt under titeln *Anna* (I: 65-66). S. har emellertid här uteslutit den ursprung-

liga andra strofen, som var umbärlig för sammanhanget. I r. 136 har han ändrat *purpurblomman* till det konkretare *purpurrosen*; i öfverensstämmelse därmed i r. 142 *rosen* i st. f. *blomman*. I r. 148 hette det ursprungligen: »Lunden *sörjer*»; S. har här, med djärfvare poetisk frihet, låtit landskapet *vissna* bort i det ögonblick Anna dör.

150 Sången har haft till uppgift att i symbolisk form låta skådespelets mening komma till uttryck, liksom i en omedveten profetia. Jfr den i *Glädje-flickan i Rom* inlagda sången, hvarom se kommentaren till r. 455-458. Äfven här torde inflytandet från Z. Werners *Der vierundzwanzigste Februar* vara skönjbart; när Trude (i första scenen) råkat sjunga den hemska visan om Eduard, söker hon förjaga stämningen genom att övergå till ett muntert ämne: »Ein munter Liedel scheucht vielleicht die düstre Stunde».

155-159 Riddartornet, symbolen af det förflutna, är här uppfattadt som en ossiansk hjältegestalt, närmast väl med Geijers *Den siste kämpen* som förebild.

165-172 Denna skildring af medeltidens riddar- och korstågsromantik är ett eko af den uppfattning, som Friedrich och A. W. Schlegel framställt, som de la Motte Fouqué gifvit romanens form åt och som Geijer utvecklat i skriften om inbillningsgåfvan. — Stället är infogadt vid renskrifningen; jfr konceptet ofvan.

169 *peligrimer* pilgrimer, arkaiserande form. *L.*

181-183 Denna månskensbild har S. redan i *Till Sånggudinnan* (I: 3-4) r. 29-30; se särskildt den äldre varianten till dessa rader.

270 *vanskeligt* förgängligt, föränderligt. *L.*

171-184. *Andra Acten.*

9-11 Allusion på de fåvitska jungfrurnas öde enligt Matheus' 25:te kap.

12 *korad* utvald. *L.*

147 När v. Rheinfels kallar Olivia sitt *första Jag*, ansluter han sig till den platonska erotiken: den älskade är en bild af själens ursprungliga jag före fallet. Jfr i *Kärleken* (II: 256-270), r. 293-294:

> Blott mig sjelf jag älskar i Amanda,
> Blott symbolen af mitt fordna jag.

203 v. Rheinfels låtsar, att Mathilda med *en olycklig* omöjligen kan ha menat sig själf.

217-229 Bilden af det paradisiska landskapet är densamma som förekommer i S:s syndafallsdikter, särskildt i *Rodnaden* (II: 174-176).

295 *För* i stället för *L.*

313-319 Hvad v. Rheinfels utmålar är den Gessnerska pastorala idyllen, som S. i sin ungdomsdiktning så ofta förhärligat, här förlagd till sin ursprungliga geografiska miljö. Jfr kommentar till akt I, r. 39-41.

370 *Råbråkas* rådbråkas, skrifningen följer hvardagligt uttal. *L.*

185-194. *Tredje Acten.*

73 *galant* uppvaktande kavaljer. *L.*

99-100 Tanken på solen som Guds afbild har en viss Swedenborgsk anstrykning; jfr uttrycket *Andarnes Sol* i dikten *Tingens Natur* (II: 116-123), r. 8, hvarom se kommentaren till r. 3 i samma dikt (s. 153).

233-236 Fabeln erinrar om den kända berättelsen om Nyköpings gästabud — en svensk riddartidshistoria, som helt naturligt kunnat associera sig med riddartornet — då konung Birger, efter att ha spärrat in sina bröder i fängelsetornet på Nyköpingshus, kastade nycklarna i strömmen, så att fångarna icke kunde befrias.

195-209. *Fjerde Acten.*

79 *andeverldens nyckel.* Uttrycket är brukadt af S. i en helt annan symbolisk mening i *Merkurius* (II: 98), r. 1.

149 *väl* substantiviskt: goda, lycka, tyska *Wohl. L.*

164-165 Näktergalens sång hördes redan i paradiset; han kallas i *Längtan* (II: 170-171) »Edens sångare» (r. 27).

165 låter ett genljud af Edens brudsång klinga. *L.*

230-231 Jfr i dedikationsdikten till *Liljor i Saron* (II: 251-255) r. 9-10:

> I stjern-bokstäfver prålar
> I etern detta namn.

230-241 Mathildas utbrott har likheter med den tredje sonnetten i en sonnettcykel, »*Glad kan du nu mot himmelska azuren*» (II: 101). R. 240-241 (»Ur tusen ögon Nedstrålar kärlek») motsvaras af r. 35-36 i sonnettcykeln (»Och huldt mot dig ur tusen ögon strimmar Oändlig kärlek själen i Naturen»); om denna tankes samband med ett ställe hos Fichte, se kommentaren s. 141.

250 *herdelandet.* Härmed menar Mathilda himmelen, den goda herdens land.

261 *Dödsklockan* är en tämligen fri öfversättning af *Die Todtenglocke* i Herders *Stimmen der Völker in Liedern.*

296 *grafva* inrista. *L.*

301 *draga* bära, en äldre betydelse, som ofta möter hos S. *L.*

329-354 Den osynliga änglakören, som skänker en stämning af frid och försoning efter de hemska och blodiga uppträdena, har en viss motsvarighet i Grillparzers *Die Ahnfrau*, hvilken 1820 utkom i en svensk öfversättning af E. W. Djurström (tillägnad Tegnér) under titeln *Stamfrun.* När Jaromir står i full förtviflan vid båren, börja »milda, dock alfvarsamma toner» att ljuda, och han utbrister (s. 137):

> Milda toner, väg er banen!
> Jag er stilla susning hör,
> lätt och len, som silfversvanen
> på ett haf, som stormen rör.

Skaken era lena vingar,
gjuten balsam i mitt sår;
då er himlastämma klingar,
lindring i mitt qval jag får.
Ljufva röst! från fordna stunder
är du känd, och lockar mig!
Han, som röt i åskans dunder,
talar till mig genom dig!
Kan jag hoppas, att förlåtas? —
Ja! — så hviskar mig ditt ljud.
O! se portarne upplåtas,
skynda in, du fridens bud!

Kören lyder (s. 137-138):

Skynden eder!
Sänken neder
honom uti grafvens sköt!
Glöm i döden
lifvets öden,
finn det lugn du här ej njöt!

Denna Grillparzerska slutscen synes också ha influerat själfva slutkören i *Riddartornet* (r. 410-416). Stamfrun har, just genom den utspelade tragedin, fått försoning; vid de båda liken talar hon:

Väl då! det fullbordadt är!
Dig, som styrer verldars här,
Evige, min tack jag bär! —
Mina brott ha fått försoning!
Stamfrun hemgår till sin boning!

Mathildas himmelsfärd är gifvetvis influerad af taflor, föreställande madonnans himmelsfärd; det ligger emellertid också nära till hands att tänka på slutscenen i Faust, då Margareta räddas af änglarna (påpekadt af Sven Cederblad i *Lidner och Stagnelius*, Samlaren 1916, s. 61). Emellertid har denna scen i Faust öfvat starkt inflytande just på afslutningen af Grillparzers skådespel: i den äldre affattningen af *Die Ahnfrau* var Faustinslaget öppendagligt framträdande. (Se Grillparzers Werke, im Auftrage der Reichshaupt- und Residenzstadt Wien herausgegeben von A. Sauer, I, Wien 1909, s. 256; jfr äfven kommentaren därtill, s. 433.)
342-345 Tankegången är helt platonsk; *ämnet* är den döda materien, *den fria formen* är den eviga idén, själen. Samma förening af platonismen med den kristna asketismen och kulten af lidandet återfinnes i canzonen *Uppoffringen* (II: 149-152); jfr särskildt r. 40-50:

Död måste blomman blifva
Om hösten skall oss unna

Från tyngda grenar sina gyllne frukter

— — — — — — — —

Ja! kedjan måste krossas,
Den sköra formen lossas
Och tingens väsende skall uppenbaras.

Den sköra formen är identisk med *den fria formen*, med *väsendet*, alltså efter modernt språkbruk med *innehållet*.

374 *Lindaus kärlek*. Namnet på denna skymtande biperson är valdt i öfverensstämmelse med lokaliteten; en stad på en ö i Bodensjön heter Lindau.

406-407 v. Rheinfels anspelar på den legendariska berättelsen om kejsar Julianus, enligt hvilken han, sårad, skall ha fyllt sin hand med blod och kastat det mot himlen, utropande: »Du har segrat, galilé!»

ALBERT OCH JULIA.

211-234.

S:s Hs är förlorad; däremot äro några fragmentariska koncept bevarade, hvarom se nedan. — Till grund för texten har lagts det första trycket i *Argus Den IV*, n:r 48-50 ($^{31}/_{1}$, $^{7}/_{2}$, $^{14}/_{2}$ 1824), hvilket otvifvelaktigt är baseradt på en af S. till boktryckare Deleen inlämnad renskrift, som den senare tillägnat sig. Straxt därefter utsläppte Deleen ett separattryck (Stockholm 1824, liten 4:o, 20 s.), som likaledes af egennyttiga skäl undertrycker författarnamnet. Det ohederliga förfaringssättet från Deleens sida har försiktigt antydts af Hammarsköld i företalet till S:s skrifter (I, s. 38-39); utan Hammarskölds nit skulle kanske den verklige författaren till det af Deleen utnyttjade manuskriptet aldrig ha blifvit röjd. Vid offentliggörandet lästes som fotnot till titeln följande meddelande: »Detta Poem, som skrefs redan för et år sedan, men aldrig varit tryckt, öfverlemna vi här til Allmänheten, utan at uppgifva Författarens namn. Om den ovanliga ideen af detta stycke ej skulle behaga mängden af Läsare, torde likväl dess poetiska behandling förtjena någon uppmärksamhet.»

De båda trycken förete inga väsentliga olikheter. Argus-trycket har genomgående trognare bevarat S:s stafnings- och interpunktionsvanor, under det att separattrycket underkastats en ny revision i detta afseende. Det förra har därför här följts. Några särskildt iögonfallande afvikelser från S:s stafning ha dock här utplånats: Argus stafvar *til*, *tils*, *at* i stf. *till*, *tills*, *att* och *Engeln* i st. f. *Ängeln*. I alla dessa fall har S. ett annat, väl kändt och konsekvent stafningsbruk, som dessutom kan konstateras i de bevarade koncepten.

Följande ändringar ha vidtagits i Argus' text:

3-26 I Argus finnes ingen strofindelning; i konceptet är den tydligt markerad.

26 *har*. Argus har felläsningen *här;* konceptet: *har*.

37 *deruppe.* Argus har *deruppå;* konceptet: *däruppe.*
131 Argus har ett komma i radslutet, som skiljer predikatet från objektet.
188 Citationstecknet fattas i Argus, liksom motsvarande r. 217.
249 *och.* Argus har *af;* konceptet: *och.*
252 *J.* Argus har *i.*
265 *besvaras.* Argus har *besvara;* konceptet: *besvaras.*
307 Argus har punkt i radslutet.
377 *Förruttnelse.* Argus har *Förintelse;* konceptet: *Förruttnelse.*
383 *kullen.* Argus har *mullen*, liksom i r. 385. Se härom kommentaren s. 108.
405 *Ha.* Argus har *Hu;* konceptet: *Ha.*
463 *går.* Argus har *gå;* konceptet: *går.*
514 Argus har komma före *Utan.*
556 Denna rad, som finnes i konceptet, fattas i Argus. Den är sannolikt uteglömd.

De bevarade koncepten bestå af ett oktavblad (*A*) samt ett fyrasidigt oktavark (*B*) och två oktavblad (*C* och *D*). *B*, *C* och *D* tillhöra Kungliga Biblioteket.

A, som på första sidan är beskrifvet i dubbla kolumner och på den andra i en enkel kolumn, svarar mot. r. 27-152.

B, som i begynnelsen mera har karaktär af renskrift, men efterhand öfvergår till koncept, svarar mot r. 1-26, 369-378, 405-535.

C innehåller hvad som svarar mot r. 229-315, 540-585.

D, som blott är beskrifvet på en ringa del af första sidan, innehåller hvad som svarar mot r. 344-365. — I *D* är versen genomgående, i *C* till stor del, skrifven som prosa utan radindelning.

Konceptens väsentligare afvikelser från Argus-trycket meddelas härnedan (för så vidt de icke föranledt rättelser i texten, hvarom se ofvan). Smärre olikheter i stafning och interpunktion tages i allmänhet ingen hänsyn till. Scenanvisningarna fattas genomgående.

Titeln. Konceptet har kolon efter *eller.*
7 *afgrunds-* tillagdt ofvan raden.
15 *Seraferna*
50 *blott* ä fr *för*
53 *Albert* ä fr *Herman*
59-66 Häremot svarar:

Ej åt mullens modersköte
Än din aska man förtrodde.
Kring din marmorkalla tinning
Nyss en sorgsen tropp af forna
Jordiska medspelarinnor
Flätade cypressekransen

84-87 *Mins du ej den oskuldsfriden* [ä fr *helga friden*]
Som ditt späda hjerta fyllde

Då med ängens [ä fr *vårens*] *gyllne bloms*[ter]
I din moders sköt du lekte.

Härefter tre öfverkorsade rader:

Mins du ej den helga längtan
Ljuf [ä fr *ljuflig*] *som liljans nardusånga,*
Öfverströmmande ditt inre

93 Efter en struken ofullbordad rad: *Och med gråt ditt*
96 Fattas.
102 *Marias armar*
104 *fadershjä*[rtat]
105 Raden har urspr. lydt: *Ömt dig sluta. J. Mig och Albert.* Den förvandlades sedan till tvenne, genom att *I äoner* insköts före *Ömt* (i texten har det i stället tillagts efter *sluta*), *och till sitt hjärta* tillades efter *Albert.*
108 *med Albert* ä fr *med h*[ono]*m.*
109-114 Tillagda i marginalen.
112 *Edens källor*
113-114 *Under baldakin af palmer* [det sista ordet osäkert; de tre sista orden öfver de strukna *smekningar och kyssar*]

I hans famntag ljuft förl[orad]

120 *tanke*
121-122 *vill Albert*

Endast väl. I honom endast [de tre sista orden och r. 123 tilllagda i marginalen.]

126 Tillagd i marginalen.
133-134 Fattas.
143 *bidar*
152 Fattas.
234 *Månans*
236 *Höljde*
241 *Bland skyarne*
245 *Er sjelfva qualet tär*
255 *Att blott en gång*
256 *H*[elfvetets] *A*[ndar]
261 *skyndandes*
266 *H*[elfvetets] *A*[ndar]
269-270 *Röda flammor h*[ono]*m bränna*

Albert brinner i Gehenna

281 Konceptet har *Snöhvita lockar;* det förra ordet är säkerligen mekanisk felskrifning, beroende på *Snöhvita* i r. 283 — jfr textens *Korpsvarta* — och har ändrats till *mörkbruna* af en hand, som säkerligen är Hammarskölds.
296 *H*[elfvetets Andar]
301 *H*[elfvetets Andar]
307 *Och ur lifvets sköna Eden*

312 *jag var Eva.*
313 *H*[elfvetets Andar]
347-348 Fattas.
349 Sista ordet i raden uteglömdt.
350 Härefter två rader, svarande mot textens 347-348:
Spräng dessa portar. I afgrundens sköte
Vill jag mig störta min älskling till möte.
351 Fattas.
354 *jordkretsen*
362-363 Häremot svarar en rad: *Himlen beveka*
365 *Ack som du vill*
369 *menskligt hjerta*
371 *möte* ä fr *åsyn*
420 *Ljusets änglar*
428-429 *Fåfängt. Sedan öfver lifvets*
Hemska brygga Anden tågat
433 *genombårat*
437 *Mindre kort än sjelfva nattens*
448 *tillhör* ä fr *äger*
454 ä fr *Ack! jag vet, jag var dock något*
457 *I dess själ min själ jag smugit.*
459-467 Raderna tillagda i marginalen.
461 *den klara silfverfloden* ä fr *den liljekrönta floden*
478-479 *Se det hulda mänskobarnet*
Tyst etc.
490 *andars höga verld* ä fr *rena andars verld*
495 *i* ä fr *till*
509 *salar* ä fr *himlasalar*
512 *önskar du ej*
515 *Inget*
516 *Där hänryckt till sitt hjerta han mig sluter.*
517 *kan ej*
518 *Vi kunna bägge älska* ä fr *Vi bägge Gud ju älska.* Härefter i marginalen *Och kärleken befolkar*[?] *himl*[en] [?] *ju.*
526 *Dig skåda*
533 Fattas.
534 *Gud nådigt*
535 *Jag arme*
544 *resa* ä fr *bygga*
546 *lugn* ä fr *tyst*
561 *slut mig*
566 *H*[elfvetets Andar]
567-573 I marginalen.
573 *Bränner dock ej*

Den dramatiska dikten *Albert och Julia* är helt och hållet uppbyggd på den Swedenborgska teologiens grund. S. har tillägnat sig de åskådningar om lifvet efter döden, som Swedenborg utvecklat framför allt i skriften *De coelo et inferno;* möjligen har S. stiftat bekantskap med den svenska öfversättning af denna skrift, som 1821 utkom i Stockholm (hos Ernst A. Ortman) under titeln *Om himmelen och dess underbara ting; samt om helvetet; efter hvad derom hördt och sedt är.*

Hvad som i Swedenborgs skrift varit af vikt för S:s skådespel sammanställes här.

»421. Andarnes verld är hvarken himmel eller helvete, utan är et mellanrum eller tilstånd emellan begge: ty dit kommer menniskan genast efter döden, och sedan efter fullbordad tid, i mån af hennes lefnad i verlden, upptages hon antingen till himmelen eller nedkastas til helvetet.» (S. 333.)

»426. I andarnes verld är et stort antal, ty der komma alle först tilsammans, samt utforskas och beredas: det är ingen viss tid utsatt för deras vistande der; somlige komma allenast dit, och uptagas antingen strax til himmelen, eller nedkastas til helvetet; somlige förblifva der några veckor; somlige flera år, men icke öfver trettio: det olika vistandet der beror af den mer eller mindre motsvarighet, som är mellan det inre och yttre hos menniskan.» (S. 337.) — Härmed öfverensstämmer det, att Alberts vistelse i andevärlden är kortare än Julias: han är mera decideradt ond.

»427. — — — [Andarne] tala alle med hvarandra när de det åstunda, de som varit vänner och bekante i kroppens lif, i synnerhet man och hustru.» (S. 338.)

»428. Såsom andarnas verld är et mellantilstånd emellan himmel och helvete hos menniskan, så är den ock et mellanrum; nedanföre äro helvetena, och ofvanföre äro himlarne.» (S. 338.)

»429. Andarnes verld liknar en dal emellan berg och klippor, ömsom högre och lägre.» (S. 339.) — Jfr härmed r. 1 hos S.

»478. — — — [Swedenborg anför erfarenheter,] *Först,* at menniskan efter döden är sin kärlek eller sin vilja. *Andra,* at menniskan blifver i evighet sådan som hon är til sin vilja eller rådande kärlek. *Tredje,* at en menniska, som har himmelsk och andelig kärlek, kommer til himmelen, och til helvetet den som har kroppslig och verldslig kärlek utan himmelsk och andelig.» (S. 388.) — Jfr härmed r. 127-138, 300, 490-519 hos S.

»481. — — — Som kärleken så bestämmer hvars och ens lif, så blifva alle, så snart de efter döden komma til andarnes verld, utforskade hurudane de äro, och de fogas til dem som äro i lika kärlek.» (S. 394.) — Detta utforskande af Julia och Albert genom änglarne bildar det egentliga dramatiska innehållet i S:s dikt. — »Häraf kan finnas, — — — at kroppslig och verldslig kärlek utan himmelsk och andelig äro helvete hos

menniskan, emedan allt helvetets är i den kärleken inskrifvet» (s. 396). — Detta är den psykologiska grundtesen i S:s dikt.

»547. — — — Deraf är, at en menniska, som är i det onda, är förknippad med helvetet, och är der äfven verkligen till sin ande, samt åstundar efter döden ingenting högre, än at vara der dess ande är: hvarföre menniskan efter döden kastar sig sjelf i helvetet, och ej HERren. 548. Huru detta sker, skall ock sägas. När menniskan ingår i andra lifvet, emottages hon först af englar, som bevisa henne all tjenst och äfven tala med henne om HERren, om himmelen, om englalifvet, samt undervisa henne i godheter och sanningar; men om menniskan, då ande, är sådan, at hon vetat dylikt i verlden, men i hjertat nekat eller föraktat det, så åstundar hon, efter något samtal, at komma ifrån dem, och söker äfven at komma bort; när englarne förmärka det, lemna de henne; efter något sällskap med andra, sällar hon sig omsider til dem som äro i lika ondt med henne; när detta sker, vänder hon sig ifrån HERren, samt vänder ansigtet til helvetet, hvarmed hon i verlden varit förbunden, der de finnas som äro i lika ond kärlek. — — — Så följer att de frivilligt kasta sig i helvetet.» (S. 469-470.) — I utförligare form än det ofvan citerade stället ur § 481 framställes här den dramatiska utvecklingen i S:s dikt.

»555. — — — Detta är orsaken, at man i verlden icke vet, det sjelfkärleken i sig sjelf betraktad är en kärlek, som råder i helvetet och utgör helvetet hos menniskan. — — — 556. Sjelfkärlek är at vilja sig allena väl, och ej andra utan för sin egen skull. — — — Häraf synes, at den, som är i sjelfkärlek, älskar hvarken Församling, Fädernesland, Samhälle eller någon nytta, utan sig allena: dess nöje är blott sjelfkärlekens nöje.» (S. 478-479.) — I anslutning härtill låter S. Albert uttala den mest ytterligtgående egoism och egenkärlek, r. 369-377.

»565. — — — Verldskärlek är at med hvarjehanda konster tilvälla sig andras egendom, sätta sitt hjerta i rikedomar, och låta verlden draga sig ifrån den andeliga kärleken, som är kärleken til nästan, således ifrån himmelen och Gud. Men denna kärlek är mångfaldig; det är kärlek til rikedomar för at uphöjas til hedersställen, dem man allena älskar; det är kärlek til heder och värdighet för at vinna rikedomar.» (S. 487-488.) — I anslutning härtill låter S. Albert fråga i r. 443-444:

Finnes ej i andra verlden
Guld och kronor, magt och ära?

»571. — — — så synes vid helvetenas öppnande såsom eld och rök, såsom vid eldsvådor.» (S. 493.) — Jfr r. 226-227 hos S.

»Likväl bör man veta, at de som äro i helvetena, äro icke i eld, utan är elden en skenbarhet; ty de känna icke der något brännande, utan blott en sådan värma såsom förut i verlden.» (S. 494.) — Jfr r. 571-573 hos S.

»574. — — — När derföre anden frivilligt nalkas sitt helvete, och går der in, blir han först vänligt emottagen, och tror således at han kommit ibland vänner.» (S. 496.) — Jfr r. 559, 566-573 hos S.

»584. Helveten äro öfverallt — — —: öppningarne eller portarne — — — synas såsom hål och bergsrefvor — — —; men helvetesandarne som der äro, äro i et sken såsom af glödande kol.» (S. 505-506.) — Jfr r. 226, 565-573 hos S.

Beträffande några detaljinflytelser från Swedenborg hänvisas dessutom till anmärkningarna här nedan.

Ser man bort från den Swedenborgska inspirationen i skådespelet, så är den så att säga jordiska fabeln så enkel, att den återfinnes i hvilket som helst af S:s erotiskt-pastorala poem: Julia har dukat under för Alberts förförelsekonster. Om orsaken till hennes död lämnas man i ovisshet.

2-10 Inledningsscenen har en tydlig likhet med första scenen af andra akten i *Die Braut von Messina*, där Beatrice går i en trädgård och förgäfves väntar sin älskade; hon bryter ut i en monolog på ottave rime, liksom Julia:

> Er ist es nicht — Es war der Winde Spiel,
> Die durch der Pinie Wipfel sausend streichen;
> Schon neigt die Sonne sich zu ihrem Ziel,
> Mit trägem Schritt seh' ich die Stunden schleichen,
> Und mich ergreift ein schauderndes Gefühl,
> Es schreckt mich selbst das wesenlose Schweigen.
> Nichts zeigt sich mir, wie weit die Blicke tragen,
> Er lässt mich hier in meiner Angst verzagen.

11-18 Julia tror, att Albert är död och lefver i paradiset samman med en ung brud.

16 *Solen-Menniskan.* Den Swedenborgska andesolen, hvaraf den sol vi se blott är en svag afbild.

26 Raden omskrifver den Swedenborgska satsen: »Menniskan är sådan efter döden, som hennes lefverne varit i verlden» (a. a., s. 380).

40-51 Hos Swedenborg inskärpes det: »I andeliga verlden, eller den verld, der andar och englar äro, ser det ut på samma sätt som i naturliga verlden, eller der menniskor äro, och så lika, att til utvertes utseende är det ingen åtskillnad; der synas slätter, berg, kullar och klippor, samt deremellan dalar, jemväl vatten, med mera som finnes på jorden.» (a. a., s. 504.)

56-68 Swedenborg utvecklar, att den jordiska tiden icke gäller i andevärlden. På ett ställe (a. a., s. 354-355) berättar han: »Jag har ock talt med tre mina bekanta i verlden, för hvilka jag berättade, at deras begrafningar nu tillagades, hvaröfver de blifvit förvånade, sägande at de lefde, men at man gerna må begrafva det som tjent dem i verlden.»

64 *medspelarinnor* leksystrar. *L.*

110-111 *Andeverldens Gyllne sol* är Gud; jfr till r. 16.

146-147 Meningen synes dunkel; måhända hänsyftas på periodiska angrepp mot himmelen, företagna af helvetet, hvarom Swedenborg yttrar (a. a., s. 518): »Jag har ofta fått förnimma den ur helvetena utflytande

sferen, som hel och hållen bestod af bemödanden at förstöra HERrens Gudomliga, och således himmelen: åtskilliga gånger har jag ock förnummit några helvetens upsjudningar, som voro bemödanden at dränka och förstöra.»

163 *skär* ljus, klar. *L.*

169-184 Helvetesandarnas kör ansluter sig metriskt och i fråga om serenadtonen till S:s dikt *Dialog* (I: 61-62); de tvenne första raderna äro nästan lika.

185-225 Denna solosång från helvetet erinrar, liksom den föregående korsången, om S:s tidigare erotiskt-idylliska poesi; måhända har han bearbetat ett äldre uppslag. Den föregående sången var en till kärleksnjutning manande serenad; denna är en förförelsehistoria, förklädd till barndomsidyll i Franzéns stil. Karamellerna och sviskonen (r. 216-217, 225) symbolisera gifvetvis den sinnliga njutningen. Förföraren är uppenbarligen en till gosse kostymerad Lucifer, en fallen, ur det himmelska fadershuset förjagad ängel (r. 202-209).

207 Ut att pröfva okända öden. *L.*

256 *Choren* är här, liksom i r. 266, 296, 301, 313, 335, en kor af helvetesandar, som genom portarna trängt ut i andevärlden; koren i r. 316-330 befinner sig däremot inne i helvetet. Att *Choren* (i r. 256 och följande) verkligen består af onda andar, visar otvetydigt konceptet (se ofvan!). Allt hvad den säger om att Albert är död och befinner sig i Gehenna (r. 267-272) är följaktligen lögn och afser blott att narra Julia ned i Gehenna. — Swedenborg talar (a. a., s. 503) om helvetesandarnas lögner och bedrägerier.

302-308 Hvad helvetesandarnas kor här säger, är visserligen sant, men afser blott att inge Julia den falska föreställningen, att Albert redan är i Gehenna.

324-330 Swedenborg skrifver (a. a., s. 493), att det vid helvetets öppning ser ut som »eld med rök, såsom vid eldsvådor». Måhända har Swedenborg på något annat ställe äfven den jämförelse med aftonrodnaden, som S. här brukar; ty Atterbom yttrar i sitt referat (*Svenska siare och skalder* I, 1841, s. 177), att det sken som omger helvetesandarna är »likt det af glödande kol, eller af en i nedgången blodröd stormbebådande sol». Den förra bilden återfinnes hos Swedenborg (a. a., s. 506), men den senare har icke påträffats.

367-412 Den på jorden spelande scenen har Shakespeare-Schillersk karaktär (Sturm und Drang).

377 Anklang från S:s dikt *Till Förruttnelsen* (II: 15-16).

379-402 S. har här inlagt ett äldre poem, »*Rolig den är*» (II: 17-18); jfr kommentaren därtill s. 107-108.

413-414 Det måste antagas, att Alberts själ i rymden möter Julias själ, som med sin åtföljande ängel är på väg mot jorden (ty Julias bön i r. 356-358 har beviljats i r. 360-365). Att en själ skulle kunna återvända

till jorden är dock i strid med Swedenborgs teologi, såsom också framgår af ängelns svar till Albert i r. 428-430.
432-434 Swedenborg skrifver (a. a., s. 355): »De som i verlden icke trott något själens lif efter kroppens, blifva skamflata, då de finna sig lefva.»
446-447 Swedenborgska korrespondenser; jfr i *Samtal* (II: 320-323) r. 76-78 och kommentaren därtill s. 263.
512-516 Hela situationen erinrar slående om en scen i Bürgers *Lenore*, där modern ber sin dotter att glömma den älskade. Hon yttrar bl. a.:

> Ach, Kind, vergiss dein irdisch Leid,
> Und denk' an Gott und Seligkeit!
> So wird doch deiner Seelen
> Der Bräutigaum nicht fehlen.

Men Lenore svarar:

> O Mutter! was ist Seligkeit?
> O Mutter! Was ist Hölle?
> Bei ihm, bei ihm ist Seligkeit,
> Und ohne Wilhelm Hölle! —
> Lisch aus, mein Licht, auf ewig aus!
> Stirb hin, stirb hin in Nacht und Graus!
> Ohn' ihn mag ich auf Erden,
> Mag dort nicht selig werden.
>
> (Bürgers Gedichte, Sthlm och Upsala 1819, s. 57.)

519 Meningen framstår klarare vid en jämförelse med konceptet här ofvan. Eftersom kärleken är den i himmelen rådande principen, borde, menar Julia, Albert och hon höra dit.
528-535 Scenen erinrar i hög grad om den i S:s dikt *Dialog* (II: 270-276), där själen likaledes ber att få kyssa ängeln, men får afslag (r. 110-120).
583-585 Swedenborg utvecklar (a. a., s. 389-390), huru det är kärleken, som efter döden afgör själens öde: »Alla andar kunna föras hvart man behagar, endast de hållas i sin rådande kärlek; de kunna icke heller motstå, ehuru de veta at så sker — — —; deras kärlek är såsom et band eller tåg, hvaraf de äro liksom omlindade, hvarmed de kunna dragas, och hvarur de icke kunna lösa sig.»
589-592 I denna slutkör förråda sig de tvenne faktorer, som varit af betydelse för konstformen i *Albert och Julia:* operan, hvars körstil klingar genom i r. 589-590, och det Lidnerska oratoriet — *Messias i Getsemane* slutar med r. 592, ordagrannt. Att frågan om Julias frälsning eller förtappelse bildar kärnpunkten i slutscenen erinrar gifvetvis om *Faust* och om Grillparzers *Die Ahnfrau;* den liknande slutscenen i *Riddartornet* pekar åt samma håll.

BACCHANTERNA.

235-280. Ingen Hs är bevarad. Till grund för texten har lagts originalupplagan, tryckt 1822 i Ecksteinska boktryckeriet utan författarnamn. Följande anmärkningar äro att göra.

99 *då.* Så originaluppl. Möjligen tryckfel för *der.*

120 Originaluppl. har ett komma mellan *ordet* och *tankan;* sannolikt tryckfel.

203 Originaluppl. har semikolon i st. f. kolon i radslutet.

238 Kommat efter *brakande* saknas i originaluppl.; här insatt för att meningen skall framträda.

241 *maka.* Originaluppl. har *makar.*

242 Originaluppl. har möjligen *tre gestaltade* (trycket otydligt).

314 Originaluppl. har punkt i st. f. komma i radslutet.

395 Punkten i radslutet fattas i originaluppl.

488 Citationstecknet i radslutet fattas i originaluppl.

489 *ambraläppar.* Originaluppl. har *ambreläppar.*

502 *luft-.* Originaluppl. har *luft.*

503 *Minyas'.* Originaluppl- har *minyas'*

504 Originaluppl. har punkt i radslutet.

509 Kommat efter *lagerskog* fattas i originaluppl.

542 Originaluppl. har ett komma efter *bernsten.*

553 *hänryckt.* Originaluppl. har *hänrykt.*

574 *mildra.* Originaluppl. har *milda.*

631 Originaluppl. har utropstecken i radslutet.

669 Originaluppl. har punkt i radslutet.

748 *lopp hon.* Originaluppl. har *lopp som.*

778 Originaluppl. har punkt i radslutet.

898 Originaluppl. har utropstecken efter *Hvad.* En sådan läsning skulle kunna försvaras, men är dock osannolik.

1028 Punkten i radslutet fattas i originaluppl.

1174 Originaluppl. har komma i radslutet.

1194 *Timon.* Ordet fattas i originaluppl., säkerligen uteglömdt, då Timon är närvarande i föregående scen.

1206 Kommat i radslutet fattas i originaluppl.

1207 *ock.* Originaluppl. har *och.*

1210 Originaluppl. har komma efter *menskoögon.*

1212 *silfver strålar.* Originaluppl. har *silfver-strålar.*

*

Ämnet i *Bacchanterna* är hämtadt från Orfeus-sagan. Orfeus' död berättas framför allt af Virgilius och Ovidius. Hos Virgilius heter det i *Georgica* (IV: 516-522) om Orfeus' sorg efter Eurydices död:

Venus ej mer, Hymenéus ej mer bevekte hans hjerta.
Hyperboréernas is och Tanais ödsliga snöstrand
Och de Ripéiska fälten, af rimfrost aldrig förlåtna,
Tryckte han ensam med fjäten, och gret sin röfvade maka,
Och Dis återförverkade skänk, tills Traciens mödrar
Af hans förakt djupt sårade, under det Orgiska tumlet,
Söndersleto hans kropp och i bygden förspridde hans lemmar.
(Adlerbeths öfvers.)

Hos Ovidius, *Metamorphoseon* X: 75-XI: 66, afbrytes berättelsen om Orfeus' död af flera inflätade episoder. Sammanställda, ha de ifrågakommande verserna följande lydelse (trenne af Adlerbeth oöfversatta rader återges här på latin):

Sorgen och sinnets qval och smärtorna voro hans föda.
Erebi gudar han skuld för grymhet gaf och omsider
Drog till Rodopes fjäll och Hemus, slaget af nordan.
Solen sitt tredje årliga lopp med fiskarne slutat,
Medan Orfeus allt umgänge med qvinliga könet
Flytt med afsky, skrämd af sin kärleks sorgliga öde,
Eller ett löfte han fyllde må ske: dock många med skalden
Brunno af håg att förenas. Hans köld de rönte med smärta.
Ille etiam Thracum populis fuit auctor amorem
In teneros transferre mares citraque iuventam
Aetatis breve ver et primos carpere flores.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Medan med sådan sång den Traciska skalden beveker
Skogar och vilda djur, ja äfven hörsamma stenar,
Märka Cikoniska döttrar, som höljt det gäsande bröstet
Öfver med hudar och skinn, hvar högt på den leende kullen
Orfeus sitter och strängarnes spel förenar med qvädet.
En af dessa med flygande hår, som hon skakar i luften,
Ropar: »Se der är han, som föraktar oss!» Sagdt; och i blinken
Åt den Apolliska siarens mun fortsänder hon tyrsen.
Lindad mot spetsen med löf, den sår ej gjorde, men märke.
Åter griper en arm en sten till vapen, som, skickad,
Blef i luften af lyra och röst besegrad och kraftlös,
Och liksåsom han bedt för det djerfva försöket om tillgift,
Föll han för Orfei fot. Dock växer den våldsamma fejden,
Och med en grymhet, som känner ej gräns, re'n rasar Erinnys.
Alla gevären likväl för sången veknat, om icke
Skri, Berecyntiska pipornas ljud, det gällande hornet,
Trummornas dån, handklappning och skrän af det Backiska tumlet,
Öfverröstat sångarens ton. Se'n denna ej hördes,
Öfverstänkte hans blod omsider rodnade stenar.

Först bortröjde Menadernas våld hvad mest till beundran
Orfei samlingsplats gaf rätt, de tjusade djuren,
Som der sig sjelfva förglömt, otaliga fåglar och ormar;
Dernäst vände sig skaran med blodiga händer mot Orfeus
Och samstötte som fåglar, enär de se hur i dagen
Famlar en uf, eller så, som ifrån den dubbla Theatern
Skådas en morgonstund hur hjorten på sandade banan
Blifver hundarnes rof. De syfta åt skalden: de kasta
Tyrser klädda med löf, som till sådant bruk man ej ämnat.
Somliga kasta kokor af ler som hårdnat: från andra
Flyga stenar och grenar af trän — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Honom, som sträckte sin hand och den första gång i sin lifstid
Talte förgäfves och ingen med rösten bevekte, de dräpte,
Kränkande pligter och helgd. Ur den mun, som (o gudar!) af rörda
Stenar var hörd, hvars ord vilddjuren förstodo och lydde,
Flygtar åt etherns höjd den våldsamt förjagade anden.
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Lemmarne lågo på hvar sitt håll. Hans hufvud och lyra,
Tager du, Hebrus, emot. — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Neder i jordens sköt går Orfei skugga. De ställen
Förr han besökt, han känner igen. I de saligas lustfält
Han Eurydice finner och sluter i kärliga armar.

Både Virgilius och Ovidius sätta Orfeus' död i samband med hans sorg öfver förlusten af Eurydice; S. har alldeles utplånat detta drag, och låter Orfeus blott i förbigående nämna Eurydice (r. 220-221); S:s Orfeus är alltför gudomlig för att kunna behärskas af kärleken till en kvinna, och den af S. genomförda parallelliseringen mellan Orfeus och Kristus har direkt förbjudit upptagandet af detta motiv. Hos Virgilius och Ovidius ligger orsaken till kvinnornas hat i Orfeus' motvilja mot kvinnokärlek. Äfven detta drag har S. utplånat, ehuru han låter Orfeus-lärjungen Timon hysa en dylik ringaktning för kärleken (jfr r. 23-32); Orfeus själf delar icke denna åskådning (jfr r. 1204-1207).
Bacchanternas raseri mot Orfeus har S. i stället motiverat genom en fientlig motsats mellan Orfeus- och Dionysosdyrkan. Denna uppfattning har legat till grund för Aiskhylos' förlorade tragedi *Bacchanterna;* man känner det genom ett ställe i Eratosthenes' *Catasterismorum reliquiae*, XXIV, där det heter, att Orfeus började försumma Dionysos, sade solen vara Apollo och steg upp på ett berg för att se soluppgången: »Dionysos vredgad sände bacchanterna, såsom Aiskhylos skrifver, hvilka söndersleto hans lemmar» (Eratosthenes, rec. C. Robert, Berlin 1878, s. 140). — Att S. har begagnat Eratosthenes direkt eller indirekt, framgår af r. 1193, hvarom se

kommentaren nedan! — Emellertid låter S. denna motsats mellan Orfeus och Dionysos bero på ett missförstånd; Orfeus förklarar sig ingalunda vara någon fiende till Dionysos (r. 997-1001) och vill offra på hans altare (r. 1011-1012). S. stöder sig därvid på det faktum, att Orfeus äfven uppträder i samband med de dionysiska mysterierna, ja uppfattats som Dionysos-kultens grundläggare.

Då S. behandlat det bacchantiska ruset i form af en tragedi, har han giltvetvis stödt sig på det exempel, som Euripides gifvit i *Bacchanterna*. Hos Euripides uppträder i prologen Dionysos och beklagar sig öfver att Pentheus bekämpar hans kult och vägrar honom dyrkan; tragedien framställer, huru bacchanterna sönderslita Pentheus — en fullkomlig parallell till S:s skådespel. Att S. känt Euripides' verk kan med säkerhet antas; i r. 500-501 anspelas på Pentheus' öde.

Den metriska och dramatiska formen i S:s *Bacchanterna* ansluter sig närmare till de grekiska tragedierna än i något annat af hans skådespel, såsom han påpekar i det af honom själf icke publicerade företalet till stycket (jfr s. 349, r. 19-21). Stoffet är dock, såsom nedan visas, i stor utsträckning hämtadt från Ovidius; den filosofiska bakgrunden är nyplatonsk och den mytologiska grundsynen öfvertagen från romantisk spekulation (Schelling, Geijer, Palmblad), hvarom se nedan. Jfr äfven kommentaren till Bacchanternas företal!

Titeln. Med undertiteln *Fanatismen* anger S. det psykologiska problem, som han behandlar: motsatsen mellan fientliga lifsåskådningar. Detta motiv träder fram i meningsskiljaktigheterna mellan herdarna (r. 44-47, 638-700) liksom i striden mellan bacchanterna och Orfeus. Redan i *Martyrerna* hade S. brukat bilden af menaderna som symbol för den ytterligt gående trosifvern. När Perpetua framställt sin religiösa öfvertygelse, tillropar henne Aulus (II, 394: 184-186):

> Vansinniga! hör upp med detta språk!
> Tag sansen åter, rasande Bacchant,
> Förförda drömmerska, ur slumren vakna!

Och på ett annat ställe (II, 404: 415-417) återvänder bilden i Albanus' mun:

> O, vänd i tid, sömnvandrerska, tillbaka
> Från afgrundsdjupet, på hvars rand du leker
> Ursinniga Mänad!

Under det att S. i *Martyrerna* förhärligar den oförsonliga ytterlighetsriktningen, låter han i *Bacchanterna* Orfeus intaga en förmedlande ståndpunkt, framför allt i slutscenen.

Personförteckningen. Namnet *Gorgias* antyder möjligen, att S. vid skådespelets författande haft de platonska dialogerna presenta i minnet; platonska tankar och inslag äro tydligt märkbara särskildt i slutscenen, hvarom se kommentar till r. 1215-1219. — Åt samma håll pekar måhända namnet

Lycis; det hänger sannolikt samman med det grekiska *Lysis,* som bäres af en vacker yngling i den platonska dialogen med samma namn. — *Palemon* är namnet på en herde i Virgilius' tredje eklog; han är där skiljedomare mellan de täflande herdarna Menalkas och Dametas, och en liknande roll spelar Palemon i striden mellan Lycis och Timon hos S.

Scenanvisningarna. Hemi bergstrakt i Thracien (= det nuvarande Balkanberget) är hos Ovidius (X: 77) orten för Orfeus' död. Ovidius talar om Hemus såsom »piskadt af nordanvindarna»; hos både grekiska och latinska skalder talas, i samband med det för sin vinterkyla beryktade Thracien, ofta om den kalla, stelnade, snökylda *Hebros* (Theokritos, Virgilius, 10:de eklogen, framför allt Horatius). Det låg därför nära till hands för S. att ge denna flod en plats i sceneriet; dess nuvarande namn är Maritza.

6 *Strymons kalla flod.* Stränderna af Strymon (= det nuvarande Struma) omnämnas af Virgilius (*Georgica,* IV: 508) som Orfeus' uppehållsort strax före hans död. Epitetet *kall* hänger samman med föreställningen om den thraciska kylan, hvarom se ofvan kommentaren till scenanvisningarna.

Amaryllis är namnet på en herdinna i Theokritos' tredje idyll.

9 *Getternas.* S. uppger själf i noten, att detta är »Tvillingarnes fordna namn». Detta namn förekommer dock hvarken i grekisk eller romersk litteratur, utan tillhör Orienten. Thomas Hyde uppger i sin *Veterum Persarum et Parthorum et Medorum religionis historia* (Oxford 1760), s. 397, att de gamla astronomerna afbildat tvillingar icke af människor, utan af djur, och den tillhörande planschen föreställer tvillingar af kalfvar, lamm och getter. Abbé Pluche tillskrifver kaldéerna äran att ha uppfunnit djurkretsen, och uppger: »In der alten Himmelskugel oder in dem Tierkreise der ersten Zeiten nahmen zwo Ziegen diesen Platz [= tvillingarnas] ein.» (*Historie des Himmels,* Dresden und Leipzig 1740, I: 12, 15; fransk originalupplaga har icke varit tillgänglig.) — Hvar S., som besatt omfattande astronomiska kunskaper, hämtat denna mycket sällan berörda detalj, torde vara svårt att med bestämdhet afgöra. Att han fogat in det lilla draget i begynnelsen af sitt skådespel, beror uppenbarligen på hans sträfvan att framställa Thracien, Orfeus hembygd, som förmedlare af urgammal österländsk visdom. Att S. öfverhufvud anger solens plats i zodiaken kan sammanhänga med att Ovidius — se ofvan! — talar om solens vandring genom djurkretsens tecken, då han anger tiden för Orfeus' död.

10-12 S. har tydligen velat skildra herdemiljön i anslutning till Virgilius och Theokritos, men faller här i den Gessnerska sjuttonhundratals-pastoralens stil. Samma stilblandning kan iakttagas flerstädes i fortsättningen; så är t. ex. namnet *Mirza* (r. 740) en ren sjuttonhundratalsprodukt, förskrifvande sig från de österländska sagorna.

24-32 Denna skildring af en orfisk, kvinnoföraktande svärmares lif erinrar om den hånfulla karaktäristik, som Theseus i Euripides' *Hippolytos* ger af sin sons lefnadssätt:

Med gudar umgås du som öfvermåttan from
Kantänka: *du*, den kyske, oförvitlige.

— — — — — — — — — — — — —

Ja, pråla framgent! Medels liflös födas spis
Sök lura andra; fritt du Orfeus-dyrkare
Må jubla, prisa dina många böckers dunst!

(A. Selahns öfversättning, II: 214.)

34-36 Denna skildring af adeptens uppgående i dröm och syn för tanken på S:s lärjungeskap hos Swedenborg; liksom man tvingas att tänka på den intensiva njutningen af opiefantasier.

38 *Sångens rosiga Talar.* Bilden af Orfeus i röd mantel förskrifver sig från Ovidius, som i *Fasti*, II: 105-108 skildrar Arion i full ornat som lagerkrönt skald och därvid låter honom vara klädd i en mantel färgad med tyrisk purpur; äfven Apollon bär (*Metamorphoseon* II: 24) en »klädnad af purpur». Jfr det fragmentariska Phaeton-dramat (III: 253-259), r. 135, och kommentar därtill.

41-42 Den platonska preexistensläran.

58-59 Isis-kulten ägde ofta rum i grottor.

62-71 Orfeus föredrar här, enligt Timons referat, den platonska läran om fallet från idéernas värld. Den symbol, hvari han kläder denna lära, är hämtad från nyplatonikern, Plotinos-lärjungen Porphyrios' skrift *De antro Nympharum.* I denna skrift ger Porphyrios en allegorisk förklaring till Homeros' skildring af Kalypsos grotta. Han utvecklar, att grottan är en symbol af världen, hvarvid han bl. a. stöder sig på Platons bekanta grottliknelse i sjätte boken af *Staten.* (Att grottor ofta tjänat till tempel, omnämner han i förbigående; jfr r. 58-59 här.) Vattennymferna identifierar han med själarna, för så vidt som dessa födas till det jordiska lifvet, d. v. s. nedsjunka i materien. »Nymphas vero Naiadas proprie vocamus virtutes aquis præsides; sed & communiter omnes animas generationem subeuntes appellabant.» Härifrån har S. sålunda hämtat hela liknelsen. — Det latinska citatet härofvan är taget från en Porphyrios-upplaga, som är utgifven i Canterbury 1655, utgörande ett tillägg till *Epicteti Stoici Philosophi Enchiridion;* vid sidan af den grekiska texten meddelas där en latinsk version af Lucas Holstenius, Hamburgeus. På samma sida (s. 256) som det här anförda stället befinner sig Porphyrios' citat från Heraklitos, hvilket citat S. begagnat i dikten *Kyrkogården* (II: 431-435) och där anfört i en not. I kommentaren till detta ställe (s. 277) påpekades det, att S. godtyckligt ändrat Heraklitos' ord. Det visar sig emellertid nu, att S. brukat en upplaga som öfverensstämmer med den här angifna från Canterbury 1655; i den motstående latinska versionen har nämligen Lucas Holstenius godtyckligt ändrat Heraklitos' ord på alldeles samma sätt som S. (*Nos illarum mortem vivere, et illas nostram vitam mori*). — Iakttagelsen har värde, då den bekräftar S:s direkta förtrogenhet med nyplatonska

skrifter; påfallande är, att han synes ha föredragit den latinska texten framför den grekiska. (Porphyrios-citatet i kommentaren, s. 277, företaget efter Diels *Die Fragmente der Vorsokratiker*, visar sig f. ö. icke vara fullt exakt.)

65 *rodnad.* I ordet ligger motivet till dikten *Rodnaden* (II: 174-176) in nuce.

66 *lifvets* betyder: det första lifvets, idélifvets; jfr kommentaren (s. 158) till II: 120, r. 122-123.

78 *Fantasos.* Drömmens gud, omtalad af Ovidius, *Metamorphoseon* XI: 642.

82 *grästapeten* gräsmattan. *L.*

87 Hekate är här helt enkelt månen. Men det spelar in, att Hekate var underjordens gudomlighet (r. 85) och de hemliga, nattliga trollkonsternas gudinna, åt hvilken trollkarlarna offrade svarta lamm (r. 88). Denna grotta blir för S. sålunda en symbol på den svarta magin, och ställes i motsats till den andra grottan (r. 93-100), där den orfiska mystiken har sitt hemvist.

88 *vädrars* vädurars. *L.*

102-103 S. låter Orfeus vara en son till Apollon och Kalliope (så äfven r. 63), i öfverensstämmelse med uppgifter hos skoliasterna; enligt den vanliga traditionen (t. ex. Pindaros, Platon) var han son till Kalliope och Oiagros.

108-110 Jfr kommentaren till 134-150.

112-127 Orfeus' apostrof till luften (etern), solen och jorden har motsvarigheter i någon mån bland de orfiska hymnerna (IV *Οὐρανοῦ*, V *Αἰθέρος*, *Orphica*, rec. E. Abel, Leipzig 1895, s. 60, XXVI *Γῆς*, ibidem s. 72), men framför allt hos de grekiska tragöderna. Elektra anropar i Sophokles' *Elektra* (Sophokles' sorgespel, öfvers. af W. F. Palmblad, Örebro 1841, s. 144).

> Du heliga Ljus
> Och Luft, som kring jorden är jemt fördelad.

Kören i *Trachinerinnorna* (a. a., s. 451) börjar:

> Du, Sol, som än föds af den döende Natt,
> Än söfves åter in, o du flammande gud.

I *Philoktetes* (a. a., s. 19) vänder sig kören först till »Bergdrottning Jord, allfostrerska». I Euripides' *Hippolytos* riktar sig Hippolytos till jorden och solen (Euripides' skådespel, öfvers. af A. Selahn, II: 197): »O, Jord, du moder, o, du Helios öppna blick.» Närmast Orfeus' högtidliga invokation är man måhända i Aiskhylos' *Den fjettrade Prometheus* (Palmblads öfvers., Phosphoros 1811, s. 206), där Prometheus utbrister:

> Gudomeliga ether; snällbevingade
> Luft-fläktar; o flodkällor; I hafsböljornas
> Tallösa löjen; dig jemväl, Allmoder Jord,
> Åkallar jag, samt, Solkrets, dig som skådar allt.

Orfeus' apostrof till himmel, sol och jord formar sig emellertid till en slags monoteistisk treenighetslära (r. 125): Orfeus ser i dem trenne uppenbarelseformer af en enda Gud. Att Orfeus hyllat en sådan monoteism var den redan på sjuttonhundratalet allmänt gällande uppfattningen. I Cudworths stora verk *Systema intellectuale universi*, mest kändt i Mosheims latinska öfversättning, Jena 1733, framställes detta ingående (s. 346-357); på samma sätt i Jakob Bruckers allmänt begagnade *Historia critica philosophiæ*, I, Leipzig 1742, s. 386-391. Dessa uppfattningar hade blifvit refererade i den afhandling *De Orpheo Græcorum philosopho*, som under J. Corylanders presidium försvarades i Lund 1754 af Magnus Sommelius. Cudworth och Brucker stödde sig därvidlag framför allt på citat från kronografen Timotheus, hvilka bevarats af Cedrenus och Eusebius. De lyda i latinsk öfversättning (Cudworth-Mosheimus, a. a., s. 347, jfr Brucker, s. 387): »Hæc tria nomina [= consilium, lux, vita] apud Orpheum unam eamdemque vim & potentiam unius illius Dei significant, qui fabricatus est omnia, atque universa, quæ non erant antea, sive spectari possent, sive non, ut essent, mandavit. Idem Orpheus in eodem libro scripsit, a tribus istis nominibus, una vero natura divina, omnia facta fuisse, Deumque ipsum esse omnia.» — S. har sålunda omtolkat den Orpheus tillskrifna treenighetsläran: i st. f. ljuset har han satt solen, i st. f. lifvet har han satt jorden (jfr dock *lifvets släkt* i r. 123) och i st. f. *consilium* himmelen-etern; hvarvid han som ofvan visats anslutit sig till de religiösa invokationerna hos tragöderna.

S. låter i r. 123-124 Orfeus utveckla en nyplatonsk emanationslära, identisk med den han själf framställt, i anslutning hufvudsakligen till Plotinos, i lärodikten *Tingens Natur* (II: 116-123). En sådan lära tillskref särskildt Brucker åt Orfeus; han framställer den i systematisk form i a. a., s. 390 (hvilken framställning f. ö. ordagrant aftryckes som en sammanfattning af *Theologia Orphica* i Corylanders förut omtalade afhandling, s. 14-15). De första paragraferna lyda:

»I. Deum ante mundum conditum cum chao infinite copulatum fuisse & ita conjunctum, ut omnia continuerit, quæque fuerunt, sunt & futura sunt, in eo fuerint recondita, sicque omnes naturas ab æterno in eo latuisse.

II. Expulisse vero Deum hunc ex sinu suo materiam, resque omnes, certo tempore, & sic Deos Deasque solem, lunam, stellas, omniaque quæ sunt, ex eo effluxisse.

III. Participare itaque omnia, per emanationis leges ex Dei essentia, esseque Dei partes & membra, & nihil esse, quod divinitatis expers sit.»

119 *rummets allhet.* Jfr *rymdens allhet,* II: 131, r. 54, hvartill se kommentaren s. 170-171.

120 *Som formen väsendet.* Jfr i *Tingens Natur* (II: 116-123) r. 101-102:

> Den eviga handlingen alltså
> Blickar i formen sitt Väsende an.

131-132 i *trängseln Vid skådespelen.* Detta drag är helt modernt, då ju kvinnorna icke besökte de antika teatrarna.

134-150 Orfeus' besvikelse har en dubbel innebörd. Först och främst betecknar den sammanstörtandet af den rent filosofiska lärobyggnaden; genom den dröm han nyss haft, och som han i det följande berättar, har kristendomens uppenbarelse om en lidande och återuppstånden gud blifvit meddelad honom; en ny världsålder har brutit in. — Men Orfeus' besvikelse har uppenbarligen äfven en subjektiv, psykologisk innebörd. Orfeus tror icke längre på den visdom, hvars ägande utgjort hans sällhet; han står skeptisk gentemot hela det vakna lifvet, efter att ha pröfvat det intensiva drömlifvets erfarenheter. Häri speglar sig sannolikt det sinnestillstånd, hvari S. befann sig vid tiden för *Bacchanternas* koncipierande, och hvari narkotisk extas och skepsis förenas. — Teorien om drömmens sanningsvärde framställdes redan i *Sigurd Ring*, akt I, r. 31-37; se kommentaren därtill.

137 S. syftar väl på Ixion, som omfamnade en molngestalt i st. f. Juno; jfr r. 231-233.

142 Raden erinrar icke blott om det pindariska »människan drömmen af en skugga», utan också om ett ställe i Sophokles' *Ajas* (Palmblads öfvers., s. 81)

> Ty alla, som på jorden lefva, märker jag,
> Vi äro vålnader och tomma skuggor blott.

161-168 Denna Gorgias' idé, att blott en skenbild af Orfeus lefver kvar på jorden, erinrar om ett ställe i Odyssén, XI: 601-603; Odysseus besöker underjorden och träffar där bl. a. Herakles, dock icke den verklige Herakles, utan hans bild, *εἴδωλον*:

> Näst efter honom jag Herakles såg, den starke heroen,
> endast hans skugga likväl, ty han själf hos odödlige gudar
> njuter nu gamman och fröjd med den tjusande Hebe till maka.
>
> (Lagerlöfs öfvers.)

170-264 Orfeus' dröm har till utgångspunkt en berättelse hos Plutarchos. Den förekommer i *De defectu oraculorum,* kap. 17 (Plutarchi *Scripta moralia,* græce et latine, I, Paris 1868, s. 510; i fransk öfvers. af Amyot, Les œuvres morales de Plutarque, Paris 1612, I: 1193). Plutarchos återger där, hvad Epitherses, en bekant till honom, som äfven varit hans lärare i grammatik, berättat för honom. Epitherses sade sig en gång ha företagit en sjöresa till Italien. På kvällen inträdde vindstilla; skeppet befann sig nära ön Paxos. Då hördes plötsligt från ön en röst, som kallade Thamus, den egyptiske styrmannen på skeppet. Tredje gången han anropades, svarade han, och rösten befallde honom då att vid ankomsten till Palodes förkunna, att den store Pan vore död. Alla förskräcktes. Vid ankomsten till det angifna stället rådde ånyo vindstilla; Thamus ropade

från skeppets framstam: Den store Pan är död! Så snart han sagt detta, hördes ett stort buller, icke af en, men af många tillsammans, som klagade och jämrade sig.

Denna berättelse har S. kombinerat med en scen i Chateaubriands *Les Martyrs* (huruvida Chateaubriand i sin ordning inspirerat sig ur Plutarchos, kan här lämnas ur räkningen). I tjugofjärde boken af *Les Martyrs*, alldeles i slutet af verket, som så att säga mynnar ut i denna scen, berättar Chateaubriand hvad som inträffade i det ögonblick då Eudore och Cymodocée ledo martyrdöden. »Les époux martyrs avoient à peine reçu la palme, que l'on aperçut au milieu des airs une croix de lumière, semblable à ce Labarum qui fit triompher Constantin; la foudre gronda sur le Vatican, colline alors déserte, mais souvent visitée par un esprit inconnu; l'amphithéâtre fut ébranlé jusque dans ses fondements; toutes les statues des idoles tombèrent, et l'on entendit, comme autrefois à Jérusalem, une voix qui disoit:

Les Dieux s'en vont.»

Den från Plutarchos hämtade idén om naturgudomligheternas sorg vid Pans död (r. 183-192) förenas hos S. med den Chateaubriandska stämningen af den antika kulturens sammanstörtande till ruiner (r. 178-182); äfven korset på himmelen (r. 199-200) stammar väl från denna källa. Med Chateaubriands scen sammanhänger väl Geijers skildring af Upsala tempels brand i *Den siste skalden*, hvilken måhända också spelat in i den Stagnelianska konceptionen:

I luften hveno
sällsamma ljud;
och folket, som stod
förstenadt af fasa,
hof ett skri:
Nu draga de hädan,
de gamla Gudar!

Besläktad med Geijers dikt är Oehlenschlägers *Hakon Jarls död*, tryckt i *Digte 1803;* den har säkerligen varit S. bekant.

Men S. har gifvit visionen af den gamla kulturvärldens sammanstörtande en helt annan innebörd genom att låta den store Pan vara ett slags förebild till Kristus. (En af de orfiska hymnerna, XL *Πανός*, besjunger Pans makt, *Orphica* rec. E. Abel, Leipzig 1895, s. 64.) Pans död är en motsvarighet till Kristi död, och det stora mörker, som utmålas i r. 192-199, är en parallell till det mörker, hvarom evangelisten Lukas berättar. På samma sätt svarar Pans nedstigande till underjorden (r. 245-251) mot Kristi nedstigande till helvetet. Orfeus' tredje dröm (r. 252-264) handlar om det nådens och salighetens rike, som den återuppståndne Kristus grundlagt.

Då S. låter Orfeus i den dunkla drömmens beslöjade, för de oinvigde

obegripliga form förkunna kristendomens grundsanningar, ansluter han sig till den uppfattning af de eleusinska mysteriernas hemligheter, som den romantiska spekulationen, först och främst Schelling och i Sverige Geijer, hade uttalat. Att Orfeus var grundläggaren af den grekiska mysteriekulten öfverhufvud är en antik tradition, som man finner bl. a. hos Ovidius. (*Metamorphoseon* XI: 93-94); särskildt sattes han i samband med de eleusinska mysterierna. Man finner denna uppfattning företrädd af Palmblad i anmärkningarna till hans öfversättning af Aiskhylos' *Den fjettrade Prometheus* (*Phosphoros*, 1811, s. 249-271). Det heter där: »Vi tro oss nemligen befogade antaga, att det Orphiska Brödraskapets hemliga trosläror stodo i sammanhang med de Eleusinska, och att Aischylos derifrån tillvunnit sig en del af sina åsigter» (s. 252). »En fornsägn nämner Musaios, Orpheus' son, såsom deras [= de eleusinska mysteriernas] instiftare» (s. 257).

Om beskaffenheten af de hemliga lärorna inom de eleusinska mysterierna hade Schelling yttrat sig i bihanget till *Philosophie und Religion* (1804). Det heter där: »So wenig wir von den griechischen Mysterien wissen, wissen wir gleichwohl unzweifelhaft, dass ihre Lehre mit der öffentlichen Religion im geradesten und auffallendsten Gegensatz war. — — — Dieselben Dichter, welche ihre Poesie ganz auf die Mythologie gründen, erwähnen der Mysterien als der heilvollsten und wohlthätigsten aller Einrichtungen. Ueberall erscheinen sie als der Centralpunkt der öffentlichen Sittlichkeit: die hohe sittliche Schönheit der griechischen Tragödie weist auf sie zurück, und es möchte nicht schwer seyn, in den Gedichten des Sophokles bestimmt die Töne zu hören, in die er durch jene eingeweiht worden. Hätte man den Begriff des Heidenthums nicht immer und allein von der öffentlichen Religion abstrahirt, so würde man längst eingesehen haben, wie Heidenthum und Christenthum von jeher beisammen waren, und dieses aus jenem nur dadurch entstand, dass es die Mysterien öffentlich machte: ein Satz, der sich historisch durch die meisten Gebräuche des Christenthums, seine symbolischen Handlungen, Abstufungen und Einweihungen durchführen liesse, welche eine offenbare Nachahmung der in den Mysterien herrschenden waren. — — — Von den Lehren und der Einrichtung der Mysterien wollen wir nur erwähnen, was sich darüber aus den Nachrichten der Alten Vernunftgemässes abstrahiren lässt. Die esoterische Religion ist ebenso nothwendig Monotheismus, als die exoterische unter irgend einer Form nothwendig in Polytheismus verfällt. Erst mit der Idee des schlechthin Einen und absolut-Idealen sind alle andern Ideen gesetzt. Aus ihr folgt erst, obgleich unmittelbar, die Lehre von einem absoluten Zustand der Seelen in den Ideen und der ersten Einheit mit Gott, wo sie der Anschauung des an sich Wahren, an sich Schönen und Guten theilhaftig sind: eine Lehre, die sinnbildlich auch als eine Präexistenz der Seelen der Zeit nach dargestellt werden kann. Unmittelbar an diese Erkenntniss schliesst sich die von dem Verlust jenes Zustandes,

also von dem Abfall der Ideen und der hieraus folgenden Verbannung der Seelen in Leiber und in die Sinnenwelt an. Nach den verschiedenen Ansichten, welche hierüber in der Vernunft selbst liegen, mag diese Lehre auch verschiedene Vorstellungen erfahren, wie die Erklärung des Sinnenlebens aus einer zuvor zugezogenen Schuld in den meisten der griechischen Mysterien geherrscht zu haben scheint, dieselbe Lehre aber in verschiedenen Mysterien unter verschiedenen Bildern, z. B. dem eines sterblich gewordenen und leidenden Gottes, vorgestellt wurde.» (Sämmtliche Werke, I: 6, 1860, s. 66-68.)

Första bekantskapen med denna Schellingska teori hade S. stiftat i *Idunas* första häfte (1811), där Geijer föredrog den i sin recension af Nyerups Edda-öfversättning; Geijer skrifver (s. 75-76) bl. a.: »Den [religionen] fanns [sc. hos grekerna]; men den var ej offentlig, den lärdes i Mysterierna, uti hvilka deltagandet i visst afseende var en ålagd pligt; och det vore ej svårt, att ur den kunskap man om dessa Mysterier ännu äger, där framsöka den enda Religionens grundsanningar — spår efter den ursprungliga traditionen, och äfven Symboler, t. ex. af en lidande, död och uppstånden Gudomlighet, som kunde gifva anledning till märkvärdiga jemnförelser.» — Att S. var medveten om *Bacchanternas* samband med den af Geijer omfattade åskådningen kan möjligen ha varit orsaken till att han på sensommaren 1822 uppsökte Geijer och lämnade honom första arket af det under tryckning varande skådespelet (*Samlade skrifter*, 1875, VIII: 613-614). — Att S. var särskildt intresserad af de eleusinska mysterierna framgår af den anekdot om Almquist och S., som Atterbom berättat (*Strödda bidrag till svenska vitterhetens häfder*, Upsala 1848, s. 11).

186 *Rhodopé.* Detta berg nämnes hos Ovidius (*Metamorphoseon* X: 77) samman med Hemus som Orfeus' sista uppehållsort. Thraciens kyla var ordspråklig; jfr. r. 187.

196 *Titan* är ett binamn på Helios, solen, särskildt vanligt hos Ovidius. R. 196-199 erinra om Ovidii skildring af kaos (*Metamorphoseon* I: 10-11):

Ingen Titan med strålarne än gaf dager åt verlden:
Ingen Febe var tänd och fyllde de växande hornen.

208-209 Gorgias' replik erinrar om ett par rader i en sonnettcykel (II: 77-79), där det heter att själen

Vill himlens förlåt lyftad se af döden
Och Isisslöjan falla, väfd af tingen.

213 *underverldens* underjordens. *L.*

226 I Ovidius' berättelse om Orfeus' misslyckade försök att rädda Eurydice ur underjorden kallas hon *iterum moriens* (*Metamorphoseon* X: 60).

237 *lägre* djupare. *L.*

250 *Demante-rigeln* är väl rigeln till helvetets port.

261 *högtidligt* till fest. *L.*

309 *Leucotoë.* Ovidius berättar om en konungadotter med detta namn, älskad af Apollon, som förvandlades till en balsamdoftande buske (*Metamor-*

phoseon IV: 208-270). Klytia var hennes syster och blef förvandlad till en violliknande blomma; jfr r. 310-311. S. identifierade Klytia med solrosen, se sonnetten *Solrosen* (II: 72-73).

312-314 Den grotta, hvari chorförerskan nedgår, är den åt underjordens makter invigda, som Timon vägrat beträda (r. 84-92); den känns igen på narcisserna utanför (r. 81). Denna grotta, hvarom se kommentaren till r. 87, blir en symbol på fanatismen, på den olycksbringande och mörka extasen i motsats till den rena orfiska hänryckningen.

318-323 Proserpinas bortförande har S. behandlat dels i en efter A. W. Schlegel öfversatt sonnett, *Sinlighetens makt* (I: 384), dels i en ny öfversättning af samma sonnett, infogad i sonnettrilogien (II: 78), dels i en öfversättning af Claudianus' *De raptu Proserpinae* (II: 57-59). R. 320-322 äro bildade efter den schlegelska sonnetten; *den infernska tordönsvagnen* (r. 323) spelar hufvudrollen i begynnelsen på Claudiani dikt.

324-330 Zeus kärleksäfventyr med Europa, Danae och Leda.

333-334 *Henne* — — — *par* = Diana.

336 *tyrs* tyrsos (staf). *L.*

340-359 Denna körsång är både i metriskt och i stilistiskt afseende en efterbildning af de anakreontiska sångerna.

341-342 Raderna erinra om ett ställe i Euripides' *Bacchantinnorna* (öfvers. af J. Paulson, 1907, s. 30), där kören förklarar:

Mer mäktig gud än Dionysos icke finns.

343-344 Meningen är, att Dionysos ensam kan ersätta hela Olympen; han kan spela både Venus' (r. 345-351) och Apollons (r. 352-359) roll. När S. låter Dionysos vara lik en kvinna, stöder han sig på ett ställe hos Ovidius (*Metamorphoseon* IV: 19-20), där bacchanterna ropa:

Du skådas i himlen bland alla
Skönast. Då utan horn du visar dig, såsom en jungfrus
Hufvud, ditt hufvud är.

Men S. har uppenbarligen, då han låter Dionysos växla kön med så stor lätthet, känt till, att i en af de orfiska hymnerna Dionysos har epitetet *διφυής*, tvekönad. (*Orphica*, rec. E. Abel, Leipzig 1895, s. 74; XXX: 2.)

347 *peplum* är den af kvinnorna burna klädnaden.

356 *Cynthus* är berget på Apollons födelseö, Delos.

360-363 Denna körsång är affattad på ett af Horatius ofta brukadt sapfiskt versslag.

369-447 Berättelsen om Ariadne är hämtad från Ovidius, *Metamorphoseon* VIII: 174-180.

Egei son bortseglade då till Dia med Minos'
Röfvade dotter, men var otacksam nog att på stranden
Öfvergifva sin brud. Qvarlåten i smärta och jemmer
Blef hon af Liber ömt omarmad och hulpen. Att skänka
Henne en evig glans, han kronan, tagen af hennes

Panna, sänder till himmelen opp. Den sväfvar i luften;
Och i dess flygt, demanterna sig till stjernor förvandla.
(Adlerbeths öfvers.)

S. har följt Ovidius mycket nära; dock har Ovidius icke någon direkt uppgift om att Ariadne i sin smärta velat begå självmord. Detta motiv har S. upptagit från en sagovariant, berättad af Plutarchos, enligt hvilken den öfvergifna Ariadne hängde sig (jfr här r. 374-375, 400-413).

420 Hans lockar pryddes af en slingrande vinranka; jfr 253: 480 f. *L.*

426-429 Hos Ovidius (*Metamorphoseon* IV: 20-21) ropa bacchanterna:

Orienten har du besegrat,
Till mörkfärgade Indernas strand bevattnad af Ganges.

I Euripides' *Bacchantinnorna* (J. Paulsons öfvers., s. 5) sjunger den Dionysos åtföljande kören:

Jag kommit hit från Asiens nejd,
Från Tmolos helga klippehäll.

Tmolos var ett berg i Lydien, bekant för sina vinplanteringar (Virgilius' *Georgicon* II: 97).

444-447 Jfr i Euripides' *Bacchantinnorna* (J. Paulsons öfvers.) Teiresias' ord om Dionysos:

Han löser de olyckliga
Från sorgen, när de rikligt dricka rankans saft.
Och skänker sömn till glömska af det lidande,
Som dagen ger, och annan läkdom vet man ej.

466 *befäl* befallning. *L.*

500-503 Huru Dionysos straffade Pentheus är innehållet i Euripides' tragedi *Bacchantinnorna*. Det skildras äfven af Ovidius, *Metamorphoseon* III: 511-733; mordet på Pentheus ägde rum på berget »Citeron, koradt till gudstjenst, — Der af Backanters röst re'n hördes festliga sånger». Ovidius fortsätter omedelbart (IV: 1-415) med att berätta om Minyas' döttrar, hvilka likaledes förkastade Bacchusorgierna, och hvilka förvandlades till fladdermöss.

510-519 I dessa verser skiner det tydligt igenom, att Orfeus och hans lärjungar symbolisera den kristna lifsåskådningen (jfr kommentar till 1191-1219 och se Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 62-63). Orfeus' nedstigande till Hades (r. 510-512) blir en parallell till Kristi nedstigande i dödsriket.

531 *mångförspridda* vidt utgrenade. *L.*

540-542 Heliaderna, som begräto Faetons död, förvandlades till träd; hos Ovidius heter det (*Metamorphoseon* II: 364-365):

Tårarne rinna nu ned från de nya grenar. Till bernsten
Stadgar dem solens sken.
(Adlerbeths öfvers.)

541 *den* hvilken. *L.*

550 *höjde* Meningen skulle väl vara: förhöjde slättens skönhet med sin

dans. Kanhända föreligger tryckfel för *höljde,* hvilket emellertid ger lika dålig mening.

552 *faderburna.* Epitetet anspelar liksom *af Jofur buren* i r. 425 på att Dionysos var född ur Zeus' höft. På denna myt anspelar en körsång Euripides' *Bacchantinnorna* (J. Paulsons öfvers., s. 6):

Ur modersskötet slungad,
För tidigt föddes gudens son,
När blixt, från himlen ljungad,
Förmäld med vingad åskas dån
Förtärde modern Semele,
Som låg i födslovåndors ve.
Kroniden tog den späde,
Nytt moderssköt att honom ge.
I länden honom bäddar
Han in bak gyllne spännens ked
Och så från Hera räddar.
När tiden till fullbordan led,
Tjurhornad gud han födde.

553 *marmorfötter* marmorhvita fötter; jfr *elfenhals* 148: 317. *L.*

572-577 Hela den stämningsserie, som chorförerskan genomlöper, har S. förut tecknat mer än en gång, men icke med dionysisk, utan med kristen betoning. Perpetua i *Martyrerna* erbjuder en fullkomlig parallell. I fjärde akten, r. 499-518 (II: 406-407) utbrister hon t. ex. på följande sätt:

Gud, rädda mig! — — — — —
— — — — — — — — —
O Evige! din starka hand mig räck,
Och lyft mig frälsad ur de svarta djupen!
Jag bönhörd är. — — — — —
— — — — — — — — —
»Jag kommer, jag, den förste och den siste,
Ditt A och O!» från sina himlar ropar
Min älskling så, och Andens milda röst
Och brudens suckar svara: amen amen!

Man har här samma utveckling som hos chorförerskan: ångest och kval, åkallan, bönhörelse, »himmelskt lugn», som öfvergår till en extatisk brudmystik. Denna erotiskt färgade hänförelse utmålas af S. med enastående öppenhet i den följande dityramben (r. 578-602). — Det kristna inslaget skönjes äfven i chorförerskans ord: hon kallar Dionysos »Hades stolta öfvervinnare», hvilket har närmare tillämpning på Kristus (jfr »de svarta djupen» i Perpetuas replik), och hon talar om »dufvovingar» i anslutning till kristen symbolik. Jfr t. ex. Perpetuas ord om »den rena dufvan» i andra akten, r. 130-132 (II: 353), där lugnet förklaras vara »ett besök af högre väsen blott». — Chorförerskans ord om bönhörelsen ha en mot-

svårighet äfven i Mathildas: »Jag bönhörd är» i *Riddartornets* första akt, r. 71 (IV: 159).

578-602 I rytmiskt afseende är denna dikt besläktad med *Samtal* i *Lilior i Saron* (II: 320-323), som likaledes skildrar en kvinnas förhållande till en gudomlighet (i det senare fallet den demoniske världsfursten). Världsfursten för Anima till ett njutningens paradis:

Kom, blicka hit neder!
Sin himmel der breder
Bland rosiga vårar
En yppig Natur.

— — — — —

Se Libanons fjällar!
Med tidiga qvällar
Omskygga hans toppar
De vandrandes stig.

En viss parallellism härtill finner man i r. 583-587.
I ton och stil har chorförerskans dityrambiska utbrott en tydlig likhet med den mest berömda dityramben på S:ii tid: Wallins preludium till sången vid Gustaf III-statyns aftäckande.

O lyssnen! O hörden I ljuden?
Har tjusarens lyra ej klingat,
Har hämnarens båge ej dönat
Från glimmande skuldran i skyn?
O blicken! O syntes ej guden, etc.

613 *snärs* fängslas. *L.*

633-637 I dessa rader, där kören ordagrant upprepar solistens ord, urskiljer man tydligt, att den vanliga operastilen icke helt förlorat sitt grepp öfver S., trots all sträfvan efter noggrann imitation af de grekiska tragedierna.

669 *Aura* latin: vindfläkt. *L.*

679 Jfr ett par rader ur en biljett till N. H. Wimmerstedt (II: 243):

Kom att för vår Fröja
Tända dina rökverk, kom och följ med oss!

695 Blott nyttigt arbete ger lifvet dess rätta gestalt. *L.*

699-700 Miljön från Theokritos' idyller och Virgilius' ekloger.

727-730 Diana dödade med sina pilar först Niobes söner och sedan döttrarna (Ovidius' *Metamorphoseon* VI: 287-312).

740 *Mirza.* Namnet är, såsom förut påpekadt (kommentar till r. 10-12), hämtadt från de österländska sagorna, som voro en vogue på 1700-talet; det förekommer sålunda i operafragmentet *Rustan*, tryckt i Lidners Samlade arbeten, II, 1814. Hvarför S. fört in det i den grekiska miljön, är svårt att säga; måhända för att antyda den thraciska kulturens samband med Asien. En annan, nära till hands liggande förklaring är paradoxalt

enkel: Mirza betecknar gentemot Polydora den stilla husligheten, och fru Lenngren hade i dikten *Mirza* förevigat just denna dygdesamma typ:

Nu till *Mirza* blef min gång,
Sedig, tjuguårig flicka,
Som fått, i ett långsamt tvång,
The på bit med mormor dricka;
Snygg i drägt med lapp och skarf,
Bara dygden uti arf.

Vivat klok försigtighet!
Tänkte jag uti mit sinne,
Att en hustru ta, som vet
Koka ölost, trifvas inne;
Sådan skatt i våra dar
Är för ägta männer rar.

755 *Min enda älskarinna* den enda kvinna jag älskar. *L.*
802-810 Jfr i Euripides' *Bacchantinnorna* (J. Paulsons öfvers., s. 10) Pentheus' ord om kvinnorna:

Till ensligt snår, en hit, en dit,
De söka sig och hamna sist i männens famn,
Men sägas som Mænader göra offertjänst;
Dock Afrodite framför Bakkhos fira de.

819-823 Liknelsen med hjortjakten brukar redan Ovidius (*Metamorphoseon* XI: 25-27) i sin skildring af Orfeus' död:

Så som ifrån den dubbla Theatern
Skådas en morgonstund hur hjorten på sandade banan
Blifver hundarnes rof.
(Adlerbeths öfvers.)

859 *kräftans gyllne sol* solen, när den befinner sig i Kräftans tecken.
876 *Cyprias kogerprydda Son* är Eros.
902 *monster* lat. *monstrum:* vidunder, odjur. *L.*
917 *gammen* gamen. *L.*
936 Den här inlagda dansen hör till operastilen; jfr anmärkning till r. 633-637.
940-941 Orfeus' gest erinrar om Polyxenes i Euripides' *Hekabe* (ur hvilket skådespel S. hämtat förebilden till körsången i slutet af fjärde akten af *Sigurd Ring*). När Polyxene gripes för att ledas till offret, utbrister hon:

O Ni Argiver, hvilka Troja ödelagt,
Frivilligt dör jag: ingen lägge hand på mig!
Förutan fruktan skall jag räcka fram min hals.
Som fri mig döden! dö jag önskar såsom fri.
(Euripides' skådespel, öfvers. af A. Selahn, I: 208.)

942-948 Orfeus erinrar här om *Den siste Skalden* hos Geijer, som ber kungen:

> Men vill Du skalden någon nåd beskära,
> Så tillstäd honom blott en enda bön:
> Att än en gång få höja festens ära.

Hos Geijer faller skalden verkligen »under klang och sång». Den götiska motivkretsen gör sig gällande i r. 946-947. — S. hade efterbildat den geijerska figuren redan i *Gunlög* (Kunser).

945 *följd* ackompagnerad = fra. *accompagné*, ty. *begleitet*. *L.*

951-956 I detta parti lyser Ovidius igenom som källa. Ovidius skildrar (*Metamorphoseon* XI: 1-18) Orfeus' makt öfver naturen och mänadernas oemottaglighet, framkallad framför allt af det orgiastiska bullret, på följande sätt:

> Medan med sådan sång den Traciska skalden beveker
> Skogar och vilda djur, ja äfven hörsamma stenar
> Märka Cikoniska döttrar — — — — — —
> — — — — — — — — — — — —
> Alla gevären likväl för sången veknat, om icke
> Skri, Berecyntiska pipornas ljud, det gällande hornet,
> Trummornas dån, handklappning och skrän af det Backiska tumlet
> Öfverröstat sångarens ton.

Hos S. lyssna dock mänaderna till Orfeus' sång.

964 *bjuder* behärskar. *L.*

972 *förbund* skara. *L.*

981-982 Att Orfeus liknar sig vid en svan, sammanhänger med ett ställe i Platons *Staten,* hvarom se nedan kommentaren till r. 1193. Men bilden förekommer äfven i *Phaidon* (84-85), hvars etiska åskådning spelat en betydande roll för S:ii skådespel. Sokrates jämför sig där med svanarna, och yttrar: »Ty desse, som emellanåt hafva sjungit under sitt lif, sjunga i synnerhet och mer än någonsin då, när de känna döden nalkas, och detta af glädje öfver att få komma till den gud, hvars tjenare de äro.» (Dalsjös öfvers., 2:a uppl., s. 106.)

985-986 Denna jämförelse mellan harmonien-teorben och själen-kroppen är uppenbarligen inspirerad ur Platons *Phaidon* (85-86). Simmias jämför där själen med harmonien: »Harmonien i den stämda lyran är något osynligt och okroppsligt och fullkomligt skönt och gudomligt, men sjelfva lyran och strängarne äro kroppar och kroppsliga, sammansatta och af jordisk och dödlig natur.» (Dalsjös öfvers., 2:dra uppl., s. 107.) — Det bör observeras, att detta ställe hos Platon förekommer omedelbart efter det ställe om svanen, som S. erinrat sig vid diktandet af r. 981-982.

997-1007 I denna replik till bacchanterna framställer Orfeus den monoteism, som är kärnan i hans religiösa uppfattning, och som gör att han ställer sig försonlig till de olika kulterna — han fattar dessa som relativt berättigade hyllningar till olika uppenbarelser af det ena gudomliga. En

sådan lära tillskrefs Orfeus redan af Cudworth och Brucker (se anmärkning till r. 112-127). I Bruckers förut omtalade framställning af den orfiska teologiens hufvudpunkter heter det (*Historia critica philosophiæ*, I, Leipzig 1742, s. 390):

»IV. Inesse itaque partibus mundi divinitatis quoque partem, easque pro Diis merito haberi.

V. Esse Dei essentiam, quæ ex eo effluxit, in omnibus rebus præsentem, eamque vim unicam & præsidem esse mundi, quæ omnia gubernat.

VI. Cum itaque omnia non tantum ex Deo sint, sed & in Deo, infinitos dari Deos.

VII. Hos Deos colendos esse, quia ad summum Deum latentem, invisibilem & cognitu impossibilem humana natura pertingere non potest.»

Härmed öfverensstämmer fullkomligt Orfeus' åskådning, sådan S. låter den komma till uttryck i skådespelet. I r. 1011-1012 bekräftar Orfeus liksom i r. 1024-1025, den 7:de paragrafen: *hos Deos colendos esse.*

1000-1001 Jfr det ställe ur Euripides' *Bacchantinnorna*, som redan citerats i anmärkning till r. 444-447.

1009 Jfr i Euripides' *Bacchantinnorna* (J. Paulsons öfvers., s. 30) körens utrop gentemot Pentheus:

Mer mäktig gud än Dionysos icke finns.

1038-1044 En replik af idyllen *Kärleken och Landet*, liksom i körsången i *Wisbur*, s. 106-107; se kommentaren därtill.

1057-1058 *hällens Mångbrutna väggar* klippans söndersplittrade väggar. *L.*

1071 *Med Herren sjelf* jämte dess ägare. *L.*

1083-1084 Bibliskt anslag.

1089-1092 Scenen erinrar om Pentheus' undergång i Euripides *Bacchantinnorna*. »Med stenar, väldigt slungade», träffa kvinnorna Pentheus; och det heter:

Den osälles hufvud har
Hans moder tagit i sin famn och sen det fäst
På tyrsens spets och bär det öfver Kithairons ås.
(J. Paulsons öfvers., s. 43-44.)

1099-1101 I dessa rader är anslutningen till Virgilius (*Georgica* IV: 522) ordagrann; det heter där, att bacchanterna »söndersleto hans kropp och i bygden förspridde hans lemmar».

1114 Att den tragiska höjdpunkten, Orfeus' mord, blott framställes i form af ett ögonvittnes berättelse är i öfverensstämmelse med häfdvunnet bruk inom den grekiska tragedien.

1117 *Cikader:* lat. *cicada* gräshoppa. *L.*

1128 *dolda* substantiviskt: tillslutna, eljest ej tillgängliga, heliga rum. *L.*

1174-1182 Denna episod är fritt uppfunnen af S. Han har därvid sannolikt haft i tankarna en scen i Aiskhylos' *Den fjettrade Prometheus.* Io uppträder där, sådan hon enligt sagan på Junos föranstaltande jagades af

en broms; och insektsstyngets förmåga att ur ett tillstånd af lugn hetsa upp henne till raseri och förvirring skildras i denna strof:

Eleleu, eleleu! re'n förbränna på nytt
Raseri och förfärliga plågor mitt bröst,
Ack, och bromsens pil, fast i lågor ej smidd;
Och mitt hjerta af skräck slår bröstenas hvalf,
Och förirrande rulla ögonen kring.
Och förvillad störtar jag, fattad utaf
Raseriets stormiga fläkt, och förmår
Ej beherrska min tunga; ty dårliga ord
Slå fåfängt mot ödets böljor.
(Palmblads öfvers., Phosphoros 1811, s. 239.)

1180 *Dess* hennes. *L.*

1183 Hos Euripides slunga bacchanterna sina tyrser (»Och andras tyrs vardt skickad genom luften mot — Osälle Pentheus», J. Paulsons öfvers., s. 43); likaså hos Ovidius (»De kasta — Tyrser klädde med löf»).

1184 *efterdömet* föredömet, exemplet. *L.*

1191-1219 Orfeus' vålnad uppträder här som deus ex machina, i noggrann öfverensstämmelse med den dramatiska tekniken hos de grekiska tragöderna. På samma sätt afslutas t. ex. Sophokles' *Philoktetes* med uppenbarelsen af Herakles i skyn; Herakles säger sig komma från himmelen liksom Orfeus i r. 1196. I Euripides' *Andromache* sväfvar Thetis ned på samma sätt, och slutar, liksom Orfeus i r. 1217-1219, med att inskärpa dödens oundviklighet:

För alla menskor denna lotten gudarne
Fastställde: döden oundviklig förestår.
(A. Selahns öfvers., I: 117.)

I Euripides' *Ifigeneia i Taurien* uppenbarar sig Athene; hon ger förhållningsregler och ordnar konflikter mellan de lefvande (A. Selahns öfvers., II: 159-161) på samma sätt som Orfeus här. I Euripides' *Hippolytos* uppträder Artemis (A. Selahns öfvers., II: 235); hon försonar fiender och förlåter förbrytelser, till och med mord, i analogi med hvad som sker här. I Euripides *Orestes* förmanar likaledes Apollon till försonlighet: »So wandle jeder nach dem vorgeschriebnen Ziel — Und lasst die Fehde ruhn!» (Euripides Werke, ed. J. A. Hartung, IV, Leipzig 1849, s. 159.) I alla dessa fall var det en verklig gud, som uppenbarade sig; hos Euripides händer det äfven att skuggan af en mänsklig varelse uppträder som deus ex machina. Så i *Hekabe*, där Polydorus' skugga öppnar prologen med orden:

Från dödas hemvist, mörkrets portar, hvarest skild
Från andra gudar Hades bor, jag kommit hit.
(A. Selahns öfvers., I: 187.)

Jfr härmed r. 1196 hos S.

Men trots den från det grekiska dramat hämtade apparaten urskiljer man i slutscenen äfven ett inslag från annat håll: Orfeus bildar en parallell till Kristus, som uppenbarar sig för lärjungarna. Den kristna palmen och den snöhvita manteln (r. 1192) peka åt detta håll; *Olympen* i r. 1196 är, liksom så ofta hos S., blott en omskrifning för himmelen; Orfeus predikar det kristna kärleksbudet (r. 1206-1207). Se härom Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 62-63.

1193 Att Orfeus är omgifven af Lyrans och Svanens stjärnbilder — jfr äfven r. 1212-1214 — har särskilda orsaker. Enligt den antika föreställningen var det Orfeus' lyra, som försatts bland stjärnorna (Eratosthenis *Catasterismorum reliquiae*, rec. C. Robert, Berlin 1878, s. 138-139). Att Svanens stjärnbild skulle ha någonting med Orfeus att göra, tillhör däremot icke den antika föreställningsvärlden. Men S. stöder sig på ett ställe i Platons *Staten*, där en från himmelen återkommen säges berätta: »Så hade han sett den själ, som en gång varit Orpheus', välja en svans lefnad, emedan hon af hat till qvinnokönet, af hvilket hon ljutit döden, icke ville aflas och födas af en qvinna.» (Dalsjös öfvers., 2:dra uppl., s. 488.)

1207 Orden ha en viss Swedenborgsk anstrykning; jfr r. 490-493 i *Albert och Julia* (s. 231).

1215-1219 Den visdom, som Orfeus till slut meddelar sina lärjungar, och hvari sorgespelets anda sammanfattas, är den sokratiskt-platonska läran, att den sanna filosofien består i konsten att dö. I *Phaidon* förklarar Sokrates: »Således sträfva de, som i sanning egna sig åt filosofien, efter att dö, och desse finna minst af alla döden fruktansvärd.» (Dalsjös öfvers., 2:dra uppl., s. 84.) I slutet af samma dialog utvecklar Sokrates skillnaden mellan den vises och den dåraktiges sätt att dö. »Den sedliga och förnuftiga själen följer nu villigt [till Hades] och är icke okunnig om eller oförberedd på sitt närvarande tillstånd. Men den själ, som begärligt hänger fast vid kroppen, drifves en lång tid af längtan och trängtan efter kroppen och den synliga verlden och kan först efter mycken motsträfvighet och många lidanden, med svårighet och med användande af våld föras bort af den demon, som har detta sig ålagdt.» (Dalsjös öfvers., s. 136.) Platon framhäfver sålunda dödsberedskapen, lydnaden mot Hermes, som den stora positiva visdomen, i fullkomlig öfverensstämmelse med S. Men äfven den negativa sidan i Orfeus' budskap, d. v. s. r. 1215-1217, har sin motsvarighet hos Platon. I *Staten* polemiserar Platon mot lägre och orenare former af religionsutöfning, mot tiggarepräster och spåmän, som öfva besvärjelser och trolldom. Bland dessa nämner han särskildt vissa Orfeus-lärjungar. »De hafva till hands en mängd böcker af Musaios och Orpheus, afkomlingar som man säger af Selene och sånggudinnorna, enligt hvilka böckers föreskrifter de anställa offer, öfvertygande ej blott enskilda personer utan äfven hela städer, att det finnes lösemedel och rening från begångna brott genom offer och lekande förlustelser.» (Dalsjös

öfvers., s. 89). — Hvad som i Platons mun är riktadt mot dylika missbruk, är i S:ii dikt troligen riktadt mot den dogmatiska bokstafstron.
Mysterierna, som Orfeus ansågs ha instiftat, hade ju till uppgift att rena själen och underlätta hennes vandring in i dödsriket; det är därför fullt naturligt, att skådespelet mynnar ut i en lära om den rätta dödsberedskapen. Hos Platon hade denna parallellism mellan mysterievisdomen och den sanna filosofin särskildt framhäfts i *Phaidon*. Det heter där: »Och derför synas mig de fräjdade stiftarna af våra mysterier icke vara att förakta. De hafva på sitt hemlighetsfulla sätt tillkännagifvit, att hvar och en, som oren och oinvigd går till Hades, skall ligga i smutsen, men att den, som kommer dit renad och invigd, skall lefva tillsamman med gudar.» (Dalsjös öfvers., s. 86.) I dessa ord hänvisar Platon direkt på Orfeus (»stiftarna af våra mysterier»). Och i den omedelbara fortsättningen fäller han ett yttrande, som måhända varit den psykologiska utgångspunkten för hela S:s drama om den falska och den äkta hänförelsen, om den gudomliga och den infernaliska inspirationen. Platon skrifver nämligen: *εἰσὶν γὰρ δὴ, ὡς φασὶν οἱ περὶ τὰς τελετὰς, ναρθηκοφόροι μὲν πολλοὶ, βάκχοι δέ τε παῦροι. Ty, heter det i mysterierna, det finnes många tyrsosbärare, men få verkliga bacchanter, äkta inspirerade.*
1219 Hermes omnämnes ofta i de grekiska tragedierna med just dessa epitet; jfr t. ex. i Sophokles' *Ajas* (r. 832) »skuggbeledsagarn Hermes», i hans *Elektra* (r. 1395-1396) »Majas son, Hermes», i hans *Oidipus i Kolonos* (r. 1547) »Hermes, själ-ledsagarn».

[THORSTEN FISKARE.

281-312

Till grund för det första trycket af *Thorsten Fiskare* (i Hammarskölds uppl. II, s. 365-391) har legat en rad Hs, som ännu äro bevarade, samt en Hs, omfattande r. 446-562, som gått förlorad; det senare har sannolikt varit en renskrift.
Att Hammarsköld icke haft till sitt förfogande någon renskrift af de öfriga partierna, framgår af de ytterst talrika felläsningar, som utmärka hans tryck: repliker ha lagts i munnen på orätt person, sångstyckena icke inpassats på sina rätta ställen o. s. v. Hammarsköld har också trott sig endast äga *fragment* af ett skådespel och t. o. m. framkastat gissningar om hur intrigen skulle ha vidare utvecklats; det har undgått honom, att det bevarade bildar ett fullkomligt afslutadt helt, om man frånser att Siskas sång (s. 299) är något defekt.
Den här gifna texten hvilar på de ytterst svårlästa, med mikroskopisk stil nedskrifna Hs, som alla äro koncept med undantag af en renskrift, innehållande r. 1-21. Titeln och personförteckningen äro supplerade i nära anslutning till Hammarsköld, som säkerligen själf skrifvit dem, liksom han fritt gifvit en utförlig scenanvisning till Thorstens första replik. (Att

denna senare icke hvilar på någon förlorad Hs, synes däraf, att han låter Thorsten binda sin båt vid stranden och gå i land, fastän det framgår af texten, r. 62-67, att han under hela monologen befinner sig i båten, och ämnar lägga sig att sofva där. Hs har också, r. 3, »i sin fiskarbåt».) De nödvändiga personuppgifterna och scenanvisningarna ha inskjutits, delvis i anslutning till Hammarsköld; i Hs saknas allt sådant, ofta t. o. m. upplysning om hvem den talande personen är. De ha dock reducerats till ett minimum, och den af Hammarsköld försökta scenuppdelningen har strukits. Scenanvisningen på s. 301 är sannolikt S:s egen; hela det omgifvande partiet r. 446-562 har säkerligen varit renskrifvet, såsom framgår bl. a. af textens okorrumperade tillstånd hos Hammarsköld. (Af den anledningen har det sannolikt fått vandra i tryckeriet och sedan förkommit.)

De bevarade Hs:s beskaffenhet framgår af följande öfversikt.

1) Ett grönt kvartblad, beskrifvet på ena sidan, renskrift, innehållande r. 1-21.

2) Ett oktavblad, beskrifvet på två tredjedelar af första sidan, koncept, innehållande r. 4-67 och 240-245. Under texten med betydligt större stil *D. D.*

3) Ett oktavblad, beskrifvet på båda sidorna, koncept, innehållande r. 136-239, 246-445.

4) Ett oktavblad, beskrifvet på två tredjedelar af ena sidan och med fem rader i öfre kanten af den andra, koncept, innehållande r. 621-692, 703-710, 721-748 samt (de fem raderna på andra sidan) r. 123-133.

5) Ett oktavblad, beskrifvet på ena sidan och halfva andra, koncept, innehållande r. 693-702, 711-720, 68-122 och (på andra sidan) r. 563-620, 752-772.

Alla Hs, med undantag af 1, äro skrifna utan iakttagande af versrader, som prosa.

Följande anmärkningar äro att göra:

14 *molnbetäckta.* Hs har *mossbetäckta.*
himlar. Hs har otydligt *himler.* Det bevarade konceptet har *himlar*

19 *Bedt.* Hs har *Bett*

22 *tystnade.* Hs har ordet två gånger.

24 Raden inskjuten; *dolts af* svårläst i otydliga ändringar; efter *förlåt* ett struket *länge bort.*

31 Punkten efter *midnattssken* fattas i Hs.

36 Orden *Dessa gråa torn. Mor* äro strukna, och ett hänvisningstecken ditsatt. Omarbetningen återfinnes i bladets öfre rand, men är icke afslutad. Den äldre versionen har därför här bibehållits. Omarbetningen lyder:

Af vallens barn af höga granar krönta
Och återstrålar från de gråa [efter ett ett struket *hög*] *tornen*
Där Fädrens skuggor än förvandla sig. [Hs har *förfandla*]

41-42 Raderna tillagda i bladets öfre rand.
41 *strand* ä fr *glans*
48 *Från* ä fr *På*
gent emot tillagdt ofvan raden. Därefter ett oläsligt ord (*mera?*), troligen afsedt att inskjutas efter *Nu*.
54 Efter *Far* ett hänvisningstecken; tillägget finnes dock icke bevaradt.
56 Raden struken, med undantag af de två första orden. Strecket är dock kanske ditkommet af en tillfällighet; i hvarje fall har det strukna icke ersatts.
59 *fältets dagg* öfver ett tidigare, struket och oläsligt ord.
60 De fyra första orden tillagda öfver raden.
62 Kommat efter *busken* fattas i Hs.
64 Kommat i radslutet fattas i Hs.
66-67 *in Vid bladens* öfver ett struket *fridsamt*.
72 Utropstecknet fattas i Hs.
76 *ljud* ä fr *rop*
83 Kommat efter *Nej* osäkert i Hs
Punkten i radslutet fattas i Hs.
86 Härefter ett öfverkorsadt, så godt som oläsligt parti på ett par rader, hvars innehåll föreligger omarbetadt i de följande raderna.
91 Hs har *Högtidl.*
92 *än* ä fr *som*
102 *ljus* ä fr *sken*
113 *Germund*. Ordet skrifvet med mikroskopisk stil och läsningen icke fullt säker.
120 *förr* efter ett struket, oläsligt ord.
121 *folk*. Ordet utnött och oläsligt.
126 *torka*. Ordet så godt som oläsligt.
127 *kropp* efter ett struket, oläsligt ord.
slutl. i Hs.
128 Punkten i radslutet fattas i Hs.
130 Punkten fattas i Hs.
131, 132 } Punkterna i radsluten fattas i Hs.
137 *Jorden* inskrifvet i ett oläsligt ord.
149 Kommat fattas i Hs.
150 *ell.* i Hs.
157 *T*[horsten]. Möjligen har Hs här och på några andra ställen, *F*[iskaren].
160 Punkten fattas i Hs.
163 Utropstecknet fattas i Hs.
169 Hs har *Torsten* liksom i r. 179.
Kommat fattas i Hs.
179 *hos mig* tillagdt öfver raden.

spiseld efter ett struket *värdig.*
189 *högtidsklädning.* Hs har *högtigsklädning.*
191 *hundra.* Hs har *hunda.*
199 Punkten fattas i Hs.
201 *att kläda Dig* inskjutet ofvan raden.
Kommat fattas i Hs:
203 Punkten fattas i Hs.
204 *bara* ä fr *genast*
210 Frågetecknet fattas i Hs.
213 Punkten fattas i Hs.
216 Hs försummar att ange ny talande person. Att den följande repliken är drottningens ligger dock i öppen dag.
221 *heta* inskrifvet i ett oläsligt ord.
223 Kommat efter *sommarquällar* fattas i Hs.
228 *tvenne.* Hs har *2:ne.*
229 *fått* ä fr *byggt*
Kommat fattas i Hs.
230 Hs har efter *de* ett *i*, som är öfverflödigt.
237 Frågetecknet fattas i Hs.
241 Punkten och kommat fattas i Hs.
246 Hs har endast bokstafven *A*, hvilket antyder att Kungen burit äfven ett annat namn än det i r. 113 brukade *Germund.* Samma *A.* i r. 251 och 270.
252 *just* tillagdt ofvan raden.
253 ä fr *Att lossa få vid denna takten*[?]. Ändringen införd öfver raden med mikroskopisk, ytterst svårläst stil.
257 Hs har ett *ha* mindre än hvad versen kräfver.
258 Punkten fattas i Hs.
267 *Mor.* Möjligen *Min.*
273 Punkten i radslutet fattas i Hs.
274 Hs försummar att ange en ny talande person.
279-281 De tre raderna ä fr en enda rad af denna lydelse *Möt så din gäst, räck drufvans ädla saft*
282 *vid* ä fr *med*
287 Hs försummar att ange ny talande person.
289 Kommat fattas i Hs.
291 Hs har *Torsten*
Utropstecknet fattas i Hs.
293 *förr.* Hs har närmast *för*
294 Kommat osäkert i Hs.
296 Hs har en oläslig bokstaf för att ange ny talande person.
298 *Sad.* Möjligen *sa'.*
301 Punkten osäker i Hs.
304 *Hjelte* ä fr *Konung*

305 *kinden* ä fr *benen*
315 Punkten fattas i Hs.
321 Punkten fattas i Hs.
324 Hs har *Torsten.*
327 Hs har blott *pokal.* Inget hål i papperet eller f. ö. lucka.
339 Hs har *främl.*
340 *Ö* ä fr *strand*
341 Kommat fattas i Hs.
343 *orörd.* Ordet så godt som oläsligt. Ofvan raden en oläslig, troligen ofullbordad ändring.
350 *långa* tillagdt ofvan raden.
353 Utropstecknet fattas i Hs.
359 *på vågens* ä fr *i dag på*
361 *just* inskrifvet i ett oläsligt ord.
364 Hs har *A.*
365 Hs har *Torsten.*
Punkten fattas i Hs.
370 Hs har *alltf.*
372, 375 } Punkten fattas i Hs.
379 Hs har *kyckl.*
[*läckert*]. Ordet fritt uppfunnet för att fylla versraden. Hs har ett för mig oläsligt ord (*Särsre*).
ha! Hs har *Ha!*
380 Raden osäker. Hs har *För knifven eggen här,* samt öfver *eggen* ett *tål* eller *stål;* därefter *ryggen.* Äfven lösningen *tålig* är möjlig.
383 *två.* Hs har *2.*
sticker? Ordet ofullbordadt, i yttersta randen af papperet (*stick*)
384 Hs anger icke en ny talande person.
386 Utropstecknet fattas i Hs.
388 Hs har *Kongl.*
390 *ifrån.* Hs har snarare *öfver.*
393 *hästen* tillagdt ofvan raden.
396 Frågetecknet fattas i Hs.
404, 406 } Punkten fattas i Hs.
408 *daggiga.* Första bokstafven inskrifven i en nu oläslig bokstaf.
409 *gård.* Hs har *vård* liksom i r. 410.
410 Punkten fattas i Hs.
412 Hs har *fängsl.*
414, 418, 422, 426 } Punkten fattas i Hs.

427 Hs har *Drottn.*
429 Hs har *främl.*
432 Hs har blott *Där etc.*
434 Hs har blott *syster etc.*
438 *äldsta* ä fr ett nu oläsligt ord.
440 Hs har *Och Lägg.* Det första ordet skall säkerligen gå ut.
442-443 Här bredvid, i nedre kanten, men med bokstäfverna upp- och nedvända, de korsade orden: *Hvar är jag? Himmel! hvilken salig anblick;* förekomsten af denna variant till r. 136 beror på att S. börjat beskrifva pappersbladet från motsatt håll, men afbrutit sig.
447 Raden lyder hos Hammarsköld: *Ju mera vill jag äta. Ett verkligt himmelsbröd.* Ändringen afser att få till stånd en korrekt vers.
460 Första uppl. har *engentligt.*
511 Första uppl. har *Sansa dig. Men* har inskjutits för att göra versraden full.
515 *dansa, barn.* Första uppl. har *dansa bara,* hvilket är metriskt omöjligt.
549 *flägtade.* Första uppl. har *flägtande,* hvilket förutsätter *i* (vinden).
555 *Jungfruns.* Första uppl. har *jungfruns.*
564 Utropstecknet fattas i Hs.
565 Hs har *enl.*
566 Hs har *A,* liksom i det följande (r. 572, 577 o. s. v.).
568 Kommat efter *fall* fattas i Hs.
573 Hs har *Torsten.* Utropstecknet fattas.
574 Punkten fattas i Hs.
579 Frågetecknet fattas i Hs.
Hs har *innes.*
580 Hs har *underb.*
591 Hs har *brännv.*
602 *Hvem undrar.* Orden ytterst svårläsliga.
Om ä fr *att*
Hs har *beg.*
604 *länge re'n* ä fr oläsliga ord (*mången gång?*).
610 Kommat efter *barn* fattas i Hs.
611–613 } Hs anger icke de talande personerna. Likaså i r. 615 och 617.
612–614 } Frågetecknen fattas i Hs.
618 ä fr *Kom sjelf och se.*
629 Punkten fattas i Hs.
630 Hs har *S*[iska], uppenbarligen felskrifning för *B*[lanka].
633 Punkten i radslutet fattas.
650 Hs har punkt i st. f. frågetecken.
651 Hs anger icke en ny talande person.
655 ä fr den ofullbordade raden *Och öfver skära bomullslakan*

664 Hs anger icke den talande personen.
666 Punkten och frågetecknet fattas i Hs.
668 Hs har *kl. ädelst.*
med ä fr *guld*
669 }
671 } Punkten fattas i Hs.
672 *stilla* ä fr *blygt*
674 Hs har *Jungfr.*
676 Frågetecknet fattas i Hs.
677 Hs har ingen uppgift om ny talande person. Likaså i r. 679, 682 och 685.
678 }
681 } Frågetecknet fattas i Hs.
683 Hs har *hv.*
688 Det första utropstecknet fattas i Hs.
689 Kommat osäkert i Hs.
691 *Har.* Hs har *ha.*
Punkten fattas i Hs.
705 Punkten fattas i Hs.
706 *strimma* ä fr *glans*
710 Frågetecknet och utropstecknet fattas i Hs.
720 Hs har efter *få* ett par ord, *allra etc.* (?)
721 Hs anger icke en ny talande person.
723 Punkten fattas i Hs.
724 Punkten efter *trött* och kommat fattas i Hs.
725 Hs anger icke en ny talande person.
726 *tvenne.* Hs har *2:ne.*
729 Hs anger icke en ny talande person. Likaså i r. 731 och allt det följande.
730 Frågetecknet fattas i Hs.
734 Utropstecknet fattas i Hs.
736 Hs har *Kongl.*
742 Utropstecknet fattas i Hs.
744 Hs har *Bef.* och punkt i st. f. frågetecken.
746 Hs har *liks.*
752 Hs har *gräsl.* Punkten fattas.
753 Hs har *fr.*
757 Frågetecknet fattas i Hs.
759 Punkterna fattas i Hs.
762 Hs har *Måh.*
767 ä fr *Ack h[vilke]n narr*
768 Kommat fattas i Hs.
769 Kommata och frågetecknet fattas i Hs.

*

Till rad 4-21, hvilka ofvan tryckts efter renskrift föreligga följande varianter ur konceptet:
8 *det mörka tjället* ä fr *den mörka hyddan*
21 *Gudomligt lisa*

*

Hufvudkällan till *Thorsten Fiskare* är folktron om den berömda Blå Jungfrun; det ligger i sakens natur att denna folktro särskildt blomstrat på Öland och på Smålands östra kust. S. har gifvetvis känt den i den muntliga berättelsens form. Huru mycket af sagospelet som återgår på en folksaga kan icke i detalj fastställas. Till jämförelsepunkter äger man tvenne äldre uppteckningar, holländaren Goeteeris' journal och N. O. Wallins dissertation om Öland.

I Goeteeris' resejournal, utgifven på holländska 1619, återges hvad skeppsprästen Nicolaus Haquini berättat vid passerandet af Jungfrun den 13 juli 1616. Stället lyder (i öfversättning af Sune Hildebrand, En holländsk beskicknings resor i Ryssland, Finland och Sverige 1615-1616, Stockholm 1917, s. 191-193): »Bland annat omtalade han, att om någon söker hamn under denna klippa, så sker det endast av nödtvång och då man icke kan uppnå Öland. Klippan är nämligen illa beryktad hos alla sjöfarande, som hålla den för en samlingsplats för trollpackor. Låter någon sätta sig i land på densamma utan vetskap om detta, så finner han endast en stor stenklippa utan alla behag, här och där något bevuxen med gröna örter och mossa, men alldeles trädlös och så hög, att man från toppen kan skåda långt ut över havet. Den åter, som är underkunnig om rätta förhållandet och ger sig dit i en båt enkom för att förlusta sig, finner öns utseende helt annorlunda. Så snart han kommer upp på densamma, blir han varse en mycket vacker, grönskande trädgård med allehanda fruktträd, såsom äpple-, päron-, körsbärs-, krikon- och plommonträd, vilkas frukter han utan fara kan plocka och äta. Går han vidare, kommer han till en ljuvlig, grön däld, i vars mitt ett blått, guldstickat sidentält är uppslaget. Inne i tältet ser han en skara ungmör i rika och dyrbara kläder förlusta sig med allehanda lekar och spel. Han behöver ej frukta att deltaga i det festliga laget med kurtis och all slags vällustighet, ty därav tager han ingen skada. Men när han efter ett ömt farväl går samma väg tillbaka till båten som han kommit, må han vid passerandet av trädgården noga akta sig för att plocka på sig och medtaga något av frukterna, ty detta skulle hava till följd, att så väl han själv som hans kamrater skulle kantra med båten i en hastigt uppkommande virvelvind och alla gå till botten. Detta inträffar både vinter och sommar. Fiskarne i trakten, som veta huru de skola förhålla sig, fara emellanåt dit för att roa sig och vända oskadda tillbaka.»

Wallin, som själf var öländing, anspelar på liknande sägner i sin 1703 försvarade gradualdissertation *De Oelandia.* Det heter där (s. 27)

om Jungfrun: »Plurimas Œlandi hac de Insula traditiones, quas Fabulas & nugas nos merito censemus, habent; utpote: hic cum variæ montium obscuriores speluncæ reperiantur, omnes magicæ arti addictæ mulieres atque fascinatrices conventos suos habere. Hic quoque jucundissimum quendam hortum, qui rursus illis ex nimio fructus, ibidem reperti, esu mente captis disparet atque evanescit.»

S. har således från dessa sägner hämtat själfva idén om den förtrollade lustgården på ön, samt om de sinnliga och särskildt erotiska njutningar, som där bjödos ankomlingen. De vackra äpplena (r. 143-170) höra alldeles speciellt till sägnvärlden; och att Thorsten icke nöjer sig med att äta af dem, utan vill plocka några med sig hem, torde i den af S. begagnade sägnen ha varit en anledning till hans olycka. Det kalla badet i slutscenen har i sägnen sannolikt varit följden af äppleplockningen. I S:s omdiktning har detta sammanhang fördunklats, då trollen uppenbarligen skulle ha narrat Thorsten, vare sig han plockat äpplen eller ej.

Enligt Goeteeris' relation uppenbarade sig Jungfruns härligheter endast för den som kom till ön i full kunskap om lustgården och med afsikt att njuta den; hos S. är det hela tvärtom byggdt på Thorstens absoluta oerfarenhet. Huruvida det funnits sägner, som mera närmat sig den af S. framställda fabeln, är icke möjligt att afgöra. Sannolikt är det icke; Thorsten anspelar själf på de gängse sägnerna i r. 85-95, men enligt hans ord synas sägnerna blott ha handlat om älfvors och sköna jungfrurs existens på ön.

S. har därför sannolikt kombinerat sägnerna om lustgården på Jungfrun med de vanliga berättelserna om hafsfrun eller skogsfrun, som lockar till sig fiskaren eller jägaren, och försöker få honom att glömma sin fästmö eller brud. Detta ytterst vanliga motiv hade S. tidigare behandlat. Det skymtar i *Jägarvisa* (I: 235-237), r. 16-23, och behandlas utförligt i *Fiskaren* (I: 337-338). Hjälten i den senare dikten är i mångt och mycket samma figur som Thorsten Fiskare, fast romantiskt uppfattad. R. 308-323 i sagospelet återge parodiskt samma fiskar- och hafsfruromantik som *Fiskaren;* likaså r. 711-716, där t. o. m. en rad ur den äldre dikten upprepas nästan ordagrant (r. 6 i *Fiskaren*, r. 712 i sagospelet). Det är karaktäristiskt för den förändrade stilen, att den stämningsfullt-poetiska andra strofen i ungdomsdikten komprimerats till den nyktert-realistiska raden: »Han ljustrade ålar och skälar han sköt.» — Detta motiv om brudgummen, som glömmer sin älskade hos trollkvinnan, har legat till grund för en mängd folkvisor, och S. låter Siska sjunga en dylik visa för Thorsten (r. 403-443). Äfven här bildar det romantiskt fattade motivet en tydlig parallell till den mera realistiska händelseutvecklingen i sagospelet. (Om denna folkvisas beskaffenhet, se nedan kommentaren!)

I st. f. den romantiska tragiken i sägner och folkvisor har S. anslagit en ironisk och munter ton: genom sin otrohet lockas Thorsten icke i döden eller i evig fångenskap hos trollen, utan han får blott en läxa, blir

föremål för hårdhändt gäckeri. Kanhända har S. därvid rönt inflytande af Shakespeares *En midsommarnattsdröm*, där det spefulla skämtet regerar i älfkonungens och älfdrottningens värld och personifieras i Pucks gestalt. Det narri, som man spelar med Thorsten Fiskare, erbjuder också vissa likheter med gycklet i Holbergs *Jeppe paa Bierget;* den drastiska komiken och Thorstens kärlek till brännvinet göra de båda skådespelen jämförliga.

Men den egentliga intrigen i *Thorsten Fiskare* är dock, såsom redan Böttiger uppmärksammat (*Samlade skrifter*, V: 264), inspirerad från annat håll, nämligen ur en gammal folklek. S. anspelar själf därpå i r. 652, där han låter Snottra yttra: »Till Siskas barnsöl allt i ordning är.» I A. I. Arwidssons *Svenska Folksånger*, III, 1842, s. 446-447, beskrifves denna lek, som uppgifves vara »bekant i flera landsorter». Två varianter anföras, den ena från Dalarne, den andra från Östergötland. Den förra lyder: »Ett fruntimmer antager namn af *Sisla*, anses fira barnsöl och sätter sig i högsätet af rummet. Ett annat fruntimmer står bredvid henne, med en tallrik bakelser, eller dyl., i handen. En person i sender insläppes i rummet, och anmanas af fruntimret, som håller talriken, att träda fram och göra sin vördnadsbetygelse för Sisla. Sedan detta är verkstäldt (genom bockande eller nigande), ber fruntimret den inträdde 'hålla till godo med en liten välfägnad'; tar en bakelse, m. m. från talriken och bjuder åt den fremmande; men då denne öppnar läpparna, för att undfå densamma, äter hon sjelf upp den och torkar den andre om munnen med en näsduk. — Denna lek kan begagnas endast med personer, som ej förut känna den.» — Den östgötska varianten lyder: »De, som skola deltaga i leken, gå ur rummet, hvarefter en i sender inbjudes, med mycken högtidlighet att fira Sislas barnsöl. Vid inträdandet sitta tvenne personer på hvar sin kullerstol, öfver hvilka man utbredt ett täcke eller en duk, med ett emellan de sittande lemnadt utrymme för en tredje. Här inbjudes den införde att sätta sig. Då han gör det uppstiga de andra, och han faller mot golfvet, emedan ingen stol finnes stäld på hans plats.»

S. har tydligen känt denna lek i en form, som varit närmast besläktad med den i Östergötland upptecknade; sannolikt förskrifver sig namnet *Siska* från leken. Måhända har det äfven funnits en form af leken, hvari den narrade personen inbjudes att ta plats i en säng; den emfatiska skildringen i r. 653-666 skulle kunna stödja denna gissning. Men det är icke uteslutet, att en frikostig traktering, som i sista ögonblicket visar sig illusorisk, äfven förekommit i den af S. kända leken, och att detta drag påverkat sagospelets handling. Dock kan detta motiv få en tillfyllestgörande förklaring redan ur sägnerna om Jungfrun.

Personförteckningen.

Snottra är i Snorres Edda namnet på en af gudinnorna, om hvilken det heter: »Snottra är klok och sirlig i åthäfvor.» (Nyerup-Adlerbeths öfvers.,

Stockholm 1811, s. 47.) Denna karaktäristik passar in på den spefulla och listiga roll, som tärnan här spelar. — Äfven i Oehlenschlägers *Baldur hin Gode* omnämnes »Snotra, som er viis og klygtig» (*Nordiske Digte* 1807, s. 222).

Mylingar. Små barn som mördas af sin moder gå, enligt en utbredd folktro, igen efter döden och kallas mylingar. Äfven ofullgångna foster, som icke bränts upp eller kommit i vigd jord, bli mylingar. *L.*

2 Från Jungfrun ser man verkligen Borgholms slott; Linné yttrar i sin *Öländska och Gothländska resa*, 1745, s. 129, att man till utsikt har: »i norr och söder thet willa hafvet, åt öster Öland med åtskilliga Kyrkior och Borgholms Slott». — Denna detalj tillika med flera andra förråder, att S. besökt Jungfrun.

5 *verldsbekanta.* Ordet innebär icke någon större öfverdrift. Om Jungfruns ryktbarhet se J. Sahlgrens *Blåkulla och Blåkullafärderna*, Uppsala 1915.

6 De många skeppsbrotten vid Jungfrun omtalas i den äldre geografiska litteraturen; så heter det t. ex. i Tunelds *Geographie öfver konungariket Sverige*, 7:de uppl., II, 1793, s. 163: »Här omkring hafva många skepp blifvit olycklige.»

30 *Frejas spinnrock.* Jfr anmärkning till I: 274, r. 22, kommentaren s. 68. Hammarsköld hade besjungit *Freyas Rock* i Calmar-Posten 1812, n:r 37.

41-42 Dessa båda rader, tillagda i öfre margen — se den textkritiska afdelningen ofvan — ha näppeligen fått en fullt definitiv form. Uppenbarligen har det varit S:ii mening att ge en konkretare bild af Mor Annika i fåfäng väntan på Thorstens hemkomst. Det ursprungliga *vid stjernors glans*, som anger den sena kvällstimmens väntan, har han förändrat till *vid stjernors strand* för att få fram lokaliteten. Genom detta utbyte har det syntaktiska sammanhanget, som redan förut var löst, blifvit ytterligare försämradt; ty *sända* måste fattas som perfektum particip, och kunde möjligen koordineras med *glans*, näppeligen åter med *strand.* Äfven r. 42 erbjuder svårigheter, framför allt genom det sällsamma ordet *kallbesådda.* Denna läsning är den enda otvungna. Möjliga äro också läsningarna *kalt besådda* och *kalkbesådda*, men båda dessa ge sämre mening. *Besådda* betyder i S:s språkbruk endast *öfverströdda* (latinet har samma ord, *spargere*, för *strö* och *så*), och i *Bacchanterna*, r. 1101, talar S. om Orfeus' lemmar »kring fälten *sådda*». *Kallbesådda* betyder alltså *med kallar öfverströdda.* Ordet *kall, kallar* förklaras af Rietz betyda »kulle, förhöjning, upphöjning på is, mark eller vid sjö och ström». Det förekommer i Finland och i Södermanland, och har alldeles särskildt betydelsen »en ur hafvet uppstående kal klippa, som utgör en uppehållsort för fiskare». I denna speciella betydelse finnes det belagdt från öarna i Kvarken. Fattar man ordet i denna betydelse, och tolkar man *skär* som *skärgården* (hvilken betydelse ordet har i *Fiskaren*, I: 337, r. 12), så får r. 42 ypperlig mening, ty just förekomsten af *kallar*, d. v. s. lämpliga uppehållsorter för fiskare,

fiskeplatser är det som gör skärgården *rik*. — Emellertid finnes det icke något annat belägg för ordets förekomst så långt söderut som i den småländska skärgården. S. kan dock ha känt ordet från Södermanland, som f. ö. var hans moders hembygd. Att S. kunnat uppta ordet direkt ur talspråket är icke otroligt i betraktande af den tydliga sträfvan mot realism, äfven språklig, som genomgår hela skådespelet.

58 *Ur guldbefjädrad hals*. Jfr i *Blenda*, tredje sången r. 1: *den guldbestänkta hanen*.

75-78 Jfr härmed en modern skildring af Jungfrun, författad af Johan Erikson, Svenska turistföreningens årsskrift 1905. Det heter där (s. 166): »Den första af invånarna man blir varse, när man kommer seglande mot ön, är *tobisgrisslan*, af folket kallad grissla rätt och slätt. Hon flyger tätt utmed vattenytan med en egendomlig vingsnurrande flykt. — — — Hon häckar i stort antal i alla de blocksamlingar, som finnas längs öns stränder, de s. k. gryten. — — — Fågelns läte kan återges med 'knisp, knisp, knisp'.»

79 Johan Erikson omtalar (a. a., s. 164) måbärsbuskarna som karaktäristiska för öns flora; likaså Linné (a. a. 131) »Ribes Måbär».

85 *Småskogens famn*. På Jungfrun finnes endast en låg, stormpinad skog. S. karaktäriserar den närmare i r. 101, där han talar om »tättförvuxna buskars galler». Jfr Linnés skildring (a. a., s. 128-129): »Här äro bärg til vallar, och inom dem en låg löfskog af Ek, Biörk etc. — — — Löfskogen stod som små lundar eller trägårdar uti afsättningarna af bärget, bestående af trän, knapt 2 famnars höga. — — — Desse Lundar voro så ihopvuxne, att näpligen någon menniskia utan yx kunde penitrera.»

194 *penninggräsets*. Härmed afses säkerligen den gulblommiga Rhinantus major, icke den hvitblommiga Thlaspi arvense.

195-196 *Marias hand*. Orchis maculata; *kägellika blommor* afser hela blomställningens form.

197 *Riddarsporrens*. Delphinium consolida.

198 *Tjärblommans*. Lychnis flos cuculi eller Viscaria viscosa.

229-230 Denna skildring af människans rolösa vacklande mellan olika elementer har ett visst sammanhang med en replik af Timon i *Bacchanterna* (r. 648-657), där det utvecklas, huru lyckan består i att vara sig själf och sitt element trogen.

253 *lag af gapskratt*. Liknelsen är artilleristisk: skratten jämföras med kanonskott, som lossas.

300-331 Siskas sång är tydligen afsedd att sjungas på melodien af Schillers *Riddar Toggenburg*, populär i Atterboms öfversättning med musik af Geijer; denna dikt var ett uttryck för svärmisk och chevaleresk kärlek, och den ironiska Siska behandlar öfverallt Thorsten som ett slags riddare.

333-334 *Arons skägg* är Linaria cymbalaria (A. Lyttkens' *Svenska växtnamn* I: 211); för Linaria-arterna karaktäristiskt är att honungen flyter ned

från honungskörteln i en nedåtriktad säck eller »sporre» (C. A. M. Lindman, *Bilder ur Nordens flora*, III: 77).

351 *dess* hennes. *L.*

377 *röker* ryker. *L.*

388-393 Blankas replik är ett uttryck för det ironiska sträfvandet att uppfatta Thorsten under en ridderlig aspekt (jfr anmärkning till r. 300-331). Då hon i detta syfte förutsätter honom vara frukten af en fylkeskonungs kärlek till en landtflicka, så visar detta, hur S:ii fantasi rör sig på samma banor som i *Blenda*. *Fylkisdrotten* i r. 389 svarar mot *Smålands Fylkiskung* i *Blendas* första sång, r. 9 (III: 115); och det äfventyr, som Blanka skisserar, är ungefär det som händer Alf, fylkeskonungens son (första sången, strof 29):

> En gång, då Månens klot sig öfver bergen höjde
> Och aftonrodnans guld i Westerns skyar brann,
> Af jagten vilseförd jag ensam mig befann
> Djupt i en ödslig skog, der ingen stig jag röjde.
> På kalla marken jag mitt läger välja fått,
> Om af en händelse ROLFS boning jag ej nått.
> Der såg jag BLENDA första gången
> Och evigt blef min själ i rosenkedjor fången.

403-443 Siskas sång är uppenbarligen fritt diktad af S. i folkvisestil, ty åtskilliga uttryck och adjektiv äro typiskt Stagnelianska (»vid näktergalsljud» i r. 405, »daggiga lockar» i r. 408); namnet Hildur i r. 406 kan näppeligen ha förekommit i en folkvisa, och r. 419-422 falla likaledes alldeles ur stilen. Men S. har utan ringaste tvifvel sökt återgifva en verklig folkvisa, som han hört troligen i sin hembygd; och trots den litterära utsmyckningen i detaljer kan dikten betraktas som en uppteckning i första hand. Detta framgår af en jämförelse med den enda på S:s tid tryckta representanten för den stora folkvise-familj, som dikten tillhör, nämligen *Herr Olof*, publicerad efter en uppländsk tradition i Geijer-Afzelius *Svenska Folkvisor* I, 1814, s. 110-112. Denna dikt lyder:

> Herr Olof han sadlar sin gångare grå,
> Så rider han sig till Hafsfruens gård.
> Men Linden gror väl! — Men Linden gror väl! —
>
> Herr Olof han red, men gullsadelen flöt,
> Herr Olof han sjunker till Hafsfruens sköt.
>
> Och när som han kom på Hafsfruens gård,
> Der ute mot honom Hafsfruen står.
>
> »Välkommen! Välkommen! ung Olof till mig —
> I femton år hafver jag väntat på Dig.
>
> »Men hvar är Du född, och hvar är du buren?
> »Och hvar hafver Du dina hofkläder skuren?

På Kejsarens gård är jag födder och buren,
Och der hafver jag mina hofkläder skuren.

Och der hafver jag min Fader och Mor,
Och der har jag Syster och der har jag Bror.

Och der har jag åkrar och der har jag äng,
Och der står uppbäddad min Bruaresäng.

Och der hafver jag min Fästemö tro,
Med henne mig lyster att lefva och dö.

»Och hör Riddar Olof! Kom följ nu med mig,
»Drick ur min Sölfkanna det klaraste vin.

»Hvar är Du nu född? och hvar är du buren?
»Och hvar har Du nu dina hofkläder skuren?

Jo, här är jag född och här är jag buren!
Och här hafver jag mina hofkläder skuren!

»Hvar har Du nu Fader? och hvar har Du Mor?
»Och hvar har Du Syster, och hvar har Du Bror?

Jo, här har jag Fader, och här har jag Mor!
Och här har jag Syster, och här har jag Bror!

»Hvar har Du nu åkrar? och hvar har Du äng?
»Och hvar står nu bäddad din Brudesäng?

»Och hvar har Du nu Din fästemö tro,
»Med den Du vill lefva, med den Du vill dö?

Här har jag min åker, här har jag min äng!
Här hafver jag bäddad min brudesäng!

Och här hafver jag min fästemö tro,
Med Dig vill jag lefva, med Dig vill jag dö!
Den Linden gror väl! — Den Linden gror väl!

I Geijer-Afzelius' uppteckning fattas hela inledningen, d. v. s. drömsynen eller älfdrottningens nattliga besök hos riddaren. Men detta moment (r. 403-416 hos S.) finnes i alla de danska varianterna af visan *Hr Bøsmer i Elvehjem* (Svend Grundtvigs *Danmarks gamle Folkeviser*, II: 102-105, IV: 823-830); och det finnes likaledes bevaradt i ett par svenska uppteckningar, Cavallius-Stephens' från Småland och Wiedes från Öster-

götland, hvilka publicerats af Grundtvig. De första stroferna i den småländska uppteckningen lyda:

Och Hafsfrun hon går sig allt öfver en bro,
med röda guldstrumpor och målade skor.

Hafsfrun hon går till Herr Bättrings hus,
och der brinna facklor, och der brinna ljus.

Hafsfrun hon går sig i kammaren in,
hon driller Herr Bättring i sömnen sin.

Här finner man alltså festprakten i riddarens hus, liksom hos S., r. 404. I den östergötska uppteckningen har man hafsfruns lek med riddarens lock och hela drömstämningen:

Och Hafsfruen gack sig till ungersven fram,
hon lekte så väl med hans röda gullband.

Hafsfruen gack sej till hans hufvudgärd.
hon lekte så väl med hans röda gullsvärd.

Och Hafsfruen gack sej till hans sängestock,
hon lekte så väl med hans ljusgula lock.

»Och kära du, min ungersven! du håll nu ditt tal:
du möt mig i morjon vid Elfvingens dal!

Och kära du, min ungersven! du håll nu min dröm:
du möt mej i morjon vid Elfvingens ström!»

Till r. 406-412 hos S. finner man de närmaste motsvarigheterna i danska uppteckningar, där det heter:

Ja, sildig om Aftnen, der Duggen drev paa,
der lysted den Havfru til Hr. Boldering at gaa.

Hun banked paa Døren med Fingrene smaa:
»Stat op, Hr. Boldering, du lukker mig ind!»
— — — — — — — — — — — — —

Ja, femten Navler og saa en lille Pind,
dem tog hun fra, och saa gik hun ind.

S. har namnformen *Börsing;* i den småländska uppteckningen finnes *Bättring;* de danska ha *Bøsmer, Bøstlund, Boldering;* en norsk uppteckning har *Byrting* (M. B. Landstads *Norske Folkeviser*, s. 456-459). S. är den ende uppteckNaren utanför Danmark, som låter riddaren uppge Danmark

som sin hemort (i r. 431). S. är likaledes den ende svenske upptecknaren, som bevarat det i de danska visorna förekommande draget, att hafsfrun ger riddaren glömska af det förflutna genom några magiska korn, blandade i vinet. S. kallar dem *elfvekorn* (r. 440). Detta öfverensstämmer med de äldsta danska uppteckningarna från 1500-talet: »och kaast der-y thuo elluerkornn». (Grundtvig, II: 104.) I de yngre danska uppteckningarna har man »tre Edlinger», »tre Ellever», »tre Edderkorn»; det senare har fattats som etterkorn och troligen föranledt den utveckling af motivet, som finnes i den småländska uppteckningen, nämligen att riddarens hjärta sprack genom drycken. I en nyländsk uppteckning (E. Lagus' *Nyländska folkvisor*, Helsingfors 1887, s. 137) har den riktiga betydelsen, ehuru icke själfva ordet, bevarats; det heter där:

> Hämta mej in två förgyllande horn,
> Och sätt däri två glömningskorn.

Det med streck (— — —) markerade partiet skulle gifvetvis ha innehållit prins Börsings svar på frågorna, liksom i *Herr Olof;* S. har icke velat besvära sig och ta upp utrymme därmed på det, som alltid, sparsamt tillmätta papperet, utan har tänkt att vid renskrifningen fylla i dessa strofer, hvilkas ordalydelse för honom var gifven.

410 *vård* påpasslighet. *L.*

487-488 Måhända är *ulfvar* tryckfel för *ufvar* (Hs för detta parti är ej bevarad); ugglorna ha ju rykte för vishet, svarande mot kattornas tysta list. Om *ulfvar* är riktigt, skulle Germund satiriskt anse de rofgiriga och blodtörstiga vargarna ägnade att spela ministrarnas roll.

493-496 Inflytandet från operan och baletten gör sig här märkbart.

514-515 Solodanser och attityder voro den moderna sällskapsunderhållningen vid adertonhundratalets början; Emma Hamilton hade gifvit uppslaget, och fru Hendel-Schütz hade under sitt besök i Stockholm (1812-1813) väckt intresset för mimisk-plastiska produktioner. Schalen spelade vid dessa en framträdande roll; med *tallrikar* afses måhända de antikt formade skålar och fat, som ofta brukades vid attityderna enligt Rehbergs bekanta teckningsserie (se t. ex. E. H. Moorhouse, *Nelson's Lady Hamilton*, London 1906). Möjligen kunde ordet också beteckna de cymbaler af metall, som buros af bacchanterna (jfr *Bacchanterna*, r. 955); lady Hamilton och hennes efterföljare poserade med förkärlek som bacchanter. Eller skulle ordet afse kastanjetter i form af små träskålar?

582 *Goldwasser* eller Danziger Goldwasser är en likör, hvari inblandats bladguldsflingor, som vid minsta skakning dansa rundt i vätskan (jfr r. 582-583). Drycken är starkt kryddad (bl. a. med kanel) och är mycket söt; den kan näppeligen förväxlas med brännvin (jfr r. 591). Måhända har det förut funnits en mera brännvinsliknande dryck med namnet Goldwasser och de karaktäristiska bladguldsflingorna. Jfr artikeln *Danziger* i SAOB.

665-669 Föreställningarna om trollens skatter äro ju ytterst vanliga i all folktro. Måhända kan man dock gissa, att S:ii fantasi här influerats af sägnen om Hobergsgubben på Gottland, som likaledes är ett slags bergstroll. Hobergsgubben visade enligt folkboken för drängen hela lårar med riksdalrar och andra mynt (se P. O. Bäckströms *Svenska folkböcker*, II [1849], s. 295). Sagan om Hobergsgubben berättades alldeles särskildt i S:ii födelseby Gärdslösa; en där belägen ättehög sades ha varit Hobergsgubbens bostad, innan »Gärdslösa koskälla» (kyrkklockan) jagade bort honom (Th. Engström, *Öland*, Kalmar 1903, s. 176).

707 *orchiders*. S. brukar den korrekt grekiska formen. Förekomsten af delvis praktfulla orkidéer är karaktäristisk för Ölandsfloran (se Linné, a. a., s. 44, 46); äfven på Jungfrun annoterade Linné Orchis alba (a. a., s. 131).

715 Med *Tärnorna* menas här sjöjungfrurna; jfr i *Fiskaren* (I: 337-338) r. 34: *skalkande tärnor*. Siska vill betona Thorstens ridderliga trohet. I r. 717 kallas han spefullt *fiskriddarn*. Jfr anmärkning till r. 300-331.

FILOSOFISKA UPPSATSER.

315-323. I.

Ingen Hs är bevarad. Texten hvilar på Sondéns uppl. (Sthlm 1836), III, s. 421-431, där fragmentet tryckts efter Hs. Sondén uppger (III: 451): »Deremot fanns ibland Stagnelii papper ett Fragment på prosa, af honom egenhändigt skrifvet på ett ark i qvarto, men sönderrifvet i flera små bitar. Handskriften är här och der mindre tydlig, särdeles mot slutet, der abbreviationer oftare förekomma. Det är här ordagrant aftryckt, några förmodade skriffel i noter angifna, och några ord eller meningar, som icke med säkerhet kunnat dechiffreras, med särskild stil utmärkta.»

Sondéns osäkra ord och meningar ha här satts inom klammer. Följande är att anmärka:

60 Första uppl. har före *bibringa* ett *dels* utan korrelat.

64 *drifven*. Hs enligt Sondén *drifvit*.

69 *möjlig*. Hs enligt Sondén *möjligt*.

87 *det*. Hs enligt Sondén *den*.

115 *hvarom*. Sondén har *hvaraf*.

212 *causalförhållandet*. Sondén har *causalförhållanden*.

246 *detsamma*. Enligt Sondén har i Hs framför ordet stått ett *den*.

248 *som blinda yttringar af begär eller afsky*. Orden enligt Sondén tilllagda öfver raden i Hs.

249 *som passioner*. Härefter skall enligt Sondén ha varit tillagdt ofvan raden: »bära de det ädlare ej(?)».

ej. Ordet fattas hos Sondén. En jämförelse med r. 254 gör det emellertid sannolikt, att en negation funnits.

252 *fortplantas*. Hs enligt Sondén *fortplanta*.

Denna fragmentariskt bevarade filosofiska afhandling utgör en framställning af den för S. karaktäristiska åskådningen om preexistensen och syndafallet. Grundvalen är den platonska idealismen och reminiscensläran; fallet från idévärlden fattar emellertid S. som identiskt med könskärleken, och definierar det i öfverensstämmelse med Schellings framställning i *Bruno* såsom formens differentiering från väsendet. I uppsatsens senare afdelning (r. 174-262) påbörjar S. en undersökning af naturens inflytande på den fallna själen, hvarvid han ansluter sig till astrologiska idéer.

Afhandlingen utgör i systematisk form en fortlöpande kommentar till vissa af S:s lyriska dikter, såsom nedan i detalj uppvisas.

8-12 Framställningen af det nära sammanhanget mellan den moraliska bättringen och barndomsminnenas uppvaknande erinrar om dikterna *Till Öland* (II: 190-195) och »*Än blomstrar hjertats vår*» (II: 217-218), delvis äfven om *Afsked till Lifvet* (II: 37-48), i hvilka stämningen från »en förfluten tid af oskuld och lugn» lyriskt tolkas.

12-15 Jfr i »*Förundras icke om Poeten skrifver*» (II: 218-223) följande ställe (r. 137-141):

> Till samma punkt vi måste återvända
> Vid hvilken först i Tidens labyrinter
> Vi oss förvillat. Hvem är denna punkt?
> O tviflom icke — det är kärleken
> Till Quinnan, till det objektiva lifvet.

Här afses dock återvändandet till punkten för det moraliska fallet: dikten anspelas äfven på det metafysiska fallet, som är urbilden för det förra.

17-20 Bilden af *förgätenhetens flod*, Lethe, ingående äfven i r. 24, är vanlig hos S. vid framställningen af reminiscensläran (den brukades redan af S:t-Martin; jfr kommentaren (s. 199) till r. 28 i *Rodnaden* (II: 174-176). — Bilden af det vid rusets bortdunstande återvaknande minnet återfinnes i dikten »*Mig fostrade, i nardusrika ängar*» (II: 214-217), r. 44 (»minnets nykterhet och glömskans rus», jfr kommentaren s. 224).

22 *palingenesi*. Det nytestamentliga uttrycket brukas af Schelling på tal om den fallna själens återvändande till idélifvet i *Philosophie und Religion* (Sämmtliche Werke, Erste Abth. VI: 62).

25 *hafva vi sett* nämligen i en förlorad del af uppsatsen.

25-26 *formens sjelfmägtiga differenciering med Väsendet, kärleken till qvinnan*. Den bestämning af det platonska affallet från idévärlden, som S. här ger, är ett lån från Schelling, som framställt den i *Bruno*. Schelling talar där om den högsta enhet, »die wir als den heiligen Abgrund betrachten, aus dem alles hervorgeht und in den alles zurückkehrt, in Ansehung welcher das Wesen auch die Form, die Form auch das Wesen ist» och fortsätter: »In dieser absoluten Einheit aber, weil in ihr, wie gezeigt, alles vollkommen und selbst absolut ist, ist nichts von dem andern unterscheidbar,

denn die Dinge unterscheiden sich nur durch ihre Unvollkommenheiten und die Schranken, welche ihnen durch die Differenz des Wesens und der Form gesetzt sind.» (S. W., Erste Abth., IV: 258.)
Denna enhet af väsen och form hos Gud och denna differentiering mellan väsen och form som orsak till sinnevärldens uppkomst hade S. framställt i den metafysiska lärodikten *Tingens Natur* (II: 116-123); jfr särskildt r. 101-102, 110, 120-121, 134-135.
När S. här sätter likhetstecken mellan »formens sjelfmägtiga differenciering med Väsendet» och »kärleken till qvinnan», så har detta absolut ingen motsvarighet hos Schelling, utan betecknar en högst subjektiv tolkning, som skymtar i slutorden till »*Förundras icke, om Poeten skrifver*» (II: 218-223), men ännu icke i *Tingens Natur*.
36-39 I dessa rader skymtar motivet till »*Hvad suckar häcken?*» (II: 87-88); jfr kommentaren (s. 125) till II: 79, r. 40-42 och Böök, *Kreaturens suckan*, Edda 1914.
43-46 Föreställningen om den sinnliga kärleken som en gåta återfinnes i »*Mig fostrade, i nardusrika ängar*» (II: 214-217), där kvinnan kallas »en himmelsk gåta» och där det heter:

> Dock länge länge ej min tanke hann
> Till gåtans ord.

61-66 S. ansluter sig här till Schellings lära om sinnevärldens uppkomst, framställd i *Philosophie und Religion* (S. W., Erste Abth., VI: 44). Schelling skrifver: »Die Seele, ihren Abfall erkennend, strebt gleichwohl in diesem ein anderes Absolutes zu seyn, und demnach Absolutes zu produciren. Ihr Verhängniss ist aber, das, was in ihr, als *Idee*, *ideal* war, *real*, demnach als Negation des Idealen zu produciren. Sie ist also produktiv von besondern und endlichen Dingen.» Men S. ger åt denna Schellings lära en helt annan, konkret innebörd genom att identifiera den kunskapsteoretiska och metafysiska produktionen af sinnevärlden med den organiska produktionen i kärleksakten; eller rättare: genom att låta den senare vara en symbol af den förra. S. har uppenbarligen förts in på denna djärfva tankegång genom orden *produciren* och *produktiv*, som Schelling upprepade gånger brukar; de återvända hos S. i r. 83 och 84.
66-72 Själens misslyckade försök att producera det absoluta skildrar Schelling, i omedelbar fortsättning af det ofvan ur *Philosophie und Religion* citerade stället, på följande sätt: »Nun strebt sie [= die Seele] zwar, in jedem dieser Scheinbilder so viel möglich die ganze Idee nach ihren beiden Einheiten und an dem vollkommensten Bild von ihr selbst sogar alle Abstufungen der Ideen auszudrücken, so dass sie, diese Bestimmung des Producirten von dieser, jene von jener Idee nehmend, das Ganze zu einem vollkommenen Abdruck des wahren Universum zu machen strebt. — — — Aber von der Seite ihrer Selbstheit ist die Verwicklung mit der Nothwendigkeit unauflöslich, welche sich für sie in die *natura naturata*,

den allgemeinen Schauplatz der Geburt der endlichen und sinnlichen Dinge, ausbreitet. Nur durch die Ablegung der Selbstheit und die Rückkehr in ihre ideale Einheit gelangt sie wieder dazu, Göttliches anzuschauen und Absolutes zu produciren.» Den sista meningen hos Schelling utsäger detsamma som S. i r. 71-72.

Terminologien i r. 66-69 är rent schellingiansk. Den återfinnes i Schellings *Fernere Darstellungen aus dem System der Philosophie* (S. W., Erste Abth., IV), där författaren konstruerar naturen som »die Einbildung des Wesens in die Form» (s. 416-417), och den ideella världen som »die Einbildung der absoluten Form in das Wesen» (s. 417). Den fullständiga enheten af idealt och realt är äfven för Schelling lika med det absoluta, Gud.

73-85 Själens oförmåga att producera det absoluta (enligt Schelling) blir för S. symboliserad i den eviga oförmågan att tillfredsställa kärleksåtrån. Genom denna oförmåga uppkommer enligt Schelling den ofullkomliga sinnevärlden, enligt S. den sexuella alstringen, som ger en ofullkomlig ersättning för den åtrådda absoluta föreningen (r. 83-85).

92-93 Ixion var upptänd af kärlek till Juno, men omfamnade i stället för Juno en molngestalt, som Jupiter skapat; till straff för sin förmätenhet fästes han vid ett hjul i Orcus.

110 *ingen organ.* Ordet var på Stagnelii tid ej neutrum. *L.*

115-118 S. deducerar här uppenbarelsens nödvändighet. Meningen är ofullbordad, och de af Sondén supplerade orden osäkra. Särskildt är *bön* i r. 117 misstänkt. Ordet *indifferens* betecknar hos Schelling *uppgående, förening;* sammanställningen *indifferens med den öfversinnliga* [menniskan? världen? regionen?] är därför mycket möjlig.

132-133 Anekdoten om Diogenes från Sinope finnes berättad hos Diogenes Laërtius, och lyder: »Då han en gång fick se en yngling rodnande, sade han: Var vid godt mod, ty sådan är dygdens färg.» (Fragmenta philosophorum græcorum, ed. Mullachius, II, Paris 1881, s. 317.) — S. låter den rodnande vara en flicka; det af Diogenes Laërtius brukade ordet, *μειράκιον*, skulle möjligen kunna öfversättas äfven så.

134-135 Raderna innehålla idén till dikten *Rodnaden* (II: 174-176).

136-137 Den närmare beskaffenheten af denna irradiation har utredts i den förlorade fortsättningen på meningen r. 115-118.

149-150 *denna absoluta indifferens.* Terminologien är schellingiansk; jfr kommentar till r. 115-118.

172 *bekännelse.* Troligen syndabekännelse; jfr r. 130.

172-173 *menniska och offer.* Betydelsen är oklar; kanske är stället korrumperadt eller oufördt; härpå kunde tyda det afslutande *m. m.*

180 *en bland dess strålar af det älskade ögat.* Om texten är riktigt traderad, torde betydelsen vara: en stråle från den högre världen, uppenbarad i den älskades öga.

181 *minnets låga.* Kärleken som orsak till reminiscensen hade S. i anslut-

ning till Platon besjungit framför allt i den stora lärodikten *Kärleken* (II: 256-270).

182 Jfr i II: 217, r. 6: »Ren, vårdar än min själ, en blyg Vestal, sin flamma.»

185-195 Jfr »*Förundras icke, om Poeten skrifver*» (II: 218-223):

En gång vi frukten brutit
Af kunskapen på godt och ondt. — — —
Vår oskuld flytt det hvita änglabarnet.
— — — — — — — — —
Ur Lifvets natt blott sanningen och dygden
Oss leda dit, men dygd och sanning äro
Två Amazoner. Kämpa måste de.

202-205 Begreppen makrokosmos och mikrokosmos kunna spåras tillbaka till Platon, Aristoteles och stoikerna, hvilka senare enligt Philo kallade människan för den lilla världen (*βραχὺν κόσμον*) och världen för den stora människan (*μέγαν ἄνθρωπον*); de utvecklades af renässansfilosoferna och alkemisterna och upptogos bl. a. af Swedenborg, som kallade stjärnhimmeln maximus homo, den största människan. Jfr kommentaren till *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103), s. 142. — Äfven i kyrkofädernas referat af manikeismen förekomma de båda termerna; se A. Neanders *Genetische Entwickelung der vornehmsten gnostischen Systeme* (Berlin 1818), s. 88.

210-214 Den tankemöjlighet, som S. här framkastar, är den Leibnizska läran om en prestabilerad harmoni (»*förutbestämning*», r. 213), hvarigenom begreppet om ett direkt kausalförhållande mellan kropp och själ upphäfves.

214-217 S. utvecklar här människans beroende af naturnödvändigheten i en form, som anknyter till de astrologiska föreställningarna om stjärnornas inflytande på människornas öde — föreställningar, som han i poetisk form behandlat i de astrologiska dikterna (II: 88-99), i sonnett-trilogien »*Den gamla sanning forskningen mig gifvit*» (II: 99-101) och i *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103); jfr kommentaren härtill, särskildt s. 137-142. — Det bör anmärkas, att gnostikern Valentinos, som öfvat inflytande på S. — hvarom se kommentaren (s. 211-212) till *Kyrkans Döttrar* (II: 198-199) — lärde stjärnornas inflytande på människorna. Det heter i A. Neanders *Genetische Entwickelung der vornehmsten gnostischen Systeme* (Berlin 1818), s. 139: »Alle im Reich des Demiurgos lebendige Wesen sind den Naturgesetzen unterworfen, dem Einflusse der Gestirne, durch deren Wechselwirkung der ganze niedere Weltlauf geleitet wird; aus dem verschiedenen Vorherrschen (*ἐπικράτεια*) dieser oder jener Gestirne rühren alle Verschiedenheiten unter den menschlichen Völkern und Einrichtungen her. Nicht aber die Gestirne sind hier die wirkende Ursache, denn sie dienen nur zu Organen der geistigen Mächte, die sie beseelen. Diese Mächte sind theils gute theils böse, daher im Widerstreit mit einander.»

Denna Valentinos' åskådning är sålunda en sådan manikeism, som S. skisserar nedan i r. 223-226.

226 *Manichäism.* Om man tänker sig striden mellan förnuft och sinnlighet utkämpad icke blott i människosjälen, utan i hela den yttre naturen, har man manikeismens dualistiska världsbild.

227 *Catholicism.* Ordet är sannolikt bildadt af S. för att beteckna en åskådning, som fattar världen som fullkomligt enhetlig, homogen, i motsats till manikeismen. Ordet καθόλον, egentligen adverb, brukas substantiviskt i Aristoteles' logik för att ange det generella i motsats till det enskilda.

246 [*religi. prakt.*] Om läsningen är riktig, torde betydelsen vara *religionen praktiskt.*

247-249 I sonnett-trilogien (II: 99-101) heter det om stjärnornas herravälde öfver djuren (r. 31-32):

> Astraliskt där i gullbokstäfver glimmar
> Guds helga lag men tecknad blott för djuren.

I samma trilogi heter det om planeternas makt öfver människorna (r. 7-8);

> Dock i de bröst där lidelserna svalla
> En tillflyktsort dem än förunnad blifvit.

Astronomisk Phantasi (II: 101-103) heter det (r. 41-42):

> Djupt i din egen själ irrstjernorna kretsa: ditt hjertas
> Vilda Passioner.

I de astrologiska planetdikterna (II: 88-99) skildras detta inflytande i detalj, hvarvid S. synes ansluta sig till den uppfattningen att »stjernorna och passionerna äro i kärleksförening och cooperera» (jfr r. 253-254).

254-262 Om människosjälens kamp för att återvinna sin frihet och undandraga sig stjärnhimmelens herravälde har S. skrifvit sonnett-trilogien »*Den gamla sanning forskningen mig gifvit*» (II: 99-101) och *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103).

324-328. II.

Hs består af ett kvartark och ett kvartblad. R. 1-113 fylla de två första sidorna af kvartarket och ena sidan af kvartbladet, där Hs afbrytes en tredjedel från slutet af sidan. (På bladets andra sida förekommer den astrologiska dikten om solen, se kommentaren s. 129.) — På kvartarkets tredje sida r. 115-135; något mer än hälften af bladet (den nedre delen) är bortrifven; dess fjärde sida är tom. En vidhängande strimla af papper möjliggör den fragmentariska läsningen af r. 134-135.

Följande anmärkningar äro att göra:

2 *genom* ä fr *genast*

6 *quinliga.* Första bokstafven tyckes inskrifven i ett tidigare *s.*

16 *likväl* öfver ett struket *bägge*

22 *i* ä fr *genom*

22 *best.* tillagdt ofvan raden.
25 *Idéerna hvarken* ä fr *Idéernas verld*
27 *arter.* Häröfver ett par svårlästa ord: *best.* [?] *af enheten.*
29 Kommat framför *utan* fattas i Hs.
30 *kunna* efter ett struket *möjli.*
31 *något* ofvan raden.
32 *arketypen* ä fr *bilden*
37 *blir* ä fr *är.*
39-40 *på ett eller annat [sätt]* öfver några strukna ord: *i sjelfva förgängliga.*
40 Hs har först *affällige* i rättelsen ofvan raden, sedan *affälliga.*
44 *denna fråga* efter ett struket *besvarandet af*
49-50 *uppfyllas — — — i sig sjelf.* Orden understrukna i Hs; understrykning är hos S. ofta detsamma som strykning, så kanske äfven här den planerade ändringen har i så fall icke utförts.
50 *sjelf.* Härefter ett struket *hvilket.*
53 *och förgängelsens* tillagdt ofvan raden.
55 *urbild* efter ett struket *Idée*
61 *inkarnation* tillagdt ofvan raden.
65 Kommat före *lika* fattas i Hs.
70 *i sin princip* tillagdt ofvan raden.
72 *Gud.* Ordet uteglömdt i Hs.
77 *Dessa* efter ett struket *hvilka.* Det föregående skiljetecknet är också i Hs icke punkt, utan semikolon.
78 *motverka* ä fr *motväga*
79 *onda principens* öfver ett struket oläsligt ord.
83 *en.* Hs har *En* efter semikolon.
säger jag efter ett struket *säger Skapelse.* Kommat före och efter fattas i Hs.
85 *synlig* tillagdt ofvan raden.
87 *senare* ä fr *förra*
88 Kommata omkring *förnuftets* fattas i Hs.
89 *förras förändring.* Hs har *senare* ä fr *andra.*
92 *om den än* ä fr *ehuru den*
94 *Också* ä fr *Likväl*
95 *verlden.* Hs har *verld* efter ett struket *sin*
96 *Omisskännl.* efter några strukna, oläsliga ord.
99 *ej* ä fr *likaså litet*
ännu tillagdt ofvan raden.
101 Kommat före *hvilken* fattas i Hs.
102 *för* efter ett struket *på.*
103 *Solen* efter ett struket *ljuset.*
106 *d. v. s.* efter några oläsliga ord.
115 *tillvarelse* ä fr *lif*

123 *alla* tillagdt ofvan raden.
Kommat efter *krafter* fattas i Hs.
125 *materiens* tillagdt ofvan raden.
126 *genom* efter ett struket *med afseena*
128 *kan* efter ett struket *och*
129 *ändamål* tillagdt ofvan raden.
är i gradvis öfver ett struket *är icke annat än*
134 *i en beständig approximation* tillagdt ofvan raden.

*

Fragmentet utgör en framställning af syndafallet och naturens ofullkomlighet, i anslutning till den platonska idéläran, med upptagande af Schellingska och Böhme-S:t Martinska tankegångar; härom samt om sambandet med S:ii lyriska diktning se nedan!

1-3 Samma tanke utvecklades lyriskt i första strofen af dedikationsdikten till Norberg (II: 251-255); se kommentaren därtill s. 238. Jfr äfven Schellings yttranden i *Philosophie und Religion* (S. W., Erste Abth., VI: 43): »Die grosse Absicht des Universum und seiner Geschichte ist keine andere als die vollendete Versöhnung und Wiederauflösung in die Absolutheit.»

3-5 Att Solen är en uppenbarelseform för Ordet, d. v. s. en motsvarighet till Kristus, har S. uttalat i flera dikter. I *Hymn* (II: 86-87) tillropar skalden Gud: »I Solens ljus din kärlek bor» (r. 5); i *Suckan ur Stoftet* (II: 132-134) jämföres Ordet-Jesus med solen (r. 5) och kallas »Gudomsbloss» (r. 25); i den fjärde af *Vårsånger* (II: 308-309) är Kristus solen, som blickar ner från himlen och väcker jorden ur vinterdvalan (r. 5-8). — Se kommentaren s. 171 till *Suckan ur Stoftet!* Att S:s' betraktelsesätt ansluter sig till läran om Ordet-Ljuset i Johannesevangeliet bestyrkes ytterligare genom det här gjorda citatet från den Helige Johannes (r. 96-97).

6-7 *Vattnet eller Naturens quinliga princip* är den platonska och nyplatonska materien, hyle; jfr i *Hymn* (II: 86-87) »i Hyles bojor» (r. 27). — Förmälningen mellan Elden-Ljuset och Vattnet har S. besjungit i *Elementerna* (II: 178-183); satsen att de båda kontrahenterna tillsammans »afiat alla fysiska organisationer» utvecklas i poetisk form r. 25-32.

8-10 *inkarnationen* är Jesus; *kraften* är den Helige Ande; *svagheten* är den svaga människosjälen, Jesu brud; *den intellektuella skönhetens organisation* är kyrkan, som i *Theser* kallas Depoten för skönhetssinnet och den religiösa kontemplationen (se r. 113-115, 136-138).

16 *fullkoml.* = fullkomlighet.

25-55 Den uppfattning af idéernas förhållande till arterna, som S. här framställer, närmar sig rätt påtagligt Aristoteles' åskådning. Aristoteles lärde, att arten endast existerar för så vidt den förverkligas i de enskilda tingen; dessa innehålla hvart för sig mycket, som icke har med arten att

göra, utan blott är betingadt af den ofullkomliga materien. Arten kallar Aristoteles icke blott γένος, utan också idé, εἶδος. — Äfven i den stora lärodikten *Tingens Natur* finnas vittnesbörd om att S. studerat Aristoteles; se härom kommentaren s. 153, 158 och 162.

46-51 Läran om det ursprungliga affallet är densamma som framställts i Fragment I, hvarom se kommentaren till r. 25-26, 64-66, 66-72.

51-57 Den här uttalade uppfattningen utgör den teoretiska bakgrunden till S:s dikt *Hvad suckar häcken?* (II: 87-88); se härom Böök, *Kreaturens suckan*, Edda 1914.

65 *fullkoml.* = fullkomlighet.

68-71 Att Adam är en uppenbarelse, ett utflöde af Gud, utgör en konsekvens af den emanationslära, som S. framställde i *Tingens Natur* (II: 116-123), där det heter (r. 62-63):

> Alla gestalter så, som, likt hafvets stormande vågor,
> Hvimla i Tid och Rum, utströmma från honom allena.

Läran att speciellt Adam var en bild af Gud finnes hos Böhme, se A. Nilsson, *Svensk romantik*, s. 313.

75 *fullkoml.* = fullkomligt. — *Korrespondera* styr här dativobjekt (*hvarannan*) utan preposition. — Det andra *fullkoml.* betyder fullkomlighet.

87-89 Jfr »*Hvad suckar häcken?*» (II: 87-88), r. 15-26.

94 *Theol.* = Theologernas.

95-96 Denna uppfattning om en kontinuerlig religiös tradition utvecklas närmare i *Theser;* i lyrisk form framställdes den i dedikationsdikten till Norberg (II: 251-255).

96 *tidåldrar.* Denna form är icke skriffel; den återfinnes i den besläktade dedikationsdikten till Norberg, r. 53.

96-97 Det påbörjade citatet från Johannesevangeliet synes icke vara alldeles ordagrant; men S. syftar säkerligen på kap. 1, vers 9: »Det var det sanna Ljuset, hvilket upplyser alla menniskor, som komma i verlden.»

101 *nödv.* = nödvändig.

106-107 *på ett fullkomligt passivt sätt.* Framhäfvandet af människans passivitet i förhållandet till Kristus afser att understryka parallellismen med jordens passivitet, då solen frambringar det organiska lifvet i hennes sköte. Bilden om det nya lifvets frö återfinnes i *Mig fostrade, i nardusrika ängar* (II: 214-227), r. 75.

109-113 Den nya födelsen i religiös mening jämföres här med en fysisk process, skapandet af »det ursprungliga blodet»; troligen afser S. närmast ett kosmogoniskt förlopp. Schelling talar i sin skrift *Von der Weltseele* om organismens uppkomst, och utvecklar huru i atmosfären vattnet, »der erste Entwurf aller Vegetation», förenas med luften, »dem ersten Entwurf des Lebens»; han fortsätter: »Wenn man überlegt, dass der Dunst, der unsern Erdball umgibt, die beiden Elemente .... in sich vereinigt, so

sicht man erst, welcher Sinn darin liegt, dass (nach Lichtenbergs Ausdruck) alles — (das Schönste wenigstens, was die Erde hat) — aus Dunst zusammengeronnen ist.» S. W., Erste Abth., II: 512. — Dessa idéer synas vara besläktade med de af S. antydda. Det är tydligen samma kosmogoniska process, som S. besjungit i *Elementerna* (II: 178-183), där Ljuset-Elden förmäles med vattnet, och hela den organiska världen födes ur denna förening (r. 25-32). Jfr ofvan r. 6-7 och kommentaren därtill.

Den roll, som S. vid denna process tillskrifver Månen, utvecklas närmare i *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103), där det heter (r. 14-15) att månen

> Ångarna fyller med dagg och hafven regerar, och ammar
> Med sin astraliska mjölk det späda organiska lifvet.

117-121 Den symboliska tolkning af naturföreteelserna, som S. här talar om, är besläktad med den Böhme-Saint-Martinska naturuppfattningen, liksom med den Swedenborgska korrespondensläran. S. har framställt den lyriskt i dedikationsdikten till Norberg och i *Suckan ur Stoftet* (II. 132-134); jfr r. 11 i den senare (»Hvar blommas signatur i dalen») med uttrycket »tingens Signaturer» i r. 121.

121-125 Denna parallellism mellan drifter och begär å ena sidan och det himmelska lifvets tendenser å den andra återfinner man i *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103), där skalden försöker tolka naturföremålen genom att uppsöka »skuggbildernas höga idéer», »förklaringens ord på phenomenernas gåta» (r. 17-18).

126-128 S. varnar här för en realistisk och idélös naturvetenskap, som tillerkänner tingen realitet i sig själfva. Man återfinner här ekot af Saint-Martins och äfven af Schellings polemik mot den rent empiriska naturåskådningen. S. har flera gånger varit inne på denna tankegång. Hans dikt »*Ej för dig Vetandet allena*» (II: 99) är en varning mot den falska naturvetenskapen, som »söker hemligheten» i de yttre föremålen (r. 10), i st. f. att behjärta att Naturen är »en bild af himmelen» (r. 12); jfr kommentaren till dikten s. 136-137. Samma egendomliga polemik mot den rent naturvetenskapliga forskningen återvänder i *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103), där människan varnas att fråga efter orsaken till solens rörelse (r. 1), varnas att fråga efter orsaken till månens gång (r. 12-13), varnas för att onödigtvis studera himlahvalfvet med tub (r. 37), ja varnas att öfver hufvud försänka sig i naturvetenskapliga problem (r. 14-15, 50-54); i stället uppmanas hon att blicka in i sitt eget inre (r. 16-18, 41-42, 54-56), och det ställes i utsikt att hon på detta sätt skall få en djupare förklaring till naturfenomenen (r. 17-18).

Till denna tankegång ansluter sig också ett ställe i *Elegi* (II: 209-214), där det heter, att »de väsenlösa objekterna» omge oss, och att (r. 132-133)

> Med ständigt nya villor de oss dåra
> Och skymma andeverldens scener bort.

Den som tillerkänner naturföremålen realitet, hindras att uppfatta det djupare andliga sammanhanget (»studerar bokstafsläran»); hans blick är skymd af den Isis-slöja, som tingen väfva (så i *Sonetter*, II: 77-79, r. 22). I r. 126-127, där S. fördömer den som i sina handlingar låter sig bestämmas af tanken på naturtingens realitet, ansluter sig S. till Fichtes starka moraliska idealism, liksom i sonnettcykeln »*Den gamla sanning forskningen mig gifvit*» (II: 99-101), hvarom se kommentaren s. 137-141.

127 *handl.* = handlingar.

129-135 Den här framställda idealistiska utvecklingsläran är befryndad med Schellings, hvarom se A. Nilsson, *Svensk romantik*, s. 382. Uppfattningen att naturen försökt realisera den ideala skönheten i en mängd lägre former, tills den kommit idén närmast i kvinnogestalten, framställer S. i *Kärleken* (II: 256-270), särskildt i r. 85-91. Måhända har denna uppfattning ett visst samband med Swedenborgs lära, att formen både hos växter och djur förråder en sträfvan efter människogestalten (*De divino Amore*, s. 61).

131 *modifik.* = modifikationer.

133 *manliga.* Fortsättningen har sannolikt lydt: *former* eller *skönhetens form.*

134 *passiva.* Luckan kan sannolikt utfyllas ungefär så: *organismer upptäcker man.*

329-337. III. *Theser.*

Hs består af ett kvartark och ett kvartblad; det senare defekt genom inre nedre hörnets afrifvande (däraf luckorna i n:r 31-34, delvis utfyllda inom klammer, delvis antydda genom punkter). Hs slutar på midten af bladets andra sida; därunder siffror och skriföfningar (*WI CARL JOHAN* o. d.). Följande anmärkningar äro att göra.

3 *tiders.* Hs har *tider.*

23 *under* efter ett struket *som.*
  tre tillagdt ofvan raden.

28 *följd af sin tyngdkraft* tillagdt i marginalen.

29 *en* tillagdt ofvan raden.

31 *resultatet* tillagdt ofvan raden; *af* fattas.
  blef ä fr *skapade*

34 *Naturens skönhet* ä fr *Naturen*

35 *till följe* efter ett öfverflödigt *af.*

41 *Intelligensernas.* Hs har *Intelligenserna*
  denna ä fr *dessa*

43 *sida* ä fr *sidan*

53 *funnits* ä fr *finnes*

62 *af Gudomens förmåga* tillagdt i marginalen.

74 *successiv* tillagdt ofvan raden.

77 *handla.* Här ofvan några ord, som icke kunna inpassas i meningen: *i likhet med alla materiens oper.*

sin ä fr *sitt*
80 *himmelska* ä fr *odödl.*
Natur ä fr *Naturer*
84 *abstraherar.* Hs har möjligen *abstraher.*
91 *fullkomligt* efter några strukna oläsliga bokstäfver.
94 *möjligt.* Hs har *möjlig.*
96 *sagdt.* Hs har *sagt.*
101 *Intelligensen* ä fr *människan*
1:sta efter ett struket *de i*
102 *blefve* ä fr *vore*
103 *klart* ä fr *naturligt*
vore efter ett struket *blef.*
106 *ny* tillagdt ofvan raden.
107 *ansvaret* tillagdt ofvan raden.
utkräfves af. Något liknande måste vara uteglömdt i Hs.
112 *ett sådant* ä fr *detta*
113 *föregående.* Hs har *förbigående.*
123 *äger* efter ett struket *får*
131 *maktens.* Hs har *makten.*
132 *är* ä fr *var*
133 *därföre* tillagdt ofvan raden.
138 *antingen sjelfva* tillagdt ofvan raden.
143 *dess* ä fr *sin*
144 *onekl.* tillagdt ofvan raden.
146 *ägde* ä fr *kunde äga*
det. Hs har *den.*
egentl. efter ett struket *A*[teism]
147 *jemte* ä fr *vid*
148 Ofvanför *Detta* ett oläsligt ord.
148 *bestämdt* tillfogadt ofvan raden.
160 *yttre* ä fr *ett*
man tillagdt ofvan raden.
171 *endast* efter några strukna ord: *endast af alla*
173 Hs defekt.
174 *råa* tillagdt ofvan raden.
175-177 Hs defekt.
177 *någon* efter ett par strukna ord *upp hans*
178-179 Hs defekt.
den abstr. tänkta tillagdt ofvan raden.
179 *genom* efter ett par oläsliga bokstäfver ofvan raden.
181 }
182 } Hs defekt.
183 }
184 Hs defekt. *Resultaterne* efter ett par strukna, oläsliga stafvelser.

185 Hs defekt.

187 }
188 } Hs defekt.
189 }

196 *ideellt.* Härefter ett par strukna ord: *uttryck af*

197 *snilleverk* tillagdt ofvan raden.

198 *bemärkelse.* Härefter några strukna ord: *Af den detta.*

206-207 *och egoismens* tillagdt ofvan raden.

*

Theser har till ämne den religiösa uppenbarelsens olika former, före och efter kristendomens uppträdande, samt kyrkans rätta väsen och ställning. Ehuru framställningen i formellt afseende förefaller fristående, har *Theser* tydligen skolat ingå som led i en större helhet; ty i r. 113 hänvisar S. på ett föregående uttalande, som icke ingår i den här föreliggande texten.

1-8 Den här framställda läran om en förlorad gnosis har S. i lyrisk form utvecklat i dedikationsdikten till Norberg (II: 251-255). Uppfattningen var, såsom i kommentaren till nämnda dikt (s. 237-238) påpekas, vanlig hos romantici, och hade särskildt framställts af Geijer i Idunas första häfte. Denna Geijerska framställning är i sin ordning ett eko af Schellings uttalanden, hvarom se Böök, *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, Ups. 1911, s. 48-50, 59-62. I Schellings *Philosophie und Religion* heter det (S. W., Erste Abth., VI: 58): »Die gesammte Geschichte weist auf einen gemeinschaftlichen Ursprung aller Künste, Wissenschaften, Religionen und gesetzlichen Einrichtungen hin: und gleichwohl zeigt die äusserste dämmernde Grenze der bekannten Geschichte schon eine von früherer Höhe herabgesunkene Cultur, schon entstellte Reste vormaliger Wissenschaft, Symbole, deren Bedeutung längst verloren scheint. Nach diesen Prämissen bleibt nichts anderes übrig als anzunehmen, dass die gegenwärtige Menschengattung die Erziehung höherer Naturen genossen, so dass dieses Geschlecht, in dem bloss die Möglichkeit der Vernunft, aber nicht die Wirklichkeit wohnt, sofern es nicht dazu gebildet wird, alle seine Cultur und Wissenschaft nur durch Überlieferung und durch Lehre eines früheren Geschlechtes besitzt, von dem es die tiefere Potenz oder das Residuum ist, und welches, der Vernunft unmittelbar durch sich selbst theilhaftig, nachdem es den göttlichen Samen der Ideen, der Künste und Wissenschaften auf der Erde ausgestreut, von ihr verschwunden ist.»

2 *inte.* Äldre svenska skilde ej som nusvenskan strängt mellan *intet* och *inte.* Det förra brukades äfven som adverb, det senare äfven som pronomen. *L.*

6-8 Med *hemliga ordnar* afses uppenbarligen motsvarigheterna till de grekiska mysterierna; *typiskt* betyder symboliskt. — I Schellings *Philosophie und Religion* heter det (S. W. Erste Abth., VI: 16): »Es war eine Zeit, wo

Religion, abgesondert vom Volksglauben, gleich einem heiligen Feuer, in Mysterien bewahrt wurde, und Philosophie mit ihr Ein gemeinschaftliches Heiligthum hatte. Die allgemeine Sage des Alterthums nennt die frühesten Philosophen als Urheber der Mysterien, wie die trefflichsten unter den späteren, Plato vornehmlich, gern von ihnen ihre göttlichen Lehren ableiteten. — — — In den spätern Zeiten wurden die Mysterien öffentlich und verunreinigten sich mit dem Fremdartigen, das nur dem Volksglauben angehören kann.»

20-21 Jfr r. 21-24 i dedikationsdikten till Norberg:

I lärdomstemplet skiner
Dess fackla himmelskt klar.
Det blomstrar på ruiner
Af flydda folk och dar.

22-42 Den treenighetslära och emanationsteori, som S. här framställer, är besläktad med den han utvecklat i diktcykeln *Elementerna* (II: 178-183); se kommentaren till diktcykeln, s. 201-203. Grundvalen för hela teorien är, såsom där påpekats, den af Empedokles grundlagda och af Aristoteles utbildade teorien om de fyra elementerna. I öfverensstämmelse med Valentinos' äonlära uppfattar S. elementerna som själsliga krafter, emanationer. S:s treenighetslära synes möjligen också ha rönt påverkan af Böhmes, som i *De tribus Principiis* lärde att elden, ljuset och luften svarade mot Fadern, Sonen och Anden (denna öfverensstämmelse påpekad af A. Nilsson i *Svensk romantik*, s. 382-383). Någon påtaglig likhet med Schellings naturfilosofi synes mig däremot icke kunna uppvisas.

S. hänvisar själf till aposteln Johannes' skrifter samt till »gnosticismens exoteriska läror» (r. 43-48) såsom källor för denna åskådning. I Johannesevangeliet finnes ingenting annat af S:s tankegång än läran om Ordet-Ljuset. I Johannes' första epistel (1 kap., 5 vers) upprepas, att Gud är ett ljus; i kap. 5, vers 7-8, framställes treenighetsläran: »Ty tre äro, som vitna i himmelen, Fadren, Ordet och den Helge Ande: och de tre äro ett. Och try äro de, som vitna på jordene, Anden, Vatnet och Blodet och de try äro till ett.» (Så lydde den genom Versio Vulgata upptagna, på S:s tid vanliga texten.) Då Ordet förut identifierats med ljuset (φῶς), och då det grekiska ordet Ande (πνεῦμα) lika väl kan öfversättas med luften, har man alltså här S:s treenighetslära; att Fadern identifierades med elden låg nära till hands i anslutning till stoiska och parsiska föreställningar, upptagna af Herder och Tegnér (hvarom se kommentaren s. 146 angående dikten *Elden*). — Måhända har äfven Johannes' ord om vattnet (ὕδωρ) — hvarmed afses döpelsen — fört S. in på läran om elementerna.

Däremot kan man näppeligen hos gnostici uppvisa någon verklig motsvarighet till S:s treenighetslära; inflytandet från dem torde väsentligen inskränka sig till spiritualiseringen och personifieringen af elementerna-emanationerna. När S. här och än mera i diktcykeln *Elementerna* låter

kosmogonien utspela sig i formen af kärleksförbindelser, är han uppenbarligen påverkad af Valentinos' äonlära, såsom framhäfts ofvan s. 202. Högst påfallande är, att hela denna teori, som S. helt djärft framställer såsom »kristendomens esoteriska sida», uppenbarad af Snillets fackla, närmast har karaktären af ett flyktigt, aldrig fullt genomfördt tankeexperiment. Denna teori, som väl borde vara af central betydelse, spelar *icke* någon större roll i S:s tankevärld. Den utnyttjas poetiskt egentligen blott i *Elementerna* (II: 178-183), och där föredrages den på ett sätt, som hvarken är i sig själft begripligt och konsekvent, ej heller noga öfverensstämmer med den här på prosa gifna systematiseringen. (Se härom kommentaren s. 202.) Den af Orfeus i *Bacchanterna* föredragna treenighetsläran (r. 113-125) öfverensstämmer icke heller med den här framställda; och den stora lärodikten *Tingens Natur* låter sig ingalunda bringa till samstämmighet med *Theser*.

29-32 Jfr härmed *Fragment II*, r. 6-7, och kommentaren därtill.

32-42 Denna framställning af syndafallet har beröringspunkter med dikten *Syndafallet* (II: 163-169), hvarom se kommentaren s. 195-196. Första sången af denna dikt skildrar »de himmelska Intelligensernas» (= Äonernas) nedstigande till organismernas värld; andra sången skildrar »kreaturens inbördes kärlek». S. lär strängt taget icke blott två, utan *tre* syndafall; före dessa båda i *Syndafallet* besjungna ligger »Vattnets och eldens förening», genom hvilken materien öfver hufvud uppkommit. Detta första och ursprungliga syndafall är framställdt i *Elementerna*.

38 *oper*. Sannolikt *operationer*.

46-47 *dess fiender*. S. afser härmed kyrkofäderna, hvilkas skrifter mot kättarna bilda (och på S:s tid i ännu högre grad bildade) hufvudkällan till kännedomen om de gnostiska åsikterna (Irenaeus, Tertullianus, Augustinus m. fl.).

52-56 S. försvarar gnostikerna mot påståendet, att de lärt en dualistisk motsats af ande och materia. I *Tingens Natur* (II: 116-123) ansluter sig S. till den nyplatonska åskådningen, enligt hvilken det icke finnes någonting utom Gud (r. 60-61):

> Alltså är Gud det Väsen som är, och honom förutan
> Icke ett Varande gifs, som namnet med rätta må bära.

Materien är blott tomhet (r. 183), negation. — En parallell till denna polemik mot dualismen och materiebegreppet finnes i Schellings *Philosophie und Religion*, där Schelling försvarar Platon mot en tolkning i dualistisk riktning (S. W., Erste Abth., VI: 36-37): »Der roheste Versuch in der angegebenen Art ist wohl der, welcher der Gottheit eine Materie, einen regel- und ordnungslosen Stoff unterlegt, der durch die von ihr ausgehende Wirkung mit den Urbildern der Dinge geschwängert, diese gebiert und eine gesetzmässige Verfassung erhält. Das Haupt und der Vater der wahren Philosophie wird als einer der Urheber dieser Lehre genannt —

und sein Name dadurch entweiht. — — — — Die Unstatthaftigkeit jener Combination leuchtet klar auch aus den Werken der Neuplatoniker hervor, welche schon dadurch, dass sie die angebliche Materie des Plato gänzlich aus ihren Systemen ausschlossen, bewiesen, dass sie noch immer reiner und tiefer den Geist ihres Ahnherrn aufgefasst, als alle später folgenden. Die Materie erklärten sie als das Nichts, und nannten sie *das was nicht ist* (οὐκ ὄν).» — S. definierar materien (r. 62-63) som »en negation af Gudomens förmåga att oändligt utsträcka sig i rymden»; definitionen erinrar om den motsats mellan fullhet (πλήρωμα) och tomhet (κένωμα), hvarifrån Valentinos utgår (A. Neander, *Genetische Entwickelung der vornehmsten gnostischen Systeme*, s. 106). Jfr f. ö. kommentaren till *Tingens Natur*, s. 160-161.

55-56 Jfr i dedikationsdikten till Norberg r. 29-32:

> Ett mörkt, ett grusadt Babel
> All mensklig visdom är.
> I drägten blott af Fabel
> Det sanna träffas der.

Motsatsen mellan exoteriska och esoteriska läror framhäfves både af Schelling och Geijer och är karaktäristisk för hela romantikens mytologiska spekulation.

64-65 Gudomens eviga karaktär af rörelse och verksamhet finnes utvecklad i *Tingens Natur* (II: 116-123), r. 68-90; jfr kommentaren därtill s. 156.

80 *all bestämning af materien* torde betyda *alla de bestämda* (*särskilda*) *former som materien antagit.*

83-88 Tankegången är här tydligt påverkad af tolfte boken i Aristoteles' Metafysik: den rena formen, afskild från allt tillfälligt, är det godas idé, det gudomliga. Om S:s beroende af Aristoteles se kommentar till *Fragment II*, r. 25-35.

99-104 Denna åskådning, att den lekamliga döden i och för sig själf är ett tillräckligt straff för synden, synes gå igen i slutorden till *Bacchanterna* (r. 1215-1219), där Orfeus inskärper, att all smitta tvättas af genom *lydnad blott* för döden.

113-116 I den här begynnande afdelningen om kyrkan framträder en tydlig tendens att närma sig det katolska kyrkobegreppet, *den allena salig g[örande] kyrkan.* Men det hela stannar vid en lek med ord, då S. genast understryker, att den kyrka, hvarom han talar, blott finnes som idé. Emellertid är S. här tydligt beroende af A. W. Schlegels närmande till katolicismen. Särskildt framträder detta genom S:s framhäfvande af kyrkan som skönhetssinnets depot (jfr nedan r. 137). Schlegel hade starkt framhäft den religiösa hierarkiens estetiska sida, kyrkans samband med konstens högsta skapelser i måleri, arkitektur, skulptur, musik och poesi, i sin stora dikt *Der Bund der Kirche mit den Künsten*, af hvilken dikt S. påbörjat en öfversättning (II: 59-63). — Måhända har S. på denna punkt också

varit influerad af den estetiska katolicismen i Chateaubriands *Le génie du christianisme.*

117 *prim.* = primära.

117-121 Den katolska kyrkans anspråk skulle här ha varit oförbehållsamt gillade, om S. icke skyddat sig genom reservationen ofvan i r. 115-116; denna reservation belyses närmare nedan i r. 199-204.

126-135 Den hierarkiska åskådning, som företräddes af de stora medeltidspåfvarna, häfdas här skenbarligt; men räckvidden begränsas af den omtalade reservationen i r. 115-116. Kyrkans allmakt inskränkes ytterligare genom den närmare bestämningen i r. 136-145; i självfva verket uttalar sig S. där för samvets- och lärofrihet (med undantag för den rena ateismen), och han beröfvar konfessionen hvarje förpliktande karaktär (r. 148-151).

152-155 Här framställes ett kraf på en estetiskt fulländad gudstjänst, som hänger samman med intrycken från A. W. Schlegel och Chateaubriand.

153 *relig. kontempl.* = religiösa kontemplationens.

159 *real.* = realisation.

160 *nödv.* = nödvändigt.

174 *real.* = realiserande.

allm. = allmänheten.

177 *uppenb.* = uppenbarelse.

181 *[par]ticip.* = participerande.

183 *intell.* = intelligibla; jfr nedan r. 194.

åskåd[ning]. Sannolikt har på det bortrifna stycket af papperet stått: *af sig* eller *af idén.*

183-184 Denna dygdens frihet från materiens tvång har S. besjungit i sonnettcykeln »*Den gamla sanning forskningen mig gifvit*» (II: 99-101); jfr kommentaren därtill, s. 137-141.

199-204 Den kyrka, för hvars räkning S. gjort så omfattande anspråk, visar sig här vara ett rent andligt samfund af snillen och hjältar. Om detta samfund har S. diktat i »*Mig fostrade, i nardusrika ängar*» (II: 214-217), där det heter (r. 71-72), att han skall anse sig som segrare i lifvets strid, om blott

Sanningens bekännare mig räkna
Till Ljusets Kyrka, till sitt helga samfund.

208 *real.* = realisering.

338-341. IV.

Ingen Hs finnes bevarad. Till grund för texten har lagts första trycket hos Hammarsköld (Stockholm 1824), I: 17-21. Följande anmärkningar äro att göra.

6 *förstnämnda.* Första uppl. har *förstnämnde.*

74 Efter *nemligen* har första uppl. ett komma.

100 Kommat efter *rigtningarne* fattas i första uppl.

*

Detta afhandlingsfragment behandlar analogien mellan självmedvetandet och den yttre världen, mellan mikrokosmen och makrokosmen, och ansluter sig sålunda till tankegången i dikten *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103) inflytandet från renässansfilosofien, den Böhme-Saint-Martinska teosofien och måhända äfven den Swedenborgska korrespondensläran gör sig äfven här gällande. Men det för afhandlingsfragmentet mest karaktäristiska är dock det intima beroendet af Schellings problemställning och terminologi; det är Schellings identitetsfilosofi, som ger S. utgångspunkten, och den konstruktion af »tidens schematismus», hvarmed fragmentet slutar, är blott en tillämpning af Schellingska metoder, såsom nedan i detalj visas.

1-8 S. fastslår här som basis för undersökningen den identitetsfilosofi, som Schelling första gången framställde i *Ideen zu einer Philosophie der Natur*. Schelling ville därmed öfvervinna såväl den dogmatiska realismen, hvilken »härleder Förnuftet från en detsamma liknande medvetslös Natur», som den dogmatiska idealismen i Fichtes stil, hvilken härleder naturen ur medvetandet; i stället ville Schelling härleda både förnuft och natur ur subjekt-objektet, en gemensam indifferens, det absoluta — den tredje möjlighet, öfvergripande och upphäfvande de båda första alternativen, hvilken S. framställer i r. 6-8. Enligt Schelling är (S. W., Erste Abth., II: 58-60) första steget till filosofi insikten om att »das absolut-Ideale auch das absolut-Reale sey», att det existerar en ursprunglig »Indifferenz des Realen und Idealen», att anden och naturen i grunden äro ett.

9 *här*. Så den af Hammarsköld traderade texten. Alldeles omöjlig att försvara är den icke; men sammanhanget blir vida bättre, om i st. f. *här* läses *svår*.

9-16 Bevisföringen om all realitets härstamning ur medvetandet är ju blott ett häfdande af den kritiska filosofins grundåskådning. Den upprepas emellertid i Schellings förut citerade skrift (s. 51), där den dualistiska uppfattningen af materia och själ såsom existerande oberoende af hvarandra vederlägges genom en hänvisning till den omedelbara erfarenheten: »Dass *ich bin* (denke, will, u. s. w.), ist etwas, dass ich wissen muss, wenn ich nur überhaupt etwas weiss.»

17-26 Detta häfdande af att hvarje yttre realitet förutsätter ett däremot svarande medvetande är den grundläggande tankegången i Schellings nämnda skrift. Det heter (s. 38): »Äussere Dinge *waren* nicht wirklich *an sich selbst*, sondern nur wirklich — *geworden* durch die Vorstellungsweise geistiger Naturen»; vidare (s. 56): »Die Natur soll der sichtbare Geist, der Geist die unsichtbare Natur seyn» och (s. 66): »Die Natur an sich oder die geistige Natur ist eben der in das Objektive geborne Geist.»

23-26 Jfr härmed r. 16-18 i *Astronomisk Phantasi*. I denna dikt står dock S. på den Fichteska idealismens ståndpunkt och är därför säker på, att självmedvetandet innehåller »skuggbildernas höga idéer»; här låter han det vara oafgjordt, huruvida förnuftet innehåller kopior eller mönster till

naturföremålen. Detta är i full öfverensstämmelse med den i r. 6-8 framställda Schellingska identitetsfilosofin, som tillerkänner naturen en mera själfständig realitet, reducerar natur och medvetande på en gemensam urgrund.

30-37 Detta häfdande af filosoferandet såsom en produktiv akt är typiskt både för Fichte och Schelling. Det återfinnes äfven i Schellings citerade skrift (s. 39): »Philosophie also ist nichts anders, als eine *Naturlehre unseres Geistes*. Von nun an ist aller Dogmatismus von Grund aus umgekehrt. Wir betrachten das System unserer Vorstellungen nicht in seinem *Seyn*, sondern in seinem *Werden*. Die Philosophie wird *genetisch*, d. h. sie lässt die ganze nothwendige Reihe unserer Vorstellungen vor unsern Augen gleichsam entstehen und ablaufen. Von nun an ist zwischen Erfahrung und Spekulation keine Trennung mehr. Das System der Natur ist zugleich das System unseres Geistes.»

54 *Sephira*. Det hebreiska *sefira*, tal, betyder i kabbalan potenser, samhöriga emanationsserier, i hvilka Gud uppenbarat sig.

57 *principiatum* Termen betecknar hvad som är produkt af en princip, alltså sekundärt i förhållande till denna.

66-101 Den här företagna konstruktionen af tiden, som på samma gång skall vara en konstruktion af själfmedvetandet, är ett typiskt utslag af Schellingsk spekulation: ett försök att förklara naturen ur de nödvändiga medvetenhetsakterna. Att tiden är själfva det empiriska medvetandets form, såsom differens från det absoluta, utvecklar Schelling i *Philosophie und Religion* (S. W., Erste Abth., VI: 45): »Die Zeit ist daher das Princip und die nothwendige Form aller Nicht-Wesen;» liksom att »Die Linie ist die in der andern Einheit erloschene Zeit; diese andere Einheit ist der Raum». Men den direkta förebilden till deduktionen af »tidens schematismus» (r. 81) finnes i Schellings *Darstellung meines Systems der Philosophie*. Det absoluta, den absoluta identiteten af subjektivitet och objektivitet, konstrueras där som en linje, och det heter i § 46 (S. W., Erste Abth., IV: 137): »Subjektivitet und Objektivität können nur nach entgegengesetzten Richtungen überwiegend gesetzt werden. — — — Die Form des Seyns der absoluten Identität kann daher allgemein unter dem Bilde einer *Linie* gedacht werden,

$$\underset{A=B}{\overset{+}{}}\qquad\qquad\qquad\qquad \underset{A=B}{\overset{+}{}}$$
$$\overline{\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad}$$
$$A = A$$

worin nach jeder Richtung dasselbe Identische, aber nach entgegengesetzten Richtungen mit überwiegendem A oder B gesetzt ist, in den Gleichgewichtspunkt aber das $A = A$ selbst fällt. (Wir bezeichnen das Überwiegen des einen über das andere durch das + Zeichen).»

I detta schema, som uppenbarligen sväfvat S. för ögonen (r. 91-101), har man förklaringen till de sju punkterna. De sex punkterna framgå genom de i r. 98-101 beskrifna operationerna, den sjunde är själfva jämvikts-

punkten mellan subjekt och objekt, $A = A$. — Den »qvantitativa differens» mellan tiden och det absoluta, hvarom S. talar i r. 90, är också ett lån från Schellings terminologi; $A = B$ eller subjekt = objekt kallar Schelling för »quantitative Differenz» (s. 137); identiteten kallar Schelling däremot »die quantitative Indifferenz» (s. 136-137).

342-343. V.

Ett kvartblad, beskrifvet på ena sidan. Följande anmärkningar:
1 *sin genesis* ä fr *allmänhet*
3-4 *man* ... *sig* tillagdt ofvan raden.
4 *som* ä fr *vara*
7 *ell. reell* tillagdt ofvan raden.
8 *som bekant är* tillagdt ofvan raden.
den tillagdt ofvan raden.
9 *planetens* tillagdt ofvan raden.
hvälfning ä fr *hvälfningen*
sig ... *omrullning* tillagdt ofvan raden.
12 *på* ä fr *g*[*eno*]*m*.
13 *hvar och en* efter ett struket *bekant*.
14 [*gånger*]. Hs har i st. *vänder sig* på nytt.
15-16 *sektionen* ... *adderas* tillagdt ofvan raden efter ett struket oläsligt ord (*hämma?*).
17 *som är* tillagdt ofvan raden.
18 Punkten efter *kretslinea* fattas i Hs.
30 *ens* tillagdt ofvan raden.

*

Detta fragment hänför sig till samma ämne som det föregående, nämligen konstruktionen af tiden, deduktionen af »tidens schematismus». S. vill identifiera självmedvetandets oafbrutna producerande af objekt (enligt den kritiska kunskapsteorien och den Fichte-Schellingska filosofien) med självfva tidsbegreppet, som i den yttre världen uppkommer genom himlakropparnas oafbrutna rörelse. Analogien mellan Förnuftet och Naturen, framställdt i Fragment IV och i dikten *Astronomisk Phantasi* (II: 101-103), fasthålles sålunda äfven här.
16 *oafbr.* = oafbrutet.
22 Identiteten mellan handling och självåskådning har S. med anslutning till Fichte utvecklat i *Tingens Natur* (II: 116-123); se särskildt r. 91-102 och kommentaren därtill s. 156-157.
föruts. = förutsätter.
24 *ident.* = identiskt.

344. VI. [*Not till förklaring af ordet Maria.*]

Hs på ett kvartblad, hvarom se kommentaren, s. 66 och 135 och 214 (till *Norden*, »*Ej för dig Vetandet allena*» och »*Själens Himlafärd*»).

Följande anmärkningar (observera, att radsiffrorna i texten äro felaktiga, r. 4 kallas r. 5 o. s. v.):

4 Parentesen efter ett par strukna ord: *Af denna*

4-5 *den älsta Kristna litteraturens* öfver ett struket *Kristendomens*

6 *På* efter en korsad sats: *All mångfald, vare sig i Tiden eller Rummet är af denna ursprungliga endast som en symbolisk återglans*(?).

9 *Anm*[ärkning]. Läsningen *Anm* icke fullt säker.

10 *blott* öfver ett struket *apparent*

12 *existerar* ä fr *är*

Efter *Solsystem* de strukna orden: *en samling af Planeter* (svarande mot det strukna *är*).

*

Detta fragment har ursprungligen varit afsedt som en not till förklaring af ordet *Maria* i dikten *Dialog* (II: 270-276). Då förklaringen hotat att svälla ut till en afhandling, har S. afbrutit den, och ersatt den med en helt kort not, som trycktes i *Liljor i Saron* (s. 273). Jfr kommentaren därtill s. 248-249. — Det bör tilläggas, att S. sannolikt fått idén att kalla den kollektiva änglavärlden med ett personnamn från Swedenborg; ty enligt Swedenborg ha änglahimlarna tillsammans formen af en människogestalt, en *maximus homo* (*De Coelo et de ejus mirabilibus*, § 59 och följande). S. skrifver (r. 4) »Swedenborgs Stora Människja», hvilket närmare öfverensstämmer med stoikernas terminologi. Swedenborg skrifver *maximum et divinum hominem*.

345-346. VII. *[En religiös betraktelse.]*

Ett åttasidigt oktavark, beskrifvet på de tre första sidorna. Följande anmärkningar äro att göra.

4 *en* ä fr *den*

enda tillagdt ofvan raden.

6 *dufvan* ä fr *turturn*

7 *på dufva* ä fr *sin maka*

lärka i etern på lärka tillagdt ofvan raden.

8 *en Brud* ä fr *den yra Brud*

10 *Skapare* ä fr *Skapelse*

18 *I ären* efter ett struket *Måhända*

20-21 *Sommaren älskar Solen och Solen den* tillagdt ofvan raden.

21 Kommat före *endast* fattas i Hs.

spegelklara ä fr *kristallklara*

målar ä fr *speglar*

27 *skapade* efter ett struket *har han skapat i tidens b*[egynnelse].

28 *I buren då hans* öfver ett struket *ty i* [sic!] *buren då hans* och efter några strukna ord: *Eder, Edra anleten.*

29 *hans* efter ett struket *från Edra*

30 *o I arma förvissnade rosor* öfver ett struket *knappt återstår.*

35 *elden* ä fr *ljuset*
36 *endast* tillagdt ofvan raden.
för efter ett struket *dölja Eder.*
40 *intet* ä fr *inget*
enskilda efter ett struket *eget.*
blifva efter ett struket *älska såsom han.*
43 *var* ä fr *är* efter ett struket *det.*
som efter ett struket *med.*
46 *klädde i Er* tillagdt ofvan raden.
utan andra smycken tillagdt ofvan raden. S. har dock försummat att ändra det följande; Hs har: *i tårarnes pärlsmycken.* Att han trott ändringen verkställd, visar fortsättningen: *än* blygselns rodnad. — Ändringen har här genomförts.
47 *Endast så* ä fr *Så endast*
50 *en* efter ett struket *den.*

26-37 Hela denna bild af själen, hvars ursprungliga skönhet genom synden blifvit så förstörd, att hon icke är värd att älskas af Gud, återfinnes i en rad af S:s lyriska dikter. I *Dialog* (II: 270-276) begär själen en kyss af ängeln utan att betänka, att hennes skönhet gått förlorad (r. 110-128); i *Fången* (II: 277-280) ser Anima sig i betraktelsens spegel (jfr här r. 33) och finner sig så vanställd att Kristus måste hata henne (r. 55-74); i *Skuggan* (II: 313-316) ser Psyche sig själf i källan som en vålnad af sitt forna jag; likaså i r. 61-68 af »*Se blomman! På smaragdegrunden*» (II: 143-146).

347-348. VIII. *Liljor i Saron.*

Ett veterligen unikt ex. af prospektet i L. U. B:s ex. af *Liljor i Saron* ligger till grund för texten. Det är tryckt 1820 hos Olof Grahn i Stockholm. På baksidan förekommer ett brottstycke (r. 1-34) af *Tingens Natur.*
11 *systematiskt.* Originalet har *systematisk.*
15 *ock.* Originalet har *och*
20 I originalet fattas kommat efter *vetterligt.*

I prospektet urskiljer man intryck af Geijerska tankegångar. I r. 6-9 häfdar S. den religiösa mytologiens rättighet att ge individuella former åt uppenbarelsen; tanken är besläktad med den som behärskar dedikationsdikten till Norberg (II: 251-255), och som uppvisats vara influerad af Geijers anmälan af Nyerups Edda-öfversättning i Idunas första häfte (se härom kommentaren, s. 238-239). Det hette där om mytologien (*Iduna* I: 72-73). »Den ser i det ändeliga det Oändliga, och bemödar sig att i symboliska bilder för sig förklara och framställa detta högre lif, som, fast i alla enskilda fall inskränkt och hämmadt, dock synes lifva naturen. Och

denna åsikt tillhör ej blott, såsom man tyckes tro, menniskoslägtets barndom. Att den är menniskan naturlig och väl under vissa perioder af den menskliga odlingen kan skymmas, men ej förtagas, ses därutaf att den är Poesiens egen, ursprungliga åsigt. Den kan utan den ej lefva; och *oagtadt man i sednare tider tvungit den att företaga sig allehanda för sitt lifsuppehälle och att lefva på nådebröd, tränger den likväl beständigt tillbaka till sin första källa.*» Det program om en religiöst-mytologisk poesi, som Geijer här utkastat, förklarar sig S. i prospektet vilja realisera; och Geijers här kursiverade ord ha sitt tydliga eko i r. 32-33 af S:s prospekt.
Samma transscendentala uppfattning af poesin hade Geijer framställt 1814 i företalet till *Svenska Folk-Visor*, där det heter (s. IV-V), att »poesiens blotta tillvarelse är ett så godt bevis på själens odödlighet, som något som kan framställas. Sprungen ur en förmåga, höjd öfver timliga begär och behof, lefver hon blott i de idéer och känslor, som äro menniskornas gemensamma egendom: utgifvande sig sjelf för en dikt, är likväl hela naturen för henne ej annat — blott sinnebild, symbol — så att man snarare skulle tro henne vara invigd i dess hemligheter och äga nyckeln till alla naturer; ja, ser man derpå, huru det inre för poesien är det enda väsentliga, skulle man väl i henne kunna igenkänna själen sjelf, som genom välljudets magt löser sina band, och med fria vingar sväfvar i morgonrådnaden af en dag, hvars rena ljus ej hinner dödliga ögon.» Här finner man den identifikation af Poesien och Själen, som S. bygger på i r. 34-39. — Hur starkt intryck detta ställe gjort på S., visa äfven slutraderna i *Elegi* (II: 209-214), hvilka återge den sista af Geijer brukade bilden. — Geijers egendomliga uttryck *alla naturer* återvänder i S:s dikt *Aftonen* (II: 134-137), där den längtande själen »frågar förgäfves alla naturer» (r. 68-69); nyckeln till hemligheterna har gått förlorad, naturen är stum.

349-350. IX. *[Företal till Bacchanterna.]*

Ingen Hs bevarad. Till grund för texten har lagts första trycket hos Hammarsköld (Stockholm 1824), II: 61-62.
19 *Bacchanterne.* Så trycket, ehuru S:s sorgespel hette *Bacchanterna.*

*

Detta företal, traderadt genom Hammarsköld, torde till sin äkthet icke kunna betviflas, ehuru S. *icke* tryckte det framför *Bacchanterna.*
Definitionen på klassisk och romantisk poesi utgår naturligtvis från den tyska romantikens begreppsbestämningar, särskildt från A. W. Schlegels. I dennes *Über dramatische Kunst und Litteratur* (Ups. 1817) finner man flera af S:s synpunkter; det heter (I: 19), att »der Geist der gesamten antiken Kunst und Poesie ist *plastisch*, so wie der der modernen *pittoresk*» (jfr här r. 34-35); vidare (I: 18): »Das Pantheon ist nicht verschiedner von der Westminster-Abtey oder der St. Stephanskirche in Wien, als der Bau einer Tragödie des Sophokles von dem eines Schauspiels von Shakespear. — — — Aber nöthigt uns denn wirklich die Bewunderung der einen

zur Geringschätzung der andern? Können wir nicht zugeben, dass jedes in seiner Art gross und wunderwürdig, wiewohl dieses ganz etwas anders ist und seyn soll als jenes.» Jfr härmed särskildt r. 14-18.

Men S. ger definitionen en mera metafysisk form än Schlegel, tydligen under inflytande från Schelling (jfr den för Schelling karaktäristiska polaritets-läran i r. 13). Det vill synas, som om S. inspirerat sig ur några betraktelser öfver historien i *Philosophie und Religion*, där det heter (S. W., Erste Abth., VI: 57): »Die Geschichte ist ein Epos, im Geiste Gottes gedichtet; seine zwei Hauptpartien sind: die, welche den Ausgang der Menschheit von ihrem Centro bis zur höchsten Entfernung von ihm darstellt, die andere, welche die Rückkehr. Jene Seite ist gleichsam die Ilias, diese die Odyssee der Geschichte. In jener war die Richtung centrifugal, in dieser wird sie centripetal. Die grosse Absicht der gesammten Welterscheinung drückt sich auf diese Art in der Geschichte aus. Die Ideen, die Geister mussten von ihrem Centro abfallen, sich in der Natur, der allgemeinen Sphäre des Abfalls, in die Besonderheit einführen, damit sie nachher, als besondere, in die Indifferenz zurückkehren und, ihr versöhnt, in ihr seyn könnten, ohne sie zu stören.» Hvad Schelling här säger om historien, synes S. ha tillämpat på poesien i r. 2-13.

8-9 Bilden af Astrea (lånad ur Ovidius' *Metamorfoser*) som symbol på den romantiska poesin öfverensstämmer med symboliken i prospektet till *Liljor i Saron*, r. 32-39.

14 *de nyares äkta Roman.* S. tänker gifvetvis först och främst på *Wilhelm Meister*, som för Schleglarna var den moderna romanens urbild och mönster.

24-26 Denna syn på den antika tragedien finnes antydd i Schillers uppsats *Über den Gebrauch des Chors in der Tragödie*, bildande företal till *Die Braut von Messina.*

32-33 S. åsyftar tydligen de gnostiska föreställningarna om intelligensernas (äonernas) nedstigande i materiens värld, hvarifrån de endast med stor svårighet förmå lösgöra sig (se t. ex. redogörelsen för Manis lära hos A. Neander, *Genetische Entwickelung der vornehmsten gnostischen Systeme*, s. 88-91).

40-47 Denna uppfattning om en fientlig motsats mellan den attisk-joniska kulturen å ena sidan och en beotisk, eventuellt thracisk-thessalisk å den andra är högst egendomlig och finnes icke veterligen så starkt betonad hos författare från S:s tid. Men ansatser åt detta håll finnas, hvilka S. förmodligen upptagit och vidare utbyggt. Friedrich Schlegel sätter i sin *Geschichte der Poesie der Griechen und Römer* (1798) en »Orphische Vorzeit» af mera mystisk karaktär och med hemort i Thracien i motsats till den homeriska epiken (s. 5-40). I Friedrich Creuzers *Symbolik und Mythologie der alten Völker* I, 2:dra uppl. 1819 betonas likaledes (s. 196-202): »Was Vorderasien in halb verhüllter Bedeutsamkeit Heiliges gelehrt und geübt hatte, ward von dem Griechen, bei der vollen Klarheit seines Olympus

vergessen. Es tönten fort die orgiastischen Lieder auf den Phrygischen und Thracischen Bergen, aber ihren wunderbaren Inhalt verstand der Hellene nicht mehr. — — — Denn ehe die Aöden durch immer neue Lieder und Sagen das bezauberte Griechenland gefangen führten, hatte ein Geschlecht priesterlicher Sänger den Griechen im Mutterlande unter die heilsame Obhut der Religion genommen. Das alte Thracien, späterhin ein Bild der Rohheit, zeigt früher in seinem Inneren einen durch die natürlichen Güter des Landes genährten Wohlstand und gebildete Verfassungen unter monarchischer Form. Diesen Königen zur Seite, und, wie es scheint, noch übergeordnet, steht ein ehrwürdiger Priesterstand, der — — — ein durch die Macht der Musik und Dichtkunst unterstütztes Lehramt über die Völker verwaltet.» I sin *Geschichte der alten und neuen Litteratur* (Ups. 1816) berör Friederich Schlegel samma fråga (s. 42-43); han skildrar där Pindaros, som ju var från Thebe, såsom en fiende till den athenska demokratien, såsom rojalist och aristokrat, samt tillägger: »Was wir griechische Litteratur nennen, und als solche in den noch vorhandenen grössern Schriftstellern besitzen, ist eigentlich nur jonische und athenische, so wie später alexandrinische Litteratur. Zur selbigen Zeit aber, als in den jonischen Staaten und zu Athen die Dichtkunst, Geschichte und Philosophie aufblühten, hatten die dorischen Völker, jener zweyte von dem jonischen in Sitte, Verfassung, Sprache und Denkart so sehr abweichende griechische Stamm, eine von jener uns bekannten noch getrennte und eigne Litteratur.» En representant för denna eljest försvunna kultur ser Schlegel i Pindaros.

Dylika tankegångar är det väl, som S. upptagit, ehuru vi i brist på källor icke kunna veta hur han tänkt sig denna motsats. Måhända har, liksom hos Schlegel, icke blott en motsats mellan mystik och rationalism, utan också en motsats mellan aristokrati och demokrati föresväfvat honom, hvarvid föreställningarna om en orfisk hierarki (liksom hos Creuzer) kunnat spela in; hans sympatier för hierarkien belysas ju af *Theser.* (Som ett symptomatiskt bevis på att denna konstruktion icke var främmande för samtida forskare, som behandlade Orfeus, kan anföras, att den bekante mythistorikern R. H. Klausen i sin stora och viktiga artikel om Orpheus i Ersch-Grubers *Allgemeine Encyklopädie* (1835) skrifver om Homeros' joniska åhörare: »Was diesen gleichgültig war, und galt es in Böotien oder Delphi oder Sparta auch noch so heilig, darum kümmerte der ionische Dichter, einer oder hundert, sich nicht, und wenn er etwas davon erwähnte, so geschah es beiläufig, es geschah mit dem Vorurtheil ionischer Auffassung.»)

Till slut bör det erinras om, att S:s uppfattning af den thebanska staten som den grekiska normalstaten också måste hänga ihop med det faktum, att Thebe är orten för en så öfverväldigande stor del af de grekiska tragedierna, hvilka S. vid sitt skådespels författande gifvetvis studerat. »Det bacchiska Thebe», »Bacchanternas stad Thebe», heter det ständigt

hos Sophokles; »den heliga staden Thebe», »Dionysos' stad Thebe» hos Euripides; hela Oidipus-sagan är lokaliserad där.

BREF o. d.

353-354. I. *[Bref till en syster.]*

Ett oktavark beskrifvet på tre sidor, tillhörande K. B. i Sthlm.

Följande anmärkningar:

5 *genom* efter ett par strukna, oläsliga bokstäfver.

27 *min.* Möjligen *Min.*

32 *tvifvelsutan.* Det första *t*:et ä fr ett *f.*

*

Brefvet är, såsom framgår af r. 20-21, skrifvet från Uppsala, alltså under något af åren 1812-1814, sannolikt, att döma af stilen, under början af denna period. Adressaten var en af S:s tvenne systrar, troligen den yngre Hedvig Maria, född 1796 och sedan gift med kyrkoherden N. H. Wimmerstedt; hon var nämligen broderns förtrogna, enligt uppgift af S:s systerson (Nordisk Tidskrift 1894, s. 330). Sannolikt är brefvet skrifvet under hösten eller förvintern, då S. i r. 22-26 tyckes se tillbaka på en förfluten angenäm sommar. Uppenbarligen har systern i slutorden till sitt bref (r. 5) framfört hälsningar från en väninna och låtit förstå, att denna intresserade sig för honom. Detta har varit »det väl kända stället» (r. 11), som S. otaliga gånger genomläst. Men S. förklarar sig icke tro på denna uppgift (r. 15); och äfven om den vore riktig, förklarar han den vara betydelselös för sig (r. 16-19). Han menar, att väninnan i fråga i hvarje fall skulle komma att snart glömma honom under hans frånvaro (r. 22-26).

Då samvaron med väninnan i fråga tydligen ägt rum på Dörby (r. 22), biskopens prebende, är det ytterst sannolikt, att den unga damen i fråga varit Constance Magnét, född 1796 och alltså jämnårig med Hedvig Maria S. Ty Wimmerstedt uppger (Nordisk Tidskrift 1894, s. 342), att familjen Magnét »var granne med den Stagneliska under dennas sommarvistelse på Dörby», och att S. för Constance Magnét haft »ett ungdomstycke, om än icke af djupare art».

25-26 Alexandrinerna ha icke återfunnits hos någon annan skald; möjligen äro de af S. själf.

32-36 S. betalar här sin syster med samma mynt som han fått mottaga.

355-356. II. *[Tjänsteansökan.]*

Ett stämpladt folioark, beskrifvet på de två första sidorna; originalhandlingen, tillhörande K. B. i Sthlm.

*

Tjänsteansökningen tillstyrktes i ett memorial af Rosenstein den 27 april 1815.

357-358. III. *[Bref till fadern.]*

Ett kvartblad, beskrifvet på de tre första sidorna; namnteckningen bortskuren och bortgifven till Fredrika Bremer enl. anteckning. Tillhör lektor E. Schiött.

13 *behof* efter ett öfverkorsadt, oläsligt ord.

18 *jag.* Första bokstafven inskrifven i ett *d.*

*

Brefvet är skrifvet den 24 mars 1816, ty den i r. 20-21 omtalade utnämningen af kopister i Ecklesiastikexpeditionen måste ha ägt rum den 22 mars 1816; då nämndes nämligen enligt Kungl. Kanslistyrelsens protokoll C. A. Backman och S. E. Fant till kopister. Vid närmast följande utnämning, den 6 december 1817, uppfyllde Rosenstein sitt löfte (r. 23-24) att komma ihåg S.

De i brefvet nämnda personerna, fru Dahlin och bildhuggaren från Öland, äro okända.

359-363. IV. *[Bref, skrifvet i lektor Johan Wittboms namn etc.]*

Ingen Hs är bevarad. Brefvet tryckt i Nordisk Tidskrift 1894, s. 338-341, troligen efter originalet.

1 *Fröken.* N. T. har *fröken,* men på andra ställen *Fröken.*

10 *ursprunglig.* Ordet inom parentes i N. T., med noten: »Ordet oläsligt.»

31 Kommat efter *Tegnér* fattas i N. T.

54 N. T. har komma mellan *Se* och *der.*

78 N. T. har *de la Grange beherrskade.*

93 *Anna* icke kursivt i N. T.

103 *Knibergs.* N. T. har *Kinbergs;* troligen tryck- eller skriffel.

108 *kantschu.* N. T. har *kautschu*

115 *gullvifvor.* N. T. har *gullvivor.*

*

Till förklaring af brefvet kunna lämnas de uppgifter, som meddelaren Wimmerstedt, S:s systerson, har gifvit i Nordisk Tidskrift. Lektor Johan Wittbom, född 1793, bestred sedan sept. 1820 ett kollegat vid Kalmar lärdomsskola och erhöll i mars 1821 fullmakt å denna syssla (enligt Löfgrens *Tjenstemän uti Kalmar stift*). Enligt Wimmerstedt umgicks han i det biskopliga huset under S:s vistelse i hemmet 1821-1822, och under denna tid är brefvet skrifvet. Om Jenny Hellenstjerna se kommentaren s. 229 till *Jennys Melankoli,* II: 228-230. »Wittbom var en mycket godmodig, hederlig, prosaisk man, hvars fantasi säkerligen icke ens i drömmen höjt sig till poetisk flykt. Därtill var han föga böjd för nyheter och lika litet någon gunstling hos fröken Hellenstjerna.» (Wimmerstedt.)

21-24 S. hänsyftar på tvenne ställen hos Propertius. Det första förekommer i andra boken, tredje elegien, där det heter i r. 24, att Amor vid

Cynthias vagga *argutum sternuit omen, nös ett betydelsefullt* (eg. *gällt*) *omen.* (Texten har i r. 22 *hyst* i st. f. *nyst; hyst* är läsfel eller tryckfel i den af Wimmerstedt traderade texten). — Det andra stället förekommer i andra boken, fjortonde elegien, där Propertius säger (r. 24), att segern öfver Cynthia skall vara honom *spolia, reges, currus, byten, konungar och vagn*, d. v. s. göra honom lika lycklig som triumftåget med processionen af krigsbyten och besegrade konungar gör en romersk fältherre. — S. har gjort stället obegripligare genom att sätta Cynthia i st. f. segern öfver Cynthia.

26-34 Den visa, som S. här anspelar på, har uppenbarligen varit en produkt af sällskapslifvet i Kalmar. Det heter i r. 34, att den blifvit lagerkrönt af fröken Hellenstjerna. Man vet genom Wimmerstedt, att bordsällskapets manliga deltagare brukade i tur och ordning sjunga en visa, läsa en dikt eller berätta en historia, och att äfven de närvarande damerna hade rätt att deltaga i dessa vitterhetsöfningar. Det ligger nära till hands att antaga, att dessa förströelser stundom tagit formen af pristäflingar, och att visan i fråga mottagit belöningen genom fröken Hellenstjernas hand. Att den på samma gång varit en hyllning till fröken Hellenstjerna, synes framgå af en jämförelse med verserna i r. 50-51, där ett ljusblått öga likaledes besjunges. Att fröken Hellenstjerna själf föredragit visan, torde icke utgöra något hinder för detta antagande, i betraktande af det humör som Wimmerstedt skildrar hos sällskapet i sin helhet och fröken Hellenstjerna i synnerhet. — Visans författare har uppenbarligen varit anonym, och S. förutsätter därför helt korrekt i r. 26, att eventuellt någon af damerna kunde vara auktorn; möjligt är naturligtvis att S. själf var författaren. — Är denna gissning om en pristäflan riktig, så blir det mera naturligt, att S. jämför den prisbelönade dikten med Svenska akademiens prisdikter, såsom sker i r. 31. Sammanställningen *Schartau eller Tegnér* är ironisk mot belöningsväsendet; vid samma tillfälle (1811) som Tegnér fick stora priset för *Svea*, erhöll den klene rimmaren I. E. Schartau andra priset för poemet *Medborgaren.*

75 *Wimmerstedtska flöjten och lutan.* »Nils Henrik Wimmerstedt, lektor i romersk litteratur, sedan prost, skaldens nära vän och blifvande svåger, trakterade dessa instrument.» (Wimmerstedt.)

Eckerlundska pennan. »J. F Eckerlund, konsistorii notarie i Kalmar 1820-1823.» (Wimmerstedt.) — Se om hans författarskap *Ångfartyget* (II: 240-242) och kommentaren därtill (s. 233).

76 *Saurska aptiten.* »Saur, f. d. löjtnant och krigsfånge i Ryssland, glad värd, som värderade ett godt bord.» (Wimmerstedt.) — Se *Ångfartyget* och kommentaren s. 234; jfr äfven nedan r. 99.

Wiggmanska åkrarne. »Johan Wiggman, fältkamrer, ifrig jordbrukare, ägare af det vackra godset Solberga, nu Ulfsborg, nära Kalmar; svåger med fröken Jenny Hellenstjerna.» (Wimmerstedt.) — Jfr nedan r. 97-98, 99-100, 109.

Solbergska lindarne. Jfr ofvan!

77 *Knibergska stjernhimmeln.* Om Kniberg se dikterna II: 231-236 och kommentaren därtill, särskildt s. 231. Jfr nedan r. 96, 103.

77-78 *Adlersparreska Öland.* Landshöfding Axel Adlersparre var landshöfding öfver det då existerande Ölands län; om honom se Biografiskt Lexikon!

de la Grangebeherrskade Kalmar. Om Johan Georg De la Grange meddelar Wimmerstedt: »Friherre, landshöfding i Kalmar efter revolutionen 1809. Förut major vid d. v. lifdragonerna. Var af häftigt lynne och lärer gifvit handgripligt eftertryck åt sina befallningar till länsmän och andra lägre tjänstemän i sitt län.» Jfr nedan r. 86-87, 100-101, 105-108.

78-79 *Wahlbomska hornen.* Wimmerstedt har af diskretionsskäl ingenting meddelat om denna person, öfver hvars namn och olycksöde S. äfven skrifvit en charad (IV: s. 384). Det var emellertid lektorn, titulärprofessorn Carl Adolph Wahlbom (Löfgren, a. a., s. 102).

87 *Lundstedt.* »Lagman, landssekreterare.» (Wimmerstedt.)

88 *Reichardt.* »Postinspektor i Kalmar, flitig men misslyckad högtidstalare.» (Wimmerstedt.)

90 Ett komma efter *syster* förklarar satssammanhanget.

91 *Zander.* »Josua Z. lektor, lärd och from, gift med fröken Nora Wiggman.» (Wimmerstedt.) — Jfr *Nora* i r. 92.

93 *Anna.* Om denna person lämnar Wimmerstedt ingen upplysning.

98 *Kommendantens själ.* Se dikterna till öfverste Kock, II: 236-239, samt kommentaren därtill.

117-122 S. anspelar här på fröken Hellenstjernas benägenhet för resor och flyttningar, hvarom Wimmerstedt har att berätta: »Hos denna [= biskopsfamiljen] gästade hon ofta, stundom flera veckor i sänder, helst när någon fnurra på tråden uppstått emellan henne och hennes närmaste anförvanter, bosatta i och nära Kalmar. Jämte sina många goda egenskaper lärer hon varit tämligen obetänksam och lättretlig samt lefvat i en ständig växling af osämja och försoning med sina släktingar.»

[TILLÄGG.]

367-368. I.

Ett oktavblad, tillhörande K. B.

1 Hörnet med sista ordet afrifvet.

11 *Säll* ä fr *ljuf*

17 *då* ä fr *mig*

25 Det sista utropstecknet fattas, troligen har det funnits på en afrifven rand af papperet.

Både handstil och innehåll häntyda på att detta poem torde vara det äldsta bevarade af S.

369-371. II. *På Johannas Dag.*

Ett kvartark, beskrifvet på tre sidor, tillhörande K. B.

16 *Trasten* ä fr *Trastens*

18 *oss* efter ett struket *att*

33 *till* efter ett struket *i dess*

Om dikten se kommentaren s. 61. Originalhandskriften har återfunnits.

32 *låga.* Så Hs; men måhända afses *långa.* Intetdera ger dock verkligt god mening.

372-373. III. *Menskliga Lifvet.*

Denna och följande dikt föreligga i Hs af Vitalis i K. B:s samlingar. Af rent inre skäl är det säkert, att Vitalis afskrifvit stagnelianska Hs. (Se härom: *Dikter af Stagnelius i handskrift af Vitalis,* Samlaren 1912, s. 91—116.)

Följande anmärkningar äro att göra.

9 *forntid.* Hs har *framtid.*

15 *Med.* Hs har *Men.*

21 *pärldagg.* Hs har *pärldag.*

30 *törnen.* Hs har *tornen.*

32 Begynnelsen af raden, som är metriskt ojämn, möjligen fördärfvad.

42 *vid.* Hs har *och.*

Om diktens samhörighet med S:s lyriska produktion, se ofvan citerade uppsats i Samlaren 1912.

375-376. IV. *Hjalmars Dödssång.*

Om Hs se anmärkning till föregående dikt!

13 *Ynglingaborgen.* Hs har *ynglingaborgen.*

24 *kjusar.* Hs har först haft denna stafning; sedan har *k* ändrats till *t.*

34 *lefde.* Hs har *lefver.*

35 *Oddur.* Hs har *Iwak.*

48 *Att.* Hs har *Af.*

Om diktens samhörighet med S:s lyriska produktion och om dess förhållande till källan i Hervarar-sagan, se ofvan citerade uppsats i Samlaren 1912.

377-379. V. *Älfvorna.*

Ett kvartark, hvars andra blad skurits bort så när som på den öfre randen, som innehåller diktens sista strof. I K. B., inbunden bland Hammarskölds Handskrifter, Band III.

2 *jordens klot* efter ett struket *blott f*[ör]

15 *Sin* ä fr *Blott*

16 *bäcken* ä fr *vågen*
17 *djuren* ä fr *vandrarn*
18 *polisen* ä fr *ispolen*
43 *höjder* ä fr *höjden*

Om dikten se kommentaren s. 83.

380-381. VI.

8 *byter* inskrifvet i ett nu oläsligt ord.
Punkten i radslutet fattas i Hs.
11 *spets.* Ordet tillagdt ofvan raden af en hand, som sannolikt icke är S:s.
15 Raden inskjuten öfver ett struket *Därför strålar hans namn odödligt på konsternas himmel*
åt. Hs har *att*
att. Hs har *han* (?).
17 Kommat i radslutet osäkert i Hs.
20 *Milda* ä fr *Ljufva*
21 *Skickelsen ej* ä fr *Ej af Ödet*
lyckan ä fr *lotten*
34 *tågar.* Hs har närmast *tåga.*
38, 42 } Punkten i radslutet fattas i Hs.
57 *är.* Hs har *och.*

Elegien borde haft sin plats i slutet af första bandet eller i början af andra, då den sannolikt tillkommit ungefär 1818 vid brytningen till S:s mystiska skede; den platonska idéläran framträder nämligen klart i r. 57-58. (*Formen* är idén i motsats till materien eller det formade ämnet.) — Elegien har särskildt intresse som en öppenhjärtig bekännelse om arten af S:s erotik. Till en sådan antik ärlighet har S. tydligen inspirerats af Propertius; jfr r. 13—16.
22 Jfr i *På Johannas Dag* (s. 368-371, r. 24-25).
27-48 Dessa realistiska detaljer — jfr ofvan om Propertius-inflytandet — peka tydligt på en period, då S. var en ännu icke blaserad teaterbesökare, och bidraga till att datera dikten till första åren af hans Stockholmsvistelse.
29 *olympiska* himmelska.

382-383. VII. *Impromptu etc.*

Hs består af en uppteckning af lektor Wimmerstedt, tillhörande K. B.
G. Engzell (1793-1864) tjänstgjorde 1820-1823 som landskanslist i Ölands län; om honom se P. G. Berggren, *Kalmar stad och dess historia* (1907), s. 157. Han blef gift med Stagnelii äldre syster. — Dikten har sjungits till melodien af den bekanta rojalistiska visan *Gustafs skål! Den bästa kung som jorden äger!*

8 *Strömberg.* Okänd person

13 *Eckerlund.* Om E. se s. 233 kommentaren till *Ångfartyget.*

15 *Henrik.* Troligen J. H. Berggren; om honom se *Knibergs Ölandsfärd* (II: 233-236) och *Ångfartyget* (II: 240-242) samt kommentaren därtill s. 232 och 234; jfr äfven nedan r. 31-32.

17-24 *Jenny.* Om fröken Hellenstjerna och hennes förmente friare Kniberg se dikterna II: 231-236 och kommentaren därtill.

384. VIII. *Charader.*

Hs består af en uppteckning af lektor Wimmerstedt, tillhörande K. B.

1-4 En Johan Fransén, född 1790, född öländing, prästvigd i Kalmar 1815, komminister i Högsby 1826, omtalas i Löfgrens *Tjenstemän ... uti Kalmar Stift,* s. 800-801. Namnets stafning är densamma, och vederbörande var ogift på 1820-talet.

5-8 Om Wahlbom se brefvet till fröken Hellenstjerna, r. 78-79, och kommentaren därtill.

9-12 Den åsyftade personen är sannolikt landskamreraren i Kalmar, kammarrättsrådet A. P. Stråle (Stats-Calender för år 1823, s. 54).

RÄTTELSER OCH TILLÄGG.

I: 111 *Väntan*, r. 1 står *stålarnes* läs *strålarnes*

I: 227 *Elegi*, r. 55 står *mig jagat* läs *mig ha jagat*

I: 235 *Jägarvisa*, r. 2. Härefter borde med streck (— — — — — —) ha markerats platsen för en rad, som i afskriften tydligen blifvit bortglömd. Denna rad, som skulle ha rimmat med r. 1, har sannolikt lydt ungefär så: *Mödor, besvär äro hela hans trefnad,*

I: 242-244 *På Johannes Dag den 21 Juli 1813*. Dikten meddelas i autentisk form IV: 369-371.

I: 334 *Brudnatten*, r. 38 står *jag [skall]* läs *jag och*

I: 339-341 *Elfvorna*. Dikten meddelas i autentisk form IV: 377-379.

I: 358 *Hymn till Ceres*, r. 45 står *Men* läs *Med*

I: 368-369 *Vintermorgonen*. Detta diktfragment utgår; se härom kommentaren s. 209.

II: 160 *Månan och Själen*, r. 90. Kommat i radslutet utgår.

II: 274 *Dialog*, r. 99. Punkten i radslutet utgår.

II: 299 *Oraklet*, r. 41 står *äfvens* läs *äfven*

II: 302 *Liljan*, r. 36 står *för* läs *För*

III: 10 *Gunlög, Första sången*, r. 42 står *Skymer* läs *Skyrner*

III: 27 *Gunlög, Andra sången*, r. 254 står *slårt* läs *slår*

III: 29 *Gunlög, Andra sången*, r. 325 står *gjädjen* läs *glädjen*

III: 31 *Gunlög, Tredje sången*, r. 6 står *Iduns* läs *Idunas*

III: 53 *Gunlög, Fragment*, r. 19 står *stann* läs *stanna*

III: 77 *Wladimir den Store, Andra Sången*, r. 15 står *har* läs *han*

III: 109 *Maria*, r. 62, *sina* läs *sin*

III: 119 *Blenda, Första sången*, r. 92, står *mågen* läs *mången*

III: 163 *Blenda, Fjerde sången*, r. 19, står *Dch* läs *Och*

III: 163 *Blenda, Fjerde sången*, r. 34. Punkten efter *Tysk* bör vara ett komma.

III: 207 *Les Courses de Tempé*, r. 66 står *ett* läs *att*

III: 263 *Cydippe, Första akten*, r. 7 står *vandrarers* läs *vandrarens*

III: 333 *Narcissus*, r. 2 står *Cephius* läs *Cephisus*.

IV: 5 *Sigurd Ring, Första akten,* r. 64 står *kräva* läs *kräfva*
IV: 33 *Sigurd Ring, Tredje akten,* r. 127 står *mystik* läs *mystisk*
IV: 51 *Sigurd Ring, Fjerde akten,* r. 262 står *Nu* läs *Ses*
IV: 66 *Wisbur, Första akten,* r. 152 står *krönt* läs *känt*
IV: 125 *Svegder,* Titeln. En klammer (]) har bortfallit efter *dikt.*
IV: 180 *Riddartornet, Andra akten,* r. 249 står *agt* läs *ägt*
IV: 242 *Bacchanterna,* r. 144 står *som vi* läs *vi som*
IV: 261 *Bacchanterna,* r. 722 står *stafvas* läs *stafvar*
IV: 277 *Bacchanterna,* r. 1131 står *etferspana,* läs *efterspana*
IV: 292 *Thorsten Fiskare,* r. 252 står *just* läs *rätt*
IV: 309 *Thorsten Fiskare,* r. 688. Raden bör dragas ut åt vänster, d. v. s. börja på samma linje som de följande.
IV: 312 *Thorsten Fiskare,* r. 760. En parentes och en klammer ()]) ha fallit ut efter *klippan.*
IV: 327 *Filosofiska uppsatser,* II, r. 106 står *sist* läs *sitt*
Filosofiska uppsatser, II, r. 108. Punkten efter *beläte* utgår.
IV: 344 *Not till förklaring af ordet Maria.* Radsiffrorna stå en rad för högt.
IV: 346 *En religiös betraktelse,* r. 49 står *Snrat* läs *Snart*
IV: 360 *Bref, skrifvet i lektor Johan Wittboms namn,* r. 22 står *hyst* läs *nyst*
V: 6 *Kommentar till r. 25-32.* Parallellen med slutstrofen i Tegnérs *Religionen* utgår, då S. näppeligen kunnat känna denna dikt.
V: 14 *Kommentar till Vårsång.* Första strofen af *Vårsång* är en omdiktning af Höga Visan, kap. 2, vers 11-13.
V: 53 *Kommentar till På Emerentias dag.* Föremålet för hyllningen var, enligt en förf. (N. Kristersen?) i publikationen Julekost, utg. 1886 af Henrik Wranér, prostinnan Emerentia Bäckerström, f. Hoppenstedt (1745-1817), väninna till biskopsfamiljen. Om hennes stora välgörenhet, se Löfgrens Tjenstemän vid församlingarne och läroverken uti Kalmar stift, s. 370.
V: 58 *Kommentar till Kriget,* r. 49-52. Parallellen med Tegnérs *Kulturen* utgår, då S. näppeligen kunnat känna denna dikt.
V: 65 *Textkritik till XXV.* Dikten trycktes första gången i *Stockholms Kyrko-Tidning* 1824, n:r 25 (15 maj). Dit hade den insändts af någon skalden närstående, antingen Hammarsköld eller biskop Stagnelius, såsom framgår af n:r 24 (8 maj). Dikten bär där titeln *Lofsång.* Blott två varianter af intresse förekomma. I r. 5 läses *i qvalens stund* i st. f. afskriftens *i quällens stund.* Det senare låter dock mycket väl försvara sig, då det är tal om en nattvard, och då månens uppgång skildras i r. 7-12. — Den andra varianten är i r. 39, där det heter *bär* i st. f. afskriftens *bar.* Afskriftens läsart är bättre.
V: 66 *Textkritik till Norden.* Står *Ett kvartark* läs *Ett kvartblad.*

V: 68 *Kommentar till Verser, afsjungne etc.* Ahlberg, Zimmert och Schough voro blott nationskamrater till S., icke *skol- och nationskamrater;* S. hade icke besökt någon skola före sin universitetsvistelse.

V: 82 *Textkritik till Brudnatten.* Den i Hs förekommande ordalydelsen af r. 38 kan, såsom J. Mjöberg påpekat i rec. af upplagan (Svenska Dagbladet 1911, 9 juli), bibehållas oförändrad. *Och* kan nämligen betyda *ock,* såsom likaledes är fallet i r. 118 af *De täflande Skalderna* (I: 192-197).

V: 108 *Kommentar till V.* I den ur *Albert och Julia* supplerade femte strofen skall kommat efter *vyssa* utgå.

V: 118 *Textkritik till Dalen.* Det äldsta trycket af *Dalen* är i *Stockholms Kyrko-Tidning,* 1824, n:r 24 (8 maj), dit dikten insändts af någon S. närstående person. Blott en variant af intresse är att anteckna: i r. 51 har tidningen *gudastrålens* i st. f. *gudastrålars* hos Hammarsköld.

V: 150 *Textkritiken till Tingens Natur.* I anmärkningen till r. 192 skall läsas *kroppe[n]* i st. f. *krop[pen].*
I anmärkningen till r. 200 skall läsas *Verld* i st. f. *verld.*

V: 214 *Kommentar till Sonnetter, V.* I andra raden står *ankens ljust* i st. f. *tankens ljus.*

V: 216 *Kommentar till Själens Himlafärd,* r. 17-22. Föreställningen om väktarna, som gripa och misshandla själen, är hämtad från Höga Visan, kap. 5, vers 7 (jämför äfven kap. 3, vers 3).

V: 223 *Kommentar till XCII,* r. 6. I citatet från *Gunlög,* första raden, står *Trollmön,* läs *Trollmör.*

V: 232 *Kommentar till Knibergs Ölandsfärd,* r. 27. Efter *Orion* har ett semikolon fallit ut.

V: 346 *Kommentar till Narcissus,* r. 223. Efter *Döden* står *e,* läs *ej.*

*

De Kalmar Gymnasiebibliotek tillhöriga handskrifterna af Stagnelius äro numera deponerade i Kungliga Biblioteket, Stockholm.

Denna upplaga af ERIK JOHAN STAGNELIUS *Samlade Skrifter* omfattar:

Första delen: *Lyriska dikter intill tiden omkring 1818.*

Andra delen: *Lyriska dikter efter tiden omkring 1818. Liljor i Saron.*

Tredje delen: *Episka dikter. Dramatiska dikter.* I.

Fjärde delen: *Dramatiska dikter.* II. — *Filosofiska uppsatser. Bref o. d. Tillägg.*

Femte delen: *Kommentar.* (Varianter, textkritiska och litteraturhistoriska anmärkningar af Fredrik Böök, språkliga anmärkningar af Ebbe Tuneld och Axel Lindqvist.)

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1919.